This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

UC-NRLF
$B 104 693

IN MEMORIAM
BERNARD MOSES

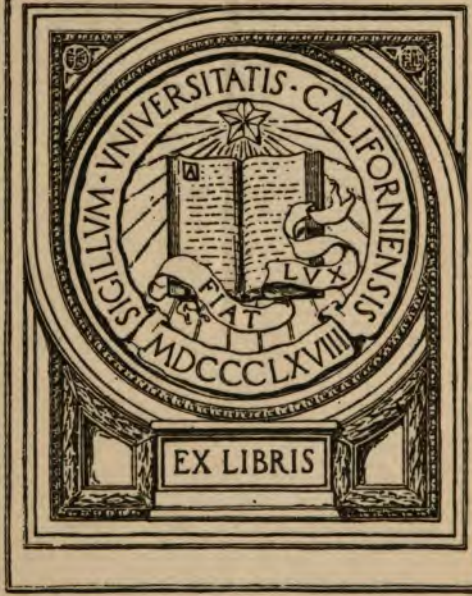

UR MINNET OCH DAGBOKEN

OM

3-4

MINA SAMTIDA

PERSONER OCH HÄNDELSER EFTER 1815

INOM OCH UTOM FÄDERNESLANDET

UNIV. OF
CALIFORNIA

AF

POSTHUMUS.

TREDJE DELEN.

EUROPA I ANARKI 1848.

STOCKHOLM
IWAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1871.

Pris 2 Rdr 75 öre.

UNIV. OF
CALIFORNIA

UR MINNET OCH DAGBOKEN

OM

MINA SAMTIDA

PERSONER OCH HÄNDELSER EFTER 1815

INOM OCH UTOM FÄDERNESLANDET

UNIV. OF CALIFORNIA

AF

POSTHUMUS.

TREDJE DELEN.

EUROPA I ANARKI, 1848.

STOCKHOLM

IWAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI

1871.

DL809
H4
v.3-4

UNIV. OF
CALIFORNIA

BERNARD MOSES

Med denna tredje del anses arbetets första band afslutadt, hvarföre den fjerde, som lemnats till tryckeriet, kommer att öppnas med ny kapitelserie. Ju närmare vi nalkas den nyare tiden, desto mer har förf. i händelserna deltagit, och desto flera bland läsarne kunna kontrollera hans uppgifter.

Den vänlighet, hvarmed boken hittills upptagits af allmänheten, har icke utestängt enskilda invändningar och anmärkningar, dem förf. så mycket lättare kunnat lyssna till och behjerta, som pressen nästan icke alls stört honom; men hvilka anmärkningar ock visat huru skiftande allmänhetens tycken äro: hvad den ene värst klandrat, har den andre mest berömt, och hvad den tredje funnit tråkigt, har roat den fjerde öfvermåttan.

Förnämsta invändningarne voro att vi trycka för tidigt, innan de ifrågavarande personerna hunnit dö, och att vi icke städse tala väl om de döda. Men få vi icke tala *alls* om de lefvande och endast *väl* om de döda — huru bevaras då sanningen? Just derigenom att både förf. och flera de omtalade ännu lefva, när boken utgifves, kunna misstag lättare beriktigas och författareansvaret säkrast utkräfvas.

Kellgren hoppades för mera än 70 år sedan att en dag äfven Sverige "skulle ega en allmänhet, skicklig att läsa, värdig att döma ett arbete af vigt, af allvar, af längd; en allmänhet, hvars granskande säkra vördnad, mera än en lös, öfverrumplande beundran, skall blifva målet för dess konungars, hjeltars och skriftställares ärelystnad", och önskade att "samtida författare, med ögat redan fästadt på denna lyckligare framtid, måtte påskynda dess ankomst,

945695

då de taga till föresats mer att *rätta* än *följa* sitt tidehvarfs smak mer att söka en senfärdigt vexande ära, än ett lif för dagen".

Om det ej anses förmätet att söka så godt man kan dertil bidraga, så hoppas undertecknad att ännu i fjerde delen möta läsare, som tro på möjligheten deraf att man kan författa utan att eftersträfva annat än sanningen och utan att frukta annat än samvetet.

Stockholm, 24 Februari 1871.

Författaren.

INNEHÅLL.

Sid.

XXXIX. **Svenska missljud**: Förmälningsanslag åt kronprinsen Carl och hans föregångare. — Konungens strid med Aftonbladet. — Riddarhusmedaljen åt Anders Fryxell. — Nya amendementer åt arfs- och giftorätten. — Hartmansdorffs protest emot tidningarne. — Justitiecombudsmansvalet och opinionsnämnden. — I. P. Theorells Barkarbyartikel mot Bondeståndet. — Bondeståndets stormlöpning emot Stockholmspressen. — Tidens fantasi om universalmonarki inom pressen. — Landsortspressens resning emot Aftonbladet. — Aftonbladet ockrar på revolutionen. — Pension åt kommersrådet Santesson. — Frälsemans särskilda forum. — Lag emot uppror. — W. F. Dalman anklagar grefve Horn. — Medelporto och frimärken. — Klagan öfver Sveriges åsidosättande vis à vis Norrige 1

XL. **Februari-revolutionen**: Nyårsgåfvorna i Frankrike. — Ludvig Filips throntal om reformbanketterna. — Adressdebatten i Paris. — Lamartines interpellation om Italien. — Tolfte arrondissementets reformbankett. — Italienska revolutionerna. — Bondeoroligheter i Österrike. — Bayerska revolten mot Lola Montez. — Frederik den Syvendes thronbestigning. — Konung Oscars throntal. — Stockholms reformbankett och konstnärsgille. — L. J. Hiertas revolutionsprofetia. — Odilon Barrots anfall mot ministèren Guizot. — De tre Februaridagarne i Paris. — Guizots' fall. — Molès ministère omöjlig. — Thiers' ministère afväpnar konungamakten. — Ludvig Filips abdikation. — Grefvens af Paris bortjagande med gevärspipor. — Provisorisk regering. — Fransk republik. — Revolutionshymn 23

XLI. **Mars-eröfringarne**: Adertonde och nittonde Mars. — Explosion i Schweitz. — Försök emot Belgien. — Ny ministère i Holland. — Regeringarnes eftergifter för folktumulterna i Württemberg, Nassau, Hessen, Mecklenburg, Oldenburg, Hansestäderna, Hohenzollern, Sachsen, Braunschweig, Hannover, Bayern. — Ludvigs af Bayern abdikation. — Portugals Cabralister. — Republikanskt uppror i Madrid. — Sardiniens konung revolutionär. — Hans armée inrycker i Lombardiet. — Roms ansvariga ministère. — Parmas hertig belägrad i sitt slott. — Modenas hertig på flykt. — Lazzaron-revolt i Neapel. — Frankfurts förbunds-

dag. — Bonde- och republik-oroligheter i Baden. — Ludvig Kossuth och Franz Deák i Ungern. — Gatustrid i Wien: Metternichska systemets fall. — Man erbjuder Kejsar Ferdinand tyska rikskronan. — Ståndrätt i Lombardiet. — Revolution i Berlin. — Prinsens af Preussen flykt till England. — All militär lemnar Berlin. — Konungen, värnlös, anlägger tyska färgerna och rider med folkmassan kring gatorna. — Pohlens resningsförsök. — Englands chartister. — Londons farhågor. — Ryske kejsarens rustningar och manifest »till hvar och en» 4

XLII. **Propagandan i Sverige:** Republikanska opinionsyttringar i Lund och Upsala. — Konungen uppkallar konstitutionsutskottet. — Varningarne till Hartmansdorff. — Skandinaviska sällskapets filialafdelning. — Rykten om tjenstehjonsstadgan. — Borgareståndets banketter. — Reformbanketten den 18 Mars. — Marsdagarne i Stockholm. — Fullständigt upplopp, rigtadt mot Hartmansdorff och andra riksdagsmän. — Ordningsmaktens tvetydiga hållning. — Hartmansdorff flyr förklädd. — Trupperna gifva eld på folket. — Garnizonsförstärkning från landsorten. — Penningutdelning och fri förtäring åt mobben. — Bataljerna i och omkring Storkyrkobrinken. — Slottet cerneradt af trupper. — Bondeståndets trohetshyllning åt konungen. — Försök till ett medborgaregarde. — Hufvudstaden i belägringstillstånd. — Konungens meddelande till Ständerna om upploppens afsigter. — Polisundersökningen. — Tumulter i Götheborg, Jönköping, Norrköping. — Konungen återkallar sitt förslag till ny tulltaxa. — Déchargebetänkandet. — Ny ministère. — Klassval och samfälda val. — De röda, grå och svarta. — Norrköpingskungens proklamation 71

XLIII. **Konung Oscars Skandinavism:** Hertigdömenas provisoriska regering. — Köpenhamns Casino-möte. — Schleswigs sjelfständighetspetition. — Casinokomitén blir ministère. — Krig mellan Tyskland och Danmark. — Dansk nödrops-adress. — Svensk hjelpsamhetsifver: adresser, sammanskott, skandinaviska fester. — Konungens af Sverige rustningar. — Ständernas skandinavism. — Konung Oscars deklaration till Berlin och Preussens svar. — Skandinavismen vid Öresund. — Konungen i Malmö. — Storfursten Konstantins och furst Mentschikoffs besök. — Skandinavismen fullfjedrad. — Svenskt-norskt slagsmål i Landskrona. — Tyskarnes respekt för svenska soldater. — Stupade svenska och norska frivilliga. — Svenskarne på Fyen. — Sympathier och antipathier. — Konung Oscars politik berömd 102

XLIV. **Lamartine:** Lady Stanhopes profetia om Lamartine. — Ludvig Filips flykt ur Paris. — Emil de Girardin. — Crémieux. — Times förskräckliga välkomsthelsning till Ludvig Filip. — Hertiginnan af Orleans. — Republikens proklamering. — Provisoriska regeringens alla ledamöter. — Republikens profeter. — Bakom kulisserna. — Reformes' redaktörer. — Dupins afsättning och återinsättning. — Klubbarne i

Sid.

Paris. — Kommunismen: En milliards beskattning på de rika. — All liniemilitär bannlyst ur Paris. — Demoustrationen af 17 Mars. — Blanqui. — Skräckregering. — Kommunistinsurrektionen 16 April. — Ledru Rollin, Blanqui, Raspail, Cabét. — Louis Blanc räddar Paris. — Verkliga och föregifna sammansvärjningar. — Bourgeoisiens förmenta seger öfver proletariatet. — Nationalförsamlingsvalen. — Församlingen öppnad väljer ny regering. — Verkställande utskottet. — Revolten den 15 Maj. — Församlingen fördrifven; fyra eller fem provisoriska regeringar. — Lamartine räddar samhället från röda republiken 128

XLV. **Cavaignac**: Cavaignac krigsminister. — Pyramidernas klubb. — Nationalverkstäderna. — Bankettpolitik. — Anslaget mot Louis Blanc. — Ludvig Bonaparte vald till deputerad. — Emeuter utan återvändo, af socialister, legitimister, bonapartister. — Nationalverkstädernas afskaffande. — Midsommaren eller de s. k. »Junidagarne». — Tre dagars inbördes krig; med djurisk vildhet och strömmar af blod. — Cavaignac diktator. — Changarnier och Lamoricière. — Insurgentcheferna. — Barrikaderna. — Lamartine, Ledru-Rollin och Louis Blanc. — Armand Marrast. — Lamartine söker störta Cavaignac. — Nationalförsamlingens partier. — Thiers' klubb Poitiers. — Cavaignacs klubb Palais National. — Parlamentariska stormar nästan hvarje dag. — Louis Blancs och Caussidières fall och flykt..... 156

XLVI. **Bonaparte**: Times välkomsthelsning till Louis Blanc. — Flyktingarne i London. — Ledru Rollins impopularitet. — Intriger mot Bonaparte. — Hans val på flera ställen. — Förslaget om tre konsuler. — Ludvig Bonapartes ankomst till Paris. — Allmänhetens nyfikenhet att få se »Prinsen». — Dennes första tal såsom deputerad. — Enkammarsystemet. — Demokrat- och socialistbanketter. — Ludvig Bonapartes andra tal eller det s. k. fiasco. — Cavaignac öfvergifver venstern. — Prætorianernas uppträdande. — Napoleonidernas förberedelser. — Ludvig Bonapartes tredje tal. — Han flyttar in i eget hus och börjar föra stat. — Hans osämja med Thiers. — Cavaignacs sjelfförsvar i församlingen. — Demokratqvinnornas bankett. — Ledru-Rollin och de mot Ludvigs lif sammansvurne. — Presidentvaldagarne. — Ludvig Bonaparte får 5½ millioner röster och proklameras af Marrast till republikens president. — Hans fjerde och sista tal i nationalförsamlingen..... 178

XLVII. **Europa i anarki**: Vensterns programm. — Cobden i England. — Tysklands republikaner. — Demokratiska centralkomitén. — Femtiomannautskottet. — Folkförsamlingar. — Klubbar. — Plundringståg. — Studentparlament. — Tysk flotta. — Preussens arbetaresammankomster. — Prinsen af Preussen ett trätofrö. — Bönderna i Vestpreussen. — Riksföreståndarevalet i Frankfurt. — Sicilien afsätter Ferdinand. — Revolution i Rom. — Uppror i Madrid. — Femtonde Maj i Wien. — Studentvälde. — Kejsarens flykt från hufvudstaden. — Söndringen af

Si

nationaliteterna. — Välfärdsutskott i Wien. — Windischgrätz och Jellachich. — Ludvig Kossuth. — Nesselrodes manifester. — Donaufurstendömena. — Bibesco. — Englands chartister, repeals och orangister. — Kung »Bomba» i Neapel. — Republikanism i Rom. — Österrikes segrar i Italien. — Söndringen i Tysklands enhet. — Turner-dagen. — Riksföreståndarens anträde. — Upplopp, barrikader och blodsutgjutelse. — Bonde-oroligheter. — Stormpetitioner. — Soldat-emeuter. — Spänning emellan Tyskhet och Preussenthum. — Tyska färgernas proklamation. — Krig mellan Ungern och Croatien. — Wiens konstituerande församling. — Kejsarens återkomst 20

XLVIII. **Mord och Brand:** Robert Blum. — September-morden i Frankfurt. — Auerswald och Lichnowsky †. — Struwe proklamerar republiken i Baden. — Simon från Trier. — Preussiska monarkiens kamp emot nationalförsamlingen. — General Wrangel. — Pfuel, Bonin. — Von Unruh. — September-morden i Ungern. — Jellachich. — Säkerhetsutskottet i Wien. — Ludvig Kossuth. — Lambergs mord. — Oedön och Eugène Zichy †. — October-revolutionen i Wien. — General Brody nedskjuten. — Krigsministern Latours mord. — Tyghusets stormning och plundring. — Studentregering. — Windischgrätz bombarderar Wien. — Brandenburgska ministèren i Berlin. — Nationalförsamlingen emot konungen. — Hennes sprängning och ihärdighet. — Demokratiens fredsvilkor. — Församlingens flyttning från Berlin. — Konungen oktroyerar ny konstitution. — Republikanismen i Tyskland. — Farorna för tyska centralregeringen. — Österrikiske kejsarens abdikation. — Italiens anarki. — Roms revolution. — Ministern grefve Rossis mord. — Påfvens flykt till Gaëta. — Prinsen af Canino. — Triumvirer och Duumvirer. — Mamiani, Garibaldi, Mazzini, Ciceroacchio. — Circolo populare förklarar påfvens verldsliga välde slutadt 22

XLIX. **La belle conversation:** Konung Oscars med författaren 1856. — Samme konungs med professoren Palmblad 1850. — Och med grosshandlaren Schartau 1847. — Aftonbladet såldt till Almqvist, för att icke falla i Svedboms händer. — Posttidningens anor. — Utfall emot Tiden. — Bore. — Nya munlåsförsök. — Palmblads conversation med skalden Nybom. — Celebra dödsfall utom fäderneslandet. — »Den siste Dalberg». — Ludvig XV:s siste page. — Gustaf III:s lecteur. — Svarta prinsen. — Madame Catalani. — »Frankrikes förste grenadier». — Catharina II:s sista hoffröken. — Mehemed Ali. — Artisternas och litteratörernas pensionsförening. — Oscars och Josephines silfverbröllopsdag 25

XXXIX.

Svenska missljud.

Förmälningsanslag åt kronprinsen Carl och hans föregångare. — Konungens strid med Aftonbladet. — Riddarhusmedaljen åt Anders Fryxell. — Nya amendementer åt arfs- och gifto-rätten. — Hartmansdorffs protest emot tidningarne. — Justitieombudsmansvalet och opinionsnämnden. — I. P. Theorells Barkarbyartikel mot Bondeståndet. — Bondeståndets stormlöpning emot Stockholmspressen. — Tidens fantasi om universalmonarki inom pressen. — Landsortspressens resning emot Aftonbladet. — Aftonbladet ockrar på revolutionen. — Pension åt kommerserådet Santesson. — Frälsemans särskilda forum. — Lag emot uppror. — W. F. Dalman anklagar grefve Horn. — Medelporto och frimärken. — Klagan öfver Sveriges åsidosättande vis à vis Norrige.

Kronprinsen Carls förmälningsplaner, dem vi i andra delen omtalat, väckte ännu på nyåret så till vida uppmärksamhet, som statsutskottets utgiftsafdelning den 7 Januari 1848 beslöt till Ständerna hemställa att å första hufvudtiteln såsom *hofhållningssumma* åt honom finge uppföras ett årligt belopp af 100,000 rdr bko, att beräknas från och med början af det år, då han firar sin förmälning. Utskottet biföll detta förslag den 31, men sju af ledamöterna yttrade afvikande meningar. Hr Schartau t. ex. ville blott bevilja 75,000 rdr. Detta prutande väckte obehagligt uppseende, särdeles hos fremlingar. Bland annat meddelade mig erkebiskopen följande utdrag ur bref från en engelsman till en vän vid riksdagen: »Sverige hade för några år sedan till en del fallit i mina landsmäns opinion, då Laings bok utkommit; men den hade nu börjat glömmas. Det skall dock åter falla i deras värdering, fruktar jag, när det blir kändt, att man kränglar vid beviljandet af en sådan summa som 8,000 Pund åt konungens äldste son, Carl Johans sonson, vid 21 års ålder och deröfver, och i begrepp att bosätta sig. Jag, som bland mina landsmän prisat Sverige lyckligt, såsom befriadt från

statsskuld, skulle känna mig förödmjukad, om Rikets Ständer nekade thronarfvingen anslaget af den ringa summan af 8,000 Pund årligen». — Den 19 Februari förekom frågan i riksståndens plena. Två dagar tidigare hade, naturligtvis pour cause, i officiella bladet varit införda »några upplysningar rörande de åt svenska thronföljare i äldre tider anslagna Apanager». Först utgick anslaget medelst förläningar, som bestämdes af regerande konungen; efter 1719 af Ständerna och deras delegationer, första gången efter Adolf Fredriks utkorande, då (1744) för honom uppfördes *bko* rdr 177,763⅔, hvilket belopp blef 1747 vidare förhöjdt. För Gustaf (III) efter förmälningen anslogos 158,977 rdr bko; för hans son, den 10-årige Gustaf Adolf, 41,517 rdr. och för dennes tioårige son Gustaf stodo i 1809 års riksstat 25,944; prins Carl af Södermanland uppfördes det året med 160,887½ rdr; för Carl August såsom förmäld skulle komma att utgå 128,000, för kronprinsen Carl Johan från 1811 143,810¼ rdr och för kronprinsen Oscar, efter Carl XIII:s död, enahanda belopp såsom oförmäld, hvilket ytterligare betydligt ökades vid hans förmälning. Hvad kronprinsarnes syskon samtidigt åtnjöto, fanns äfven särskildt upptaget, och artikelns slutsats var att det anslag, statsutskottet nu föreslagit åt kronprinsen Carl, var det minsta, som sedan år 1719 åt någon svensk förmäld thronföljare beviljats. På riddarhuset instämde grefve Anckarsvärd i Schartaus reservation, hr Munck af Rosenschöld ansåg förutvarande lilla ungkarlsanslaget tillräckligt och trodde ingenting böra bestämmas i händelse af förmälning, emedan derom ingenting blifvit nämndt i den kongl. propositionen; hr Lövenström (Anckarströms son) instämde med grefve Anckarsvärd och begärde votering, som utföll med 309 ja emot 18 för återremiss. Hos Presteståndet bifölls betänkandet utan votering. I Borgareståndet talade mot utskottsförslaget Palmær, Hörnstein, Winge och Lunds rådman Billström, som påstod att utskottet anticiperade på kommande Ständers rätt. Schartau försvarade sin reservation, understödd af Valley och Bjuhr. I Norins reservation instämde Gillberg, Spångberg, Tjernberg och Berglund. Bifallet gafs genom votering, med 39 mot 19. I Bondeståndet yrkade vicetalmannen Nils Pehrson, att ståndet ej

måtte kompromettera sig genom ett afslag, och ehuru Bengt Gudmundson, Lars Larsson, Pehr Olsson från Skåne och Hans Pehrson från Gefleborgs län m. fl. ogillade utlåtandet, bifölls det dock slutligen utan votering.

Obenägenheten hos konung Oscar att anlita tidningspressen, och öfvertygelsen vid hans thronbestigning att ingen regeringspress behöfdes, hade allt mer försvunnit. Den 17 Januari gaf officiella tidningen återigen en regeringsartikel, kallad »upplysningar angående K. Maj:ts proposition om *statsverkets tillstånd och behof*, med anledning af dervid gjorda anmärkningar inom riksstånden och inom pressen». Propositionen hade nemligen blifvit ganska omildt bemött; man hade yttrat förvåning öfver att regeringen ens kunnat tänka sig att »så oerhörda summor» skulle bifallas och sagt sig hafva blifvit rentaf »öfverraskad»; ehuru det var Rikets Ständers egna önskningar vid föregående riksdagen, som nu blifvit i riksstaten föreslagna. Aftonbladet polemiserade emot dessa upplysningar uti fyra artiklar: »Några vigtiga ord till dem det angår», hvilka mycket harmade konungen, som icke blott lät uppsätta och i Posttidningen från 18 Februari införa flera svar derå, utan ock utgifva svaren i ett särskildt extrablad, som till Aftonbladets samtliga abonnenter öfverbragte dem, under öfverskriften »Extrablad om anmärkningarne i Aftonbladet vid upplysningarne ang. K. Maj:ts Proposition om Statsverkets tillstånd och behof». Häri sades bland annat att då aftonbladsartiklarna »under mycket öfverflöd af ord söka dölja sin brist på innehåll, så har denna deras beskaffenhet icke kunnat föranleda oss till ett vidare uppträdande; men då artiklarne sjelfva angifva det anspråk att innehålla det liberala partiets åsigter eller åtminstone Aftonbladets eget program, och möjligen derföre tillmätes af många representanter och andra medborgare *något* värde, så lära vi icke få undandraga oss ett svaromål». Denna spetsiga ingress liknade mer än mycket konung Oscars egen tankegång och vändningar. Vidare sades att, »då man upphäfver sig till organ för ett parti, som man utan tvifvel anser vara stort och ega inom sina leder kunnige och upplyste medborgare, så borde åtminstone aktningen för eget parti kunna något lyfta målsmannens både språk och tankar, och icke sänka dem dit,

vi med ledsnad måste gå att söka dem; i andra länder, der också liberala partier finnas, bedöma liberala publicister annorlunda sin ställning, sina pligter och sina fördelar». Alla dessa bitterheter visade på det ovedersägligaste sätt att den såta vänskapen af 1844 nu var alldeles tilländalupen, samt att man kände sig liksom icke vidare behöfva Aftonbladet såsom »sjelfständig bundsförvandt» — och konung Oscar var icke lätt att tillfredsställa, när han en gång känt sig förolämpad.

Riddarhuset ville belöna historieskrifvaren Anders Fryxell för hans skrift emot Geijer om »aristokratfördömandet uti svenska historien», och grefve Snoilsky väckte motion om öfverlemnande till Fryxell af ett exemplar i guld utaf *riddarhusets stora medalj*, såsom bevis af ståndets högaktning och erkänsla »för det sätt, hvarpå han skrifver sitt fäderneslands historia». När riddarhusutskottets memorial öfver denna motion den 15 Januari föredrogs, upptog debatten nästan hela förmiddagens plenum: hr Ehrenborgh sade det vara en förolämpning, emot framlidne professoren Geijers knappt kallnade stoft, att gifva en medalj åt professoren Fryxell. I den flera timmar långa striden yttrade sig *för* medaljen friherrarne Jacob och Rudolf Cederström, Sam. Gustaf v. Troil, Aug. v. Hartmansdorff, grefve Lagerbjelke, Nils Tersmeden, frih. v. Stedingk, grefve Henning Hamilton och general Lefrén (konungens vän); men *emot* memorialet, dels för afslag, dels för återremiss, jemte Ehrenborgh, grefve Spens, hrr v. Stockenström, Åkerman, v. Engeström, baron Raab, hrr Gripenstedt, Mannerskantz, Munck af Rosenschöld, Wilh. Tham och frih. Anders Cederström. Snoilskys förslag segrade med 169 emot 84. Medaljen föreställde å ena sidan konung Fredrik I:s bröstbild och å den andra en façade af riddarhusbygnaden. Stampen blef graverad af den utmärkte medaljören Hedlinger och hembjöds 1731 åt Ridderskapet och Adeln, som på subskription inköpte densamma för 2,000 daler silfvermynt, med rättighet för subskribenterna att deraf taga aftryck i guld, silfver, koppar och tenn. Alldeles samma dag beslöt Presteståndet öfverlemnandet till presidenten Skogman af bankens jubelmedalj i guld, för hans »Anteckningar om Rikets Ständers Bank».

Frågan om *arfs- och giftorätten*, hvilken, på sätt vi i andra delen af detta arbete beskrifvit, vållat så mycken uppståndelse vid nästföregående riksdagen, spökade äfven vid den nu förevarande. Lagutskottets betänkande N:o 15 (i anledning af väckta motioner om förklaring, huruvida K. Förordningen af 19 Maj 1845, angående förändring i vissa delar af lagens stadgande om giftorätt och morgongåfva, eger retroaktiv verkan eller ej, med förslag att med begge skall, i sådane äktenskap som förrän lagen kungjordes voro ingångna, förhållas så, som förut varit stadgadt) blef af riddarhuset den 9 Februari genom votering återremitteradt, efter en lång diskussion, hvarunder grefve Mörner, Coyet, frih. R. och Jac. Cederström, gr. Sparre tillstyrkte afslag, men Åkerman, gr. Lagerbjelke, frih. Hamilton, Hartmansdorff, Bruce (Bey) och Ribbing ville hafva återremiss; och betänkandet N:o 16 (med afslag å bondemotioner om upphäfvande af lagens stadgande om morgongåfva och fördel) bifölls med 46 emot 42. Borgareståndet återremitterade d. 12 Febr. N:o 15, på yrkande af Agrell, Lagergren, Thorn, Billström och Böök, enär utskottet förbisett behofvet af ett tillägg med anledning af 11 kap. 7 § giftermålsbalken och 1845 års förordning i afseende på detta stadgande; hr Hörnstein ogillade alldeles utskottets lagtolkning, hvilken icke i andra fall, t. ex. lagen om bysättning, blifvit tillämpad; N:o 16 bifölls. I Bondeståndet talade *för* N:o 15 Carl Ersson, Sahlström, Strinnlund, Rutberg, Bengt Gudmundson; men emot detsamma vice talmannen Nils Pehrson, Matts Pehrson, Appelqvist, Tobias Lind, Anders Andersson m. fl., och dock blef med 52 emot 41 utlåtandet bifallet. N:o 16 bifölls äfvenledes.

Hartmansdorff bäddade illa under sig i tidningarne, då han den 19 Februari lät i D. Allehanda införa följande protest: »Af det ofullständiga och oriktiga sätt, hvarpå mina yttranden (å riddarhuset) blifva i tidningarne införda och då det skulle vara alltför vidlyftigt samt tidspillande att deri för hvarje gång begära rättelse, föranlåtes jag nu, liksom under en föregående riksdag, anhålla, att de af mina landsmän, som fästa någon uppmärksamhet vid mina ord, ej måtte sätta tro till tidningarnes uppfattning deraf». Det var att med berådt mod trampa i en

myrstack eller getingbo, och små orsaker hafva, såsom vi snar få se, ej sällan stora verkningar.

Justitieombudsmansvalet, af riksdagens elektorer förrättadt den 1 Mars, uppväckte också en viss retlighet i sinnena 20 röster bibehöllo de förut varande: hofrättsrådet C. L. Landin och hans vicarie, hofrättsrådet Pfeffer; men majoriteten valde till ombudsman med 27 röster kammarrådet S. L. Theorell och till suppleant med 26 röster hofrättsrådet grefve C. G. Mörner. I följd af detta val uppstodo i Borgare- och Bondestånden den 4, dagen efter ankomsten af notisen om franska revolutionen, mycket heta debatter. I Borgareståndet reserverade sig nemligen alla elektorerna (Brinck, Schartau, Berg, E. G. Lindström, Valley, P. H. Lindström, Hörnstein, Billström, Wedberg, Norin, Roth, Bjuhr) mot valets utgång och sade sig hafva röstat med minoriteten. »De ansågo sig böra göra en sådan förklaring inför ståndet och inför nationen, då utgången väckt allmän ovilja, för att ej säga förtrytelse, och lemnade bästa beviset att ståndsrepresentationen befinner sig i upplösning. Ständerna hade nyligen förklarat hr Landin hafva med utmärkande nit, skicklighet och opartiskhet förvaltat sitt embete, och likväl hade han blifvit eftersatt en person, som nära nog öfverlefvat sig sjelf och med läkarebetyg ådagalagt att han icke förmår sköta den tjenst, han redan innehar». Agrell och Billström ville att ståndet skulle förklara den valde sakna dess förtroende, och förmodade att Bondeståndet skulle göra på samma sätt. Hörnstein hade ett skriftligt anförande, isynnerhet riktadt mot »vissa embetsmän och själasörjare, som sträfva att förekomma alla förbättringar i statsskicket», men äfven mot »ministèren, som till en del borde uppbära skulden»... (hvarvid talaren afbröts af talmannens klubba). Agrell, Palander, Gustafsson, Winge, Rhodin och Tauson instämde med elektorerna. Lagergren uppträdde icke mot reservanterna, men mot deras anmärkningar, hvilka stridde mot grundlagen; 1840 hade Ullberg och Helsingius skiljts från sina befattningar, utan att minoriteten gaf sitt missnöje luft på sådant sätt, hvilket innebure ett försök att upphäfva Rikets Ständers beslut. Schartau med andra bestredo detta och förfäktade riksdagsmannens rätt att fritt få yttra sig öfver före-

kommande frågor, samt begärde få inlemna motion om underdånig anhållan att K. Maj:t ville återkalla det förordnande, justitieombudsmannen hittills haft att deltaga i lagberedningen, och hvilket vid den nu valde Theorells ålder och »kända tänkesätt» icke kunde vara angenämt för honom. I Bondeståndet anhöllo de, som varit elektorer, att deras »reservationer mot de beskyllningar, hvilka så väl offentligt som enskildt försports emot Bondeståndets tillgörande i denna sak, måtte uti dagens protokoll intagas», nemligen Heurlin, Liss Lars Olsson, Per Mattson, v. talmannen Nils Pehrson, f. talmannen Anders Ersson, Anders Johansson, Erik Pehrsson och Magnus Månsson. Rutberg fann, sedan valet en gång skett, dylika anmärkningar öfverflödiga, och Strinnlund, med hvilken Petter Jönsson och Pehr Nilsson förenade sig, uttalade skarpt sitt ogillande öfver »den inblandning från medstånden uti Bondeståndets åtgöranden, hvilken så ofta förmärktes». För att om möjligt kasta åtlöje öfver Theorell, berättades i D. Allehanda den 6 Mars att han besökt sin företrädare »för att af honom få låna broderad krage till den nya uniformen»; men detta tog ej bättre lag, än att i både Aftonbladet d. 7 och Allehanda d. 8 måste lemnas plats åt en reklamation af Landin sjelf, »att den i berättelsen förekommande uppgiften om anledningen för detta besök, hvilket egt rum endast i följd af deras mångåriga bekantskap, saknade all grund». Uti opinionsnämnden, som skulle votera öfver frågan: »skall omröstning anställas till uteslutande af någon bland Högsta Domstolens ledamöter», svarade visserligen majoriteten *nej*, men icke mindre än 16 hade dock voterat *ja*.

D. Allehanda, som på den tiden förenat sina spalter med det Theorellska »Vinterbladet» (hvars utgifvare J. P. Th. var broder till den nyss ofvannämnde nye justitieombudsmannen af samma namn) hade den 21 Januari uti sistnämnda sin afdelning gifvit en bister artikel, en art krigsförklaring emot Bondeståndet, för det att detta i plenum onsdagen d. 19 Jan. med afslag mött de från förra riksdagen hvilande grundlagsförändringsförslagen (om förändrad organisation af högsta domstolen och departementchefsembetets förvaltning genom tillförordnad föredragande då embetet är ledigt, om eftertryck af skrifter och

dylika småfrågor) och bland annat utlåtit sig att »i Bondeståndet synes i onsdags hafva tillgått ungefärligen så, som *i Barkarby hållstuga*», samt att alltsammans föreföll »såsom ett utbrott af dépit hos några ondsinta barn, hvilka blifvit retade af någonting och så önska förarga någon eller några, lika godt hvilken eller hvilka, utan att betänka följderna». Denna artikel, som sedan under namnet »Barkarby-artikeln» vann en viss ryktbarhet, föranledde mycken uppståndelse i Bondeståndet, uti hvars plenum, den 26, Sven Heurlin uppstod att förmäla, hurusom han i tvenne N:r af tidningen Dagligt Allehanda, för den 21 och 24, funnit artiklar så väl syftande att nedsätta honom såsom enskild man, som ock innehållande smädeliga uttryck emot ståndet. Hvad honom sjelf anginge, ville han endast med föraktets tystnad möta smädelsen, men icke så i hvad den rörde ståndet. Han yrkade att detta måtte, med öfverlemnande till justitiekansleren af diskussionsprotokollen i ämnet, hos densamme yrka vidtagande af de åtgärder, grundlagarne i och för smädeliga uttryck mot Rikets Ständer bjuda. Med honom förenade sig Petter Mårtensson, Petter Jönsson, Sone Persson, jemte många flere. Förre talmannen Anders Erikson sade att tidningarnes rätt att yttra sig i allmänna frågor vore obestridlig; och ehuru de ofta åsidosatte grannlagenheten, vore dock bäst, om ståndet med tystnad förbiginge närvarande fråga. Målet bordlades och skulle åter företagas lördagen den 29. Under tiden bearbetades med ifver af hufvudstadens samtliga tidningar frågan om den efterräkning, Bondeståndet visat sig hugadt att anställa. Först höll sig Allehanda mycket rak, sade att »resultatet kunde på sin höjd blifva böter till en bagatell af 200 rdr» och »så mycket kan det vara värdt att få säga ståndet sanningen»; men fredagen var styfheten något slaknad. Aftonbladet hoppades thorsdagen att Heurlin skulle låta motionen falla, och sökte vända saken i löje genom berättelsen att »äfven gästgifvaren på Barkarby vore i begrepp att stämma vintermannen sjelf, med påstående om upprättelse för liden skymf deraf, att Barkarby, ehuru numera ett gentilt och ganska anständigt ställe, blifvit citeradt för att beteckna ett mindre hyggligt förfarande». Minerva rådde Bondeståndet att bara skratta åt artikeln och fann

ett åtal vara under ståndets värdighet. Tiden höll med Minerva, i det han upprepade att Theorell kallat Bondeståndet »en tanklös hop»; men sade på lördagen att, som Tidens råd till ståndet att följa Minervas förslag tyckts misshaga äfven Allehanda, så ville han nu, för att göra det sistnämnda bladet till viljes, genast återkalla. Allehandas Vinterblad behandlade denna lördag frågan uti en uppsats om »oefterrättlighetens ondgörelse» och sökte bevisa att jemförelsen med Barkarby hållstuga icke innefattar smädelse, emedan i berörda hållstuga »finnas utan tvifvel aktningsvärda medborgare» och emedan en polismästare, som af en fiffig advokat fick hålla till godo det yttrandet om poliskammarens session: »Jaså, då går här till som i Barkarby hållstuga», *icke* sökte laglig upprättelse. En herre »Emellertid» uti samma N:r af Allehanda uttalade i en utförlig uppsats sin djupa bedröfvelse deröfver, att »Bondeståndet under denna riksdag olyckligtvis synes hafva blifvit fångadt af de konservatives giller». Bondeståndet bordlade frågan för andra gången, på flera ledamöters begäran, Den 2 Februari förekom ämnet in pleno till slutligt afgörande. Bergström från Skaraborgs län afstyrkte åtal, emedan tidningsutgifvaren derutaf åtminstone under ett helt års tid skulle hemta ämnen för sitt skrifställeri. Per Nilsson ansåg under ståndets värdighet att vädja till regeringsmakten för att åtala, och hade med ledsnad hört oblida yttranden emot pressen. Strinnlund sade att de ifrågavarande yttrandena i tidningen vore de skamligaste, han hört under den tid, han varit ståndets medlem; dock vore ej stort värdt att tala derom; att det redan skett vore deras fel, som dertill gifvit anledning, och det hade ändå varit personer med bildning; en obildad person hade man ej tillräknat sådant: man kunde ju ej hata åsnan för det hon sparkade; protokollerna borde tillställas justitieombudsmannen, men icke med anhållan om åtal, ty skammen skulle i alla händelser falla tillbaka på den skyldige. Med honom instämde Sven Isaakson och Andreas Bergström. Lars Larsson önskade att frågan ej blifvit väckt inom ståndet, helst hon härrörde från enskild person, han måtte nu kalla sig tidningsskrifvare eller hamnbuse; innehållet var en jeremiadisk klagovisa för det att tidningskrifvaren *förlorat sitt målsmanskap att leda stån-*

dets förhandlingar; ståndet borde ingenting annat åtgöra, än förklara tidningsskrifvaren den missaktning, han förtjente. Sahlström ville ha saken aldeles nedlagd. Anders Person föraktade och beklagade den person, som ej aktade bättre på sina uttryck, och ville ingenting åtgöra. Heurlin försvarade sin motion, under gratulationer till de två ståndsbröder, som uppträdt till försvar för anfallet, »och som måhända derföre kunde vänta litet smickrande beröm i tidningarne», samt begärde proposition. Rutberg instämde med Strinnlund. Mats Person ville nedslå frågan, eller låta den qvarstå i protokollet med ogillande. Anders Bengtson fruktade att, om frågan nedlades, skulle ståndets majoritet synas hafva medgifvit att tidningspressen haft rätt; Anders Andersson från Skaraborgs län ville nedlägga saken. Lars Andersson trodde Bengtson hafva rätt: endast två eller tre svassande röster önskade sakens nedläggande. Talmannen hemställde, huruvida frågan ej borde remitteras till ståndets enskilta utskott, samt förklarade att han, ehuru ej egande någon röst härvid, ansåg ståndet mest hedradt, om det nedlade sin talan. Derpå följde proposition, begärdes votering och beslöts med 56 emot 36 att, »ehuru de ifrågavarande utlåtelserna ansågos klandervärda, ståndet likväl läte all talan deremot förfalla». Heurlin och Isaakson reserverade sig. Den 9 ingaf Petter Mårtensson också en sådan reservation skrifteligen. — Tidningen »Upsala Korrespondenten» yttrade den 3 om denna affär, genom utdrag ur ett bref från hufvudstaden: »Om något kan sägas hafva väckt mycken uppmärksamhet och troligen icke blifver utan följder på riksdagens gång, så är det den stora onåd, som Bondeståndet ådragit sig hos sina patroner, de stora tidningarne. Vredens kalk uttömdes af Vintermannen i Allehanda, som lät undfalla sig så vackra uttryck om »Barkarby hållstuga», tvekan om någon sorts tanke »låg i ståndets förfarande», »utbrott af dépit hos ondsinta barn», »lättsinnig skärthorsdagsbal», »okynnig allmän förkastelsedom», »oförnuftig vägran» och slutligen »Bonderegemente.» Sammanställer man med dessa, om bildning och humanitet vittnande, talesätt det smicker, som de »$^{9}/_{10}$» vid förra riksdagarne erhöllo, såsom utgörande nationens must och kärna, så måste man medgifva att en kolossal förändring i ställningar

och förhållanden inträffat. Huru särdeles påkostande det måste hafva varit för våra nu ondblifna publicister, att ej vidare kunna leda det ifrågavarande ståndet, det kan man nogsamt finna af denna stora sinnesförändring från kärlek till hat.» — Aftonbladet å sin sida yttrade den 11 Februari: »Hvad beträffar de skarpa tillmälen, som under öfverläggningen (i Bondeståndet) vankats emot »tidningsskrifvare» i allmänhet och den »liberala pressen isynnerhet», såsom den der »dragit nationen skamligt vid näsan», uttrycken om »skamlöshet», »oförskämdhet», »hamnbusar», »förbrytare» m. m., så torde det icke erfordras att förlora många ord i anledning häraf. Den liberala tidningspressen är, såsom man väl vet, en öppen allmänning, på hvilken alla kunna hugga efter behag, den högste såsom den lägste. Det finnes ingen liten parfymerad dandy, ingen nybakad extraordinarie, ingen den snuskigaste brännvinsadvokat eller annan halfförsupen källarkund (hänsyftningar på Sven Heurlin), som icke anser sig fullt kompetent och lika berättigad som de mest bildade att sitta till doms öfver tidningarne och tidningsskrifvarne; och det finnes intet sätt så lätt att gifva sig betydenhet för tillfället uti ett sällskap, som medelst summariska omdömen om tidningar och deras redaktörer.» — Men allt det der skulle ju ock kunna sägas om de sjelfmyndiga tidningsredaktörerne sjelfva, vis à vis samhället? Och Posttidningen frågade med anledning deraf, hvem det är, som redaktörerne å sin sida under sednaste decennierna hade skonat: månne individer eller corpser, häfd eller lag, religion eller moral, thron eller kyrka? samt fann klagovisan i Aftonbladet så naiv att hon förtjenade premium. Den ifrågavarande Vinterbladsmannen, J. P. Theorell, var samme stilist, af utmärkt förtjenst såsom sådan, hvilken vid något annat tillfälle blifvit af Aftonbladet kallad »den oborstade gamla lata kusken.»

Knappt var Theorellska tidningsuppståndelsen slutad, så uppkom en annan idée, hvilken icke här bör förtigas. Tidningen Tiden gaf nemligen den 8 Februari en liten artikel »Om ställningar och förhållanden inom pressen», hvari berättades att många underliga saker hade de senaste dagarne omtalats rörande vissa ställningar, som skulle gått ut på ingenting mindre än

stiftandet af en »*Universal-monarki inom pressen.*» Tidens kombinationer voro följande. »När det blef bekant att D. Allehanda öfvergått till ny egare (Lindman), låtsade Aftonbladet nästan ej derom. Emellertid kunde man finna att A.B. icke hade någonting emot den nya rivalen, bland annat derutaf att det icke då, såsom t. ex. när tidningen »Dagen» uppstod, insinuerade att förläggaren var en man »utan alla veterliga tillgångar», ehuru det kanske var fullt ut lika mycket skäl till sådan anmärkning. När första profnumret af Allehanda utkom, yttrade A.B. att det hade ett »trefligt utseende,» och syntes i öfrigt omhulda den nya kamraten. När A.B:s filialtidning »Friskytten» gycklade med Allehandas »gossar blå», gick A.B. i ömhet för D.A. så långt, att det skurpensade upp sitt eget skötebarn (F.). Allehanda tryckes för närvarande på A.B:s-tryckeriet och lärer framgent komma att tryckas der. Länge har varit frågan om att A.B:s-utgifvaren skulle sätta upp ett annonsblad. Det lärer f. n. icke så litet arbetas på att skaffa Allehanda annonser, och åtskilliga kunder i denna väg lära blifvit erbjudna att, till en början, få in sina annonser gratis. För att ingenting måtte fattas, skulle Allehanda äfven bli organ för polisen, föra in Öfverståthållare-embetets kungörelser för intet o. s. v. Går denna plan igenom, så blir Aftonbladet med underlydande: organ för folkviljan, organ för polisen, organ för pöbelviljan (om, såsom planen från början var, »Friskytten» lyckas tränga undan Söndagsbladet)... Man finner att detta måste bli en monarki »med republikanska institutioner», ett »blandadt styrelsesätt», ganska blandadt utan tvifvel... Det kan icke skada att i tid hafva ögonen öppna, ty att kasta den publicistiska makten i *en* hand, det är ett för vådligt experiment, för att man åtminstone icke på förhand bör se sig för och vidtaga sina försigtighetsmått, och för öfrigt är allt hemligt spel af den beskaffenhet, att det gerna tål vid att fiskaliseras, ty, en gång vunnet, är det ej så lätt att få insatsen tillbaka.» — Allehanda förnekade den 10 alltsammans, utom det att den af Dalman beställda snällpressen icke i rättan tid hunnit till Stockholm, hvarföre han vidtalat Aftonbladsförläggaren att å A.B:s-tryckeriet tills vidare och mot betalning få trycka det Lindmanska Allehanda. Aftonbladet svarade d. 11

på ungefär samma sätt. »Friskytten» blef vred på Posttidningen, som refererat Tidens artikel, och sade att »när den ene uslingen hjelper den andre, så glädja sig Guds englar i himmelen»; Allehanda hade med en viss retlighet förargats öfver P.T:s »tjenstaktighet», ehuru denna varit åtföljd af ett ganska eftertryckligen betonadt tvifvel. Under denna kontrovers om universal-monarkien framkommo hvarjehanda bidrag, såsom att Aftonbladet, utom i »Friskytten»; hvars förläggare och redaktörer varit och till en del ännu 1848 voro medlemmar af A.B:s-redaktionen, hade filialafdelningar äfven uti Skånska Telegrafen (Ystad), som 1848 blifvit uppsatt af en bland A.B:s mångårige f. d. medarbetare; i »Öresundsposten» (Helsingborg), den Orvar Odd redigerade (med »O. O.» förstods Patrik Sturtzenbecker); i »Östgötha Correspondenten» (Linköping), hvars egare ett par år tidigare ingått i A.B:s-redaktionen; i »Norrlandsposten» (Gefle), hvars förläggare stått i mångåriga relationer till Atonbladets; i »Jönköpingsbladet», hvars förnämsta Stockholms-korrespondent vore en af A.B:s förnämsta redaktörer, o. s. v.

Men medan man sålunda som bäst ordade om »Universalmonarkien», väcktes af Jönköpingsbladet och adopterades af Östgötha Correspondenten förslag om »en närmare förening emellan alla sjelfständiga landsortstidningar, för att genom ett enhälligt påtryck från landsorten söka verka till fördel för vissa af landet önskade reformer, hvaribland och naturligtvis framförallt till förmån för en förändrad nationalrepresentation. Och till befrämjande häraf torde också ett möte emellan hrr landsortspublicister böra påtänkas». Dessa tankar smakade mera af separatism från hufvudstadsväldet inom pressen, än af böjelse till underdånighet för detsamma. Ännu tydligare uttalades detta några dagar senare i Östgötha Correspondentens svar med anledning af ofvanomförmälde insändares uträkningar: »Få vi döma af den temligen dofva tystnad, som inom den sjelfständiga landsortspressen iakttages, med afseende på den mest spridda hufvudstadspressen, skulle vi vara färdiga att deraf draga den slutsats att belåtenheten är högst obetydlig.» Till och med emellan Allehanda och Aftonbladet blef inom månadens slut krig förklaradt; sedan A.B. skarpt tillrättavisat det förras Vinterblad, som åter ryckt fram

emot Bondeståndet med en Barkarbyliknelse, hvarjemte A.B. varnade den nye D.A.-utgifvaren för bladets gamla garnison. »Föraktet» spelade, såsom vi redan sett, vid denna riksdag en mycket stor rôle uti alla tvistigheter, och när nu Minerva råkade i hetsig polemik med Aftonbladet, som med en viss förundran yttrade att ännu funnes en och annan riksdagsman, som ansåg sig kunna visa sig i sällskap med f. d. utgifvaren af Argus (Mag. Johan Johanson, Minervas hjelpare), så påstod hon att A.B. var »totalt i saknad af aktning och förtroende inom Representationen.» Allehanda bad då A.B. lemna Minerva åt föraktet igen. Dalman utträdde helt och hållet från Allehanda den 9 Maj, äfven såsom medarbetare, och i den samma vefvan skickade redaktionen, hvars lynne och språk på de sednare veckorna blifvit nog mycket revolterande, en ung magister Hedlund till Paris, såsom bladets »egen korrespondent». Hans skildringar voro mycket republikvänliga eller såsom det den tiden hette: »röda», och länge derefter gick och gällde han såsom »den unge fyren (af feuer, eld)». Redan inom Juni månad anmäldes, i början såsom supplement till Dagbladet, en ny tidning: »Aftonposten», uppsatt såsom det sades, under Dalmans auspicier. Medan sålunda Allehanda gjorde uppror emot Allehanda, grep ock den revolution inom landsortspressen, som ville störta Aftonbladets thron, vidt omkring sig. Redan den 19 April utkom N:r 1 af P. A. Siljeströms »Reformvännen, politiska flygblad»; hvilket N:r till sitt innehåll var ganska betecknande. Utgifvaren förklarade rentut att bladet blifvit uppsatt af reformsällskapets minoritet, »då den liberala pressen i Stockholm för närvarande icke har utrymme i sina spalter för andra politiska artiklar än sådane, som uttrycka ett visst koteries opinion». Derefter följde i samma N:r tre försvarsartiklar emot Aftonbladet, med författarnamnet undertecknade, en af C. A. Raab, som klagade att A.B. velat förkorta hans artikel, en af W. F. Dalman, som klagade att A.B. först lofvat men sedan vägrat plats åt hans uppsats, under förevändning af bristande utrymme, och den tredje af baron A. Söderling-Hermelin, som klagade att A.B. vägrat plats dels i anseende till uppsatsens längd, dels med afseende på dess polemiska beskaffenhet.

Den 13 Maj sade Nya Skånska Korrespondenten: »Det

ligger en viss lågsinnad krämaranda, om icke något ännu värre i att först, medan allting är lugnt, fordra mindre, under förklaring att äfven af detta mindre kunde man väl för den goda fredens skull vara böjd att låta afpruta ett och annat; men derefter när det börjat blifva hård tid i grannländerna, sätta upp sina priser och förklara, att man nu mera icke slår af ett runstycke. Så har likväl Aftonbladet gjort uti *representationsfrågan*... Sådant är att »ockra på revolutionen», och det på en revolution, hvars rötter man icke smakat, och af hvilken det således är för tidigt att vilja njuta frukten.» Kalmarposten för samma dag sade: »Vi för vår del, som alltid stridt för rättvisa och sanning,... ha nu trott oss ej böra följa Aftonbladet och Dagligt Allehanda i deras förkastelsedom öfver regeringens förslag, utan granska det sjelfva och derefter, oberoende af Stockholmspressens agitationer, uttala vår åsigt om detta förslag — med förbigående af den pretention på nationens sympathier, som alltför tydligt röjde sig i majoritetens adress till konungen.» Uti »Najaden» sades alldeles samma dag att han, — i motsats mot de radikala, bland hvilka Allehanda såsom den radikalaste, »för att icke säga republikansk», icke gaf sig mer än tolf timmars tid från det nya (kongl.) förslagets kungörande, förrän redaktionen, innan det allmänna tänkesättet kunde hafva hunnit yttra sig, förklarade att nationen fordrade en ny ministère och en ny författning — ville votera för dess antagande o. s. v. Östgötha Correspondenten för den 17 anmärkte om A.B:s insinuation den 12 (att den nya Ministèren förmodligen vore »moder» till de många artiklarne i representationsfrågan uti Dagbladet och att hon borde »icke begagna en ton och ett uttryckssätt, som alltför mycket påminner om liknelsen angående fiskar, hvilka ännu icke hunnit leka rommen af sig»): »Denna insinuation är till den grad dålig och misslyckad, att man skulle tro A.B. på en gång förlorat såväl sin ryktbara takt, som sitt icke mindre ryktbara goda humeur. Om personer, tillgifna de nya åsigterna, — och flere af hr Lars Hjertas egna vänner äro ju till och med det, — försvara förslaget, bör väl ej *det* läggas ministèren till last.»

En annan författare i samma Östgötha Correspondent om-

talade den lika anmärkningsvärda som grundade »förundran i anledning af frontförändringen inom A.B:s och D.A:s opinioner, rörande Sverges uppträdande till Danskarnes förmån... Förrän regeringen uppträdde, ansågo de för en helig pligt att hjelpa Danmark (A.B. 28 April, D.A. 1 Maj). »Men nu uppträdde regeringen och förklarade sig äfven för samma åsigt, och ett, tu tre — A.B. och D.A. tillhörde bums en motsatt opinion! A.B. började redan den 4 Maj, det vill säga 4 dagar efter sin första artikel, att skrufva på sig, och D.A. följde hvisselpipan den 11 i samma månad. Ett ömkligare vankelmod kan man knappast lägga någon publicist till last.» När »Tiden» sade att A.B. i frågan om Danmark först skref en artikel, i hvilken man kunde höra att A.B. både ville och icke ville krig, men att knappt var det kändt att regeringen fattat sitt beslut i denna fråga, förrän A.B. kastade af sig masken och uppträdde emot regeringens kända beslut»; så tillade Kalmarposten d. 1 Maj: »Detta är sannt och A.B:s dubbelspel, både direkte och indirekte genom dess insändare, har väckt endast ogillande och förtrytelse.» — En annan artikel, i samma blad, sade rentut: »A.B:s och D.A:s beteende i den Danska krigsfrågan har väckt allmän harm och förtrytelse. De tvenne blad, som skryta med att vara nationens organ, hafva oärligt uppfört sig i en sak, som blifvit hela svenska folkets förtjusning, och dubbelheten i spelet är en förolämpning, ej blott emot nationen, utan mot de tre skandinaviska folken. De anförda motiverne äro likaledes af en haltande och sväfvande natur och förråda antingen en verklig brist på sjelfständig öfvertygelse, en total saknad af bestämd vilja i denna sak — eller också en politisk försigtighet att manövrera efter vinden, ett försök att kunna bibehålla fältet utan strid och förlust, men också utan ära och heder.» Jönköpingsbladet för den 27 Juni yttrade att »A.B:s behandling af Danska krigsfrågan der på orten gjort ett mindre behagligt intryck... Man tycker att svenska nationen nu, utan fara och med fullt förtroende både kan och bör understödja regeringen i den förestående demonstrationen. I dag ett kraftigt och trofast handslag åt Danmark — i morgon ett för våra inre reformer.» Kalmarposten berättade att tyska tidningarne »referera med synnerlig förtjusning

Aftonbladets och andra skandinaviska tidningars tyskt sinnade utgjutelser». — Men aldra tydligast uttalade sig Hernösandsposten för den 25 Maj: »Den mindre grad af sanningskärlek och det omisskänneliga drag af egennyttiga beräkningar, hvilka A.B. såväl under en längre tid ... ådagalagt dels i sina relationer af kända fakta, dels ock i sina ledande artiklar, lärer ... hafva föranledt några för sanning nitälskande personer här i orten till det beslut, att söka åvägabringa en anti-aftonbladistisk förening. För att döma af de yttranden, man hört ganska många af A.B:s n. v. läsare fälla öfver en sådan förening, skulle den härstädes icke komma att sakna rätt lifliga sympatier.» — Den 17 Maj hade A.B. i mer än två spalter klagat deröfver att några N:r af andra blad blifvit försända till A.B:s abonnenter i landsorterne. Då tog Posttidningen till ordet för att uttala, hurusom A.B:s rätt att skrifva, trycka, sprida alla slags anmärkningar om personer och förhållanden vore tryckfrihet, men A.B:s vägran att inför sin publik kungöra den antastades försvar, eller uppställa till vilkor modifikationer, uteslutningar och tillägg vore censur, trycktvång och förtryck; att de, som vilja svara på A.B., ofta måste göra det annorstädes, och att de göra det inför A.B:s egen publik är också tryckfrihet; att A.B. deröfver harmas och vill förhindra sådan kringsändning är att lägga hinder i vägen för tryckfriheten; invändningen att det icke skall vara grannlaga mot A.B:s-läsarne att tillskicka dem annan lecture än de sjelfva bestått sig, betyder mindre än intet, ty de kunna låta bli att läsa det, som så skickas dem: de hafva alltid sin läsfrihet oförkränkt; — och A.B. gjorde sjelf, vid sin första uppsättning, alldeles precist på samma sätt, genom att i flera veckor skicka sina nummer gratis till Posttidningens läsare, antingen de ville eller icke.

Hvad nu hela detta oväsen beträffar, så tro vi redogörelsen derför just tillhöra detta kapitel om svenska missljud 1848, ty det lider väl icke något tvifvel, att det hos A.B. klandrade vankelmodiga och mot regeringen avoga beteendet hade sitt upphof uti inflytelsen af åtskilliga riksdagsmissnöjen; om man ej vill antaga den ännu enklare förklaringen att hr Hjerta såsom riksdagsman hade lättare än landsortspressen att få veta,

hvartåt riksdagsvinden dag för dag blåste, huru stort insteg radikalismen i Lindmans Allehanda fått äfven inom riksståndeu, samt huru farligt för A.B. det kunde bli att låta i opposition öfverträffa sig. Några exempel på andan i riksståndens plena torde förtjena att anföras.

När i Borgareståndet förekom statsutskottets tillstyrkande af 500 rdr *pension åt gamle kommersrådet Santesson*, och Roth, Lagergren, Indebetou yrkade återremiss, för att få beloppet höjdt till 1000 rdr, med afseende på den aktade och utmärkte mannens långvariga, för samhället gagneliga, verksamhet och stora uppoffringar i och för anläggningen af Götha kanal; genmälte hr Schartau att han ville ej företaga någon granskning af denna panegyrik, men då man fästat sig tillika vid Santessons verksamhet som folkombud, borde erinras att kommersrådet alltid stått »på den sida, som man nu kallar den devouerade och icke på den, der man nu finner folkets män». Hr Lagergren påminde då, att under den lyckliga tidpunkt, då Santesson verkade, ingen dristade säga: jag är folkets man, och att endast ett alltför långt drifvet partisinne kan uppdraga en sådan skiljemur mellan representanter, hvilka alla arbeta för samhällets väl. Hr Koch tillade att undersökning om personens politiska beteende ej hörde hit och dessutom vore underkastad stora vanskligheter; ty mången, hvilken nu framställes såsom nationens man, kan möjligen af framtiden komma att bedömas annorlunda. Hr Schartau dog 1870 sjelf såsom storkors af Vasaorden.

Lagutskottet hade föreslagit upphäfvande af frälsemans särskilda forum. Frih. Rehbinder, hr v. Rosen, gr. Erik Sparre, hr Gripenstedt och grefve Lagerbjelke instämde i riddarhusets plenum med utskottet; men Rääf, Printzensköld samt friherrarne Cederström och Åkerhjelm funno intet skäl till detta eftergifvande, sedan »adeln gjort så många concessioner utan att derföre röna någon belåtenhet». Riddarhusutskottets memorial N:o 9, afstyrkande frih. Palmstjernas motion om tillägg till § 7 af Riddarhusordningen, innefattande en inskränkning af adelns representationsrätt till vissa qvalifikationer, hade åtföljts af grefve Frölichs modifikationsförslag, till hvilket motionären nu anslöt sig. Men hr Günther fann tiden illa vald till partiella ändrin-

gar, då en stor representationsförändring var under arbete. Frih. Tersmeden tackade Palmstjerna, för det han velat rensa riddarhuset, men ansåg alla jemkningsförsök numera fåfänga. Dödsdomen vore redan fälld öfver fyrkammarsystemet. Den nuvarande representationen kunde och borde ej ega bestånd. Printzensköld ansåg allmänna opinionen vara af föga eller intet värde, och ej sådan, som reformsällskaper och tidningsskrifvare utmåla den. W. Tham och Hartmansdorff trodde adeln ej moraliskt berättigad att utan de öfriga ståndens hörande ändra sin representation. Ärendet blef med 30 mot 13 återremitteradt.

Efter marsuppträdena i Stockholm och med anledning af de öfriga oroligheter, som under de sednare riksdagarne egt rum i hufvudstaden, föreslog friherre Åkerhjelm att Ständerna måtte hos konungen anhålla om nästa mötes sammankallande till annan stad. Hr Lagerheim trodde att knappt någon behöfligare, af omständigheterna mera påkallad, motion blifvit under hela riksdagen väckt (härmed syftades på d. v. vederbörandes hemställan till riksdagsmannen Hartmansdorff, under marsupploppet, att *han* måtte för några dagar lemna hufvudstaden). Men i Bondeståndet yttrades, vid lagutskottets betänkande N:o 53, om stiftande af *lag mot uppror* och olofliga sammankomster, af Bengt Gudmundson att ansvar borde deri stadgas för civil embetsman och militär, som *missbrukar* sin makt vid stillande af folkrörelser. Strinnlund trodde att man borde skynda sig med lagen, »ty som upplopp numera tyckas ha kommit på modet, måste man hafva en lag deremot». Per Pålsson fann olämpligt att lagförslaget bestämde böter för deltagare i folkförsamlingar, från 25 till 100 rdr. I Presteståndet funno flera åtskilliga punkter betänkliga och begärde återremiss: prosten Sätterblad yrkade detsamma som Bengt Gudmundson. I Borgareståndet anslöto sig till Bengt hrr Collén, Gustafson, Hörnstein och Winge. Billström fann ansvarsbestämmelserna för upprorsmakare alltför höga. Hr Winge fann äfven straffen alltför *hårda*, och det kunde »aldrig falla fordna lagstiftare in att tillåta vapnens bruk emot oskyldiga, om ock lättsinniga, menniskor». Hos adeln ville frih. Palmstjerna för ingen del att civilmyndighet finge bestämma när vapnens begagnande skulle

upphöra, ty då skulle lätt inträffa att, om militärstyrkan vore delad, en afdelning kunde, utan att få begagna vapen till sitt försvar, öfverrumplas och massakreras. Grefve Gustaf Löwenhjelm anmärkte att tyngsta ansvaret för embetsåtgärder vid sådant tillfälle visserligen vore medborgares omdöme, ehuru äfven det juridiska icke vore att förbise, »så mycket mera som, under det att annorstädes makten aktionerade upproret, här aktionerade vanligen upproret makten».

F. d. utgifvaren af Dagligt Allehanda, W. F. Dalman, tillika riddarhuskanslist, stämde landshöfdingen i Stockholms län, grefve Horn, för det denne förolämpat honom i riddarhussalen den 21 Mars och kränkt den särskilda frid, D. såsom riksdagsman och dertill frälseman egde rätt att åtnjuta. Vid kämnärsrätten förekom målet 22 Juni, då Horn, som icke ihågkom sina utlåtelser emot Dalman, dock medgaf att allt härrört af harm och förbittring, men icke mot D. såsom ledamot af Adeln och riksdagsman, utan såsom redaktör af tidningen Dagligt Allehanda, hvilken grefven förmente hafva uppretat sinnena. Vittnena, presidenten Berg von Linde och landshöfdingen Åkerman, mindes icke heller ordalagen, men intygade att grefven med hastighet och i upprörd sinnesstämning tilltalat D. i förolämpande syftning. Landshöfdingarne Lewenhaupt och Hedenberg, som hemrest, fingo höras på ed i sina residensstäder. Den 23 November upplästes vid kämnärsrätten protokollen öfver dessa vittnesförhör; och muntligen hördes kammarrådet Stuart samt löjtnanten H. Montgomerie, hvilka hade sig ingenting bekant. Den 30 November vittnade k. sekr. Ehrenborgh att han väl hört Horn och Dalman ordvexla, men icke uppfattat annat än orden: »visa er här» och »krossa», samt att Horn en stund senare, men icke till D., yttrat: »Dalman, den s—nhunden». Den 7 Dec. hördes frih. Axel Reutersköld, men hade ingenting att berätta; hvarefter handlingarne remitterades till hofrätten.

Från denna bullersamma tid förskrifver sig äfven införandet i Sverige af *medelporto* och *frimärken;* det var öfverpostdirektörsembetet, som vid början af året umgicks med planen att hos K. Maj:t föreslå dessa nyheter, hvilka då ännu voro här i landet så okända, att tidningarne nödgades naivt definiera

dem, det förstnämnda så: »enahanda porto öfver hela riket, utan afseende på orternas afstånd sinsemellan», och frimärket så: »att på brefvets adress sätta konungens porträtt såsom charta sigillata, hvilket skulle kosta $^1/_{10}$ rdr rmt, eller 10 penning, enligt den af K. Maj:t föreslagna myntindelning. De korresponderande behöfde då blott kasta brefven i breflådan, och alla penningetransaktioner för afgående inrikes bref vid postkontoret undvekos. Ett porträtt, eller stämpel, skulle motsvara ett lods porto och hvarje lod ökas med ytterligare ett dylikt. För bref, som ej voro frankerade, skulle emottagaren betala dubbelt porto». Det var ock detta år, som Sverige kontraherade med Lübeck, om brefförsändning med de till nämnda hansestad gående svenska ångbåtar, och som den nya preussiska postkonventionen förklarades vara tillsvidare, under kriget, omöjlig att verkställa (då Danmark blokerat Preussens hamnar). Postfrågor blefvo ock detta år behandlade af riksdagen. Uti Borgareståndet önskade den 28 Mars Wedberg och Bergman att postverkets bidrag till Staten måtte minskas, på det postkommunikationerna måtte kunna ytterligare förbättras; Schartau, Ekholm, Lagergren, Westin, Valley ville att verket, på sätt statsutskottets utl. N:o 91 antydt, skulle förskaffa sig ökade tillgångar eller minska sina utgifter. De anmärkte: »sålunda erhåller icke Sverige full ersättning af norska postverket för den s. k. Norriges utrikes post, då under sommarmånaderna tvenne hästar erfordras att forsla 15 à 16 norska bref. I allmänhet iakttagas Sveriges fördelar ganska illa, då fråga är om dess förhållande till Norrige» o. s. v. Uti Prestståndet yttrades den 17 Juni, då bevillningsutskottets bet. N:o 19 förevar, rörande bestämmandet af en assuransafgift för summor, som under rekommendation med posten afsändas (1 sk. bko pr 100 rdr), såsom ersättning för den säkerhet, postverket lemnar den enskilde: af biskop Hallström att det vore statens skyldighet att utan ersättning bevaka de medel, som hos densamma deponeras, hvari prof. Lindgren instämde; d:r Björkman yrkade en mera omfattande förordning i detta ämne; andra samtyckte, emedan billigheten fordrade att verket finge ersättning för sina förluster genom poströfverier, ja, prosten Stabeck ville ha afgiften fördubblad.

Till denna riksdags incitamenter hörde isynnerhet representationsfrågan, och stor missbelåtenhet — hvarom mera längre ned — väcktes, då konstitutionsutskottet den 16 Maj med 15 röster emot 9 förklarade regeringens (Sandströmerska) förslag hvilande till grundlagsenlig behandling vid nästa riksdag. Det hade blifvit Ständerna meddeladt den 2 Maj, och för innehållet redogjordes samma dag på $4^1/_2$ spalter i Posttidningen. Jag förvarar ännu, såsom bevis på animositeten emot förslaget, af den dagens tidning ett exemplar, som blef under korsband till redaktionens adress återskickadt, och i hvilket alla de $4^1/_2$ spalterna blifvit med riktigt tjocka bläckstreck öfverkorsade.

Äfven skatteförenklingsfrågan föranledde osämja. Den 15 Augusti hemställde i Prestestånd et d:r Sandberg om skyndsamhet, så att dag för riksdagens afslutande skulle kunna utsättas. Den 16 inkom inbjudning från Bondeståndet, att förelägga statsutskottet inom åtta dagar inkomma med sitt utlåtande, och då denna inbjudning hos presterna bordlades, upprepade Sandberg sitt yrkande om ökad skyndsamhet; hvarpå prosten Cnattingius gaf Sandberg en mycket skarp tillrättavisning för hans oblida omdömen mot utskottet och representationen i allmänhet, för förment långsamhet. Sedan blef ock långvarigt larm, ståndén emellan, om sammanjemkningen af de olika besluten i hufvudfrågan, hvilken afslutades med Borgareståndets beslut den 17 Oktober, att »Adelns och Presteståndets vägran att deltaga i de på grund af de båda andra ståndens beslut af statsutskottet föreslagna omröstningar i förstärkt statsutskott. i frågan om beskattningsväsendets förenkling, utgjorde en afvikelse från grundlagarnes rätta tillämpning samt ett förnärmande af svenska folkets rättmätiga anspråk och sannskyldiga väl; men oaktadt Borgareståndet sålunda fann den fråga, som föranledt Ständerna att besluta uppskof med de indelta räntornas uppförande i riksstaten, icke vara på ett med grundlagarne eller det allmänna bästa öfverensstämmande sätt afgjord, ville det dock» — låta dervid bero. Konungen. som den 16 September hemkommit från Malmöfärden, den 1 Oktober tillsagt talemännen att han sednast inom åtta dagar efter nyssnämnda frågas afgörande ville afblåsa riksdagen, och den 6 Oktober hållit plenum ple-

norum, för att besvara några af Ständerna föreslagna lagförändringar, yttrade i sitt throntal vid Ständernas hemförlofvande den 24 Oktober: »Våldsamma skakningar hafva öfvergått de flesta af Europas stater, och ännu torde lång tid återstå, innan de vigtiga samhällsfrågor, som sysselsätta regeringar och folk, hinna sin slutliga lösning.» Det är till dessa skakningar, vi nu vända vår uppmärksamhet.

XL.

Februari-revolutionen.

Nyårsgåfvorna i Frankrike. — Ludvig Filips throntal om reformbanketterna. — Adressdebatten i Paris. — Lamartines interpellation om Italien. — Tolfte arrondissementets reformbankett. — Italienska revolutionerna. — Bondeoroligheter i Österrike. — Bayerska revolten mot Lola Montez. — Frederik den Syvendes thronbestigning. — Konung Oscars throntal. — Stockholms reformbankett och konstnärsgille. — L. J. Hiertas revolutionsprofetia. — Odilon Barrots anfall mot ministèren Guizot. — De tre Februaridagarne i Paris. — Guizots' fall. — Molès ministère omöjlig. — Thiers' ministère afväpnar konungamakten. — Ludvig Filips abdikation. — Grefvens af Paris bortjagande med gevärspipor. — Provisorisk regering. — Fransk republik. — Revolutionshymn.

Mirabeaus ben, som på Marats befallning nedgräfts i en vrå af Clamartskyrkogården, skulle nu åter uppgräfvas, och högtidligen begrafvas på Père-la-Chaise, der staden Paris ville uppföra ett monument öfver griften. Bilan i Perigueux bortstals från guillotinen, hvarvid ett legitimistiskt blad utropade: »det gifves således icke mer något vördnadsbjudande!» Ihärdiga rykten kringflögo om Ludvig Filips oroande helsotillstånd och från England berättade tidningarne om hans förestående abdikation. Prins Christoffer af Hayti, den svarte kejsarens son, bysatt i Brüssel för sin familjs lefnadskostnad sedan den 10 Nov. 1845, blef föremål för en vänlig subskription, hvilken skulle återskänka honom åt de sina och åt friheten. Prinsarne af huset Orleans, så rika och lyckliga, erhöllo förträffliga nyårsgåfvor. Aumale, nyss blifven generalståthållare öfver Algerien, såg under

sin styrelse den länge bekämpade och oöfvervinnelige afrikanske Emiren *Abd-el-kader* kapitulera och gifva sig fången åt general *Lamoricières* trupper, en högst glänsande framgång för Ludvig Filip, och hvilken borde betydligt befästa hans thron. Aumales bröder och brorsöner togo rika arf efter den på nyårsaftonen aflidna fastern, prinsessan Adelaide: Joinville fick 23, Montpensier, som nyss förut förmälts med spanska drottningens syster, fick också 23, Nemours 10 och brorsonen, hertigen af Chartres, franske presumtive thronarfvingens, grefvens af Paris, ende broder, fick 2½ millioner francs. Vid presidentskapsvalet i deputerade kammaren triumferade franska regeringen (Guizot): oppositionskandidaten Odilon Barrot fick blott 105, Leon de Malleville ännu mindre antal röster, medan royalisten Sauzet bekom 227; endast vid sekreterarevalen segrade en af oppositionen: Lacrosse. Dock beräknade oppositionen att den ministeriella majoriteten steg endast till 35 röster; att de som röstat på Sauzet, gjort det mindre *för* ministèren, än *mot* den af reformbanketterna agiterade parlamentsreformen, och att marskalk Bugeaud, en af vicepresidenterne, vore snarare dynastiens än ministèrens man. Abd-el-kader kom till Frankrike, skref till konungen att han blindt underkastade sig dennes vilja o. s. v. Allt stod ju således förträffligt i Frankrike på nyåret 1848, skulle man tycka?

Men adressdebatten och reformbanketterna! och ställningen i det öfriga Europa! Journal des Débats hade sjelfva juldagen 1847 sagt om oppositionen i *Frankrike:* »alltsedan hon börjat vilja amalgamera sig, är hon alldeles förvillande lik en sammankomst af aktieegare på venstra Seinestranden. Det är till henne, vi skulle kunna säga: vill ni se skummet, som ni upprört? vill ni se hvad som simmar upp, efter den svallning ni framkallat, närt, underhållit? Läs då de radikala talarnes tal, t. ex. detta: »för att bekämpa oss äro alla traditioner, förolämpningar, smädelser åter uppkallade till lif ifrån restaurationens sämsta dagar, och för att i ett ord uttrycka allt, för att krossa oss under en anklagelse utan svaromål, hafva de kallat oss 93 års lindansare (»les voltigeurs de 93»); vid detta ord hafva vi nedslagit våra ögon, för att söka mycket djupt nere i tidernas och idéernas lopp, hvem som mot oss slungat detta skymford och dervid

igenkännt — den kungliga volontären af 1845». Mången tänkte att talaren syftade på Guizot; men han sade sjelf: »*Barrot* och de män, som uppsatt den hvita kokarden (legitimisterna) och af främlingar begärt en fana, en konung, en konstitution. Deras fana har folkets andedrägt blåst i stycken, och sin konung hafva de artigt följt till gränsen». — Det är ett brott, hr Barrot, tillägger Journal des Débats (orleanisten), att artigt hafva följt en fallen konung ända till gränsen; det är icke dit, man bör följa konungarne; man borde ej gå så långt. Och se der det folk, med hvilket man låtit er dinera (vid reformbanketterna), med hvilka ni ännu sutte till bords, om de ej sjelfva åtagit sig att afspisa er, sedan de väl betjenat sig af er... Se der återstoden af edra reformistiska middagar, resten af alla edra banketter. I (legitimister!) hafven upprört samhällets botten, I hafven skakat detta blodiga kärl: se der nu, hvad som kommer fram derur!»

Fyra dagar derefter sade samma Journal des Débats om reformbanketterna, dem konungens throntal kallat en agitation, som närer »fiendtliga och blinda passioner», öfver hvilket uttryck bankettisterna blifvit så ursinniga: »vi lyckönska på det högsta ministèren till den kraft, med hvilken hon i throntalet yttrat sig öfver reformisternas banketter... Är det icke fiendtliga passioner, som drifvit bankettfolket att bannlysa skålen för konungen? Är det ej blindhet, som drifvit en så vid den konstitutionella monarkiens innersta rot fästad man, som Odilon Barrot, till den oförklarliga förvillelsen att sätta hela hopen af faktioner i rörelse vid sidan af *Ledru Rollin* och *Garnier-Pagès*, de der skulle anse för en skymf, om man kallade dem chartans och thronens vänner? eller den gamla konservatören *Duvergier de Hauranne* att inmänga sig i denna hop? Veten I väl, bankettister, att eder barnsliga vrede öfver throntalet visar att I ännu föga lärt er fatta det representativa styrelsesättet. Det är nu fyra månader, som I hafven låtit hela Frankrike genljuda af edra revolutionära hotelser. Det är ej för att störta en ministère, som man har behof af er revolution. I hafven anfallit allt. Allt, hvad I anfallit, eger rätt att försvara sig. Alla statens krafter hafva rättighet att förena sig för att krossa er

liga... Vi hafva icke edra banketter, edra komitéer, edra klubbar, nej! Vi hafva chartan, det konstitutionella konungadömet, kamrarnes majoritet... Bedragen er ej: vi skola försvara oss med all den kraft, som medvetandet af en god sak ingifver... I skolen ej förskräcka oss, icke nedslå vårt mod. För er blick må stå revolutionens perspektiv. Hvad oss beträffar, så vilja vi ingenting utöfver chartan, och throntalet har måhända just derföre så häftigt uppretat er, emedan det är ett ädelt och kraftigt uttryck af dessa konstitutionella tänkesätt, hvilka I vid edra banketter trampat under fötterna och hvilka, med Guds hjelp, alltid skola utgöra vår och vår saks styrka.» Detta lästes den 29 December 1847.

Adressdebatten — då som nu för tiden ett slags svar på throntalet — började den 10 Januari. Till och med i pärskammaren, der denna akt dittills ansetts vara blott ett echo af throntalet, och der nu hr Barante uppläste ett förslag till adress, påträffades denna gång starka symptomer af en vexande opposition emot Guizots »stillestånds-politik». Ministèrens trognaste anhängare grefve D'Alton-Shée ogillade hennes utländska politik, och den gamle vännen markisen af Boissy-d'Anglas utfor med största häftighet i den önskan, att han snart måtte få se ministrarne utbyta ministerbänken emot de anklagades. Till och med grefve Montalembert, prinsen af Moskwa och baron Dupin uppträdde som Guizots antagonister. D'Alton-Shée interpellerade ministrarne, om de trodde sig lagligen kunna hindra reformbanketterna, eftersom nu polisprefekten förbjudit en tillernad sådan i tolfte arrondissementet af Paris, efter det regeringen förut tolererat 50 à 60 annorstädes; och civilministern Duchâtel, på hvars befallning polisprefekten handlat, svarade att till och med genom 1790 års lag kunde sådana banketter förhindras. Deputerade kammaren företog adressdebatten den 22 Januari; och denna blef naturligtvis både liflig och stormig. Guizot's rival *Thiers*, som under tvenne år afhållit sig från politiken, påstod nu att man bedrog kamrarne och landet i afseende på Frankrikes finansiella tillstånd, under det att landet dock i verkligheten hade en ordinarie budget af 1,384 millioner och en extra af 150, men en balancerande skuld af 750;

samt beklagade att skatterna år efter år förhöjdes. Hans tal väckte ofantlig sensation; och ministrarne Duchâtel och Dumon sökte mot honom ådagalägga att finansernas tillstånd tvertom var ganska tillfredsställande. Den 28 uppstod i kammaren en en häftig strid mellan publicisten Girardin och justitieministern Hébert. Samma dag hade general Lamoricière, som den 7 afrest från Oran till Paris, en lång konferens hos konungen. Den 29 uppträdde *Lamartine* emot kabinettets politik beträffande det redan revolutionerade Italien. Samtidigt började talas om en förestående upplösning af Guizotska ministèren och stora vad ingingos, att hon icke skulle kunna hålla sig till den 1 Mars. Den 29 anfölls i kammaren ministèren äfven af Billault, med yttersta häftighet; alla korruptionshistorier framdrogos ånyo med den största bitterhet och de giftigaste personliga insinuationer. Konseljen började sysselsätta sig med bildandet af ett »regentskapsråd». När Guizot den 31 uppträdde i talarestolen för att försvara sig och sin politik, kunde han till en början ej få gehör, utan afbröts hvarje ögonblick af häftiga rop, sarkasmer, ironiska frågor o. s. v., men hans lugn segrade slutligen. Bland annat förklarade han att, i samma ögonblick Frankrike ställde sig på den italienska rörelsens sida, vore de fyra andra stormakternas koalition emot Frankrike redan färdig. Den 1 Februari afstannade debatten plötsligt, emedan de förnämsta talarne föregående dagen talat sig hesa. Den 2 anföll åter Thiers, och den 3, sedan Guizot svarat, antogs adressförslagets § 6 (om Schweitz) ännu med 206 emot 126. Den 4 varnade marskalk Bugeaud för allt för hastig förminskning af Algeriens armée, och Lamoricière besvarade förebråelsen att han beviljat Abd-el-kader alltför goda vilkor. Den 9 sysselsattes kammaren med sista adressparagrafen, innehållande tadel mot reformbanketterna; under stridens hetta, hvarvid isynnerhet justitieministern Hébert utmärkte sig, ropade till honom Odilon Barrot: »Polignac och Peyronnet voro (1830) konstitutionellare än J.» Debatten blef så larmande, att man måste sluta sessionen. Under hela påföljande natten genomtågade talrika patruller till häst och fot alla gator i Paris; äfven börsen var orolig. Den 10 talade Duchâtel, Guizot, Thiers m. fl. Den 11 hade de

politiska passionerne uppnått en ovanlig höjd, missnöjet och bitterheten sträckte sig vidt utanom kamrarne, en stor del af oppositionens deputerade talade om att nedlägga sitt mandat, i fall icke ett förmildrande amendement om reformbanketterna antoges. Lamartine, Odilon Barrot, Remusat talade, men amendementet afslogs d. 12 med 228 mot 185, och då derefter oppositionen i massa afhöll sig från omröstning, antogs adressutskottets ministeriella förslag med 223 emot 18. Oppositionen höll specialsammankomster, för att besluta om blifvande mått och steg. *Emil de Girardin* begärde sitt entledigande såsom deputerad.

Tolfte arrondissementets *reformbankett i Paris*, som varit utsatt att hållas redan den 20 Januari, men då blifvit af regeringen förbjuden, hade nu blifvit bestämd till den 17 Febr., och skulle försiggå på general Thiards egendom; en hel mängd personer hade antecknat sig. Men söndringar inom oppositionen började yppas: Billault, Dufaure och Ferdinand Barrot ville icke deltaga. Konungen utnämnde marskalken *Bugeaud* till öfverkommendant för hela parisergarnisonen. Banketten uppskjöts ännu en gång, och till den 22, hvilken dag begge partierna med spänd oro emotsågo, helst sedan »le National» den 18 berättat att »nationalgardet i Orléans, Blois, Tours, Rouen, Havre, Amiens, St. Quentin, d'Arras, Douai, Lille, Valenciennes och flera andra städer, som ligga i grannskapet af Paris», ernade bevista den; under tiden underhandlade oppositionen och regeringen gång på gång med hvarandra, och ryktet om förestående ministèrombyte fortfor.

Redan flera veckor tidigare stod *Italiens* revolution i full brand. *Siciliens* resning mot Neapel var formligen genom tryckta exemplar af en »proclama dei Palermitani» bebådad att ega rum på konungens af Neapel födelsedag den 12 Januari. Upplopp i Messina den 7 och 8 föregingo oroligheter i Palermo, Catanea. Syracusa, Manfredonia o. s. v. På födelsedagen samlades de upproriske på Palermos fyra torg, understödda af landtfolk. Trupperna nedskjöto ett femtiotal. Äfven på fastlandet, ja i sjelfva hufvudstaden, utbröto demonstrationer. Palermo blef af konungens trupper förgäfves bombarderadt. Konung Ferdinand måste beqvämа sig till koncessioner och utfärdade den 18 fyra,

den 19 ett dekret i frisinnad riktning. Det sistnämnda gaf tryckfrihet. Men den till Palermo afsända nya ministèren återkom redan den 20 till Neapel: hon hade af provisoriska regeringen blifvit afvisad, och ön vägrade åtnöjas med de erbjudna koncessionerna. Den 29 proklamerade konungen högtidligen en konstitution efter grunddragen af franska chartan och utnämnde ny ministère; hvarpå han »helsades af folket med det lifligaste jubel». Upproret grep ock jublande omkring sig på fasta landet. Konungen måste nu för jäsningens skull i Neapel den 26 skilja sig vid både sin bigtfader och sin polisminister, hvilka voro impopulära. Alla dessa uppoffringar och eftergifter tjenade honom till intet. Vid Januari månads slut voro insurgenterna herrar öfver hela staden Palermo, och konungens trupper hade aftågat derifrån. Den 4 Februari proklamerade sig Palermos generalkomité till provisorisk regering, under præsidium af Ruggiero Settimo, som inkallade Siciliens parlament till den 1 Mars. Provisoriets öfriga medlemmar voro fursten Villafiorita, advokaten Marocco och grefven Pietro Aceto. Insurgenterna hade svurit att »detta skulle blifva Siciliens *sista* uppror». Konungen gaf nu åt Sicilien fullkomlig amnesti för alla politiska förbrytelser alltsedan 1830 och beviljade ön eget parlament enligt 1812 års konstitution. Den nya konstitutionen proklamerades i Neapel den 12 Februari, och man skref då: »enthusiasmen för konungen är utomordentlig». — Men äfven utanföre konungariket Begge Sicilierna brann revolutionen. Italienarnes hat mot de »tyska» i »*Lombardiet-Venedig*» hade gifvit sig samtidigt tillkänna genom upprepade gatukravaller, i den ena staden efter den andra, särdeles i Milano; äfven i andra delar af Italien, såsom Florens och Genua; allestädes utlofvades representativa författningar och gjordes andra eftergifter för rörelsepartiets fordringar. I *Rom* utöfvade på nya året en furstinna Belgiojoso på liberalismens högre kretsar samma inflytande, som Ciceroacchio på de lägre; redan före medlet af månaden tillkännagaf påfven genom ett »motu proprio» sitt beslut att organisera ministerstyrelse med ansvariga ministrar och konseljpresident utan portfölj; den 8 Febr. tågade stor folksamling till kapitolium, yrkande på nationalbeväpning och ropande »ned med ministèren»; en deputation,

bestående af furst Aldobrandini, »statskonsultorerna» advokaten Benedetti och grefve Pasolini, uppvaktade påfven och utverkade löften om ministèrens modification, allmän beväpning samt politiskt förbund med Sardinien och Toscana; men folket stod ännu qvar och stojade vid palatset och tvang senatorn furst Corsini till nytt besök hos påfven; han återkom med löftet att inom veckans slut skulle ministèren reorganiseras och lekmän deri inkallas; den 9 genomfördes i kabinettet de utlofvade åtgärderna och på 4 timmars tid såldes nära 100,000 knallhattar; upploppen fortforo likväl och påfven måste den 11 utfärda lugnande proklamation till folket, som befarade intervention af utländsk makt; den 14 utnämndes trenne lekmän till ministrar, hvaribland nyssnämnde Pasolini, och påfven höll samma dag ett stort consistorium i närvaro af 29 cardinaler, hvarvid beslöts »enhälligt» att en konstitution skulle införas. Det var i dessa dagar, en romersk soldat ropade i sin förtjusning åt Pius: »Lefve Jesus Christus den andre!» (Viva Gésu Cristo secondo!) I *Florens* blef ny konstitution proklamerad den 17, under kanoners dån och klockors klang; från fenstren skjöt man i glädjen med pistoler. Till och med duodes-fursten i Monaco hade den 12 nödgats proklamera en författning, men denna var icke till folkets nöje, utan detta »otacksamma folk» bemäktigade sig ändå rådhuset i hufvudstaden och begärde förenas med Sardinien. — I *Österrike* hade redan före början af Februari betänkliga bondeoroligheter utbrutit, och sträckte sig genom hela Ennsdalen ända till Oberoesterreich; i trakten af Salzburg gick ganska tumultuariskt till; landtfolket, väpnadt med skjutgevär, hade åtskilliga blodiga konflikter med trupperna. — Uti *Bayerns* hufvudstad klagades vid början af Februari öfver »obskuranterna», som sades hafva tillställt oordningar uti Münchener-universitetets byggnader; den 9 blef universitetet tillslutet för att icke åter öppnas förrän i October, och alla studenter, som icke voro hemma i staden, förständigades att före middagstiden den 11 hafva lemnat honom, hvarpå 1,000 sådana, som samlats för att göra en demonstration, skingrades af gensdarmeriet; men sedan på aftonen d. 10 en borgaredeputation, beledsagad af 2,000 personer, uppsökt konungen och begärt dekretets återkallande, samt

under natten oroligheter egt rum utanför grefvinnan Landsfelds, f. d. dansösen och konstberiderskan Lola Montez', konungens förtjuserskas, boning, borgerskapet ånyo samlats och åskat denna toppriderskas förjagande, borgmästaren framburit denna önskan till inrikesministern och denne till konungen, så fick donnan ordres att resa inom en timma, just den 11; universitetsdekretet återkallades och 3,000 borgare, omgifna af stadens befolkning, omringade slottet och ropade »lefve konungen!» — Uti *Irland* härjade äfven på nya året nya våldsamheter och nya dödsdomar; i Engelska underhuset angrep den 8 Februari hr Anstey Lord Palmerstons hela tjuguåriga verksamhet; i Canada kringlupo uppmaningar att afskudda engelska oket. — I *Spanien* hade den 4 Jan. åter landstigit den landsflyktige, men nu återkallade, populära Espartero; dagen derpå debatterades i Cortez frågan om åtal mot f. d. ministern Salamanca: Pidal anföll honom med stor häftighet och Salamanca, sedan han svarat i samma anda, nedföll nästan afdånad och blef, efter mycken förvåning och tumult, af sina vänner utburen. — I *Schweitz* ... men det kan vara nog med de redan anförda exemplen på tillståndet *före* utbrottet af franska revolutionen.

Dock kan ej lemnas obemäldt, huru det nu såg ut i *Danmark*. Konung Christian VIII hade, i följd af en inflammation i ena armen, afsomnat efter 14 dagars sjukläger, den 20 Jan. på aftonen, i Köpenhamn; stadsportarne tillslötos efter gammal sed den 21 på morgonen, och på altanen af Christiansborgs slott proklamerade geheime stats- och justitie-ministern P. C. v. Stemann: »Kong Frederik den Syvende», som redan föregående aftonen utfärdat, eller åtminstone daterat, ett »öppet bref», i hvilket gafs löfte om fullförandet af det utaf aflidne konungen tillernade »ordnandet af statens offentliga förhållanden», så att de »betrygga medborgarnes ömsesidiga rättigheter, främja enighet och derigenom befästa samhällets styrka och heder». Nu på morgonen visade han sig på altanen, och helsade såsom konung folket, han, som för några år sedan allmänneligen ansågs oskicklig och omöjlig för en thron. Redan den 22 fann han nyttigt besluta att, »i anseende till de många öfverhängande statsbestyren», tillsvidare icke emottaga någon adress i anledning af thronförändrin-

gen. Men icke förthy måste han redan den 24 gifva audiens åt hufvudstadens magistrat, hvars overpresident Lange uttryckte den förtröstan, att konungen vore sinnad att fortsätta och fullborda sin faders verk. Konungen upplyste då att det varit just efter tillskyndande från hans sida, fadren-företrädaren stått i begrepp att ordna statens offentliga förhållanden, då han kastades på sin sjuksäng. Konungen uppmanade nu folket att med förtroende afvakta det beslut, han i denna vigtiga sak komme att fatta. Samma dag gafs amnesti för alla politiska och tryckfrihetsförbrytelser, och åt hufvudstadens borgaremilitärcorpser uppdrogs vakthållningen uti residensslottet Christiansborg — oaktadt studenterna redan den 22 hade börjat sina politiska demonstrationer, genom att i procession uppvakta med tacksägelser professorerna Clausen och Schouw, hvilka redan utgifvit en broscure om thronombytet. Andan af det hela röjde sig genom Clausens ord, då han nu tackade studenterna å sina och Schouws vägnar: »Till den, som leder konungarnes hjertan, *och räknar deras dagar*, vilja vi bedja för vår konung — bedja äfven derom, att han må förstå finna Danska rådgifvare, likaså Danska i sinne och håg, som *de tyske äro tyska*. Ett lefve för vår Dansksinnade kung!» Dennne sistnämnde hade just dagen förut till geheimestatsminister utnämnt presidenten i Slesvig-Holsteen-Lauenborgska kansliet grefve Moltke Nütschow! Den 26 utnämndes prins Ferdinand af Danmark till arfprins och den 28 utfärdades redan den i öppna brefvet af den 20 utlofvade »konstitutionen för Danska riket». En högst egen jemförelse erbjuder den slumpen, att likasom Frederik nu undertecknade och utfärdade en af hans företrädare beslutad och färdiggjord handling, som förgäfves ville försona rikets samteliga delar med både danska och tyska interessen, så måste Frederiks efterträdare, $15\frac{1}{2}$ år sednare, sanctionera och underteckna en under Frederiks regering beslutad annan handling, hvilken hade till följd monarkiens förminskande till hälften och, total rubbning af jemnvigten i norra om icke i hela Europa. Nu för ögonblicket steg i Köpenhamn förtjusningen öfver alla bräddar, den nyss så hatade kronprinsen Frederik var nu blifven såsom konung rentaf ett helgon, hvarom poeten sjöng:

Men Rösten paa vor Tunge
skal nævnes Ottesang
og Gangen til vor Konge,
en hellig Kirkegang!...
Skjoldungen Priis og Ære!
han löftes skal paa Skjold,
hans Navn skal Saga bære
til fjerne Tiders Old.

Till svar lät Fredrik utfärda ett nytt rescript, hvari han förmanade undersåtarne att icke, i glädjen öfver den gåfva de erhållit af honom, låta förleda sig till bullrande tacksamhetsyttringar.

I *Norrige* sammanträdde den 1 Februari det tolfte lagtima storthinget. Redan den 3 föreslog uti sjelfva »Rigstidenden» en insändare, att thinget måtte sända en deputation till Köpenhamn, för att öfvervara *Norges* »förste konstitutionelle konungs begrafning», samt att konung Oscar måtte »hedra sin upphöjde *företrädares* minne med befallningen, att på begrafningsdagen skall i Norge gifvas kunglig salut med minutskott, och sorgegudstjenster hållas uti Christianias kyrkor.» Sådan uppmaning blef väl obeaktad, men Christianias Studentsamfund höll verkligen på begrafningsdagen en »sorgefest till Christian VIII:s minne»; ordföranden, juriskandidaten J. Schmidt, höll tal och derefter afsjöngs en af A. Munch författad sång. Vid storthinget spelade nu klockaren Ueland förnämsta rolen.

När konung Oscars throntal, hållet vid den ännu pågående *Svenska* riksdagens öppnande (vid medlet af November 1847), ankommit till det bullersamma, oroliga Italien, blef detsamma den 11 December, uti Florentinerbladet »La Patria,» föremål för en god dosis beröm, tillika så naivt som möjligt: talet ansågs bevisa att italienarne hade orätt att anse hela Norden för barbariskt, och tidningen utropade: »se der en sannt faderlig regering, möjlig i det nittonde århundradet!» Han jemförde vår faderliga, patriarkaliska styrelseform med de under furstars jernris suckande Italienarne och fann oss alltför lyckliga. Nu nalkades vår riksdag sin i grundlagen fastställda final, just den 23 Februari; men ständerne begärde, utan att ana hvad med den dagen i Paris och hela Europa komma skulle, enligt gammal loflig sed den 5 i samma månad blott en enda månads förlängning. »Utan att

ana» — är likväl icke så alldeles riktigt sagdt. Den 11 Febr. började utgifvas i Stockholm tidningen »Oden», som tycktes erna företrädesvis sysselsätta sig med »de arbetande klassernas ställning», afficherande en viss obenägenhet för all »aristokrati» samt farhågor för »envälde» och tryckfrihetens inskränkning. Allehanda plaiderade samma dag för *möten*, såsom »vehikler för befordrandet af vår tids allmänna angelägenheter», men nämnde den gången ännu icke sjelfva ordet reformbankett. Aftonbladet puffade för den nye kamraten Oden på ett sådant sätt (om »menskliga rättigheterna» m. m.), att Posttidningen ansåg att »aldrig kunde tjockare rekommendation gifvas åt magrare opus.» Jönköpingsbladet påyrkade en närmare sammanslutning emellan alla sjelfständiga landsortstidningar, för att genom ett enhälligt påtryck från landsorten söka verka till fördel för vissa reformer, hvaribland och naturligtvis framför allt till förmån för en förändrad nationalrepresentation. Jönköpingsbladet föreslog äfven ett publicistmöte i Götheborg vid samma tid, som det under sommaren tilltänkta studentmötet hölles i Christiania. Den 20 samlades i Stockholm omkring 90 personer ur riksstånden till en tarflig »bankett», hvarvid en af tillställarne föreslog skålar för konungen och den kongl. familjen. Man öfverenskom att oftare sammanträda till diskussion i fosterländska angelägenheter, och bestyret derom uppdrogs åt de riksdagsmän, som föranstaltat om denna bankett. Uti konstnärsgillet i Stockholm upplästes, just den 22 Febr. eller den dagen, då franska revolutionen knäckte sitt skal, men långt innan underrättelsen hunnit till Sverige anlända, ett sprakande poem vid en skål för »Nationernas lagbundna frihet»:

Döp om dig, borgare, till Hektor,
till Brutus eller Demosthèn!
låt draken fly med krökta knän,
slå besten, tills han viker hän,
stor sak i thronen och dess läkter!
Och hvem rår för, om protegéen
deruppe ramlar med protector
och vältras in i mausoléen?....
Din genius bor ej hos de döda,
hon lefver än, du Galliens röda
bloddrypande revolution.»

Slutligen fick man äfven i *Stockholm* »reformbankett». Söndagen den 27 Februari samlades 50 à 60 riksdagsmän, valde till ordförande kammarherren Hallenborg och framställde till öfverläggningsämne representationsfrågan, öfver hvilken tal höllos af d:r Thomander, hr Brinck, friherrarne A. Hermelin och Raab, borgmästaren Ekholm, talmannen Hans Janson, hrr Paykull och L. J. Hierta, C. R. Tersmeden, W. F. Dalman, Indebetou och några andra. Slutligen framlade Thomander, till debatt vid nästföljande sammanträde, project till grunder för ett sammanjemkningsförslag i representationsfrågan (två kamrar, val i orterna, ena kammaren riksstånds-män, andra kammaren samfälda val utan afseende på stånd); och beslöts att äfven medborgare utom representationen och bland de orepresenterade må kunna, efter anmälan, blifva ledamöter af sällskapet. Tidningen »D. Allehanda» förtäljde att hennes utgifvare W. F. Dalman uti sitt tal bland annat yttrat, att »stunden vore kanske nu mera än någonsin inne, att hvad man kallar agitera frågan (om representationsförändringen) genom reformföreningar, möten, genom pressen, skrifter, tal och petitioner, med ett ord genom alla möjliga medel, som ligga inom laglighetens område»; och ryktet förkunnade att den alltid klarseende L. J. Hierta profetiskt yttrat: att »för representationsfrågan nu vore bättre utsigter än någonsin, i följd af de rörelser, som föregå i södern, och de vindar, som derifrån blåsa», hvilket gaf hans tidning, Aftonbladet, anledning att berätta följande: »De i London utkommande morgontidningarne, som göra stora kostnader för att erhålla snabba underrättelser, hafva sedan många år tillbaka för gemensam räkning bekostat dagliga enskilda kurirer från Paris, för att kunna hafva nyheter derifrån hastigare än med den ordinarie posten. En sådan anstalt hade fortgått under hela tiden af den fransyska s. k. restaurationen. Under våren och början af sommaren 1830 visade sig imellertid en så ovanlig stiltje och brist på politiska händelser i Frankrike, att ett par af de engelska morgontidningarne, i begynnelsen af Juli, uppsade kontraktet om deltagande i kostnaden för den ifrågavarande kuriren, emedan de icke ansågo den löna sig; och inom få dagar derefter inträffade likväl — »Juli-revolutionen». Han anförde

dessa exempel såsom talande bevis på, huru uppenbarelser af ett ganska lifligt deltagande i det allmännas sak ofta kunna vara nära för handen, äfven då man icke för ögonblicket märker det. Hvart vi kasta blicken till andra länder utom oss, tyckas dessutom dagens händelser visa att folkens intressen för reformerna är varmare än någonsin; och hvarföre skulle det då hafva aftagit här, då ingen särskild anledning under de sednast förflutna åren förekommit, att anse en representationsreform mindre behöflig, snarare tvertom?... Det var — tillade Aftonbladet — härefter, som grefve Anckarsvärd fällde det yttrandet... att han »trodde sig vara ursäktad, om han icke kunde vara lika sanguinisk i sina förhoppningar, som hr Hierta; han trodde icke heller att man här önskade någon julirevolution; och dessutom kunde icke grefven underlåta att yttra den tanken, att åtminstone icke pressen genom sin verksamhet i representationsfrågan gifvit honom anledning till några förhoppningar». (Huru rätt, Hierta spått, fick Anckarsvärd inom några veckor med egna ögon skåda i sjelfva Paris, dit han, efter revolutionsutbrottet, sjelf afreste och derifrån han återkom icke förrän i Juli — alltså efter junidagarne och då, såsom han sjelf sade, »fullständigt kurerad».)

Allt detta passerade i Stockholm *innan* pariseromstörtningen der kunde vara känd. Icke förrän den 3 Mars inträffade i svenska hufvudstaden notisen om Guizotska ministèrens fall och *februarirevolutionen i Paris.*

Den 19 Febr. hade i Paris reformbankettens komité kungjort att banketten skulle »oåterkalleligen» ega rum den 22, och den 20 kungjorde en note i oppositionsbladen att alla kammarledamöter af oppositionen hade enhälligt beslutat att man måste genom en stor akt af lagligt motstånd protestera emot en åtgärd (bankettförbudet), som strede emot konstitutionens både anda och bokstaf, och derföre skulle de den 22 en corps begifva sig till det ställe, der banketten blifvit bestämd att hållas; hvarjemte noten uppmanade invånarne i Paris att icke genom lugnets störande vanställa denna fredliga demonstration. Samma dag stegrades den oroliga sinnesstämningen dessutom genom hvarjehanda rykten, bland andra det, att hertigen af Broglie afslagit konungens begäran att bilda ny ministère. Den

21 utfärdade regeringen fyra proklamationer, hvaraf den första förbjöd banketten, den andra citerade förordningen af 13 Juli 1831 emot folkskockningar på gatorna, den tredje reproducerade nämnda förordning och den fjerde innehöll polisprefektens förmaningar till borgerskapet i Paris. Samma afton förkunnade aftontidningarne att oppositionen i kammaren, samlad hos Odilon Barrot, beslutat *icke* bevista banketten; tolfte arrondissementets valkomité kungjorde, att detta beslut väckt komiténs förvåning och uppmanade dem att genast begära sitt entledigande ifrån representantförtroendet; oppositionsdeputerade tillkännagåfvo att de ämnade inlemna en anklagelseakt emot ministèren; och slutligen utkom den qvällen bankettkomiténs beslut att inhibera banketten, »sedan nu ministèren fört pariserfolket till branten af inbördes krig». Ytterligare utfärdade festkomitén en proklamation, som varnade mot lugnets störande: hon hade sjelf börjat bli rädd för de passioner, hon frambesvurit. Nästan alla oppositionsledamöterna saknades denna dag i kammaren, emedan de höllo vigtiga enskilda öfverläggningar i följd af ministèrens beslut att verkställa lagen emot sammanrotningar (attroupemens). Missnöjet och gäsningen tilltogo; den tomma deputeradekammaren fylldes plötsligen, och *Odilon Barrot* uppträdde med ett flammande tal mot ministrarne. Inrikesministern Duchâtel svarade att man icke ville hindra banketten att hållas, ehuru man ansåg honom lagstridig och efteråt ernade åtala dem, som deruti deltogo; men för närvarande blott ville hindra folkskockningar på gatorna.

Den 22 steg revolutionen fram och slog upp sitt visir. Klockan 10 uppmarscherade militär på boulevarderna, alla garnisonsregementen stodo färdiga på kaserngårdarne, artilleriet i Vincennes och militärskolans elever på Marsfältet; marskalk Bugeaud var utnämnd till generalguvernör i Paris, och under honom kommenderade fyra generaler: Sebastiani, Aupich, Jaqueminot och Thierry. Vädret regnigt och kallt; alla tidningar förmanade till lugn, utom »Réforme», som gjöt olja i elden. Klockan tolf tågade studenterna, under folkets helsningsrop, till Nationals och Réformes tidningsbyråer; 20,000 menniskor marscherade till deputeradekammaren, sjungande Marseillaisen. Då

presidenten ville afsluta sessionen, begärde Odilon Barrot att kammaren måtte få kännedom om de örslager, hvilka i dag afgifvits till kammarens kansli; men presidenten nekade, enligt reglementet, att göra detta förr än på tredje dagen, och gick sin väg. Odilon Barrot hade åsyftat uppläsning af anklagelseakten, undertecknad af 52 oppositionsledamöter, som i sju punkter förevitade ministèren förräderi, förfalskning, korruption, simonism, statsruin, våld emot friheten och kontrarevolutionär politik. Dragoner och municipalgardister skingrade massan, officerarne helsade på henne, och hon tog vägen till Guizots palats (utrikesministèrn). Tuileriträdgårdens jerngaller tillslötos, alla vakterna trädde under gevär. Klockan 2 var folkskockningen kring deputeradekammaren ökad, bodarne vid boulevarden tillstängdes, kavalleriet sprängde upp och ned, Concordebryggan spärrades för alla, utom kammarens ledamöter. Klockan 4 stenkastades alla fenster i utrikesministèren, starka truppafdelningar med förskansningsverktyg ditkommo, konungens vapensmed Lepage's magasiner plundrades af folket. Klockan $5^1/_4$ slogs generalmarsch för nationalgardet, som infann sig så fåtaligt, att i de flesta legioner kunde knappast 10 man på kompaniet uppställas. Mot aftonen vände sig emeuten från deputeradekammaren dels till Champs Elysées, dels till det inre af staden, der ända till klockan 10 små barrikader af folket upprättades och af soldaterna eröfrades utan stor svårighet. Några små vaktposter afväpnades af folket: liniesoldaterna behandlades väl, men municipalgardister misshandlades och till och med nedhöggos. Från kl. 8 bivuakerade på Tuilerigården en liten arméecorps, som inspekterades af konungens äldste son, Nemours. Klockan 9 på aftonen afväpnades af regeringen ett kompani linietrupper och beordrades till kasern, emedan det vägrat marschera. Guizot tillbringade natten uti kammarpresidentens embetsvåning.

Den 23 kl. 9 f. m. slogs ånyo generalmarsch. Framför Tuilerierna bivuakerade 8,000 man. Regeringen utvecklade på förmiddagen betydande stridskrafter, man sade 100,000 man, och från landet intågade oupphörligt nya trupper; nationalgardet bivuakerade äfven, men icke särdeles talrikt. Immerfort slogs

generalmarsch och kl. 12½ middagen utbredde sig upproret i midten af staden. Öfverallt kullstörtades vagnar och upprestes barrikader; folket beväpnadt med gevär. Hôtel de ville besattes af 6 bataljoner och 2 batterier. Kl. 1 blefvo trupperna i det inre af staden herrar öfver upproret; kl. ½ 2 var Paris deladt i två delar, den högra och den venstra stranden, och alla bryggor spärrade; kl. 2 blef striden allvarsammare och angrep allt flera delar: häftig skjutning; svår cirkulation, stigande förbittring. Kammaren, som skulle öppnat sin session kl. 1, innehöll då knappt 10 ledamöter; ändtligen kl. 2¼ hade 150 infunnit sig, jemte alla ministrarne utom Duchâtel. Hr de St. Aigran ropade öfverljudt: »man slåss på bastiljplatsen». Hr Crémieux berättade att handgemäng der uppstått emellan municipal- och nationalgardet. Plötsligt skallade ropet: »nationalgardet marscherar mot kammaren», och det kom verkligen, från tvenne håll, åtföljdt af ofantliga folkskaror: begge kolonnerna möttes på trappan, der de emottogos af Odilon Barrot, Garnier Pagès och några flera af oppositionen. Man kom för att till kammaren öfverlemna en »petition» om valreform och ministrarnes afskedande. Jubelrop utanföre på trappan; inne i kammaren interpellerades ministèren af hr Vavin, hvarföre icke, under den stora fara, hvari staden nu sväfvade, ordningens upprätthållande blifvit anförtrodt åt nationalgardet? Guizot svarade att man icke nu behöfde ingå i detaljer, ty konungen hade kallat till sig grefve *Molé*... (skallande bravorop från alla bänkar... utomordentlig sensation, larm, gräl, debatt om dagordningens uppskjutande). Dupin afbröt: »Framför allt! hvad kammaren gör, måste hon, utan afseende på meningsdifferenser, verka dertill att ordningen må återställas. Anarkien är det sämsta af alla tillstånd»... Uti pärskammaren ville samtidigt d'Alton Shee interpellera ministèren öfver gatustriderna och den allmänna förbittringen, men fick afslag. Markis de Boissy föreslog besluta: »I betraktande deraf att på åtskilliga ställen i staden blod flyter, att i dag befolkningen i Paris hotas med mord och brand, med mord ur 60 eldgap, till hälften laddade med kartescher, till hälften med kulor, med förstörelse och brand genom 400 brandraketer, har pärskammaren»... här afbröts talaren af många röster, och pre-

sidenten förbjöd honom fortsätta, så att talet hade ingen påföljd. Klockan tre började man äfven ur fenstren skjuta på trupperna, som alltjemt uppkastade nya batterier. Nationalgardets stämning blef allmer betänklig. Nästan alla kompanier sjöngo marseillaisen och hela officerscorpsen i andra legionen begaf sig vid fyratiden till konungen, för att begära Guizots affägsnande och en valreform. En legion, som ville i samma ändamål tåga till Tuilerierna, hindrades af municipalgardet, genom handgemäng. Folket förstörde på boulevard du Temple gatläggningen, så att hvarken kavalleri eller artilleri kunde manövrera, och alla gasledningsrör ruinerades. Half fem skallade genom gatorna återljuden af Guizots tillkännagifvande i kammaren, allt jublade och ropade: »Allt är förbi, ministèren har resignerat, lefve reformen!» Men Ludvig Filips käraste vistelseort, slottet Neuilly, stod i lågor: det hade blifvit taget, plundradt, kränkt och påtändt af en folkskara. Klockan 6 infunno sig hos konungen grefve Molé med hrr Dufaure, Billault, Saint Marc Girardin, och på aftonen cirkulerade i staden en ministerlista, som, förutom dessa namn, upptog äfven hrr Vivien, Passy, Oudinot, Lanyer, Gouin. Klockan tio upplågade upproret ånyo och om natten uppkastades nya barrikader. Molés ministèr föll redan samma natt. Orsaken var ett skott, som, vare sig af öfverilning, eller af våda, eller med beräkning, på aftonen blifvit lossadt utanföre utrikes-minister-hôtelet, man visste ej ens från hvilkendera sidan, folkets eller militärens; men som hade den olyckliga följd att militären gaf en salfva, som dödade åtskilliga, hvarefter ursinnet och hämnden nedvräkte allt. Folket skrek: man bedrager oss; och ropade nu icke mera blott: »ned med Guizot», utan: »till Tuilerierna! ned med konungen!»

Den 24 Februari blef afgörande. Mot kl. 8 på morgonen samlades nationalgardet, men uppretadt öfver gårdagstilldragelsen, framför Guizots hus. Linien och nationalgardet fraterniserade; folket ropade: lefve linien! och denna svarade: lefve folket! På morgonen proklamerades en ny ministère: *Thiers*, *Odilon Barrot*, *Lamoricière* och *Duvergier de Hauranne*. Barrot, Lamoricière och Lasteyrie redo omkring på boulevarderna för att lugna; men folket ville icke veta af Barrot, emedan han

med de andra kammarledamöterna beslutat att icke bevista banketten. Kl. 11 f. m. rusade arbetare i mängd till Tuilerierna. Alla af konungen nu erbjudna koncessioner förkastades. Klockan 1 *afsade han sig thronen* till förmån för sin sonson, grefven af Paris, och lemnade staden. Den nye konungens proklamation utlofvade allmän amnesti, kammarens upplösning och nya val. Klockan 12 hade anfallet på Tuilerierna börjats, och medan den striden ännu pågick, medan Ludvig Filip med sin familj till fots och utan penningar trängde sig fram till Concordeplatsen för att stiga uti ett par eländiga droskor, begaf sig *hertiginnan af Orleans* med sina begge söner, äfvenledes till fots, till deputeradekammaren, der de fingo sitta. Dupin tillkännagaf thronafsägelsen till den unge prinsens förmån; alla deputerade ropade bravo; men från läktaren ljöd en stämma: »Det är för sent!» Hr *Marie* påstod att, då Ludvig Filip proklamerat hertiginnan af Orleans till regentinna, men lagen bestämt hertigen af Nemours, och ögonblicket nu icke var lägligt att antaga en ny lag, så kunde ingen annan utväg nu tagas än en provisorisk regering. *Crémieux* varnade att man icke borde göra halfgjordt arbete såsom 1830, och åhörarläktarne sorlade bifall. Odilon Barrot sökte, under kammarens medhåll, rädda kronan åt barnet; men afbröts af åhörareläktaren med larm. Hertiginnan steg upp och yttrade några ord, som man ej kunde uppfatta. Barrot uppmanade ånyo att antaga grefven af Paris, jemte en »pröfvad ministère och appell till landet»; men Laroche-Jaquelein ropade: »Mina herrar, I betyden för närvarande intet». Presidenten kallade honom till ordning. En folkmassa med pikar och sablar inrusade i salen. *Ledru Rollin* protesterade mot det nu föreslagna regentskapet och begärde provisorisk regering. *Lamartine* instämde. Ännu mera folk inrusade på läktarne och lade an med gevär på kammaren; hertiginnan och prinsarne aflägsnades skyndsamt, presidenten och flera deputerade lemnade ock salen under det fruktansvärdaste larm. *Crémieux* skrek sig hes att man måtte lemna gehör åt gubben *Dupont*, som ville föreslå medlemmar i en *provisorisk regering*. Men det var omöjligt att få öronljud; slutligen skrefvos namnen på ett stycke papper, som fästades på en bösskolf och visades för »folket».

Derpå ropade Ledru Rollin: »Vi måste nu begifva oss till regeringens säte», och folket skränade: »till stadshuset! till stadshuset!» Och dit bar det af.

Palais Royal var stucket i brand och Tuilerierna kl. 2 fallna i händerna på folket, som invertes totalt ödelade det. Hertiginnan af Orleans jemte äldste sonen fingo till en början en tillflykt i invalidhôtelet; den yngre sonen blef i trängseln skiljd från modern, men återficks sedan. Unga spanska infantinnan, Montpensiers gemål, återfanns längre fram uppe i en vindskammare i Tuilerierna, o. s. v. Klockan 4 på e. m. anslogs en proklamation, som började med orden: »Inga bourboner mer! Lefve Republiken! Nationalförsamling! Provisorisk regering!» Denna sistnämnda bestod *då* af *Frans Arago*, Ledru Rollin, *Marie*, Dupont (de l'Eure), Lamartine, alla fem ledamöter af deputerade kammaren; hufvudredaktören af tidningen le National: *Armand Marrast*, och af Réforme: *Ferdinand Flocon*, samt »arbetaren» *Albert*. Vi säga »då», ty denna regerings ledamöter vexlade mer än en gång. Redan uti hennes första dokument, ett manifest af 24 Febr. e. m., uppräknas ledamöterna så: »Arago, *Louis Blanc*, Marie, Lamartine, Flocon. Ledru Rollin, *Recurt*, Marrast, Albert. De utnämnde »i det suveräna folkets namn» *Caussidière* och *Sobrier* till deputerade i polisdepartementet, och *Etienne Arago* till chef för postverket. Alla bagare och lifsmedelsleverantörer ålades hålla sina magasiner öppna för dem, som voro i behof deraf; folket uppmanades att icke bortlägga vapnen och att vakta sig för förräderi; alla för politiska förbrytelser häktade frigåfvos; alla dödades och sårades familjer skulle blifva föremål för första omsorgerna från polismaktens sida. Detta var innehållet af provisoriska regeringens första akt. — Dupont blef konseljpresident utan portfölj; Lamartine utrikes minister, Arago sjö-, Crémieux justitie-, Bedeau krigs-, Marie arbets-, Ledru Rollin inrikes, Bethmont handels-, Carnot undervisnings-, Goudchaux finans-, Garnier Pagès maire af Paris, Guinard och Recurt hans adjointer. *Cavaignac* generalguvernör i Algerien; bevakningen af Paris öfverlåts åt nationalgardet under Courtais. — En annan provisorisk regering, under Odilon Barrot och några andra depute-

rade af venstern, hade samlats i inrikes ministèren, och suto tillhopa ännu kl. 7, men »skingrade sig» sedan. Proklamationer, äfven af socialister och kommunister, haglade från alla håll, redan denna första dagen.

Se der, revolutionens *historik*, i största korthet; men vill min läsare också hafva dess *fysiognomi* uti de upproriska folkmassorna, så hänvisar jag till ett åsyna vittne, en engelsk färgaregesäll, som uti Chambery Edinburgh Journal gaf en mycket målande beskrifning. »Då jag den 22 Februari uppnådde min värds hus, fann jag min värdinna utom sig af ängslan öfver sin man, af hvars välbekanta republikanska tänkesätt hon fruktade allt ondt. Jacques, som var en sanguinisk kommunist, talade med förtjusning om den annalkande striden, men beklagade att så mycket blod skulle flyta, innan Frankrike förmådde bryta de kedjor, som fjettrade dess frihet. Lik den bättre delen af dessa missledda menniskor, ansåg han socialismens och kommunismens vilda theorier i stånd att göra alla menniskor varaktigt lyckliga och belåtna, och vara värda hvarje offer, och detta ehuru ingen egde ett bättre hjerta och mer mensklighetskänsla än Jacques; han var ett bevis på, huru en falsk filosofi är i stånd att förvrida de bästa naturer.» ... — »Under det jag framgick, såg jag barrikader uppresa sig öfverallt. Må läsaren föreställa sig en gata, uppfylld med krossade glas, krukor, pannor, jernstaket, omkullvräkta vagnar och kärror, plank och timmerhögar, skottkärror, stegar och trädkäril, husgerådssaker och möbler af alla slag, och han skall ega en trogen bild af förödelsen under revolutioner. Mitt mod sjönk och tårar kommo mig i ögonen, då jag såg detta snillrika folk, detta sköna land sålunda till spillo gifna åt vilda passioner, som utplånat all känsla för likar. Personer i synbarligen bättre omständigheter, med dyrbara morgonrockar och broderade tofflor, lyftade stenar vid barrikadbyggandet lika ifrigt som trashankarne. Folkhoparne voro nästan alla beväpnade, somliga påtagligen från teatrar och museer: man såg personer i full riddarrustning, från hufvud till fot, efter forntidens sed; andra hade indianska stridsklubbor och tomahawks; en bar ett långt svärd, som tillhört skarprättaren i Paris. Det var en massa af fruktansvärdt utseeende, i sanning

pittoresk, i sin mångfald af blusmän och andra riddare med stora skägg och mustacher, halft militäriskt, halft borgerligt utstyrda, i ryttarehjelmar och slarfvor, mer eller mindre fullständiga framtidsrustningar och moderna plagg på hvarandra. Maskeradgarderoberna hade fått släppa till sina förråder af grannlåt och brokiga kostymer åt en del. Ett antal personer fann jag sysselsatt att med spett och tänger uppbryta jerndörrarne till Palais royal, under det att andra roade sig att krossa fensterna med stenar och ostronskal. Fenstren i jordvåningen, som försvarades genom jernluckor och starka jernbommar, uppbrötos, hvarvid muren gaf vika och folket rusade in. En massa gångkläder drogs ut derifrån, kringströddes på gatan och uppbrändes. Från ett fenster utkastades en ofantlig massa sängkläder, hvilka likaledes vräktes på brasan, till dess hettan blef odräglig och den stinkande röken förblindade de närstående. Militären skjöt ännu från vakthuset Chateau d'Eau. Under det skjutningen fortgick, förlorade jag all känsla för faran. Scenen var full af lif. Blixtarne från muskötsalfvorna genom den hvita röken från terrassen af vakthuset, trumhvirflarne, viftandet med fanor, svängandet af sablar, påkar och alla slags mordvapen, allt förenade sig att bedöfva sinnena och göra dem otillgängliga för känslan af fara, ehuru de hvinande kulorna smattrade mot barrikader och husväggar, sedan de susat öronen förbi. Nu stupade baklänges bland stenar och ruiner en ung man till mina fötter, till döds träffad i pannan. Få ögonblick derefter störtade en annan för ett skott i axeln och släppte sitt gevär. Jag vet icke, hvilken passion nu fick makt med mig: jag tog hans bössa och skjöt öfver barrikaden. I detta ögonblick veko alla tankar på hem, hustru och barn, för den vilda glädjen af en strid på lif och död. Det var, som om jag vandrat på svag is, der jag kände faran af att drunkna, men ändå icke kunde låta bli att tänka på räddning. Folket hade nu tagit Palais royal i besittning. En hop halm, som bortförts från det kongl. stallet, hade blifvit ituändt framför vakthuset och insvepte allt i rök. Flere karlar passerade förbi mig med halmkärfvar, och en af dem bar en kittel full med olja. De ursinnige ville bränna soldaterna lefvande jemte vakthuset. För att göra brasan så mycket star-

kare, drog man fram sjutton kongliga vagnar, med förgyllningar och prydnader, och påtände äfven dem. Lågorna frambröto utur hvarje fenster i Chateau d'Eau; snart var alltsammans insvept i brand. Några få förtviflade municipalgardister rusade ut på terrassen under nödrop och skjötos ned, en och en, allt efter som de kommo fram ur lågan. De öfriga förblefvo inne i huset och brändes lefvande till döds... Nu bar det af till Tuilerierna, ett högst lysande palats, tindrande af karmosinrödt och guld, sköna speglar, målningar, ljuskronor, skulpterade, förgyllda tak, marmorstatyer, guldfransar, festoner, guldkrusifix och stora vaxljus uti solida ljusstakar. Jag sprang beundrande från rum till rum och kom till sluts i thronsalen. Der var förstörelsen redan börjad: thronen slets ifrån sin plats och bortbars af folket i ursinnig triumf. Nu började plundringen. Sköna förgyllda panelningar krossades, skrin, lådor och byråer uppbrötos och innehållet utströddes på golfvet, sköflades, bortstals. Jag stannade framför en ofantlig spegel — och huru såg jag ut! Ansigtet blossande af exaltation och vin, nedsöladt af gatsmuts, svart af rök, ögonen vilda, blodlupna och af ett onaturligt uttryck... Jag återgick till Palais royal. Tre stora eldar blossade der på gården, hvarest uppbrändes siden- och sammetsgardiner, förgylda soffor, sängar, ländstolar och dyrbara taflor i förgylda ramar. Hundratals menniskor raglade kring eldarne i alla stadier af fylleri, under det ymniga förråder för de bacchanaliska orgierna fortfarande hvarje ögonblick buros upp från källrarne... Efter revolutionen syntes affärer af alla sorter hafva fått ett afgjordt dödsslag. Tusentals arbetare vandrade sysslolösa utåt gatorna, utan annat bestyr än att plantera »frihetsträd» på alla möjliga ställen, under glädjerop och bösseskott. Min värd Jacques, en man af förträffligt hjerta, och som högt älskade menniskoslägtet, hade blifvit vald till sekreterare i en af de häftigaste demokratklubbarne, och var sjelf innerligen genomträngd af samma enthusiasm och dårskap, som hans medbröder. Hvarje kommunistdemonstration motsvarades af en stark nedtryckning i rörelsen, ty de förmögna, uppskrämda af de ständiga ströftågen af ofantliga menniskoskaror under larm och trumhvirflar, lemnade hastigt Paris, hvarigenom utkomsten blef allt knappare för ar-

betaren. För att underlätta arbetet, inrättades då de s. k. nationalverkstäderna, en åtgärd, som sedan kostade strömmar af blod uti inbördes krig.»

Revolutionshymner hafva alltid i Paris kommit i omlopp efter hvarje der inträffad hvälfning. Efter 1789 sjöng hela Paris »la Marseillaise»; efter 1793: »Ça ira, les aristocrates à la lanterne»; efter 1814: »Peuple français, peuple vaillant»; efter 1830: »la Parisienne» och efter Februarirevolutionen 1848: »Des lampions, des lampions». Denna sistnämnda sjöngs första gången den 17 Mars kl. 9 på aftonen, uti Rue Lafitte N:o 15.

XLI.

Mars-eröfringarne.

Adertonde och Nittonde Mars. — Explosion i Schweitz. — Försök emot Belgien. — Ny ministère i Holland. — Regeringarnes eftergifter för folktumulterna i Württemberg, Nassau, Hessen, Mecklenburg, Oldenburg, Hanseständerna, Hohenzollern, Sachsen, Braunschweig, Hannover, Bayern. — Ludvigs af Bayern abdikation. — Portugals Cabralister. — Republikanskt uppror i Madrid. — Sardiniens konung revolutionär. — Hans armée inrycker i Lombardiet. — Roms ansvariga ministère. — Parmas hertig belägrad i sitt slott. — Modenas hertig på flykt. — Lazzaron-revolt i Neapel. — Frankfurts förbundsdag. — Bonde- och republik-oroligheter i Baden. — Ludvig Kossuth och Franz Deák i Ungern. — Gatustrid i Wien: Metternichska systemets fall. — Man erbjuder Kejsar Ferdinand tyska rikskronan. — Ståndrätt i Lombardiet. — Revolution i Berlin. — Prinsens af Preussen flykt till England. — All militär lemnar Berlin. — Konungen, värnlös, anlägger tyska färgerna och rider med folkmassan kring gatorna. — Pohlens resningsförsök. — Englands chartister. — Londons farhågor. — Ryske kejsarens rustningar och manifest »till hvar och en».

Det ofvanstående ordet, på tyska »März-Errungenschaften», spelade efter »Februarirevolutionen» en alltför märkvärdig rôle i hela det öfriga Europa, att icke äfven en del af dessa tilldragelser skulle finnas antecknade i mängen samtidas dagbok; och ehuru dessa förevarande blad hvarken göra eller motsvara an-

språk på att vara någon historisk skildring, kunna dessa händelser likväl nu icke alldeles förbigås. Året 1848, som i Paris blef ett motstycke till 1830, ja till 1789, hade i andra länder ännu mycket större skakningar till följd, än de begge första franska revolutionerna haft. Redan i Februari sades att en demokratisk, republikansk, socialistisk eller kommunistisk propaganda fanns färdig, hvilken verkade genom kommissarier, som strax i slutet af samma Februari afskickats till alla hufvudstäder i Europa. Det kan också icke nekas, att det varit nära nog ett underverk, om endast slumpen, ingen tillställning bidragit dertill att de flesta betydande oroligheterna eller hvälfningarne inträffade alldeles samtidigt, nemligen *den 18 och 19 Mars*. Då kämpades på gatorna i Berlin den fruktansvärdt blodiga striden: då hölls den stora kasinoförsamlingen i Köpenhamn, som föranledde den i sina verkningar så betydelsefulla ministèrförändringen; då resignerade i Hannover ministèren, eller med andra ord: Ernst den kraftfulle gaf vika; då utbrast resningen i Milano; då polska upproret i Lemberg; då anslogs äfven på gathörnen i Paris den vilda proklamation, som återfordrade af de föregående revolutionernas emigrantfamiljer den milliard, de vid restaurationen erhållit. Ja, då utbröto äfven de betydelsefulla oroligheterna i Stockholm, dem vi i ett följande kapitel närmare vilja beskrifva. Om system och sammanhang i revolutionsarbetet vittnade ock de ohyggliga tyska bondeoroligheterna, hvilka samtidigt utbrusto på landsbygden, samt de kommunistiska plundringarne i städerna och de hiskliga mordbrandsanläggningarne. Der fanns utan tvifvel redan då en republikansk liga, en föregångare till »Marie-Anne-sällskapet», — som sedermera satte agenter öfver nästan hela verlden, för att »nästa gång» vara färdiga att hvar i sin stad öfvertaga ledningen, på ett visst gifvet tecken. När vi komma till skildringarne från senare åren, skall detta blifva allt klarare; och ännu i denna stund (1870) får man ingalunda antaga att en sådan organisation upphört att existera.

Näst efter den franska explosionen inträffade en i *Schweitz*. Uti den, Preussens konung tillhöriga, kantonen Neuenburg (Neufchâtel) utbröt den 29 Februari en republikansk revolution, och den 1 Mars på morgonen kapitulerade den kungliga styrelsen.

Preussiska gesandten vid Edsförbundsdagen lemnade orten den 3 Mars och inskickade från Basel protest emot hvälfningen, hvarigenom hans monark förlorade denna besittning. Den 5 proklamerades likväl den furstliga (preussiska) regeringen afsatt, monarkiska principen upphäfd och republik införd.

Närmast i gapet för den nya franska republiken låg *Belgien*. Redan den 27 Februari blef också anställdt i Brüssel. af dit ankomne fransmän, italienare och tyskar, försök att uppväcka gatu-oroligheter; orostiftarne voro väpnade med dolkar och ropade: »lefve republiken!» 40 häktades och fördes öfver gränsen, hvars bevakning nu strängt iakttogs. Den 29 försäkrade franska provisoriska regeringen Belgien om bibehållandet af dess neutralitet. I Gent försökte den 13, 14, 15 Mars arbetare att sammanrota sig, men skingrades af gensdarmeriet. En republikansk fransk-belgisk legion, »som skulle eröfra Belgien», ankom verkligen natten till den 26 Mars på trenne bantåg, under namn af belgiska arbetare; men blott 900, i stället för 2,000. När de sågo trupper i ordning att emottaga dem, flyktade anförarne ur waggonerna hufvudstupa in på franska gränsen tillbaka, och de öfriga tillfångatogos.

I ett annat grannrike, *Nederländerna*, gick det i början lugnare till. Dock ombyttes ministère den 14 Mars, och en liberal, hr Luzac, skulle sammansätta den nya. Konungen, som insett att de af generalstaterna till honom förut framställda reformförslag »icke motsvarade det allmännas väntan», bemyndigade den 15 Mars andra kammaren att framlägga andra. I Amsterdam tillställdes af sysslolöst arbetsfolk den 23 ett gatuupplopp med fensterinslagningar, men stillades af polisen och militären utan synnerlig svårighet. Likväl följde den 24 ministerkris igen, och den 25 tillsattes en s. k. »provisorisk» ministère. Holländska flegman förnekade sig dock icke.

Uti *Portugal* blef franska revolutionen ett åskslag för Cabralisterna, ty de liberala Septembristerna beslöto nu anstränga sig till det yttersta, för att afskudda sig de förras ok, äfven om sådant icke skulle kunna ske utan att nödga drottningen Maria da Gloria att abdikera; dock skrefvo de först till Palmella, för att söka genom honom undvika detta yttersta steg, och han

samtyckte att komma hem. Drottningen å sin sida ville genom Sa da Bandeira försöka en koalitionsministère, men denne undanbad sig. Den 29 Mars inträdde en ny ministerkris, tillställd af Silva Cabral.

Spanien uppträdde med reaktionära åtgärder. I Madrid, der franska omhvälfningen var känd före 28 Febr., framlade ministèren Narvaëz för Cortez den dagen ett lagförslag om suspension af habeascorpus-artikeln i konstitutionen, och ville uppställa vid franska gränsen en observationscorps af 50,000 man. Men progressisterna höllo täta meetings, och den 1 Mars utropades republiken på flera ställen i staden, hvarefter folket skingrades af kavallerichoc'er. Martinez de la Rosa höll hos Cortez ett mycket långt och lifligt tal om landets ställning. Denne talares namn erinrar om följande anekdot, den grefve Gustaf Löwenhjelm ord för ord förut i bref berättat mig, i början af 1840-talet: »Vid en af den större pariserverldens lustbarheter, en lysande bal hos ryske prinsen T., frågade värden en af sina gäster, just den spanska ambassadören Martinez de la Rosa: »Huru länge var Eders Excellence på galèrerna?» Och deraf uppstod följande samtal: — Sex år min furste. — Hvar då, min Excellens? — På Presidios i Ceuta. — Vid hvilken ålder? — Från mitt tjugufemte till mitt trettiondeförsta år. — Min Gud! lifvets skönaste år! och af hvilken anledning? — Kungens (Ferdinand VII:s) befallning. — Och hvem befallde Eders Excellences frigifning? — Samme konung. — Hvarföre hade han låtit ditsända Eders Excellence? — Det har jag aldrig fått veta. — Hvarföre lät han frigifva sin fånge? — Det har jag icke heller någonsin fått erfara. — Huru har E. E. kunnat uthärda detta? — Jag var skald. — Så mildt E. E. talar om allt detta! — »Jag är filosof.» — Anekdoten är betecknande för den tidens, min första samtids, herrskarefasoner i Spanien, och den påminner äfven om likartade furstliga välgerningar annorstädes, t. ex. i Neapel. Progressisterna i Spanien ville nu ock hafva franska republiken erkänd; men regeringen beslöt dröja tills franska nationalförsamlingen sjelf bekräftat denna regeringsform. Ett dekret af 1 Mars kallade 25,000 man under vapen. Natten till 27 Mars blef ett republikanskt uppror i Madrid med

stor blodsutgjutelse qväfdt af Narvaëz, staden försatt i belägringstillstånd och alla häktade insurgenter ställda för krigsrätt.

Sardiniens konung gjorde snart *ett* med revolutionen. Uti Genua stormades 1 Mars jesuiterkollegiet, och fäderna måste flykta genom en bakport. Äfven hufvudstaden Turin tvingade i dessa dagar genom folkupplopp jesuiterna till flykt. Den 6 uppstod en ny och temligen allvarsam folkrörelse i Genua, hvarefter ministèren den 8 resignerade, och konungen kallade till sig det liberala partiets chef grefve Cesare Balbi, för att bilda nytt kabinett. Den 23 kungjorde konungen »Carl Albert med Guds Nåde», uti en proklamation från Turin till »Lombardiets och Venedigs folk» (hvilka då tillhörde Österrike), att han ville med dem arbeta för Italiens enhet och hjelpa dem fördrifva tyskarne ur Italien; och omedelbart derpå lät han sin armée inrycka i Lombardiet. — I Ancona och Bologna proklamerades republik, de första dagarne af Mars. I Rom tillsatte påfven den 10 ansvarig ministère, å ena sidan visserligen kardinal Antonelli, men å den andra också advokater sådane som Sturbinetti och Galetti; ryktet att Pius befallt jesuiterna lemna kyrkostaten utkom den 13, men vederlades snart: tvertom hade han förbjudit ordens general att verkställa en sådan plan, tillsvidare. — Det upproriska Sicilien förkastade alltjemnt Neapolitanske konungens alla anbud och fordrade nu hans abdication till kronprinsens förmån. Han var då i Caserta, sjuk till kropp och själ, hade epileptiska anfall och ville blifva munk. Den 13 Mars begynte en lazzaron-revolution i flera delar af staden Neapel, så mycket betänkligare, som denna befolkning dittils alltid varit konungskt sinnad. — Den 20 Mars stridde folket i Parma två hela timmar mot dervarande österrikiska trupper; segrade, men lugnades till en början med löftet om konstitution. Hertigen satt dock belägrad i sitt slott och man fruktade för hans lif. Äfven Modena var i uppror, och dess hertig flydde.

Marseröfringarne i *Tyskland* omfattade egentligen de af Struwe uppställda sex fordringarne: tyskt parlament, konstitution för Schleswig-Holstein, tryckfrihet, församlingsrätt, folkbeväpning och jurydomstolar; och i de flesta smärre staterna blefvo de beviljade, mer eller mindre fullständigt, men utan synnerligt

motstånd eller dröjsmål. Den första furste i Tyskland, som förstod hvad tiden led, tycktes vara konungen af Württemberg. Han skickade i slutet af Februari en af sina ministrar till Frankfurt att anmäla för förbundsdagen, att inom tvenne veckor skulle i Württemberg blifva införda de »tidsenliga reformer, på hvilka det tyska folket egde grundade anspråk». Den 2 Mars upphäfdes ock censuren. Ständerutskottet begärde i adress till konungen rättighet för folket att bära vapen. De nyligen åtskiljda ständerna blefvo den 6 återinkallade till 13 Mars, och ny ministère utnämndes; men dervid inträffade det märkliga factum, att de civila embetsverken förklarade sig *emot* densamma, och att tillochmed öfverregeringskollegiets medlemmar i massa begärde afsked, derest icke åtgärden annullerades. Ministèrförändringen blef då verkligen återkallad, och officiella bladet lofvade att ingen sådan skulle företagas innan ständerna sammankommit. Knappt hade detta egt rum den 13, så beslöt andra kammaren den 16 att af regeringen begära sin egen snara upplösning, »emedan en stor del af dess medlemmar icke egde folkets förtroende».

I hertigdömet Nassau gick systemförändringen nästan lika lätt. Så snart en deputation den 1 Mars begärde hos regeringen de friheter, andra stater äskade, beviljades de i hertigens frånvaro af ministrarne, provisoriskt. Den 4, då han hemkommit, trädde han ut på slottsaltanen i Wiesbaden, bekräftade löftena definitivt och öppnade den 6 i egen person Landtständernas församling.

Uti *Hessen-Darmstadts* andra kammare uppstod den 1 och 2 Mars tal om behofvet af ministrarnes entledigande och fri samlingsrätt. Den 3 skyndade storhertigen att bevilja både tryckfrihet, borgarebeväpning, jury och offentlighet samt muntlighet vid rättegångar; men den 5 utnämnde han arfstorhertigen till medregent och lade regeringen helt och hållet i dennes händer, förmodligen icke utan skrämsel för de i stadens Mainz den 3 begångna excesserna mot fensterrutor. Ministèreförändring vidtogs, och den nye regenten proklamerade alla de begärda reformerna samt lofvade äfven understödja förslaget om en tysk folkrepresentation vid förbundet. Fursten af *Hessen-Homburg*

beviljade före den 7 Mars alla de moderna folkfriheterna. Men hos den sträfve kurfursten af *Hessen-Kassel* begärde en deputation den 3, från städerna Kassel, Hanau och Marburg, förgäfves företräde. Dessa städers och äfven andra orters tilltagande jäsning och ett tumult i hufvudstaden 6 Mars förmådde honom likväl att den 7 proklamera censurens upphäfvande för inre angelägenheter, gifva ny ministère och lofva ständernas inkallande till den 11.

Uti Mecklenburg-Schwerin var den Sverige ännu tillhöriga staden Wismar den första, som uppsatte och den 6 undertecknade petition om representationsreform. Sedan alla andra orter följt exemplet, beviljade storhertigen till en början tryckfrihet. Men före medlet af månaden hade man haft folktumult både i hufvudstaden Schwerin, i Wittenberge och i Rostock — i hufvudstaden tillochmed brandstiftning, och nu fann storhertigen den 17 nödigt att sammankalla utomordentlig landtdag för att öfverlägga om författningsreformer.

Storhertigen af Oldenburg lofvade redan den 8 att med det första inkalla ständerna, samt att ofördröjligen utfärda en »Landtständerförfattning». I den närbelägna fria staden Bremen hade nemligen den 7 föröfvats hvarjehanda gatu-excesser, så att regerande Senaten den 8 nödgades bevilja både tryckfrihet, jury och samtycke till tyskt parlament. I den fria staden Lübeck hade Senaten i förening med borgerskapet redan den 4 beslutat censurens ögonblickliga upphäfvande; men icke desto mindre uppstodo äfven der oroligheter den 11, hvilka dock företrädesvis åsyftade judarne. Staden Hamburg hade betydande gatu-upplopp redan den 3; senatorers hus anföllos, dervid fenster, dörrar och husgeråd sönderslogos, så att borgaregardet måste anlitas till lugnets återställande. Den 9 upphäfdes censuren. Men, icke tillfredsställda härmed, höllo de frisinnade täta sammanträden, för att förena sig om att äska allmän valrätt och valbarhet, kyrkans skiljande från staten, periodiskt valda folkrepresentanter, upphäfvande af senatorernas lifstidsmandat, tyskt parlament o. s. v. Den 13 förnyades oroligheterna; vid Millernthor så allvarsamt att militären måste använda vapen, minst en person dödades

och flera sårades. — Till den fjerde fria staden, Frankfurt, som tillika var tyska förbundsregeringens säte, komma vi längre ned.

I Hohenzollern-Sigmaringen hade man den 5 Mars formlig revolution, hvarefter fursten beviljade folkets alla fordringar. I Hohenzollern-Hechingen gjordes ock betydande koncessioner, efter åtskilligt tumult. Likaså i Lippe och andra småstater. I Sachen-Weimar likaledes; bestormad från alla håll lofvade hertigen redan den 7 att göra alla de koncessioner, »som stode i hans makt.» Men ju mera man gaf efter, desto snabbare vexte fordringarne, desto omättligare blef frihetstörsten, hetare frisinnet, våldsammare frimodet och större friskarorna. Allt skulle nu vara fritt.

I Braunschweig beslöts den 2 Mars adress till hertigen om tryckfrihet, borgargarde, tyskt parlament. Den 8 blef borgardet åter beväpnadt. Genom förordning af 13 upphäfde hertigen censuren och utlofvade allmän folkbeväpning. Den 15 och följande dagar störtdes lugnet i hufvudstaden, och tumultet begyntes med anfall på den impopulära statsrådet Machs hus, der fenster och husgeråd sönderslogos samt innebyggarne flydde. Den 23 förklarade hertigen, uti dagorder till trupperna, att han ville följa Preussens exempel och återtaga de gamla »tyska färgerna».

Borgare-föreståndarekollegiet i *Hannover* hade före 4 Mars ingått till konung Ernst med petition om censurens upphäfvande, ständernas inkallande, borgaregardets af 1831 församlande o. s. v. Den 7 inkallades ständerna till den 28 Mars. Den 16 inlemnade hufvudstaden sin andra petition. Den 17 tågade flera deputationer från andra städer, ledsagade af stor folkmängd, till slottet för att begära sina fordringars uppfyllande. Konungen önskade betänketid; då denna förvägrades, ankom inom en halftimma svar ifrån konungen, som beviljade censurens upphäfvande, offentlighet vid ständerförsamlingar, politisk amnesti, tryckfrihetslag, nytt kammarreglemente, representation vid tyska förbundet, folkbeväpning så snart den blefve nödvändig. och fri associationsrätt. Men sedan konungen lofvat allt detta, uppstodo ändå oroligheter, med larm och fönsterinslagning af slöddret, hvilka först vid midnatten upphörde. I Gifhorn hotade bönderna

med mordbrand, och militär ditsändes. Samtliga studenter lemnade den 17 Göttingen. I Hameln och Harburg förefölio upplopp. Den 19 resignerade ministèren; konungen lofvade en ny, ansvarig, hvilken Stüve skulle bilda.

I konungariket *Sachsen* stod det ej lugnare till. Leipzig hade den 3 Mars oroliga demonstrationer, och man skickade adress till konungen att »genast afsätta ministrarne, i hvilka han endast har dåliga rådgifvare». Den 4 Mars fick inrikesministern v. Falkenstein afsked. Konungen lofvade hvad som begärdes i petitioner från Leipzig, Chemnitz, Werdau, Glauchau o. s. v. Den 9 inkallades ständerna till den 20, och ministrarne begärde afsked, men konungen bad dem stanna tills ständerna samlats; censuren upphäfdes tillsvidare. Både den 14 och 15 Mars störtes lugnet i hufvudstaden och diverse excesser begingos. Den nya ministèren utlofvade i ett programm censurfrihet, tryckfrihet utan kaution, jury, vallags-reform, föreningsrätt med vissa vilkor emot dess missbruk, tolerant kyrkoförfattning och tidsenlig folkrepresentation vid förbundsdagen. I den till Dresden utskrifna furstekongressen sades sydtyska kabinetterna hafva vägrat att deltaga.

Uti *München* excesser den 2 Mars. Hos inrikesministern inslogos fenster och lyktor; han måste resa ur staden och portföljen lemnas i andra händer. Kuirassierer skingrade folkhopen, men denna byggde barrikader. Polisbyggnaden och inrikesministerns fensterrutor spolierades. Borgare uppsatte adress till konungen om ständernas skyndsamma inkallande, ministeransvarighet o. s. v. Studenterna begärde hos konungen att få bilda en fricorps. Från Nürnberg kom en adress, som begärde genomgripande reformer. Den 3 Mars slogs generalmarsch före daggryningen. Folkmassan slog in fenster, byggde barrikader, ropade lefve för tyska republiken, inträngde i bangården för att söka skansverktyg, plundrade gendarmeriet på vapen och slogs vid barrikader, dem soldatesken tog med fälld bajonett. Vid middagstiden strömmade alla slags män till rådhuset, för att underteckna adressen till konungen. På e. m. samlades landtvärnet, med sällspord fulltalighet, för att bistå polisen. Kl. 4 öfverlemnades adressen, med 10,000 namn, till konungen. Ka-

valleri och infanteri besatte alla hufvudpunkter i staden och spärrade alla gator, som förde ut till landsbygden. På aftonen begaf sig kl. 8 furst Wallerstein från konungen till rådhussalen, för att förkunna att H. Maj:t, i följd af adressen, beslutat upplösa kammaren och befalla nya val till 31 Maj. Man jublade väl i början, men löftet bragte ej hufvudstaden till ro. Man ville ha den nya kammaren inkallad genast, och skickade den 4 middagstiden en deputation härom till konungen. Ny generalmarsch. Kyrassierer besatte slottsplatsen och spärrade alla dit förande gator. Klockan tu stormade proletärerna tyghuset. Inom kort voro 2 à 3,000 man väpnade på det mest olika sätt. Prins Carl ankom med hedersord att konungen beslutat inkalla nya kammaren till 16 Mars, och dermed besvors nu för ögonblicket stormen. I Niederstetten nedbrände tumultuanterna den 4 furstens af Hohenlohe slott. Den 14 utkom i hufvudstaden en proletärproklamation, hvari sades att inom några dagar måste murare, timmermän och daglönare hafva tillräckligt arbete och förtjenst; i annat fall skulle allt revolutioneras. I bayerska Rhenpfalz förbereddes samtidigt en deputation, att för konungen framlägga »folkets fordringar», med tillägg att om de icke bifölles, så hade Pfalz upphört att vara bayerskt. I Öfverfranken förefölio bondeoroligheter. Adelsmäns och judars boningar plundrades i Burgkundstadt, Redwitz, Küps, Laugenstadt. Den 16 inträffade i hufvudstaden nya oroligheter, till följd af ryktet att Lola Montez förklädd återkommit, Den 18 och 19 uppstodo reaktionära försök, genom invånarne i förstaden Au och kringliggande byar, hvilka, understödda af flera rika adelsmän i spetsen för ultramontanska partiet, ämnade förmå konung Ludvig till abdikation och insätta ett regentskap. Det misslyckades; men den 20, kl. 6 på aftonen, afsade sig konungen frivilligt sin krona, efter 23 års regering, och till förmån för sin son, som besteg thronen under namnet Maximilian II. Hela thronförändringen var för de allraflesta fullkomlig öfverraskning. Sjelf sade Ludvig i sin proklamation »till Bayrarne»: »En ny riktning har börjat, en annan än den, som innehålles i författningsurkunden och efter hvilken jag har herrskat nu i 23 år». Emellertid hann Ludvig att länge öfverlefva sin efterträdare, och dog

sjelf icke förr än omkring två decennier senare. Den nye konungen öppnade den 22 ständerförsamlingen med ett tal, deri lofvades politisk amnesti, ministeransvarighet, förbättring af judarnes förhållanden m. m. Den 25 uppbrände ett par hundrade ynglingar af bildade klassen på Maximilianstorget, under sång och tal, en bild af Preussens konung.

Tyska förbundsdagspræsidiet i *Frankfurt am Main* utfärdade den 1 Mars i följd af franska revolutionen en proklamation, deri »alla tyskar, dem Tysklands väl ligger om hjertat», enträget uppfordrades »i det gemensamma fäderneslandets namn» att »hvar och en i sin stad verka till endrägtens upprätthållande och att den lagliga ordningen ingenstädes störes under den stormiga framtid, som möjligtvis icke är långt aflägsen». Förbundsförsamlingen uppdrog redan före den 4 Mars åt Preussen, Bayern, Württemberg, Baden och storhertigdömet Hessen att sörja för säkerheten af förbundsgebitets vestliga gräns; åt Österrike, Preussen, Bayern, Württemberg och Baden att i beredskap hålla besättningsdelar till förbundsfästningarne Mayntz, Luxemburg, Landau, Ulm och Rastadt; åt Preussen, Bayern, Baden, att skyndsamt underrätta om hvarje tecken, som utifrån hotar förbundsgränsen; och alla förbundsregeringarne att skyndsamt inbetala nödiga summor. Äfvenså berättigades hvarje förbundsstat att upphäfva censur och införa tryckfrihet, men endast under garantier, som betryggade de öfriga mot tryckfrihetens missbruk. En borgareförsamling i Frankfurt beslöt redan d. 2 Mars en adress till senaten, för att begära upphäfvande af alla sedan 1819 utfärdade undantagslagar; obetingad tryckfrihet, jury, allmän folkbeväpning, allmänt tyskt parlament, likställighet för alla religioner, församlingsrätt och fullständig politisk amnesti; samt allvarsamt varna från anfallskrig emot Frankrike i och för dess regeringsforms skull. Den 4 upphäfde senaten definitivt censuren, ett samma dag uppkommet folktumult måste af borgargardet kufvas, en pöbelhop insulterade hertigen af Nassau, som genomreste staden. Den 5 arresterades åter 30 yngre uppviglare och mer än 10,000 väpnade borgare höllo alla punkter besatta. Några dagar derefter började förbundsförsamlingen öfverlägga om en »tysk nationalrepresentation». Omkring den

10 omtalades att förbundsförsamlingen uppmanat samtliga förbundsregeringar att ofördröjligen skicka till Frankfurt män af allmänt förtroende, för att deltaga i revision af förbundsförfattningen. Den 20 syntes befolkningen ånyo orolig, vid det osannfärdiga ryktet att furst Metternich befunne sig i staden; man begick likväl inga excesser. Rörande arten af de många bondeoroligheterna i Tyskland fick man i medlet af månaden något begrepp, genom lydelsen af bref från Weimar till en mängd kyrkoherdar ombring Eisenach, af innehåll att om adressaten icke till påskexamen 1849 förberedt minst *en* bondgosse till inträde vid gymnasium, skulle han genast — skjutas. Undertecknadt: »De sammansvurne för Bondeståndets upplyftande». Den 23 hissades det tyska »Schwarzrothgoldene»baneret öfver ingången till förbundspalatset. I en församling uti »Montagskränzchen» den 28 beslöts protestera mot preussiska konungens sjelfupphäfvande till »Tysklands konung». Samma dag anställdes kattmusik för misshagliga personer, och hos preussiska sändebudet blefvo fenstren inslagna. Man fruktade der i staden då äfven våldsamma revolutionära försök från badiska och fransyska orostiftare för att tilltvinga sig republikens proklamering; och träffade anstalter att kunna genast i sådant fall hellre upplösa den i de dagarne förväntade församlingen, än att gifva vika för sådant våld. »Nationalförsamlingens» första session, den sista dagen i Mars månad, var ganska stormig och varade till kl. 4 eftermiddagen; man beslöt der att för hvarje 50,000:de tysk borde en parlamentsledamot väljas, och att »Schleswig-Holstein» samt »West- och Ost-Preussen» skulle upptagas i Tyska Förbundet. I följande sessioner uppgjordes att en konstituerande församling skulle öppnas i Frankfurt den 1 Maj, kallas af fria folkval och hafva att besluta om Tysklands blifvande författning. Principen om folksuveränitet blef betonad på ett sådant sätt, att hon icke skulle kunna åsidosättas *då*. Denna nationalförsamling upplöste sig den 3 April. En tysk »demokratförsamling» i Strassburg den 30 Mars beslöt att först afvakta denna Frankfurtersamlings beslut, och derpå efter omständigheterna afgöra, huruvida det beväpnade anfallet på Baden skulle företagas eller tillsvidare inställas.

Vi hafva sparat händelserna i *Baden* ända tills nu, emedan detta olyckliga land blef en af revolutionens mest ihärdiga härdar, och det i trotts af både tidiga och välvilliga eftergifter. Landet låg för väl till, både för Frankrike och Tyska Förbundets säte, att icke revolutionärerne skulle företrädesvis der fattat posto. I Karlsruhe förklarade redan den 28 Februari statsrådet Bekk i en offentlig session att under loppet af nästa vecka skulle censuren afskaffas, borgaregarde inrättas och lagförslag om jury framläggas. Den 1 Mars stormig session i deputeradekammaren. Man hade på ölstugorna begått excesser och ropat: »ned med furstarne! lefve tyska republiken!» Nu jublades öfver storhertigens förordning om återställandet af 1831 års tryckfrihetslag. Dagen derpå antog kammaren ett misstroendevotum emot ministrarne; en del af utrikesministerium nedbrann på natten, i följd af trefaldig anläggning; äfven på andra ställen i staden var eld anlagd. I Heidelberg hade man redan 29 Febr. haft oroliga uppträden; den 5 Mars samlades der 51 män ifrån Preussen, Bayern, Württemberg, Baden, Hessen, Nassau och Frankfurt, nästan samtliga förut ledamöter af ständerkamrar, och beslöto föranstalta »en allmän församling af tyska män». I Karlsruhe hade man ånyo anlagt mordbrand. Inrikesministern hade redan den 5 tillkännagifvit regeringens böjelse att bevilja folkets önskningar. Omkring den 10 yppade sig i Baden betänkliga *bondeoroligheter*, hvilka spredo sig till angränsande länder och utmärktes af svåra excesser. Isynnerhet var bonderörelsen stark i hela Main- och Neckar-gebiten. Fräckt förakt mot auktoriteterna, plundringar, uppresandet af frihetsträd, planer att storma städer, republikfantasier o. d. utmärkte denna rörelse, som sträckte sig ända bort emot Nürnberg i Bayern. — Från Heidelberg kungjorde den 12 Mars hrr Binding, Gagern, Itzstein, Römer, Stedtmann, Welcker och Willich, som utgjorde det utskott, åt hvilket de i Heidelberg församlade »tyska män» uppdragit rådslå om grundvalarne för en nationel tysk parlamentsförfattning, att alla fordna och nuvarande ständermedlemmar och ledamöter af lagstiftande församlingar i alla tyska länder härmed inbjödes diskutera grundlagsförslaget, och för sådant ändamål att infinna sig i Frankfurt am Main den 30

Mars. Just omkring den 12 grep republikanismen starkt omkring sig i och vid Konstans, der Fichler och andra redan den 10 i stora borgareutskottet talat för republikens proklamerande. Deputeraden Welcker sade i andra kammaren: »Lösen: tysk republik, har blifvit gifven och öfvar sin trollkraft; det gäller att begrunda, huru man må kunna få makt med och leda rörelsen». Den 15 utfärdades i Heidelberg »de tyska republikanarnes manifest», som förklarade monarkien omöjlig och begärde demokratisk republik; manifestet var affattadt i formen af petition till det blifvande »tyska riksparlamentet». Uti Karlsruhes ständerkammare tillkännagaf statsrådet Bekk att 5 à 6,000 tyska arbetare i Paris aftalat ett fiendtligt infall i södra Tyskland, särdeles i Baden, för att der plantera upprorsfanan. Några dagar senare förbrändes, på spetsen af en bajonett, preussiska konungens proklamation till tyska nationen, hvilket dokument alla sydländska tidningar högeligen illa upptagit. Men Badens blodiga öde hann ej till fullbordan i Mars.

Från *Ungern* och Böhmen kommo oroande underrättelser. Från Pressburg skrefs redan den 3 att den förskräckligaste bestörtning och förvirring bemäktigat sig staden, i följd af underrättelsen från Paris. Man vägrade öfverallt att emottaga österrikiska banknoter. Alla sparbanker bestormades af folk, hvilka ville lyfta sina insatta medel i klingande mynt. Oppositionschefen *Ludvig von Kossuth* föreslog i Ständernas session den 3 att sända en riksdagsdeputation till »Ungerns konung» i Wien, med begäran om skyndsamt utnämnande af ansvarig ungersk statsministère samt åstadkommande af tidsenlig förändring af författningen på lagenlig väg. Han talade med extase halfannan timma, oerhördt häftigt anstormande mot regeringen och hofvet i Wien, och hvarje hans ord emottogs med dundrande bifallsrop. Den 23 utnämndes af kejsaren särskild ungersk ministère, bestående af Ludvig Batthyani, Bantalon Szemere, Carl Estherházy, *Ludvig Kossuth* (finansminister), Messaros, Stephan Szechényi, Joseph Eötwös, Gabriel Klauzul, *Frans Deák*.

Förgäfves hade kejserliga familjen i *Österrike*, den 23 Febr., i anledning af den dåvarande krisen, ställt till finansministerns disposition etthundra millioner gulden af sin privata

förmögenhet, öfverlemnande åt staten att bestämma tiden för återbetalningen. Den 24 emottog rikskanslern furst Metternich en deputation från Lombardiet och gaf löften om reformer. På theatrarne i Wien förekommo allvarsamma demonstrationer i första dygnen af Mars. Franska ministern, grefve Flahault, lemnade Wien och reste till England. Regeringen beordrade 30,000 man till Italien. Den 13 Mars öppnades i Wien nederösterrikiska Ständernas sessioner, hvarvid beslöts en adress till kejsaren om fullkomligare representation. Häraf uppstod både i och utom staden mycken spänning. Landtfolket tågade in i stora skaror och frågade: »om konstitutionen ännu vore färdig». Borgen, bodarne och stadsportarne tillstängdes. Vid ständerhuset stod en stor folkmassa. Knappt hade förhandlingarne varat en halftimma, så trängde en folkhop in i salen och ropade på reformer. Landtdagsmarskalken Montecuculi talade några lugnande ord, lofvade genast till kejsaren frambära den af Ständerna nyss beslutade adressen, och begaf sig i spetsen för en stor folkskara på väg till slottet, ehuru somliga ropade att man begärde för litet. Slutligen fick han företräde hos chefen för inre förvaltningen, erkehertig Ludvig, som icke lofvade mycken benägenhet för reformer, men bad honom afbida sakens utgång i ministerrådet, hvilket genast skulle sammankallas. Sedan man väntat på detta beslut från kl. 12 till 4, förlorade folket tålamodet. Studenterna ställde sig i spetsen, tumultet ökades hvarje ögonblick, 60 à 100,000 menniskor stodo nu samlade. Då framryckte trupper, skjöto bland folket och dödade ett dussin personer, samt sårade ännu flera. Trupperna planterade 4 kanoner med brinnande luntor, folkmassan ökades med arbetare, som anföllo polisbyråerna och uppkastade barrikader. Slutligen beslöt regeringen sammankalla borgaregardet, hvaröfver folket jublade. Derefter blodiga konflikter mellan studenter och borgare å ena och militären å andra sidan, vid ständerhuset, och försök att storma tyghuset. Kl. half nio på aftonen tillkännagafs att furst *Metternich*, hvars villa »am Rennvege» under tumultet förstörts, resignerat. Som trupperna qvarstodo ännu den 14 på morgonen, gingo 8 borgare till borgen för att försäkra, att borgerskapet ville svara för stadens

lugn, om militären aflägsnades. Montecuculi och Kolowrat fingo i uppdrag att bilda nytt kabinett, och den 15 kungjordes kejserliga dekreter om nationalgardes upprättande, censurens upphäfvande, studenternas beväpnande. Metternich och erkehertig Ludvig lemnade Wien. Svåra excesser hade blifvit begångna »an den Linien», fabriker totalt förstörts, förråder utplundrats, hus antändts. Kejsaren for med sin broder Carl i öppen vagn genom gatorna och emottog folkets jubel, sedan han den dagen utfärdat kungörelse att tryckfriheten betryggats, censuren borttagits, nationalgarde beslutats och deputerade från alla provincialständer inkallats för att öfverlägga om fäderneslandets konstitution. Men sinnesstämningen var ännu ej lugnad och belåten; studenterna isynnerhet påyrkade en ny deputation till kejsaren, för att få ännu större koncessioner. Windischgrätz, som i dessa dagar tillstyrkt stadens försättande i belägringstillstånd, måste afskedas. Från Ungern hade kommit erkertigen-palatinen Stephan, med 200 »jurater», som medfört ultimata: man hade lemnat honom endast 24 timmars betänketid, för att antingen från Wien återföra de af ungrarne begärda concessionerna eller låta utropa sig till konung af Ungern, oberoende af Österrike. Äfven kejsar Ferdinand höll denna dag balkongtal till folket. Den 17 begrofvos de stupade. Vilda horder plundrade och röfvade i förstäderna. Grätz, Prag, Triest voro skådeplatser för likartade scener. Deputationer, äfven från de preussiska Schlesien och Breslau, inträffade mot slutet af Mars i Wien, för att erbjuda dess konstitutionella kejsare den *tyska rikskronan!* Den 19 hade Lemberg i Gallizien en folkdemonstration, der talrika skaror fordrade unionsfrihet, konstitution och kejsarens öfvertagande af titeln: Pohlens konung, allmän amnesti, nationalgarde, alla embetens beklädande med pohlackar samt pohlska språkets införande. Den 20 valdes officerare för ett nationalgarde, och alla politiska fångar frigåfvos. Nationalgardet, väpnadt med sablar, öfvertog åtskilliga vaktposter. Grefve Stadion lofvade den 22 borgerskapet gevär, om de skriftligen förbunde sig att icke nyttja dem mot andra än fäderneslandets fiender, hvilket de gjorde(!) och hurrade sedan för *»konungen af Pohlen»*. — Efter folkupplopp blef robothskyldigheten i

Gallizien alldeles upphäfven. Den 28 beslöt ministerkonseljen i Wien att sätta hela kejserliga hären i alla rikets länder på krigsfot. Arbetarne i Wien började visa sig oroliga; den 29 och 30 ankommo deputationer med dystra adresser från Gallizien, Croatien, Slavonien — vittnen om en söndringsanda, som hotade hela kejsarstaten med total upplösning. Riksförsamlingen i Pressburg begärde fullkomligt oafhängig, ansvarig regering. Den 29 afreste erkehertig Stephan dit med kejsarens afslag: hvilket åstadkom så stor jäsning, att kejsaren dagen derpå genom telegrafen återkallade sitt beslut.

Uti *Lombardiet* proklamerades ståndrätten redan d. 25 Februari. Den 17 Mars kl. 5 på morgonen hade vicekonungen såsom flykting lemnat Milano, men mötte i Cassano den kurir, som medförde de stora nyheterna från Wien; och samma dag kungjordes i Milano censurens afskaffande, tryckfrihetens införande samt lombardisktvenetianska konungarikets centralkongregationers inkallande till den 3 Juli. Folket ropade hånande: »tomma löften! det är för sent!» Den 18 begaf sig podestàn med 2 à 3,000 personer till myndigheterna och begärde de under förra månaden häktade personernas frigifning. Men då detta vägrades, uppsatte folket den hvitrödgröna italienska fanan och ett förskräckligt uppror utbrast, som understöddes derigenom att Milanos garnison vägrade lydnad. Vicekonungen, erkehertig Rainer, flydde på nytt, men greps och fördes tillbaka. Den 19 hade upproret utbredt sig till nästan hela Lombardiet. Trupperna sträckte gevär, barrikaderna hindrade diligenser att lemna Milano. Striden var på begge sidor mördande. Det hette dock att Radetzky slutligen behållit öfverhanden. Venedig reste sig den 20 för samma sak. Alla tyskar och fremlingar flydde; marinen anslöt sig till insurgenterna, så att äfven der guvernören måste fly. Venedig proklamerade den 22 republiken: arsenalarbetare hade huggit hufvudet af viceamiralen *Marinowich* och buro det på en stång genom gatorna. Detta var det första bland de många politiska mord, folkhoparne detta år begingo i Europa.

Preussen såg franska revolutionen med missnöje och farhågor. Prinsen af Preussen (sedermera konung Wilhelm) afreste

redan 1 Mars till Köln, för att vara händelserna närmare. Preussen satte 7:de och 8:de armécorpserna på krigsfot; fästningsverken i Köln skulle iståndsättas såsom till belägring: äfven 4:de och 6:e armécorpserna skulle marschera. Den tiden förklarade Allg. Preussische Zeitung att hvarje brott mot fördragen måste anses som en krigsförklaring af Frankrike. Konungen infann sig ett par dagar senare sjelf uti förenade utskottet, afslutade dess sessioner och sade att han ville öfverflytta den i författningen af 3 Februari åt utskottet medgifna periodicitet på den förenade Landtdagen. Landtdagens inkallande skulle följa, så snart åtgärder till Preussens och Tysklands säkerhet och ära det erfordrade. Kurirvexlingen mellan Berlin, Wien, Petersburg och London var alltsedan 1 Mars utomordentligt liflig. I Köln, Aachen, Düsseldorff, Elbing höllos möten för att besluta adresser till konungen om representativ författning, ministeransvarighet, allmän valrätt och valbarhet, obetingad tal- och tryckfrihet, församlingsfrihet, förminskning af stående armeen, allmän folkbeväpning och af folket valda befälhafvare. I Köln inträffade den 3 Mars dessutom tumult: folket inträngde på rådhuset, förjagande de flesta ledamöterna af stadsrådet och talande öppet om republikens företräde framför monarkien. Natten till den 8 Mars hade man i Berlin åtskilliga rårdshusskandaler, och de flesta deputerade hade rest hem. Den 9 var hufvudstadens petition färdig, af samma innehåll som alla andra orters. Studenterna förberedde en särskild. En folkförsamling till den 5 i Breslau hade förbjudits af magistraten; hvarpå svarades den 6 med upplopp. Petitioner haglade från landsorterna. En kabinettsorder af den 10 sade att den af tyska förbundet medgifna censurfriheten icke skulle hafva någon följd i Preussen, innan statsministeriet hunnit fullgöra sitt nu erhållna uppdrag, att arbeta på en interimistisk, censurfri reform af tryckfrihetslagstiftningen. Halle, Magdeburg, Duisburg m. fl. inskickade petitioner och adresser om landtståndernas snara inkallande. Till den 15 utlystes ett stort meeting i Königsberg, från alla provinsens delar. I Berlin hölls »in den Zelten» i Thiergarten ett möte af 2,000 personer, hvilka undertecknade en adress till konungen, men fingo vid samma tillfälle veta att konungen icke

i egen person ville emottaga densamma. En deputation från Breslau hade ej heller fått audiens. Sammankomsterna i Thiergarten började urarta. Den 13 hade man isynnerhet lagt an på att egga arbetsklassen. Stor samling, konflikt med polisen; militär skingrade folkhoparne inne på stadens gator. Den 15 hade stadens autoriteter audiens hos konungen för att öfverlemna adressen om landtständernas inkallande, hvarvid dem delgafs att beslut derom, till den 27 April, redan för flera dagar sedan blifvit fattadt. Under dagens lopp samlades mycket folk kring slottet, och mot aftonen började massan kasta stenar på vaktposterna vid slottsportarne. Kavalleri måste göra slottsplatsen tom. Massorna kastade sig in åt Breitestrasse, och sökte fatta posto å angränsande gator, bygga barrikader, upprifva bryggor och stenkasta. Skjutgevär måste af trupperna användas. Kl. 11 på aftonen tycktes oroligheterna slutade, men förnyades den 16; mellan 7 och 8 på qvällen måste man skjuta på skarorna utanför tyghuset och prinsens af Preussen palats. Kl. 9 var lugnet återställdt. Konungen hade den 15 från Potsdam inkommit till Berlin. I Königsberg nedrefs den 13 polisbyggningen, i Erfurt den 14 och 15 allvarsamma excesser, till och med i Wittenberg ett litet tumult den 16. — I stället för ett beväpnadt borgargarde i Berlin hade blifvit de sednare dagarne bildade s. k. »skyddskomitéer» af borgare, för att uppehålla ordningen och göra militärens användande så vidt möjligt öfverflödigt; men dessa komitéer hade derigenom fått till sitt förfogande både församlingsrätt och fritt ord i stadens 102 distrikter; och på det egna sätt begagnat detta den 16 och 17, att flera distrikter redan den 17 beslutat att företaga en imponerande demonstration den 18 i massa mot konungen, för att sålunda bringa honom till eftergift. Detta beslut uppskrämde stadsmyndigheterna ur deras dvala och de valde den 18 på morgonen en deputation, som skulle öfvertyga majestätet att allt stode i dag på spel, och att man måste hafva bestämda koncessioner, om revolution skulle undvikas. En deputation från Rhenprovinserna, till hvilken sådana från Schlesien, Ostpreussen och staden Berlin slutit sig, hade den 17 haft audiens och försäkrat, att om deras böner icke hördes, skulle Rhenländerna af-

falla och ansluta sig till Nassau och Baden; bland ministrarne, som konungen då sammankallat, hade först tre och sedan alla tagit afsked, hvarefter konungen från slottsaltanen upprepat sitt bifall till folkets fordringar om en författning. Magistraten hade kungjort att tryckfrihet och landtdagens återkallande till 2 April, i stället för den 27, blifvit beslutade; och konungen utfärdade just den 18 en proklamation i samma riktning, med löfte om Tysklands förvandling från ett »statsförbund» till en »förbundsstat». Kl. 2 e. m. visade sig konungen sjelf på slottsbalkongen och svängde en hvit duk samt beviljade »*allt*». Midt under jublet högg kavalleriet in och nedskjöt menniskor — sade fienderna; de royala påstodo att detta varit en tendenslögn (liksom vid Guizots hôtel i Paris) och att endast två gevär af en händelse aflossats, utan att såra någon. En stor fana med ordet »missförstånd» hissades; men den hjelpte icke: från e. m. den 18 till kl. 4 den 19, eller nära tretton timmar, rasade i Berlin en obeskriflig, förskräckligt blodig strid. Kl. 10 på morgonen lyckades borgmästaren Naunyn öfvertyga konungen att enda möjligheten att få slut på slagtandet vore att genast draga alla trupper från Berlin — och så marscherade de ur staden kl. 11 f. m. På natten skref konungen en ny, pinsamt jemrande, bönfallande, storgråtande proklamation, som utkom kl. 7 d. 19 på morgonen, »till mina kära Berlinare». Deri framställde han händelsen vid slottet så, att »då orostiftares häftiga framträngande till slottets portal, under det alla välsinnade aflägsnade sig, med rätta lät befara elaka afsigter, och då mina tappra och trogna soldater skymfades, måste platsen rensas af kavalleriet i skridt och med vapnen i slidorna. Endast tvenne infanterigevär gingo af sig sjelfve löst, Gudi lof! utan att träffa någon. Ett band af skurkar, till största delen fremlingar, hvilka sedan en vecka blifvit efterspanade, men lyckats att dölja sig, hafva genom uppenbara lögner vanställt denna händelse, för att befordra sina nedriga planer och uppfyllt de upprörda sinnena hos mången af mina trogna och älskade Berlinare med hämndtankar för förment utgjutet blod, samt äro således de afskyvärda upphofsmännen till blodsutgjutelsen». Hela denna proklamation var konungens egen och bar icke någon annans contrasignation. Klockan 2

utkom en kungörelse, att grefve *Arnim* fått uppdrag bilda ny ministère. Ett par gånger denna dag talade konungen från altanen till Folket. Borgrarne fingo vapen för att upprätthålla ordningen, men saknade organisation och ledning; de piffade och paffade med löst krut oupphörligt hela aftonen. Den 20 voro barrikaderna till största delen borttagna, och samma dag uppgafs antalet af de fallna (stupade och sårade) uppgå till 2,000, deraf 800 borgaré och 40 officerare. Den 20 vid middagstiden utfärdade konungen ett oinskränkt amnestidekret, till bevis att han »i sitt hjerta förlåtit och förgätit», och emedan han »icke ville se vårt fäderneslands frambrytande stora framtid fördystrad genom någon smärtsam återblick». Slottets vakter voro nu besatta med väpnade borgare. Natten till den 21 utbredde sig ryktet att prinsen af Preussen vore i antågande med trupper; alla ilade till vapen och nya barrikader uppkastades; men det var blindt allarm. Emellertid måste konungen den 21 kl. 11 f. m. beqväma sig till att, ledsagad af prinsarne af blodet och ministrarne, alla dekorerade med svartrödtguld, stiga ned på slottsgården, hålla tal till massorna om Tysklands enighet, stiga till häst och, med en tysk fana framför sig samt hela folkmassan bakom sig, färdas förbi Blücherstatyen, öfver operaplatsen och »die Linden» tillbaka till slottet, med tyska färgerna kring sin arm, under det folket hurrade för »kejsaren af Tyskland», mot hvilket rop han likväl protesterade. Den stackars konungen utfärdade likväl ännu samma dag en proklamation »till mitt folk och till tyska nationen», deri han sade att då den fara, hvari fäderneslandet nu sväfvade, vore så stor, att den kunde afböjas endast derigenom att alla tyska furstar och folk innerligt förenade sig under en gemensam ledning, så öfvertoge han nu denna ledning, så länge faran är för handen. Han åsyftade en furstekongress, liktidiga tyska ständerförsamlingar och ansåg af högsta nöden att 1) nu uppställes allmän tysk förbundshär, samt 2) Tyskland utfärdar förklaring om väpnad neutralitet. — Prinsen af Preussen, hans egen närmaste broder, flydde förklädd, på en bondvagn, öfver Altona och derifrån den 25 Mars på ångbåten »John Bull» förbi Cuxhaven till England, och förstöringen af hans palats i Berlin kunde endast derigenom förhin-

dras, att man skref på väggarne: »Nationalegendom». — I Posen slogs generalmarsch den 20 f. m.; gatorna bölja de af folkskaror, och flyktande resande sade att en mot all egendom rigtad kommunistisk kravall der utbrutit. — Den 22 på aftonen begrofvos de i Berlin stupade civila, och den 24 på morgonen de stupade af militären. På aftonen den 22 fick man nya bekymmer genom en församling »unter den Zelten», utaf det republikanska partiet, hvars ledare voro assessoren Jung och doktor Julius. För att lugna en hop syslolösa arbetare tillställdes hvarjehanda arbetsföretag, såsom ny kanal från Spandau till Berlin, chaussée från Berlin till Moabit o. s. v. Den 26 anlände till Berlin sändebud från Württemberg, Baden, Hessen-Darmstadt, Nassau, Sachsen, för att med »provisoriska regeringen» öfverlägga om grunderna för bildandet af ett tyskt parlament. I Schlesien utbrusto bondeoroligheter, i Crefeld arbetareupplopp. Samtidigt samlades vid Berlin omkring 30,000 personer ute på fria fältet och beslöto fordra 1) arbetare-ministère samt 2) erkännandet att staten är skyldig försörja äfven civilinvalider. I Köln festade man den 26 för pohlske fursten Adam Czartorisky, som från Paris var på resa till det insurgerade Pohlen. Interpellerad angående sin uppfattning af pohlsk frihet, svarade han att han endast åsyftade en *demokratisk* förnyelse af Pohlen. — Den 28 började åter polisuniformer och äfven en och annan militär i uniform visa sig på Berlins gator. Mängden af gardesofficerare gick civil-klädd, med afrakade mustacher. Den 27 måste konungen tillsätta en särskild minister för handel, näringar och allmänna arbeten. Aderton westfaliska städer förklarade i adress till konungen sitt missnöje med hans proklamation angående statsförfattningen, och begärde redan före landtdagens sammanträde få garanti för 12 särskilda hufvudpunkter, hvaribland landtdagens omskapning till folkrepresentation och afsked åt de begge nye ministrarne Arnim och Schwerin, hvilka också begge genast resignerade. Konungens plakat om nationel reorganisation af storhertigdömet Posen väckte stort missnöje bland pohlackarne, som i en ny adress äskade att alla tyska emblemer skulle bort, pohlsk arméecorps bildas, preussiska trupperna borttagas, alla tyska embetsmän afskedas, pohlsk öfverpresident ge-

nast utnämnas. Uti Schlesien och Westfalen brände bönderna adelsgodsen, äfvenså uti provinsen Sachsen, och befriade sig med våld från utskylder och skulder. Furst Czartorisky måste lemna Berlin, utan att hafva blifvit af konungen emottagen. Den 30 Mars fingo trupperna, på borgerskapets egen begäran, tillåtelse att åter komma in i Berlin och med dem deltaga i vaktgöringen. Intåget blef tillika en art försoningsfest emellan folket och soldatesken. Men härmed var revolutionen i Berlin långt ifrån afslutad.

I *England* agiterades just nu som lifligast mot ministèren för hennes förslag att höja inkomstskatten, både i Underhuset och i de stora städerna, t. ex. Liverpool, Manchester o. s. v., der petitioner förbereddes. Palmerston anfölls både för sin politik i Portugal och annorstädes. Den 23 blef i Underhuset hr Anstey färdig med sin formliga anklagelse emot Palmerston och understöddes af Urquhart. Sedan nyheten om franska revolutionen blifvit känd, återtog ministèren den 29 förslaget om inkomstskatten. Den 29 frågade Hume, huruvida England ville låta Frankrike obehindradt välja och bestämma sin regeringsform? hvilket lord John Russel bejakade. Hume, Osborne, Cobden ville hafva afskaffad *all* inkomstafgift, och Cobden sade rent ut att folket måste vara på sin vakt, ty om man lemnade saken åt utrikesministern eller icke i sin linda qväfde det skrik, som för närvarande gåfve sig tillkänna inom flera klubbar och koterier, skulle man med eller mot sin vilja snart se sig invecklad i krig med Frankrike. Emellertid fick af ministèren Englands ambassadör i Paris den 29 befallning att tillsvidare qvarstanna der såsom privat man och underhålla personliga, men icke officiella, relationer med provisoriska regeringen. Chartisterna i Glasgow höllo en stor församling, »för att lyckönska franska folket till den lyckade revolutionen» och i London hölls för samma ändamål ett meeting, besökt af 5 à 6,000 personer. Den 6 Mars kom det i Glasgow till allvarsamma oroligheter, med plundring af vapenbodar, under utropet »ned med drottningen!» samt ihjelskjutandet af polisbetjenter; så att man måste ditsända ytterligare trupper. Den irländska Repealföreningen begagnade tillfället att göra en stor demonstration; i en adress till folket den

6 Mars bestämdes 17 Mars till meetings i alla socknar, för att besluta petitioner till parlamentet om unionens upphäfvande. I London hade polisen den 6 förbjudit ett stort, under bar himmel tillståldt, meeting angående inkomstbeskattningen; 7,000 personer hade då infunnit sig vid Trafalgarsquare. Den 7 på morgon steg det till tumult: staketet kring Nelsonmonumentet nedrefs, polisen bearbetades med stenkastning, 14 personer sårades, 40 à 50 arresterades. Den 8 genomtågade en hop arbetare de mest besökta gatorna i City, sönderslogo fensterrutor och åstadkommo farhågor, så att de flesta bodar tillslötos. Uti Edinburg och Manchester uppstodo äfven oroligheter. I Underhuset interpellerades den 9 af hr A. Stafford ministèren angående engelska arbetares utvisning ur Frankrike. Samma dag hölls i Hull en chartistförsamling, der mycket ordades om republik och tillkännagafs att val skulle snart hållas för det beramade stora chartistkonventet i London 3 April. Den 10 fruktade man i London excesser, emedan hr Cochrane sammankallat till den dagen en församling till Eastern Institution, för att votera en lyckönskningsadress till franska folket. Till Dublin beordrades vid denna tid flera regementen. I Glasgow nödgades man slutligen skjuta på folket. Vid en stor församling på Kennington Common höllos så uppviglande tal, att en viss Reynolds tillochmed talade öppet för republiken; både der, i London, och i Glasgow bildades säkerhetsvakter. I Dublin sammandrogos 11,000 man till förekommande af lugnets störande. Man var i London, vid utgången af Mars, orolig för fredsstörande uppträden från chartisternas sida, och träffade de kraftigaste förberedelser. Genom frivilligt erbjudande hade omkring 60,000 invånare i London för nästföljande två månader aflagt ed i egenskap af special constables (poliskonstaplar, och bland dessa äfven Ludvig Bonaparte, hvilket sedermera i Frankrike lades honom till last); husegare, bodhandlande och nästan alla medlemmar af de högre klasserna hade deri deltagit och blifvit försedda med de af polisen der begagnade små stafvar med bly i ändarne. 1,600 kolbärares begäran att likaså inskrifvas, blef äfven uppfylld. I händelse af upplopp skulle endast dessa constables, men ingen militär, behöfva visa sig. Man darrade likväl i hela det stolta

Albion, vid tanken på den i det hela nästan maktlösa och alldeles osäkra belägenhet, hvari både staten och de enskilde så lång tid svåfvade. Till den 10 April hade chartisterna beramat en monster meeting, då allt hvad chartister hette från hela landet skulle strömma till London och i en massa af 200,000 man marschera till House of Commons, med en stormpetition om landets fordringar, tilltvinga sig deras ögonblickliga bifall eller i motsatt fall genast omhvälfva allt bestående. Men af de 200,000 syntes knappt 20,000, och anstalterna emot dem voro så väl träffade, att intet upplopp blef af.

Så snart första underrättelsen om franska revolutionen ankom till *Ryssland*, befallde kejsaren att alla årspermitterade officerare och soldater skulle återkallas till fanorna och vara samlade den 1 April. Genom dessa, som beräknades till mer än 200,000 man, skulle Rysslands rörliga armée uppdrifvas till 600,000. Till Pohlen skickades genast 90,000 man, utom dem, som redan stodo der förut. I Warschau förbjöd ståthållaren den 21 all utförsel af råg, alla slags mjöl och hafra; den 26 dekreterade han att alla skjutgevär skulle inom 24 timmar aflemnas, och att ingen finge efter kl. 11 på aftonen utan lykta visa sig på gatorna. Den 26 Mars utfärdade i Petersburg Nicolaus I ett kejserligt manifest »*till hvar och en*»: »Efter en välsignad långvarig fred har det vestra Europa nu plötsligen blifvit upprördt genom oroligheter, som hota att omstörta den lagliga makten och hvarje samhällsordning. Först utbrytande i Frankrike, hafva uppror och anarki hastigt smittat det angränsande Tyskland, och öfverallt framstörtande med en vildhet, som tilltager i samma mån som regeringarne gifva efter, har denna förhärjande ström slutligen äfven gripit de med oss förbundna kejserl. Österrikiska och kongl. Preussiska staterna. Det fräcka öfvermodet, som icke mer känner några gränser, hotar i sitt oförstånd äfven vårt, af Gud oss anförtrodda, Ryssland. Men detta anslag skall dock icke vinna framgång. Efter våra rätttrogna förfäders helgade föredöme äro vi beredde att, under anropande af den lefvande Gudens hjelp, möta våra fiender, hvarhelst de träda upp emot oss, och sky för egen del intet offer för att i obrottsligt förbund med vårt heliga Ryssland försvara

det ryska namnets ära och våra gränsers oantastlighet. Vi äro öfvertygade att hvarje Ryss, att hvar och en af våra trogna undersåtar med glädje skall följa sin kejsares rop, att vår gamla lösen: »för tron, kejsaren och fäderneslandet!» äfven nu skall visa oss vägen till segren; och då vilja vi, i känslan af vördnadsfull tacksamhet, äfvensom för närvarande i känslan af helig förtröstan på Herran, alle förenade ropa: »Med oss är Gud! tillstån det I hedningar och böjen Eder: ty med oss är Gud!»

Och med detta karakteristiska manifest afbryta vi nu skildringen af Mars-eröfringarne år 1848, utanföre vårt eget land. Men huru stod det då till i Sverige?

XLII.

Propagandan i Sverige.

Republikanska opinionsyttringar i Lund och Upsala. — Konungen uppkallar konstitutionsutskottet. — Varningarne till Hartmansdorff. — Skandinaviska sällskapets filialafdelning. — Rykten om tjenstehjonsstadgan. — Borgareståndets banketter. — Reformbanketten den 18 Mars. — Marsdagarne i Stockholm. — Fullständigt upplopp, rigtadt mot Hartmansdorff och andra riksdagsmän. — Ordningsmaktens tvetydiga hållning. — Hartmansdorff flyr förklädd. — Trupperna gifva eld på folket. — Garnizonsförstärkning från landsorten. — Penningutdelning och fri förtäring åt mobben. — Bataljerna i och omkring Storkyrkobrinken. — Slottet cerneradt af trupper. — Bondeståndets trohetshyllning åt konungen. — Försök till ett medborgaregarde. — Hufvudstaden i belägringstillstånd. — Konungens meddelande till Ständerna om uppploppens afsigter. — Polisundersökningen. — Tumulter i Götheborg, Jönköping, Norrköping. — Konungen återkallar sitt förslag till ny tulltaxa. — Déchargebetänkandet. — Ny ministère. — Klassval och samfälda val. — De röda, grå och svarta. — Norrköpingskungens proklamation.

Första underrättelsen om utbrottet af franska revolutionen och Guizotska ministèrens fall anlände till Stockholm den 3 Mars. Första intrycket deraf var oro hos alla de familjer, som vid den tiden hade någon anförvandt ute i Frankrike, och särdeles i Paris; hos en del af de öfriga, enligt liberala bladens

beskrifningar, förtjusning, ända derhän att »medelålders män omfamnade hvarandra och gräto glädjetårar». Förmodligen var dock antalet af dessa medelåldersmän icke särdeles stort. Oron för Svenskarne i Paris skingrades af den alltid påpassliga svenska envoyéen derstädes, H. Ex. Grefve Gustaf Löwenhjelm, som i sina bref till kabinettet i Stockholm af den 25, 26 och 29 Februari samt 1 Mars upplyste att ingen af de svenskar och norrmän, som då vistades i Paris, under de blodiga upptrådena blifvit sårad eller på annat sätt skadad. Utom »medelåldersmännen» grep förtjusningen naturligtvis till en viss grad i förstone ungdomen. Från Lund berättades främst om politiska opinionsyttringar, efter underrättelsen om franska revolutionen. Najaden sade den 14 Mars att bref från Lund omtalat några »Vive la république Française» af studenterna, på Lundagård; men tillade att den mera skrålande än egentligen betydande opinionsyttringen blifvit föranledd af vederbörandes fjesk att en sådan förebygga. Ett tidningsblad i Lund, Nya Skånska Correspondenten, påstod den 18, att intet annat vore kändt, än att sångföreningen efter slutad sångöfning gått några slag öfver Lundagård och afsjungit några sångstycken, möjligen deribland äfven Marseillaisen, samt att några »individer» en afton sökt lära en stackars bonde säga: »Vive la république Française». I Upsala inträffade den 8 och 9 gatu-oroligheter, dem tidningen Upsala kallade »upplopp». Den 21 infördes i Posttidningen en protest af »studenter, hvilka älska sanning», hvari försäkrades att ingenting annat var sannt, än att 50 à 60 personer med sång gingo kring gatorna, att bland dessa åtskilliga försökte väcka oljud utanför tvenne professorers hus, men att de snart af äldre studenter nedtystades och skingrades. Samma dag, som rykten om oroligheter i Stockholm hunno till universitetsstaden, samlades studenterna mangrannt på torget för att sjunga folksången, hymnen till konung Oscar samt ropa ett kraftigt »lefve konungen» såsom den lagliga ordningens representant. Den 24 aflåto Upsalanationernas kuratorer och deputerade till officiella tidningen en protest emot tidningen Upsalas skildring, såsom en »vrängd och i flera hänseenden från sanningen afvikande framställning». De sade att de »visserligen ej med likgiltighet för-

nummit den närmaste tidens stora tilldragelser, men kände för djupt helgden af urgammal frihet, aktningen för bestående lag, trohetens pligt mot konung och fädernesland samt kravet af den bildning de ega, för att erkänna såsom *sina* de ordningsstörande uppträdena, hvilka saknat all djupare grund och betydelse samt blifvit i falsk dager framställda».

Tillochmed våra närmaste grannar, bröderna i Norrige, grepos af den allmänna yrseln. Tidningen Morgenbladet i Christiania gaf den 10 Mars en sorts »republikansk» proklamation, och på aftonen samlades en mängd studenter utanföre odelsthingets ordförandes, A. B. Stabells, boning, samt gaf honom ett missljudande charivari. Han var icke hemma, och hade samma dag för första gången presiderat i thinget, men hans tänkesätt ansågos »kända». Derpå hurrade samma skara utanföre statsrådet Vogts och professoren Schweigaards hem. Följande qvällen samlades ett ännu större antal hvisslare; men äfven en contrademonstration hade blifvit arrangerad, och mer än 2,000 nyfikna strömmade ut till Heimdalen. Hvisslare och handklappare täflade, och de sistnämnda segrade. Massan begaf sig sedan till torget, der man hurrade för konstitutionen, och derefter till statsrevisorn Daa vid Pilestrædet samt till nyssnämnde Schweigaard, äfven för att hurra. På natten hvisslades utanföre stadshauptmannen Ytteborgs, hvisslades och hurrades vexelvis utanföre riksståthållarens bostäder, samt tjöts utanföre rådhuset. Den 12, som var söndag, fortsattes dessa, af studenter började, tumulter utaf handtverkslärlingar och deras vederlikar. Ånyo hemsöktes Stabell. Sedan massan bullersam genomtågat åtskilliga gator, passade vederbörande på att stänga henne inne i Kirkegaden, genom att spärra begge utgångarne med militär, samt arresterade 53 skrikhalsar. Ännu en afton blef folkskockningen förnyad, nemligen den 13, och det utanföre rådstugan; i den förmodade afsigten att utverka de häktades frigifning. Men sedan mängden i flera timmar tigande betraktat den uppmarscherade militärstyrkan, och några flera arresteringar skett, begaf sig menigheten i all stillhet undan och försvann. Så skildrades af norska tidningarne dessa uppträden, tydligen med mycket len hand.

Konung Oscar fann sig föranlåten att den 11 Mars i Stockholm kalla till sig konstitutionsutskottet och tillsäga det, att ehuru han vore förvissad att utskottet skulle åt frågan om nationalrepresentationens ombildning egna all den uppmärksamhet som fosterlandets väl och sakens vigt kräfde, ville han dock nu för utskottet uttrycka sin bestämda önskan, att ett representationsförslag, som uppfyller landets billiga fordringar, måtte vid denna riksdag blifva hvilande till grundlagsenlig behandling. I Borgareståndets plenum samma dag, der man förehade ett utskottsbetänkande om anslag till 20 reservläkare, och hr Lagergren yrkade återremiss i anseende till de förändrade utsigterna för fredens varaktighet, som sednaste händelserna medfört, förklarade hrr Schartau, Wedberg och P. H. Lindström att »krig synes icke hota nu mera än förr». Hos Ridderskapet och Adeln yttrade Frih. Palmstjerna på e. m. att, då en kamp syntes förestå emellan demokratiens yttersta grundsatser och de absoluta monarkierna, hvilket af de sednaste Europeiska händelserna ådagalades, det vore beklagligt om ständerna skulle minska de medel till krigsbehof, som äro ställda till K. Maj:ts disposition: men hr Munck af Rosenschöld ansåg de sednaste franska händelserna snarare verka till motsatsen än till ökade behof för arméen.

Redan den 9 Mars, två dagar efter det tillförlitlig underrättelse om republikens införande i Frankrike till Stockholm ankommit, varnades Hartmansdorff af en bekant, för personliga anfall, och tillråddes att lemna hufvudstaden och vistas på en af varnarens egendomar. Den 10 bad honom en annan vän vara varsam i både muntliga och skriftliga yttranden, och en tredje förutsade att hans fenster skulle blifva inslagna. Den 11 varnades han af en fjerde person, hvilken sade att ett angrepp förestod honom. En femte omtalade för H. det orimliga, men bland allmänheten gängse, ryktet att H. sökt på riksdagen genomdrifva stadgandet: att tjenstehjon och arbetsfolk ej skulle få vara klädda annorlunda än i grå kläder och becksömsskor, såsom korrektionister samt icke kunna ömsa tjenst oftare än hvart femte år. En sjette hade sjelf hört vattenbärare samtala om denna dem tillämnade och i flera salubodar omtalade skymf. Den 11 ropades »Hartmansdorff» vid namn på gatorna, af förbi-

gående gatpojkar, alldeles så som det händt 1838, då sinnesstämningen emot honom också var uppretad. Den 13 berättade hans betjent att karlar, som igenkännt hans livrée, sprungit efter vagnen och ropat hans namn, då han om aftonen för hem. Handtverks- och fabrikspersonalen hade man inbillat att Hartmansdorff, för att beröfva dem brödet, velat upphäfva skråordningen och borttaga allt skydd för inhemska näringar, oaktadt han handlat alldeles tvertom. Han underrättade nu om allt detta, den 18 Mars, sin granne i huset, grosshandlaren Smerling, men icke polisen, emedan han antog att denna omöjligen kunde vara obekant med sådant, som så många personer förut kände.

Att i Stockholm varit verksam den utländska propaganda, som tillställde de samtida folkrörelserna och våldsamheterna den 17—20 Mars uti Milano, Venedig, München, Lemberg, Berlin, Hannover, Köpenhamn med flera, blef sålunda aldeles påtagligt. Uti en den 25 April utkommen Stockholmsbrochure: »Februari-revolutionen i Paris och Mars-imitationen i Stockholm» förekom på sista sidan tillochmed en not, som sade: »till historiken öfver Mars-emeuten hörer äfven att man, redan den 18 Mars, i S:t Petersburg visste att de, samma dag inträffade, oroligheterna (i Stockholm) tillämnades». Under polisransakningen kom man, efter Stockholmsuppploppen, på spåren en afart af det skandinaviska sällskapet. Ordföranden hade regelbundet hvarje måndag hållit sammankomster, än uti nämnde sällskap, än med denna afdelning. Ledamöterna på afdelningen utgjordes till en del af handtverksgesäller, som under deras vistande i utlandet blifvit bekantgjorda med kommunistiska åsigter, samt jemväl ännu stodo i beröring med utländska personer, hvilka voro verksamma för utbredandet af lärorna om socialism och kommunism. I Stockholm hade personer blifvit inbjudna att deltaga uti sammankomsterna, utan att förut hafva varit anmälda hos ordföranden eller sällskapet, endast på anmodan af någon förut känd ledamot, så att större delen af ledamöterna uti sällskapet ofta varit alldeles främmande för hvarandra. Ordföranden eller någon af ledamöterna hade bland annat uppläst utur utländska tidningar berättelse angående de sednaste tilldra-

gelserna under revolutionen i Paris; en formlig diskussion hade derefter öppnats, under hvilken en hvar egt att yttra sig, och föredrag hade hållits än om judarnes emancipation, än angående arbetets organisation m. m., som borde genom sällskapet befordras. Skrifter om kommunismen samt proletariatet och dess befrielse genom den sanna kommunismen hade derjemte af sällskapet sökt spridas. Innan detsamma åtskiljts, hade sammanskott af penningar för sällskapets ändamål egt rum, samt anteckning af ledamöternas namn å en lista blifvit verkställd. Den starkaste häfstången till resningens befrämjande blef det ofvanbemälta ryktet, dels att något skulle komma att hända den dagen och dels att »Hartmansdorff» arbetade på den ofvannämnda förändringen af tjenstehjonsstadgan o. s. v. Den tidning, som först gaf luft åt detta sistnämnda rykte, var Dagligt Allehanda, som tillochmed förebrådde sedermera de öfriga, att de icke upptagit det till vederläggning; hvartill Posttidningen genmälte att i alla de kretsar, der förfrågningar kunnat göras i detta afseende, hade svarats att ingenting sports om ryktet innan det stod tryckt i Allehanda, och att det vunnit tillit hos en del af tjenande klassen såsom sannt, uteslutande och endast »eftersom det stått tryckt». Ryktesutspridaren vann emellertid sitt syfte, att uppreta tjenande klassen och dess anförvandt arbetsklassen, och att få allmänna hatet rigtadt emot en viss person, just konservatismens fastaste banérförare och chef inom rikets första stånd, — utan tvifvel den segaste och oräddaste, den lugnaste och bäst förberedde af alla antagliga motståndare till omstörtningsplaner, af hvilket slag som helst.

Redan före kännedomen om revolutionen i Paris hade man uti Stockholm, såsom andra kapitlet af denna del berättat (sid. 34), lekt med elden och förestält »reformbankett»; samt dervid framdragit representationsfrågan till förnyad agitation. Den 4 Mars, dagen efter hitkomsten af de första parisernotiserna om Guizots fall, gåfvo bruksdistrikternas representanter i borgareståndet middag för ståndets öfriga medlemmar och kanslipersonalen; och den 8 bespisade talemannen å Blå Porten hela ståndet och dess kansli. Om dessa festmåltider hvarken voro af politisk tendens eller slutades med politiska opinionsyttringar,

och i alla fall inträffade så tidigt efter franska monarkiens fall, att de icke kunde för dess skull inhiberas, oaktadt alla de förluster i handelsliflighet, denna verldshändelse ovilkorligen och tydligen måste i den närmaste framtiden draga öfver just borgareståndet, jernexporten, spanmålshandeln, all trafik och rörelse, så att dessa snarare kunnat hafva skäl till att gråta än till att jubla; så kunde dessa ursäkter icke komma till godo den förnyade »reformbankett», hvilken så sent som den 18, och oaktadt de under föregående dagarne just för samma d. 18 förutspådda oroligheter, hölls af åtskilliga hufvudstadens invånare uti de la Croix's lokal vid Brunkebergstorg. Härigenom fick den lättledda arbetsklassen ett samlingsställe på denna lördagsqväll, och den förespådda hvälfningen ett nytt incitament och en naturlig föreningspunkt.

Tidigt på morgonen den 18 befunnos å en mängd ställen och trakter i hufvudstaden vid gathörnen uppslagna proklamationer, som uppmanade till folksamling i fredsstörande afsigt (vid de la Croix's hus) på Brunkebergs torg, samma dag e. m. Till följd häraf och af »flera inlupna andra oroande underrättelser» hade icke blott polisstyrkan utan äfven vaktposterna blifvit betydligen förstärkta. Ganska riktigt inträffade ock, innan banketten i det närbelägna huset hunnit slutas (dervid dock allt »ordentligen» tillgått), att en större folksamling uppstod på nämnda torg. Som emellertid ingen fiendtlig afsigt ännu klockan 6 förspordes, begaf sig konungen med sin familj till spektaklet — hvilket kanske var en riktig, till trygghet bidragande, åtgärd; men icke blott han, utan äfven öfverståthållaren — hvilket var ett fel, eller ett missgrepp, särdeles om det var grundadt, hvad då för tiden muntligen uppgafs, att den sistnämnde, oaktadt han förbjudit all vakts utsättande utan hans tillstånd, så litet underrättat vederbörande underlydande om sin vistelseort, att dessa nödgades, när det gällde, förlora en dyrbar tid genom att först söka honom hemma, innan de fingo anvisningen att hemta honom å Operan. Ty detta dröjsmål var mycket nära att få högst olyckliga följder. Ett märkvärdigt ljus öfver hela detta theaterbesök kastade Hartmansdorffs egen berättelse sedermera, om alla de varningar, han förut erhållit,

och man bör dervid erinra sig både att H. vid denna riksdag var sjelfherrskare på riddarhuset, och med stor inflytelse på presteståndet, att öfverståthållaren tillhörde en helt annan politisk fana, och att H. allt ifrån 1845 kommit på den tanken att adeln borde försaka sin sjelfskrifna representationsrätt, för att derigenom stödja de konservativa grundsatserna och rädda representationen efter yrken. »Men dröjer adeln», hade han sagt, »så skall han falla utan försakelsens ära och draga ståndsförfattningen med sig i fallet». Konungen emottogs på theatern med synnerlig hyllning och skallande folksång.

Emot kl. 8 på aftonen tågade den på Brunkebergs torg församlade folkskaran i ordnade leder derifrån, öfver Norrbro inåt staden till Storkyrkobrinken, der Hartmansdorff bodde i huset n:r 9. Här begyntes nu, liksom på gifna ordres, svårt oljud och stenkastning. Man och man emellan anmärktes af opartiska åskådare ur de närliggande husen, hurusom befallningar till manövrerna, uppmaningar eller upplysningar, blefvo under detta tumult massan meddelade ifrån ett par hus på andra sidan gatan, i hvilka uthyrdes »rum för resande», och af hvilka alltså hvem som helst med lätthet kunde timvis blifva rätter innehafvare. Fenstren i Hartmansdorffs våning utslogos icke blott méd stenar, utan med myntstycken; ja, då jag följande morgonen underst bittida besökte honom, visade han mig icke mindre än 7 stycken omaka galoscher, som inkommit genom fenstren. När alla rutorna i hans egen våning (2 trappor upp) blifvit utslagne, nödgades han för kylans skull med sin fru begifva sig upp uti tredje våningen, och så snart han ditkommit, signalerades detta, från de gent emot belägna rummen för resande, ned till folkmassan på gatan, hvarpå äfven der fenstren inslogos. Men faran låg för honom icke i fensterinslagningen. Agitatorerne ville helt visst hetsa folket att döda honom, för att få beserka-raseriet riktigt i gång och göra en försoning eller återgång omöjlig. Husporten hade blifvit tillreglad; men med en från en byggnadsställning hemtad bjelke, den folkhopen begagnade till murbräcka, försökte man att spränga in honom. Under tiden infunno sig i närmaste omkretsen olika personer, äfven välklädda, för att få låna en yxa, hvarmed låset lätt kunnat

sönderhuggas. Uti en jernbod, på Vesterlånggatan helt nära Storkyrkobrinken, pockade, bad, besvor någon de innevarande att sälja honom en yxa, och bjöd ända till tolf riksdaler (hans hela kassa för ögonblicket); — men lyckligtvis fick han afslag. Murbräckan verkade så mycket kraftigare; låset höll, men dörrposten gaf vika, och föga fattades att portarne ramlat — då hjelp ändtligen anlände.

Klockan 8 hade öfverståthållaren på spektaklet fått rapport om folkmassans marsch till Storkyrkobrinken. Polisen hade redan vid upptrådets början infunnit sig vid Hartmansdorffska porten, men flere af dess tjenstemän och betjening sårades genom stenkastning och en af dem genom ett knifhugg. Nu kom slutligen öfverståthållaren, som från Operan skyndat till lifgardets till häst högvakt vid kongl. slottet, *i skridt* utföre Storkyrkobrinken med 50 beridna gardister, hvarigenom det bestormade huset befriades i detsamma ögonblick, då portarne, till en del redan sönderslagna, just ville gifva vika. Äfven rytteriet öfverhöljdes med stenkastning, flera gardister sårades och deras hästar skadades. Stenkastning skedde äfven från fenster och tak och fortfor under det att folkmassan, efterföljd af truppen, drog sig undan ned åt Riddarhustorget. En af polismästarne sårades, och man märkte tillochmed ett och annat eldgevär bland folkhopen. Straxt efter det kavalleritruppen afgått, beordrades äfven en infanteriafdelning af gardet att marschera utföre Storkyrkobrinken. Så snart denna passerat hörnet af Stadssmedjegatan, började stenkastning från alla sidor, dervid flere af manskapet och några af befälet träffades. Truppen afgick till Riddarhustorget, der han posterades mellan rådhuset och värdshuset »Lyktan», för att stänga vägen till och från Myntgatan. Härvid träffades befälhafvaren af en sten, nedkastad från »Lyktan». Omkring klockan ett qvart till 9 afskickades till skydd för Hartmansdorffska huset (som egdes då af en bokhandlare-enka Törnqvist) en annan lika stor infanteristyrka; äfven denna möttes vid Stadssmedjegatan af stenkastning och formerade sig nedom husporten med front uppåt brinken, då en stark stenkastning började dels från gatan, men mest och farligast från huset midtemot, deraf befälhafvande kaptenen samt flera bland manska-

pet skadades, 4 af de sednare ganska svårt. Stora Nygatan spärrades.

Hitintills hade manskapet icke lossat ett enda skott, ej heller kavalleriet gjort någon choc, utan endast i skridt och traf sökt hålla vägen öppen, framåt Riddarhustorget och utefter Storkyrkobrinken, och ingen af folkhopen, så vidt kändt blef. dervid kommit till skada. Folkhopen tillströmmade våldsammare än förut under mycken stenkastning — och nu verkställdes omsider en choc, efter förutgångna civila varningar. En häst fick benet afslaget, dervid gardisten illa skadad föll till marken: utsatt för folkets misshandlingar, räddades han af en officer med några af manskapet. Nu sårades ytterligare flera bland detta. Hälften af rytteritruppen lemnades vid slottet; andra hälften afgick till Norrmalm. Till förstärkning vid Hartmansdorffska huset gick klockan 9 åter en infanteriafdelning utföre Storkyrkobrinken. När denna kommit förbi Stadssmedjegatan, började i dess rygg åter stenkastning. Truppen framgick ändå orubblig till det ifrågavarande huset, under fortsatt skur af sten dels uppifrån brinken, dels och isynnerhet från »hôtel Brüssel», och flera bland manskapet skadades, deribland en ganska illa. Då lossade militären slutligen 5 à 6 skott upp emot hôtelfenstren och uppåt brinken. Nu kom konungen från theatern, steg till häst. begaf sig åtföljd af sina söner ned till Storkyrkobrinken, förehöll folket dess förehafvande och uppmanade de närvarande att gå hem, så skulle intet ondt dem vederfaras. De svarade »lefve konungen»! men äfven åtskilligt annat, och gjorde till vilkor att de af polisen häktade skulle genast frigifvas; sedan konungen dertill samtyckt, afgick först polismästaren till rådhushäktet och sedan öfverståthållaren till Castenhofshäktet (numera Rydbergs hôtel vid Gustaf Adolfs torg) för att öfvervara frigifningen. Men efter det rådhusfångarne frigifvits, gick en större del af folkhopen åter upp i Storkyrkobrinken, slog ytterligare in fenster och drog sig så åt Norr.

För att hindra inslagning af portarne vid Castenhof. utryckte den till Norr afsända rytteriafdelningen och gjorde tre gånger choc kring qvarteret, under häftig stenkastning, som träffade de fleste både af befäl och trupp, och gjorde flera otjenst-

bara för flera dagar. Befälhafvaren begärde och fick förstärkning. Derefter frigåfvos de häktade. Folket skingrades nu småningom på denna punkt, men samlades under stoj och skrik på natten flerestädes för att slå in fenster hos flera högtställda, utpekade funktionärer: vid Gustaf Adolfs torg, på Blasiiholmen hos utrikesministern, vid Brunkeberg, vid Drottninggatan hos erkebiskopen, vid Clara södra kyrkogata, vid Tegelbacken nära Röda bodarne, och vid Hötorget, hvarunder försök äfven gjordes att uppbryta portarne till husen. En stor mängd fensterrutor inslogos hos possessionaten grefve Lagerbjelke (sedermera landtmarskalk, och taleman i riksdagens första kammare). På öfverståthållarens uppmaningar att åtskiljas, svarades trottsigt »nej»! och när man frågade om orsakerna, svarades dels intet, dels med missnöjesutbrott öfver näringsfriheten, nya tulltaxan, de arbetande klassernas ställning; somliga yrkade de arresterade stallbrödernas frigifning och stundom ropades »reform»! »republik»! Då andra lifgardet från sin kasern omkring klockan half tio marscherade öfver Gustaf Adolfs torg, kastades äfven stenar efter bataljonen, hvilka träffade några af officerarne och manskapet. Infanteriafdelningarne i Storkyrkobrinken qvarstodo der till klockan 3 på morgonen, då allt var lugnt. En underofficer med 20 man postade dock hela natten inne uti Hartmansdorffska huset.

Söndagen den 19 företedde de härjade delarne af staden dystra spår af förödelsen, och på morgonen ingingo ånyo underrättelser om förestående ytterligare oordningar. Hotelser om mordbrand uttalades; många embetsmän, riksdagsmän och borgare i staden erhöllo hotelser af hvarjehanda slag, och flera begärde säkerhetsvakt, som icke kunde beviljas i anseende till garnisonens fåtalighet. Eld skulle på flera ställen samtidigt anläggas. Redan på förmiddagen såg man halfdruckna ynglingar af arbetsklassen, flockvis, på gatorna äfvensom i trapporna till Hartmansdorffs boning. Att fri förtäring gafs på flera krogar blef ett konstateradt faktum och äfven kontanta penningar funnos i fickor, hvilka knappast höllo samman. Innan högmessogudstjensten hunnit slutas, var folkskockning redan färdig såväl i trakten af Stortorget och Storkyrkobrinken, som i andra delar af staden, hufvudsakligen på Norrmalm.

Under loppet af morgonen och förmiddagen blef från flera håll antydt att Hartmansdorff, som alltjemt var qvar i sitt hem, der M. S. Hohenhausen och Hazelius på lördagsaftonen gjort honom sällskap, borde, till förekommande af våldsamheternas förnyelse, lemna sin boning. Klockan emellan 11 och 12 på förmiddagen kom tillochmed öfverståthållaren, sjelf riksdagsman, upp till Hartmansdorff, för att erbjuda honom sitt personliga skydd att föra honom till slottet, hvartill Hartmansdorff svarade att »då svensk lag icke förmådde skydda honom, ville han icke hafva dess maktlöse vårdare att tacka för sin räddning». Som emellertid detta besök visade att någon säkerhet till person ej vidare var att i hans hem påräkna, upprorsstiftarne föregående aftonen *fått fritt spel i nära trefjerdedels timma innan vakt ankom*, och H. i alla fall borde undvika att ånyo blottställa husets öfriga innevånare, så begaf han sig, efter öfverståthållarens bortgång, förklädd i militärisk uniformskappa, genom en baktrappa och bakport åt Gråmunkegränden, der en vagn väntade, till Norra Smedjegatan, hvarest han fick bo hos en vän, expeditionssekreteraren Carlheim-Gyllenskiöld.

Öfverståthållareembetet utfärdade en kungörelse, som före kl. 5 e. m. uppslogs på gathörnen, utdelades på krogarne och erhöll största möjliga spridning. Den befallde att 1) alla husportar skulle vid vite hållas stängda från klockan 10 e. m. till 5 f. m., på husvärdens ansvar; 2) alla yngre personer, barn, tjenstfolk, arbetare skulle hålla sig hemma hos föräldrar och principaler under samma timmar och icke utan dessas tillstånd få lemna hemmet; den olydige skulle genast anmälas följande dagen hos poliskammaren eller närmaste polisbetjent; 3) hvar och en under nämnda timmar på gatan anträffad måste, af vakt, patrull eller polis tillspord, uppgifva namn, yrke, boning och ärende, samt var skyldig att vid ringaste misstanka träda i häkte; 4) under nämnda timmar skulle på ingen öppen plats flera personer få stanna tillhopa och samtala; vid visad olydnad efter erhållen påminnelse skulle de genast häktas. Man ser att det var ett slags belägringstillstånd, hvari hufvudstaden härigenom försattes, ehuru sjelfva ordet icke uttalades. Trupperna fingo samtidigt ordres att rycka ur kasernerna och sammandrogos mellan tre qvart till 6 och 6 e. m.

Redan klockan 4 e. m. hade orostiftare hoptals samlats å Norrmalm, der de inslogo fenster vid Hötorget och Drottninggatan. Dervid plundrades äfven en schweitzeributik på der uppställda konditorivaror. Emot aftonen tilltogo folksamlingarne i storkyrkobrinken. En polistjensteman, eskorterad af en ryttarisqvadron, fick klockan half 7 öfverståthållarens befallning att uppläsa anmaning till folket att åtskiljas, emedan i annat fall vapenmakt måste användas, då hvar och en finge skylla sig sjelf för följderne. Detta skedde först för folkmassan i hörnet af Storkyrkobrinken och Stadssmedjegatan, dernäst i hörnet af Odensgränd och Drottninggatan och sedan i hörnet af Drottninggatan och Clara Bergsgränd. På det sistnämnda stället led truppen något af stenkastning. Åtlydnad från folkets sida uteblef; och nu befalldes en infanteriafdelning att spärra Storkyrkobrinken vid gamla Banken, hvarefter en kanon der planterades. Nya uppmaningar att åtskiljas bemöttes med hånskratt och vilda hurrningar. Samtidigt stängdes af militär gatorna å ömse sidor om Börsen. Kommendanten, öfverste Dævel, en mycket populär gammal hedersman, red nu utföre kyrkbrinken, varnande och förmanande folkhopen, som härunder följde efter honom; men då han vid hörnet af Prestgatan vände om, kastades stenar, hvilka tycktes komma från hörnhuset n:r 17, och hvaraf en träffade den gamle Dævel svårt i hufvudet. Stenkastningen rigtades nu äfven mot den i kyrkbrinken uppställda truppen, och folkmassan framträngde allt närmare under häftiga hurrahrop. Sedan öfverståthållaren flera gånger uppmanat folket att skingra sig, anbefalldes en polistjensteman till häst att ånyo uppläsa den förut gifna varningen, hvilket skedde under folkets fortfarande otidigheter och vilda hurrningar. Högste befälhafvaren uppmanade derefter ytterligare till hörsamhet.

Sluteligen beordrades en kavalleritrupp att göra choc, först utföre och sedan åter uppföre Storkyrkobrinken. Folket kastade sig härvid dels åt sidorna, dels in i tvärgränderna, mötande truppen med häftig stenkastning. Å en af manskapets hästar, likasom å kommendantens egen, afslogs härunder ett ben. En förnyad choc uträttade ingenting; stenkastningen fortsattes, skott lossades från ett hus vid Trångsund, hvaraf en bland manskapet

sårades — och slutligen *nu* befallde en division infanteri rycka fram, först nyttja bajonett och slutligen gifva eld. Divisionen gick fram med fälld bajonett något förbi Stadssmedjegatan, mottagen med våldsam stenkastning både från husen och gatan. De fleste stenarne träffade, fem man blefvo genast otjenstbare. Då gaf första plutonen en salfva, hvarpå folkhopen flydde utföre kyrkbrinken. Andra plutonen gjorde vändning och gaf rotvis eld mot Vesterlånggatan och Smedjegatan, hvarifrån stenkastning ännu skedde och hvarmed fortsattes, ehuru folket äfven här drog sig undan. En lika stenkastning underhölls från den vanryktade Prestgatan och Helvetii gränd, hvarföre äfven der aflossades några få skott. hvarefter all eld upphörde. — Strax derpå återkom folkmassan både från Vesterlånggatan, Stadssmedjegatan och hennes hvalfgränder. Truppernas befäl framträdde åter och varnade, men då varningarne besvarades med ny stenkastning och grofva otidigheter, måste trupperna ånyo gifva eld. Nu drog sig folkskaran åt Mynttorgssidan, hvarföre elden åter inställdes.

Under tiden hade en infanteridivision fått ordres att rensa Prestgatan och dess sidogränder, hvilket skedde utan skjutning, ehuru under folkets otidigheter och stenkastning. En pluton gick Smedjegatan utföre, och möttes efter några steg af en folkhop, som stenkastande rusade upp från Mynttorgssidan. Här måste en ny salva gifvas, hvarefter folket kastade sig dels mot Mynttorget, dels i Salvii gränd. När truppen framryckte, sårades befälhafvaren af ett skott. Stenkastning begyntes från Salvii gränd, hvarföre några gevär afskjötos emot den sidan, då folket skingrade sig och plutonen äfven besatte Stadssmedjegatan mot Mynttorget. Från hörnhuset härstädes kastades sten på truppen, och från Myntgatan frambröto med små uppehåll mindre hopar på torget, kastande sten på manskapet, af hvilka flere träffades. Här gafs dock icke eld.

När oväsendet i kyrkbrinken för andra gången blifvit stilladt, beordrades en kavalleriafdelning att skingra folkmassan på Riddarhustorget. Då befanns en myckenhet folk samlad på Munkbrohamn, der truppen ock möttes med stenkastning; hvarpå han gjorde choc utåt Munkbron, och hopen delade sig åt Lilla

Nygatan och Munkbrogatan. Afdelningen återvände och fick nu stenkastning från Stadssmedjegatan och Vesterlånggatan, utan att deraf skadas. Ett skott lossades mot truppen från det förr nämnda huset i brinken, men träffade ej. En annan rytteriafdelning nedsändes sedan till Riddarhustorget, der en mindre folksamling skingrade sig, efter att hafva kastat några stenar. På några andra ställen inom staden, t. ex. Jerntorget, behöfdes ännu militärens åtgärd, men derefter skingrade sig folkhoparne småningom.

En infanteriafdelning hade blifvit skickad uppföre Drottninggatan på Norrmalm. Vid återvägen nedåt Malmtorgsgatan kastades sten på truppen, dels från gafveln af ett hus, dels från en påbörjad barrikad, anlagd tversöfver Hercules gränd; här lossade militären några skott. Afdelningen marscherade på Norra Smedjegatan, der två barrikader utan skjutning af soldaterna nedrefvos; så snart truppen afgått nedåt Regeringsgatan, uppbyggdes barrikaderna ånyo, men undanröjdes också ånyo utan motstånd.

Den sqvadron, som vid varningens upplåsande eskorterat polistjenstemannen, hade stannat vid Gustaf Adolfs torg och användes äfven att afstyra våldsamheter i trakten kring Brunkebergstorg, der fenstren inslogos hos polismästaren Bergman o. s. v. Då flere af manskapet derunder träffats vid stenkastningen och en ibland dem illa skadats, måste truppen der taga till sabeln, hvarefter, och sedan nyssbemälta infanteriafdelning dit återkommit, oroligheterna äfven på Norrmalm upphörde, omkring half ellofva på aftonen.

Under loppet af denna söndag expedierades till landsorterna hvarjehanda ordres om landtregementens inmarscherande i hufvudstaden. Berättelsen för denna dag visar att orostiftarnes ihärdighet och medel att göra äfven massan häftig och envis icke voro ringa, och dessa symptomer vinna inför historien i betydelse derigenom, att striden pågick samtidigt i Stockholm som i Wien, Berlin och flerestädes.

Bildningscirkelns i Stockholm sammankomst denna samma afton var talrikt besökt. Kaptenen Fahnehjelm höll föredrag om jernvägar, professoren Stephens om aktning hos arbetsklassen

och om aktning för arbetsklassen, samt k. sekr. Hedlund om grefve Rudenschölds skola vid Leckö. Ordföranden uppläste öfverståthållareembetets kungörelse om oordningarne i hufvudstaden samt förklarade att sällskapet, till åtlydnad häraf, skulle upplösas en timma tidigare än vanligt; hvarefter gesällen Trägårdh uppträdde och med varma, varnande ord uppmanade hvar och en att under hemgåendet ej låta sig förledas af nyfikenheten att åse uppträdena, utan fasthellre välja de gator, som lågo långt derifrån, hvilken uppmaning blef med lifliga och starka bifallsrop besvarad.

Genast på måndagsmorgonen, den 20, uppvaktades konungen af en stor deputation af Bondeståndet, som uttryckte sin tillgifvenhet för Hans person och betygade sitt ogillande af de sednare dagarnes tumult. Kl. $^1/_2$ 4 e. m. gaf konungen företräde åt borgerskapets femtio äldste, hvilkas ordförande, åldermannen Gustafson, aflemnade en adress både om deltagande i konungens bekymmer och om erkänsla för de åtgärder, som blifvit vidtagne till den förnärmade samhällsfridens återställande, och slutligen löfte att konungen kunde hos Stockholms borgerskap påräkna allt möjligt understöd, äfven om för lagarnes vidmakthållande i all deras helgd skulle erfordras ytterligare skärpta förfoganden. Ministrarne (Statsråden) voro på slottet »i permanens», såsom konsttermen lyder. Femtio äldste beslöto i dagens förmiddagssammanträde att uppgöra förslag till upprättande af ett Borgaregardé för Stockholm, omfattande civila personer af alla klasser, och beslöto att hädanefter icke upplåta börslokalen för andra sammankomster än dem, Borgerskapet eller någon af dess fördelningar öfverenskommit. Handtverksföreningens till denna dag beramade sammankomst, för att hos Rikets Ständer petitionera i frågan om tullbestämmelserna, uppskjöts, liksom alla andra allmänna samlingar. Såsom utgifvare af officiella tidningen, af hvilken borde på e. m. utgifvas ett extra blad med hvarjehanda brådskande tillkännagifvanden, hvilka borde vara spridda innan skymningen inföll, blef äfven förf. af dessa anteckningar kallad till slottet, hvars portar voro spärrade och strängt bevakade, liksom alla avenyer till de gator, hvilka mynnade ut åt de slottet omgifvande platserna. Ingen fick passera genom dessa

soldatkedjor utan uppvisande af inträdeskort, dem man först måste söka förskaffa sig hos polismästaren, som det under denna villervalla var mycket svårt att träffa. Korten voro äfven af olika slag, för tillträde till olika delar af slottet. Sedan lördagen eller måndagen hade kort blifvit utdelade åt en hel skara bildade unga män, hvilka, uppå initiativ af d. v. kongl. sekreteraren Hyltén-Cavallius, sedermera Direktör för K. M:ts spektakler och sist Chargé d'Affaires vid hofvet i Rio Janeiro, erbjudit sig till slottets försvar, en slags »helig cohort» vid statens innersta hjertpunkt. Men, om ogräs inkommit bland hvetet, smolk i mjölken — alltnog: redan på måndagen fann man försigtigheten fordra att byta om kort och förklara de hittills begagnade odugliga. Detta ökade villervallan, emedan många, som högst angeläget borde och måste skyndsamt slippa in, men voro obekanta med kortombytet, helt tvärt tillbakavisades.

Duggregn föll, så att gatorna voro smutsiga, och när man efter allt spring, på omvägar, och allt parlamenterande med soldaterna, slutligen slapp in uti konungaborgen, såg man allt annat än presentabel ut. De kongl. salarne hvimlade af embets- och tjenstemän af alla grader samt hofbetjening, ordonnanser och kurirer. När jag kom in i det rum, der konseljen, om jag ej misstager mig, tillbringat natten, sågo samtelige herrarne ganska medtagna ut. Förmodligen syntes äfven jag utmattad; statsrådet Faxe hade tillochmed den artigheten att genast skaffa mig en stol, och jag erinrar mig det ännu med tacksamhet. Man talade om intet annat än att kartescher skulle på aftonen komma att användas. Mycken modlöshet såg jag omkring mig och hörde talas om en ännu större. Den oväntade ihärdigheten hos upprorshopen söndagsaftonen, i förening med den ringa truppstyrkan i hufvudstaden, hade skrämt och förlamat. Om hos konungen ett och annat af mera intresse och vigt redan blifvit försigtigtvis inpackadt, må det icke förvåna; att han hade svårt att somna, icke heller, särdeles sedan anledning uppstått att misstänka den politiska pålitligheten tillochmed hos en af dem, som skulle betrygga allmänna ordningen. På slottet var öppen taffel, dels hos de unga frivilliga, i den åt dem upplåtna samlingslokalen, dels uppe hos DD. MM., som, till en viss skingring af be-

kymren stundom leende åhörde den groteske och kolossale polismästaren Bergmans skildringar af diverse scener i folkhoparne, när han allt emellanåt begaf sig upp till konungen för att få pusta ut och restaurera sig. Likasom ordningens band voro på gatorna upplösta, hade i de kungliga gemaken etikettens också blifvit betydligt lossade.

Denna uppmjukning af stelheten yppade sig för öfrigt icke blott på gatorna och invid thronen, utan också hos den s. k. oppositionen, *de* liberala, som hade något att förlora. Till belöning åt den eller dem, som bevisligen upptäckte dels författaren eller utspridarne af de natten till lördagen i hufvudstaden anslagna proklamationer, dels ock de personer, hvilka under de sedermera inträffade våldsamma upptrådena utdelat penningar i folksamlingen, insamlades på börsen genast 4695 rdr; för enahanda ändamål utfästade borgerskapets äldste 3333⅓ rdr, och handelshuset D. Carnegie et Comp. gaf särskildt dertill 1000 rdr, allt banco. Samme Carnegie lät till öfverståthållareembetet dessutom aflemna 500 rdr, att användas till belöning åt den, som upptäckte uppfinnaren till det kringspridda ryktet att penningsummor från Göteborg blifvit afsända till Stockholm, i ändamål att tillvägabringa opinionsyttringar (i tullfrågorna).

Öfverståthållaren utgaf denna måndag en ny kungörelse, som skärpte den föregående dagens derhän, att allt hvad der förbjudits mellan 10 på aftonen och 5 om morgonen, nu förbjöds för tiden från 8 på aftonen till 5 på morgonen, och dessutom anbefalldes att alla handelsbodar samt alla värdshus och näringsställen skulle redan kl. 8 på aftonen tillslutas. Aftonbladet, som kl. 6 utkom, hotade orostiftarne med kartescher. Folkskockningar uppstodo likväl med hurrah-rop både vid Stortorget och Mynttorget, men de skingrade sig snart sjelfmant, vid åsynen af de samlade trupperna, och i hufvudsaklig följd af den välvilliga bemedlingen af de många handlande och tjenstemän, hvilka erbjudit sig till biträde åt ordningsmakten. Omkring kl. tio på aftonen hade folkhoparne begifvit sig hem.

Tisdagen den 21 höllo riksstånden plena, och Hartmansdorff var på sin plats i Riddarhussalen. Han hade till och med på vägen dit besökt sitt hem, men blifvit afrådd att vända dit

tillbaka efter plenum. Chefen för civildepartementet aflemnade till ständerna skrifvelse från K. M:t om de i följd af oroligheterna vidtagna åtgärder, ur hvilken vi citera: »Ordningen och lugnet här i hufvudstaden hafva under nästförflutna dagar på ett *betänkligt* sätt blifvit störda. *Ingångna underrättelser* gåfvo anledning till den förmodan, att dessa oordningar hade sitt upphof från *stämplingar* i en för allmän och enskild säkerhet vådlig syftning.»... »Då för lugnets vidare befästande erfordras en strängare vaktgöring, än som skäligen kan fordras eller under någon längre tid fullgöras af den i hufvudstaden såsom ständig garnison förlagda truppstyrka, hvilken redan *under flera på hvarandra följande nätter måst förblifva under vapen*, har K. M:t sett sig föranlåten att låta inkalla trupper af indelta arméen, till förstärkande af hufvudstadens garnison. K. M:t, som funnit sig till denna åtgärd uppmanad äfven af angelägenheten att afböja hvarje försök från illasinnade personer *att störa friden i Rikets Ständers öfverläggningar*, har velat om hvad sålunda förelupit och tillgjordt blifvit Rikets Ständer härmed i Nåder underrätta...» Ständerna beslöto att samma dag genom stor deputation uppvakta konungen. Adelns inbjudningsdeputation till medstånden i denna fråga anfördes af ingen mindre än magnaten, excellensen Grefve Trolle Wachtmeister från Skåne. I samma plenum anmälde Munck af Rosenschöld att han de sednare dagarne icke åtnjutit det i 110 § R.F. hvarje Riksdagsman tillförsäkrade personliga skydd; men afbröts af landtmarskalken, som förklarade det, enligt 90 § R.F., vara förbjudet att i ståndet vidröra enskilta angelägenheter; hvarpå Rosenschöld förklarade sig, då grundlagen syntes honom icke vara gällande, ej vilja deltaga i ståndets öfverläggningar. På riddarhuset öppnades nu och med stor framgång subscription till förmån för de sårade soldaterna, och uppgick redan den 24 till 5000 rdr bko. En annan sådan insamling, omfattande äfven sårade polisbetjenter, hade föranstaltats af grosshandlaren August Bergman. Nedra börssalen upplåts för trupper, och handelsbörsens sammanträden flyttades upp i öfra börssalen.

Konungen emottog i kronprinsens och arfprinsarnes närvaro nyssnämnda deputation, som anfördes af landtmarskalken,

hvilken i sitt tal sade att »äfven försök att våldföra medlemmar af Riksstånden blifvit gjorda», betygade den »vördnadsfulla kärlek, trohet och tillgifvenhet, som fästa R. St. vid E. K. M:t och dess ätt» samt försäkrade om »ståndernas beredvillighet till hvarje laglig samverkan med K. M:t för betryggande af samhällsordningen, allmän och enskild säkerhet samt ostörd frihet för svenska folkets representanter att egna sig åt de vigtiga samhällsfrågor, som nu äro under behandling.» Konungen skjöt skulden på »några få folkuppviglare», som »vilseförd undersåtar till en brottslig förgätenhet af hvad de äro skyldiga sitt fädernesland och hvarandra», och lofvade »med outtröttlig omsorg vaka öfver upprätthållandet af lagarnes helgd och *samhällets bestånd*.» — Aftonbladet citerade denna afton 1, 2, 3 §§ af Missgerningsbalken, till helsosam varning för upprorsmännen.

Onsdagen den 22 erhöll Corps diplomatique på begäran företräde hos konungen, för att uttrycka sitt deltagande uti den allmänna förtrytelse, som de under senaste dagarne förefallna oroligheterna förorsakat, och lyckönska till lugnets och ordningens återställande. — Med lugnet på gatorna hade dock icke lugnet i öfrigt återkommit. Hufvudstaden oroades äfven de följande dagarne genom försåtliga rykten, hotelser, nya upprorsproklamationer och falskt allarm. Som äfven rykten utkommit om tillämnade mordbrandsanläggningar, fann sig polisbladet nödsakadt att den 22 uppmana husegarne att hålla noggrann tillsyn å vindar, öppna källrar och uthus, der dylika brottsliga försök lättast skulle kunna anställas, samt att tillse att anstalter för släckning, i händelse af eldfara, måtte finnas i god ordning och lätt tillgängliga. En eftermiddag i skymningen anmälde en hög funktionär för konungen, att de upproriske i massa tågat ut till Marieberg för att plundra dervarande gevärsförråder, och yrkade med ifver att trupperna skulle ditsändas. Han fick befallning att först förvissa sig genom utsända kunskapare att aftåg verkligen skett, och påstås återkommit om en stund med ny försäkran derom. Konungen skickade då en ordonnansofficer med betäckning; men dennes rapport lydde att icke det ringaste vore å färde. Härom förtäljde mig många år efteråt, i främmande land, en af de män, som på den tidens uttit i statsrådet.

Den 23 på morgonen begaf Hartmansdorff sig tillbaka till sin bostad, men underrättade derom denna gång öfverståthållaren, eftersom en af H:s vänner samma dag icke blott ånyo afstyrkt hans hemflyttning, utan jemväl tillstyrkt honom resa ur staden, emedan han förnummit att olika personer hade tvenne gånger efterspanat H. i ett främmande hus, der de förmodat honom vara dold. Konungen lät genom öfverståthållaren tillställa enkan efter en af dem, som stupat för truppernas gevärseld på Söndagen, förre kapitenen Levin, ett understöd af 100 rdr bko. En af nätterna i dessa dygnen blef konungen väckt af något verkligt eller inbilladt rassel, sprang upp, i farhåga att något anfall mot hans egen boning vore å färde, skyndade utföre slottstrapporna till högvakten å yttre borggården och skickade åt flera håll ut patruller och ordonnanser, samt lät äfvenväl göra vissa undersökningar inne i slottet; men ingenting kunde upptäckas. Den 24 begärde i borgareståndet borgmästaren Ekholm att, enär bestämd lag saknades angående olagliga folksamlingars skingrande, nu få såsom sin motion upptaga det förslag till dylik lag, som lagutskottets memorial nr 182 vid 1841 års riksdag afgifvit.

Polisundersökningen med dem, som under oroligheterna blifvit häktade, tog sin början den 21 Mars. Notarien vid poliskammaren, häradshöfdingen Carl Telander fick förordnande att i egenskap af särskildt tillförordnad polismästare denna undersökning i hela dess utsträckning handlägga. Vid polisförhören konstaterades att 79 man bland garnisonen blifvit mer och mindre svårt sårade af stenkastningen, deribland 11 af lifgardet till häst, 24 af svea och 44 af andra lifgardet. 7 voro, ännu fyra veckor derefter, qvarliggande å sjukhuset för dessa blessyrer, och ganska många kunde först i fjerde veckan såsom tillfrisknade utskrifvas. Icke förrän den 29 April hunno polisförhören afslutas, hvarefter handlingarne aflemnades till hofrätten. Då förvarades för delaktighet i excesserna ännu i häkte 26 personer, mest gesäller och lärlingar, men äfven en f. d. guldsmed Lenholm, en bokhållare i banken, två f. d. korrektionister, två dessutom för stöld straffade personer, en lös yngling och en f. d. handlande Godihn. Mot Lenholm och Godihn förekom dessutom,

att de fällt förgripliga utlåtelser emot konungen och kronprinsen. Den 26 Juni afgick öfverståthållaren frih. Sprengtporten från sitt embete, och den 29 blef den nyss ofvanbemälte bankobokhållaren emot borgen försatt på fri fot. Icke förrän den 14 December gaf allmänna åklagaren De Maré (sedermera underståthållare och slutligen landshöfding) sitt slutpåstående. Han yrkade för olika personer olika bestraffning, från och med halshuggning, förlust af lif och gods, 40 par spö, 2 års korrektionshus, 28 dagars fängelse vid vatten och bröd, ända till enkelt och ensamt fängelse. Hofrätten skärpte domen, hvilken icke förrän i Juni 1849 kunde bringas till verkställighet.

Af de frivillige, som tecknade sig för uppsättande af ett medborgaregarde i hufvudstaden, hölls den 21 Mars på börsen ett talrikt besökt sammanträde, dervid uppgörandet af förslag till petition uppdrogs åt en komité af grossh. Aug. Bergman och Jederholm, kryddkramhandlaren Weber, åldermannen Boström samt k. sekreterarne Hyltén-Cavallius och Key. Men sammankomsten den 23 å nedra börsplanen, som förmodligen befarades kunna samla allt för mycket folk, undanskjöts under förevändning att lokalen var upptagen för annat ändamål. Emellertid blef petitionen längre fram inlemnad, och med anledning af densamma ingaf öfverståthållaren mot slutet af April förslag till stadga för en dylik civil corps, på samma princip som länge blifvit i England tillämpad för »special constables», och i närmaste öfverenstämmelse med de grunder, som inom staden Götheborg nyligen antagits. Men när petitionärerne den 17 *Juni* skulle höras häröfver, hade ifvern svalnat och ytterst få tillstädeskommo; samtlige närvarande ogillade förslaget och hr Key uppläste ett annat, till hvars granskning en ny komité utsågs. Denna höll allmänt sammanträde den 19 Juli, och hennes propositioner om svar till öfverståthållaren och om grunder för ett väpnadt medborgaregarde gillades af de tillstädeskomna. Ur dessa begynnelser framgick till sluts och långt derefter skarpskytteriet.

Äfven i landsortsstäder uppstodo oroligheter. I *Götheborg* utbröt mordbrand kl. 11 på aftonen den 13 Mars, hvarigenom ungefär $^2/_3$ af grosshandlaren L. B. Lindqvists stora trävarulager

vid Sänkvarfvet i förstaden Masthugget förstördes. Kort före eldsvådans utbrott hade tvenne personer observerats komma ned ifrån Sänkvarfvet under yttrande till hvarandra: »nu ha vi ej der mer att göra». En belöning af 3,000 rdr utfästades för de brottsliges upptäckande. Sedan underrättelse ingått från Stockholm, om derstädes förelupna tumult, sammankallade magistraten den 27 till kl. 5 e. m. stadens äldste samt handels- och handtverksföreningarne, för att rådplåga om ett borgaregarde, hvartill idéen den 24 redan uppstått på Börsen. Klockan 7 började vid Hästbacken, nära artillerikasernen, folkskockning kring en främmande, illa känd person, som gifvit sig i slagsmål med ett par andra. Inom en timma stodo på platsen 5 à 600 personer. På civilautoriternas uppmaningar skingrades dock småningom denna hop; men samlades en stund senare å apotheksgatan och i närheten af tyska bryggan, der några hundrade qvarstodo tills nära midnatten, dock något mindre högljudda än den förutnämnda. Skaran bestod hufvudsakligen af lärlingar, fabriksarbetare och dylika. Förstärkt husarpatrull genomred gatorna utan att förolämpas, och icke heller blef någon af de från högvakten utskickade artilleripatrullerna förfördelad. Den 28 förekommo också folkskockningar på flera ställen af staden, men icke så stora som den förra aftonens, emedan fabriker och verkstäder denna gång höllo sina arbetare hemma. Kl. 11 var allt åter lugnt. — Den 25 på aftonen samlades i *Jönköping* å Svenska Maden en mängd ynglingar och pojkar, för att åskåda ett brudpar och hurra. Skingrade af polisen, drogo de sedan upp och ned genom gatorna, under skrål och skrän, samt inslogo fensterrutor i landshöfdingens boning. Till den 26 e. m. hade landshöfdingen sammankallat stadens alla borgare, husegare och andra för ordningen nitälskande män till rådstugan, hvarest beslöts patrullering om nätterna i staden. Landshöfdingens embetsrapport innehöll äfven, att sedan inbjudarne der i staden till en s. k. »reformbankett» beslutat inställa denna, i följd af underrättelsen om oordningarne i Stockholm, så hade rykten utkommit om tillämnade våldsamma demonstrationer emot vissa embetsmän, och dessa rykten hade föregått åskådandet af brudparet. — Den 27 samlades i *Eskilstuna* en folkhop utanföre borg-

mästarens boning, förde oljud och krossade fensterrutor samt föröfvade slagsmål. Några personer häktades och borgmästaren höll sammankomst med stadens äldste, för aftal om mått och steg till vidare oordningars förebyggande. — I *Norrköping* uppstod den 31 Mars oväsen, vid åskådandet af ett brudpar. Man hurrade, skrek och sönderslog fensterrutor. De bullrande utgjordes till det mesta af pojkar; och polisen var tillräcklig att göra slut på ofoget.

Från *Westerås* skrefs deremot den 23 i Westmanlands läns tidning, att händelserna i hufvudstaden uppväckt allmän indignation, och fördömdes den »pöbel- och bandit-artade karakter, hvilken det lika galna som brottsliga företaget visat», hvarjemte förhoppning uttalades, att vederbörande måtte »taga bra uti med hårdhandskarne». Örebro tidning yttrade i särdeles skarpa ord sin afsky, och Östgötha Correspondenten i Linköping sade den 24, »ehuru liberalt sinnad jag är, kan jag ej annat än afsky den vandalism, som egt rum». Till mig skref den 31 Mars, ifrån Köping och Kungsöhr, P. A. Wallmark: »Oroligheterna i Stockholm ha väckt allmän bestörtning och gäsning äfven i det lägre folkets sinnen. Jag kan ej begripa, hvarifrån så många orimliga och försåtliga rykten kunnat spridas, om ej från någon hemlig anhängare af den franska propagandan. Så t. ex. berätta bönderne här omkring att »Adeln (märk: *Adeln*) infört ryska lagen vid riksdagen, enligt hvilken den skall få begagna knutpiskan mot sina underhafvande». Den tjenande klassen är i synnerhet uppbragt öfver det lika orimliga ryktet, att den skall gå i grå kläder, som korrektionisterna, m. fl. dumheter. Huru skall det komma att stå till i landet, om en Allmoge, med så liten kunskap om hvad som fordras för nya lagars införande, komme att utgöra pluraliteten i Representationen! Det af Tidningarne sedan 1840 års riksdag bearbetade Ståndshatet börjar nu bära sina frukter. Gud låte dem ej blifva allt för olyckliga, men jag anar intet godt. Vissa tidningar predika ju att man ej behöfver kungar — och jag vet att kälkborgare nu i småstäderna högt bekänna sig till samma lära. Gud bevare konungen! Aldrig var en kraftfull och på en gång klok och välvillig regering mera behöflig».

Den 28 mildrades öfverståthållareembetets kungörelse af den 20 derhän att den förbjudna tiden inskränktes, så att han nu åter tog sin början kl. 10, i stället för kl. 8 på aftonen, och krogar och näringsställen behöfde icke tillslutas förrän kl. 9. Äfven tillkännagaf Embetet att Börssubscriptionen till belöning åt dem, som upptäckte proklamatörerne och penningutdelarne, uppginge till 4,695 rdr, att Borgerskapets äldste dessutom utfästat 3,333⅓ samt två enskilde tillhopa 1,500 rdr, inalles 9,528⅓.

Samma dag på f. m. skickade konungen befallning till Bevillningsutskottets ordförande, att två af utskottets ledamöter från hvarje riksstånd borde infinna sig hos H. Maj:t Konungen samma dag, hvarvid inställde sig, utom ordföranden, äfven friherre Raab, professoren Wahlberg, prosten Nibelius, hrr Westin och Sjöstedt samt Jöns Ersson från Wermland och Lars Gezelius från Stora Kopparbergs län. Konungen yttrade då att, när K. Maj:t till ständerna aflät sitt förslag till ny tulltaxa, hade allmänt lugn och stadga i penningeförhållandena samt en hög grad af industriel utveckling och lifliga handelsförbindelser varit rådande i nästan hela Europa, under hvilka förhållanden K. Maj:t också ansett rätta tidpunkten vara inne för öfvergången härstädes till en friare tull-lagstiftning; men nu hade den under tiden timade franska revolutionen samt rörelserna i Tyskland rubbat krediten, vållat franska fabrikers nedläggande, hopat lagren af manufakturvaror o. s. v., så att äfven de engelska manufakturvarorna, under sökandet efter andra afsättningsorter, nu skulle kunna vid en för oss förut afsedd tull-lagstiftning ingå i en för våra inhemska näringar vådlig täflan. Hvarpå K. Maj:t ville fästa utskottets uppmärksamhet; och för hvilka meddelanden ordföranden betygade utskottets tacksamhet.

Den 5 April förevar déchargebetänkandet uti riksståndens plena. Det antogs ej böra föranleda annan åtgärd, än att läggas till handlingarne. Grefve Anckarsvärd ville haft ett sammanhängande utlåtande öfver konungens rådgifvares åsigter, klandrade spanmålsexportförbudet 1847 och yrkade att samtlige statsrådets ledamöter borde skiljas från sina embeten. Gripenstedt ansåg det deremot för en skyldighet af nationen att erkänna det goda, som det närvarande regeringssystemet, hvilket varit

framåtskridandets, med skäligt afseende likväl på det bestående, uträttat, samt att Adeln borde bedömma sin regering ej endast efter billighetens grundsatser, utan äfven med högsinnthet. Med honom instämde många. Presteståndet ogillade utskottets förfarande att icke hafva uppgifvit motiver för sitt afslag å anmärkningsanledningar och återremitterade en del af betänkandet. I Borgareståndet ville Schartau, Ekholm, Berg och Billström hafva anmälan gjord om rådgifvarnes afskedande; och Schartau beklagade att Talmannen af grundlagen vore hindrad framställa en så lydande proposition: att memorialet på grund af den i flera fall ej fullt riktiga tillämpningen af grundlagen, äfvensom af dess ofullständighet i andra delar, borde läggas till handlingarne med det yttrande, att ehuru rådgifvarne utmärkt sig för rastlös verksamhet och god vilja, de likväl ej för närvarande förmådde motsvara landets fordringar. Bokbindaren Winge reserverade sig på aftonen emot beslutet att ingenting åtgöra, isynnerhet för så vida det syntes föranledt deraf, att några dugliga rådgifvare ej stode att få: »Sverige har, sade han, aldrig varit i saknad af skickliga personer att leda dess öde, och äfven i närvarande ögonblick skulle sådane visserligen finnas, endast man ville göra sig möda att söka upp dem.» Bondeståndet beslöt med 60 mot 38 att i skrifvelse anhålla att K. Maj:t ville från deras embeten skilja utrikesministern frih. Ihre och statsråden Staël v. Holstein, Munthe, Peyron, Silfverstolpe, Wærn, Gyllengranat och Faxe. Fem dagar derefter skedde ock ministère-förändring. Statsministrarne Posse och Ihre efterträddes af G. A. Sparre och Stjerneld; efter statsråden Munthe, Peyron, Silfverstolpe, Wærn, Gyllengranat och Faxe utnämndes Sandströmer, Hohenhausen, Wallensteen, Ehrenstam, Günther och Genberg. Om alla de hittills uppräknade, som afgingo, hette dock att de afgått på grund af egna ansökningar; men om statsrådet frih. Staël v. Holstein sades icke detta, utan endast att han blifvit utnämnd till justitieråd. Detta skedde den 10 April. Den 11 utnämndes efter Sparre till landtmarskalk majoren grefve Henning Hamilton. Ett par veckor senare var äfven löjtnanten Gripenstedt upphöjd till statsråd, oaktadt han icke var »infödd» svensk — ett förbiseende, som sedermera upprepats, sade man.

vid hr Thulstrups utnämning, längre fram i tiden. När, den 12, förekom uti Borgareståndets plenum statsutskottets utlåtande, som tillstyrkte ett kreditiv å 150,000 rdr till bestridande af kostnaderna för garnizonens förstärkande i hufvudstaden, önskade hrr Ekholm, Billström, Fagerberg, Winge, Rhodin, Sundler, Berglund, Wetterberg, Hörnstein återremiss, på det att ståndernas önskan om landttruppernas snara hemförlofvande måtte bestämdare uttryckas och tillika antydas, det andra åtgärder till lugnets tryggande måtte vidtagas. Men Schartau trodde återremiss fåfäng och Wærn, P. H. Lindström, E. G. Lindström, Erikson, Koch yrkade bifall, Lagergren med det tillägg att utskottet gått så långt, som med tillbörlig försigtighet vore förenligt, i betraktande af erfarenheten omkring oss, oordningarnes grund och Europas ställning. Utlåtandet bifölls der med endast 26 emot 25. Äfven i Bondeståndet yttrade vid behandlingen af denna fråga de fleste ledamöterne den ifrigaste önskan att landttrupperna måtte ofördröjligen hemförlofvas; men ville icke begära återremiss, hvilken endast skulle medföra tidsutdrägt.

Den 13 April ingaf minoriteten i konstitutionsutskottet, bestående egentligen af dess borgare och bönder, en adress till konungen, hvari dessa ledamöter förmälte orsakerna till sin vägran att erkänna klassvalsprincipen och anhöllo att konungen måtte redan vid denna riksdag låta utarbeta förslag, byggdt på samfälda val. Konungen svarade att han vore sinnad att ofördröjligen aflåta proposition i ämnet, byggd just på samfälda valens princip, *utan hänseende till stånd eller klasser*, dock med tillförsäkran åt bildningen och förmögenheten att vinna behörigt utrymme.

Den 18 April berättade norska Rigstidenden ryktet att flera af norska statsrådet inlemnat sina afskedsansökningar; tillade att missnöje och stagnation verkligen förefunnes, men anmärkte derjemte att »så länge grundlagen sjelf lade hinder i vägen för den närmare förening och vexelverkan mellan statsmakterna, hvilka ett kraftigare konstitutionnelt lif förutsätter, så kunde missnöje och stagnation icke undanrödjas, man må besätta taburetterna med hvilka personer som helst». Den 26 ingafs i storthinget det länge omtalade förslaget till en missnöjes-

adress, undertecknadt af representanterna Fauchald, Chr. Johnsen, O. A. Krogness, Adolf B. Stabell och klockaren O. G. Ueland (hvilka efter den betan fingo spenamnet »de fem konger»). Adressen begärde nemligen ministèrens afskedande, under hotelsen att icke bevilja henne de under närvarande förhållanden nödiga anslag. Rigstidenden läste efterföljande dagen rätt eftertryckligt lagen för dessa fem män, hvilka ville göra våld på konungens makt att fritt välja sina rådgifvare; några, sade han, vilja visserligen blott en förändring i systemet, men andra »noget andet». Striden gällde i sitt innersta den norska byråkratien, som skulle af thinget besegras. Man hämnades genom gyckel. Den 6 Maj lästes i samma Rigstidende dessa stancer af Sveistrup, »Til de fem konger»:

Da blier vi Konger alle Mand
Kristoffer, du och jeg Johan,
og disse söde Glutter her,
forstaaer sig: Dronninger; —
men uden Skat og Told og Krig
vor Majestæt skal nære sig
og den, som nævner en Fiskal
skal anses splittergal.
Da skal en cidevant, Hr Blaa,
selv i Parterret med os gaae;
og Portneren skal være Duus
med Herren i hans Huus.
Kort sagdt, J Herrer, dette Aar
skal hele Verden staae i Flor
og Ild og Luft og Vand og Jord
af Fryd skal synge Chor.

Den 9 Augusti gaf thinget åt grundlagsförslaget, att statsrådets ledamöter må erhålla tillträde till Storthingsdebatterna, endast 53 ja emot 46 nej, allså icke $^2/_3$ af rösterna, hvadan förslaget var förkastadt; och den 26 blef thinget upplöst.

»Reformvännernas sällskap i Stockholm» var under denna tid ingalunda overksamt. »Majoriteten» utfärdade till allmänheten före medlet af April en adress, som uppgaf sällskapets programm vara: 1) samfälda val, 2) valrätt för hvarje myndig svensk man, som betalar skatt till staten, 3) enkel rösträtt, 4) riksda-

gen består af tvenne nämnder, 5) den större väljes för hvarje riksdag, 6) den nämnden väljer den mindre, med omval af en tredjedel hvarje riksdag, 7) valbar är hvarje valberättigad vid 25 år, 8) motionsrätt i begge nämderna, gemensam omröstning vid skiljaktiga beslut med enkel majoritet, utom i grundlags och andra lagfrågor, der $^2/_3$ gifva utslaget. — Men sällskapets »minoritet» gaf ett annat förslag, som »låg till påteckning i Bagges bokhandel»: 1) samfälda val, 2) valrätt som i ofvanstående förslaget, 3) valrättens utöfning bestämmes så att upplysning, erfarenhet och mera oberoende samhällsställning tillförsäkras behörigt afseende vid bildandet af representationen, 4) denna består af två kamrar, en för kortare, en för längre tid; valen till båda ske i orterne. Till denna »minoritet» hörde baron A. C. Raab, frih. Hugo Hamilton, W. F. Tersmeden, A. S. Hermelin, D:r Gumælius, D:r Säve, C. F. Wærn J:r., N. Arfvidsson, C. A. Mannerskantz, P. E. Svedbom, W. F. Dalman, P. A. Siljeström, J. A. Walldén m. fl. — Till dessa tvenne fraktioner, den »*röda*» och den »*grå*», kom vid medlet af April en tredje, den »*svarta*», som förordade klassval; inbjudningen var undertecknad af k. Bibliothekarien A. I. Arwidsson, C. Rydqvist, P. J. Lagergren, H. B. Palmær, Nils Strinnlund, C. Walheim, fabrikörer, lektorer, rektorer, professorer m. m. — Den 19 utkom profblad af »Reformvännen, politiska flygblad», utgifna af docenten mag. P. A. Siljeström, och således af den grå nuancen. Alldeles samma dag begärde och erhöllo de röda, nemligen »Bestyrelsen för Reformvännernas sällskap», audiens hos konungen, och aflemnade å majoritetens vägnar sin adress, med afseende å frågan om nationalrepresentationens ombildning. Konungen svarade: »Då den adress, j nu till mig lemnat, redan genom trycket varit allmängjord, har den, i likhet med hvad eljest i detta vigtiga ämne blifvit afhandladt, icke undgått min uppmärksamhet. Min afsigt att innan kort till Rikets Ständer öfverlemma ett förslag till nationalrepresentationens ombildning, grundadt på samfälta val, är redan känd. J kunnen vara förvissade, att vid de öfverläggningar, som angående detta förslag ega rum inom mitt statsråd, allt hvad vid frågans pröfning bör skärskådas, tages under noggrannt öfvervägande». Icke var svaret lika så löf-

tesrikt, som det var välförtjent: lemnen mig i ro! eller: hvad haden j här att göra! Konung Oscar var också aldrig den, som tyckte om att någon annan än han tog initiativer, och ännu mindre ville han på detta sätt blifva »fallen i embetet.» Den 25 begärde och erhöll likaledes audiens »Minoriteten» af sällskapet, genom en deputation, anförd af præses uti vetenskapsakademien »L. F. Svanberg, som höll tal om nödvändigheten af en fullt frisinnad ande, under aflägsnande af alla börds- och privilegiianspråk» och ordade om de stora förhoppningar och den spända väntan, »hvarmed svenska folket emotsåge det förslag, som konungen ämnade till ständerna afgifva». Konungen svarade ungefär detsamma, som han sagt till de röda, några dagar tidigare.

I slutet af April utspredos på landsbygden, bland annat i Östergöthland, orimliga rykten om tillämnade oroligheter i de första dagarne af Maj, och autoriteterna vidtogo flerahanda försigtighetsmått. Uti Linköping anmälde sig hos borgmästaren omkring 50 personer af gesäll- och arbets-klassen, för att bidraga till ordningens upprätthållande. I Norrköping uppträdde den allmänt aktade och hederlige fabrikören John Swartz (»Norrköpingskungen» kallad) på kronprinsen Carls födelsedag den 3 Maj med en sorts proklamation: »Till Norrköpings stads fabriksarbetare! Sedan folkförledarne nu sträckt sin djerfva verksamhet äfven hit, för att söka få eder till omedvetande verktyg för deras angrepp mot lagliga former, så kunna ju några få uppriktiga ord från en gammal man, som länge nog sträfvat för edert och samhällets väl, ej af eder misstydas. Tänken allvarligt på hvad jören göra, innan j skänken edra namn åt de listor, som på torgen och annars till eder utdelas; och kommen ihåg att dessa listor äro ifrån början utgångna utur den verkstad, der i tiotal af år arbetats och ännu arbetas på förstöring af de inhemska näringar, af hvilka j hafven eder bergning».

Anarkien i utlandet, hela hösten igenom, satte äfven straxt efter riksdagens slut våra otåligheter i agitation. Reformvännernas sällskap sammanträdde 15 Nov. och var besökt af 120 à 100 personer. Ordföranden, professoren Bergfalk, frågade, om man ville petitionera hos K. Maj:t för att få urtima riksdag?

Lars Hierta och C. J. L. Almqvist samt Gustaf Hierta svarade jakande; men Hedlund, Henschen, Stenberg, W. F. Dalman, Gustafsson m. fl. nekande. Franz Sjöberg trodde petitioner tjena till intet, vare sig hos konung eller ständer, utan föreslog att sällskapet skulle uppmana landsorterna att sända till Stockholm deputerade till en kongress. Vid ny sammankomst, 29 Nov., besökt af 160 personer, föreslogs och antogs en adress till reformsällskaperna i landsorten, med uppmaning att träda i verksamhet och öfverväga, huruvida petition borde göras. Några ville ingen urtima riksdag ha, innan man först blifvit ense om ett representationsförslag: W. F. Dalman, D'Orchimont, Franz Sjöberg, Wingqvist, Hedlund m. fl. emot Lars Hierta, Almqvist och G. Hierta. Sjöberg återtog sin motion om inkallandet af en nationalkongress; men sedan G. Hierta nu uppställt det likartade förslag att Stockholmssällskapet skulle organisera sig till ett centralsällskap, dit ombud från landsorternas sällskaper borde sändas, upptog Sjöberg sitt förslag ånyo. Vid nästa sammankomst, den 13 December, infunno sig endast 120 personer; både G. Hiertas och Sjöbergs förslager förkastades; likaså D'Orchimonts att bestyrelsen skulle anmodas utarbeta ett representationsförslag, och Almqvists att sällskapet skulle hålla sig snabbskrifvare. Mot G. Hiertas talade särdeles kusinen Lars; mot Sjöbergs invände Bergfalk under acclamation att den stred emot grundlagen. Dagen förut hade »Reformvännernas sällskap i Linköping» hållit sammanträde, dervid både petitionsfrågan om urtima riksdag och Stockholmssällskapets erkännande såsom centralförening med *nej* besvarades; och slutligen var bestyrelsen af den mening, att ingenting borde åtgöras innan konungens förslag blifvit grundlagsenligt behandladt. Vi få i fjerde delen af dessa anteckningar se, huru denna reformagitation de följande åren utvecklade sig.

XLIII.

Konung Oscars Skandinavism.

Hertigdömenas provisoriska regering. — Köpenhamns Casino-möte. — Schleswigs sjelfständighets-petition. — Casinokomitén blir ministère. — Krig mellan Tyskland och Danmark. — Dansk nödrops-adress. — Svensk hjelpsamhetsifver: adresser, sammanskott, skandinaviska fester. — Konungens af Sverige rustningar. — Ständernas skandinavism. — Konung Oscars deklaration till Berlin och Preussens svar. — Skandinavismen vid Öresund. — Konungen i Malmö. — Storfursten Konstantins och furst Mentschikoffs besök. — Skandinavismen fullfjedrad. — Svenskt-norskt slagsmål i Landskrona. — Tyskarnes respekt för svenska soldater. — Stupade svenska och norska frivilliga. — Svenskarne på Fyen. — Sympathier och antipathier. — Konung Oscars politik berömd.

Uti Danmark och dess hertigdömen fick den gamla tvisten genom franska revolutionen ännu mera luft. Agitationen i hertigdömena blef allt häftigare, med den tendensen att hellre göra Schleswig till ett alldeles tyskt land, än närmare förena det med Danmark. Uti Köpenhamn hyste man naturligtvis en alldeles motsatt afsigt. Köpenhamnsboerna samlades den 11 Mars till ett möte i Casino, »för att öfverlägga om sättet att med alla lagliga och lämpliga medel verka till Slesvigs och Danmarks konstitutionella förening». Den 13 Mars utfärdades tre provisoriska förordningar för de tre hertigdömena: om censurens upphäfvande i de två tyska och modifikationer i Slesvigska tryckfrihetsförfattningen. Den 8 hade polismästaren i Kiel nödgats förbjuda borgareföreningens ytterligare sammankomster; hvarpå följde protest och nya samlingar för att rådpläga om de oftanämnda sex tyska fordringarne: tyskt parlament, konstitution för Schleswig-Holstein, tryckfrihet, församlingsrätt, folkbeväpning och jurydomstolar. Från Altona afgick i medlet af månaden till konungen-hertigen en likartad adress. Den 18 hölls i Rendsburg sammankomst mellan Schleswigs och Holsteins ständerdeputerade, hvilka beslöto en petition till konungen-hertigen om hertigdömenas fullkomliga sjelfständighet, d. v. s. 1) ofördröjligt inkallande af förenad Schleswigholsteinsk landtdag, 2)

utkast till konstitution, förelagdt denna landtdag, 3) nationalbeväpning, 4) afsked för d. v. regeringspresidenten Scheel. En deputation af hrr Olshausen, Neergaard, Clausen, Gülich och Engel afskickades med denna petition till Köpenhamn, och ankom dit med ångfartyget Skirner på f. m. den 22.

Men der hade under tiden andra händelser inträffat. Så snart Rendsburgsnotiserna den 19 hunnit till Köpenhamn, blef på aftonen den s. k. »Casinokomitén» sammankallad, och rådslog huru man skulle förhindra fäderneslandets upplösning. Hvidt, Lehmann, Monrad och Tscherning talade. Man beslöt skicka deputation till konungen att begära ny ministère, och uppgjorde för denna följande programm: 1) Danmarks kung är oberättigad att utfärda en Schleswigholsteinsk författning, ty denna innebär efterskänkandet af danska kronans rätt öfver Slesvig, och det kan danska folket aldrig tåla; 2) folket lofvar konungen obegränsadt bistånd för uppfyllandet af den heligaste bland hans regentpligter, att upprätthålla danskslesvigska riket oförkränkt; 3) Danmark och Slesvig måste ha en gemensam författning, med en i sanning nationel vallag; 4) Slesvigs provinciella sjelfständighet betryggas genom egen provinslandtdag o. s. v.; 5) Danmarks välfärd fordrar oförd röjligen ny ministère. Klockan 11 f. m. den 20 Mars öfverlemnade den af 10 à 12,000 personer åtföljda »deputationen» denna s. k. »petition» till konungen på Christiansborgs slott; och konungen svarade att han förekommit petitionärerna och afskedat alla ministrarne. Etatsrådet Hvidt ropade, när han kom ned från slottet, till den väntande massan: »Ministèren är upplöst! lefve konungen»! och dermed afleddes den fullfärdiga, men ännu tillbakahållna orkanen, så att inga oordningar inträffade. Anslag på husknutarne tillkännagåfvo att casinoherrskapet blifvit kalladt till konungen, och att den sedermera s. k. »casino-ministèren» nu bildats, med grefven A. W. Moltke-Bregentved, kammarherren Bardenfleth, kammarpresidenten Bluhme, kammarherren baron Plessen, amtmannen i Sorö grefve Knuth, »magister» *Monrad*, f. kaptenen *Tscherning*, etatsrådet *Hvidt* och advokaten *Orla Lehmann*. Sådan var den danska revolutionen. Dess verkliga betydelse och följder uppenbarade sig i sin slutliga fulländning icke förrän

1864, och 1866. Men den köpenhamnska förtjusningen 1848 var så stor att Hvidt, Lehmann och Monrad af det jublande folket den 22 Mars på aftonen beledsagades från slottet till sina hem. Samma dag hölls stort möte i Hippodromen, hvarvid beslöts att borgerskapet skulle erbjuda sig till nationalgarde.

Deputationen från Kiel hade den 23 klockan 11 f. m. företräde hos konungen. Dagen derpå, klockan 4 e. m., afreste hon från Köpenhamn, under det en ofantlig folkmassa samlat sig vid Toldboden och Langelinie, afsjungande danska sånger och hurrande för konungen, »Danmark intill Eidern» och danska flaggan. Officiella bladet kungjorde samma dag en »konungens helsning till Köpenhamns innevånare», hvari han »tackade för den ordning och det lugn, de under dessa dagar iakttagit» och berättade att han svarat den Schleswigholsteinska deputationen att han »hvarken hade makt eller vilja att låta Slesvig ingå i tyska förbundet, utan tvertom skulle Danmark och Slesvig förenas, under en fri författning», och att »Holstein å sin sida, såsom tysk förbundsstat, skulle få sin egen fria författning».

I hertigdömena hade samtidigt mycket af vigt förelupit; den 21 hade i staden Schleswig hållits en talrik borgareförsamling, dervid med mycket jubel upplästs konungens af Preussen proklamation, att han ville med tyska förbundet förena de dit icke hörande preussiska provinserna; man såg häruti sitt eget öde antydt. Så snart underrättelserna om ministèrförändringen i Köpenhamn hunnit till Kiel, inträffade der Beseler från Schleswig, och sände bud efter prins Fredrik af Augustenburg på Noer samt grefve Rewentlow-Preetz, hvilka den 24 på aftonen ditkommo. Redan halfannan timma tidigare hade man hållit konstituerande församling af det nya borgaregardet, för att välja officerare, under konsul M. T. Schmidts ordförandeskap. Kommendanten Hoegh tvangs utlemna 150 gevär till magistraten och nedlade derpå befälet. På qvällen bildades och proklamerade sig en provisorisk regering, som förklarade att deras hertigs och landsherres (danske kungens) vilja är icke mera fri och landet är utan regering. »Vi skole icke tåla att tyskt land prisgifves såsom rof åt danskarne.» Derföre hade undertecknarne (Beseler, prins Fredrik »af Schleswig-Holstein», F. Re-

wentlow och M. T. Schmidt) tillsvidare öfvertagit regeringens ledning. I Kiel, Rendsburg, Eckernförde och Glückstadt var militären på denna regerings sida.

Nu var inbördes kriget i Danmark oundvikligt och uteblef ej heller; men vi tänka icke att här följa dess vidare företeelser. Blott det må här finna plats, att Preussens konung denna märkliga 24 Mars skref till »hertigen af Schleswig-Holstein-Augustenburg» ett bref, deri han erkände hertigdömenas tyskhet och förklarade sig beredd att »skydda dem emot alla ingrepp och angrepp genom de mest verksamma medel». Han tillade att dessa begge hertigdömen 1) äro sjelfständiga stater, 2) att de äro med hvarandra fast förbundna stater, 3) att manliga linien i hertigdömena regerar. Man fick längre fram, 1864, tillfälle till hvarjehanda oväntade reflexioner i anledning af denna skrifvelse.

Med anledning af för handen varande allmänna politiska förhållanden äskade konung Oscar genom skrifvelse af den 31 Mars att ständerna i Sverige måtte utvälja ett »hemligt utskott», hvilket emellertid icke på länge kom att sammanträda, emedan det måste dertill afbida konungens egen kallelse, som lät flera veckor vänta på sig. Men redan den 7 April anbefalltes rustningar, dels om en arbetskommendering af 200 man utaf Bohusläns regemente, hvilken skulle användas till fortifikationsarbeten, dels om tre kompanier till garnisonsförstärkning på Carlstens fästning (Marstrand); vidare att två kompanier af Elfsborgs regemente skulle inrycka på Nya Varfvet vid Göteborg samt 6 bombkanonslupar och 2 kanonskonertar der skyndsamligen utrustas. Redan den 4 April hade ordres afgått till Carlskrona o. s. v. om diverse rustningsförberedelser å nio linieskepp, en skonert, åtta kanonjollar och ett ångfartyg. Allmänheten började lystra.

Den 27 April affärdade danskarne en adress, ett nödrop om hjelp från några Köpenhamnare, som funno det »öfverflödigt att nämna sina namn» emedan saken talade för sig sjelf. Denna adress, som var ställd till »svenske brödre» och undertecknad »fra danske brödre», sade bland annat: »Faran är hotande, eröfringslystna horder öfversvämma vårt land, den preussiska örnen

utsträcker sin roflystna klo, för att slå henne i Danmarks bröst. Blod har redan flutit i strömmar, vallen är betäckt med lik. vår här har gjort underverk af tapperhet, men han har måst vika för öfvermakten, för den tredubbla öfvermakten. Allaredan ljudar tyskarnes segertjut öfver till Nörre Jylland» . . .

Nu tog det eld i alla svenska knutar. Den 28 voro Lundaboerna redan färdiga med sin adress för danskarne, och sedan haglade adresser i stort antal. Uti hufvudstadens boklådor framlades subskriptionslistor, dels till direkt penninginsamling åt danskarne, dels till understödjande af sådana svenska frivilliga, som saknade respenningar till Danmark. Studenterna i Upsala beslöto gifva konsert i hufvudstaden till danskarnes förmån. Violoncellisten A. Gehrmann, huru tyskt hans namn än klang, annonserade också konsert för dansk räkning; ja simläraren Gjörcke ställde enkom till bal, för att *dansa* ihop pengar åt danskarne.

Regeringen hade nu vind i seglen för sina afsigter och konungen inkallade hemliga utskottet till en första session på Stockholms slott den 2 Maj. I skrifvelse till statsutskottet af den 4 Maj begärde K. M:t., ej mindre för nödiga förberedande rustningar, än för att komma i tillfälle att vidtaga de åtgärder. som omständigheterna påkalla, att ständerna måtte ställa till K. Mt:s disposition ett kreditiv af två millioner riksdaler banko (3 millioner rdr rmt), och redan den 6 tillstyrkte statsutskottet hos ständerne denna begäran. Stämningen hos riksstånden, i denna skandinaviska fråga, uttalade sig tydligast vid debatten om nyssbemälta kreditiv.

Hos adeln var *Hartmansdorff* den förnämste talaren emot förslaget. Han hade ingenting att invända mot en väpnad neutralitet, som kunde vara nyttig till öfning för både armeen och flottan; men i skrifvelsen hade K. M:t begärt förklaring af ständerne, om de ville underkasta sig de uppoffringar, som ett krig kunde medföra. Men det tillkomme icke ständer, utan konung, att besluta krig, och konungens rådgifvare gjorde orätt att med ständerna vilja dela eller på dem vältra ansvaret för kriget. De vore icke ens behörige att deröfver yttra sig, utan det vore snarare en olycka att fråga dem till råds. Någon orsak till krig funnes ej heller, ty ingen hade förolämpat oss, icke

heller ålade oss något fördrag att anse våra grannars sak som vår egen, och rättvisan fordrade det ej heller, ty att vi skulle göra oss till all rättvisas försvarare, vore en alltför vida sträckt fordran. Den dag kunde komma, då vi behöfde den stora tyska nationens hjelp sjelfva. Vi hade nu ej heller bundsförvandter, och om vi ej finge subsidier, skulle vi icke kunna sjelfva bekosta kriget. Krigsministern *Hohenhausen* tillstod att syftemålet med truppsammandragningen icke vore endast en demonstration inomlands. *Stjernsvärd* ansåg att vi borde bereda oss på verkligt krig, men inskränka det till sjelfförsvar. Friherre *Palmstjerna* påminte att 2 millioner icke kunde förstöra våra finanser, att fredliga underhandlingar påbörjats, men att man måste uppträda beväpnad för att gifva dem eftertryck. Rikets framtida lugn och säkerhet fordrade sjelfförsvar, och våra intressens försvar. Om det tyska ropet på en flotta och station för densamma blefve häftigare, om Tyskland blefve en sjömakt, hvilka skulle ej följderna för oss blifva! Om Danmark hopkrympte till en ö eller ett par, vore tyskarne våra grannar, och Tysklands grannar hade alltid varit hemsökta af krig. Om konungen satte nationens ära i pant, vore nationen pligtig att återköpa densamma. Statsrådet *Sandströmer* ansåg konungen ej kunna få lämpligare ledning för sitt omdöme, än då han rådfrågat nationen. För hemliga utskottet hade konungen framlagt handlingarne. Om Sveriges ära fordrade ett krig, borde saken ej bedömmas efter antalet af fiender. Hr *von Stockenström* ansåg ärligt af en konstitutionel regering, att fråga ständerna; Sverige hade icke råd att uppoffra sig för äran och hjelpsamheten. men nödvändigt vore krig då det gällde egen fördel och säkerhet. Friherre *Sprengtporten* klandrade att v. Hartmansdorff tycktes med lugn åse antingen konungen i Danmark eller femtiomanna-utskottet i Frankfurt styrde Danmark. Steget till krig vore vigtigt; men beväpnad neutralitet behöfde ej nödvändigt föra till krig. Vilja vi behålla aktning hos tyskarne, böra vi iakttaga manlighet och visa oss vara desamme, som för 200 år sedan. *Sam. v. Troil* fann Sveriges interesse ej kunna tillåta Danmarks inkräktning, eller vår ära att med korslagda armar åse. huru stycke för stycke bortrycktes. Ansåg

kongl. propositionen både moraliskt riktig och politiskt klok. Statsrådet *Gripenstedt* uppträdde vidlyftigt emot hr v. Hartmansdorff: Äfven för oss kan en gång den timma slå, då äfven vi måste kämpa den kamp, som Danmark nu strider, måste kämpa för altare och härd, för hus och hem, för allt hvad vi hafva dyrbarast i verlden, och då vi längtansfullt blicka omkring oss efter bistånd. Och måtte vi då aldrig behöfva med oro påminna oss moralens första bud: Allt hvad Du vill att andra skola göra dig, det göre du ock dem. »Jag behöfver icke påminna någon om vigten af det beslut, som skall fattas. En hvar känner betydelsen deraf och vet, att historien skall anteckna detsamma i våra häfder. Jag är också viss derpå, att det blifver värdigt detta stånd.» — General *Lefrèn* hade, såsom ledamot af hemliga utskottet, inhemtat att K. M:t behandlat saken från början varsamt och klokt, och blifvit öfvertygad att rätta tiden till handling nu vore inne för Sverige, hvars intressen snart skulle blifva förnärmade, om det tyska öfvermodet ännu längre finge utsträcka sig. Den af v. Hartmansdorff begärda voteringen bifölls K. M:ts begäran med 194 emot 49.

I Presteståndet talade alla politiska färger för bifall, utom d:r *Sandberg*, som ville afslå, och d:r *Björkman*, som ville återremittera för att få veta huru penningarne skulle anskaffas.

Borgareståndet bifölls utan omröstning. *Rooth* ville dock hafva uttryckt att krig med dess oberäkneliga och olycksaliga följder i det aldralängsta måtte undvikas; *Indebetou* att den fattiga allmogen i hans landsort skulle med motvilja underkasta sig uppoffringar, som afsåge annat än rikets sjelfförsvar; *Ekholm* yttrade sin farhåga att, om stormakterna inskränkte sig till välönskningar, Sverige icke utan våda för sig sjelf, men till föga gagn för Danmark, kan inlåta sig i strid med Tyskland, hvarigenom vi binda händerna på oss från annat håll. *Schartau* bifölls utan tveksamhet och reservationer, och trodde icke att tyskarne skulle helt och hållet lemna våra mått och steg utan afseende, men gaf liksom *Brinck* m. fl. »sitt bifall såsom ett förtroendevotum åt konungen personligen, utan att ministrarne borde tillräkna sig någon del deraf». *Lagergren* ansåg klokt och nödvändigt att bibehålla neutralitet, och att derför ej sky

några uppoffringar, »men det hindrar ej att de diplomatiska underhandlingarne till Danmarks förmån kunde öppnas från en punkt af detta rike, dit vår armée blifvit öfverförd»; om preussarne fatta fast fot på Fyen, innebär det ej en krigsförklaring att ovilkorligen fordra dess utrymmande. *Wœrn* karakteriserade tyskarnes förfarande såsom ett vida mer kränkande och orättvist våld, än som af samma makt förövats vid Pohlens styckning. *Bohnstedt* framställde alla de olägenheter, som ett krig mot ett folk, hvarmed vi länge stått i vänskapliga förbindelser, skulle medföra.

I Bondeståndet bad Sahlström hemliga utskottets ledamöter först yttra sig. *Sven Heurlin* upplyste då att Ryssland, England och Frankrike garanterat Danmark Schleswigs och Holsteins bibehållande under dess krona, hvarföre K. M:t ansett att man icke borde inlåta sig på kriget så länge det hölle sig på dessa orter, men funnit att, i händelse fienden inträngde på Jutland och öarne, Sveriges ära derigenom blefve satt på prof, och i sådant afseende nödvändigt att vara beredd på sjelfförsvar. Talaren trodde ingen, som hört skälen i utskottet, kunna undgå att samtycka, ty på detta fall kunde lämpas det gamla ordspråket: det är lättare stämma i bäcken, än i ån. Hvad man skall göra, bör göras snart. Vice talmannen *Nils Pehrson* instämde med Heurlin, intygande att K. M:t gjort allt för att medla och dervid gått till väga med största försigtighet. *Talmannen* anmärkte att K. M:t nådigt försäkrat att med största möjliga sparsamhet använda anslaget och att arméen ej, utom i högsta nödfall, skulle blifva använd. *Sahlström* ville att arméen skulle nyttjas endast till öarnes försvar och att K. M:t skulle betinga riket ersättning för rustningarne på annat håll, t. ex. i England, samt att K. M:t i sådan händelse täcktes utverka tullfrihet i Sundet för svenska fartyg; under detta vilkor ville han samtycka. *Rutberg* m. fl. yrkade återremiss. *Lars Larsson* fann att Sverige icke borde på något vilkor inlåta sig i ett krig, hvarmed det hade ingenting att skaffa, och yrkade återremiss för att få utrönt, huru mycket kunde behöfvas för att, om så påfordrades, sätta försvarsverket i tillbörligt skick. *Tobias Lind* m. fl. talade för bifall. *Östman* sade att Sverige borde uträtta något

till danska öarnes försvar, men till ersättning utverka tullfrihet i Sundet för svenska fartyg. *Sone Pehrson* likaledes. Vid votering bifölls propositionen med 49 emot 16.

Ett par veckor derefter inträffade i Borgareståndet ett efterspel, så att hr *Koch* malitiöst väckte motion att K. M:t, i händelse af krig, måtte foga anstalt om indrifvande af den krigsgärd, som Presteståndet vid 1810 års riksdag åtagit sig att årligen utgöra under krigstider, och hvilkens belopp troddes utgöra 1700 tunnor spanmål. *Lagergren* trodde ett bifall till denna motion ej skola förskaffa staten en enda kappe, såvida icke några restantier vore att indrifva, enär beviljandet af en krigsgärd icke kan hafva gällande kraft längre än till nästa riksdag. Schartau, Brinck, Wærn och Indebetou understödde motionen, på grund af de i 1810 års riksdagsbeslut begagnade ordalag, och motionen remitterades till ekonomiutskottet.

I medlet af Maj var redan kändt att den under utrustning varande eskadern fått sitt befäl utsedt och skulle bestå af fregatterna Desirée, Götheborg, Josephine, Eugenie, ångskonerten Gefle, korvetten Jarramas, briggen Nordenskjöld, ångfartyget Thor, skonertarne Aktiv och Falk, samt att en afdelning af skärgårdsflottan, 1 chefsfartyg och 6 landstigningskanonslupar, blifvit bestämd att afgå från Stockholm till de södra kusterna med 400 man af norra båtsmanskompanierna; att Westgötha, Skaraborgs, Elfsborgs och Westgöthadals regementen skulle inrycka i Götheborg den 4 Juni under generalen C. G. Löwenhjelms befäl; att en bataljon af Svea och en af andra lifgardet skulle sjöledes afgå till Skåne; att ett tolfpundigt batteri af Götha artilleriregemente skulle inträffa i Landskrona den 6 Juni, Östergöthlands båtsmanskompani i marche-forcée begifva sig till Carlskrona, första och andra lifgrenadier-regementena, Smålands grenadierbataljon, Kronobergs, Jönköpings och Kalmare-regementen skulle vara i Malmö och Helsingborg den 8—12 Juni; och att linieskeppen Carl Johan och Fäderneslandet skulle vara i ordning den 14 Juni, såsom transportskepp. Något senare i Maj fick man veta att kontreamiralen baron Gyllengranat blifvit chef för den utgående eskadern; att Jarramas, Nordenskjöld och Fal-

ken skulle jemte Eugenie stå under kommendören Annerstedts befäl tillsvidare.

Den 22 Maj utgafs ett extrablad till Posttidningen, innehållande »Historisk öfverblick af Schleswig-Holsteinska frågan», ett föredrag i litteratursällskapet den 26 Mars 1847, af riksarkivarien d:r J. J. Nordström, med några sedermera gjorda tillägg. Det var om denna uppsats, kabinettssekreteraren baron Manderström skrifvit mig den 15 i samma Maj: »Jag får äran härhos återsända den förträffliga afhandling, som benäget blifvit mig till genomläsning lemnad. Frågan är deruti på ett lika klart som fullständigt sätt utredd och jag tviflar på att danskarne sjelfva kunnat åstadkomma någonting, som uti en så trång ram, lika bestämdt, skildrar rättmätigheten af deras anspråk på Slesvig. Jag skulle på det högsta förorda tryckningen och tror att författarens namn skulle bidraga att öka antalet af de läsare, som behöfva en skylt för att bedöma ett arbetes värde». Den 17 skref han ånyo: »Med tacksamhet återföljer slutet af herr riksarkivarien Nordströms högst intressanta, och äfven för den uti förevarande fråga ej aldeles obevandrade, ganska lärorika artikel. Den blifver en prydnad för tidningen i alla deras omdöme, som förstå att värdera en grundlig forskning och en klar framställning. För kongl. kabinettet anhåller jag om 50 exemplar deraf, att kringsändas till våra missioner, som deraf kunna draga och bibringa nyttiga lärdomar» . . . Den 21 skref till mig konungens tjenstgörande kabinettskammarherre: »På konungens befallning får jag äran anmoda Tit. att till Hans Maj:t öfversända 10 à 12 exemplar af morgondagens extrablad, så vida sådant utan olägenhet kan ske, utan att öka den redan färdiga upplagan. Skulle denna åter vara utdelad eller på annat sätt disponerad, så är Hans Maj:t belåten med de 2 exemplar, som kommit honom tillhanda».

Den 26 Maj utnämndes ett särskildt generalkrigskommissariat: generalmajoren C. F. Meijer, expeditionschefen S. W. Günther och landskamereraren F. H. Gasslander. Generallöjtnanten J. P. Lefrén fick befälet öfver den i Skåne sammandragna armécorpsen. Gardisten Åström vid konungens andra lifgarde författade, när gardesregementena embarkerade för att

öfverföras från Stockholm till Skåne och Danmark, följande sång, till melodien »under Svea banér»:

Från de nordiska fjell till de sydliga tjell
höres trummornas dån och musköternas smäll.
Emot södern de gå svenska gossarne blå,
till att hjelpa de danske att tyskarne klå.
Segren skall blifva vår, bli vår, bli vår!
ty vi frukta ej död eller sår.
Genom krutrök och damm skall vår fana gå fram —
gamla Sverige ej sviker — ty det vore skam.

Våra fäder med mod hafva vågat sitt blod
der en enda mot tio på slagfältet stod.
Låt oss visa också äfven vi kunna stå
och med heder framföra baneret det blå.
Vår blir segren för visst, för visst, för visst!
med svärden vi slita den tyska tvist.
Ty för frihet och rätt skall den nordiska ätt
alltid strida med mod. Så var fädernas sätt.

Ja framåt och gå på, emot seger vi gå,
fast med blod måste vattnas de lagrar vi få.
Tiraljör! fram med språng, Granadör! fram med sång.
Inga tyskar må hindra vår modiga gång.
Vi med hurra, hurrah, hurrah, hurrah
låta fienden veta att framåt vi dra.
Ja, framåt och gå på! fast vi blott äro få,
vi må visa att segren tillhör oss ändå.

När vi slutat vårt tåg vändes hemåt vår håg,
emot norden det går öfver svallande våg.
Med vår trofasta hand ha vi knutit de band,
som med vänskap förenat de skandiska land.
Emot hemmet vi gå, vi gå, vi gå!
att i vänskapens armar belöningen få,
och att hinna en hamn i den älskades famn —
medan södern med aktning förtäljer vårt namn.

Emellertid sökte flera makter att bemedla fred mellan Tyskland och Danmark. England hade funnit 1720 års garanti ännu icke passa till förhållandena, Preussen hade derefter begärt Englands bemedling, hvilken Danmark slutligen också

antog, ehuru Danmarks förslag att äfven Ryssland skulle öfvertaga bemedlingsvärfvet, alldeles förkastats af Tyskland. Sedan Palmerston anmärkt att underhandlingarne skulle underlättas, om fiendtligheterna inställdes, samtyckte väl Danmark, men icke Tyskland, härtill, och Palmerstons förslag af den 18 Maj kunde icke antagas, emedan Preussen bland annat fordrade att upprorsregeringen i Rendsburg skulle under vapenstilleståndet fortfara. Emellertid mellankom den deklaration, konung Oscar den 4 Maj beslutat och den 9 låtit officielt genom svenske envoyéen i Berlin, friherre d'Ohsson, till preussiska utrikesministern aflemna: »De tilldragelser, hvilka sednast timat uti Danmark, och H. M. Konungens af Preussen och flera tyska förbundsstaters truppers väpnade infall uti hertigdömet Schleswig, hafva ej kunnat undgå att i hög grad uppväcka H. M. Konungens af Sverige och Norrige omsorgsfulla uppmärksamhet. Med stöd af de förenade rikenas oeftergifliga rätt att deltaga uti de beslut, som fattas i afseende å nordens angelägenheter, och i betraktande af de faror, som skulle kunna uppkomma för den genom bestående traktater försäkrade politiska jemnvigten, till följd af det anfall, som emot Danmark blifvit rigtadt, anser konungen sig böra tillkännagifva k. preussiska regeringen sin åsigt af närvarande ställning, samt öppet och redligt för samma regering förklara det handlingssätt, som H. M:t, på grund af H. M. Konungens af Danmark uttryckta önskan, har för afsigt att iakttaga och hvilket H. M:t anser utaf ögonblickets politiska förvecklingar till fullo rättfärdigadt. Det tillhör icke konungen att afgöra den tvistiga frågan angående hertigdömet Schleswig; besittningen af detta land har blifvit Danmark garanterad af andra makter, hvilka redan erbjudit sin bemedling för att bilägga de stridigheter, hvilka olyckligtvis uppstått, och det är endast i samråd med dessa makter, som H. M:t kan komma att uttala sig rörande denna fråga. Men för den händelse, att striden icke skulle inskränka sig till hertigdömet Schleswig, om ett inbrott af tyska förbundets trupper uti andra provinser af konungariket Danmark blef att befara, skulle konungen icke med likgiltighet kunna åse ett sådant anfall emot en allierad grannstats sjelfständighet, och skulle, uti de faror för dess egna staters säker-

het och oafhängighet, hvilka derutaf kunde blifva en följd, finna en tillräcklig anledning att afsända en arméecorps till Fyen, eller hvarje annan af de danska monarkien tillhörande öar, med befallning att förena sig med H. M. Konungens af Danmark väpnade styrka, och att handla gemensamt med denna, uti det helt och hållet defensiva ändamål, att motsätta sig hvarje infall eller landstigning från de tyska truppernas sida. Konungen låter uti sådant afseende en eskader utlöpa från Carlskrona och sammandraga trupper på sina gränser. Omständigheterna komma att afgöra de befallningar, som de kunna komma att erhålla, och huruvida de skola inskeppas för att till H. M. Konungens af Danmark stater öfverföras. Dessa åtgärder, förestafvade af omsorgen för eget sjelfbestånd, hvars på rättvisa och billighet grundade anspråk icke lära kunna misstydas, hafva ingen offensiv egenskap och k. preussiska regeringen skall öfvertyga sig att de icke blifvit vidtagne förr, än sakerna kommit till en utveckling, hvilken icke medgaf att de förenade rikena stillatigande kunde åskåda en beklagansvärd strid, som mer och mer närmade sig till deras egna gränser och inverkade på deras mest maktpåliggande förhållanden. Konungen hyser en uppriktig önskan att den bedröfliga misshällighet, som emellan Danmark och Tyskland uppstått, genom vänlig öfverenskommelse måtte kunna biläggas, och H. M:t har icke förlorat hoppet att se emellan dessa länder återställdt det goda förhållande, som är lika oundgängligt för deras ömsesidiga intressen. Konungen skall alltid finnas beredvillig att medverka till en fredlig, samt på rättvisa och billiga grunder uppgjord förlikning. För att ernå detta mål, vore nödvändigt att fiendtligheterna på båda sidor inställdes och att underhandlingar öppnades under bemedling af de makter, hvilka genom deras läge eller deras politiska förbindelser äga önskan och rättighet att mellankomma till beredande af fred och ömsesidigt godt förstånd. Då konungen till H. M. konungens af Preussen regering låter öfverlemna närvarande förklaring, tror H. M:t sig kunna uttrycka det hopp att densamma, genom denna regerings benägna mellankomst, måtte blifva meddelad de makter, som äro medlemmar af tyska förbundet».

Och härmed begyntes andra stadiet af underhandlingarne,

hvilka kort derpå till största delen förflyttades ifrån London till Malmö.

Upsalastudenternas adress den 1 Maj, på en teckningslista för Danmark, erinrade att studenterna genom sina löften, i Köpenhamns ridhus midsommardagen 1845, inter pocula gifvit ovilkorliga och bestämda *ja* på följande trenne frågor: 1) »Lover De, at vi ville holde sammen indtil vi have frelst vort Fædreland? 2) Ved De, at Deres Fædreland er ikke denne eller hin Egn, men det hele store Skandinaviske Norden? 3) Ved De, at et saadant Ja er et helligt Löfte, hvormed ingen ærlig Mand letsindigen tör lege, et helligt Löfte, hvorfor De sætte i Pant Deres Mandoms Ære og Deres Sjæls Fred?» Johan Nybom utrustade denna adress dessutom med vackra stanzer, t. ex. dessa:

Om alla strängar på den svenska luta
nu vore lika många svenska svärd,
och hvarje bön, som våra hjertan gjuta
en man, fullt väpnad för en riddarfärd,
då komme, Danmark, tusen svärd och män,
men Sverge, Sverge — Sverge dröjer än . . .
Se, Danmark ser på dig. Ack, gif ett svar —
det enda, som kan gifvas ifrån Norden,
att Sverge vapen emot våldet tar
och vill med svärdsklang gifva makt åt orden; —
säg till men säg med kulor och med krut
att Schleswig Danmarks är, nu som förut.

För att dels väcka, dels underhålla och stärka sympatierna för danskarne, anställdes i Stockholm af flera litteratörer den 10 Maj en s. k. »skandinavisk fest» i de la Croix's lokal, till hvilken fest danske och norske ministrarne med deras kanslier samt alla i Stockholm vistande danskar särskildt inbjödos. Svenske och norske envoyén i Paris, grefve Gustaf Löwenhjelm, föreslog skålen för svenske konungen: »Måtte konungarnes konung honom åt oss länge bevara, honom alltid ledsaga och stödja i hans konungsliga kall; måtte hans ädla nit och den broderlighet, han bevisar en sannt broderlig, ädel granne, röna en framgång så hugnelig, som saken är rättvis och skönt dess försvar». Baron Raab föreslog skål för konung Frederik den Syvende, och

skildrade »det herrliga land och det storsinta folk», som af honom regerades. Fredriks envoyé, Bille, tackade å sin monarks vägnar för denna toast. Kongl. sekreteraren Hyltén-Cavallius föreslog en skål för Danmarks folk; mag. Bagge (!) en för Norrige, hvilken besvarades af Norske statsministern Due, som slöt med den önskan att »Han, som i sin visdom styr allt, måtte snart uttala sitt mäktiga: hitintill, till Eider, skall du gå, men icke vidare»; protokollssekreteraren Arfwidsson för Sverige, i hvilken toast han upptog den nyss ingångna underrättelsen att äfven bondeståndet nu bifallit rustningskreditivet, hvilken besvarades med stormande bravorop för Sveriges allmoge; kongl. sekreteraren Key, för Skandinavien, ville hafva dagens fest ansedd såsom en vårens fest till seger och lycka; en bland studenterna från Upsala, vid namn Sohlman (sedermera utgifvare af Aftonbladet) toastade för danska arméen och fick svar af generalen Oxholm; mag. Siljeström drack för förkämparna i striden, som först försonat skandinavismens fordna fiender svenskar, norrmän och danskar, nemligen studenterna o. s. v. En stor allegorisk tableau, arrangerad af Wilh. Wohlfahrt, föreställde segern, omgifven af genier, förande de trenne rikenas vapen, understödd af styrkan, och af hoppet hänvisad åt den öfver Skandinavien sväfvande gruppen af Svea, Nore och Dana i fast förening. Poem af Talis Qvalis skulle deklamerats af Georg Dahlqvist, men denne anmälde förfall; dock blef poemet i tryck utdeladt. Läktarne voro besatta af damer och hela festen, med så många excellencer, var excellent. — Vid Öresund hurrades på begge stränderna åt underrättelsen att Sverige och Norrige skulle deltaga i den danska striden mot tyskarne; åtminstone den 9 Maj, då 3 à 400 Helsingörboer af alla stånd begifvit sig till Helsingborg, »för att utvexla med sina svenska naboer de glada känslorna», hvilket skedde under sexande i hôtel Mollbergs hela öfra våning och pokulerande ur bålar på stora bord ute på sjelfva torget . . . sång och tal, fackeltåg och raketer, så att »hurrahropen på ömse sidor ville nästan aldrig taga en ända».

Uti Preussische Staats-Anzeiger för den 13 Maj fann man en uppsats, daterad Berlin den 12, i hvilken, efter en kort redogörelse för den svenska deklarationens innehåll, tillägges: »I an-

ledning af dessa förklaringar har den kongl. (preussiska) regeringen kunnat gifva den lugnande försäkran, att hvarken från dess eller från förbundets sida någon slags eröfringsafsigt hyses i afseende på Danmark eller de Skandinaviska rikena; liksom de äfven förnyade gånger offentligen uttalat detta och tillkännagifvit det för de Europeiska makterna; att äfven occupationen utaf en del af Jutland icke hade någon annan karakter, än den af en nödtvungen repressalie emot det af Danmark föranstaltade borttagandet af tysk egendom, samt vinnandet af en garanti för densammas ersättande; och att den sjelf redan förklarat sig beredd att draga sina trupper tillbaka ifrån Jutland, så snart ändamålet med denna åtgärd vore uppnådt»; — och k. preussiske envoyén i Stockholm gaf svenske statsministern uti en note af den 18 Maj tillkänna att, då K. Maj:ts minister i Berlin uti den note, hvarigenom han meddelat deklarationen, tillika afgifvit den försäkran, att de åtgärder, hvilka svenska regeringen ansett sig uti ett visst uppgifvet fall böra vidtaga, äro af helt och hållet defensiv egenskap och att tyska förbundets sjöfart fortfarande skall njuta skydd och vänskapligt emottagande uti svenska och norska hamnar, åtminstone så länge, som reciprocitet i detta fall iakttages, — har denna försäkran af H. M. konungens af preussen regering blifvit med nöje emottagen, hvarföre denna regering skall anse såsom en skyldighet att handla efter samma grundsats». Enligt hvad i officiel väg blef meddeladt, hade K. Hannoveranska regeringen äfvensom provisoriska regeringen i Schleswig-Holstein, den 17 och 18 Maj beslutat att genast låta upphäfva den å danska skepp lagda embargo; dessa åtgärder, grundade på tyska förbundets föreskrift, häfde alla farhågor för fiendtligheter emot svenska och norska skepp i tyska hamnar.

Att Sverige vid allt detta icke uppträdde utan »rygg», ville man redan på den tiden sluta deraf att kejsar Nicolai andra son, storfursten Constantin (född 1827), skickades till Stockholm, dit han ankom den 22 Maj på ryska fregatten Pallas, åtföljd af tvenne ångfartyg: Hrabri och Ottowarchini. Han åtföljdes af den verldsbekante furst Mentschikoff — sedermera »paletot-mannen» i Constantinopel, — och qvarstannade vid konung Oscars hof intill tidigt på morgonen den 26. Från Stock-

holm begaf han sig till Köpenhamn, der han uppträdde samtidigt med konung Oscars tredje son, Oscar, och till danskarnes stora förtjusning. Konung Oscar sjelf anträdde den 3 Juni med sina begge äldsta söner sin resa till Malmö, och ankom dit den 6 på morgonen. Här emottog han redan följande dagen besök af konung Fredrik VII, åtföljd af dennes farbroder »H. K. H. Arfprinsen Ferdinand af Danmark» och H. Furstl. Höghet Hertig Christian af Holstein-Glücksburg (sedermera konung Christian IX). De qvarstannade i Sverige till den 10, och var det under detta möte, Sveriges konung utmärkte hvad som i successionsfrågan var å färde med furst Christian, genom att den 8 Juni gifva denne eljest obetydande furste Seraffmerorden. Storbrittanniske envoyén i Köpenhamn, Sir Henry Winn, infann sig i Malmö den 9. Der hvimlade af ministrar och generaler. Hela den svensk-norska eskadern låg redan den 13 församlad på Malmö redd, en del landttrupper i landsorterna och andra skånska orter; men de svenska trupper, som inskeppats i Götheborg, hade då redan ankommit till Fyen. Ett privat bref af den 13 Juni, från Malmö, innehöll bland annat: »Man vet icke om man här är vid ett läger eller en kongress. Ehuru krigiskt allt ser ut, bevisa dock de många diplomatiska konferenser, som egt rum, att äfven underhandlingar flitigt pågå. Danske konungen var åtföljd af sin utrikesminister, grefve Knuth; i fredags, då begge konungarne ämnat besöka Landskrona, kom underrättelse att engelska ministern i Köpenhamn skulle hitkomma i anledning af vigtiga depescher, dem han från sin regering erhållit — och konungarnes resa blef uppskjuten. Engelska ministern blef genast vid sin ankomst af utrikesministern införd till konungen, hvarest samtalet räckte tvenne timmar, och derpå gjorde svenske konungen den danske ett långt besök. Kurirer skickades i de dagarne till London, Petersburg och Berlin. Den 29 Maj hade norska storthinget enstämmigt, och efter mer än 6 timmars debatt inom lyckta dörrar, bifallit: 1) att norska linietrupper och roddflottiljen, om, när och hvar H. Maj:t finner det nödigt, användas att, genom deltagande i Danmarks försvar mot tyska förbundets anfall, beskydda de förenade rikenas närvarande och framtida intressen, och 2) att till bestridande af de i detta af-

seende nödiga utgifter bevilja extraordinärt, utom de ordinarie budgetsbevillningarna, en summa af 260,000 species (1,040,000 rdr rmt).

Skandinavismen var nu fullfjedrad.

Små missförstånd kunde icke undvikas. Tvenne svenska fartyg, ankomna genom Schlesvig-Holsteinska kanalen, blefvo af danska korvetten Galathée vid utlöpandet från hamnen i Kiel afvisade och tvungna att åter inlöpa, så att svenske generalkonsuln i Kiel genast måste sända vicekonsuln ombord för att protestera; och ankom hans rapport till svenske ministern i Köpenhamn den 4 Maj, hvarefter danska marinministern uttryckte sin ledsnad öfver hvad som händt och förklarade saken bero på oriktig tillämpning af de åt korvettchefen meddelade föreskrifter.

Den 19 Juni uppstod i Landskrona krakèl emellan svensk och norsk militär. Sedan på e. m. tvenne norska artilleribataljoner sjöledes ditkommit, fingo några underofficerare och konstaplar kl. 9—10 på aftonen tillstånd att gå i land och ingingo der på ett värdshus, hvarest förut några svenska artilleriunderofficerare befunno sig. Man spisade tillsammans, och norrmännen bjödo på punsch. En norsk underofficer Holm nekade betala ett glas, som han sönderslagit, hvarpå norska sergeanten Nilssen erbjöd sig att betala, hvilket bestreds af Holm, hvarvid Nilssen kallade Holm »skojare» och slog honom i ansigtet. Slagsmål uppstod emellan några af norrmännen, och en uppasserska sprang då ut att begära hjelp af svenskarne, som gått ut på torget för att afhöra sång af norska konstaplar. Dessa, både svenskar och norrmän, skyndade då in, hvarvid sergeanten vid Wendes artilleri Lindgren, under bemödandet att åtskilja de kämpande, blef träffad i låret så illa, att han efter några timmar afled. En norsk fourir Taubon blef för denna gerning häktad.

Tyskarne i Sverige och Norrige tyckte icke heller mycket om skandinavismen, naturligtvis. I Trondhiem såg man den 15 Maj tyska kokarder burna äfven af norska borgare (förmodligen af tyskt ursprung) och ondgjordes deröfver. Den 16 Maj klandrade Leipziger-Charivari i skarpa ordalag de svenska tidningarne för deras danska sympathier, och namneligen »Öresundsposten för dess oförskämdhet och skryt» samt »Aftonbladet, som pratar

om tysk eröfringslusta och icke vill att Sverige skall overksamt åse de skandinaviska brödernas undergång». Uti en mot Danmark fiendtlig stämning talade deremot de norska bladen: »Frederikshalds Budstikke» och »Frederiksstads Ugeblad», samt emot Norriges deltagande i kriget »Drammens Adresse» och »Drammens Tidende». »Morgenbladet» i Christiania aftryckte äfven artiklar, dels ur landsortsblad dels insända originaluppsatser, som talade emot kriget. Några Malmöboer, som besökt fregatten Desirée å Malmö redd den 11 Juni, hade berättat att vid Haderslev danskarne fått behålla fältet derföre, att preussarne ansett en dansk kavalleritrupp vara svenskt ridande artilleri, och derom hade ett par ord influtit uti ett bref från Malmö till Posttidningen, några dagar derefter. Sådant upptogs af »några i Stockholm boende tyskar» så illa, att de uti en replik, som fick plats i Aftonbladet den 20 Juni, förevitade Posttidningen »stor krigslust, mycket fiendtlig stämning emot Tyskland, särdeles emot Preussen, löjliga fanfaronader, bristande aktning för krigarāran hos en annan nation, präleri och skryt, förblindelse och berusning». Men detta försämrade endast saken för dem. Den 28 citerade Posttidningen för deras räkning utur Öresundsposten för den 23 bref från en norsk frivillig ifrån Nordschlesvig den 13 Juni: »fienden döljer icke sin oro för svenskens och norrmannens deltagande i striden. Detta känner man icke blott genom trovärdiga mäns försäkran, som haft preussare i qvarter, men äfven af dem sjelfva. Då en officer af de våra en natt inspicierade förposterna i spetsen för en patrull, som var klädd i ljusblå kappor, hörde man plötsligt fiendens poster bakom ett närliggande gärde, obehagligt öfverraskade, utropa: »Zurück, zurück! da sind die Schweden!» Då fotgardet, som består af stolta karlar i björnskinnsmössor, stormade fram vid Düppel, hörde man likaledes tyskarne skrika: »Gott verdamme, da sind die Schweden!» De ypperliga herrgårdsskyttarne ansågos till en början af tyskarne dels för svenskar, dels för norska björnskyttar».

Hvarhelst en preussare mötte en schlesvig-holsteinsk officer eller soldat, visade han honom öppet sitt förakt: det vanliga var att preussarne utsträckte i förbigående tre fingrar, för att erinra om mened. I ett stort sällskap, der preussiska office-

rare voro närvarande, föreslog en prest skålen »för det qvinliga i krigarens dygder: troheten», hvarvid en preussisk officer, von Falkenstein, reste sig och utbrast: »Ja, hade denna dygd funnits i schlesvigarnes och holsteinarnes leder, så hade vi icke nu varit här». Tyskar funnos, som sade och skrefvo (se Augsb. Allg. Zeitung 18 Juni, »von der Böhmischen Gränze 12 Juni») att »svenskarne borde upplysas om faran af att, under baneret af stamförvandtlig ifver för Danmark, öfverlemna sig till verktyg åt Rysslands hemliga och egoistiska afsigter». Uti samma tidnings bilaga för den 13 Juni fanns ett bref ifrån Stockholm af den 2, hvari påstods att Aftonbladets nya betänksamhet uti krigsfrågan stode så i strid till allmänna opinionen, att det just derigenom temligen förlorat sin förra popularitet, och att sedan man varit van vid den ifrågavarande redaktörens taktik att eljest alltid ställa sig i spetsen för de åsigter, som äro för mängden behagliga, hans närvarande beteende, så alldeles olika, förekom derhän besynnerligt, att många satte tro till de utspridda ryktena att han, egaren af bladet, tillika skeppsredare och grosshandlare, af farhåga för sina rederiaffärer ställt sig på fredspartiets sida; ja, ännu värre rykten voro i omlopp.

I afseende på norrmännen tycktes förhållandet från danskarnes sida icke varit så varmt, som i afseende på svenskarne. Åtminstone sade norske Rigstidenden i Oktober, sedan trupperna hemkommit, att »enligt hvad man hör af de hemkommande norske frivillige, är sinnesstämningen i Danmark föga gunstig mot Norrige», och till ytterligare bevis anfördes att norska officerare, som i Danmark utmärkt sig, icke blifvit dekorerade samtidigt med de svenske. Morgenbladet förde samma språk och tillade att »den, som icke deri vill se en varning om följderne af skandinav-raseriet på det politiska gebietet, för honom är hvarje tidens tecken och historiens vink onyttig». Christianiaposten gycklade med alltsammans och antydde att danskarne »sparat sina bandstumpar i år, bara för att icke utsätta dem nu för enahanda mottagande af oppositionen i Norrige, som föll dem till del i fjor». Danska ministeriella »Fædrelandet» sökte öfverskyla och bortblanda tvisten, under föregifvande att ministrarne vore oskyldiga, emedan konungens hofomgifning, icke de förra,

tagit ordensutdelandet om hand, hvilket Berlingske Tidende, hofvets organ, deremot ifrigt bestred.

Alldeles samtidigt fick man ett nog märkeligt uttryck af tyska sympathier för Sverige. En resande svensk sammanträffade i Oktober uti Lübecks Stadtkeller (under Rådhuset) med tio preussiska officerare, som på det vänskapligaste yttrade sig om Sverige och dess politiska förhållanden i Schlesvigska frågan, samt anhöllo att få betyga detta skriftligen, i en undertecknad skrift, uppsatt i samma rum, der den ädle och statskloke borgmästaren Bröms höll Gustaf Wasa gömd för danskarnes efterspaningar, då han såsom flykting anropat Lübecks skydd och försvar: »Undertecknade önska, af hela sitt hjerta, frid och hjertlig vänskap mellan stamförvandterne, de tappra svenska och tyska folken: v. Sanderoth, v. Winterfelt, v. Dotten, grefve Schwerin, v. Krotzich, v. Holtzendorf, *v. Buddenbrock, född svensk*, v. Hauer, v. Heijdenbrock, v. Rommell», alla officerare vid andra preussiska kyrassierregementet.

De svenske frivillige, som inträdde i danska arméen, blefvo icke alldeles så varmt tagna, som svenska linietrupperne på Fyen. En af de förre, svensken Westman, skref den 14 Juni: »i dag har jag slutat exercisskolan och är välbeställd soldat i röd »frack» och ljusblå byxor. Man erbjöd mig officersgrad om jag ville stanna någon tid i Köpenhamn och exercera rekryter, men som jag längtade till krigstheatern, begärde jag slippa. Exercisen hade varit trägen, lefnadskostnaderna temligen dryga: nattlogis 24, middag 32 och aftonmåltid 16 skilling». Redan den 25 Maj blef i Sverige kändt att danska regeringen icke vidare kunde emottaga frivilliga till anställning vid danska arméen, sedan »redan ett betydligt antal svenske och norske frivillige anmält sig till inträde och blifvit med tacksamhet emottagna samt förmånligt anställda». Den 5 Juni stupade vid Sundevit, såsom frivilliga hos danskarne, de begge unga tappra svenska officerarne löjtnanterne baron Leijonhufvud och Sommelius (hvilken sistnämnde varit äfven lycklig poet, under signaturen »Beppo»), och dansken Fr. Hammerich skref om dem:

Tak, I dyrebare Helte
at I kom af kjærlighed,

at I Sværdet drog fra Belte
og til Döden trofast stræd:
Tak för Roserne, som sprunge
frem af Eders Hjerteblod,
som i Friheds Vaar den unge
Varsle Seir och herlig Bod!
I har stridt og I har vundet!
og med fulde Toners klang
Eftermælet, I har fundet,
leve skal i Mindesang...
Og saavist det, som I drömte,
har en evig Sandheds Magt
og saavist det Blod, der strömte,
vier en Fostbroderspagt,
och saavidt som i det Fjerne
Brödre Blodets Röst forstaae,
skal den nye Morgenstjerne
over Eders Grav opgaae.

Den 11 dog af sina blessyrer den norske frivillige V. Lövenskiold, dansk löjtnant i tionde bataljonen, och öfver honom skref H. H. Nyegaard:

En Helt er död, men ei hans Heltenavn!
Med glödende Begeistring drog han Sværdet
og jublende han sank i Dödens Favn
som Oldtids Kæmper, kjækt og uforfærdet.
O, stolte, minderige Hædersdöd!
at falde kæmpende for Nordens Ære,
at ane Fremtids Himmel morgenröd
og om Ideens sandhet Vidne være!
En Helt er död, men ei hans Heltery,
klart funkler det fra Nordens Tvillingstierne...

Till den folkpoesi, som detta blodiga år i så rikt mått framkallade, må väl äfven räknas sjelfva Berlingske Tidendes i Köpenhamn berättelse i Juli från Fyen, att »svenskarne genom blotta sin närvaro höllo fienden i schack» och att, »om svenskarne lemna Danmark utan att hafva dragit svärdet, så skall icke desto mindre deras vistande i Danmark blifva ett kärt minne, som mäktigt skall bidraga att fastare sammanknyta bandet emellan brödrafolken». Bland allmogen, t. ex. i Wester-

göthland, uppstod en alldeles ny litteratur, mycket eftersökt och vandrande från stuga till stuga. Det var de utkommenderade soldaternas bref till hemmet. I dessa bref framställde de sina önskningar och förhoppningar, dels om snart återseende, dels att »i ett slag» få visa det svenska mannamodet och deltagandet för det folk, hos hvilket de så gästvänligt blifvit emottagna. En soldat skref om danskarne: »de emottogo oss med stor vördnad och tillgifvenhet vid landstigningen och beviste oss all vederqvickelse;» en annan: »vi må så väl på Fyen, att ingen grefve hemma kan må bättre, vi få öl och vin att dricka, men bränvin få vi icke;» en tredje berättade att »preussarne på sina studsare begagna kikare, med hvilka de kunna se fienden på sju mils afstånd», men tillade att våra skarpskyttar erhöllo i Götheborg gevär, hvilka äfven skulle förses med dylika fjerrglas.

Från Kierteminde på Fyen skref en den 10 Juni: »de första officerare, som kommo i land, blefvo ordentligt bländade af omfamningar och voro nära att hissas. Genast blefvo vi bjudna på frukost till rådhuset. Många damer infunno sig äfven och inbjödo oss i sina familjer på ett högst älskvärdt sätt. Allt vittnade att vi voro välkomna. Manskapet förplägades rundligen, i fria luften. Efter slutad frukost stodo vagnar tillreds, att transportera dem, som icke kunde få logis i staden, till sina qvarter, emedan de danske »icke vilde at de Svenske Brödre skulde fare ilde». I Odensee blefvo soldaterna den 13 förplägade på torget; enthusiasmen steg till sin höjd; damerna nedkastade från fenstren näsdukar, bandrosor, handskar och buketter, till tecken att de voro färdiga att gifva allt hvad de hade, och sjöngo dervid:

Vær velkommen ædle Frænde
fra din fjerne Kyst!
Vennen vi i dig gjenkjende
nu med Jubellyst.
Her, hvor Tysklands Röverskarer
frækt med Ild og Sværd fremfarer,
her skal Nordens Broderflamme
knusende dem ramme.

Från Middelfahrt skrefs den 28 Juni: »våra soldater beundras mycket för sin ståtliga hållning, sin längd och sitt manhaftiga

utseende; jag har sett preussiska, sachsiska, baierska, österrikiska och danska m. fl. soldater, och både i exercis, hållning och längd har jag funnit svenskarne öfverlägsna. De sjelfva säga om danskarne: »det är ett förfaseligt godt folk här, det är riktigt ett folk att våga lif och blod för». I medlet af Augusti skrefs från Fyen att trupperna mådde på allt sätt väl hos den välvilliga och gästfria danska allmogen. De svenske hjelpte sina värdar på det kraftigaste med skörden, hvilket väl behöfdes, då så många unga armar bland de danske blifvit upptagna af kriget. »Ehuru vi här ej sårats af kulor och krut, hafva likväl flera svenskar sårats af Amors pilar, och hjertan ha vi eröfrat i mängd, så att säkerligen blifva flere smukke danske piger förda såsom segerbyten till gamla Sverige». Huruvida just detta inträffade, må lemnas osagdt; men säkert är att mer än en af de hurtiga svenska gossarne blef qvar i Danmark, såsom måg och arfvinge på betydande bondgårdar; och ännu aderton år senare beskrefs för den resande i dessa bygder ganska utförligt, hurusom dessutom från denna svenska inqvartering en ny, talrik och genuin, race af »skandinavier» på stället uppvuxit, regementens söner och döttrar. Vistelsen i detta Schlaraffenland kunde slutligen blifvit lika »försoffande» för de svenske krigsmännen, som Delilas konster för Simson, och det var icke för tidigt att de förstnämnde, i följd af vapenhvilan mellan Danmark och Tyskland, i de första dagarne af September fingo bryta upp till fäderneslandet, efter ett mångenstädes, både ömt och ömtåligt afsked.

Emellertid hade i Malmö de svåra och invecklade underhandlingarne alltjemnt fortgått. Vid första sammankomsten der, emellan konungarne Fredrik och Oscar, framlade den förre och gillade den senare ett nytt utkast till vapenstillestånd, i hufvudsaken enligt med det Palmerstonska, men i vissa punkter närmande sig Preussens önskningar, och svenske kabinettssekreteraren friherre Manderström skickades till Berlin för att bereda framgång deråt, dervid understödd af Rysslands moraliska inflytelse. Preussen, som fått en mot Danmark mindre afvog ministère och hunnit röna följderna af handelns och skeppsfartens afstannande, började se hela kriget ur annan synpunkt och skickade grefve Pourtalès till Malmö med ett förslag, som liknade

det Palmerstonska, och som svenska utrikesministern friherre Stierneld punkt för punkt diskuterade med Pourtalès med en insigt — sade danska »Fædrelandet» — »som skulle hafva hedrat en dansk statsman»: med vissa förändringar, dem det lyckades Stierneld genomdrifva, tillställdes det sedan Danmarks regering, hvars utrikesminister, grefve Knuth, kom till Malmö och fortsatte underhandlingen under Stiernelds auspicier. Med några modifikationer afslutades konventionen den 2 Juli, och ratificerades först af Danmark, hvarefter friherre Manderström åter skickades till Berlin, der den likaledes, dock med några af Danmark sedan godkända obetydliga tillsatser, antogs äfven af Preussen. Men nu inträdde ett tredje och märkvärdigare stadium: vid ett möte i Kolding 15 Juli förklarade Pourtalès, förlägen och öfverraskad, att tyska truppernas öfverbefälhafvare icke ville samtycka till insurgentarméens upplösning m. m. Underhandlingarne fortsattes dock äfven följande dagen; men nu framkommo Preussens underhandlare med en mängd nya fordringar, i uppenbar strid med den redan ratificerade konventionen: 1) danske konungen skulle erkänna upprorsregeringens anordningar, 2) Lauenburg skulle icke befrias från det der påtvungna upproret och 3) hela konventionen skulle underställas tyske riksföreståndarens i Frankfurt ratifikation, oaktadt tyska förbundet förut gifvit Preussen oinskränkt fullmakt i denna fråga, hvilken fullmakt af den nya tyska »riksförsamlingen» sedermera uttryckligen stadfästats. Den 19 Juli skref till mig från Hamburg grefve Gustaf Löwenhjelm, som just då, på genomresa, befann sig der: »Att kungen i Preussen, till följd af general Wrangels vägran att underteckna stillestånds-fördraget, tillsändt honom sin adjutant, general Neumann, med förnyad befallning, är utan tvifvel i Stockholm kändt; men i härvarande preussiska postkontoret är kändt att befallningen lyder: »teckna sub spe rati af H. Kejs. H. der Reichsverweser», som väl icke utlåter sig innan han från Wien återkommit till Frankfurt. Intill dess fortfar väl det provisoriska stillestånd et». En ytterligare ambassad, hvari äfven friherre Lagerheim och sir Wynn deltogo, uträttade ingenting, och fiendtligheterna öppnades på nytt. Huru det gick med saken i Frank-

furt, visar sig längre fram; och det var derigenom, som frågan drogs ut ända långt in i September.

Likväl lände det konung Oscar till stort berōm, att han genom sin bemedling lyckats afsluta denna mycket beskrifna »vapenhvila»; icke blott för den diplomatiska talent, han dervid adagalade, utan äfven för den visa måtta, han, i trotts af sin egen skandinavism, iakttog med svenskt blod och svenska öden för framtiden. Vårt svenska Aftonblad uttryckte denna mening den 13 September: »Det utgör för oss en kär skyldighet att hembära ett uttryck af uppriktig erkänsla åt den förening af lugn, moderation och allvar, som H. M. Konungen och de rådgifvare, som omgifvit honom i Malmö, härvid ådagalagt... Det är icke mera än blott rättvisa att erkänna att det fordrats en ganska stor fasthet i karakteren, för att qvarhålla sakerna på den skenbart mindre verksamma, men likväl för de i frågan invecklade nationernas och hela Europas intresse maktpåliggande, ståndpunkt af en beväpnad, men likväl icke med vapenmakt ingripande, bemedling, som ifrån början utgjorde konung Oscars politik, — en politik, den vi (A.B.) alltid ansett för den rätta. Det är ingalunda obekant, hvilka starka påkänningar uppenbarat sig från flera håll, för att rubba denna ståndpunkt och locka de svenska vapnen in i striden. Danskarnes oupphörliga enträgenhet och flerfaldiga försök; enthusiasmens hänförelse inom vårt eget land; stridsropen från större delen af pressen i begynnelsen och, tilläggom, den önskan, som hade varit ganska förlåtlig, att den svenske krigaren och de unge prinsarne måtte få tillfälle att skära några lagrar på stridsfältet: allt detta måste bekämpas. För den fasta föresats, som konungen i detta afseende visat, skördar han nu, icke några militäriska triumfer, men den större och ljufvare tillfredsställelsen för sitt hjerta, att hafva besparat utgjutelsen af mycket menniskoblod och förekommit många och vidt utseende olyckor och förödelser. Detta är en högre och varaktigare ära, som är åtföljd af den fredlige medborgarens tacksamhet.»

Skada blott — att hans verk så kort tid egde bestånd! I början af November ansågs i Köpenhamn stilleståndet böra betraktas såsom brutet och den 9 nedlade fyra af de danska mini-

strarne: Knuth, Tscherning, Monrad och Lehmann sina portföljer, i följd af det sätt, hvarpå de af dem åt tyska riksförsamlingens komité lemnade upplysningar uti schlesvigska frågan blifvit upptagne; den 15 December såg sig danske konungen nödsakad att i en proklamation förklara, att i hans hertigdömen Schlesvig och Holstein icke funnes någon laglig, i landsherrens namn och efter vapenstilleståndets ordalydelse och anda styrande, öfverhet, som undersåtarne kunde vara pligtiga att akta och lyda.

XLIV.

Lamartine.

Lady Stanhopes profetia om Lamartine. — Ludvig Filips flykt ur Paris. — Emil de Girardin. — Crémieux. — Times förskräckliga välkomsthelsning till Ludvig Filip. — Hertiginnan af Orleans. — Republikens proklamering. — Provisoriska regeringens alla ledamöter. — Republikens profeter. — Bakom kulisserna. — Reformes' redaktörer. — Dupins afsättning och återinsättning. — Klubbarne i Paris. — Kommunismen: En miliards beskattning på de rika. — All liniemilitär bannlyst ur Paris. — Demonstrationen af 17 Mars. — Blanqui. — Skräckregering. — Kommunistinsurrektionen 16 April. — Ledru Rollin, Blanqui, Raspail, Cabét. — Louis Blanc räddar Paris. — Verkliga och föregifna sammansvärjningar. — Bourgeoisiens förmenta seger öfver proletariatet. — Nationalförsamlingsvalen. — Församlingen öppnad väljer ny regering. — Verkställande utskottet. — Revolten den 15 Maj. — Församlingen fördrifven; fyra eller fem provisoriska regeringar. — Lamartine räddar samhället från röda republiken.

Om en af provisoriska regeringens ledamöter, Alphonse de Lamartine, profeterade lady Ester Stanhope sexton år tidigare, då hon i orienten fick besök af honom: »Tro mig, om ni vill, men det säkra är att ni är en af de menniskor, som jag väntat, som försynen sänder och som skall hafva stor del i fullbordandet af de verk, som förberedas. Frankrike har ett stort uppdrag att utföra. Ni skall deltaga deri. Jag vet ännu icke huru, men det skall jag kunna säga eder, om ni så vill, sedan jag rådfrågat

mina stjernor. — Der synes, som stode ni under olika nästan stridiga stjernors ledning. Der synes ett inflytande af energi och handling. Tacka Gud: det gifves få menniskor födda under mer än *en* stjerna, få hvilkas är lycklig, men ännu färre, hvilkas stjerna icke motväges af någon annans onda inflytelse. Ni deremot har flera, och alla stå i harmoni för att tjena er och alla biträda hvarandra till er förmån.» ...

Under det striden i Paris den 24 Februari som häftigast pågick kring Palais royal och Tuilerierna, ilade journalisten Emile de Girardin — genom öppen process offentligen förklarad naturlig son af grefve Alexander de Girardin och en fru D., hvars man var assessor vid en af öfverrätterna i Paris, — till sistnämnda palats och framlade för Ludvig Filip en proklamation, innehållande konungens thronafsägelse, hertiginnans af Orleans regentskap och allmän amnesti. Girardin förklarade att hvarje ögonblicks dröjsmål kunde kosta konungen och hans familj lifvet; hertigen af Montpensier störtade till konungens fötter och besvor honom abdikera. Nu författade konungen sjelf en afsägelse, skrifven i största brådska, på ett oklippt qvartblad: »Jag afsäger mig härmed den krona, som nationens vilja kallat mig att bära, till förmån för min sonson, grefven af Paris. Må han blifva lycklig i lösningen af den uppgift, som i dag lemnas honom. Den 24 Febr. 1848». Här yttrades icke ett ord om regentskap af hertiginnan, hvartill konungen omöjligt kunde öfvertalas samtycka. Girardin ilade, åtföljd af Lamoricière, till Tuilerieplatsen, för att med afsägelsen i handen förmå partierna att inställa elden. Men det var ett fåfängt försök: Lamoricière sårades och Girardin förde papperet till kammaren. Under tiden lemnade konungen och hans familj Tuilerierna genom en oansenlig utgång, medan thronen i thronsalen höggs i stycken af folket, Bugeauds och Soults porträtter i marskalkarnes sal söndersletos och hofvets ekipager uppbrändes. Kl. var 1. Då kom från Tuilerierna genom Tuileriträdgården en ung man springande, och ropade öfverljudt att konungen abdikerat. Några ögonblick derpå visade sig i Tuileriträdgårdens hufvudallée nationalgardister till häst, bönfallande att man måtte respektera olyckan, afhålla sig från alla utlåtelser och icke till-

ställa någon demonstration. Nu syntes vid trädgårdens gallerverk Ludvig Filip, svartklädd, med rund hatt, blek som döden och tungt stödd på drottningens arm. Han föreföll skygg och ängslig, men hon blickade stolt och vred omkring sig. Man ropade helt högt i folkhopen: »vi vilja icke att något ondt skall vederfaras denne olycklige gubbe; må han draga i fred!» När majestäterna med sin lilla svit af 30 till 40 personer hunnit ut genom Tuileriträdgården till asfalten, som omgifver obelisken, stannade de och folket ropade: »lefve Frankrike, lefve reformen!» Trängseln blef så stark, att konungen släppte drottningens arm och sökte gå några steg baklänges: han stod just på den punkt, der Ludvig XVI:s hufvud föll. Drottningen förfärades när hon icke mer kände konungens arm; en man ur hopen bjöd henne sin, med orden: »var icke rädd, madame, gå ni vidare, folket skall nog gifva plats;» men med vredgad min och ton stötte hon hans arm tillbaka och utbrast: »lemna mig!» Derefter gick hon till konungen; två smutsiga enspända hyrdrotschkor foro fram, flera barn sutto i dem redan, hr Crémieux hjelpte konungen och drottningen in och slog derefter upp fotsteget, hvarpå kuskarne drefvo hästarna i fullt carrière derifrån, i riktning åt St. Cloud. I den hast, hvarmed konungen beslöt sig att fly, kunde han ingenting medtaga: han var i frack och hade ej en gång tid att taga en öfverrock, ännu mindre papper eller penningar. Så snart de kunglige lemnat rummen, inrusade pöbeln. Nationalgardister togo ögonblickligen konungens alla papper i beslag. I de magnifika sofforna vältrade sig samhällets drägg med smutsiga stöflor; inom få ögonblick såg alltsammans ut som ett stall. Thronsalen, beklädd med rödt sammet, blef alldeles förstörd. Pöbeln innehade thronen, öfverljudt skränande: »vi äro alla konungar!» Präktiga fortepianos kastades ut genom fenstren. På aftonen tändes ljusen i kronorna och pöbeln dansade.

Under tiden flyktade i aftonens mörker allt längre och ångestfullare ifrån Paris Tuileriernas fordna kongliga invånare. Öfver konungens flykt till England bekantgjordes längre fram följande redogörelse, som på mer än ett ställe bar tecken af att vara hans egen. Uti tre små vagnar, beräknade för 6, inspärrades den 24 Februari 15 personer, och foro, eskorterade af

andra kyrassierregementet samt en afdelning beridet mobilgarde, till St. Cloud. Der anskaffade general Dumas i stället för vagnarne tre omnibus, som förde flyktingarne till Versailles, hvarest Dumas hyrde två berlinervagnar och lånade 1200 francs. En af vagnarne fick prinsessan Clementine med sin gemål (August af Sachsen-Coburg), deras 3 barn och Nemours dotter Marie. Denna vagn uppnådde snart Eu, och de nämnda personerna foro till Boulogne, der de på paketbåten sammanträffade med hertigen af Nemours, samt anlände till Folkstone i England redan den 27. Den andra vagnen och en af omnibus hade konungen, drottningen, Nemours lille son Alençon, samt hertigen af Montpensier. De foro till Dreux, der konungen egde en gammal borg, nästan ruin; ditkomna samma afton, erforo de vid uppvaknandet på morgonen den 25, att regentskapsförsöket felslagit och republiken proklamerats. Detta omstörtade konungens alla planer: dittills hade han hoppats att icke behöfva lemna Frankrike; ingenting annat återstod nu, än att fly till England. Han upptog här af sin förvaltare icke fullt 5000 francs, skiljde sig från de andra, uppsteg med drottningen i en vagn, som kördes af underprefekten i Dreux, Maréchal, och afreste med sin kammartjenare, drottningens kammarjungfru och general Rumigny. Vagnen låtsade fara till Eu, men gjorde en omväg och for åt trakten af Honfleur, der en f. d. ordonansofficer hos konungen, Perthuis, egde ett litet hus med två rum. I Dreux hade blifvit utfärdade pass, som kallade majestäterna »hr och fru Lebrun». Vid floden Eure, nära en stor fabrik, hade de af ryktena från Paris upphetsade arbetarne samlat sig å den väg, vagnen skulle passera; men af försigtighet hade vagnen äfven här tagit en omväg, så att de ursinnige (som ropade »lefve reformen, ned med Ludvig Filip!»), oaktadt de sökte springa fatt vagnen, ej deri lyckades. I Roche-Saint-André var marknad och en person, som koxade in i vagnen, igenkände konungen, oaktadt hans förklädnad, och sprang bort efter gensdarmer. Dessa infunno sig, men veko för Maréchals maktspråk, hästar förspändes i flygande hast och jagades åstad, förföljda af skränet: »tag fast dem, tag fast!» Man for till det lilla slottet Meleville, i närheten af Evreux, och tillhörigt en af konungens agenter för skogen i

Breteuil. Dorvilliers. Egaren var i staden, men efterskickades; Maréchal tog afsked. Vagnen, ryktena från André och fyra exalterade ynglingar väckte allarm. Konungen upptog af Dorvilliers omkring 1000 francs. Förpaktaren (Rénard) skaffade i hast en kabriolett, hvari han åtog sig köra konungen och kammartjenaren i en sträcka ända till Honfleur (24 lieues), hvaremot hans dräng skulle köra drottningen i berlinaren till första ombytet på andra sidan Evreux, så att intet uppehåll måtte uppstå. Konungen led mycket under denna natts långa färd; tre temligen feta personer i en kabriolett, som var gjord för två; elakt väder och kall luft. Kabrioletten passerade Pont-Audemer den 26 half 4 på morgonen, och straxt utanför denna stad upphanns kabrioletten af drottningen. I gryningen ankommo begge åkdonen till Perthuis' omtalda villa, La Grace. Rénard påstod att »hjertats känslor betalas icke med pengar» och afslog allt slags ersättning. Drottningen bodde i 5 dagar på La Grace, som hade två rum och på loftet två vindskamrar. »En förtrogen», matrosen Hallot, skickades den 27 på aftonen att hyra båt i Trouville, en by 6 mil vester om Honfleur: förfärligt oväder med orkan rasade just dessa dagar, men ändå ville man i en fiskarbåt fara öfver engelska kanalen. En vän af Perthuis, f. d. sjöofficeraren Besson, hade förgäfves i Havre sökt skaffa fartyg, och till och med fått afslag af kapitenen Paul å engelska ångfartyget Express, som anmodats att på resan till Southampton göra en liten afväg, för att på höjden af Trouville taga upp konungen ur fiskarbåten. Hallot fick i Trouville båt, för 3000 francs beredd att fara öfver kanalen, natten efter d. 28. Den dagen på morgonen tog konungen alltså afsked af drottningen, som omöjligen kunde i denna storm försöka en sådan resa, och åkte i en usel trilla med en eländig hästkrake till Trouville; men fick der den oangenäma underrättelsen att stormen och hafvets upprörda skick för 24 à 48 timmar gjorde hvarje försök omöjligt. General Rumigny yppade sig nu för hamnkaptenen Barbet, som skaffade konungen logis hos sin bror, sjömannen Victor Barbet, hvilken bodde i en gård bakom byns gata. Husets värdinna, enka efter en drunknad fiskare, gladdes att få laga mat åt konungen, som bodde här ända tills 1 Mars, medan

generalen och kammartjenaren logerade på ett närbeläget värdshus. Men till tullstaten kom order från provisoriska regeringen i Paris att »med största vaksamhet förhindra politiska flyktingar att undkomma». Kustvakterna förstärktes, vägarne bevakades; kapten Barbet blef så skrämd, att han på eget bevåg bröt kontraktet med fiskarbåten, som ännu på 1 à 2 dagar ej skulle kunna blifva flott, och hyrde en annan med den obetänksamhet, att han ville ge den förstnämnde 1000 och den sista 2000 fr. af den aftalade summan 3000. Förste båtens egare blef naturligtvis ond och började berätta, att han blifvit vidtald föra till England en flykting, som låg gömd hos Barbet. På aftonen 1 Mars kom Barbet inrusande i konungens lilla kammare, ropande att de voro förrådda, att husvisitation skulle ske, och att här knappt funnes rådrum till flykt. Derpå släpade han konungen ut på en liten mörk bakgård, anförtrodde honom åt en okänd person och ilade sjelf in för att öfvervara visitationen. Den okände tog fram en nyckelknippa, öppnade flera portar samt förde konungen genom åtskilliga gårdar och gränder till bakporten af ett afsides liggande hus. Den okände hette Guestier, f. d. maire i Trouville, och välmående man. Till hans hus ankommo småningom konungens följeslagare och kammartjenaren. Guestier erbjöd sin kalesch och egaren af ett närbeläget hôtel en stor vagn med vilkor att han sjelf finge köra den. Guestiers sele var hos sadelmakaren för att lagas. Detta drog ut på tiden och man nödgades gifva sig i väg till fots. Tre vaktstugor skulle passeras; de *gående* anhöllos icke, men väl de efteråt kommande, lyckligtvis då tomma, vagnarne, som upphunno vandrarne vid byn Touques. Klockan 4 på morgonen var man åter i närheten af La Grace. Dit kom den 2 Mars engelska vicekonsuln i Havre, Jones, med anmälan att ångbåten Express nu låge der till H. Maj:ts disposition. Emellertid hade republikens prokurator i hast begifvit sig till Trouville med gensdarmer för att häkta den af ryktet omtalade flyktingen, och då han här erfor att denne varit konungen och att Perthuis varit i hans sällskap, slöt han straxt att något vore att finna vid La Grace, samt anbefallte genast husvisitation derstädes. Intet ögonblick var nu att förlora. Uti aftonens mörker lemnade alla

La Grace och gingo till fots till Honfleur, drottningen ännu såsom fru Le Brun på *en* väg, konungen med engelskt pass såsom »hr Smith», insvept i en vid kappa, på en annan. På quaien i Honfleur voro många menniskor och flera gensdarmer, men Smith råkade der Jones och helsade honom på engelska, så god som någon annan Smith kunde tala henne, tog Jones under armen och gick ombord på ångbåten »Courrier» samt satte sig der på en af bänkarne akterut. Fru Lebrun kom straxt derpå och satte sig på en annan bänk på andra sidan, helt obekant. Denna båt förde dem till Havre. På quaien träffades der engelska konsuln Featherstonhaugh, som genast kallade Smith sin onkel och följde honom ombord på *engelska* ångbåten »Express», hvilken hade full ånga färdig. Fru Lebrun kom efteråt. När de väl hunnit ned i kajutan, utbrast konsuln: »Gud vare lof, Sire, ni befinner er nu i säkerhet». Konungen upprepade med rörelse dessa ord, och drottningen tackade i brinnande ordalag Gud — men just nu hotade dem största faran! En qvinna, som vid ångbåtsquaien brukade bjuda ut rum åt resande, hade känt igen konungen och sprungit med nyheten till en vid hamnen vakthafvande officer. Han hastade till ångbåten och fick sigte på konungen, just då denne steg ned till kajutan. Officeraren begärde få visitera hytterna. Kapitenen svarade att det finge uppskjutas till en annan dag och satte machinen så hufvudstupa i gång, att officeren knappt fick tid att hoppa i land, hvilket konsuln nyss förut gjort. »Säg mig», sade officeren till denne, »hvad är det för en person, ni följt ombord?» — »Min onkel.» — »Er onkel! jag kunde just tro det» — ruskade på hufvudet och spang bort att skrifva rapport till provisoriska regeringen. Stormen rasade, hafvet svallade, men »Express» landade den 3 Mars tidigt på morgonen nära Newhaven i England. Likasom tidningsskrifvaren Girardins var det sista besök, konungen emottog i Tuilerierna, så var en annan tidningsskrifvare, Chronicles korrespondent, en af de första som i Newhaven blefvo antagne. Vid middagstiden den 4 inträffade de gamle makarne i Croydon, och fingo der omfamna sina barn: hertiginnan af Coburg och hertigen af Nemours. I tre vagnar afreste de samma dag der-

ifrån till Claremont, der de på allvar togo sitt residens, under namnen grefve och grefvinna af Neuilly.

Ludvig Filip emottogs i England på det hela välvilligt af allmänheten; men icke så af tidningarne. Times uppträdde emot honom, isynnerhet den 6 Mars, på ett förskräckligt sätt, för hans »sällsamma förening af öfvermod och svaghet», för det allt, »som stått i samband med hans hofs system, förverkat folkets aktning och förtroende», för »dessa bedröfliga upptäckter af korruption och vanhedrande handlingar, dessa laster som syntes hafva besmittat hela administrationen genom sin anda af osundhet»: för »Testes och Cubières process (se andra delen af detta arbete), de ovederlagda beskyllningarne för korruption, som riktades mot flere andra af ministrarne och deras agenter, för Choiseul-Praslins fasansfulla mord på sin maka», för konungens »sjelfviska karakter», för det »hans verldsmannaklokhet hade intet drag af ädelhet eller lyftning» och för det han »under de sista timmarne af sin regering ådagalade en total brist på beslutsamhet, politisk skicklighet och värdighet». »Då regeringen företog sig att hindra och förbjuda reformdemonstrationen, föll det icke någon minister in att det vore möjligt att misslyckas i försöket; och ehuru faran blef oändligt större än man väntat, skulle regeringen, om hon bibehållit fulla utöfningen af sin makt, sannolikt ändå icke hafva misslyckats. Men konungen ville spela ett annat spel; höll i reserv uppoffrandet af en impopulär minister såsom en lämplig koncession, för att i nödfall stilla ett folktumult. Men han gjorde denna koncession vid en tid och på ett sätt, då den med visshet måste vara skadlig för maktens upprätthållande. Aftonen den 23 var Paris i stark jäsning, några barrikader hade blifvit uppkastade och af trupperna intagna, men ingen våldsam strid hade ännu egt rum; regeringens planer voro färdiga, marskalk Bugeaud hade fått befälet öfver trupperna i Paris, och Guizot förklarade sig öfvertygad att regeringsmakten skulle kunna dämpa insurrektionen. Konungens svar var — ett afsked: Guizot affärdades och kabinettet upplöstes i ett ögonblick, då hela den förenade maktens styrka erfordrats för att på gatorna bekämpa en emeute, hvilken man med vett och vilja framkallat. Från detta ögonblick

var det blott de utomordentligaste felsteg och fegheter, som utmärkte hofvets beteende. Grefve Molé efterskickades, och onsdagsqvällen (d. 23) tillbragtes under försök å hans sida att bilda ett halfliberalt kabinett. Folket helsade Guizots fall med acclamation, såsom första tecknet till folkets seger, och i samma kritiska ögonblick lossades den olycksbringande salvan midtemot utrikes-minister-hôtelet. Ännu på thorsdagsmorgonen hade likväl arméen hvarken fraterniserat med folket eller nedlagt vapen. Den var tvärtom beredd till handling, men en omständighet inträffade återigen vid hofvet, hvilken helt och hållet paralyserade motståndet. Grefve Molé afskedades och Thiers efterskickades. Han kan sägas verkligen hafva bildat ett kabinett, i förening med Odilon Barrot och Duvergier de Hauranne, ty de skredo genast till utöfningen af den högsta möjliga pligt, som kunde tillkomma den ministeriella ansvarigheten. Den ena af deras styrelseåtgärder var promulgerandet af den oförklarliga proklamationen, att intet vidare motstånd skulle ske, och ordres till befälhafvarne att draga trupperne tillbaka. Detta var ju monarkiens kapitulation. Bugeaud, som hade befälet öfver trupperna och nu förberedt allt för ett allmänt anfall på barrikaderna, öfvertygad om seger, protesterade på det mest energiska sätt emot denna utomordentliga ordre och förutsade, att om den följdes, vore allt förloradt. Konungens dåvarande ministrar vidhöllo sin mening, konungen följde deras råd och Bugeaud lemnade befälet. Thiers och hans vänner gingo till sina fredliga arrangementer; men arméens officerare, harmsna öfver ett så oväntadt slut på deras åligganden, stucko sina svärd i skidorna; manskapet lät afväpna sig af pöbeln, som det fått befallning att icke emotstå, och folket, som icke mötte något allvarligt motstånd med undantag af det från municipalgardet, hvilket nedhöggs, rusade till eröfring af Palais Royal och Tuilerierna.

Summan af detta allt är, att afskedandet af Guizotska ministèren gjorde det omöjligt för regeringsmakten att verka med framgång; vidare gjorde Thiers' råd och Bugeauds resignation det omöjligt att företaga någonting alls. Konungen hade således begått två svåra misstag, det första i att öfvergifva den förra styrelsens starka position, det andra i att nedlåta sig till

det nya kabinettets svaga och förödmjukande råds antagande. En tredje handling återstår, i hvilken allt som innefattas i begreppen personlig värdighet och mod öfvergaf honom och den kongl. familjen. Afsägelse föreslogs — och, o djup af vanheder! — af Emil de Girardin! och Ludvig Filip, i spetsen för stora ressurser, med en deputerad kammare fullkomligt beredd att understödja regeringen, rymde genom en bakport i ett simpelt åkdon, skingrade sin klenmodiga familj, hvilken icke ens hade mod att förblifva hos sina hustrur och barn, och lemnade landet ett rof för alla en komplett anarkis fasor. Vi önska icke lägga sten på börda; men då handlingar af sådan dårskap och brist på mod slutas med fullkomlig afsägelse, icke blott af en krona, men af all mensklig värdighet, blir det nästan en ända på allt medlidande. Franska monarkien dog af förakt. Detta Times.

Här torde nu vara rätta stället för konungens eget sjelfförsvar, sådant det uppfattades och återgafs af en fransman, som på hösten 1848 i Claremont erhöll ett långt samtal med det fallna majestätet. Man har isynnerhet trenne punkter deraf att observera: den första rörande orsaken till konungens oupphörliga eftergifter under februaridagarne, den andra om det mycket omtalade programmet i hôtel de Ville (af 1830) och den tredje angående hans besparingar af civillistan. I februaridagarne gaf han efter i allt, emedan han framför allt annat ville hindra inbördes krig och man vid hvarje ny eftergift bedyrade, att endast derigenom kunde detta ändamål vinnas. Men han betonade dervid att till hertiginnans af Orleans regentskap nekade han ståndaktigt att samtycka, emedan en sådan ändring skulle inneburit våldförande af gällande lag, som redan bestämt Nemours till regent för dylikt fall. Vidare försäkrade Ludvig Filip att han med så stark motvilja besteg thronen, att detta icke skett, om ej alla som derom bönföllo gjort honom tydligt, att ensamt han kunde rädda landet från anarkiens fasor. »Man har sedan sagt om mig att Frankrike blef bedraget den dag, då konungen besvor Hôtel-de-Ville-programmet, och att om detta blifvit följdt, skulle allt hafva varit på bästa fot. Men detta programm kunde hvarken följas eller brytas, ty det har aldrig funnits till. Inga vilkor gjordes af de 91 deputerade, som kommo att åt hertigen

af Orleans uppdraga högsta makten. Och Lafayettes ord: »Sire, i er skola vi finna den bästa republik», sades ej i hôtel de Ville, utan åtta dagar tidigare, i Palais Royal. Och hertigen svarade genast: »Icke den bästa bland republiker, ty äfven den bästa duger icke». — Nå, återtog Lafayette: en monarki då, med republikanska institutioner? — »Ja, svarade hertigen, en monarki med republikanska institutioner, det gillar jag; men republik. på intet sätt». Ofta har jag velat upplysa att ett hôtel de Ville-programm aldrig existerat, och en gång uppsatte jag skriftligen berättelse härom; men Casimir Perrier ville ej låta den, ens anonym, införas i tidningarne, utan lofvade producera den vid lägligt tillfälle från tribunen, men detta tillfälle kom aldrig». Alla besparingar ur civillistan förnekade Ludvig Filip: »Jag nedsteg från thronen med 30 millioners skuld. Man seqvesterade min familjs arfgods och de inkomster, som voro mina barns enskilda egendom. Man ville att familjen Orleans i landsflykten skulle lära känna fattigdomen; välan, mina fiender kunna vara nöjda: vi hafva lärt känna den. Jag vill att det skall bli bekant, att konung Ludvig Filip, den konung som helgat Versailles åt all sitt lands glans, har, jemte de sina, erfarit de hårdaste försakelser. Jag fordrar blott att de olika orsakerna till mina skulder efterforskas och kungöras, så att hela Frankrike får lära känna dem. Men man skall icke göra det — visst icke». Hvilka ämnen till märkvärdiga jemförelser emellan 1848 och 1870!

Efter Ludvig Filips abdikation och afresa var hertiginnan af Orleans, som man ville göra till regentinna i sin sons, grefvens af Paris, namn, den sista, som stannade qvar en stund i Tuilerierna, med sina söner. Man vet att hon derifrån begaf sig till fots till deputerade kammaren, ledsagad af begge sönerna och sin äldste svåger, hertigen af Nemours, som egentligen enligt lag skolat uppträda såsom regent under sin brorsons minderårighet, men denna dag, såsom impopulär, ansågs böra blifva förbigången; vi hafva redan förtäljt att hon misslyckades och måste hufvudstupa fly ur salen, för de gevärspipor, som från läktarne riktades emot henne. Med mycken möda fördes hon af nationalgardet till invalidhôtelet, men förlorade i trängseln sin yngste son hertigen af Chartres. Grefve de Mornay, bror

till f. franske envoyén i Stockholm, som icke lemnade hertiginnan, ifrån det hon inträdde i deputerade-kammaren den 24 och till dess han tog afsked af henne i Ems, skref till Journal des Débats den 21 Juli, att, vid utgången från deputerade kammaren, blefvo begge sönerna våldsamt skiljda ifrån henne och lupo fara, men grefven af Paris blef henne snart återgifven och åtföljde henne till invalidhôtelet. Under lifsfara räddades hertiginnan sjelf utur kammaren, genom att passera presidentbostället och begaf sig till invalidhôtelet, i hyrvagn, beledsagad af två officerare och en sergeant af nationalgardet, samt hrr Jules de Lasteyrie och Mornay. Marskalk Molitor emottog henne der så väl, att hon visst icke tänkt på att lemna honom, om icke på upprepade böner af sina rådgifvare. Hertigen af Nemours sammanträffade med henne i invalidhôtelet; han ville icke skiljas från henne, förrän man slutligen bad honom göra det för sina brorsöners skull. Hon anförtrodde sig då uteslutande åt Mornay och gick omkring kl. 5 e. m., ensam med honom, till fots till madame Anatole de Montesquiou. Grefven af Paris, omgifven af flera trogna vänner, följde på något afstånd. Genast afreste moder och son, med hr Regnier, prinsens lärare, och Mornay i Montesquious vagn; vid barrieren lade man an på dem, så att vagnen måste jagas midt in ibland folkhopen och barrikadstenarne. Men det aflopp lyckligt och kl. 2 på morgonen anlände de resande till Bligny, nära slottet Arpajou, tillhörigt León de Montesquiou. Der stannade prinsessan till den 26. Hennes son, hertigen af Chartres, som vid utgången ur deputerade kammaren till en början omhändertogs af kammarens pedell Lipman, ledsagades på aftonen kl. 8, förklädd till flicka, till fru Mornay af hrr d'Houdelot, d'Elchingen, sin lärare Courgeon och fru Regnier. Den sistnämnda dolde gossen i ett hus i grannskapet, hos säkra personer, och der vakade Mornays dotter öfver honom dag och natt, ty det arma barnet var hela tiden ganska sjukt. Den 26 på morgonen fördes han af fru Anatole de Montesquiou till sin mor i Bligny. Samma dag på aftonen kl. 10 lemnade hon Bligny i de Montesquious kalesch, och for öfver Orsay, Versailles och Saint Germain för att uppnå nordbanan utan att passera Paris. Men jernvägen befanns upprifven och vägen af-

skuren ända till Amiens. Man måste således fara med skjuts ända till den staden; först der erhölls någon hvila i det mest anspråkslösa värdshus. Följande morgon kl. 6 gick färden på jernväg till Lille, der de måste vänta flera timmar på tåget till Belgien och verkligen blefvo upptäckta, ehuru icke förrådda. Snart passerades gränsen; men af grannlagenhet undvek hertiginnan Brüssel. Den 1 Mars inträffade de resande i Köln. Hon hade först ämnat sig till Düsseldorff, men beslöt sig nu för Ems, dit hon ankom den 2 på aftonen. Så långt de Mornay.

Kungen var borta; den laglige regenten Nemours, den inproviserade regentinnan afvisade, grefven af Paris förkastad. I Paris var tabula rasa.

Tillika med de i deputerade kammaren, af der återstående få deputerade samt det så väl på läktarne som nere i salen huserande väpnade folket, genom namnupprop betecknade, medlemmarne af den nya provisoriska regeringen, begaf sig nu en tallös folkskara och nationalgardister till hôtel de ville (stadshuset). Der blefvo namnen ännu en gång uppropade; flera, som misshagade, förkastades och andra i deras ställe föreslogos. Derpå proklamerade folkmassan republiken; men regeringen begärde att få draga sig i enrum för att rådslå öfver den nya regeringsformen. Folket ropade: »deröfver är ingenting att rådslå: vi vilja ha republik och icke något annat slags regering!» Ledru-Rollin och Lamartine föreställde folket, att regenterna dock måste samråda öfver en så vigtig fråga och fatta ett formligt beslut, hvarpå folket en stund lugnade sig. Efter en halftimma återvände regeringen till folksamlingen, och gubben Dupont de l'Eure förklarade i regeringens namn att hon icke ansåge sig berättigad besluta om någon regeringsform, utan nationen borde sjelf genom primärval derom afgöra; dock tillades att regeringen för sin del helst önskade republik. Nu bröt en fruktansvärd storm lös, och folket riktade de laddade gevären emot regeringens ledamöter. Ledru-Rollin, Lamartine och Crémieux bjödo en lång stund raseriet spetsen, men all deras vältalighet var förspilld; folket skrek på republik och hotade skjuta dem, om ej republiken proklamerades. Klockan 5 på aftonen skedde så, af nödtvång; men hvarken i Moniteur eller i Reforme eller i Na-

tional funnos derom andra uttryck än att »provisoriska regeringen *önskar* republik». Först följande dagen vid samma tid blef en republikansk proklamation anslagen, hvari regeringen sade sig hafva *beslutat* republik och att alla dekreter skulle utgifvas i den franska republikens namn. Den 26 visade sig regeringen för folket och nationalgardet på stadshusets balkong. Lamartine framträdde ända till bröstvärnet med ett papper i handen, och höll ett tal, hvari tillkännagafs att konungadömet vore afskaffadt, republik proklamerad, dödstraff för politiska förbrytelser borttaget. Derpå hyllades af folkmassan ånyo den provisoriska regeringen, som nu förflyttade sig ut på balkongen till f. d. thronsalen, att emottaga folkets jubelrop. Den 27 kl. 2 e. m. begåfvo sig regenterna Arago, Dupont de l'Eure, Albert, Armand Marrast, Ferdinand Flocon, Lamartine, Marie, Louis Blanc, Crémieux, Ledru-Rollin och Garnier-Pagès från stadshuset till Julikolonnen, der republiken ånyo proklamerades, genom tal af Arago och Crémieux, hvarefter nationalgardet defilerade. Efter 60 timmars session på stadshuset voro de herrarne nu med rätta uttröttade. Redan den 24 hade de låtit Moniteuren kungöra deputerade kammarens upplösning, pärskammarens suspension och en nationalförsamlings snara inkallande; den 25 en uppsättning af tjugufyra nya bataljoner rörligt nationalgarde i Paris, samt inrättandet af en permanent »regeringskommission för arbetarne» under præsidium af Louis Blanc och regenten »arbetaren» Albert. Den 1 Mars hade man redan satt sig i gång att försöka från regeringens sida en »arbetets organisation». Hr Caussidière utnämndes af provisoriska regeringen till öfverståthållare i Paris. Louis Napoleon lemnade sin boning i London redan den 26, för att begifva sig dit. Han var ock der incognito; men blef af regeringen anmodad att åter aflägsna sig. Ända till den 25 på aftonen voro folkmaktens fanor röda; men från den 26 på morgonen svajade den trefärgade fanan ifrån stadshusets kupol. Samma morgon samlade sig 3 à 400 unga män på platsen vid palais royal och ropade »lefve Henrik V!»

Öfvertron och vidskepelsen bemäktigade sig gerna hvarje stor historisk händelse eller personlighet. Vid franska revolutionen begagnade sig propagandan äfven af denna omständighet,

till sin fördel. Sekréteraren hos franska provisoriska regeringen, Pagnerre, hade åtta gånger år efter år utgifvit en »Almanaque prophétique, pittoresque et utile», så äfven en »pour 1848», tryckt i Paris 1847. Det exemplar, jag haft i mina händer, var inköpt i Brüssel redan i September månad 1847, eller fem månader före februarirevolutionen. Profetiorna i denna bok, för 1848, voro högst curieusa. Utom det att bokens hela syfte påtagligen var att ingifva läsaren föreställningen om republik och anarki såsom ett stundande oundvikeligt öde, fann man i henne bland annat profetior af D:r Schunster om Frankrike, Tyskland, Ryssland, England, Orienten och Afrika för 1848 och följande åren. Deri yttrades ord för ord: »År fyratioåtta i det nittonde seklet skall blifva märkvärdigt för en tilldragelse, oerhörd i nyare tider. Den skall väl medföra något godt åt somliga, men mycket ondt åt andra. England, som lefver i lugn, utan att bry sig om de stormar, som snart skola bryta löst deröfver, skall vilja göra ett steg framåt; men det skall då vara för sent. Det är ej då, man får hoppas att lefva i lugn, när man berusar sig af folkets svettdroppar. Olyckliga Irland! ditt elände skall icke taga slut förrän du eröfrat dina rättigheter och blifvit ett verkligen fritt folk. Norden skall agiteras i alla riktningar och friheten göra dagliga framsteg, Aristokratien skall kämpa med demokratien, hvars nya idéer skola sätta i fara de gamla arfsrättigheterna. Det är omigen från Frankrike, de skola gå ut, dessa reformidéer, som skola ombilda verlden. Folken skola helsa dem med hänryckning; men de måste tillämpa dem på klokt sätt, enligt landens behof och arten af deras institutioner. Preussen och Italien skola blifva de främsta i framtågande på reformernas bana... Ryssland skall också jäsa af det behof efter förändring, som griper alla folk uppå jorden. Det skall sätta sig emot rörelsen och skall blifva besegradt. Orienten, så religiös, så fanatisk, skall ej kunna emotstå strömmen. Occidentens civilisation skall fara fram öfver hafven och breda ut sina välgerningar i de trakter, der ljuset uppgår. Mahomets lära skall snart utbytas mot en ny. Hoppas då, hoppas! ty Gud har ännu icke talat till menskligheten sitt sista ord!» En almanach i detta språk måste finna afsättning, och Pagnerres bok

ansågs hafva blifvit spridd i en half million exemplar, — en revolution, som förberedde sig med sådana häfstänger, måste till en början hafva framgång.

Bakom kulisserna hos den provisoriska regeringen såg märkvärdigt ut. Reformes och Nationals tidningsbyråer hade, som bekant, utgjort de förnämsta härdarne för Februarihvälfningen. Herrarne i Reforme voro: Ledru-Rollin, Flocon och de la Hodde. Den sistnämnde, ursinnige radikalen var den gamla regeringens spion, och den nye öfverståthållaren Caussidière fann på polisprefekturen angifvelser, gjorda af de la H. ända till den 24 Februari kl. 9 på morgonen. Man häktade honom. I utrikes departementets arkiv fann man bref från Ledru-Rollin af Dec. 1847, hvari han af Guizot begärde 500,000 francs för att räddas ur sina skulders skärseld, emot det att han inställde utgifvandet af Reforme. Den 23 Februari hade han tretton utslag på sig för skuld, men efter den 24 betaldes alla, hvilket i en republik ju icke får klandras, då en inrikes minister bör försättas i en »fri» ställning gentemot sina privatkreditorer, helst om detta kan ske på ett sätt, att han blir mör gentemot sina kolleger! Den ena handen tvättar den andra, och se der, hvarföre Ledru-Rollin uttydde sitt första demokratiska cirkulär om valen på det välbehagliga sätt, de andra ville, hvarföre han lät desavouera sig af Lamartine, samtyckte att Emanuel Aragos våldsamma mått och steg i Lyon återkallades, gaf Reforme stillande droppar, lät fara Flocons utnämning till understatssekreterare i inrikesministèren o. s. v. Generalstatsprokuratorn vid kassationsdomstolen Dupin d. ä. blef af provisoriska regeringen den ena dagen afsatt (af Crémieux), den andra dagen åter insatt — hvarföre? Jo, när hertiginnan af Orleans den 24 begaf sig till kammaren, stack Crémieux i hennes händer till påseende ett tal, som han, efter hennes utropande till regentinna, ämnade till hennes förmån hålla i kammaren. Hon fann deri några vändningar, dem hon ansåg sårande, och vid sitt inträde i palais Bourbon lemnade hon papperet åt Dupin, till flyktigt genomseende. Knappt hade hon inträdt i kammaren, förrän folkmassan strömmade in, republiken proklamerades, hertiginnan flydde, Crémieux blef regent — men talet hade stannat i Dupins händer. Så

snart Dupin fick veta sin afsättning, begaf han sig till provisoriska regeringen och förklarade, att om han icke i ögonblicket återinsattes, skulle ännu samma afton Crémieux' tal till förmån för regentskapet läsas i alla tidningar. (Augsb. Allg. Zeitung för den 6 April s. å.). Se der några af orsakerna, hvarföre den provisoriska regeringen saknade all energi, icke hade mod till något enda verkligt demokratiskt steg, i allmänhet blott höll sig till palliativer och ej ens genomförde de goda tankar, som någon gång der visade sig. I stället att på något sätt afhjelpa den arbetslösa massans nöd, lät hon henne genom Louis Blanc få löften om utopier. Se der slutligen också, hvarföre hon så snart måste falla — äfven hon.

Vi kunna icke här skrifva den tredje franska revolutionens historia, eller följa hennes gräsliga utveckling. Der funnos alldeles för många saker att ordna och afgöra, om hvilka det suveräna folket icke var mera ense, än att den ene ville till höger och den andre till venster. Det värsta för republiken var, att arbetet i Paris stod stilla. Inom slutet af Mars hade i Paris organiserat sig mer än 100 klubbar, så öfverbefolkade, att om man en gång sluppit in, var man tvungen stanna der åtminstone till midnatten. Le Club des hommes libres, des Clairvoyans, central republicain (under Blanqui), de la Sorbonne, republicain pour la liberté des élections (Fould, Richelieu, Marc-Girardin Michel-Chevalier, Noailles) o. s. v. Enstämmigt och ihärdigt förutsades i slutet af Mars provisoriska regeringens snara fall; i en af klubbarne föreslogs vid samma tid permanent guillotin. Statsbankrutten stod för dörren och likaså inbördes krig. Redan den 14 Mars hade man häftiga uppträden inne hos regenterna. Ett förslag af Ledru-Rollin blef förkastadt: han hotade då att kalla in folket från gatan för att tvinga kamraterna. Då tog Garnier Pagès upp en pistol och svor att nedskjuta honom, derest han försökte utföra sin hotelse. Man talade äfven om att afskeda honom från inrikesministèren. Den 18 Mars stod på gathörnen detta anslag: »En milliard! Restaurationen har stulit från staten en milliard till förmån för emigranterna. Stulet gods bringar ej välsignelse. Landets finanser äro i nöd — en milliard fyller alla behof. Folket beslutar derföre: milliarden,

som vid restaurationen betalades till emigranterna, skall till statskassan återlemnas». Lyckligtvis var det bara en klubb, icke en regering, som utfärdat denna förordning. General Cavaignac blef hemkallad från Algier för att öfvertaga krigsportföljen, men undanbad sig; och den erbjöds då åt Changarnier. Den 31 Mars afreste Lamartine oförmodadt till Turin, och man roade sig med att gissa, att denna resa hade afseende på frågan om Savoyens införlifvande med franska republiken. Sedan Ledru Rollin utgifvit sitt *andra* cirkulär om valen, hvilket var mindre vildt än det första, tydde åtskilliga franska notiser på en möjlig diktatur i hans hand och på Lamartines fall.

Klubbarne hade beslutat att ingen liniesoldat skulle få visa sig i Paris och att valen till nationalförsamlingen måste uppskjutas. Blanqui, som ville göra dessa beslut gällande, hade två gånger fått emottaga regeringens vägran att bifalla dertill. Den 12—16 Mars föranstaltade han då att en stor folkmassa skulle visa sig, för att tvinga regeringen lyda. Den 17 verkställdes af 200,000 menniskor denna demonstration, och nu lofvade regeringen allt, hvad som fordrades; men hade själsnärvaro att utsprida demonstrationen hafva afsett något helt annat, nemligen en protest emot 15,000 nationalgardisters uppträdande dagen förut, i anledning af anbefalld reorganisation af detta garde. Emellertid slog »*sjuttonde Mars*» regeringen med förskräckelse; och beslöts att B. skulle vinnas eller störtas. Den 19 Mars uppmanades han besöka Lamartine, som ville tala med honom om en modifikation af regeringspersonalen, till förmån för B. och hans vänner. Blanqui drójde till den 22, då han omsider lofvade komma. Men nu bytte underhandlaren (Durrieu, redaktör af Courrier Français) om ton, ty nu hade man bland Guizots papper funnit ett, som skulle bevisa att Blanqui 1839 spelat angifvare. Deraf steg åter modet hos regeringen, och löftet om nationalförsamlingens uppskjutande till 31 Maj begränsades till den 5. National påpekade, att regeringen hade i händer en mängd dokumenter, som svårt kompromitterade »en af demokratklubbarnes radikala presidenter». Derpå utspreds på alla klubbar att B. anstiftat en komplott för att mörda regenterna, och ett rykte att han derföre blifvit häktad. Den 30 Mars på

aftonen visade sig åter Durrieu och sade till honom: »Man måste spela öppet spel. Jag kommer från provisoriska regeringen. Ni vill omstörta henne och sjelf bemäktiga er diktaturen. Ni lyckas, ty hon är kraftlös; men ni förstör er sjelf, er och Frankrike till sluts. Antag i stället följande förslag: »National»-koteriet köres på porten och ni med edra vänner remplacerar det. Rådgör med Ledru-Rollin: saken är lätt; I åren gamla bekanta från studentåren». Det beslöts att Blanqui skulle sammanträffa med Ledru-Rollin, dagen derpå; men »Lamartine»partiet var vaksamt, och samma dag stod det för Blanqui kompromitterande papperet att läsa i »Revue rétrospective». Nu blef Blanqui ursinnig. Privata bref från Paris redan af 7 April uppgåfvo, att man der suckade under en verklig skräckregering: »vi äro helt och hållet under arbetarnes herravälde; hittills har man kunnat rå med dem, emedan man beviljat allt hvad de begärt; men om regeringen en dag måste afslå dem något, så skola de vända sig mot henne sjelf, och man skall ej kunna motstå dem. De äro fullt beväpnade, de hafva tagit gevär från linietrupperne och en mängd från arsenalerna. Nationalgardet ensamt är icke starkt nog att motstå dem; linietrupperne äro demoraliserade. Borgerskapet får ej göra annat än oupphörligen vara under vapen för att skydda eganderätten. De rike lemna Paris, främlingar hafva flytt, köpmännen måste göra bankrutt, handeln har försvunnit; massan af missnöjda och hungrande skall förr eller senare gå löst på närgränsande nationer. Provisoriska regeringen sammandrager i all tysthet en här af 30,000 man kring hufvudstaden». Den 15 April kunde Blanqui intvinga ett långt svar på den ofvanbemälta tillvitelsen i sjelfva »National», hvilket bäst visar, huru fruktad han var. Hufvudsumman af svaret var att det kompromitterande papperet vore understucket: »Handsken är då kastad! Det är en strid på lif och död, hvartill man gifvit utmaning»... »I, reaktionens män i hôtel de ville, I åren fege uslingar» o. s. v. Sådan var konkurrensen emellan de maktlystne i republiken.

»*Sextondé April*» utbröt ganska riktigt den kommunistiska insurrektionen emot provisoriska regeringen. Mer än 100,000 arbetare samlades på Marsfältet, deras fanor hade till inskrift: »Abolition de l'exploitation de l'homme par l'homme» och »Or-

ganisation du travail par l'association». Blanqui, Raspail och Cabet voro anstiftarne. Regeringen, som i flera veckor varit delad i tvenne partier: borgarerepublikaner och demokratrepublikaner, skyndade att förena sig inbördes. Arbetarnes mening var att spränga hela provisoriska regeringen, åtminstone afsätta Lamartine och Marrast samt insätta Blanqui och Cabet; ryktet tillade att kommunisterna ernade bemäktiga sig staden, plundra, bränna och införa terrorismen. Vid middagstiden lät regeringen slå generalmarsch öfver hela Paris och 200,000 nationalgardister stodo färdiga till hennes försvar. Kl. 6 e. m. visade sig regeringens ledamöter alla i fenstren af stadshuset (som blifvit förvandladt till fäste med kanonmynningar i alla fenster och dörrar), nationalgardets leder öppnade sig och arbetare-»deputationen» nalkades. Då sprungo Louis Blanc och Crémieux ned på platsen, och den förstnämnde, arbetarnes trogne vän, hade det lyckliga infallet att hålla ett tacksägelsetal för den hyllning, arbetarne nu kommit att egna åt provisoriska regeringen. Detta grep upprorsarméen så, att hon började hurra för nämnda regering och slog öfver till ett dundrande »ned med kommunisterna! ned med Blanqui! ned med Cabet!» På aftonen inströmmade från landsorten nya legioner nationalgarde, till regeringens hjelp. På natten anställdes fiendtliga demonstrationer utanför Cabets boning. Mot Blanqui hade polisprefekten utskickat pålitligt folk att öfverallt följa och, hvarhelst han planterade upprorets fana, genast nedskjuta honom. Sjelf skröt han att kunna förfoga öfver 200,000 män med vapen och disciplin. Plundringsförsök gjordes på natten till den 17 på ett par ställen i staden och mordbrandsplakater uppklistrades. Kommunistiska vapentransporter togos i beslag. Från den dagen lydde Lamartine i allt Ledru-Rollin, till dess valen utfallit emot dennes tendenser. De röda klubbarne fattade de vildaste beslut. I andra klubbar begärdes att liniearméen måtte få återkomma till Paris. Changarnier gjorde nationalgardet frågor om deras önskan i detta afseende, och fick öfverallt enständigt jakande svar. Samma dag afskaffades domares inamovibilitet, såsom antirepublikansk, och fyra appellationsdomstolspresidenter afsattes. Ehuru vådorna den 16 April blifvit undanböjda, arbetade fortfarande ett ultra-

radikalt parti att störta provisoriska regeringen; i spetsen stod August Blanqui, som ville bilda ett direktorium af Ledru-Rollin, Louis Blanc, Flocon, Albert, Blanqui, Cabet, Raspail och Kersausie; hvaremot Prudhons journal »le représentant du peuple» yrkade att Rollin och Blanc skulle afskedas. Den rytande sansculotten Sobrier hade på egen hand bildat ett »välfärdsutskott», eller rent ut sagdt ett »revolutionstribunal», hvars ledamöter kallade sig Montagnards, buro blå blus, rödt bälte och röd halsduk. Andra benämnde det helt oförblommeradt: röfvarband. Regeringen förbjöd nu klubbarne all diskussion under vapen.

Den 23 April började i all stillhet *valen* till nationalförsamlingen; ja, den 24 på e. m. begärde Ledru-Rollin sitt afsked, men återtog på kamraternas begäran denna ansökan. L'Assemblée Nationale hade nemligen den dagen anklagat honom och hans parti för en sammansvärjning: 1) att få 34 ultraradikale valda till deputerade för Paris, 2) af dem göra tre konsuler och trettioen råd, 3) konstituera en ny republik, 4) annullera departementsvalen och uppskjuta nationalförsamlingen, 5) skicka »folkrepresentanter» till alla provinser, 6) afsätta alla embetsmän, 7) afsätta alla officerare och låta soldaterne sjelfva välja nya. Spänningen inom provisoriska regeringen tillväxte dagligen: Ledru Rollin, Louis Blanc, Albert och Flocon tillhörde ena, de öfriga den andra sidan. Valen visade sig snart hafva utfallit emot Ledru Rollin och hans parti; öfverallt dukade de ultraliberala under. Den 29 April afskickades då ånyo telegramm till Algier, för att hemkalla Cavaignac; och Changarnier blef i hans ställe generalguvernör i Algerien.

Revolutionen är besegrad, bourgeoisien har segrat öfver proletariatet — ropade man nu, efter valen. Men man triumferade för tidigt. De besegrade hämnades med oroligheter i ett stort antal landsortsstäder, och i Paris var jäsningen stor. Mobilgardet, bestående af gamla barrikadkämpar, begaf sig till Ledru Rollin och Caussidière, för att försäkra dem om sin trohet för hvarje händelse. Aftonen den 2 Maj uppstodo i Paris talrika sammanskockningar längs utåt boulevarderna, på bastiljplatsen och utanföre stadshuset. Mycken oro rådde i staden. Journal des Débats dref ohyggligt gyckel med regeringen, som stadgat

en viss kostym för *nationalförsamlingens* ledamöter och deribland västar af år 93; tidningen hoppades att sådant icke måtte betyda ett anticiperadt godkännande af konstitutionen från det året. Den 4 Maj öppnades församlingen af regeringens ledamöter. Deras præses, Dupont de l'Eure, höll tal. 700 representanter tillstädeskommo, men ingen mer än Caussidière bar den af regeringen dekreterade kostymen. Redan före regenternas ankomst begärde en massa nationalgardesofficerare att få marschera in i salen för »att bese densamma», hvilket dock förhindrades. De förnyade sin begäran och vunno sin önskan, så snart ledamöterna begifvit sig ut i utskottsafdelningarne. En ung D. Ollivier, i församlingen, ville att hvar och en, så snart han förklarades vara lagligen vald representant, skulle stiga upp i tribunen och svärja sin ed åt republiken; men detta afböjdes med gny och larm. General Courtais, nationalgardets chef, afbröt fullmaktsgranskningen genom att stiga upp i tribunen och påstå, att det utanföre stående »folket begärde att regenterne och hela församlingen skulle gå ut på trappan och inför folket proklamera republiken». Äfven detta åtlyddes. Den 5 valdes till församlingspræses hr Buchez, till vicepresidenter Recurt, Cavaignac, Corbon, Guinard, Cormenin och Sénard. Den 7, då alla fullmakter granskats, uppläste Lamartine Duponts tal, i anseende till dennes lågmälthet. Det afbröts nitton gånger af bifallsstormar. Slutligen begärde deri regeringen décharge för sin ofrivilliga dictatur, och nedlade sin makt i församlingens händer. Derefter afgåfvos specialredogörelser af Ledru Rollin, Crémieux, Blanc, Carnot och Garnier Pagès. Den sistnämnde svimmade af utmattning. Sessionerna den 8 och 9 voro mycket stormiga; man grälade, rasade och knuffades. Ända till tre talare stodo på en gång i tribunen. Det gällde d. 8 décharge åt regeringen och beslut om en verkställande makt i hennes ställe, tills konstitutionen hunne blifva färdig. Dornès, som väckt motionen och ville uppläsa fem namn (i hemlig afsigt att utesluta Ledru Rollin), fick icke öronljud; presidenten satte på sig hatten och afbröt sessionen. Den 9 godkändes, efter mycket larm, Dornés förslag om ett *verkställande utskott af fem ledamöter*. Den 10 valdes till detta utskott Arago, Garnier Pagès, Marie, Lamar-

tine, Ledru Rollin. Louis Blancs proposition om bildandet af en »ministère för arbetet och framskridandet» blef genom votering nästan enhälligt afslagen. Den 11 afslogs lika enhälligt David d'Angers förslag om preglandet af medalj åt f. d. provisoriska regeringens ledamöter; deremot bifölls att gilla och bevista den af dem tilltänkta republikanska festen den 14. Men den 13 begärde inrikes-ministern att festen måtte få uppskjutas minst 8 dagar, »emedan man ej fått den färdig». Denna dag slogs generalmarsch på flera ställen: klubbarne hade tillämnat en stor demonstration hos församlingen under skylten af pohlackarnes bästa, men demonstrationen uppskjöts en dag. Parisarne voro mycket upphetsade, ty de harmades öfver representanternas långsamhet och ändamålslösa gräl. Den »*femtonde Maj*» bröt allt missnöje åter löst och hotade det arma Frankrike med total undergång.

Nationalförsamlingens session hade öppnats straxt efter middagstimman, men kl. half 1 hade ännu endast 500 deputerade samlats. Klubbarne skulle i dag göra sin »demonstration». »öfverlemna sin petition» i polska frågan med fordran, att Frankrike måtte återställa Pohlen till hvad det var före 1772. Diskussionen i kammaren öfver italienska och pohlska frågorna begyntes. Efter Arago och Lamartine talade Wolofsky. Utifrån hördes sorl, larm och skrik af en oerhörd folkmassa; representanterna blefvo oroliga; flera togo sina hattar och gingo ut. Der ute stodo hundratusen menniskor med fanor, och på dem orden: »Vive la Pologne». Ingen i salen lyssnade mer till talaren. Dödsblek instörtade Sénard och hviskade till presidenten, hvilken nu ville afbryta Wolofsky, men hindrades derifrån af församlingen. Quæstorn Degoussée inkom och anmälde att general Courtais, tvertemot presidentens befallning, gifvit nationalgardet ordre att afskrufva bajonetterna. Häftigt larm i salen. Clement Thomas uppmanade församlingen att afhöra petitionärernas begäran, och redan hade flera af dessa trängt sig in på läktaren. Fruktansvärdt larm: folket nedbröt portarne och inrusade äfven nere i salen, klockan half tu. En half timma fortfor larmet oafbrutet, men representanterne qvarsuto ännu. Kl. tre qvart till tre inkom Ledru Rollin, mycket upprörd; Barbès

rusade upp i talarestolen; Clement Thomas och Sénard sökte rycka ned honom. Nya folkhopar inträngde. Caussidière ville rycka fanan ifrån dem, hvaraf slagsmål uppstod. Ledru Rollin, Barbès, Caussidière och Raspail stodo alla i tribunen, utan att kunna få ljud. Slutligen lyckades Barbès; presidenten ville just läsa upp petitionen, då nya folkskaror inträngde genom alla dörrar. Larmet begyntes på nytt; utifrån hördes skott... Raspail började tala. En deputerad tillropade honom: »ni har ingen rätt att tala här». Folket röt och sökte sönderslita den sistnämnde anmärkaren, hvilken endast med mycken möda räddades och undkom. Af tvåtusen oberättigade, som nu inträngt i salen, voro 500 nere bland deputerade och resten uppe på läktarne; församlingen satt värnlös, ty militären hade fullt upp att göra utanföre. Kl. ett qvart till tre steg Louis Blanc upp i tribunen och emottogs med enthusiastiskt jubel. Han uppmanade till lugn, och Raspail började läsa petitionen, hvaremot en deputerad steg upp att protestera... Rytande larm... Ändtligen fick R. fortsätta läsningen: petitionen fordrade att församlingen »på ögonblicket» diskuterade pohlska frågan. »Vive la Pologne». Barbès steg nu upp *på* presidentens tribun, men ingen hörde hans ord: utanföre slogs generalmarsch. Slutligen begärde Barbès att församlingen skulle dekretera att folket genom sin demonstration denna dag gjort sig väl förtjent om fäderneslandet. Kl. half tre stod Blanqui på tribunen, men kunde på länge icke få gehör. Slutligen talade han för Pohlen, under en dödstystnad i salen, medan man lyssnade till ångestskri utanföre. Han begärde alla politiska fångars lösgifvande samt skyndsam lösning af problemet om »arbetets organisation». Clement Thomas, som begärde ordet, hindrades af sina vänner från att tala... Oaktadt alla ingångar voro starkt bevakade och tillslutna, skedde kl. tre ny sprängning; nya hopar inträngde. Blanqui talade ånyo. Derpå hördes Ledru Rollin lofva uppfyllandet af folkets begäran (jubel); han bad folket vara lugnt: det skulle icke blifva bedraget (allmänt skri: »folket *är* bedraget»). Han sade att församlingen icke, under nuvarande larm i salen, kunde rådslå och besluta. En röst: »åhjo, det gick för sig den 24 Februari». Nytt larm och gräsliga scener af oordning. Depu-

teraden Laroche-Jacquelin blef våldsamt slagen och sargad; deputeraden Froussard, som i Grenoble låtit häkta en af Ledru Rollins regeringskommissarier, undergick den vildaste och mest upprörande misshandling, derifrån han slutligen räddades af Etienne Arago. På läktarne var nu, kl. half fyra, så trångt, att ingen snabbskrifvare mer kunde skrifva. Gick man derifrån, så qvarblefvo rockskörten. Öfverallt utanför var kl. 4 nationalgardet i anmarsch, men mycket fåtaligt, många kompanier endast 30 man starka. Mobilgardet förklarade att det icke ville slås mot folket, och afskrufvade bajonetterna. Palatset omgafs af hundratusen menniskor, deribland tretusen lyckats intränga i sjelfva salen. Barbès och Louis Blanc lemnade icke ett ögonblick församlingspresidenten, och från läktarne svajade kl. half fem den blodröda fanan; talarestolen var betäckt med menniskor, som krälade på hvarandra. Presidenten satte nu hatten på sig, för att upphäfva sessionen. Folket behöll platsen; många representanter flydde; vid presidentstolen uppsteg en man med jakobinklubbens fana och ett blodrödt skärp lindadt omkring henne. Klubbisterne besatte hela tribunen med sina fanor. Kl. fem besteg Barbès åter talarestolen, och föreslog »en milliards beskattning på de rika», hvilket med acclamation bifölls, heldst salen nu var fullproppad ända till qväfning. Klubbister buro Louis Blanc på axlarne: han talade i ena ändan af salen på samma gång som Barbès i den andra. Barbès föreslog att »hvem det vara må, som i dag låter slå generalmarsch, är fäderneslandets förrädare», hvilket förslag möttes med stormande bifall. Huber besteg tribunens bröstvärn och ropade: »i folkets namn, nationalförsamlingen är upplöst», hvarpå presidentstolen stormades och vräktes med presidenten Buchez ned i golfvet, en fana med röda mössan planterades, en af klubbcheferne steg upp *på* presidentpulpeten, svängande en röd näsduk såsom fana och uppläste listan på en ny provisorisk regering, nemligen jacobinerna Cabet, Barbès, Huber, Proudhon, Ledru Rollin, Blanqui, Pierre Leroux och Raspail; hvarpå folket ropade »lefve provisoriska regeringen, lefve den demokratiska republiken!» och denna nya provisoriska regering begaf sig åt hôtel de ville. Folket nedslog der vakten och, sedan man inträngt i palatset, blefvo fyra eller

fem provisoriska regeringar efter hvarandra proklamerade och åter afsatta. Likväl voro revolutionsmännen nog organiserade för att genast taga besittning af post- och telegraf-verken, dem de ock ett par timmar behöllo.

Emellertid hade nationalgardet samlats mera talrikt, än det i början visade sig. Lamartine och Ledru Rollin beslöto, med egen lifsfara, göra sitt yttersta för att genast åstadkomma en contrarevolution; de genomredo gatorna, samlade nationalgardet och stormade hôtel de ville mot klockan 7, samt häktade de der församlade jacobinerna. Derefter drogo de till nationalförsamlingens palats, stormade äfven detta och utdrefvo dem, som dit inträngt. Kl. half åtta öppnades församlingens session ånyo. Lamartine förklarade att hans plats vore midt i faran och gick med Ledru Rollin åter till hôtel de ville. Församlingen fick rapport att Courtais, Barbès, Blanqui, Sobrier, Huber, Raspail och Albert blifvit häktade. General Foucher fick högsta militärbefälet i staden, general Baraguay d'Hilliers befälet öfver de trupper, som skulle skydda församlingen. Arago och Garnier Pagès ankommo från Luxembourgpalatset, der de ända sedan morgonen varit sysselsatta med anstalter emot den förespådda hvälfningen; och den sistnämnde förklarade att af alla de ordres, de under dagens lopp utfärdat, ingen enda blifvit åtlydd. Han tillade att regeringen nu ämnade tillsluta klubbarne. Clement Thomas helsades med handklappningar och utnämndes till högste befälhafvare öfver nationalgardet. Lamartine återkom och nästan bars fram till tribunen, der han förklarade att alla insurgentcheferne voro nu gripne och häktade. Louis Blanc inträdde blek, utmattad, med sönderslitna kläder, och gick upp i tribunen, men nedsteg åter, utan att förmå tala. Ett ögonblick derefter svor han vid allt hvad heligt är, att han varit okunnig om det som passerat. Församlingen beslöt att hennes medlemmar Barbès och Albert skulle i häktet förblifva, voterade tacksägelseadress åt nationalgardet och förklarade sig permanent. Nationalgardet stod hela natten under vapen. 250,000 man voro väpnade. Staden blef på aftonen illuminerad. Klubbarne tillslötos. Polisprefekten Caussidière afsattes. Mairen af Paris Armand Marrast ansågs hafva hållit sig mycket osynlig. Odillon Barrots parti

försökte den 16 att i stället för det hittillsvarande »verkställande utskottet» få proklamerade Thiers, Barrot, Duvergier de Hauranne, Billault och Dufaure; men det gick inte. Likväl konsoliderade Barrot omkring sig en »monarkisk minoritet». Hos Tortoni slog man vad att Frankrike inom tre månader skulle vara monarki.

Att terrorismen, som redan hade tyglarne i sina händer, åter nödgades släppa dem — att blodsfanan och röda mössan åter måste sänkas ned och kommunismen än en gång öfvergifva stadshuset — för detta hade Frankrike den gången hufvudsakligen att tacka Lamartine, som under loppet af dagen flera gånger var nära att falla för mördares hand, så nära, att en hr Thomasson och en annan, hvars namn vi glömt, vid ett tillfälle nödgades rentaf betäcka honom med sina kroppar. Detta var det tredje försök, kommunismen denna vår gjort i Paris, februaridagarne oberäknade. Man frågade sig med en viss ångest redan då: skall Paris, som nu haft en sjuttonde Mars, en sextonde April och en femtonde Maj, lyckas öfverlefva en fjortonde Juni?

Vi ha skiljt i olika kapitel den Lamartinska perioden före Cavaignac, ifrån den Cavaignacska, emedan de följde en så alldeles olika regime. Nationalförsamlingens utskott för berättelse om insurrektionerna den 15 Maj och 23 Juni lemnade många märkvärdiga upplysningar: Begge dessa rörelser hade utgått från socialist-partiet, som haft sitt högqvarter i Luxembourgpalatset, sina arméer i klubbarne och nationalverkstäderna. Men bakom dessa höllos trådarne af helt andra. Först anfördes Ledru Rollins, af Georges Sand författade, »Bulletins de la république», hvilka uppfordrade till uppror emot nationalförsamlingen, innan denna ännu sammanträdt; dernäst hans kommissarier till provinserna och de exalterade klubbarnes emissarier, hvilkas resekostnader betaldes från inrikesministèrens hemliga fonder: yttermera de af Louis Blanc ledda och förledda arbetarekonferenserna i palais Luxembourg, bildandet och fortgången af nationalverkstäderna, hvilka, egentligen ämnade till ett prætorianskt garde för regeringen, snart vände sig i stället emot henne; manifestationerna den 16 och 17 Mars, ledda af Caussidière och Louis Blanc; klubbarnes instruktion till nationalgardets officerare

att marschera emot den blifvande nationalförsamlingen, i fall hon icke visade sig nog republikansk; Caussidières tal den 3 April till 48 poliskommissarier, dem han uppfordrade till »energi emot de reaktionära och stupida borgarne och nationalgardet»; Grandmesnils bref till Caussidière, deri han uppmanade denne att låta i största tysthet förfärdiga så mycket som möjligt af hans »bomber»; sammankomsten hos Caussidière den 7 April, för öfverenskommandet om en ny regering, bestående af Raspail, Blanqui, Sobrier, Ledru Rollin och Flocon, hvarvid Blanqui och Ledru, som icke ville regera tillhopa, kommo i sådant gräl att Caussidière hotade kasta ut den sistnämnde genom fenstret, derest han tillställde nya hinder; demonstrationen den 16 April, anförd af Blanqui, Barbès, Caussidière och Ledru Rollin, just för att med våld insätta det nyssnämda »Välfärdsutskottet», hvilket förhindrades derigenom att, sedan Lamartine, bedragen, fåfängt anmanat Ledru att låta slå generalmarsch, Marrast slutligen lät slå den och gaf Changarnier befälet; afsändandet till alla departementer *från sjelfva inrikesministèren* af hela varubalar fyllda af anarki, rof och plundring predikande tidningar; och beväpnandet ur statens arsenaler genom regeringsledamöters biträde af tvenne klubbar, sådana som Sobriers »klubbarnes klubb» och Vilaines »klubb för menniskans rättigheter». Sobrier förvandlade sitt klubbhus, nr 16 rue Rivoli, till fästning och fick 400 gevär med 80,000 patroner *på krigsministerns befallning;* begge klubbarnes presidenter skickade 600 agenter till alla departementer för att inverka på valen, och alla dessa agenter *aflönades utaf statskassan* med 10 francs hvardera per dag. Pariserklubbarnes medlemmar stego till ett antal af 36,000, fabricerade kulor och patroner, inledde förbindelser med alla klubbar i Frankrike, *utan att regeringen rörde på sig.* Ändamålet med revolten den 15 Maj bevisades af Sobriers papper: allt bestående skulle störtas, alla som egde något, systematiskt utplundras; när orostiftarne inträngde i salen, var Sobriers första ord att *han kommit med Ledrus goda minne;* Caussidière och Blanc voro, om icke anstiftare, dock fullt medvetna om detta attentat; utskottet anklagade församlingspresidenten Buchez, generalen Tempour, polisprefekten Caussidière, understatssekre-

teraren Charras, såsom isynnerhet ovilliga att den dagen lyda regeringens befallningar. *Polisprefekturens dagliga lifgarde* bestod af montagnarder och lyonnesare; från Vincennes ditflyttades alla handgranater. — På aftonen den 15 förekallades inför verkställande utskottet Caussidière: endast Arago och Marie påyrkade hans häktande, men *de öfriga läto honom gå*. För Louis Blancs medbrottslighet uppräknades ovederläggliga bevis. Så långt ransakningsutskottets egen berättelse... Se der en officielt konstaterad »Lamartinism» af slapphet och förräderi, inom sjelfva regeringsmakten!

XLV.

Cavaignac.

Cavaignac krigsminister. — Pyramidernas klubb. — Nationalverkstäderna. — Bankettpolitik. — Anslaget mot Louis Blanc. — Ludvig Bonaparte vald till deputerad. — Emeuter utan återvändo, af socialister, legitimister, bonapartister. — Nationalverkstädernas afskaffande. — Midsommaren eller de s. k. »Junidagarne». — Tre dagars inbördes krig; med djurisk vildhet och strömmar af blod. — Cavaignac diktator. — Changarnier och Lamoricière. — Insurgentcheferna. — Barrikaderna. — Lamartine, Ledru-Rollin och Louis Blanc. — Armand Marrast. — Lamartine söker störta Cavaignac. — Nationalförsamlingens partier. — Thiers' klubb Poitiers. — Cavaignacs klubb Palais National. — Parlamentariska stormar nästan hvarje dag. — Louis Blancs och Caussidières fall och flykt.

Cavaignac var definitivt utnämnd till krigsminister och hade emottagit uppdraget. Huru sinnesstämningen numera förändrats i Paris, kan måhända slutas deraf att rykten spredos om en legitimistkomplott, som skulle vända sig till nytta terroristrevolutionen; att hertigen af Bordeaux redan vore i Paris o. s. v. Allmänna meningen började verkligen på allvar befara en restauration, sedan nu klubbarne blifvit tillintetgjorda. Den stora republikanska inaugurationsfesten på Marsfältet den 21 Maj, i församlingens, alla statscorporationers och 300,000 fransmäns närvaro — hvilken fest kostade $2^1/_2$ millioner — hade icke lyckats aflägsna dessa farhågor. Den af Lamartine och Ledru

Rollin efter 15 Maj grundade »Pyramidernas klubb», en samlingspunkt för moderatrepublikanerne, gjorde de »reaktionära» stort bekymmer. Vid denna tid hade staden Paris 52,000 arbetare med full sysselsättning, 110,000 med fyra dagars arbete i veckan, men 175,000 utan all bestämd verksamhet. Den 28 Maj slogs ånyo generalmarsch och församlingen försatte sig åter i permanens, i följd af den starka jäsningen bland arbetarne, som hört berättas att chefen för nationalverkstäderna, Thomas, blifvit häktad. Han var bortskickad, utan att få taga afsked af någon; och Leon Faucher hade redan föregående dagen i församlingen karakteriserat situationen genom utropet: »nationalverkstäderna i Paris äro anstalter för bildandet af lättingar och upprorsmakare, och det blir omöjligt att underhålla på detta sätt en här af 100,000 rekryter för inbördes krig». Man hade nu således kommit derhän, att regeringen och nationalverkstäderna börjat träda upp emot hvarandra. Hon ville reorganisera verkstäderna, sända en del af denna skara arbetare till jernvägsarbetena i departementerna o. s. v. »*Junidagarne*» blefvo följden.

Bankettpolitiken var också icke utdöd. Nationalgardet anställde ett stort antal banketter för att fira »ordningens seger», och nu beslöto arbetarne att hålla bankett till Barbès' och Alberts ära, under bar himmel, invid de begge herrarnes fängelsefenster i Vincennes. Priset för hvarje deltagare skulle bli 6 sous, trakteringen vin, bröd och ost, och gästernas antal »150,000». Likasom Thomas blifvit bortförd till Bordeaux, blef Georges Sand (madame Dudevant) för sina nyaste kommunistiska skrifter, anmodad att resa till Italien, men for icke längre än till sitt gamla chateau i Berry. Nationalförsamlingen rådslog hvarje dag inom en vall af bajonetter. Framför stadshuset stodo 6,000 man och på Tuileriernas, palais Royals o. s. v. gårdar kamperade soldater. Arbetarebanketten blef visserligen uppskjuten till den 11 Juni; men nationalverkstädernas upphäfvande den 29 Maj, samt generalprokuratorns begäran den 31 att få häkta och lagföra Louis Blanc, voro brännande luntor nog. Utskottsreferenten *Jules Favre* tillkännagaf den 2 Juni, att 15 röster emot 3 beslutat tillstyrka statsprokuratorns begäran, men församlingen afslog den 3 densamma ändock, med 354 mot 337,

så att Blanc den gången räddades med 32 rösters öfvervigt. Folkskockningarne tilltogo dagligen. En ny och förskräckligare kris emotsågs. Den 5 hade församlingen en stormig session, der Crémieux' anseende störtades, emedan han voterat *för* Blancs frälsning, oaktadt han sjelf förut godkännt sin prokurators åtgärd. Tillochmed Lamartine och Ledru Rollin begärde, till följd af voteringen bland ministrarne i Blancs fråga, sitt entledigande, som likväl den gången ännu icke blef af. Regeringen uppträdde med dekreter om fästningsstraff för folkskockningar, häktade och landsförvisade utan ransakning och dom, förbjöd de fria republikanerne att sälja och köpa sablar eller dolkar, ja tillochmed att uppklistra proklamationer. Församlingen öfverflyttade sitt præsidium ifrån Buchez till Sénard. Bonapartisterna började arbeta för Ludvig Napoleon, som nyligen blifvit vald till representant (för Paris och i 2 departementer). Prinsen af Joinville och hertigen af Bordeaux påstodos nyligen hafva besökt Paris. När Thiers' och Bonapartes namn såsom nyvalda proklamerades, den 9 Juni, uppstod tumult, trupperna måste göra choc och arrestera. På aftonen samlades 30,000 menniskor å bulevarderna St. Denis och St. Martin, sjöngo Marseillaisen och ropade »lefve Barbès». Häktningar dagligen i hundratal. Nationalförsamlingen skyddades den 10 af 2,000 man mer än vanligt; utanföre stod en stor folkskara, hvaribland 2 à 300 invalider, som »afbidade Ludvig Napoleons ankomst». Men verkställande utskottet, ehuru sjelf färdigt att falla, beslöt just samma afton, på grund af en hel hop järtecken och »bonapartistiska stämplingar», föreslå församlingen att utesluta Ludvig och bifalla en tvångsåtgärd mot hans person. I Charleville uppslogos proklamationer, som kallade honom »Frankrikes räddare»; i de orter, der han blifvit vald, kringburos fanor med påskriften: »Lefve Napoleon, bort med republiken»; i Troyes besvarade ett linieregemente nationalgardets tillrop: »lefve republiken!» med: »lefve Ludvig Napoleon!» Man fruktade en ny adertonde Brumaire. Den 12 utbröt en formlig bonapartist-emeute: man trodde att församlingen tänkte annullera Ludvigs val och ville med våld skaffa honom erkännande. Hos församlingen debatterades andra ämnen, då Ludvigs kusin, Napoleon Bonaparte, Jeromes son, steg upp till hans för-

svar och sade att hans namn af faktionerne missbrukades. Rykte spreds att nationalgarderna från Passy, Auteuil (dit L. N. redan anländt), Boulogne o. s. v. nalkades, för att med våld introducera honom. Öfverallt slogs generalmarsch. Lamartine steg upp i tribunen och förklarade att en bonapartist-emeute utbrustit och att man utgjöte fransmäns blod, samt begärde ett landsförvisningsdekret mot Ludvig. Då steg Luciens son Pierre upp, för att protestera mot emeuten och bedyrade att Ludvigs namn endast missbrukades af illvillige. I församlingen upplästes ett bref från Ludvig, deri han sade sig icke hysa några äregiriga planer, »men då folket ålade honom pligter, skulle han veta uppfylla dem». Utanföre stridde emellertid Cavaignac, Negrier och Clement Thomas i spetsen för garderna. Verkställande makten blef hela natten i permanens. Justitiæministern beordrade republikens samtliga prokuratorer att gripa Ludvig, hvar han än vore till finnandes. Sessionen den 13, i hvilken, efter en mycket stormig debatt, Ludvig omsider erkändes såsom deputerad, hölls innanföre en vall af 10,000 bajonetter. Ministèren protesterade emot beslutet och hotade afgå. 600 arresteringar den dagen. Barrikader, våldsamheter och för första gången ropet: »Lefve *kejsaren!* lefve Napolen!» Ledru Rollin ansåg Napoleons erkännande hos församlingen såsom en krigsförklaring mot »verkställande utskottet», och begärde afsked, ja, kamraterna följde hans exempel. Likväl läto de återigen beveka sig att qvarstanna. Oroligheterna och försigtighetsmåtten fortforo alla dagar. Arbetarebanketten uppskjöts nu till 14 Juli, »årsdagen af bastiljens stormande». Den 15 utfärdades arresteringsorder mot arbetarebankettstyrelsen. Den 16 upplästes ett nytt bref från Ludvig, som sade att han nu vore i London och afsade sig sin plats såsom folkrepresentant, samt först i en lugnare framtid ville, såsom privat borgare, återvända till Frankrike. Detta verkade lugnande. Icke desto mindre föreslog regeringen i samma andetag, till allas förvåning, mobilisering af 300 bataljoner nationalgarde. I församlingen yrkades nu nationalverkstädernas totala upphäfvande. Den 17 fortsattes arresteringarne och de vigtigaste kommunistfångarne flyttades från Vincennes till Blaye. Kring församlingspalatset nya folkskocknin-

gar; och när representanterne kommo ut, för att gå hem, ropades öfverljudt: »ned med tjugufemfrancskarlarne, lefve Ludvig Napoleon!» Andra delar af Paris genomtågades af folkskaror på 2 à 3000 man, skriande: »Lefve Ludvig Napoleon!» En legitimist-emeute föranledde samtidigt i Nimes ymnig blodsutgjutelse. På andra orter andra slags upplopp och komplotter. Den 9 Juni berättade le Siècle att i en fruntimmersklubb nyligen debatterats frågan om Guds tillvaro, hvilken slutligen segrat genom votering, men med endast 12 rösters öfvervigt. Den 19 uppläste Marrast i nationalförsamlingen konstitutionsutskottets förslag till statsförfattning för republiken Frankrike. Den 20 nedlade Clement Thomas sitt öfverbefäl för nationalgardet i Paris; till nationalverkstäderna beviljades visserligen de begärda 3 millionerna, men hela församlingen förklarade derjemte att dessa »revolutionens plantskolor måste afskaffas, kosta hvad det ville». Ludvig Napoleon valdes till öfverste för tolfte nationalgardeslegionen. Alla arbetare i Paris visiterades i sina boningar, der de fått befallning att hålla sig hemma; ändamålet var att få pålitliga listor öfver dem. Mellan garnisonen och mobilgardet tilltog spänningen. I landsorten ånyo betänkliga upplopp (Toulouse, Toulon, Nantes, Sédan) af hungersnöd och i raseri öfver regeringens »ingrepp på privategendom». Calais försattes till och med i krigstillstånd. Den 21 nya folkskockningar i Paris vid hôtel de ville. Den 22 tillkännagaf verkställande utskottet officielt att alla arbetarne i nationalverkstäderna, mellan 17 och 25 år, måste inträda i arméen såsom »frivillige», eller ock utstrykas från verkstadslistorna. Redan kl. 4 e. m. uppstod sådan oro, att ordonnanser och adjutanter sprängde hit och dit, och vakten kring nationalförsamlingspalatset fördubblades, emedan nationalverkstadsfolket ämnade marschera dit för att *»göra rent hus»*. På aftonen vidtogos stora militäriska försigtighetsmått. alla vigtiga platser blefvo starkt besatta med militär. Vid midnatten skingrades väl hoparne på gatan, men den hiskligaste jäsning kokade i nationalverkstäderna, der arbetarne förklarade att de hvarken tänkte låta skicka sig till landet eller ingå i arméen. Kl. 5 på morgonen den 23 slog man generalmarsch på venstra Seinestranden, kl. 10 i hela Paris. Tamison och

nationalgarde trädde under vapen. Tvenne arbetarekolonner, hvardera om 20,000 man, samlades för att tåga emot nationalförsamlingen. Verkställande utskottet och hela ministèren voro i permanens uti Luxemburgpalatset. Cavaignac fick befälet öfver hela militären i Paris. Klockan 11 började nationalgardets handgevärseld, och utan ordres kastade sig gardet emot barrikaderna. Kl. 1 satte sig Cavaignac, åtföljd af representanterna Napoleon och Pierre Bonaparte samt sin generalstab, i rörelse. I församlingspalatset började sägas att majoriteten ville afsätta verkställande utskottet och göra Cavaignac till provisorisk president. Clement Thomas återtog nu, »i farans stund», befälet öfver nationalgardet. Arbetareutskottets referent uppläste i församlingen utskottets förslag att nationalverkstäderna skulle inom tre dagar upplösas. På insurgenternas fanor stod: »Arbetande lefva eller stridande dö». Bredvid ropen »lefve kejsaren» hördes och tog öfverhanden ett nytt rop: »lefve den röda republiken». 20 kanoner laddades kring församlingspalatset, 150 julidekorerade erbjödo sig till hennes skydd, en mängd representanter lemnade palatset och begåfvo sig »till stridsplatsen». Klockan 5 e. m. kom Cavaignac till församlingen och anmälde att emeuten blifvit dämpad på ett par ställen, men fortfor på andra. Garnier Pagès redogjorde för verkställande maktens åtgärder och sade att man »måste en gång *göra ända på* dessa orostiftare», hvartill från alla sidor ropades öfverljudt: »ja, ja», under brakande åskdunder ifrån himmelen. På aftonen sårades Clement Thomas och general François; Arago och Lamartine anföllo personligen barrikader; mot kl. 9 på aftonen tycktes en art vapenhvila inträda.

Men midsommardagen kl. 3 på morgonen började elden på nytt, och hela Paris utgjorde snart ett enda slagfält. Hundratals lik betäckte redan gatorna. Till Paris intågade immerfort nya nationalgarden från andra städer, för att förstärka ordningens parti. På morgonen fasade Paris, vid upptäckten att det befann sig i det rysligaste inbördes krig. Hela befolkningen var på fötter, man slog generalmarsch utan återvändo. Flera jernbangårdar voro förstörda. Insurgenternas fana var den »röda» republikens. Flera bataljoner mobilgarde öfvergingo till insur-

genterna; penningar och ammunition hade dessa i öfverflöd och anfördes af officerare från nationalgardet eller åtminstone i sådan uniform. Mot middagstiden drog sig striden från alla håll åt det inre af staden, och nationalgardet var mattadt samt orkade ej mera kämpa. Linien slogs ännu tappert. Lamartine ställde sig i spetsen för en liniebataljon, med det yttrande att han ville söka döden i drabbningen. Nationalförsamlingen, som höll sig i permanens och varit utsträckt hela natten på bänkar och stolar, utskickade 60 ledamöter för att i alla delar af staden samla underrättelser; verkställande utskottet begärde och erhöll sitt afsked, sedan *Jules Favre* yrkat dess afsättning; *Cavaignac utnämndes till allrådande diktator* och herre för all civil och militär makt, »församlingens suveränitet dock oförkränkt;» Paris förklarades i belägringstillstånd. Mot 4 e. m. ansågos trupperna vara mästare af hufvudgatorna i de upproriska delarne af staden. Lamoricière hade sitt högqvarter vid porte St. Denis, Duvivier i hotel de Ville och general Dumesmes vid place de la Sorbonne. Striden var ursinnig, den försiggick på gator, på torg, på trapporna till monumenter och inne i husen; smattrandet ur handgevären öfverröstades immerfort af kanonernas åskor, som alltsedan morgonens första gryning ännu mot aftonen rullade; blod flöt i strömmar, allt var tårar och förtvifian, ångesten, som tryckte allas hjertan, var obeskriflig: hvar och en kände att der var fråga om en strid på lif och död för dem alla. Truppernas förluster voro så oerhördt stora, att af mobilgardet många bataljoner hopsmält till hälften.

Den 25, så snart det dagades, började mördandet ånyo. Insurgenterna innehade då hela St. Antoine, en del af de små gatorna mellan hotel de Ville och rue St. Martin, äfven delar af förstaden St. Martin och la Chapelle, en del af Marais och faubourg du Temple, med nästan ointagliga förskansningar. De hade beslutit slås till sista man och väntade stundeligen på nya arbetaretruppers ankomst från Rouen, Havre, Roubaix, Elboeuf och andra fabriksstäder. Generalerna Bedeau, Dumesme, Lafontaine, Clement Thomas voro farligt sårade, representanterne Bixio och Dornès svårt. Alla gator spärrades genom nationalgarden, alla fenster och dörrar måste hållas stängda. Lifsmedel började

tryta. Diktatorn hade utnämnt general Perrot till chef för alla nationalgarden. Vid middagstiden hade polisprefekturen fångar i tusental. Kl. 4 utkom från nationalförsamlingens president, Sénard, i hennes namn, en uppmaning till nationalgardet att framhärda i kampen, »*för att rädda Paris från anarki, brand och plundring*». Slagtandet fortgick med yttersta förbittring. Insurgenterna ville icke höra talas om kapitulation; de hade hos sig hustrur, barn och gubbar, och »*hade svurit att dö, alla, alla*». Nu började man fusillera hvarje insurgent, som togs med vapen i hand; insurgenterna gåfvo icke heller pardon, isynnerhet icke åt mobilgardets soldater, med hvilkas lik de till och med förstärkte barrikaderna. Mot aftonen befalldes att ingen, utan mairens skriftliga tillstånd, finge lemna sin boning.

Ännu den 26 hade slagtandet i Paris, den rysligaste händelse, historien då kände, icke upphört. Vid en enda barrikad lågo 3000 lik, general Negrier och folkrepresentanten Charbonnet hade stupat, likaså erkebiskopen af Paris, då han i full ornat ville mana till fred, general Dulac var dödskjuten, generalerna Duvivier och Carbonnet illa sårade, general Bréat tillfångatagen och af insurgenterna hånande och kallblodigt fusillerad, flera representanter, hvilka såsom parlamentärer närmat sig insurgenterna, hade blifvit qvarhållna såsom gisslan. En grefve Narbonne, fångad såsom uppviglare, hade Cavaignac låtit skjuta; Louis Blanc hade arbetarne fångat, ställt under ståndrätt och skulle just fusillera, då hans vänner lyckades rädda honom. Tidningen la Presse hade diktatorn låtit, jemte ett dussin andra tidningar, indraga, och häktat den förstnämndes ryktbare utgifvare, Emil de Girardin, den han kastade för flera dygn in i ett uselt källarhål. Ändtligen mot middagstiden sade presidenten i församlingen att insurrektionen berättades vara förbi; *föga mer än femtio ledamöter funnos tillstädes.* Knappt hade kl. 2 rapporterats att striden afstannat, så ingick notis, att nya barrikader upprestes. Man var allvarsamt betänkt på att nödgas bombardera Paris. Belägringsartilleri, mörsare, haubitser och kanoner, dem Cavaignac på Lamoricières begäran låtit hemta från Arras och Lafère, hade ankommit; beckkransar och brand-

raketer lågo färdiga; hela faubourg St Antoine var af Lamoricière omringad och skulle nu jemnas med jorden; i cafe Arnaud vid hörnet af bastiljplatsen satt Lamoricière med klockan i hand och räknade minuterna, som skulle afgöra hundratusendens öde. Då ändtligen — beqvämde sig insurgenterna att sträcka gevär och nedrifva barrikaderna. Men det var blott en del af St. Antoine, som kapitulerade. Förstaden Temple såg förfärlig ut; alla hus vid kanalen voro af kulor genomskjutna, gatorna förfyllda af bomullsbalar, dem man nyttjat till skanskorgar, boulevard Beaumarchais ända till bastiljplatsen liknade ett slagfält; när barrikaden St. Severin stormades, dödades en hel bataljon (?) genom sjudande olja och vatten, som gjöts ned genom fenstren; barrieren Rochechuart begjöts med olja och stacks i brand. Åtskilliga borgare, som troddes vara insurgenterna obenägne, blefvo af qvinnor med rakknifvar jemmerligen sönderstyckade: exempel af vildhet, särdeles bland qvinnor och hetärer, förekommo på sådant vämjeligt sätt, att mot dem den indianska skalptrofé-högfärden bleknar bort som en bagatell. Insurgenternas chefer voro Huber, Cabet, Lebon och Kersausie, bland hvilka den sistnämnde uppgjort operationsplanen. Ändtligen på aftonen kunde i församlingen förkunnas att upproret var slutadt. Dock skedde ännu på natten allarm, ett par gånger, när nya försök anställdes.

Den 27 suto framför alla hus fruar och flickor på gatan och rispade charpie, men trakten kring församlingspalatset liknade fortfarande ett läger. Rapporter ingingo att äfven upploppen i Limoges och Marseille blifvit kufvade. Referenten för utskottet angående de fångna flera tusen insurgenternas öde föreslog: att 1) alla chefer, anstiftare och ledare, alla som utdelat penningar eller fört befäl, skulle dömas med lagens hela stränghet, men 2) alla öfriga deltagare deporteras till franska kolonierna utom Medelhafvet. Vid midnatten antogs detta dekret, med nästan komplett enstämmighet. Den 28 på morgonen höll Cavaignac revy med hela pariserarméen. På f. m. ville han i församlingen nedlägga diktaturen, men der skallade från alla sidor emot honom »nej, nej!» *Så var Cavaignac ensam Frankrikes regent* och man antog Martins motion: »National-

församlingen anförtror verkställande makten åt general Cavaignac, som antager titeln konseljpresident och sjelf utser sin ministère». Sénard blef inrikes-, Bedeau utrikes-, Goudchaux finans-, Bethmont justitie-, Lamoricière krigs-, Carnot undervisnings-, Tourret handels-, Recurt arbets- och Bastide marinminister. Till ny president åt församlingen utsåg hon den 29 f. d. regenten Marie. Paris var lugnt, men i djupaste sorg. Ministrarne sökte förmå tidningarne att icke berätta de gräsligheter, som under upprorsdagarne förövats, och nio tiondelar förhemligades. Enligt officiella rapporter funnos inemot 30,000 stupade och sårade. 5,000 insurgenter flyktade från Pantheon ned i katakomberna, hvarpå segrarne med qvadersten tillmurade alla ingångar utom 4, vid hvilka starka vakter utställdes. En högre funktionär i utrikesministèren försäkrade att uti en flickpension uti faubourg St. Antoine blefvo samtliga lärarinnor och elever, tillsammans 83 flickor, utsatta för en sådan orkan af våldtägt och af en liderlig skara till den grad misshandlade, att en af lärarinnorna och sju elever straxt afledo; samt tillade att man för de arma offrens framtids skull, helst de alla tillhörde aktningsvärda familjer, sökte nedtysta detta förskräckliga factum liksom så många andra. Insurgenter, som två dagar lågo förskansade i jardin des Plantes, hade der nedskjutit foglarne i zoologiska samlingen, alla kronhjortar, lamas, känguruhs, bufflar o. s. v. och skjutit med handgevär på elefanterna till tidsfördrif. En stund öfverlade de, om det läte sig göra att släppa ut vilddjuren emot nationalgardet och trupperna, en idée, som 22 år derefter, 1870, återupptogs i fråga om försvaret af Paris emot tyskarne, men mig veterligen af ingen annan än den alltid excentriske Emile Girardin. — Flera barrikaders fanor buro inskriften: »segrare = plundring, besegrade = mordbrand!» Ur en stor brandspruta sprutades vitriololja på trupperna. Vid en enda barrikad fann man 15 stora kärl med terpentin, till antändning af husen. Många af insurgenternas kulor voro genomborrade och i hålet inskjuten en jernnagel, som framstack a ömse sidor och hvars ändar voro omlindade med linne, doppadt i arsenik. En qvinna skar med en stor köksknif hufvudet af fem officerare vid mobilgardet; hon erkände det sjelf. På huf-

vudbarrikaden i St. Antoine låg liket af en gardist, genomstunget, sönderskuret, med utryckta inelfvor; i Pantheon fann man mobilgardisters lik, i handbojor hängande, och af sabel och bajonetter genomborrade. Man hittade icke blott kantade kulor, utan äfven sådane med kopparspetsar pågjutna. Uti Clos St. Nazare skar man begge händerna af en infanterioffícer och lät honom deraf långsamt dö; en dragon högg man begge fötterna af och band honom sedan döende vid hästen. Hvilket slags troféer vissa odjur i qvinnohamn hängde på segelgarn i dussintal kring halsen, är förut antydt. På rue de la Roquette befriades af mobilgarde i sista stund 30 nationalgardister, som inspärrats i en stor bakugn för att stekas till döds. På en fana stod: »Död åt alla husegare, som utfordra hyran», på en annan: »Tre timmars plundring». En insurgent sade, när han häktades: »alla husegare äro tjufvar, det är min mening, och derföre har jag slagits». När trupperne sista gången intagit Pantheon, funnos på husets inre väggar 50 nationalgardister, bokstafligen korsfästade och med afskurna näsor. En flicka om 20 år skröt inför krigsrätten att hon halshuggit 8 gardister. Uti nio pariserförsamlingar voro inalles 3,883 barrikader uppbygda. 20,000 insurgenter, som flyktat ut på landet kring Paris, plundrade och mördade der oförskräckt. Fem generaler stupade och sex andra blefvo svårt sårade under dessa fasansfulla junidagar.

Den 30 Juni beslöt nationalförsamlingen återställandet i hela riket af municipalstyrelser, en institution, hvilken den provisoriska regeringen straxt efter februaridagarne afskaffat. Tvåhundrade representanter, anförda af general Baraguay d'Hilliers, öfverlade på aftonen om f. d. verkställande utskottets försättande i anklagelsetillstånd. Beslutet uppskjöts, ehuru man tycktes hafva visshet att den svage Lamartine och den djerfve Ledru Rollin voro svårt komprometterade genom papper, som fallit i general Lebretons händer, och äfven Garnier Pagès hade många emot sig. Lamartine såg mycket nedslagen och betryckt ut; hans uppträdande i församlingen, der han satt på sin bänk isolerad, utan att någon brydde sig om honom, väckte djupt medlidande, medan icke mindre än tolf nationalgardeslegioner undertecknade petitioner om sträng undersökning öfver honom och

hans kolleger, för tiden ända ifrån den 4 Maj. Hos insurgenterna fann man proklamationer af innehåll: att 1) alla medborgare, som betala mer än 200 francs i skatt, äro för tio år berôfvade sina borgerliga rättigheter, 2) all egendom, tillhörig personer, som efter 1815 beklädt något embete, är konfiskerad, 3) 1793 års konstitution är återställd och 4) krigshären är upplöst.

Den 1 Juli var man i församlingen redan åter färdig att väcka dåraktiga motioner. Er hr Bart begärde att månggifte måtte autoriseras, hvilket upptände mycken harm och häftigt larm; en hr Remicci's utgjorde egentligen en bön att få se Louis Napoleon i spetsen för Frankrikes öden, antingen såsom konsul eller kejsare, hvaråt församlingen bara skrattade. Den 1 Juli befallde Cavaignac permanenta läger, ett i Versailles om 35,000, ett vid St. Maur nära Vincennes om 20,000 och ett på Marsfältet i Paris om 10,000 man. Changarnier öfvertog samma dag öfverbefälet för nationalgardet i Paris och installerade sig i Tuilerierna. Alla hus visiterades och vapnen konfiskerades. Den 3 Juli kom underrättelse att Ludvig Napoleon, hvilken så nyss förut afsagt sig sin plats som deputerad, blifvit på Corsica återvald med 36,000 röster af 38,000.

Spectateur de Londres beskref i början af Juli de styrande personerna i Frankrike (men vi få dervid icke glömma att denna tidning ansågs vara Guizots organ): »*Lamartine* är skulden till allt. Hans fåfänga och afund har föranledt de olyckor, under hvilka Frankrike suckar. För att få ur vägen sin rival Thiers, »regentskapets» man, satte han sig emot detta regentskap, som han och alla förut sjelfva önskat, och proklamerade republiken med de bekanta orden: »Det är för sent!» Med vanligt lättsinne plägade han säga: »Sedan ett kaos inbrutit i Frankrike, blir jag framkallad och skall då rädda landet genom ordningens återställande, men jag skall med mitt lif umgälla det.» Lamartine är icke en af dem, som Gud utkorat att frälsa fäderneslandet; han är en af dem, som hjelpt det att gå under på föga hedrande vis. Han, som nyss valdes af millioner röster, står nu ensam och nästan föraktad. *Ledru Rollin* är en medelmåttig, uppblåst person; han har velat vara revolutionsman

och socialist, utan att ega kraft att vara någotdera. Dessa tvenne män och *Louis Blanc* hafva isynnerhet förvirrat folket och uppväckt dess elaka passioner. De inrättade nationalverkstäder för att hafva ett vapen mot medelklasserne, men det fruktansvärda vapnet vände sig emot dem sjelfva. Nationalförsamlingen fordrade nationalverkstädernas upphäfvande, Lamartine tänkte blott på att trycka ner sina rivaler inom församlingen, och man talade till och med om, att några af hennes moderata medlemmar skulle häktas. När Thiers blef på fem ställen vald, utbrast Lamartine: »Man vill ha den röda republiken: man skall få den». Korteligen: Lamartine talade i fraser och bedrog den utländska diplomatien genom att uppmuntra de utländska flyktingarne. Ledru Rollin skref cirkulärer, ordnade sina privatangelägenheter och offentliggjorde bulletiner från madame Sands republik. *Arago* afsatte alla möjliga menniskor från tjenstebefattningar för att employera sina egna klienter. *Garnier Pagès* bragte oordning i finanserna, ty hans okunnighet är stor, ehuru han hade bästa vilja; för resten var han en ärlig, mild karakter, älskad af alla. Goudchaux har med skäl yttrat: »Garnier Pagès har kommit för tidigt, likasom republiken». *Marie* är moderat, duglig och ansedd i församlingen, men har icke varit i stånd att stå emot Lamartine och Ledru Rollin. Bristande samverkan, mod och duglighet i regeringen förorsakade att faran blef så stor. Ännu den 25 Juli på eftermiddagen tviflade *Cavaignac* sjelf om möjligheten att segra. Han fann blott 10,000 man af garnisonen när kampen började, och var på vippen att taga afsked, hvilket han, Gud ske lof, icke gjorde: i sådant fall hade han icke nu kunnat stå såsom Frankrikes frälsare och välgörare. *Lamoricière* hade stor andel i upprorets besegrande; öfverallt trotsade han faran; tvenne hästar stupade under honom. Han är en af dem, af hvilka Frankrike väntar mest. Cavaignac blir snarare en Lafayette än en Napoleon; han är mera en vacker än en stor karakter; bra ser han ut när han talar från tribunen, stämman är klangfull, många hans proklamationer intaga. Han och hans kamrater skola kunna göra republiken en omätlig tjenst».

Allt hvad Cavaignac proponerade i nationalförsamlingen blef naturligtvis, den första tiden efter juniupproret, blindt bi-

allet: nationalverkstädernas upplösning, återtagandet af förslaget om jernvägarnes expropriation, parisisk armée på 40,000 man, upplösning af flera misstänkta nationalgardeslegioner, inkallande till Paris af en del utaf alp-arméen, reorganisation af Frankrikes alla nationalgarden o. s. v., samt de civilas afväpnande, klubbarnes tillslutande och insurgenternas deportation. Den 5 Juli frigafs ändtligen Girardin ur fängelset; den 6, då lessutom sorgefesten efter de fallna firades (3 biskopar och 800 prester utförde messan, 200 trumslagare slogo sorgmarsch), alades åter om tillämnadt upplopp, och nya försigtighetsmått vidtogos. Allt förblef lugnt; dock skedde både på denna och flera följande dagar lönnmordsförsök mot enstaka vaktposter. Man talade nu mycket om de stränga interpellationer, Lamartine ville ställa till Cavaignac, och dervid kom man äfven, såsom man trodde, att utröna junidagarnes rätta hemlighet, nemligen så: straxt vid revolutionens begynnelse framstodo, främst bland alla stridiga elementer, tvenne lika ärelystna, till högsta makten sträfvande män: Armand Marrast (ur le National) och Lamartine (le Reforme). Så länge den förre stod i en lägre sfer, såsom blott sekreterare hos provisoriska regeringen, gick allt temligen bra, och den sednare tillhörde moderata partier; men sedan Marrast uppstigit till ledamot och började öfva stort inflytande på Arago, Marie och Garnier Pagès, sökte Lamartine sin styrka på motsatta hållet och föll allt mer i Ledru Rollins våld. Båda partierna stridde om makten: Marrast, diplomat, med parlamentariska och journalistiska vapen, Lamartine (genom Ledru Rollin) räknade på den fysiska styrkan. Deraf Rollins beryktade valcirkulär, deraf hatet mot nationalförsamlingen, deraf omsider demonstrationen af 17 Mars. Men dessa våldsamma steg af ultra-republikanerne gjorde Nationals parti starkare, helst alla sansade, alla orleanister, af fruktan för terrorism, slöto sig dit, så att ju närmare man kom dagen för nationalförsamlingens första sammanträde, desto afgjordare sågo Lamartine och Ledru Rollin makten halka ifrån sig. Trogne sitt system, sökte de ny kraft i nytt våld, i massors stormdemonstrationer, och så skedde våldsscenerna den 16 April och den 15 Maj. Men nationalgardet höll samman med Marrast, och hans begge veder-

sakare ledo nya nederlag. Nu uppgåfvo de och deras »Bergparti» hvarje förhoppning att segra på vanlig parlamentarisk väg, och började fundera på en statskupp, en adertonde Fructidor. En insurrektion förbereddes — eller uppstod utan att förhindras —: så mycket är visst, att såväl mängden af penningar och ammunition, som de strategiska planerna i insurgenthopen, läto sluta till en högst-uppifrån utgående ledning. Med fasa sågo Marrast och hans vänner dessa anstalter, men fingo af de två det svaret, att det icke ginge an att bara af försigtighet vidtaga åtgärder, som betydligen skulle kringskära medborgares frihet. Nationalförsamlingen var slapp och obeslutsam, nationalgardet förargadt och uttröttadt af den eviga generalmarschen — ingenstädes såg Marrast den räddande fördämning, som behöfts. öfverallt endast den framsvämmande insurrektionen. Nu skall han hafva fattat det förtviflade beslut att tvinga insurrektionen till utbrott, innan hon hunne blifva allt öfvervåldigande, och skall hafva intagit blott Cavaignac i förtroendet, samt erhållit hans samtycke att ett halsbrytande steg måste tagas. Nog af. Nationals parti började påyrka nationalverkstädernas hastiga upplösning, — Cavaignac proponerade i församlingen arbetarnes enrollering i armén, — resningen brast lös, blodbadet kom, insurrektionen blef såsom beräknadt var besegrad och med henne — föllo Lamartine, Ledru Rollin, Bergpartiet. — Nu ville Lamartine interpellera Cavaignac och påminna, hurusom L. förutsagt insurrektionen, varnat derför, uppmanat C. att i tid bereda sig till motvärn mot anarkien o. s. v., men huru C. hade icke hörsammat, inga försigtighetsmått vidtagit, utan låtit insurgenterna hela den 23 Juni från kl. 8 till 1 förmiddagen ostörde bygga sina barrikader, utan att en enda liniesoldat visade sig. Af det föregående vore klart, hvarföre Cavaignac så handlat. Insurrektionen brast lös *förr* än *hela* befolkningen hunnit af gathörnspressen förföras; nationalgardet *tvangs* att slås, så ogerna det ville, och nationalförsamlingen erhöll en helsosam väckelse ur sin slummer. Ett vågadt spel var det — ett spel just värdigt en *republiks* högsta funktionärer; men denna gången vanns det och Cavaignac stod nu i Juli rustad att bekämpa Lamartines interpellationer. Församlingens session den 7 Juli visade att

hvarken Marrast eller Cavaignac ernade låta frukterna af den dyrköpta segern tagas ifrån dem. Cavaignac förkunnade nemligen der, att belägringstillståndet »ännu länge» komme att fortfara, att han beslutat framhärda med sina tvångsåtgärder mot pressen och att han skulle hålla Paris i tygel med 50,000 man. Efter dylika förklaringar kunde han lugnt afvakta Lamartines anlopp.

Generalprokuratorn anmanade den 8 alla tidningar, som önskade undvika laga åtal, att inom den 12 ställa kaution, oaktadt dessa kautioner straxt i Februari blifvit af provisoriska regeringen så att säga efterskänkta. Den strängt redlige gamle Frans Arago förklarade inför undersökningskomitén, att enligt bevis, som voro i hans händer, hade representanterna A. Portalis, Landrin och *Jules Favre* hört till insurrektionens hufvudledare, och Lamartine och Ledru Rollin gåfvo stöd åt utsagon. En kabinettschef i krigsministèren, ryttmästaren Constantin, häktades midtunder det han sjelf såsom instruktionsdomare förhörde insurgenter.

Partierna inom nationalförsamlingen framträdde allt skarpare. Ledamöterna stiftade tvenne klubbar, nästan lika manstarka. Den ena: »Club de la rue de Poitiers», ville en konstitutionell republik med två kamrar och Thiers till president. Hit hörde Baraguay d'Hilliers, Thiers, Odilon Barrot och hela f. d. venstern. Deremot åsyftade »Club du Palais National» en republik efter nordamerikanskt mönster, med Cavaignac till president. Till denna klubb, som stod under Marrasts ledning, hörde hela ministèren, utom Lamoricière och Bedeau. Mellan begge dessa partier stodo 80 ledamöter af yttersta venstern, d. v. s. Bergpartiet, med Flocon, Caussidière, Louis Blanc, Lagrange, samt mer än 100 indifferenta ledamöter i centern, som böjde sig än åt venster, än åt höger.

Arbetareklubben i Toulouse fattade uttryckligt beslut att åter erkänna nuvarande nationalförsamlingen såsom ett uttryck af allmänna valrätten, och afkunnade lika formligen dödsdom öfver general Lamoricière, för hans åtgärder till kufvande af juni-insurrektionen i Paris. Den 11 Juli fick nationalförsamlingen afhöra motionerna: att en million soldater måtte beväpnas till Europas bekrigande samt att ingen prest måtte aflönas

af staten; och inrikesministern framlade tre förslag, deraf två emot tryckfriheten: om kautionens återinförande, om tryckfrihetsförbrytelser (en ny upplaga af septemberlagarne) och ett emot klubbarne. Förhören med insurgenterna slutades den 13: bland 7,000 anträffades blott 100 f. d. förbrytare och ibland dem 45 galèreslafvar. Den 14 bekämpade *Thiers* på det varmaste *Jules Favres* motion att förklara Ludvig Filips privatdomäner vara nationalegendom. Cavaignac befallde afväpning af allt nationalgarde i Lyon. I medlet af månaden cirkulerade i Paris bland nationalgardet till underskrift en petition, att redan före konstitutionens fulländande Cavaignac måtte göras till republikens president för tvenne år. Hans popularitet växte med ofantlig snabbhet; hvilket icke förhindrade att spänningen emellan honom och *f. d.* venstern nära samtidigt gick till öppen brytning, sedan han vägrat göra sådana ministerutnämningar, som Thiers och Barrot begärde. Efter Marie blef den 19 Juli Armand Marrast församlingspresident. Mellan nationalgardets nye befälhafvare, Changarnier och de flesta legionernas öfverstar uppstod en allvarsam spänning derföre, att han behandlat dem något »afrikanskt». Han började att komma i opposition med Cavaignac och sades hafva anslutit sig till Thierska klubben. Den 22 Juli gaf Cavaignac sin första cour, vid hvilken defileringen i rummen varade i 9 timmar. I Rheims häktades en person, som på värdshusen öfverljudt ville hålla vad att generalen skulle vara mördad före 1 Augusti. Marrast besteg sin presidentstol första gången den 24 Juli, och uppläste ett nytt bref från Ludvig Bonaparte, innehållande afsägelse både af representantkallet och pretendentanspråken samt hans beslut att tillsvidare icke beträda Frankrikes jord, för att icke låta republikens fiender få begagna hans namn till förevändning. Goudchaux fann Frankrikes financiela ställning ytterst bekymmersam. Den 26 framkallade Thiers en tumultuarisk episod. Han var referent för ett utskottsbetänkande öfver Proudhons motion om alla jordegares beskattande till en tredjedel af deras inkomster, hvilket afstyrktes; men i berättelsen vände han sig öppet mot regeringens förslag om progressiv inkomstbeskattning och kallade den »kommunistisk», hvaremot Cavaignac protesterade; och

derpå följde svar af Thiers, afbrutet af larm, skratt och knot: man fann den gamle statsmannen hafva förlupit sig. Hans klubb förlorade dervid 37 ledamöter, hvilka i stället öfvergingo till Marrasts. Den 29, årsdagen af 1830 års revolution, voro alla trupper consignerade i sina kaserner. Den 30 ingaf Emil Girardin till församlingen en petition, deri han anklagade Cavaignac att vara orsak till juni-insurrektionen och hotade honom med flere paragrafer i kriminallagen. Den 1 Augusti *talade Proudhon i tre timmar*, till försvar för sin motion om alla inkomsters beskattande till $33^1/_3$ %, och fick tala så länge han ville, alldeles obehindrad. Man åhörde honom uppmärksamt, men afslog motionen med 691 röster emot 2. I frågan om Girardins häktande i junidagarne fick Cavaignac segern med alla röster utom tio.

Den 3 Augusti hade nationalförsamlingen en af sina mest bullersamma sessioner. Referenten Bouchard upläste komitéberättelsen om insurrektionerna den 15 Maj och 23 Juni, med formlig anklagelse för medbrottslighet emot representanterne Ledru Rollin, Louis Blanc, Caussidière och Proudhon. Vi ha i förra kapitlet korteligen refererat innehållet af denna berättelse för tiden till och med 15 Maj. Den dagen hade burit så pass frukt, att en rensning egt rum uti nationalgardets stab och förvaltning, arméen kommit in i Paris och en lag utfärdats mot folkskockningar. Men de sammansvurna fienderna till allt samhälle voro icke heller overksamma, förberedde sig till en allmän kamp, anskaffade ammunition i myckenhet och bearbetade befolkningen, t. ex. genom ett plakat, som föreslog Caussidière till president och genom planen till den stora 6-sous-banketten. Bref till den häktade Blanqui i Vincennes lofvade att allmänt uppror skulle snart förskaffa honom friheten. Man skylde rätta afsigten under bonapartistiska förevändningar. Den 18 höllo Caussidière, Grandmesnil m. fl. sammankomst i St. Cloud, med de häftigaste tal. Det afskedade »republikanska gardet» bibehöll i tysthet sin sold och sin organisation. Den 28 Maj begärde den nye polisprefekten arrest på klubbarnes och nationalverkstädernas chefer, men *blef af verkställande utskottet afvisad.* Den 22 Juni kom ett antal arbetare till hr Marie med häftiga före-

bråelser för dekretet om nationalverkstädernas upplösning och samtidigt församlades 65 deputerade från samma verkstäder i botaniska trädgården; inrikesministern fick befallning att häkta dem alla, *men det skedde icke*, utan just dessa såg man sedan föra befälet på barrikaderna. Liksom nationalverkstadsfolket utgjorde upprorets armé, var ock deras kassa upprorets krigskassa. Sedan Saragossas belägring såg man ej exempel på ett så väl organiseradt och så strategiskt ordnadt försvar, hvilket erfordrat både långvariga förberedelser och sorgfälligt utarbetad plan. Louis Blanc och Caussidière hade äfven här bevisligen sin hand med i spelet. Blanc besökte den 23 verkstäderna i Clichy, samlingsplatsen för de mest exalterade; det var hans inflytande, som öfverallt beherrskade arbetarne och gjorde dem döfva för alla föreställningar; Caussidières namn var dagens lösen och hördes från alla barrikader. Proudhon klandrades såsom en deputerad, hvilken »gick till en insurrektion såsom till ett skådespel och dertill berömde insurgenterna». Referenten resumerade, utan vidare slutsatser, endast med dessa ord: »den 17 Mars *demonstrationen*, den 16 April *komplotten*, den 15 Maj *attentatet*, den 23 Juni *inbördes-kriget*». Denna berättelse kallades i de äkta republikanernes mun: »processen mot revolutionen och republiken», och var äfven riktad emot februarirepublikens grundläggare. Thiers fick vid denna tidpunkt gång på gång anonyma hotande bref, och polisen bad honom icke mer gå i den hvita hatt, han dittills plägat bära. Man talade äfven om mordförsök emot honom. Referenten Bouchard fick en anonym biljett: »Din berättelse är en väfnad af lögner. Det enda, som tröstar mig, är att den, såsom jag hoppas, skall blifva din dom — från 1794. Vi råkas snart.» I flera dagar arbetade partierna i församlingen på ett beslut att alldeles undvika diskutera denna farliga »upprorsberättelse», emedan diskussionen ansågs liktydig med ett inbördeskrigets förflyttande från gatan in uti församlingssalen. Cavaignac började tröttna, och talade med sina vänner om att mot månadens slut nedlägga sin värdighet. Redan i början af Augusti begynte man, enligt Spectateur de Londres för den 13, frukta att Cavaignacs diktatur ej skulle bära alla de frukter, man lofvat sig deraf. Opi-

nionen hade börjat brista i förtroende. Nationalförsamlingens session 31 Juli, hvarunder Proudhon fick i trenne timmar ostörd utveckla sina plundringstheorier, gjorde ett för Cavaignacs ministère särdeles ofördelaktigt intryck, och han sjelf förlorade derigenom till en del det förtroende, man dittills hyst för honom. Han tycktes icke mera beherrska sitt parti, om han någonsin styrt det, utan fastmera låta draga sig i släptåg af dess misstankar och dess hat. »Man måste» — hette det — »beklaga Cavaignacs obeslutsamhet; då han väljer sin stödjepunkt ensamt i församlingens venster, begår han ett oförbätterligt fel, som snart skall störta honom från den höga plats, dit omständigheterna fört honom». Mest skadade honom beteendet emot undersökningskomitén. Diktatorn och hans ministère uppmanade henne alltjemt att omfatta alla trådarne till juni-konspirationen, att sönderslita hvarje slöja. Polisprefekten Trouvè-Chauvel upprepade beständigt: »så länge I icke låtit arrestera Caussidière, hafven I ingenting gjort». När komitén fått färdig sin berättelse, frågade hon diktatorn, om han funne någon olägenhet vid bibehållandet af de svåra anklagelserna emot vissa församlingens ledamöter, i hvilket fall man ville ajustera berättelsen så, som han för godt funne. Han uppmanade henne, att låta allt stå, och det blef till och med öfverenskommet att republikens generalprokurator, Corne, omedelbarligen skulle begära Caussidières och Louis Blancs arrestering. I förlitande härpå besteg komitéreferenten tribunen den 3 Augusti. Läsningen fullbordades under de mest oparlamentariska interpellationer; men generalprokuratorn steg *icke* upp, utan teg. *Diktatorn rörde sig heller icke.* Ledru Rollin fick i stället hålla försvarstal för de sina, hvarpå Cavaignac, som dock i Afrika förvärfvat tillnamnet »den försigtige», *hedrade talaren med en varm handtryckning.* Detta uttryck af sympati för den mest kompromitterade och minst aktade medlemmen af f. d. verkställande utskottet kom »Berget» att skälfva af glädje. Men på »Slätten» och på allmänheten gjorde det ett helt annat intryck; nästan det, som då uttalades af en sinnrik skribent, hvilken ditintills försvarat Cavaignac: »Jag fruktar nästan, att vi nu icke hafva mer än *fodralet till en hjelte*». Andra, som kände de gamla

vänskapsbanden emellan diktatorn och Ledru Rollin, harmades mindre öfver handslaget, ehuru detta blef samtalsämne i hela Paris, än öfver hans svaghet i afseende på undersökningskomitén.

Vid nästan samma tid skref Posttidningen: »Från Frankrike låter det åter illa. Legitimisterna hafva ånyo rest sina hufvuden; arméen anses till stor del vara på deras sida och lägret i St. Maur har tvenne gånger blifvit ombytt med nya regementen, sedan man hos dem, som ditkommit, upptäckt dels orleanistiska, dels bonapartistiska tendenser. En ny restauration står för dörren. Hvar och en väntar en explosion, ganska snart: nationalgardet petitionerar om Ledru Rollins, Caussidières och Louis Blancs oförskämda häktande, under hotelser att i vidrigt fall sjelf skaffa sig gehör. Lika möjligt är att man får röda republiken med Ledru Rollin till diktator, som den blå med Lamoricière och Marrast till konsuler, eller Henrik V, eller Joinville såsom regent för Ludvig Filip II, eller Louis Napoleon såsom kejsare. Ett är säkert, att hurudan den nya regeringen blir: krig måste hon föra och *detta krig blir emot Tyskland* — detta Tyskland, som redan kastat handsken åt Holland, Danmark, Schweitz, Sverige, Sardinien och alla italienska stater, och som från England, Frankrike och Ryssland ingalunda har någon vänskap att vänta.» Förgätom icke att detta skrefs — 1848.

Hvarje vecka kringlupo i Paris rykten om en förestående ny insurrektion. Missnöjet med junifångarnes deportation inträngde i allt för många familjer. I St. Maur kom man till och med en militärsammansvärjning på spåren; en legitimistsammansvärjning sades också vara upptäckt: man ernade intränga i Cavaignacs boning och bemäktiga sig hans person; en tredje komplott tillskref man nationalgardet, som ville sätta Lamoricière och Thiers till regenter och genom dem *inkalla prinsarne Orleans.* Cavaignac utfärdade till nationalgardets officerare den märkvärdiga ordren att, i fall ny gatustrid skulle uppstå, icke taga ordres af någon annan än honom sjelf eller hans generalstabsofficerare, och således hvarken af mairer eller folkrepresentanter. Den 20 Augusti nytt allarm och nya truppsamlingar utanför nationalförsamlingen: *man väntade Henrik V:s parti.* Ja, mot slutet af Augusti var det kommet så långt,

att ministèren sjelf rådslog, nattetid i extra session, öfver följande trenne facta: 1) att alla landsorter stodo i fiendtlig stämning emot staden Paris och republiken, 2) att republikanska partiet i provinserna och dess få tidningar utgjorde en högst obetydlig minoritet utan inflytande, samt 3) att folket i Paris börjat hata republiken och sjelfva arbetarne begärde »en konung». »Assemblée nationale» predikade oförtäckt att ingen annan hjelp för Frankrike funnes, än att åter göra det till monarki. Tidningsindragningar och truppallarm upprepades dagligen. Alla kaserner voro öfverfyllda med trupper, och öfver en half million skarpa patroner fördes till Changarniers högqvarter i Tuilerierna. Nationalförsamlingspalatset omskapades till en fästning: redouter och vallar späckade med kanoner, en graf dragen rundtomkring byggnaderna, tusentals säckar sand färdiga att begagnas till skanskorgar, inne i palatset 4,000 man infanteri, två sqvadroner kavalleri och 18 kanoner. Alla hemliga sällskaper förklarade sig i permanens när debatten om »upprorsberättelsen» tog sin början. Cavaignac ämnade skjuta med kartescher på nationalgardet, om det försökte något, »vare sig hvitt eller rödt» emot republiken. Den 25 diskuterades »upprorsberättelsen» i nitton timmars tid: kl. 7 på morgonen d. 26 upplöstes ändtligen denna session, sedan med 477 mot 268 beviljats att *Caussidière* och med 504 mot 252 att *Louis Blanc skulle försättas i anklagelsetillstånd.* De skulle häktas genast, men rymde dessförinnan, hette det, och hufvudstaden förblef lugn. Blanc begaf sig, som han gick och stod, på flykten, for på jernvägen till Gent, der han först häktades såsom passlös, men följande morgonen släpptes af belgiska regeringen, och fortsatte resan till England obehindradt. Nu var i Frankrike fältet öppnadt för Napoleoniden: Louis Blanc for ut och Louis Napoleon in.

XLVI.

Bonaparte.

Times välkomsthelsning till Louis Blanc. — Flyktingarne i London. — Ledru Rollins impopularitet. — Intriger mot Bonaparte. — Hans val på flera ställen. — Förslaget om tre konsuler. — Ludvig Bonapartes ankomst till Paris. — Allmänhetens nyfikenhet att få se »Prinsen». — Dennes första tal såsom deputerad. — Enkammarsystemet. — Demokrat- och socialistbanketter. — Ludvig Bonapartes andra tal eller det s. k. fiasco. — Cavaignac öfvergifver venstern. — Prætorianernas uppträdande. — Napoleonidernas förberedelser. — Ludvig Bonapartes tredje tal. — Han flyttar in i eget hus och börjar föra stat. — Hans osämja med Thiers. — Cavaignacs sjelfförsvar i församlingen. — Demokratqvinnornas bankett. — Ledru-Rollin och de mot Ludvigs lif sammansvurne. — Presidentvaldagarne. — Ludvig Bonaparte får $5^1/_2$ millioner röster och proklameras af Marrast till republikens president. — Hans fjerde och sista tal i nationalförsamlingen.

Den ene Louis flydde till England just när den andre kom derifrån — Louis Philippe, Louis Blanc, Louis Napoleon — för att icke tala om Louis den heliges ättlingar, som i sinom tid också flytt till England.

När Louis Blanc lemnat Frankrike, skref Times den 1 September: »Hr Louis Blanc skall, som man hoppas, draga nytta af den ofrivilliga resa, som han nyss gjort från sitt fädernesland... Han vet väl hvad han lemnat qvar — panoramat af en republik, och hvad han här i Storbrittannien har framför sig: panoramat af ett »aristokratiskt styrelsesätt». Det gifves ett högst lärorikt faktum, på hvilket vi särskildt önska fästa uppmärksamhet. Frankrike, Österrike, Preussen, Tyskland och Italien hafva alla under de sistförflutna 6 månaderna tagit sitt parti i revolutionen. Det gifves i dessa länder icke en enda förståndig och hederlig invånare, rik eller fattig, som icke nu gerna ville gifva ett års inkomst eller ett års förtjenst, för att blifva ställd just der han var, innan dessa sex månader började. Hr Louis Blanc och hans vänner skola utan tvifvel tillskrifva detta förstörande af deras goda verk »reaktionärernas illvilliga

bemödanden». Vi äro icke nu sinnade att diskutera denna fråga; det gör ock i sanning intet till saken, ty om reaktionen bringar ruin, och revolutioner icke kunna tima utan reaktioner, då äro just revolutioner och ruin så oskiljaktigt förenade, såsom om intet mellan dem funnes. Allt hvad vi behöfva fästa blicken på är faktum, och derpå betrakta, för hvilka välsignelser vi (i England) hafva att tacka bevarandet af den allmänna ordningen, äfven under den utomordentliga hemsökelsen af en partiel hungersnöd, ett godtyckligt uppror, en kommerciel skräcktid och näringslöshet.»

I London befunno sig på hösten såsom flyktingar: Ludvig Filip, Hertigen af Nemours, Prinsen af Joinville och deras gemåler, Guizot, Duchatel, f. d. envoyén i Wien Flahaut, hufvudredaktören af Guizot-Metternichska journalen »Le spectateur de Londres» Klindworth, spanske thronpretendenten Montemolin, hans bror don Fransisco med gemål, portugisiske thronpretendenten Dom Miguel, hertigen af Bordeaux med gemål, furst Metternich, österrikiska statsministern grefve Kolowrat, Metternichs privatsekreterare baron Hügel, Louis Blanc, Caussidière och många flera. Ludvig Filip sammanträffade en afton hos hertiginnan af Kent med Jenny Lind och tilltalade henne på svenska språket, hvarvid sångerskan rördes till tårar, och värdinnan belönade denna känslighet för modersmålets klang med ett juvelsmycke, i form af ett hjerta, hvilket hon sjelf i det ögonblicket bar.

Socialisterna i Paris hade på hösten en klubb vid rue Montesquieu, der de höllo tal för Raspails utväljande till president och foro ut emot alla icke fullt ultra-radikala republikaner. Till dessa räknades äfven sjelfva Ledru Rollin, som apostroferades af en hr Langlois i följande ordalag: »Ledru Rollin, du har bedragit folket, du har smutsat dig inför nationen, du är i våra ögon både död och begrafven. Du är en affälling från vår sak, du är en stationär revolutionskarl, du har öfvergifvit Proudhon, för det han yrkar att det gamla samhället skall upphöra. Du har låtit slå generalmarsch mot kommunisterna. Vanära öfver dig, Ledru Rollin! Ligg qvar i din svepning. Vi känna dig ej mer.»

Vid samma tid bildades i Paris, under præsidium af samme Buchez, som i början varit nationalförsamlingens president, men förlorat sitt anseende genom den 15 Maj, en »association démocratique», med det uppgifna syftemålet att på laglig väg betrygga och förbättra konstitutionen.

Legitimisterna, som ingenting kunde hoppas i Paris, höjde fanan i franska provinserna, och sådana uppror uppstodo i Montpellier, Marseille, Nimes, Arles och Avignon. I Ostende hölls möte mellan alla Napoleonider, och gamle Jerome hade också rest dit med sin son, för att rådslå med Ludvig Napoleon. Theatercensuren infördes ånyo i Paris. Den 3 Sept. höll Cavaignac ånyo revy med pariserarméen. Han var nu åter ett ögonblick populär, ty man trodde att han skulle hjelpa Italienarne att taga Lombardiet ifrån Österrike. Konstitutionsförslaget diskuterades af församlingen med all omständlighet; utskottsordföranden Cormenin blef störtad derigenom, att han vågat i en brochure yttra att den nya författningen icke borde diskuteras i en skog af bajonetter: Marrast tvang honom att lemna utskottet för alltid; men deremot tvang Deville Marrast, såsom præses i församlingen, att låta votera öfver ett så lydande amendement till ingress åt författningen: »I Guds närvaro och under belägringstillståndets terreur, *som förintar all frihet och isynnerhet upphäfver all tryckfrihet samt understödjer hvarje godtycke;* under soldatbefälets regering, som icke har någon kännedom om samhällets behof, som genom sin blotta närvaro hämmar uttrycken af den allmänna opinionen och sålunda gör hvarje rådslag öfver författningen omöjligt; under detta förnuftsvidriga och förskräckliga inflytande och under den allmänna tryckning som tynger på Paris, förkunnar och beslutar nationalförsamlingen som följer.» Departementet Basses Pyrenées, hvars invånare med våld motsatt sig upptagandet af 45 % skatten, försattes i belägringstillstånd, och legitimistagitationen i södra Frankrike fortfor. Caussidière och Huber hade flytt till London. Den 11 September afslog nationalförsamlingen med 595 emot 238 motionen att inga tidningar skulle få indragas, och proklamerades således Cavaignacs rätt att »förtrycka tryckfriheten». Derpå kungjorde Emil Girardin i la Presse att, sedan församlingen nu

godkänt till och med tryckt vånget, ämnade han under förtryckets tider athålla sig från all litterär-politisk verksamhet; men uppmanade pariservalmännen att insätta honom i nationalförsamlingen, eftersom åtminstone talfriheten der ännu funnes qvar. Flocon väckte 13 Sept. motion, att ingen thronpretendent må kunna väljas till folkrepresentant. Efter 3 dagars debatter om »rättigheten till arbete» stannade församlingen den 15 vid följande formel: »Republiken är pligtig att skydda hvarje medborgare till person, familj, egendom och arbete samt att ställa till hans förfogande den för hvarje menniska oumbärliga undervisning. Samhället förpligtar sig att genom broderligt bistånd trygga en behöfvandes dervaro, antingen genom att inom gränsen af sina tillgångar gifva arbete, eller genom att träda i familjens ställe och lemna den orkeslöse medel att existera.» Cavaignac, som i anledning af monarkistupptågen och antirepublikanska reaktionen i flera departementer, beslutit ditsända folkrepresentanter såsom extraordinarie kommissarier, höll den 15 hemma hos sig sammanträde med de utsedde och instruerade dem. Deraf uppstod nu ministerkris. Sessionen i församlingen den 16 var ytterst stormig och mot ministèren förolämpande. Cavaignac och ministrarne interpellerades med yttersta häftighet och ministrarne lemnade salen. Slutligen fick Marrast bugt på församlingen, så att denna lät bero. Cavaignac hotade att eljest abdikera. Cocquerels motion om dödsstraffets afskaffande afslogs med 498 mot 216. De nya kompletteringsvalen i Paris (efter Louis Blanc och andra fallna storheter) utföllo på Louis Napoleon med 116,000 röster, Raspail med 67,000 och Achille Fould med 80,000 (Girardin fick blott 28,000). Raspail satt ännu häktad för upproret 15 Maj. Den 22 blef Cavaignac ånyo interpellerad rörande de nya faror, som ansågos hota republiken. En annan talare fordrade att Cavaignac skulle öppet bryta med alla anarkiska och revolutionära doktriner, hvilket framkallade ett förfärligt larm. I dessa dagar nedlades den mot Ludvig Filips ministrar anbefallda kriminalundersökningen, emedan ingen anledning till dess fullföljande kunnat upptäckas. Bland 12,000 förhörda Juni-insurgenter hade nu 10,838 förklarats skyldiga.

Redan ytterst få dagar efter Ludvig Filips afresa hade, såsom vi nämnt, Ludvig Napoleon infunnit sig i Paris för att tillbjuda republiken sin tjenst; men provisoriska regeringen betackade sig och bad honom resa sin väg så fort som möjligt. Han lydde. Sedermera vald på flera ställen till folkrepresentant, kom han till Frankrike tillbaka i början af Juni, men fann tillståndet så betänkligt, eller frukten för sig så omogen, att han gjorde af nödvändigheten en dygd, afsade sig representantkallet och återreste till London. I September utgafs i Paris en brochure »Trois Consuls», hvari allt en-mans-välde (mon-arki) fördömdes, men treenigheten deremot deducerades vara den yppersta af alla regentapparitioner: »Presidenturen slutas antingen med förräderi såsom Monks, eller med usurpation såsom Cromwells, eller med diktatur såsom Napoleon I:s, eller med ett suveränt och styrande konvent såsom Ludvig XVI:s. Duumviraterna hafva aldrig frambragt annat än stridigheter och olyckor, medan triumviraterne utmärkt sig i historien.» Derpå föreslogs till franskt triumvirat: 1) en aktad general, *Cavaignac*, 2) en statsman af mångårig och djup affärskännedom, *Thiers*, samt 3) en ung i olyckor uppfödd man, arftagare till ett för folket ärorikt och dyrbart namn: *Louis Napoleon*. Nu i September för sjette eller sjunde gången vald, och det i sjelfva Paris, med en sådan röstmängd, fann Ludvig tiden inne att öppet inställa sig. Cavaignac vidtog utomordentliga försigtighetsmått och svor uppå, att vid första skott, som lossades af Ludvigs vänner, läte han häkta allt hvad Napoleonid heter och afföra dem till Amerika; men när han frågade Changarnier, hvad denne väntade från nationalgardets sida, i fall Ludvigs anhängare försökte en coup dè main till hans förmån, svarade Changarnier: »jag väntar att de från sina fenster se på». Cavaignac besökte alla kaserner och talade med soldaterna: arméen hade nog sympathier för »Napoleon», af hvilken de väntade krig, ära och marskalkstafvar. Sjette bataljonen af mobilgardet, hvars befälhafvare Aldareze varit en af deltagarne i Boulogne-attentatet och jemte Ludvig blifvit derefter dömd af pairskammaren. måste hufvudstupa lemna sin kasern i Tuilerierna och med ilmarsch aftåga till Ruel.

»Prinsen» anlände den 24 på aftonen till Paris, på dagen sju månader efter Ludvig Filips afresa och monarkiens fall. Den 26, redan kl. 10 f. m., omgafs nationalförsamlingspalatset och uppfylldes kajer och bryggor af nyfikna, som väntade på »*prinsen*». Sessionen öppnades $^1/_2$ 1. Församlingen diskuterade en- och två-kammarsystemet... Ledru Rollin talade... då han afbröts af buller vid salens sidodörrar, allas ögon riktades åt detta håll och man hörde ropas: »*han kommer, der är han!*» Grefve Molé och en mängd andra representanter lemnade sina platser, bullret blef allt mera döfvande, ingen hörde mer ett ord af Rollins tal. Marrast och salens fiskaler ropade sina: »tyst, sitt stilla!» förgäfves. »Prinsen» trädde in i salen och satte sig icke långt ifrån »Berget», dock något mer åt venstra centern, bredvid Viellard. Derefter företogs frågan om de nya valen. Församlingen godkände Yonnedepartementets val af Ludvig, och Marrast sade: »Så proklamerar jag härmed medborgaren Ludvig Napoleon Bonaparte till representant för Yonnedepartementet!» »Prinsen» lemnade nu sin bänk och steg upp i talarestolen, under den djupaste tystnad. Talaren tackade för det han fått återkomma till sitt fädernesland; uttryckte sin afsigt att med sina »dyra kolleger» arbeta af alla krafter på republikens befästande; försvarade sig mot de ljugande ryktena om intriger och ärelystna planer och lofvade så godt han förmådde uppfylla sina skyldigheter såsom republikansk representant. Talet gjorde godt intryck i församlingen, som derefter godkände äfven Raspails val, men omedelbart derpå också den begärda tillåtelsen att få anklaga och häkta honom. Således fick han sitta qvar i Vincennes.

Den 28 September afslutades, efter tre dagars diskussion, frågan om en- eller två-kammarsystemet, och det sistnämnda förkastades med 530 emot 289. Dagen derpå återigen stora truppmassor kring församlingspalatset, ty arbetarne ämnade tilltvinga sig ett frigifningsdekret för Raspail. Knappt var sessionen öppnad, förrän en känd publicist i dörren till salen sade åt legitimisten Denjoy: »derest I icke, inom 2 eller 3 dagar, frigifven Raspail, så skola 160,000 proletärer kasta er åt h---». Sessionen i församlingen var denna dag ohygglig. Denjoy inter-

pellerade inrikesministern öfver den radikala banketten i Toulouse, hvarmed firats årsdagen af första republikens första grundläggning; man hade ropat pereat för Cavaignac, vivat för Marat, Robespierre, Barbès och guillotinen. Berget råkade i otygladt raseri och tumultet gäckade all beskrifning. Slutligen, då Denjoy tillade att vensterns yttersta mål vore den »heliga guillotinen», störtade nästan hela berget ned emot tribunen, legitimisterna rusade fram att hjelpa sin kamrat, hela församlingen reste sig, kring tribunen slogs man med knytnäfvarne och presidenten satte på sig hatten. Flera dueller lära blifvit en följd af detta uppträde. I de dagarna hölls under Jolys præsidium en socialistbankett med 1200 kuverter, vid barrièren Sèvres; toaster gåfvos för Raspail och de i fängelse försmäktande »Junimartyrerna». Vid en demokrat- och socialistbankett i staden Lapalisse (Allier) hade man särskilda toaster »för proletärernas republik» och för »den röda republiken». En ropade: »ner med slotten, ner med hästarne och ner med vagnarne!» Efter måltiden gjorde man ett tåg genom gatorna, med trumslagaren i spetsen och skrek: »Lefve Barbès, lefve Ledru Rollin, lefve helvetet, ner med Cavaignac». De mest öfverväldigande ropen voro »lefve helvetet, lefve guillotinen». Förste vice ordföranden och åtskilliga ledamöter af municipalrådet i Cusset bevistade banketten.

Vid reorganisationen af församlingsutskotten den 2 October blefvo icke mindre än 11 af f. d. venstern, neml. Odilon Barrot, Thiers o. s. v. ordförande. Nu sades hertiginnan af Berry hafva nyss tillbringat sex dygn i Paris, utan att polisen fått reda på henne. Hon uppehöll sig i faubourg St. Denis hos en af sina anhängare och afreste den 2. Emellertid var halfva garnisonen konsignerad i kasernerna och polisen hade alla sina spioner i rörelse. Den 3 cirkulerade nyheten om en ny sammansvärjning, anstiftad af representanten Eugène Raspail, brorson till den häktade: nationalförsamlingen skulle anfallas och Bergpartiet öfvertaga regeringens tömmar. För öfrigt pågick diskussionen om sättet för presidentvalet, och hvarken Cavaignac eller Ludvig Bonaparte bevistade den. Den 6 afgjordes med 627 emot 130 att president skulle väljas genom sluten om-

röstning och absolut majoritet, af alla valmän i Frankrike och Algerien. Detta var redan ett grymt nederlag för Cavaignac, och i nationalförsamlingen fanns ingen, som icke visste att beslutet banade vägen åt Ludvig; hvarföre ock Cavaignac med sina ministrar genast rådplägade om ett afskedstagande i massa, samt den 10 vid middagstiden infann sig i Poitiers-klubben och förklarade att han nedlade regeringstyglarne. Klubben hade likväl då beslutat fullborda konstitutionsdebatterne till den 20 och derefter utskrifva presidentvalet; så länge måste nu Cavaignac lofva sitta qvar. Louis Napoleon började de sednaste dagarne alltmer visa sig, gjorde promenader i öppen vagn utåt »banlieu», helsade på kejsarens sin farbrors sätt och utdelade penningar åt de fattiga. Bönderna trodde tvärsäkert, att om han komme till styret, skulle de i fem år blifva skattefria; armèen ville ha krig i Italien; de hvita och de röda skulle votera på Ludvig par dépit. Den 9 tog hr Lacaze till ordet att försvara Napoleoniderna, i fråga om vissa amendementer: att ingen general skulle få väljas och ingen, hvars familj herrskat öfver Frankrike. »Låt dem tala sjelfva», ropades det från flera håll. Öfvertalad af de sina besteg nu Ludvig tribunen: under stor förlägenhet och (såsom motståndarne sedan persiffierande påstodo) »på dålig franska» framstötte han några strofer: »Jag skall icke tala emot amendementet... sannerligen... jag är tillräckligt belönad då jag oförmodadt... återfått min medborgarrätt... och jag har ingen annan ärelystnad... Jag ämnar icke försvara mig emot... tillvitelserna... (paus) och mot namnet pretendent... men jag måste i 300,000 valmäns namn, som 3 gånger valt mig, protestera emot... detta namn af pretendent, som man beständigt kastar mig i ansigtet»... Skratt; talaren tycktes först erna fortsätta, men ändrade hastigt föresats och lemnade tribunen. Cavaignac-partiet, som icke släppte något tillfälle att få bespotta Ludvig och alla hans beteenden, behandlade detta hans tal såsom ett för dem högst angenämt fiasco; och efter honom sprang straxt amendementets författare upp i tribunen: »Medborgare representanter! efter de ord I nu hört, begripen I att mitt amendement är onödigt (skratt) och jag tager det tillbaka» (allmänt bifall). Hvilkendera var den finaste?

Knappt var en ministerkris förbi, så kom en annan. Cavaignac blef i församlingen attackerad för det långvariga belägringstillståndet och det tunga trycktvånget. Ministèren begärde dessa förhållandens fortsättning och ett förtroendevotum: men då detta endast med 9 rösters öfvervigt erhölls, afgingo tre ministrar, och nya inträdde, hvaribland två bland Ludvig Filips fordna: Dufaure och Vivien. Cavaignac hade nu alldeles öfvergifvit Berget och kastat sig i Poitiers armar. Det nya programmet innehöll: belägringstillståndets upphäfvande och de till deportation dömda junifångarnes kolonisation i Algier. Den 19 Oct. antog församlingen det förstnämnda förslaget, och på aftonen såg man i Cavaignacs mottagningssalonger för första gången Thiers, Molè, Odilon Barrot m. fl. Den 23 slutade församlingen diskussionen om grundlagen, men beslöt att *ändå icke åtskiljas* förr, än äfven de organiska lagarne hunnit stiftas.

Den 21 tilldrog sig i församlingen en scen, hvilken betraktades såsom första beviset på »*prætorianernas uppträdande*». General Lebreton var organ för de äldre, missbelåtne generalerne: Bugeaud, Soult m. fl.; mot dem stodo Cavaignac. Lamoricière, Changarnier, Bedeau i spetsen för de yngre generalerne och öfverstarne, som af republiken hoppades allt. Krigsministern (Lamoricière) kom att beröra de faror, som ligga deri att arméen företrädesvis består af proletärer, hvilka, sedan de efter 7 år återgått till civilståndet, kunde nyttjas till hvad som helst. Dessa anspelningar på det kända förhållandet att, under junidagarne, alla barrikadcheferne varit f. d. militärer och soldater. gjorde starkt intryck på församlingen... då Lebreton störtade upp i tribunen, påstående att Lamoricière sagt att arméen kunde blifva farlig för friheten; och genmälde att sådant kunde ske blott ifall hon såge att man genom slump och nyck uppnådde de högsta graderna samt att nepotism och camaraderie göra formligen jagt efter embeten och bestämma alla befordringar. Vid denna insinuation blef Cavaignac arg och Lamoricière begärde närmare bevisning. Cavaignac steg upp i tribunen, aldeles blek af raseri: »Representanter, jag skulle icke hafva begärt ordet, om ej Lebreton sagt något, som krigsministern ej *kunnat* besvara. Lebreton har, med ögat fästadt på krigsmi-

nistern, sagt att man af slump och nyck uppnår de högsta graderne. Lebreton var, lika som jag, i Afrika, och han var der länge; han borde veta, huruvida det är slump och nyck, som fört denne man dit, der han nu står (rörelse). Hvad mig angår, har jag blott en sak att förundra mig öfver, jag som i 15 år sett Lamoricière, den nemligen, att han innehar andra platsen, under det jag har den första (rörelse). Men ett ökar ännu mer min förundran, att ni, general Lebreton, som äfven var der, och som delat alla våra företag der, för hans upphöjelse icke lyckats finna annan grund än slump och nyck.» (Storm af bifall). Man talade sedan om en duell emellan Lamoricière och Lebreton.

Proudhon, som i nationalförsamlingen led stora nederlag, hämnades på hösten genom en brochure, hvari han angrep »berget» derföre att detta, bredvid all sin ultrarepublikanism, likväl icke var socialistiskt. Han förklarade bergets medlemmar vara obetydliga pladdrare, utom Ledru Rollin, om hvilken han sade: »Endast Ledru Rollin visar ofta en revolutionär anda. Han liknar i mer än ett afseende Danton. Derföre tror jag ock att hans rôle ännu icke är slutad. Men olyckligtvis är han lika trög som Danton.»

När mot slutet af året Armand Marrast var nationalförsamlingens president, införde tidningen »l'Assemblée Nationale» ett af honom, fyra år tidigare, då han ännu var redaktör af tidningen »National», författadt bref: »Nationals byrå 5 Mars 1844: Mycket gerna vill jag stå fadder åt Edert barn; men ni vet, att hvad beträffar trossaker, kan jag icke gå i borgen för någonting. *om det ej möjligen vore vid republikens dopfunt.* Är det en gosse, så skola vi introducera honom under de tre namnen Camille, Danton och Maximilian (Robespierre), *våra trenne helgon, på hvilka jag så mycket ifrigare tror, som jag föga tror på några andra.* Vi skola således af denne verldsborgare göra en son eller dotter åt fäderneslandet... Armand Marrast.»

Den 24 Oktober utkom i Paris början af en ny tidning, på Ludvig Bonapartes bekostnad och för hans räkning. Den kallades »La république démocratique et sociale». Samma afton

kungjorde han i tidningarne att han erfarit att några vansinniga i hans namn uppeggat till oroligheter och ville kompromettera honom, men att han genast derom underrättat inrikesministern, enär alla dylika våldsamma steg strede emot den politik, han sedan den 24 Juni tagit till rättesnöre. Församlingen pröfvade den dagen provisoriska regeringens utgiftsconto, från 24 Febr. till 1 Juni: summan var 114 millioner, deraf 6 för nationalverkstäderna och 9 för hemliga polisutgifter. Ledru Rollin fraterniserade nu åter helt öppet med kommunisterna; den röda republikens män gåfvo bankett på bankett med skålar och toaster. Sessionen i församlingen den 25 var åter stormig. Man interpellerade ministèren öfver demokratbanketterna och orsaken till Ludvig Bonapartes note, hvarpå ministern Dufaure framställde banketterne såsom bara tomma demonstrationer och undrade att Ludvig Bonaparte, när han meddelade sin note, icke äfven bifogat Dufaures svar: »att ingen menniska tänkte på att göra emeute i Ludvig Napoleons namn». I Ludvigs frånvaro genmälte Napoleon Jeromes son (under väldigt larm) att regeringen förmodligen sjelf ernade tillställa en emeute: sådant visste hans kusin från tillförlitlig källa. Omsider blef stormen så häftig att talaren nödsakades lemna tribunen. Clement Thomas for ut på skarpaste sätt emot Napoleoniderna och påstod att deras agenter kringreste på landet och tubbade bönder. Napoleon och Pierre Bonaparte hotade formligen talaren, församlingens quæstorer måste intervenera, och under det fruktansvärdaste larm öfvergick församlingen till dagordningen. I den sessionen bestämdes presidentvalet att förrättas den 10 December. Ludvigs anhang förstärktes med alla dem, i de mest olika färger, hvilka i honom sågo blott en murbräcka ad interim, för att kullslå republiken. »Louis Napoleon är framtiden», ropade »la Presse»; — »icke framtiden, utan det obekanta, med ett i sanning icke uppmuntrande fordom», genmälte le Siècle. Nationalförsamlingen afskydde Ludvig, men ville ingenting företaga emot honom, för att icke göra honom ännu mera populär; dock antog hon den 28 två dekreter, tydligen riktade emot honom. Enligt det ena skulle presidenten aflägga (den dock af provisoriska regeringen för alltid och för alla aflysta) trohetsed åt konstitutionen och repu-

bliken, och enligt det andra förbehölls all den makt, som den nya konstitutionen tillade presidenten, åt nuvarande nationalförsamlingen sjelf, så länge hon behagade existera. Raspail sades hafva afsagt sig all kandidatur, till förmån för Ledru Rollin. Den 26, vid justeringen af protokollet för den 25, begärde Ludvig Bonaparte ordet, höll ett afmätt föredrag (ovännerna sade: högtrafvande), deri han förklarade att han icke ernade svara på provocationer och interpellationer af något slag, enär hans popularitet vore hans enda förbrytelse och han ingom ansvarig utom sina kommittenter. Kandidaturen till presidentskapet mottoge han, enär han hyste den förhoppning, att det namn han bär, kunde bidraga till samhällets konsoliderande (långvarigt afbrott, stormande buller, hånande skratt). Efter den dagen afhöll sig Ludvig från församlingen; enär han icke kunde uttala ordet republique annorlunda än »rebiplique», sades hans högra hand, Viellard, ur hans sednaste tal hafva öfverallt utstrukit detta ord. Flocon uppväckte nytt larm genom att berätta, hurusom Napoleonernas anhang föregåfve att Ludvig ärft 2,000 millioner, dem han tänkte dela ut bland bönderna. Hela natten stodo trupperna konsignerade i kasernerna, och alla vaktposter voro fördubblade. Den 30 höllo Cavaignac och Changarnier åter revy med mobil- och nationalgardet.

Ludvig Bonaparte, som hittills bebott ett hôtel garni, hyrde nu eget hôtel af en rik bankir, nära champs elysées, färdigt med möbler, silfver, porslin, domestiker, ekipager, för att, såsom det då sades, intill nyåret der residera och genom lysande fêter gifva pariserhandeln och lyxindustrien en försmak af det, som de under hans regering hade att vänta: hyran för November och December månader var 30,000 francs. La Presse påstod att *Guizot*, af sina vänner i London tillspord, hvem han ville ställa i främsta rummet bland de ifrågasatta presidentkandidaterna, svarat: »Ludvig Napoleon». Deremot försäkrades att Ludvigs underhandlingar med *Thiers* misslyckats, och att då cheferna för flera klubbar begifvit sig till Ludvig, för att fråga huruvida han, såsom president, ernade nämna Thiers till minister, hade Ludvig svarat nekande. Den 3 November bröt Thiers öppet med Napoleon. Uti Pierre Napoleons och 200 represen-

tanters närvaro tillfrågades Thiers i konferenssalen, hvad meningen vore med »Constitutionnels» artikel, att han icke kändes vid Louis N., och Thiers svarade då med synnerligt eftertryck: att han under intet vilkor någonsin mottoge en ministerportfölj under Louis Bonapartes presidentur. Detta var dagen före konstitutionsförslagets antagande med 739 röster emot 30 — årsdagen af Sveriges och Norriges förening firades det året på det viset i Paris. Times uppräknade den 7 November alla de tjugutvå konstitutioner, som Frankrike gifvit sig sedan 1789 och påstod att en engelsman af sundt praktiskt förstånd ur den röra af artiklar, den nyaste innehölle, icke vore i stånd att definiera en fransmans åligganden och rättigheter; att som sjelfva nationalförsamlingen hvarken varit eller vore republikansk, utan tvungen biträdt idéer, som icke vore hennes egna, hade konstitutionen blifvit ett lappverk, i saknad af enhet och energi, och skulle tillfredsställa hvarken minoriteten, enär hon icke innehöll alla dess villfarelser, ej heller majoriteten, som mot sin vilja voterat henne».

Nu började hagla otidigheter emot Ludvig, både i franska och engelska tidningar, Morning Herald, L'Assemblee Nationale m. fl.; en tredje upprepade med hån det bref, L. efter sitt upprorsförsök i Strassburg skrifvit, och hvilket då blifvit inför juryn uppläst: »Oaktadt min önskan att blifva qvar hos mina olyckskamrater och dela deras öde, oaktadt mina framställningar i detta afseende, har konungen i sin mildhet befallt att jag skall föras till Lorient, för att derifrån afgå till Amerika. Fastän lifligt rörd af konungens ädelmod, är jag djupt bedröfvad öfver att lemna mina medanklagade, i förmodan att min närvaro inför skranket och mina åtgärder till deras fördel kunnat inverka på juryn och belysa åtskilliga vigtiga omständigheter. Visserligen äro vi alla brottsliga emot styrelsen genom att hafva burit vapen emot henne, men den brottsligaste är jag, som i lång tid mediterat en revolution, och som ryckt dessa män ur en hederlig ställning, för att öfverlemna dem åt lottospelet af en folkrörelse... Ni ser då, att det är jag, som förledt dem, i det jag sagt dem allt hvad som var egnadt att beveka en fransmans hjerta: de talade om sina eder, men jag påminte dem om den ed, de 1815

svurit Napoleon II och hans dynasti... För att betaga dem hvarje betänklighet, sade jag att man talade om konungens bråddöd, och att denna nyhet syntes pålitlig. Man ser häraf, huru brottslig jag var emot styrelsen; och styrelsen har varit ädelmodig mot mig; hon har funnit att min ställning såsom landsförvist, att min kärlek till Frankrike, att min slägtskap med kejsaren vore mildrande omständigheter». Man lade nu prinsen till last att han yttrat sig så höfligt om Ludvig Filip vid det tillfället. — Diplomaterna inbillade sig att, om Ludvig blefve president, skulle han genast kasta sig i krig för att återeröfra »landets naturliga gränser» (Rhen, Schelde, Alperne) och förutsägo i sin ofelbara förnumstighet, hvilka följderna blefve »om detta kejserliga brushufvud komme i spetsen för 35 millioner eldfängda fransmän». Engelsmännen deremot antogo i hela den napoleonidiska historien endast en komedi, den fransmännen spelade för att skapa en *omöjlig* president, bara för nöjet att några veckor senare få jaga bort honom. En grefve Leon, naturlig son af kejsar Napoleon I, skref den 11 Nov. ett mycket häftigt bref i l'Assemblée Nationale *emot* Ludvig, och syntes besluten att afhölja åtskilliga oangenäma hemligheter, för att skada honom. Den 12 Nov. firades konstitutionsfesten: Marrast uppläste inför folket hela urkunden, 101 kanonskott dundrade och erkebiskopen af Paris höll högmessa med Te Deum. Vid revuen ropades visserligen mest »Lefve republiken, konstitutionen, Cavaignac», men äfven »ned med pretendenterna» och »lefve Napoleon». Alla Napoleonider och nästan hela Berget lyste genom sin frånvaro. Festen aflopp utan alla oordningar. En i Paris samtidigt församlad kongress af journalister från landsorten utfärdade ett manifest till förmån för Ludvigs kandidatur. Samtalsämnet för dagen var den brytning, som inträffat i klubben Poitiers, i det att dess ena blad, Constitutionnel, öppet uppställt Ludvig såsom sin kandidat, under det att det andra, Journal des Débats, mot honom energiskt protesterade; och ansågs detta för ett prof af Thiers' dubbla spel, hvilken troddes understödja Ludvig för att förderfva republiken och sedan sjelf bli regent för grefven af Paris. National uppräknade 130 landsortsblad, som skrifvit emot Ludvigs kandidatur, och biskopen af Orleans förordade Ca-

vaignacs i ett cirkulär till alla erkebiskopar och biskopar, emedan den »gåfve religionen större garanti, än hvarje annan kandidatur». Några hundrade handtverkare arbetade på möbleringen af Tuilerierna, der den nye presidenten troddes genast taga sitt residens. Den 17 började processen emot tidningen Reformes gérant, Grandmesnil, ställd inför krigsrätt såsom en af anstiftarne till juniupproret. Den 18 fick Ludvig Napoleon besök af engelske gesandten, lord Normanby. Den 19 gaf staden Paris en särskild konstitutionsfest, och samma dag hölls också i Paris en »banquet des femmes démocrates-socialistes», uti salon de la Gaîté vid barrière de Maine. De qvinliga marskalkarne buro röda skärp och de manliga röda armbindlar. Efter måltiden tog Pierre Leroux till ordet: »Vi hafva icke velat taga någon till president; vi hafva blott tillsatt en styrelse af tre damer och tre kavaljerer, *vi afskaffa presidentskapet*» (handklappningar). Han slöt med dessa ord sitt tal: »Qvinnan har ovilkorlig rättighet att bestiga talarestolen, emedan hon har rättighet att bestiga schavotten;» hvarpå en dame ropade: »lefve republiken» och männen tillade: »den demokratiska och sociala». Första skålen gaf madame D. Gay: »för politisk förening mellan män och qvinnor samt mellan det demokratiska och det sociala partiet! Tron mig! I kunnen icke göra en republik utan qvinnor... och viljen I ej gifva oss våra rättigheter godvilligt, så skola vi taga dem med list» (skratt och handklappningar); andra skålen gaf hr Macé: »för den hederliga republiken, för vår»: tredje fru Candelot »för den sociala och demokratiska republiken»; fjerde hr Fosseyeux: »för misstroendet, såsom en medborgerlig dygd och värnet kring republiken»; femte madame Desroches: »för alla dem, som högt uttalat qvinnans rätt till åtnjutande af politiska rättigheter»; sjette hr Stourm: »för förtvifflans mod»; sjunde madame de Longueville: »för Saint Simon, Charles Fourrier, Cabet, Pierre Leroux, Proudhon och Louis Blanc», hvarvid något gurgel uppstod derföre, att en af marskalkskorna ville hafva äfven Raspail med i raden; åttonde madame Mesmer: »för folket» o. s. v. Största munterhet väckte till slut en af marskalkarne, hr Mallet, då han inbjöd hela sällskapet att 14 dagar derefter bevista en ny bankett, som han

tänkte gifva i anledning af sitt bröllop, och som skulle kosta »bara 75 centimes personen».

Den 20 begärde Cavaignac att få en dag bestämd, då han från tribunen kunde få bemöta de osanningar och smädelser, som från alla håll östes öfver honom. Alla menniskor fruktade hvarandra. Ludvig höll sig inne, emedan han befarade lönnmordsförsök. Thiers sof, sedan 14 dagar, ingen natt i sitt eget hem, emedan han befarade en statskupp från Cavaignacs sida, och alla ledamöter af Poitiers följde hans exempel, ty de fruktade att blifva gripna en vacker natt och helt enkelt deporterade. Ledru Rollin bytte om nattlogis hvar vecka, och Bergets röda män gingo väpnade med dolkar och pistoler, af fruktan för klubben Poitiers. Regeringen befarade socialist- och bonapartist-emeuter, borgerskapet proletär-excesser, proletärerna reaktion. Man trodde slutligen fullt och fast på Cavaignacs statskupp såsom utsatt till den 26, och Patrie sade rentut att det gällde att häkta Ludvig, Napoleon och Pierre Bonaparte, Falloux, Thiers, Donjon, Abatucci, Bedeau och Changarnier. De hemliga sällskaperna voro åter i permanens, klubbarne i yttersta jäsning. Uti Dijon, Tours, Chateau Thierry, Troyès, Verdun ropades: »lefve Napoleon, ner med nationalförsamlingen». Den 23 folkskockningar och truppkonsigneringar i Paris; och — Lamartine återkom från sin långa bankett- och popularitets-resa.

Den 25 skulle Cavaignac hålla sitt försvarstal. Oöfverskådliga folkmassor samlades kring kammaren. Det gällde Cavaignacs, kanske republikens, vara eller icke vara. Alla läktare uppfylldes, hela corps diplomatique tillstädeskom. Kl. 1 började debatten. Cavaignacs hufvudanklagare var Barthelemy St. Hilaire, f. d. sekreterare hos verkställande utskottet, och anklagade honom för försumlighet vid juniupprorets undertryckande. Dernäst Garnier Pagès. Cavaignac upptog till besvarande hvarje särskild punkt, med köld och lugn. Bedeau och Odilon Barrot, som icke älskade honom, bestyrkte likväl hans uppgifter. Han talade ännu kl. 6, då församlingen tog sig två timmars hvila. Derpå uppträdde igen Barthelemy, för att vederlägga Cavaignac. Denne svarade, att om han skulle gjort alla de truppdispositioner, man den 23 Juni fordrade af honom, skulle icke 300 bataljoner räckt till. Vidare

uppträdde Garnier Pagès, som klandrade, Landrin som försvarade C.; så Ledru Rollin emot C.; Bedeau försäkrade att han och Lamoricière fullkomligt godkänt Cavaignacs plan till upprorets kufvande. Cavaignac var på aftonen flera gånger uppe i tribunen, men numera icke klädd i uniform eller frack, utan i en öfverrock, hvars nedre knappar voro vårdslöst uppsluppna. Lagrange begärde att få »rösta för dagordningen, emedan jag röstar emot inbördes krig och för amnesti». Dupont de l'Eure föreslog följande beslut: »General Cavaignac, verkställande maktens chef, har gjort sig *väl förtjent* om fäderneslandet», hvilket också efter kl. 11 på natten bifölls med 503 emot 34, och ropet »lefve republiken». De 34 voro egentligen kommunister och bonapartister; äfven Proudhon, Leroux, Victor Hugo. Lamartine teg hela dagen, jemte Marie, Arago, Pagnerre och Flocon. Under detta plenum uppstod i salen fullständigt knytnäfslagsmål emellan Proudhon och Felix Pyat; den sednare utmanade sedan den förre, men denne svarade att han icke ville våga lifvet mot en sådan »lumpsamlare». Brytningen mellan Ledru Rollin och Cavaignac var fullständig, och Proudhons tidning sade: »nu skall alltså klassernas kamp på allvar begynna». Kl. 6 på aftonen var Concordeplatsen öfverfylld af folk, och somliga ropade: »låtom oss storma nationalförsamlingen». Den 27 sades att man skjutit på Ludvig. Den 28 lästes i Constitutionnel Ludvigs »manifest till franska nationen», hvari han protesterade emot hvarje tanke på ett återställande af kejsardömet och mot hvarje förbund med omstörtningspartiet. Manifestet var *väl* skrifvet. Samma dag uppvaktades Cavaignac med lefverop af 12,000 nationalgardister, och demokratklubben beslöt af hans tal den 25 trycka en million exemplar, för att spridas i landet.

Uti de demagogiska klubbarne i Paris rådde vid ingången af December ett raseri utan hejd emot Ludvig, och ett helt band af moderna »Mucius Scævola» hade svurit att ombringa honom. Då begaf sig Pierre Bonaparte tlll Ledru Rollin och sade: »jag får gifva er tillkänna, att vi hafva här i Paris en legion af 1,000 beslutsamma corsicaner, och att om ett hår krökes på Ludvigs hufvud, skall ni ofördröjligen få umgälla det, ni och edra vänner.» Cavaignac led i nationalförsamlingen den 7 De-

cember genom intrig ett svårt nederlag: vid föredragning af årets budget föreslog Dufaure på regeringens vägnar *återtagandet* af dekretet af 18 September 1848, om nationalbelöningar. På budgetslistan i kraft af detta dekret stodo till belöningar uppförda Alibauds frilla, Pepins hustru och barn, Lecomtes syster, Fieschis maitresse och flera anförvandter till dem, som begått lönnmordsförsöken mot Ludvig Filip, ja till och med öfverbevista mördare och tjufvar. Visserligen bevisade sig Cavaignac vara okunnig om listans innehåll, visserligen vann han så mycket, att man öfvergick till dagordningen; men intrycket i hela landet kunde icke undvikas och detta intryck, så ofördelaktigt, var till tiden så afpassadt, att det icke före valet hann omintetgöras. Medan talet är om pensioneringar, må en anekdot bifogas: år 1811 tillade municipalrådet i Paris den page, som först för detsamma anmälde konungens af Rom födelse, en årlig pension af 10,000 francs. Tre år derefter var municipalrådet den första bland alla auktoriteter, som proklamerade Napoleons och hans sons afsättning; men ännu 1848 uppbar den fordne pagen icke dess mindre sin pension.

Den 8 och 9 uppstodo i Paris oroligheter på place Maubert, der mobilgardets kasern var belägen. Borgerskapets och militärens hat mot mobilgardet var utomordentligt. Den 9 på aftonen — dagen före valet — voro bulevarderna betäckta med samtalande grupper, men utan oordningar. Deremot uteblefvo sådana icke på venstra Seinestranden. I nationalförsamlingens session denna dag frågade Joly, hvad inrikesministern menat med sitt yttrande till en nationalgardesöfverste, att ett allvarsamt uppror stode för dörren och att han kände den bestämda dagen? samt hvad krigsministern menat med sitt yttrande till en annan officer, att man snart skulle se sig nödgad till kamp emot den röda republiken? Inrikes ministern trodde sig ingen räkenskap skyldig för sina samtal med nationalgardets chefer; krigsministern förnekade sig hafva haft det föregifna yttrandet, men erkände sig hafva bortskickat till provinserne en officer, som deltog i klubblifvet, och tillade att den chef, som tillåte sina officerare att besöka klubbarne, skulle snart icke mer hafva qvar någon armé. Gatpojkar ropade på aftonen: »Lefve Napoleon,

ner med Cavaignac!» Vid gathörnen uppslogs ett af sex handtverkare undertecknadt plakat »till folket: Thiers, Molè, Montalembert, Bugeaud, Girardin, Genoude, Berryer och alla monarkiens pelare rösta för Louis Napoleon och hviska sakta: lefve konungen! Dina gamla vänner, dina bröder, demokratiens gamla kämpar rösta för Ledru Rollin och ropa högt: lefve den demokratiska och sociala republiken. Öppna ögonen, se upp och rösta!»

... Och så kom ändtligen valdagen... »*Dix Décembre*»...

Medan man väntade på summeringen skrefs från Paris den 13: »hos det lägre folket har numera Bonapartismen nedsjunkit till ilskefullt förtryck mot alla, som icke hylla deras kandidat. En hvar, som i klubbarne dristar nämna något annat namn, blir ögonblickligen utvräkt, och de som på gatorna våga något dylikt. hafva till och med blifvit illa misshandlade. I Lyon har man likväl i dylika våldsamheter gått ännu längre. Socialisterna äro utom sig öfver det stora antal arbetare, som öfvergått till Louis Bonaparte, och Berget, ehuru för ögonblicket vanmäktigt, är icke mindre uppretadt. Såsom tillförlitligt berättas att Louis Bonaparte ämnar bebo Elysée-national, det fordna Bourbon, hvilket man också redan hör kallas Elysée Napoleon».

Saken var alltså afgjord. »Ruter knekt», såsom någon af Ludvig Filips söner kallat honom straxt efter insurgentförsöket i Boulogne, hade fått obestridlig majoritet (ehuru man ännu icke kunde känna ziffrorna), under det att just Cavaignacs vänner i nationalförsamlingen fortfarande behöllo en öfvervägande majoritet och dikterade nästan alla beslut. Yttermera: församlingen gjorde ännu en gång till sin president denne Armand Marrast, en af »National»partiets pelare, en af februarirevolutionens faiseurer, en af den första provisoriska regeringens män, en af Cavaignacs pålitligaste vänner — i samma dagar, då franska nationen med fem millioner röster kallade till hela samhällets president »National»partiets hätskaste fienders chef, en Napoleonid, som under vingarne af farbroderns kejserliga örn redan förut sökt tillrycka sig monarkien. Hvilka kontraster! hela februarirevolutionen förnekad och störtad af sin egen förstfödde, fullfjedrade son, allmänna valrätten! Hela nationen i

öppen strid med sina representanter, med sin nationalförsamling, hvilken nu med mathematisk noggrannhet kunde bevisas vara ett uttryck hvarken af »vox populi» eller af »vox dei!» Cavaignac, räddaren, frälsaren, landets egen regent under ett halft års tid — förkastad, försmådd af fem sjettedelar bland valmännen; Lamartine, hjelten med den »nästan gudomliga munnen» — afspisad med några få tusende stänkröster, men — flera millioner röster åt kejsarens brorson!

Redan den 13 cirkulerade i Paris petitionen att Cavaignac och hans ministrar måtte försättas i anklagelsetillstånd: man var redan färdig att sparka det sårade lejonet, förstås. En hop lärpojkar inträngde i stora glasgalleriet af palais Royal, höjde upp en kamrat på sina axlar och utropade honom till »kejsar Napoleon den andre», tills nationalgardet skingrade dem. Napoleoniderna, de äkta och veritabla, höllo samma afton en familjkonklav, bevistad af den nyvalde presidenten, hans farbror förre konungen Jerome af Westfalen, dennes son Napoleon samt kusinerna Pierre, Lucien och Murat.

Journal des Débats betviflade att historien förvarar någon större hyllning af ett rykte, än det som här egt rum, och sade att Ludvig hade haft för sig två ting: å ena sidan ett stort och mäktigt minne och å den andra ett stort och mäktigt missnöje — det omätliga missnöje, som i tio månaders tid fattat rot i alla sinnen. Det visade sig af röstetalen sedan, att i Frankrike fanns på 20 väljare blott *en* röd republikan och på 200 *en* kommunist.

Cavaignac betedde sig bra. Den 15 sade han leende i nationalförsamlingen: »Fullständigare nederlag än mitt har väl aldrig någon menniska lidit, men hvar och en måste böja sig för allmänna valrätten». Changarnier påstods hafva sagt till Ludvig, då denne gaf honom löfte om bibehållande vid öfverbefälet för nationalgardet: »Prins, jag hör till dem som ifrigast understödt er; men förgät icke att jag, i fall ni ett enda ögonblick skulle åsyfta det minsta anfall mot allmänna valrätten eller republiken, blir den förste som vänder sig emot er».

Redan den 14 bugade man sig för den uppgående solen. Alla lycksökare och politiska äfventyrare voro på jagt efter em-

beten; alla armbågade sig fram kring »Prinsens» kända omgifning. Ekipager af alla slag voro i rörelse, svartklädda herrar troppade från förmak till förmak, hos Napoleoniderna hvimlade det af uppvaktande, och i Ludvigs antichambre låg en stor bok, hvari hvar och en, som icke personligen kunde få tala med Frankrikes tillkommande beherrskare, inskref sitt namn. Redan den 16 hade till honom inkommit *åttiotusen* böneskrifter, dels om sysslor, dels om belöningar och skadeersättningar.

Den 20 Dec. skedde den nye *presidentens installation*. Kort före kl. 4 inträdde i nationalförsamlingen quæstorn Lebreton, i generalsuniform, och honom följde Ludvig Bonaparte, klädd i svart frack, med hederslegionens storkors, och satte sig bredvid Odilon Barrot. Presidentvalsutskottets referent, Waldeck Rousseau, beträdde tribunen, förkunnade att valens pröfning blifvit slutad, att valen skett i lugn allestädes utom i Grenoble, att några felaktigheter på ett och annat ställe förelupit, men utan inverkan på det stora slutresultatet, att bland konstaterade röster Ludvig Napoleon fått 5,534,000 och Cavaignac 1,448,000 (Moniteur officiel tillade sedan: Ledru Rollin 371,431, Raspail 36,964, Lamartine 17,914 och Changarnier 4,687); att utskottet ogillat invändningen att Ludvig en tid haft medborgarerätt i utlandet (Thurgau i Schweitz) och slutligen att utskottet förklarar medborgaren Ludvig Napoleon Bonaparte såsom den af franska folket till presidentskapet utkorade. Efter Rousseau kom Cavaignac, tillkännagaf att hela ministèren ingifvit sina afskedsansökningar och »nedlade sjelf med tacksamma känslor i nationalförsamlingens händer den honom anförtrodda makt». Derpå sade församlingspresidenten Marrast: »I franska folkets namn proklamerar jag härmed, i kraft af omröstningen och konstitutionen, medborgaren Charles Louis Napoleon Bonaparte till republikens president från och med denna dag till den tredje Söndagen i Maj månad 1852. Jag uppmanar honom att närma sig tribunen och aflägga sin ed åt konstitutionen». Nu besteg Ludvig tribunen; högra handen utan handske. Marrast förestafvade eden, Napoleon eftersade den och man hörde tydligt orden »*Je le jure!*» hvilket uppväckte mycken sensation, emedan det varit en allmän sägen, att han skulle vägra aflägga

eden. Republikens president höll derefter följande tal: »Medborgare representanter! Nationens valrätt kallar mig till presidentskapet, men pålägger mig äfven förbindelser. Den ed jag här aflagt, skall jag hålla, så som det anstår en man af ära. Som fäderneslandets fiende skall jag anse hvar och en, som vill försöka att störa republikens allmänna lugn och förändra det, som Frankrike sjelf grundat. Mellan Eder, medborgare-representanter, och mig kan intet allvarsamt missförstånd ega rum. Jag vill, liksom I, stadga republiken, upprätthålla och trygga samhället, förbättra våra folkseder genom demokratiska statsinstitutioner. Med ordning och frid vilja vi föra till rätta vilseledda medborgare, lugna passionerna och understödja olyckliga folkklasser. Hederliga, ehuru till sina meningar olika, män har jag kallat omkring mig. I skolen med oss bidraga till lagarnes fulländning och till republikens glans. Den nya tillträdande regeringen är skyldig den gamla sin tacksamhet. General Cavaignacs beteende var värdigt hans loyala karakter. Jag tackar eder offentligen för de stora tjenster, I bevisat Frankrike. En stor uppgift återstår för oss att lösa: nemligen att grundlägga en förnuftig och hedrande republik. Lifvad af fosterlandskänsla skall jag städse följa framskridandets bana, utan att vara reaktionär eller utopist. Vi vilja göra hvad godt, om vi ej förmå hvad stort är.» — Derpå nedsteg han ur tribunen, gick bort till Cavaignac och tryckte hans hand. Marrast gaf nu befallning åt de trupper, som blifvit uppställda för att utgöra den nye presidentens hedersvakt, att ledsaga honom till hans nya residens (Elysée), och Napoleon begaf sig dit.

Så förlorade vi för alltid ur sigte *folkrepresentanten* Ludvig Bonaparte. Redan den 18 December höllo arbetarne i Paris en församling, dervid en af dem, lyftad på kamraternas axlar, slutade sitt tal med orden: »Arbetet kommer ej åter i ordning, förrän Ludvig Bonaparte utropas till kejsare.» Den 29 yttrade Lamartine uti ett aftonsällskap: »Jag tror att Ludvig Napoleon har med oss allesammans spelat Sixtus den Femtes rôle och nu, sedan han blifvit president, kastat bort kryckorna.» Till sin nye minister, Malleville, som i sjelfkänslan af snille och kroppslig skönhet röjde lust att spela Ludvigs skolmästare, ytt-

rade denne sjelf: »Jag undanber mig edra oförskämdheter; om ni inbillar er, att jag ämnar spela rôlen af ett gödsvin, så bedrar ni er. Jag är lika mycket ansvarig som mina ministrar och min mening har lika mycket att betyda, som er.» Kort derpå fick Malleville afsked.

»En ny tid har ingått — skref i December professoren Clausen uti ett bref till Weser-Zeitung — som på det gamla Europas panna inbränner tecknet af sitt hat emot medeltidens qvarlefvor. Det är otvifvelaktigt att vi lefva i en tid, hvars like aldrig någonsin funnits; och om ock i detta tillkommelsens tidskifte vår trånad efter hvad vi vilja vara har brådmognat, så är det ändå säkert att den skickelses makt, som begynnt gripa och skaka på Europa, och mot hvars udd det vore förmätet att spjerna, bryr sig föga om hvad vi önska eller vilja.»

Han talade icke om Frankrike... utan om »Europa». Hvad hade då händt, huru stod det då till i det öfriga Europa?

XLVII.

Europa i anarki.

Vensterns programm. — Cobden i England. — Tysklands republikaner. — Demokratiska centralkomitén. — Femtiomannautskottet. — Folkförsamlingar. — Klubbar. — Plundringståg. — Studentparlament. — Tysk flotta. — Preussens arbetaresammankomster. — Prinsen af Preussen ett trätofrö. — Bönderna i Vestpreussen. — Riksföreståndarevalet i Frankfurt. — Sicilien afsätter Ferdinand. — Revolution i Rom. — Uppror i Madrid. — Femtonde Maj i Wien. — Studentvälde. — Kejsarens flykt från hufvudstaden. — Söndringen af nationaliteterna. — Välfärdsutskott i Wien. — Windischgrätz och Jellachich. — Ludvig Kossuth. — Nesselrodes manifester. — Donaufurstendömena. — Bibesco. — Englands chartister, repeals och orangister. — Kung »Bomba» i Neapel. — Republikanism i Rom. — Österrikes segrar i Italien. — Söndringen i Tysklands enhet. — Turner-dagen. — Riksföreståndarens anträde. — Upplopp, barrikader och blodsutgjutelse. — Bonde-oroligheter. — Stormpetitioner. — Soldat-emeuter. — Spänning emellan Tyskhet och Preussenthum. — Tyska färgernas proklamation. — Krig mellan Ungern och Croatien. — Wiens konstituerande församling. — Kejsarens återkomst.

Vi måste som hastigast föra läsaren i tiden tillbaka några månader. Det är redan berättadt, hurusom franska februari-

revolutionen hos nästan alla kontinentalfolk i Europa föranledde den tillökning i rättigheter, som betecknades med namnet »Marseröfringarne». Men sedan dessa vunnits, ville man oupphörligen ha mer, ville ha hela gärdet uppgifvet. Från början af sommaren intill årets slut urskiljde man i denna sträfvan trenne olika skiften: det första medan folken några veckor väntade på uppfyllelsen af de furstliga löftena; det andra då demokraterna, genom Österrikes framgångar uti Italien och Cavaignacs seger i Paris vid midsommaren öfver kommunismen, började misströsta, började frukta reaktionens seger, hvilket skifte i September efterträddes af det tredje, raseriets och blodsdomarnes allt samhälle med undergång hotande period. Men hela året märktes, huru revolutionens alla armar höjdes och sänktes såsom efter en enda gemensam signal, såsom om de mindre väl lottade folkklassernas raseri svallat genom en och samma pulsering.

Uti *Tyskland* hade, redan i början af April, republikanerna (Hecker, Struve, Zitz m. fl.) under benämningen »den demokratiska Centralkomitén» utgifvit ett nytt manifest till tyska folket, i afseende på valen till den »konstituerande församlingen», och femtiomannautskottet beslöt den 7 att konungen af Preussen skulle skriftligen anmodas lägga åsido sitt förslag om parlamentsval genom landtdagen samt att det af »förparlamentet» bestämda valsättet måtte följas; »i vidrigt fall skulle svårt ansvar falla på Preussen». Tysklands Turnföreningar förenades till »der Deutsche Turnerbund», ur hvilket många friskare-män utgingo. Man öfvergick allt för hastigt från adresser till offentliga folkförsamlingar, från petitioner och deputationer till plundring och mordbrand. I trakten emellan Heidelberg, Darmstadt, Würzburg och Heilbronn blefvo nästan alla jordegare, rika och fattiga, misshandlade af hopar ända till 8000 man starka, hus och husgeråd nedbrända, synnerligast egendomsbref och handlingar med största noggrannhet tillintetgjorda: det var alltsammans till de kommunistiska idéernas förmån. Och detta just i Baden, hvarest rådde en fri, nästan demokratisk författning och halfbildningen hade starkaste fotfästet. I Frankfurt och Bremen stormades senatorernas hus af pöbel, som ropade: »Vi vilja ha republik!» — »Ja, barn, den har ni ju redan.» — »Då vill vi ha

pressfrihet.» — »Den har ni ju redan fått i Mars.» — »Ja, då vill vi ha censur;» o. s. v. Med »pressfreiheit» förstodo många att amtmännen icke mer skulle få göra utmätning (»pressen») hos skuldsatta; med »militairfrihet» menades afskaffandet af all soldatesk och med »steuerfreiheit» alla kronoutlagors förvandling till förmögenhetsafgift. I Cassel stormade och plundrade folket 9 April tyghuset. Kurfursten måste låta gardet lemna staden. Samma dag stod upplopp i Württemberg. Den 20 hade republikanerne i Baden formligen gripit till vapen i Constanz, proklamerat republik och utnämnt en hr Peter till ståthållare i republiken, men blefvo omringade vid Kandern af general *von Gagern*, hvilken dock sjelf dervid förrädiskt mördades. Innan anfallet skedde, ville han uppmana rebellerne att godvilligt nedlägga vapnen. Hecker bad honom då komma närmare, men knappt hade G. kommit ett skarpskyttekompani på 20 steg nära, förrän samme Hecker ropade »fyr!» och generalen föll, genomborrad af flera kulor. Härefter grep republikanismen med full fart omkring sig. Uti Herweghs friskara hade man en fricorps af amazoner, under hans frus befäl. Uti sjelfva Frankfurt ingick ett radikalt parti till femtiomannautskottet med protest emot förbundstruppers utsändande emot republikanerna, emedan detta »förräderi hindrat det suveräna folket att antaga den republikanska statsformen». I Nürnberg, Ulm och Cassel upplopp och betänkliga demonstrationer. Den 1 Maj blef republikanismens hufvudort Mannheim besatt af förbundstrupper och förklarad i belägringstillstånd. Den 16 April hotade *konung Ernst* af Hannover att abdikera. I Frankfurt am Mayn arbetarerörelser och republikansk emeute. Den 14 Maj försöktes att der proklamera ny republik. I Koburg skrek man den 13, utanför slottet, på republik, hertigen gick fram på balkongen och erbjöd sig nedlägga kronan, om allmänt så önskades; men nu framträngde en annan skara, ropande: »lefve den konstitutionella monarkien!» och derpå slogos begge partierna inbördes, så länge de orkade. Den 17 Maj upphörde i Frankfurt »femtiomannautskottets» verksamhet och den 18 öppnades »Tysklands konstituerande församling». Sessionen var lika stormig som någon i Paris. Den 19 blef den mördade generalens bror, *Heinrich von Gagern*,

president, och till vice utsågs femtiomannautskottets præses, Soiron. Näst honom i röstetal kom Leipziger-bokhandlaren Robert Blum. Den 21 försattes Maintz i belägringstillstånd, i följd af ett blodigt tumult mellan borgare och soldater. I Darmstadt kattserenader med fensterinslagningar. I Hamburg gjorde pöbeln mine af att anfalla skandinaviska sällskapet. Tumulterna i Maintz fortforo derhän, att man slutligen kunde knappt gå förbi en preussisk kasern, utan fara att blifva nedskjuten. I Dresden gatuupplopp 28 Maj, emedan folket ville befria en häktad handtverkarelärling. I Hannover gatuupplopp med fensterinslagningar hos ministrarne, för att få handtverksordningen ändrad. I Mecklenburg ordentligt bondeuppror; formliga röfvarskaror plundrade, förstörde hus och möbler samt brandskattade i Tagelow, Basedow, Burg, Schlitz och Ivenack; i trakten af Waren hade en skara af 2 à 3000 man riktigt fattat posto på en skogsås, hvarifrån hon utförde sina expeditioner. Redan den 6 Juni skrefs ifrån sjelfva Frankfurt, att det såg svårt ut med den »tyska enheten» och att hon »syntes vara ett babelstorn, på hvilket man förgäfves bygger.» Den 9 Juni nytt tumult i Hamburg, vid Steinthor, der vakten fördrefs af insurgenter, trähus af dem antändes och nedbrunno, samt blod flöt innan borgargardet blef rådande. På Wartburg hölls i pingstdagarne en stor »Studentförsamling» för hela Tyskland, som slöts med beslut att hädanefter årligen hålla tyskt studentparlament. Hannovers andra kammare antog med stor majoritet Siedenburgs opraktiska proscriptionsförslag: »att entlediga alla de statens tjenare, som sedan 1837, till förfång för andra förtjenta män och på landets bekostnad, kommit till högre embetsposter.» Uti Frankfurts tyska »nationalförsamling» var disciplinen på läktarne så svår att upprätthålla, att den 18 Juni tal i hela två minuter blef hållet af en åhörare från läktaren till församlingen. Yttranden i tribunen, om de deputerades oantastlighet och om vådan af anarki och revolution, möttes med hånande skrattsalfvor. I Altenburg, der en häftig republikan, advokaten Eibe, den 18 skulle häktas, uppstod deraf revolt, med barrikader och stormringning; folket fordrade ny ministère, amnesti, militärens bortskaffande o. s. v., här såsom annorstädes. I München den 15 bierkra-

vall, som måste qväfvas med vapenmakt. I Heilbronn och Weinsberg republikanska oroligheter, dervid tillochmed soldaterne ropade lefve för republikanen Hecker. Lika sinnade voro soldaterna i Friedberg vid pingstoroligheterna. Då i Frankfurt en deputerad föreslog att den provisoriska centralstyrelsen skulle öfverlemnas åt »kronan Preussen», föll hela församlingen i gapskratt. En dag, när v. Vincke talade, uppstod på galleriet sådant hvisslande, att presidenten måste hota med åhörarnes utvisande; men dessa genmälte öfverljudt: »då köra *vi* ut presidenten!» Efter en stormig session den 29 Juni valde församlingen erkehertig Johan af Österrike till tysk riksföreståndare. Den demokratiska föreningen gaf då den 30 ett fackeltåg för deputeraden Kapp från Heidelberg, som utgått ur nationalförsamlingen med förklaring att »hon vore ovärdig att representera det tyska folkets rättigheter». Der ropades ock lefve för Hecker, »folkets rätte man». Den 7 Juli hade man i Frankfurts förstad Sachsenhausen fullständig folkresning med barrikader, för det att några oroliga sällar blifvit häktade: militär och borgargarde erfordrades för att återställa ordningen.

Uti *Berlin* höllos hela våren klubbar och folkförsamlingar. De frisinnade kongl. löftena i Mars ansågos allt för små; i Thiergarten höllos arbetaremöten, vid hvilka kategoriskt fordrades valrätt och valbarhet äfven för tjenstehjon och fattighjon, valrätt vid 21 år, församlingsrätt äfven i fria luften och allas beväpning (hittills voro blott »borgare» vapenberättigade). Jäsningen var redan nu fullständigt social: borgare och proletärer stodo midt emot hvarandra. Sjelfva korrektionisterna anställde myterier, t. ex. i Köln. Den 29 April inställde Berlins alla boktryckeriarbetare sina arbeten, emedan arbetsgifvarne icke ville samtycka att med dem bilda en gemensam korporation (men arbetarne ångrade sig redan följande dagen). I Posen upplågade pohlskt uppror emot Preussen med förnyad häftighet. Kongl. dekretet i början af Maj om den flyktade prinsens af Preussen hemkallande, föranledde en folkdemonstration, så allvarsam, att ministèren nära nog fallit. Så väl studenter som borgare protesterade emot den impopuläre prinsens återkomst, såsom »vådlig för hufvudstadens lugn». Från Breslau, Köln och

Düsseldorff kommo skarpa adresser till regeringen emot prinsen. Den 15 Maj hade man i Köln på alla gator skrifbord utställda för att låta »alle man», äfven barn, underteckna en protest emot prinsens hemkallande, och denna protest afgick verkligen till Berlin med 8,295 underskrifter. Den 16 Maj sökte en väpnad skara att inträngа i kungliga slottet i Berlin. Den 17 slogs man i tvenne timmar, klubbar emellan, utanföre »die Zelten» i Thiergarten: »Konstitutionella» klubben ville undantränga den »politiska». Den 22 öppnade konungen sjelf Preussens »konstituerande församling», och lofvade i sitt tal att oaflåtligen sträfva till »Tysklands enhet». Politiska klubben tog namn af »demokratisk». På nytt stojades och bråkades för prinsens skull, och kattmusik egnades åt ministrarne. Men bönderna i Vestpreussen skickade »Berlinarne» en dundrande protest: »Om I nu icke snart återställen tukt och ordning i edert förbannade näste och återinsätten vår allmänt älskade konung i sina rättigheter, så skole vi bönder komma till hjelp, så att I skojare skolen mista både hörsel och syn. I hundar hafven befriat och mot oss uppretat de förrädiska pohlackarne, som nu råna och mörda; I hafven förrådt och slagtat våra söner och bröder gardisterna; det skall eder icke förgåtas, helst I dessutom ännu tagen munnen full och åren för fega att tygla eder pöbel. I, skurkar, hafven plundrat statsskatten och nyckfullt förstört annan statsegendom, hvartill vi bidragit med våra penningar; det skolen I ersätta oss. För eder bofaktighet har prinsen af Preussen måst fly, och om I icke ställen så till, att prinsen inom den 24 Maj detta år åter är i landet och insatt i sina rättigheter, så skolen I få göra bekantskap med Vestpreussarne, ty eder rofvarekula skall på en gång brinna på hundrade ställen. Vi bönder vilja icke föda eder för att af edert yngel i grund förstöras. Tänken på den 24 Maj! vi skole lära eder att apa efter fransoserna.» Den 27 hade man i Berlin gatutumult, generalmarsch och barrikader. Den 30 skref från Brüssel prinsen af Preussen till konungen att han nu, i följd af dennes befallning, anträdt sin hemresa. »Jag anser», hette det, denna tidpunkt mest passande att ännu en gång uttala mina för E. M:t redan bekanta tänkesätt, med hvilka jag återvänder hem.

Jag öfverlemnar mig åt den förhoppning, att de fria institutioner, till hvilkas fastare grundläggning E. M:t nu sammankallat folkets representanter, med Guds nådiga bistånd skola mer och mer utveckla sig till Preussens lycka. Jag vill åt denna utveckling med tillförsigt och trohet egna alla mina krafter och motser det ögonblick, då jag, åt den författning, som E. M:t efter samvetsgrann pröfning står i begrepp att uppgöra med sitt folk, kan gifva det erkännande, som författningsurkunden skall bestämma för thronföljaren.» Så skref då densamme, som ett par decennier derefter kallades »Wilhelm Eröfraren». Den 8 Juni uppträdde han i nationalförsamlingen såsom deputerad med ett helsningstal, möttes af starka hvisslingar och några bravorop och sade att som han vore förhindrad att för längre tid deltaga i öfverläggningarne, begärde han att hans suppleant skulle inkallas. Omedelbart derpå begärde en Behrends, att församlingen måtte uttala sin tacksamhet emot marshjeltarne (för hvilka prinsen nödgats fly) »såsom väl förtjenta af fäderneslandet», hvilket förslag vållade en hetsig debatt och förkastades med 196 mot 177. De brödlösa arbetarnes antal tilltog alltmer, de hade sedan flera dagar lägrat sig vid Prenzlauerthor, färdiga att dö af hunger — ty all handel och industri hade afstannat, 60,000 välmående personer hade flytt från Berlin. Nu beskylldes ministère och församling att »icke vilja erkänna» revolutionen. Vid utgåendet från församlingen, efter nyssnämnda votering, insulterades ministern von Arnim och predikanten Sydow, ministern fick flera käpprapp i hufvudet och räddades med möda af studenterna. I Potsdam inslogos fenstren i de hus, som illuminerat i anledning af prinsens återkomst. Den 25 Juni resignerade ministèren Camphausen och efterträddes den följande dagen af Auerswald. Denne höll i församlingen, med anledning af erkehertig Johans val i Frankfurt, den 4 Juli i Berlin ett tal om Preussens förhållande till det tyska fäderneslandet, och slöt med de orden: »måtte man i en framtid kunna läsa på våra grafstenar: Han lefde 1848 och var en son af Tyskland.» Sedan præses Grabow helsat riksföreståndarens val med bifall, uppsteg hela preussiska nationalförsamlingen och ropade tre gånger jublande: »Deutschland hoch!» Kring Berlin

rådde stor osäkerhet både till lif och egendom. Den 5 Juli försökte t. ex. arbetarne vid Charlottenburgs-slussen att förstöra dervarande ångmaskiner. Partierna inom nationalförsamlingen rustade sig uti frågan om dr *Jacobis* motion, i anledning af Auerswalds nyssbemälta tal, att Berlins församling icke borde godkänna Frankfurts val af en icke-ansvarig riksföreståndare, men ej heller tillåta preussiska regeringen att göra någon reservation emot besluten i Frankfurt. Den 7 intågade två bataljoner militär i staden: en bataljon borgargarde ville med våld hindra det, men afstod sluteligen. De republikanska och demokratiska föreningarne kommo deremot i ökad verksamhet — och 25,000 man linietrupper sammandrogos kring Berlin, hvarjemte Potsdam fylldes med trupper.

Den 13 April förklarade Palermos parlament konung Ferdinand af *Neapel* och hans dynasti för alltid afsatta. Den 1 Maj utbröt i Rom revolution, sedan påfven nekat företaga eller ens gilla krig emot Österrike. Den eviga staden var nu i borgaregardets våld, med spärrade portar, påfven och kardinalerna så att säga fångar i sina boningar. Tvungen af dessa omständigheter gaf Pius vika och lofvade den 2 Maj förklara krig mot Österrike, som just då börjat gå allvarsamt tillväga mot den nya republiken Venedig. Ny påflig ministère tillsattes, då *Mamiani* blef inrikesminister. Från Neapels alla provinser ingingo underrättelser om anarkiska, kommunistiska rörelser; på flera ställen brändes och plundrades. Den 17 Maj utbröt i staden Neapel ett republikanskt uppror, som dock undertrycktes af regeringen; gatustriden varade 6 timmar och kostade trupperna 400 man, hvarefter nationalgardet upplöstes. Tusentals menniskolif kostade denna »reaktionens» seger och den absoluta monarkiens triumf. Kammaren upplöstes. Staden försattes i belägringstillstånd. Lazzaronerna hurrade för konungen, som af fienden fick namnet »Bomba». Franska flottan sades vilja beskjuta slottet, många flydde ur staden, konungen begaf sig till Caserta. Den 18 slogs öfverallt generalmarsch och konungen uppsatte trefärgade fanan, men man ropade »e troppo tardi» (det är för sent). Konungen tillsatte en säkerhetskommission och afväpnade nationalgardet. I Genua förbrändes han högtidligen — in effigie.

I Florenz vid början af Juni oroligheter af ett kommunistiskt parti, med republiken till mål. Till Neapel kommo i början af Juni deputationer från provinserna, begärande pärskammarens afskaffande, deputeradekammarens förvandling till konstituerande. schweizergardets förvisning ur riket o. s. v., och konungen höll ångbåtar färdiga för att kunna fly. Vid midsommarstiden befann sig hela staten i upplösningstillstånd. Ferdinand lät bortföra sina dyrbarheter och förvandlade sitt slott till en fästning.

Spaniorerna hade uppror i Madrid den 7 Maj, en del af trupperna fraterniserade med insurgenterna. Vid en strid på plaza major dödades och sårades 60 personer; general Narvaez var en af de förste, som högg in på de upproriske; staden försattes i belägringstillstånd och 13 personer fusillerades. Madrids guvernör, general *Fulgioso*, blef dödligt sårad af insurgenterna. Sedan 1847 hade nu Spanien haft 30 konseljpresidenter och 38 utrikesministrar.

I *Österrike* hade redan den 1 April den i Mars beviljade nya tryckfrihetslagen blifvit kungjord, men några timmar derefter af studenterna uppbränd. Några dagar senare nödgades kejsaren sända till Frankfurt genom studenter Carl den stores krona och insignier, hvilka vid första franska invasionen hade från Nürnberg förts till Wien. I Krakau förskräckligt blodbad den 26 April. I Prag svåra excesser emot judarne. I Ungern fortforo bönderna att plundra och röfva: så uppbrände de i Maj Neustadt an der Waag. Slaverna uppträdde decideradt äfven emot magyarerna; wallacher, kroater, slavonier och illyrier intogo hotande ställningar, och deras plan var att proklamera ett oafhängigt sydslaviskt rike. Den *femtonde Maj* blef äfven i Wien olycksdiger. Nationalgarde, borgaremilitär och studenter höllo hufvudplatserna besatta, och afskickade en deputation till ministrarne för att fordra återkallandet af dagordren den 14. om upphäfvandet af »nationalgardets politiska centralkomité». begära undanrödjande af den nya vallagen och införande af enkammarsystem samt all militärs bortsändande från hufvudstaden. 50,000 församlade män hade beslutat att icke åtskiljas. förrän allt detta beviljats, och det skedde omsider kl. 10 på aftonen, med löfte att militären »skulle aldrig användas till sta-

dens lugnande förrän nationalgardet sjelf begär dess bistånd». I följd af dessa koncessioner såg sig kejserliga familjen naturligtvis föranlåten att natten till den 18, utan att derom underrätta ministèren, fly från hufvudstaden, både kejsaren, kejsarinnan samt presumtive thronföljaren, erkehertig Frans Carl med gemål och söner. *Kejsarparet flydde* öfver Schönbrunn, i sällskap med en kammartjenare och två lakejer, i tunna sommardrägter, utan en enda kappa. Enkekejsarinnan gick med en kammarfru till fots till Marienhilferlinien, steg der upp i en hyrvagn och först i Puckersdorff i sin egen vagn. Yttersta och sista anledningen till denna de kejserligas flykt var revolutionärernas beslut att genom en ny stormpetition, på spetsen af bajonetter, tvinga monarken att frigöra från monarkien både Italien och Galizien. Den 18 flydde i massor de förnäma och rika. Nu försökte »några hundrade emissarier af främmande nationer» att förmå arbetare och soldater proklamera republiken; men det misslyckades och ministèren proklamerade i stället ståndrätt, och för ordningens upprätthållande underkastade sig verkligen det oroade folket i början de allrasträngaste ordres af ministèren och lydde henne, så att hon den 19 kunde tillkännagifva sig qvarstå såsom »regering i kejsarens namn». Gubernialpresidenten i Prag, grefve Leo Thun, förklarade dock den 19 i nationalutskottet, att han ifrån det ögonblicket icke mottoge någon befallning ifrån ministèren i Wien, den han naturligtvis måste anse ofri i sina handlingar. Prag och Pesth inbjödo kejsaren till sig. Regeringen i Pesth inkallade urtima landtdag och mobiliserade 100,000 man nationalgarde »till thronens, fäderneslandets och friheten värn», hvarjemte palatinen försatte hela Kroatien i krigstillstånd och befallde undersökning för förräderi emot Banen Jellachich. Fursterkebiskopen af Salzburg förklarade Nederösterrikes och Wiens invånare för rebeller. Nationalgardes-centralkomitén i Wien upplöste sig den 22. Den 26 upplöste ministèren, i följd af de talrika landsortsprotesterna emot »Aulans» (studenternas) beteenden, den »akademiska legionen af nationalgardet», och universitetet, polytechniska institutet och fria konsternas akademi tillslötos. Denna kungörelse tände uppror. Militär besatte stadsportarne och afstängde förstädernas

befolkning, men snart sprängdes portarne och menniskomassor rusade in. Studenterna samlades väpnade i Aulan. Regementer uppmarscherade emot dem; barrikader uppkastades, generalmarsch trummades, stormklockor klämtade, kanoner planterades och — en del af nationalgardet öfvergick till studenterna. Man förstörde äfven jernbanorna. Nyssnämnda gardes chef, grefve v. Hoyos, togs af studenterna såsom gisslan och häktades i universitetsbyggnaden, den man förskansade såsom fästning. Den 27 tillfångatogos, likaledes för att tjena till gisslan, två andra grefvar. Slutligen nödgades ministèren sjelf kungöra att ett *välfärdsutskott* bildats af borgare, nationalgardister och studenter, till bevakande af folkets rätt, och att detta beslutat: 1) vaktgöring vid stadsportarne bestrides uteslutande af nationalgardet och akademiska legionen, 2) all militär drages ur staden, 3) grefve Hoyos förblifver gisslan för löftena af 15 och 16 Maj, 4) de som vållat händelserna den 26 Maj (ministrarne och regeringspresidenten Montecuculi) skola ställas inför rätta, 5) ministèren skall begära ankomsten till Wien af kejsaren, eller i hans ställe en prins. Alla offentliga anstalter ställdes under utskottets skydd; utskottet förklarades oberoende af alla andra auktoriteter, ministèren förklarade sig interimistisk och ämnade afgå så snart hon funne sig »berõfvad utvägarne att med full trygghet besluta och verkställa». *Studentregeringen* var derigenom införd; och häktade nu, bland andra, äfven två professorer, för det »högförräderi emot Aulan», att de samtyckt till Montecuculis beslut om akademiska legionens upplösning. Montecuculis och Bombelles bilder kringsläpades på gatorna och slutligen upphängdes. Montecuculi flydde då, förklädd till soldat. Leo Thun upprättade i Prag en »provisorisk regering» för Böhmen, i anseende till omöjligheten att numera kommunicera med de s. k. ministrarne i Wien. Den 30 Maj öppnades i Prag den »panslaviska kongressen». Allt mera bjert uppträdde emot, eller skiljde sig ifrån, hvarandra Österrikes fyra folkstammar: magyar, slav, tysk och italienare. Krigsministern, grefve Latour, och kommenderande generalen i Wien, grefve Auersperg, trodde sig ej mera säkra i sina boställsvåningar, utan flyttade 28 Maj in i en kasern. Den sistnämnde beredde sig att med hela garnisonen bryta upp till Innspruck

)ch lemna hufvudstaden åt sitt öde. De öfriga ministrarne gåfvo ej mera något lifstecken, med undantag af Pillersdorff, som, lik)lek, städse omgafs af en s. k. »skyddsvakt» af studenter och)orgare. Nationalgardeschefen Hoyos fick dock nu tillåtelse att emna staden. Diplomatiska corpsen hade flyttat till Innspruck. Öfverstelöjtnanten Panasch blef nationalgardets chef, och började sina funktioner med att uppkasta skansar vid Wiens hufvudpor:ar. I Prag utbrast annandag pingst en Czecher-revolution, som början så till vida lyckades, att efter fem timmars skjutande ned kartescher måste högste militärbefälhafvaren furst *Windischgrätz* med sina trupper slå sig igenom folkmassorna och öfvergifva staden. Ett skott från folket mördade furstinnan, och en son af henne blef likaledes mördad, fältmarskalklöjtnanten von Köck skjöts af ett fruntimmer. Nu tände stadsfolket signaleldar på höjderna och bönder anryckte till deras hjelp, men funno portarna stängda. Slagtardrängar öfverrumplade då vakten vid Sandthor och hjelpte bönderna in. Gubernialpresidenten Thun tillfångatogs. Efter fem dagar, och sedan staden i 20 timmars tid bombarderats, måste den till stor del nedskjuten och brinnande på flera punkter, 17 Juni e. m. gifva sig på nåd och onåd åt W., hans kejserliga trupper och germanismen. W. afväpnade studenterna och folket. Kejsaren befallde Croatiens Ban, *Jellachich* infinna sig i Innspruck, och staden Agram utsåg 600 ansedda personer att på denna resa utgöra hans lifvakt; men Banen undandrog sig att lyda, och lät erkebiskopen af Carlowitz installera honom såsom Ban af Croatien. Derpå följde en sydslavisk revolution, med inbördes krig, i Croatien, och fastän kejsarens trupper förvandlade staden Carlowitz till en grushög, reste sig hela befolkningen i massa. Jellachich, som herrskade med diktatorisk terrorism, påstod i alla sina proklamationer att han handlade med kejsarens goda minne. I Wien gjordes den 15 Juni en arbetaredemonstration emot studenterna. I Brody uppstod 10 Juni gatustrid mellan soldater och civila. Erkehertig Johan, utsedd till kejsarens vikarie i Wien, ditkom den 25. Grefve Zichy, som i Venedig kapitulerade med insurgenterna, blef af krigsrätt dömd till döden. I Pesth försöktes 22 Juni attentat emot finansministern *Kossuth*, af 20 personer, hvilka

sökte inträngа i hans boning. En upprorisk skara, till största delen bestående af Raizer, bemäktigade sig samma dag staden Weissenkirchen. Österrikiska monarkien var skakad i sina starkaste grundvalar genom det mattande kriget uti Italien, revolutionen i Wien, missnöjet i de flesta slaviska provinserna, resningen i Böhmen och snart — inbördes krig uti Ungern.

Sådant var tillståndet i Europa straxt efter midsommarstiden, och dock hade förödelsens egentliga styggelse ännu ej börjats. I hvilken afgrund af politisk fanatism och sedlig förnedring under »frihetens» heliga banér skall ej detta sceneri låta oss nedblicka? Man hade börjat med att fordra vissa måttliga fri- och rättigheter; immerfort begärdes då alltmer, äfven sådant som skulle alldeles upplösa samhällena. Man ville ha frihet från alla band, egendomens delning, och kom slutligen till den mest fullständiga laglöshet. På några ställen gjorde furstarne eller regeringarne motstånd, för att om möjligt öfverlefva paroxysmen och rädda samhället: detta kallades då »reaktion» och hämnades med den gräsligaste vildhet. Afund mellan olika nationaliteter blandade sig ock i detta spel. Revolutionen, som börjats af frihetshjeltar och parlamentsherrar, fortsattes af advokater, studenter, drefs till sin yttersta spets af bönder, proletärer och lazzaroner. De första veckorna efter midsommar fick, efter junidagarne i Paris, den s. k. reaktionen på vissa punkter öfverhanden, men mot medlet af Juli voro återigen alla tyglar lössläppta. För att gifva ett någorlunda åskådligt begrepp om villervallans beskaffenhet, får man icke gruppera eller systematisera tilldragelserna, utan är tvungen att nämna dem i den ordning, de inträffade.

I *Petersburg* uppstodo vid slutet af Juni oroligheter, i följd af utspridda rykten att choleran uppstått genom giftblandningar. Från Nesselrodes kabinett utgick i slutet af Juli ett utförligt cirkulär till Rysslands sändebud i främmande länder, upprepande hvad cirkuläret i Mars tillkännagifvit: att Ryssland skulle icke ingripa i något annat lands inre förehafvanden, men icke heller tillåta något slags kränkning af ryskt gebit, hvarifrån det än mände försökas. Dess politik skulle vara försigtighetens och förutseendets.

Donaufurstendömena utmärkte sig hela denna sommar för en kedja af oroligheter. Den ene hospodaren, Bibesco, sökte man lönnmörda, den andre, Sturdza tvang man att abdikera. Man ville ha konstitutioner och upphäfvande af ryska protektoratet. Ryska trupper inryckte för att hindra anarki, men drogo sig efter fullbordadt värf åter tillbaka. Kontrarevolutioner följde tätt på hvarandra; men den 12 Augusti väcktes i Jassy ur all denna aska den phœnix-idén, att arbeta på begge ländernas politiska förening. Serviens afsatta furstar, Milosch och Michael, umgingos i början af Juni med planen att revolutionera landet, men funno furst Alexander så på sin vakt, att de afstodo från detta förehafvande.

Äfven i det eljest så lugna *England* rådde betydande oro. Det nya reformpartiet, bestående af radikalister och chartister (medelklass och arbetsklass), agiterade för en genomgripande parlamentsreform. I början af Maj höll Cobden på spannmålsbörsen i Manchester en församling af mer än 3,000 personer, hvilken proklamerade att engelska underhuset genom sednaste reglering af budgeten »gjort sig ovärdigt folkets förtroende», och att skatterna borde öfverflyttas från arbetande klasserna till jordegendomen. I pingstdagarne väntade man från chartisterna en så farlig demonstration i London, att alla offentliga byggnader satts i försvarstillstånd, alla trupper från omgifningarne inkallats och hela polismanskapet fått skärpta sidogevär. Vid midsommarstiden utvecklade repeals uti Irland stor verksamhet och inrättade klubbar öfver hela riket. Orangisterna organiserade emot dem sina för flera år sedan genom parlamentsbeslut förbjudna loger. De förra sade sig hafva 50,000 man fullständigt väpnade och stridsfärdiga. De upproriske hotade att tåga emot Dublin. I Cork, der O'Brien häktats, måste man af fruktan för den vexande resningen åter släppa honom. Slutligen måste Russel den 22 Juli begära Habeascorpusacten suspenderad i Irland ända till 1 Mars 1849, och företaga allmän afväpning i Dublin. I Tipperary kom det den 29 Juli till blodsutgjutelse emellan insurgenter och kungliga trupper; uti Liverpool upptäcktes sammansvärjning att sätta staden i brand, under plundring och barrikadering af gatorna; i Manchester, Birmingham,

London upptäcktes 16 Aug. nya chartistsammansvärjningar; i medlet af September nya upprorsförsök i Irland, med strider, blodsutgjutelser, men isynnerhet plundring; Chartister häktades, dömdes såsom högförrädare och deporterades, hela långa tiden bortåt.

Uti *Neapel* öppnades den 7 Juli kamrarne. I staden rådde, sade man, »grafvens tystnad», men insurgenter hade nyss i landsorten slagit konungens generaler, Busacca och Nunziante. Fem upproriska provinser yrkade skyndsamt annullerande af alla efter »blodbadet den 15 Maj» utfärdade kongliga påbud, samt anklagade både konungen sjelf och hans efter blodbadet tillsatta ministrar för förräderi. Emellertid blef Neapel mot slutet af Augusti skådeplats för mycket reaktionära gatuuppträden: »ner med konstitutionen, lefve den absolute konungen!» Den 3 September började neapolitanarne bombardera Messina, den de ock efter fem dagars blodig kamp intogo; och de nästföljande dagarne hade man i staden Neapel nya reaktionära, blodiga lazzarontumulter, tills konungen den 14 måste förklara denna hufvudstad i belägringstillstånd. — Uti *Rom* hade påfven den 13 Juli högtidligen protesterat mot ministrarnes och deputerades åhåga att deltaga i Piemonts krig emot Österrike, hvarpå ministèren några dagar agerat såsom vald af folket, utan att låtsa om något annat öfverhufvud. Natten till den 18 voro dock ministern Mamiani och polischefen Galletti hos hans helighet ända tills kl. 3 på morgonen, för att söka förmå honom till en krigsförklaring. Det hjelpte ej, och icke heller att kammaren den 19 aflät en ny adress i samma anda. Den 20 resignerade ministèren, och då Pius ännu den 22 icke lyckats bilda en ny af neutral färg, tillsatte folket och kammaren en »krigskomité»; efter en lång kris behöll väl Mamiani portföljen och den krigiska riktningen öfvertaget, men detta fick, sedan Milano snart derefter fallit i österrikarnes händer, föga praktisk betydelse. I Augusti fick Rom en ny ministère, Fabri, som lyckades förekomma en af medborgaregardet den 8 Augusti tillämnad statskupp i republikansk anda. Förvirringen i Rom var dock i början af September gränslös. Republikanska partiet och kommunismen, anförda af napoleoniden prins Canino, ville den 8 upp-

sätta röda mössan och proklamera republiken. Den 14 föll ministèren Fabri, och *Rossi* fick uppdrag att bilda nytt kabinett. Folkanföraren *Ciceroacchio* fick ock vid denna tid ögonen öppna för det factum, att »genom friheten hade alla affärer råkat i lägervall», så att han bekände sig inse att den af honom beträdda vägen ej kunde vara den rätta. — Österrikarnes framgångar emot Sardiniens konung Carl Albert och insurgenterne voro i början af Augusti så utomordentliga, att en fläkt af reaktion blåste fram öfver Italien. Provisoriska regeringen i Milano föll af förskräckelse och efterträddes af en diktator med två konsuler. Ministèren i Turin upplöstes och konungen beklädes med diktatorisk makt. Äfven i Florens ramlade ministèren; resning i massa och allmän folkbeväpning anbefalldes såsom sista försöket att hejda Radetzky. Den 6 intågade österrikarne segerrikt i Milano, och Carl Albert utrymde den 7 hela Lombardiet. Han hade de sista timmarne i Milano varit blottställd för det häftigaste folkupplopp, så att hans bagagevagnar utsläpats och kullkastats på gatan, för att hindra hans afresa; folket öfverhopade honom med de häftigaste förebråelser: »fäderneslandsförrädare, se nu, hvilket elände du anstiftat; våra barn faderlösa, många städer nedbrända och landet störtadt i olycka», och en prest röt honom i ansigtet: »i hela folkets namn, i de faderlösa barnens namn förbannar jag dig ända in i nedersta helvetet». Österrikarnes intåg i Milano hade påskyndats genom tvenne skrifvelser af stadens podestà, Bossi, som enträget begärde hjelp emot den plundrande pöbeln. Ännu den 24 påstods »den piemontesiske generalen Garibaldi» drifva omkring med en fanatisk skara i trakten af Varese och brandskatta byarne. I Modena och Parma installerades provisoriska regeringar uti hertigarnes namn, i Florens suspenderades tillsvidare alla konstitutionella garantier. Den 9 bombarderades Bologna, som den 25 ånyo befanns i full resning. Republiken i Venedig, som proklamerats i Mars, föll den 6 Augusti, då staden öfverlemnades åt tvenne sardinska kommissarier; men den 10 på aftonen, sedan nyheten ingått om Milanos fall, proklamerades under *Manins* auspicier republik ånyo, och såväl de sardinska, som de neapolitanska, trupperna embarkerade under folkets förbannelser.

I Genua umgicks man i början af Augusti med planer till en Ligurisk republik, och i början af September var staden i fullt uppror, för det att en republikanchef blifvit förd derifrån. I Livorno utbröt den 25 Augusti en våldsam revolution med förskräckliga mordgerningar, och der upprättades provisorisk regering.

I *Tyskland* sträfvades mycket efter »enhet», särdeles i Frankfurt, under högsommaren. Dock ville Sydtyrolens deputerade att deras land skulle få ansluta sig till Italien, hvilket i början af Juli afslogs; och i Hannover funderade konung Ernst allvarligen på att lemna sitt land, såvida meningen vore att den nye riksföreståndaren skulle få något att befalla öfver honom. Från Leipzig skickade 10,000 undertecknare till Frankfurt en misstroende-adress emot sin stads deputerade. Vid den i samma dagarne uti Frankfurt hållna »Turndagen» förkastades med endast 90 mot 78 förslaget att tyska Turnförbundet skulle eftersträfva en »enig och odelbar demokrat-social republik». Den 10 Juli uppstod i församlingen, vid debatten om Schlesvigholsteinska frågan, en advokat, Clausen, för att kalla danska kungen »högförrädare emot hertigdömena», »rebell emot tyska förbundet» och föreslå en kriminalundersökning emot honom; han sade ock att preussiska trupperna »befläckat» sig genom att beskydda dynastiska intressen emot en nordalbingisk republik, som eljest kunnat skapas. Samma dag slogs garnizonen blodigt inbördes i tyska enhetens fordna hufvudstad, Regensburg. I Frankfurt intågade den 11 på aftonen högtidligt den nye riksföreståndaren, och vinhandlarne räckte honom på gatan till välkomstdryck samme silfverbägare, ur hvilken hans fader och broder, kejsarne Leopold II och Frans II, förut druckit. De af honom nu utnämnda ministrarne von Schmerling, Peuckler och Heckscher togo i församlingen plats på venstra centerns främsta bänk. Den 12 nedlade den gamla tyska förbundsdagen sin makt i hans hand. Den 13 uppvaktade honom Württembergs konung, Badens och Hessens storhertigar, Nassaus och Meiningens hertigar. Den 16 tog han högsta befälet öfver all tysk krigsmakt och anbefallde trupperna anlägga de tyska färgerna: »svart-rödt-guld». Den 18 väckte i nationalförsamlingen, som nu begynte kallas

»riksförsamling», Schoder motion om civillistornas förminskning och den 20 förklarade v. Gagern att riksföreståndaren afsagt sig all civillista. Den 28 införlifvades af församlingen Posen med tyska riket. Preussen var icke rätt benägen att underordnas denna frankfurtska centralregering, och dennas officiella tidning sade redan nu, att i sådant fall vore »bäst att Preussen skiljde sig från Tyskland». Den påbjudna hyllningen 6 Aug. af tyska arméerna åt riksföreståndaren iakttogs just icke riktigt af Preussen, Hannover, Braunschweig och Oldenburg. — I medlet af Juli hade demokratiska föreningar i Stuttgart och Heidelberg blifvit upplösta, under det tumulter utbrusto i München, Gera, Mainz och flerestädes. Inom riksförsamlingen fanns också ett tumultariskt element. Den 28 uppmanade der Arnold Ruge hela Tyskland att förbanna »den moderne Tillys», Radetzkys, reaktionskrig uti Italien; en motion om adelns afskaffande föll väl den 2 Aug. med 282 mot 167, men en annan, om dödsstraffets borttagande, bifölls med 288 mot 146, dock blott med tillsatsen: »utom då krigsrätt dömmer till döden». Den 7, under diskussionen om amnesti, hade Brentano, som talade för amnestien, frågat: »viljen I, för en prins af Preussen, tillbakasätta dem, som i Baden grepo till vapen?» och dermed framkallat en sådan storm, att sessionen måste upphäfvas, 4 dueller aftalades mellan deputerade, och larmet fortfor ännu följande dagen, så att alla åhörarne måste utvisas. Den 13 träffades vid dombyggnadsfesten i Köln riksföreståndaren och Preussens konung: först krusade de mycket, hvilkendera skulle gå till venster, hvilket slutligen lyckades konungen, och sedan höll en dr Groote ett tal, deri kölnerdômen gjordes till symbol af tysk enhet. Men dagen derpå uppstod i det närbelägna Düsseldorff blodig konflikt mellan militär och civila, emedan borgerskapet vägrat deltaga i konungens emottagning. Just i de dagarne försökte Hamburgs förenta sju demokratklubbar uppsäga all lydnad åt sin regering, inrätta provisorisk komité o. s. v.; och när uppviglarne häktats, begärde de öfriga, understödda af en del borgargarde, konstituerande församling. Den 17 beslöts adress och stormdeputation till senaten, som också gaf vika den 18. Den 15 höllo 40 republikanska klubbar en stormande demokratkongress i Altenburg,

hvarvid Frankfurterförsamlingens medlemmar förklarades vara riksförrädare och riksföreståndaren icke kunna erkännas; och i thüringska staterna proklamerades republik. Bayerns regering utfärdade väl den 18 ett kraftfullt dekret emot demokratföreningar, men måste åse att förre ministern Abel, som nyss återkommit till München, helsades med så vild kattmusik, att han nödgades ånyo aflägsna sig; derpå följde i samma hufvudstad den 25 och 26 betydande gatuoroligheter, i följd af utspridda rykten om skattkammardeficit, och militär måste reqvireras från Augsburg. I Giessen uppstod den 30 Augusti ett svårt upplopp med barrikader och blod, blott emedan en drucken student arresterats. I Mecklenburg timade några dagar derefter en hel revolution: till Neustrelitz ankommo från öfriga städer sju »deputationer» för att begära ny vallag och tillkämpade sig genom gatuupptråden både denna och ny ministèr; hvarpå efter få dagar äfven ministèren i Schwerin resignerade. I Chemnitz uppstodo allvarsamma arbetare-excesser, med barrikader och manspillan, tvenne dagar å rad, endast för att befria tvenne häktade arbetare. Redan före utgången af Augusti månad hade ett betydligt antal ledamöter småningom lemnat Frankfurter-riksförsamlingen, isynnerhet österrikare. Måhända hade de en dunkel aning om hvad komma skulle, både der och i Wien, under den ohyggliga September månad.

I Breslau blodig strid emellan soldater och civila. Den 7 Juli firade hofvet i Sanssouci ryske kejsarens födelsedag med stor dinér, vid hvilken Nicolai skål dracks, ryska nationalhymnen spelades och både konungen och samteliga preussiska prinsarne uppträdde i ryska uniformer. Just den dagen var i Berlin ursprungligen bestämd till en republikansk rörelse, men den stora majoritet, som nedslagit Jacobis motion om tyska enheten — hvilken här ungefär sammanföll med det demokratisk-republikanska partiets sträfvanden — hade förstört denna plan. Jacobis antiministeriella förslag afslogs den 12, med 262 emot endast 53, hvarförutom 48 afhöllo sig från votering. Natten till den 14 häftiga konflikter i Berlin emellan militären och de civila. Tyska påbudet om riksföreståndarens hyllande af alla staters arméer stålsatte preussarnes antipathi emot den tyska

enheten och sårade preussiska truppernas fosterlandskänsla ända derhän, att de sleto af sig de tyska färgerna. Man började tillochmed tala om allians emot tyska enheten, emellan Preussen, Hannover och andra. Den 26 Juli for en deputation af Berlins magistrat till Potsdam, för att bedja prins Wilhelm komma dit och öfvertyga sig att lugnet nu vore återställdt. Den långvariga spänningen i Berlin mellan tyskhets- och preussiskhets-partierna urartade aftonen den 29 och natten till 30 Juli till handgemäng och misshandlingar, tyska och preussiska färgerna skymfades ömsevis, sången »ich bin ein Preusse» öfverskrålades af »Was ist des Deutschen Vaterland», fenster inslogos, polisen hånades och slutligen måste borgargardet med fälld bajonett skingra hoparne, som oaktadt alla arresteringar ej försvunno förrän kl. 3 på morgonen. Boktryckeriarbetarne inställde omigen sina arbeten. Talrik »tyskrepublikansk» församling unter den Linden d. 30. Öfvervåld emot polisen ännu den 31 och storm i riksdagen, för det att åtskilliga orostiftare blifvit häktade. Den 1 Aug. slogos studenterna på Spandauerberg med andra gardets soldater, och längre fram på natten klubbisterna unter den Linden med polisen. Den 2 fortfor studentkravallen inne i staden. Konungen gaf i början af Augusti uti Potsdam en fête för sina riksförsamlingsledamöter, men lät dem dervid veta att han »ännu icke kunde återflytta till Berlin, der man just i de dagarne åter haft stormiga uppträden på gatorna och skymfat hans färger». I Berlin firades riksföreståndarefesten 6 Augusti *icke* med militärisk parad, men med 10 à 15,000 civila, från 32 klubbar kommande, personers tåg under tyska fanor ut till Kreuzberget; och den 7 tvungos statsministrarne och nationalförsamlingen att deltaga i en parad af borgargardet »till firande af de tyska stammarnes enhet». Folkskockningarne om aftnarne unter den Linden hade nu samma karakter, som skockningarne i Paris dagarne före insurrektionen i Juni. Den 10 uppstodo häftiga scener i riksdagens session, med anledning af polisen och ordningsmaktens verksamhet. Men den 12 skref i Berlin en korrespondent till svenska tidningen Aftonbladet: »De som trott, att Tysklands revolutionsrörelser skulle förvandla det till republik, måste nu småningom vakna ur sina inbillningar,

ty reaktionen växer med hvarje dag och vi få till slut vara glada, om vi komma till en konstitutionel monarki.» Gatuupprådena i Berlin blefvo allt mer elakartade. Den 20 sprängde folket med yttersta våld en demokratklubb i Charlottenburg, uppsökte flera ledamöter i deras hem och misshandlade dem på det mest barbariska sätt. 200 arbetare sökte med våld inträngа hos ministern Milde, och måste med stor ansträngning af polisen tillbakakastas. Natten till den 21 Aug. utmärktes af svåra excesser; folket gick omkring till ministrarne, uppkastade barrikader, anföll ministerpresidentens hus med stenkastning, jagande alla ministerns gäster, hela Corps diplomatique o. s. v. ur huset hals öfver hufvud. Diplomaterna blefvo mycket uppbragta och förklarade att man omöjligen kunde hysa förtroende för Preussen och dess ministère, så länge sådant kunde få hända. Den 22 allarmerades åter borgargardet för folkskockningars skull. Ännu vid månadens slut fortforo dessa slagsmål unter den Linden och nya gardesregementen kallades in. Den 25 försökte folket plundra ett vapenförråd, hvilket dock af borgargardet förhindrades.

I Prag upplöste den 29 Juni, på kejsarens befallning, grefve Thun både »provisoriska regeringsrådet» och »nationalutskottet». Windischgrätz tillkännagaf att det sednaste upproret der varit frukten af en länge förberedd och vidt utgrenad sammansvärjning. Den 8 Juli nedlade ministèren Pillersdorff i Wien sin portfölj i erkehertig Johans händer, men erkehertigen afreste sjelf den 9 åt Frankfurt. Spänningen emellan Ungern och Croatien blef alltmer invecklad. Ungerska riksdagen öppnades i Pesth 5 Juli af palatinen erkehertigen Stephan å kejsarens vägnar (men alla deputerade från Croatien och Slavonien uteblefvo). Raizerna, förbittrade på både ungrare och tyskar, hade redan vid påsktiden rest sig i staden Kikinda, men derefter hållit sig stilla intills utbrottet kring Karlowitz 3 Juni. Nu i Juli hotade de i Elemer i banatet; i Pancrowa och annorstädes manifesterades häftigt emot »den schwabiske kejsaren, som förrådt den serviska nationen åt Ungern»; de sydslaviska stridshoparne samlades vid Theiss och Donau i trenne skaror, till ett antal af 30,000 man. Kossuth började skrifva skarpa artiklar

emot Österrike. Den 11 beslöt ungerska riksdagen enhälligt och enthusiastiskt på Kossuths förslag att utrusta 200,000 soldater och skatta 42 mill. gulden. I Wien var Auersperg blifven krigs-, dr Bach justitie- och professor Füster kultusminister, men radikalerna voro ändå icke belåtna. Den 19 blef Latour krigsminister och en tidningsredaktör, Schwartzer, minister för allmänna arbeten. Servianska insurgenternas grymheter emot magyarer och tyskar skildrades såsom gräsliga. Den 14 och 15 hade drabbningar egt rum utan resultat af betydenhet, dock blefvo ungrarne sistnämnda dag slagna vid Szegedin. Erkehertig Johan återkom på besök och öppnade den 22 »konstituerande riksförsamlingen» i Wien, men återreste den 30 till Frankfurt. Kejsaren tillsände då riksdagen en förklaring att, som ännu ingen garanti blifvit lemnad för fortfarande lugn i hufvudstaden, kunde han sjelf icke dit återvända, utan skulle skicka sin broder Franz Carl såsom vikarie. Då uppgjorde ministèren och riksdagen i Wien en adress och beslöto en deputation till Innspruck, för att »fordra» kejsarens återkomst, ty »bedjandets» tid ansågs tilländalupen och den liberale professor Füster hade redan börjat tala om Ludvig den Sextonde och Carl den Förste. Å andra sidan afgick samtidigt en deputation från Pesth, för att bedja kejsaren skyndsamt komma *dit*, »om ej riket skulle helt och hållet sönderfalla». I Italien slogo österrikarne vid Volta grundligen Sardiniens konung Carl Albert. Till Wien kom den 5 Augusti en ungersk deputation af 300 personer oväntadt, smyckad med tyska färger och band; ungerska riksdagen hade förklarat, att om Wiens regering för tyska enhetens skull råkade i krig med Frankfurts centralstyrelse, skulle hon ej bli understödd af Ungern. Den 6 var tyska fanan planterad vid kasernerna i Wien och hela garnisonen ryckte ut till parad. Den 12 återkom kejsaren till Wien, i triumf helsad och emottagen. Under det folket i Berlin stormade ministrarnes boningar och slogs hvar natt unter den Linden, reste sig i Wien hela den arbetande befolkningen, för att tilltvinga sig förhöjd dagspenning. Detta började förmiddagen 21 Aug. Generalmarsch trummades och hela nationalgardet strömmade till. Äfven akademiska legionen trädde under vapen — »för att medla».

Kanoner uppdrogos på vallarne och stadsportarne spärrades. Den 22 var lugnt. Men den 23 på e. m. uppstod inne i staden ett blodigt tumult; arbetarne stormade ditin ifrån Pratern, på alla håll slogs generalmarsch, ehuru nationalgardets befälhafvare försäkrade, att *han* ej gifvit ordres derom. Arbetarne förde med sig en docka, föreställande ministern Schwarzer, med 5 kreuzer i munnen. Med denna i spetsen och under ropet: »död eller bröd» slogos de med municipal- och nationalgardena. Dagen derpå upplöste ministèren definitivt »Säkerhetsutskottet». En stor del af nationalgardet förklarade att de icke ville slåss emot arbetarne, hvadan nya regementen inkallades till staden. Mot slutet af månaden rasade allt värre striderna mellan ungrare och croater, och representantsalen i Wien skildrades i slutet af Augusti som en riktig tummelplats för villervalla.

En tysk tidning lemnade på hösten, såsom slutresultat af sina observationer, följande ironiska programm för den yttersta venstra sidan då för tiden i nästan hela Europa: »1) alla lagar äro afskaffade och få aldrig mera införas, 2) förnuftet gäller icke mer, 3) det är hvarje medborgares pligt att hela dagen bära laddadt gevär, 4) anarkien erkännes intill dess ett fullständigt chaotiskt tillstånd är infördt, 5) bestämmandet af fördomen »Gud» öfverlemnas åt den subjektiva känslan, 6) dödsstraffet är afskaffadt, men guillotinen förblifver permanent, 7) fullkomlig sysslolöshet garanteras, 8) hvar och en, som söker uppvigla till ordningens och lugnets upprätthållande, blir utan omsvep halshuggen, 9) äktenskapets osedliga institution upphäfves medelst principen af fri association.» Denna ironi var fullt berättigad — ja den hade vid mer än ett tillfälle visat sig vara endast ren och torr verklig sanning.

XLVIII.

Mord och Brand.

Robert Blum. — September-morden i Frankfurt. — Auerswald och Lichnowsky †. — Struwe proklamerar republiken i Baden. — Simon från Trier. — Preussiska monarkiens kamp emot nationalförsamlingen. — General Wrangel. — Pfuel, Bonin. — Von Unruh. — September-morden i Ungern. — Jellachich. — Säkerhetsutskottet i Wien. — Ludvig Kossuth. — Lambergs mord. — Oedön och Eugène Zichy †. — October-revolutionen i Wien. — General Brody nedskjuten. — Krigsministern Latours mord. — Tyghusets stormning och plundring. — Studentregering. — Windischgrätz bombarderar Wien. — Brandenburgska ministèren i Berlin. — Nationalförsamlingen emot konungen. — Hennes sprängning och ihärdighet. — Demokratiens fredsvilkor. — Församlingens flyttning från Berlin. — Konungen oktroyerar ny konstitution. — Republikanismen i Tyskland. — Farorna för tyska centralregeringen. — Österrikiske kejsarens abdikation. — Italiens anarki. — Roms revolution. — Ministern grefve Rossis mord. — Påfvens flykt till Gaëta. — Prinsen af Canino. — Triumvirer och Duumvirer. — Mamiani, Garibaldi, Mazzini, Ciceroacchio. — Circolo populare förklarar påfvens verldsliga välde slutadt.

Underrättelsen att det mycket motarbetade vapenstilleståndet med Danmark ändock verkligen blifvit åstadkommet, väckte i Tyskland obeskriflig harm. En väldig storm uppstod deröfver den 4 September i Frankfurts riksförsamling, som den 7 med 238 mot 221 beslöt att tyska trupperna *icke* finge aftåga ur hertigdömena, och Wesendonk föreslog tillochmed att ett »verkställande utskott» skulle tillsättas i stället för »den slappa riksstyrelsen»; för hvilket förslag furst Lichnowsky näpste honom i allvarsamma ordalag. Ministèren hade genast resignerat, och då ingen ny kunde erhållas, hotade äfven riksföreståndaren att abdikera, om ej det ofvannämnda beslutet om vapenstilleståndet återtoges. Ändtligen den 16, efter stormiga debatter, uppfyllde församlingen denna hans önskan, med 258 mot 237. Nu talade venstra sidan, anförd af *Robert Blum*, om att »skilja sig från riksparlamentet och bilda ett eget». På aftonen uppstodo republikanska oroligheter med generalmarsch och truppreqvisitioner. Under högljudda skällsord slog man in fenstren hos hertigen af Augustenburg, för det han »sålt sig åt Preus-

sen». Republikanarne begagnade natten 16—17 för att göra den af Frankfurts demokratföreningar, efter vapenstilleståndets godkännande beslutade, folkförsamlingen talrikt besökt. Det lyckades: Hanau, Homburg, die Wetterau, Darmstadt, Offenbach. Mannheim och isynnerhet Mainz ditsände turner och klubbister i hundratal, så att den 17 kl. 3 e. m. voro på »Pingstängen» flera tusenden samlade. Ordföranden föreslog adress till riksförsamlingen, för att ogilla hennes beslut, men hopen ropade: »inga adresser! handling, handling! riksförsamlingen måste sprängas». En Schlesvig-Holsteinare, hvars namn historien uteglömt, uppmanade de närvarande att »af sina kroppar bygga barrikadaltaren och derpå åt frihetens Gud offra dess fiender.» *Simon* från Trier föreslog att alla de riksförsamlingens ledamöter, som icke tillhörde venstra sidan, skulle förklaras vara riksförrädare och anmodas att lemna sina platser. *Metternich* ville ingen adress, utan en deputation, »åtföljd af alla de öfriga», som skulle till en början stanna utanföre, men sedan spränga församlingen, om hon icke genast lydde. Sent på qvällen gjordes anfall på värdshuset »Westend Hall», i hopp att bemäktiga sig de flesta af församlingens ledamöter, som der brukade spisa; men dessa hade fått en vink och skyndat undan. Derpå gick man in i staden, sjöng hela natten Heckervisan och hurrade för republiken. Den 18 utbröt ett fullständigt republikanskt uppror, med talrika barrikader och blodiga bataljer. Den beryktade Metternich var insurgenternas anförare; hos flera arrestanter fann man proscriptionslistor öfver representanter, som skulle undanrödjas så snart rebellerna segrat, och bland dessa voro äfven de två, som verkligen mördades, nemligen generalen *Auerswald* och furst *Lichnowsky*. De begge herrarne, som ställt sig till regeringens disposition, hade kl. 3 e. m. ridit utåt Hanauerchausséen för att recognoscera och möta de trupper, som stundeligen väntades. Emottagna med bösseskott från en rebellpost, sökte de på flera vägar uppnå staden igen, men då detta icke lyckades, redo de på smala stigar in emellan trädgårdar, der de städse jagade af rebellernas skott och slutligen innestängda, nödgades stiga af hästarne för att till fots undkomma. Vid detta försök nedskjöts och omkom, hastigt nog, Auerswald un-

gefär så, som general Bréat i Paris; men Lichnowsky, starkare och vigare, satte sig, fastän obeväpnad, till motvärn. Man högg honom då med en yxa i hufvudet, och när han sedan höll armarne öfver det vid de följande slagen, slog yxan sönder benpiporna i dem begge. Så uppnådde han en liten trädgårdsbyggnad och fick hjelp af innebyggarne, att der barrikadera sig och dem — förf. har sedan besökt alla punkter och alla rum på denna skådeplats —: då mördarne slutligen hotade att bränna huset, gick det utmattade offret sjelfmant ut och bad blott om en hastig död. Men äfven denna nåd beviljades honom icke; kannibalerna drefvo med den halfdöde fursten det gräsligaste gyckel: de draperade honom med en hvit duk à la don Quixote, jagade honom omkring och ställde honom slutligen med ansigtet mot en mur, för att tjena till skottafla. Der skjöto de till måls på honom, och i denna ställning fick han flera skottsår, hvaribland ett dödligt. Furst Hohenlohe, tillfälligtvis ankommande med patrull, fann honom ännu upprättstående. Han bibehöll sans och talförmåga, fördes först till von Bethmanns hus och derefter på egen begäran till ett hospital, lemnade alla underrättelser om förloppet, underskref med stympad hand sitt testamente och dog omkring kl. 1 på morgonen. Under tiden hade militären segrat och 10,000 soldater bivuakerade hela natten på gatorna, hvarest skjutandet ock ännu fortfor tills kl. 2 på morgonen. Den 19 försattes staden i belägringstillstånd och afväpnades, hvarjemte alla klubbar tillslötos, Flera ledamöter af riksförsamlingen förklarade öppet att egentliga syftet hos rebellerna varit den röda republikens införande, ehuru den danska frågan tagits till förevändning. Icke blott högra sidan af församlingen, utan äfven större delen af den venstra, var proscriberad. Morning Chronicle liknade Tyskland vid en »gammal drucken qvinna, som, utan att förstå hvad som passar hennes ålder och ställning, snurrar rundtomkring såsom en dansande derwisch inför sina förundrade och förargade grannars ögon och nu vore i behof af en duktig polisbetjent», samt frågade, hvem som väl skulle ha lust att inleda underhandlingar med en administratif församling af 500 män, hvilka visat sig alldeles otillgängliga för det sunda menniskoförståndets simplaste

råd.» — Vid första notis om revolten i Frankfurt hade republikanerne, advokaten *Struve* och Heintzen, kallat till vapen alla män ifrån 17 till 50 år, »vid lifvets förlust», och den 22 inryckte den förstnämnde från Schweitz till Lörrach i Baden med friskaror samt proklamerade i Lörrach genast republiken. Den 24 blef han slagen vid Staufen; friskarorna anfördes af Löwenfels, Mögling, Sigel, Blind. I Hessen-Darmstadt proklamerades »den röda republiken» på flera ställen; försök dertill gjordes på många orter i Baden och Württemberg, äfvensom i München, Weimar, Lübeck, Sigmaringen. Nästan hela Baden förklarades i krigstillstånd. I Hohenzollern-Sigmaringen blef republiken proklamerad och fick till president advokaten Würth; fursten flydde, i hans förra residens rådde fullständig anarki med stigande hotelser om mordbrand och proscription, så att nästan alla gåfvo sig derifrån. Allt flera deputerade öfvergåfvo ock Frankfurterparlamentet. Den 30 Sept. stod den fångne Struve i Mühlheim inför ståndrätt samt fördes derifrån till Rastadts fästning; han sade att han länge varit republiken tillgifven och att han i de 35 furstendömena såge en olycka för Tyskland. Den 2 Oct. utskickade riksföreståndaren kring Tyskland rikskommissarier, för att kraftigt understödja de särskilda regeringarnes bemödanden att upprätthålla lagens herravälde. Den 5 October ingaf riksministern begäran till riksförsamlingen om kriminalundersökning emot deputerade Robert Blum och Günther, såsom ansvarige redaktörer af riksdagstidningen, samt att få häkta deputerade Zitz, Simon från Trier och Schlöffel, hvilka manat till uppror och våld emot kamraterna. Man valde ett utskott för denna frågas behandling och rasade emot hvarandra inne i salen (St. Paulskyrkan). Emellertid biföllos d. 16 väl åtalen, men icke häktandet (244 mot 140). Till Wien afskickade riksförsamlingens venster en deputation, för att betyga Wienarne hennes sympathier, och denna deputation bestod af Blum, Fröbel, Hartman och Trombruch; de anlände den 17 Oct. och valdes genast till hedersledamöter af studentkomitén. Centralmaktens beslut att skicka Preussare, Bayrare och Sachsare till Österrike, för att kufva demokratien i Wien, troddes skola framkalla allmän omhvälfning i Tyskland och totalt nedramlande af dess

enhetsbyggnad. Underofficerscorpsen i Oldenburg bildade i medlet af månaden en förening, med president och sekreterare, hvars första åtgärd skulle blifva att »anhålla om militärskolans upphörande». Af sachsiska andra kammaren reste tre ledamöter till Berlin, för att med Ruge och andra förbereda ett tyskt parlament af vänstra sidans medlemmar; afsigten var att först sjelfva bilda ett för-parlament, som skulle utskrifva nya val och, så snart församlingen kände sig nog stark, förvandla sig till nationalkonvent, tillsätta verkställande utskott och afsätta hvarje regering och landtdag, som ej erkände hennes suveränitet — »i frihetens, likhetens och broderlighetens namn».

Den 4 September vägrade preussiska ministrarne i Preussens nationalförsamling att verkställa det af henne antagna, af Stein och Schulze föreslagna, beslutet att tvinga alla officerare, »som icke äro nöjda med revolutionen», till att taga afsked. De ansågo för upprätthållandet af den konstitutionella monarkien aldeles nödvändigt att bevara den princip, att »församlingen icke är kompetent att bestämma om förvaltningsåtgärder», och konungen uttalade öppet sitt bifall till denna åsigt, i det rescript, hvari han, sedan de fått emot sig i församlingen en majoritet af 67 röster, biföll deras afskedsansökan, Nu fann församlingens vänstra sida denna konungens skrifvelse inkonstitutionel, emedan han deri ogillade ett majoritetens beslut, och demagogen *Held* lät på gatorna i Berlin d. 17 utropa ett plakat, hvari föreslogs att sätta prinsen af Preussen på thronen; ja. den 18 såg man vid en stor folkförsamling många hundrade soldater fraternisera med de civila demokraterna. Då kungjordes att general *von Wrangel* blifvit öfverbefälhafvare för alla preussiska trupper, »för att återställa det allmänna lugnet i dessa länder, så framt det störes och de goda medborgarnes krafter icke äro tillräckliga för detta ändamål.» Ställningen var i hög grad kritisk. I Schlesien hade redan den 8 utbrutit allmänt bondeuppror, med plundring och brand. Bönderna i Ostpreussen pockade på befrielse från feodalbördorna och hotade med samma våldsamheter, som de schlesiska. Bönderna i Sachsen upphäfde egenmäktigt jagträtten. Den 11 uppstod allvarsam sabelstrid emellan borgare och soldater i Köln, för en flickas skull; den

14 republikanska oroligheter i Naumburg med mordbrand. I Köln framkallade Frankfurterblodbadet af den 18 en folkförsamling den 20, der man hurrade för Auerswalds och Lichnowskys mördare, och förnämste talaren var en judisk litteratör Wolff; den 25, då tre orosmakare arresterades, byggdes genast barrikader; den 26 försattes staden i belägringstillstånd, klubbar och nationalgarde upplöstes och allmän afväpning företogs; men dervid plundrades oförsynt enskilda hus, fastän trupperna hela natten till den 27 bivuakerade på gator och torg. Och ministerkrisen i Berlin tog ej slut förr än den 21, då kabinettet *Pfuel-Bonin* ändtligen var färdigt. Den 4 October nya soldatexcesser mot Potsdams klubbsalar, med dolkar, knifvar, generalmarsch och häktningar. I Berlin skrattade d. 7 riksdagen öfverljudt åt deputeraden, slagtaren Pieper, som berättade att man erbjudit honom 2000 th. ersättning och 300 th. resekostnad, om han ville nedlägga sitt mandat; dock rådde en dof oro i anledning af händelserna i Wien, och den 12 utvoterade riksdagen ur konungens titel i författningsförslaget orden »med Guds nåde» (med 211 emot 134). När riksdagspresidenten med en deputation den 15 gratulerat konungen på hans födelsedag, svarade denne, med skarp betoning: »Vårt läge är i många afseenden fullt af faror, men ett ega vi, som andra folk afundas oss, vi hafva ännu en från gamla tider härstammande öfverhet *med Guds nåde,* hvilken är utrustad med stor makt, emedan den eger folkets förtroende.» Den 16 slogs borgargardet med arbetare, barrikader byggdes och larmtrumman hvirflades, eld gafs och 15 à 16 menniskor stupade på stället; militär reqvirerades, borgargardet protesterade deremot och — militären fick contraordres. Men på aftonen gingo trummorna på nytt och militären ryckte ur kasernerna. Den 17 kom ett långt tåg arbetare till riksdagen med petition om bestraffning af upphofsmännen till det sednaste uppploppet; borgargarde och skyddsmän hade dock omringat lokalen, så att allt aflopp lugnt och församlingen remitterade petitionen till justitieministern. I Breslau uppstodo den 21 arbetareoroligheter och den 23 klubbrörelser för en demokrats arrestering. Den 26 nedlade Grabow sitt præsidium hos riksdagen, efter en ryslig storm. Vid tyghuset

uppstod den dagen betydande upplopp af folk, som ville förhindra ammunitionens bortförande. Vid presidentvalet segrade »regeringsrådet» *von Unruh* (för namnets skuld?) och de nästföljande dagarne afskaffade riksdagen adelskap, titlar och ordnar. Waldeck föreslog äfven kyrkotiondens afskaffande.

Under tiden samlades i Berlin den 26 October det radikala »*contraparlamentet*» (emot Frankfurts), bestående af nära 200 ledamöter utaf venstra sidan i diverse tyska »nationalförsamlingar»; men denna kortlifvade demokratkongress blef snart så osams inom sig, att dess mera moderata ledamöter afgingo. I sessionen den 29 framlades Robespierres deklaration om menniskans rättigheter; men de främmande deputerade lemnade samma dag Berlin, och den 30 upplöste sig hela kongressen. Held, som varit dess sekreterare, förkunnade resultatet för folket, med tillägg att numera borde detta »sätta sitt enda hopp på *den rena anarkien*». »Unter den Zelten» höllo flera tusen menniskor den 29 folkförsamling, under Ruges præsidium, för att besluta understödja Wien, och flera talare yttrade sig så, att de dagen derpå häktades. Den 31 fick riksdagen tre stormpetitioner för Wiens skull: *Ruge* gick i spetsen för »folket» under två röda fanor och en svart. Folkmassor omgåfvo riksdagshuset och hade besatt alla utgångar; likväl förkastade 230 emot 113 vensterns förslag att ministèren skulle med alla medel skydda den i Wien hotade folkfriheten. Pfuelska ministèren förklarade i ett plakat att, om de nästföregående dagarnes bullersamma gatuuppträden förnyades, skulle militär användas att dämpa dem. Den 31 ville machinbyggare medla emellan arbetare och bagare, men påföljande natten dödades två af dem under tumultet, hvarföre de den 1 Nov. uppsade sitt arbete för att hämnas på borgerskapet. Ny folkförsamling, så att nationalgardet måste besätta riksdagens hus, under det demokratklubbarne öppet manade till uppror emot honom.

Vi komma nu till *Septemberdagarne i Ungern.* Den 2 September förklarade ministern Bach riksdagen i Wien att den vore väl konstituerande, men måste förena sig med monarken om sina beslut och väl lagstiftande, men endast i de frågor, ministrarne med kejsarens bifall förelade; hvilken förklaring

emottogs med hvisslingar. Tre ungerska ministrar besökte Wien för att träffa någon öfverenskommelse i den ungersk-croatiska striden, men fåfängt; och ministern Kossuth började öppet anklaga österrikiska officerare för förräderi emot ungrarne, hvaraf följden blef att alla i Ungern varande trupper, som icke tillhörde ungerska kronan, togos derifrån, men utevarande ungrare hemskickades (utom de i Italien stående). Nu for erkehertigen palatinen Stephan sjelf till Wien för att bilägga, — också utan resultat. Den 4 September besteg i Pesths representantkammare *Kossuth* likblek tribunen, talade om kamarillans skändliga intriger, temligen tydligt utpekande vissa bland kejsarhusets medlemmar, förklarade att fäderneslandet icke kunde räddas under hittillsvarande former, utan måste en extra maktfullkomlighet konstitueras, och föreslog öfvergespanen E. von Beöthy till krigskommissarie med oinskränkt fullmakt, deputation till Wien, manifester till Europas folk och Ungerns invånare samt direkta fredsförsök hos croaterne. Alltsammans bifölls af kamrarne. Den 6 kom till Wien ännu en ungersk riksdagsdeputation, af 200 ledamöter, och begärde få höra ur kejsarens egen mun bestämdt svar i ungersk-croatiska frågan. Audiensen egde rum den 9, i Schönbrunn, men tillfredsställde icke: deputationen smyckade sig genast derefter med republikanska emblemer och lemnade Wien med yttersta förbittring. Också hade, just före audiensen, en kejserlig skrifvelse upphäft det manifest af 10 Juni, hvarigenom Jellachich afsattes, restituerat honom såsom Ban o. s. v. oaktadt — eller emedan — han den 8 med 50,000 man inryckte i Ungern. Den 12 resignerade hela den ungerska ministèren, utom Kossuth och Szemere, och Kossuth sammansatte en ny. Den 11—13 allarmerades Wien af det ena folktumultet efter det andra, »tillställda af obilliga anspråk från personer, som låtit förvilla och bedraga sig af privata aktiespekulationer». Men den 11 uppflammade ock för första gången nationalitetsstriden inom riksdagssalen. Rutheniska och italienska deputerade, som icke förstodo tyska, begärde öfversättning af motioner, öfver hvilka skulle voteras; då reste sig slaverne i fullt raseri, och Rieger utbrast: »Vi, slaver, utgöra majoriteten i denna stat och skola behålla den.» Den

15 fick jäsningen i denna hufvudstad ny fart genom den plötsliga uppenbarelsen af en mängd svartgula band — symbolen för anhängarne af österrikiska konstitutionelt monarkiska systemet. En sådan svartgul förening fick på tre dagar 18,000 ledamöter; men pöbeln deremot ansåg det svartgula såsom en utmaning emot republiken, och anföll det öfverallt. Andra jäsningsämnen drog man ock försorg om. Den 12 vid middagstiden hade med våld en folkhop inträngt till inrikesministern Doblhoff och sönderrifvit alla hans papper (förmodligen för att förstöra polisens konduit-listor öfver folkförledarne); nationalgardet hade ryggat för aulan och demokraterna, en del af förstädernas nationalgarde till och med fraterniserat med studenterna och först sent på natten de oroliga skingrats. Den 14, tidigt på morgonen, hade utan studentutskottets vetskap aulan blifvit öppnad af en tumultuarisk hop gardister, studenter och andra, som ville hålla politisk öfverläggning, störta ministèren och återupprätta säkerhetsutskottet. Man begärde det af ministèren, som dock nekade. Emellertid hade militär ryckt ut. Riksdagen förklarade sig permanent, tillade sig executivmakten och uppmanade ministèren att draga militären tillbaka. Somliga trodde denna rörelse vara tillställd af ungrarne. I Pesth hade redan den 8 »jemnlikhetsklubben» förklarat sig permanent; landtstormen uppbådades och ny deputation afsändes till Wien, men icke till regeringen, utan till riksdagen, hvilken, efter heta debatter, med 186 mot 108 beslöt att icke bevilja henne företräde. Och nu för kejsarens egen kusin, erkehertig Stephan, till Ungern för att taga öfverbefälet öfver ungerska arméen emot Jellachich, som dock sade sig strida endast för kejsarens rättigheter! Derhän hade oredan i alla förhållanden redan kommit, oberäknadt att nu, den 20 Sept., skiljde sig också Mähren ifrån Böhmen. Österrike darrade i alla sina fogningar.

Mot slutet af September gjorde slovakbönderna öppet uppror i croatiskt intresse och adeln fruktade galliziska plundringsuppträden. De tyska, galliziska och italienska regementerna vägrade marschera emot Jellachich, emedan de ej ville strida mot Österrikes fana. Den 19 Sept. utträdde 6 siebenbürgiska deputerade ur ungerska landtförsamlingen, »emedan denna afvikit från

laglighetens väg», och de ansågo med sina privilegier oförenligt att sitta i detta hus. *Kossuth* rasade öfver dylik separatism. Den sachsiska nationen i Siebenbürgen protesterade emot ungrarnes beteende emot kejsaren. Sedan Stephan förgäfves inbjudit Jellachich till en konferens uti Wessprim, nedlade han palatinatet och begaf sig till Schönbrunn. Kejsaren utnämnde den 25 generalen grefve Lamberg till extra kommissarie för ungersk-croatiska angelägenheterna. Kossuth utfärdade samtidigt, med ungerska ministèrens bifall, en energisk proklamation »till alla redliga ungrare», och den 27 beslöt riksdagen i Pesth en ny, som förklarade de sista kejserliga manifesterna ogiltiga, och förbjöd ungerska arméen att hörsamma *grefve Lamberg*. Folket började nu, den 28, genomlöpa gatorna för att uppsöka grefven, hvilken verkligen anländt. Omkring kl. 2 e. m. ljöd ett allmänt rop: till vapen; nationalgardister, soldater och andra beväpnade ur alla stånd strömmade i tusental till Ofens fästning, der man trodde sig finna honom. Den kongliga borgen genomsöktes, kommenderande generalen, som sade sig icke veta någonting om Lamberg, fängslades. Emellertid tågade en folkhop med liar och hackor öfver bron emellan Ofen och Pesth, och der sågs äfven ett ekipage, i hvilket grefven satt; ungerska studenten Koloxi, medlem af akademiska legionen i Wien, igenkände honom först. Den rasande folkhopen störtade emot vagnen. Lamberg framtog kejsarens utnämningsdekret ur fickan och visade folket. Men Koloxi borrade sitt svärd genom hans bröst, hvarpå Lamberg rycktes ur vagnen och sönderhöggs med liar. Drypande af blod släpades kroppen genom gatorna, under jubel af folkhopen, framför hvilken en linieofficer med dragen sabel tågade i spetsen. Uti invalidkasernen spetsades den sönderslitna kroppen och endast med böner kunde polisen erhålla tillstånd att föra liket till den allmänna likkammaren. Ryktet sade att Kossuth haft sin hand med i spelet; men säkert är att han efter mordet begynte herrska genom terrorism och med den rödgröna blodfanan i handen ropade i riksdagssalarne: »Med denna fana skall Ungern antingen segra, eller verlden gå under.» Öfverste Fligelli, som från Jellachich skulle föra depescher till Lamberg, tillfångatogs af bönder och fördes till Pesth, der han

behandlades såsom krigsfånge och endast med stark vakt kunde skyddas emot folkets raseri. Den 1 October hängdes i ungerska lägret bröderna, grefvarne *Oedön* och *Eugène Zichy*, såsom förrädare, för det att de korresponderat med Jellachich. I Pesth rådde gränslös förvirring, alla förmögne och främlingar tågade ut och deremot bönderna in.

Och så kom ordningen till *Octoberdagarne i Wien*. Man hade uppsnappat Jellachichs bref till kejsaren och andra förnäma personer, hvaraf kunde skönjas att hans uppträdande emot ungrarne hade statschefens bifall. Republikanismen begagnade detta till en ny häfstång, och den 30 September interpellerades deröfver i riksdagen krigsministern Latour, isynnerhet af Borrosch. Den 3 October gingo rykten att kejsaren ämnade åter öfvergifva Wien. Ett nytt kejserligt manifest utnämnde Jellachich till civil- och militär-guvernör öfver Ungern, upplöste dess riksdag och förklarade provisoriska regeringens alla beslut ogiltiga. Ett annat manifest lofvade Lombardo-venetianerna en fritt vald konstituerande församling, så snart lugn återkommit. Den energiske krigsministern Latour blef i dessa första Octoberdagarne, i anseende till sina militäråtgärder för lugnets upprätthållande, föremål för de radikala klubbarnes raseri, och i en af dem uppmanade ordföranden åhörarne öppet att, till hvad pris som helst, »göra sig af med detta vidunder». Redan den 1 Oct. blef Latour af preussiska legationen varnad för lönnmördare, och den 28 blef — preussiske legationssekreteraren i sin boning svårt sårad af ett skott. Grenadierregementen hade, motvilliga, fått ordres att marschera till Pressburg för att hjelpa croaterna. Samma dag, de skulle aftåga, den 6 Oct., infunno sig kl. 6 på morgonen nationalgardister vid norra jernvägsgården och förstörde skenorna samt förhindrade genom en barrikad officerarnes försök att låta trupperna aftåga till fots. Som Latour kände grenadierernas motvilja, hade flera sqvadroner kavalleri fått befallning att eskortera dem. Nu öfvergingo grenadierna till nationalgardet, så att kavalleriet kunde ingenting uträtta. Då skickades Nassau-regementet och slutligen kanoner, för att genomdrifva befallningen om aftåget, men i detsamma ryckte studentlegionen ut för att hjelpa de

upproriske. Så stodo parterna midt emot hvarann, tills ett litet arbetareantal, med artilleriets tysta samtycke, bemäktigade sig 4 kanoner och en krutvagn. Då gaf Nassau-regementet eld, och nu var blodbadets allhärjande brand upptänd. Nationalgardet, studenterna och grenadiererna behöllo öfverhanden. Generalen *Brody*, som kommenderade emot dem, nedskjöts från hästen af en student, just då han med de sina ville storma vallen. Så tågade segrarne in i staden, besatte stadsportarne, ringde stormklockorna och ordnade klubbregering. Några vensterdeputerade af riksdagen skickade vid middagstiden bud till sin president, med uppmaning att sammankalla riksdagen för att hämma blodsutgjutelsen, men han vägrade; och då riksdagen ändock samlades, förklarade den sin vicepræses Smolka för president och sig sjelf permanent. Emellertid fortgick striden öfverallt med kartescher och barrikader, likaså fullständiga som de parisiska. Kl. 5—6 på e. m. bemäktigade sig folket krigsministèren, inträngde i huset, uppsökte *grefve Latour*, som gömt sig, mördade honom och upphängde hans lik nästan naket vid en lyktpåle på gården till krigsministerhôtelet, der det måste hela natten hänga qvar. Hans papper togos i beslag och fördes till studenterna. Straxt efter mordet besatte soldater tyghuset, hvars vapenförråd folkmassan fordrade att få. Besättningen skjöt med kartescher och höll sig under oupphörlig strid hela natten ända tills efter kl. 7 på morgonen, då den kapitulerade och de nationalgardister, som förstuckit sig der, undflydde folkets ytterliga förbittring genom en obevakad underjordisk gång. Nu tog hela proletären vapen genom formlig plundring. Kejsaren flydde från Schönbrunn, riksdagen öfvertog både konstituerande och verkställande makten, samt utnämnde ministrarne Doblhoff, Hornbostl och Kraus att förestå alla löpande ärenden. Soldatesken, som saknade gemensamt öfverbefäl, drog sig småningom ur staden ut till Belvedere, den plats, som Windischgrätz en gång tagit i ögonsigte såsom lämplig att derifrån beskjuta staden, och fick der Auersperg till chef. I staden rådde ett förskräckligt lugn, ty alla proletärer hade nu fått vapen, alla emotsågo allmän plundring och allt, som fly kunde, flydde. Det hette att bönder hindrat kejsaren att fly längre än till

Sveghartskirchen, derifrån han tillskref Hornbostl att inställa sig hos honom såsom ansvarig minister; denne lydde, men fick afsked, emedan han vägrade kontrasignera furst Windischgrätz' utnämning till krigsminister. W. fick ordres att marschera med sin armé från Prag till Wien, dit också Jellachich med hela sin styrka samt generalen grefve Schlich från Krakau voro i antåg, alla tre med tillhopa 80,000 man, om ej mera. Wien sjelf räknade 140,000 väpnade borgare och påräknade hjelp ifrån Ungern, och slutligen äfven att, enligt folkrätten, stad, som hyser diplomatisk corps, icke skulle få bombarderas(?). Af de tre sednast utnämnda ministrarne qvarstod den 14 Oct. ensamt Kraus. En stor mängd af Wiener-riksdagens medlemmar hade ock lemnat Wien och begifvit sig till Prag. Kejsaren ankom den dagen till Olmütz. Från alla håll strömmade trupper till Wien för att göra slut på anarkien. Den 16 funnos i Wien blott 221 deputerade qvar. Å en annan sida ansågs Österrikes upplösning så gifven, att man redan sysselsatte sig med det *project till rikets delning*, att erkehertig Stephan skulle få Ungern med underlydande, en af erkehertig Rainers söner Lombardiet i spetsen för ett italienskt förbund, erkehertig Franz Josef Böhmen och Mähren, erkehertig Johan öfriga österrikiska länderna och Bayern Tyrolen. Den 15 Oct. uppstod myteri uti Auerspergs läger utanföre staden, men blef efter skarp strid lyckligtvis kufvadt. Inne i staden begingos åtskilliga våldsgerningar af proletärerna. En bagare, som bakat bröd åt Auerspergs trupper, undgick endast med yttersta möda och bistånd af nationalgardister folkets raseri och måste hufvudstupa fly ur staden. Den 17 skickade qvinnorna i Wien en larmande monstredeputation till riksdagen för att begära landtstormens uppbådande. Rundtomkring blixtrade bajonetter och vajade brokiga fjädrar från de kalabresiska mössorna, som betäckte studenternas hufvuden. Resande skildrade stadens läge tröstlöst och proletärerna fruktansvärdt hotande, borgerskapet stridslystet men förutseende sitt nederlag. Från och med den 20 var Wien aldeles kringrändt och tillförseln från alla håll afskuren. Riksdagens medlemmars antal hade nu sjunkit till en eller två utöfver det beslutmessiga minimum (193): dess mod och energi hade

bortdunstat. Utanföre stod Windischgrätz såsom generalissimus. Den 20 förklarade han Wien i belägringstillstånd. Den 24 var »akademiska legionen» sammankrympt till endast 800 ledamöter, mera färdiga att sträcka gevär än att utgjuta blod. På natten började Windischgrätz *Wiens bombardement*, hvarpå tvenne förstäder inkallade hans trupper och uppkastade barrikader emot det inre af staden. Två gånger förlängde Windischgrätz den i hans ultimatum stipulerade tid, och smärre förpostfäktningar försiggingo den 24—27, men den 28 blef anfallet allmänt, ehuru endast få bomber inkastades i det inre af staden; förstäderna blefvo af honom intagna efter nio timmars strid, och den 30 kl. 5 e. m. gaf sig hela staden på nåd och onåd, hvarpå Windischgrätz der höll sitt intåg. Den 31 brann staden ännu på 18 ställen och hade mycket lidit af bombardementet; aulan sträckte gevär den 1 November och allmän afväpning företogs. Man sade att Windischgrätz hade i Wien alldeles samma elementer att bekämpa, som Cavaignac haft i Paris under Junidagarne. Läkarne uppgåfvo antalet af de i Wien stupade till 6000 personer. 100,000 hade på en månad flyttat bort från Wien. Cavaignac skref ett tacksägelsebref till Windischgrätz, »för det han räddat icke blott Österrike, utan hela Europa». Ännu den 31 höll riksdagen session, men då voro ledamöterna till antalet icke beslutmessige; och sedan blefvo dess sammanträden förbjudna. Alla sammankomster och klubbar likaledes. Militären jemnade genast med jorden den kandelaber, på hvilken Latours lik så skändligt upphängts. Anföraren för akademiska legionen, Moser, häktades och Pulsky, Bem, Messenhauer, Schütte. Fenneberg blefvo allmänneligen efterlysta. 45 personer fusillerades, efter krigsrätts dom. Riksdagen förlades af kejsaren till Kremsir. Den 3 Nov. försökte i staden qvarvarande riksdagsmän att sammanträda, men blefvo med makt utdrifne ur salen af militär... I Lemberg uppror 1 och 2 November, röda fanan, kartescher; universitetet, rådhuset m. fl. byggnader i brand. — De flesta tidningsredaktörer i Wien och demokratföreningsledamöter häktades; desertörer, som gått öfver på folkets sida, fusillerades; Jellachich intågade i staden den 3 Nov. De följande dagarne häktades både Blum och Fröbel, Kossuths agent Berger, likaså

Pulsky och Schwarzer. Folkrepresentanten och chefen för ytterstа venstern i Frankfurt, bokhandlaren i Leipzig, *Robert Blum*, ställd för ståndrätt den 8 och öfverbevisad att hafva uppmanat folket i Wien att afdagataga en hvar, som icke ville försvara staden till sista blodsdroppan, dömdes till döden och *afrättades i Brigittenau* vid Wien den 9 på morgonen.

Nu följde i ordningen de svåra *novemberdagarne i Berlin*. Sedan von Pfuelska ministèren i Preussen den 2 November resignerat, bönföll konungen sin morganatiske halfbroder, grefve *Brandenburg*, att såsom minister söka rädda monarkien, hvaremot riksdagen, som synnerligen fruktade den mannen, beslöt en protest till konungen. Deputationen, som, med denna adress i handen, begärde audiens i Potsdam, blef, efter någon vägran, dock insläppt; men sedan, efter adressens uppläsning, hvarunder konungen tigande vändt sig bort, *Jacoby* yttrat: »vill E. Maj:t icke gifva oss något svar? det är konungarnes olycka att de ej vilja höra sanningen» — lemnade kungen med ovilja rummet. Dessa Jacobys ord föranledde följande dagen så häftigt uppträde i riksdagen, att slutligen både högra och venstra sidorna lupo mangrannt kring tribunen och hotade hvarandra. På eftermiddagen ankom konungens svar på adressen, att han ingalunda ville rätta sig efter densamma. Jacoby, Waldeck, Schulz och Temme föreslogo då, den 4, en kommission af 21 personer, för att taga landets hotade läge i betraktande (alltså ett välfärdsutskott), men förslaget föll med 247 emot 114. Om ställningen i Berlin skref riksministern i Frankfurt, Schmerling, till Camphausen: »hela kompanier af borgarebeväpningen hafva i offentliga anslag tillbakavisat konungens loford — man har offentligt till beskådande utställt upprorsstiftares bekransade likkistor såsom »reaktionens offer» och »ärorika martyrer» — stadens lagligen väpnade befolkning har ledsagat dessa upprorsmäns liktåg i större antal, än de borgares, som fallit för lagarnes försvar — och man har, på ljusa dagen, utanföre riksdagslokalen hotat deputerade med döden, på öppen gata för dem framvisat de verktyg, hvarmed mordet skulle verkställas, ja, hållit dem fångna genom dörrarnes tillspikande.» Den 8 kom det till öppen revolt: folkmassan samlades kring riksdagshuset med facklor och rep, för

att »hänga ministrarne och högra sidan», samt besatte alla tillgångar. Borgaregardet förblef orörligt, ty, hette det. dess chef var, jemte en del af det öfriga befälet, »också fången i teaterhuset och *kunde* icke gifva ordres». Vid utgåendet blefvo flera deputerade svårt misshandlade. Nu utnämndes brandenburgska ministèren och *prorogerade riksdagen* till den 27, då densamma borde samlas, icke i Berlin, utan i staden Brandenburg. Ordföranden *v. Unruh* ville icke låta denna prorogation gälla, derest icke församlingen sjelf godkände henne; hvarpå konseljpresidenten steg upp, förklarade förhandlingarnes fortsättning olagligt sedan konungen dem suspenderat, protesterade i kronans namn och lemnade med alla ministrarne och högra sidan salen. Folket och borgaregardet ville hindra deras bortgång, men detta afböjde Unruh. Riksdagsmännen höllo ett gräsligt larm och nekade med 252 emot 30 att skiljas; tvertom beslöto de att qvarstanna i Berlin, förnekade kronan all prorogations- och förflyttnings-rätt och förklarade alla embetsmän, som tillstyrkt försöket, förrädiska emot kronan, landet och riksdagen; under natten skulle Unruh och utskottsordförandena vexelvis bivuakera i salen; och slutligen hurrade församlingen för Unruh. Nationalgardeschefen, tillspord om han tilltrodde sig att med våld skingra riksdagsmännen, rådplägade med majorerna och svarade sedan att nationalgardet icke skulle upplösa riksdagen, men icke heller förhindra linietrupper att rycka in. Under natten qvarblefvo många riksdagsmän i salen; klockan 3 på morgonen den 10 lät Unruh genom extra bud tillkalla de öfriga, öppnade kl. 5 sessionen och uppläste en ministeriel skrifvelse att alla riksdagens beslut efter prorogationen voro kraftlösa och att riksdagsmännen, som genom dem förgripit sig på konungens höghetsrättigheter och öfverträdt författningen, måste derföre uppbära sitt fulla straff. Borgarebeväpningens chef anmälde att han fått polisens befallning att med makt åtskilja församlingen, men att han, Rimpler, svarat nej och tvertom ville skydda henne. En deputation från magistraten bad riksdagen förhindra blodsutgjutelse, och Unruh instämde att man borde göra endast passivt motstånd: han hade begärt, men icke erhållit, audiens hos konungen, och uppmanade alla deputerade att qvarstanna i salen.

nder tiden ute på gatorna gjorda barrikadförsök afstyrdes af orgaregardet; klockan tu middagstiden inryckte Wrangels linie-upper i stora massor till staden och upp till riksdagshuset, et de cernerade tillika med Rimplerska truppen. Rimpler och Vrangel underhandlade förgäfves med hvarandra, emedan ingen-era ville vika. Slutligen klockan fem afmarscherade i stället nruh med riksdagsmännen, under mängdens jubelrop, sedan de tfärdat en proklamation till preussiska folket. Men den 11 terkommo de i spetsen för en talrik folkmassa: Unruh bultade ögtidligt på dörren, hvarpå en stämma inifrån svarade att hu-et vore militäriskt besatt och dörren komme icke att öppnas; följd hvaraf Unruh med hög röst konstaterade att »våld blifvit ot riksdagen begånget», och gick så med denna till hôtel de Russie, allt under folkets hurrarop. Session hölls der af 242 eputerade, hvilka beslöto komité för att afgöra om *anklagelse mot ministrarne*, förklarade ministèrens nya beslut om *bor-garegardets upplösning* olagligt, hvarje dertill behjelplig erson landsförrädare och uppmanade regeringen att återkalla efallningen, samt borgaregardet och Berlins befolkning att lugnt fbida denna återkallelse. På eftermiddagen samlades riksdags-ännen på ett tredje ställe, skyttegillets hus, mottogo deputa-ioner från flera städer och bifallsadresser från demokratföreninar både inom- och utomlands, samt tillsatte utskott för pröf-ing af Jacobys och Waldecks förslag att förklara kabinettet Brandenburg oberättigadt att upptaga skatter och disponera statsmedel. Ministèren hade befallt borgaregardet att tills kl. 5 e. m. enna dag aflemna sina vapen, men då, vid den utsatta tiden, lott 36 gevär bland 26,000 aflemnats. försattes staden och ess omgifningar inom två mils afstånd uti *belägringstillstånd;* lla klubbar, alla folkmöten, alla plakater och tidningar, till vilka polisen ej lemnat särskildt tillstånd, blefvo förbjudna; lla civila skulle afväpnas, alla främlingar lemna staden. Den 2 samlades de deputerade åter i skyttegillets hus och afböjde len gången förslaget om *skattevägran;* den 13 på morgonen nterigen, och samtyckte till ministrarnes försättande i anklagelse-illstånd. Sedan de åtskiljts, qvarlemnande endast 5 kamrater permanens, blefvo dessa »utkörda» af konstaplar och soldater.

Den 14 försökte deputerade att samlas i Kölnische Rathhaus, men funno det omgifvet af soldater, och drogo sig undan till fraktionslokalerna; centern ville dock nödvändigt hafva »stadsdeputeradeś sal», och sedan militären bortgått, öppnade Unruh der session, men uraktlåt att derom avertera ministrarne, emedan man »icke ville ha att göra med högförrädare». Unruh, som af rikskommissarien Bassermann blifvit underrättad att centralregeringen i Frankfurt ogillade hans beteende, sade sig nu vara skyldig att icke längre blottställa församlingen för brutalt våld, och ville inställa sessionerna, bedjande deputerade emellertid icke aflägsna sig från Berlin; men ledamöterna beslöto att äfven den 15 sammanträda, för att afgöra förslaget om skattevägran. I detsamma anmäldes att militär anmarscherade, hvarföre herrarne lagade sig skyndsamt undan; endast Unruh med några sekreterare qvarblefvo, tills soldatesken befallde dem gå, då äfven de »under protester makade sig ut». Den 15 försökte deputerade åter sin lycka i Kölnische Rathhaus, men funno det besatt af militären. Mot aftonen samlades 238 af dem på ett fjerde ställe, hos Milentz, debatterande skattevägran. En major med några man soldater inträdde i salen, för att skingra de församlade: Unruh begärde få se skriftliga ordres från Wrangel — majoren hade inga, gick ut till sin trupp, men återkom ej, — och deputerade fortsatte sin debatt, under lifvande tillrop af damerna på läktaren. Nu beslöts att skattevägran skulle efter 48 timmar inträda, derest ministèren icke ångrade sig. Under tiden vankades den 11 stor kravall i Potsdam; den 13 hade i Breslau på klubbarnes befallning magistraten och stadsdeputerade förklarat sig i permanens, riksdagsprorogationen olaglig, brandenburgska kabinettet oberättigadt att upptaga skatter. I flera landsortsstäder beslöt demokratien lägga beslag på de kungliga kassorna, för att hindra ministèren att disponera dem. Deputationer från rhenska städerna fordrade hos konungen kategoriskt audiens och hotade med rhenprovinsernas affall; derpå följde verkliga folkresningar, så att regeringen måste i belägringstillstånd försätta Breslau, Köln, Düsseldorff, Erfurt m. fl. I Düsseldorff var det grefvinnan Hatzfeld och juden *Lasalle*, »barrikadkomiténs» ordförande, som ledde upproret. I Berlin, der

vapnen numera afhemtades af militär, vid visitationer hemma i husen, och der, efter underrättelsen om Robert Blums afrättning i Wien, bekanta liberala folktalare hastigt gjorde sig osynliga, planterades likväl artilleri på flera punkter kring staden, och spänningen var förfärlig. I hela landet fruktade man *inbördes krig*. Rikskommissarien Bassermann anmälde i Frankfurt att de vilkor, på hvilka Unruh och hans anhang ville sluta fred med regeringen, voro *alla kongliga prinsars utvisning ur monarkien*, Wrangels och alla ministrarnes häktande och anklagande för högförräderi, *monarkens ovilkorliga underkastelse under riksdagens beslut* samt all militärs aflägsnande från Berlin. Riksdagen ville således absolut blifva »konvent»; en förmedling vore icke mera tänkbar; af nationalförsamlingen i Berlin hoppades Bassermann »ingenting för den sanna friheten och för Tysklands enhet». Tyska centralregeringen erbjöd konungen 16,000 man hannoveranska och 6,000 man bayerska trupper för att deltaga i kampen emot anarkien, men anbudet kunde icke antagas, emedan ett stort antal preussiska officerare förklarat sig då vilja taga afsked. Sjelf hade regeringen omkring Berlin 50,000 man och 160 kanoner. Den 19 umgicks man i Berlin med tanken att både ministèren och riksdagen borde afgå, den sednare genom suppleanternas inkallande. Den 21 gick rykte om en i hufvudstaden upptäckt republikansk sammansvärjning. Den 27 proklamerade Wrangel, att sedan nu församlingen i Brandenburg öppnats, kunde inga vidare sammankomster af deputerade i Berlin tålas; och ungefär 50 af venstern, samlade i Mylius' hôtel, samt en annan skara, samlad i hôtel de Russie, skingrades af soldatesken, som den 28 äfven besatte församlingens byrå och tog dess papper i beslag. Vid riksdagens öppnande i Brandenburg felades 49 ledamöter till beslutmessighet, och 30 bland de tillstädeskomne sade sig vara der endast för att protestera. Detta tillstånd fortfor till månadens slut. Både den 30 November och 1 December måste deremot patruller förjaga samlingar af deputerade uti Mylius' hôtel i Berlin. I Brandenburg var emellertid antalet den 1 December beslutmessigt, men afsigten icke uppnådd; ty en del af dem kränglade äfven då med protester, och 100 deputerade af ven-

stern lemnade salen så att intet presidentval kunde företagas. Nu begärde de öfriga att suppleanterna måtte inkallas. Sessionen visade att ingen försoning mellan församlingens olika partier var tänkbar, och äfven högern diskuterade sinsemellan, om icke bästa utvägen vore att äfven hon uteblefve, för att sålunda framkalla hela kammarens formliga upplösning. Då kom omsider, den 5 December, oförväntad, en af konungen *oktroyerad ny och frisinnad konstitution*, hvilken de konservativa funno för mycket revolutionär, men som förstämde de radikala, emedan den kom från en konung. Naturligtvis var nationalförsamlingen derigenom upplöst. Nu gjorde Unruh sitt sista försök: med en stor mängd deputerade inställde han sig den 7 i Brandenburg, upptågade högtidligt till sessionshuset (kyrkan), men fann ingångarne fullsatta af soldater, fenstren tillspikade och öfver hufvudingången ett anslag af ålderspresidenten att intet möte kunde hållas. Då höllo de nyssbemälta ihärdiga herrarne ändå en sammankomst annorstädes (jag har förgätit lokalens namn) för att rådslå, huru man borde bete sig med de oktroyerade nya primärvalen. Men deras rôle vid dem blef liten nog, sedan generaladvokaten den 20 December anmält för justitieministern att han ämnade för majestätsbrott anklaga alla de medlemmar af riksdagen, hvilka beslutat skattevägran och i provinserna sökt utföra detta beslut. Ett ännu ledsammare tecken för denna skara var att flera domstolar i landsorterna anmodade dem bland sina medlemmar, som tillhört henne, att lemna sina domareembeten, ja oberlandsrätten i Münster gick ända derhän att anklaga sin direktör, *Temme*, för högförräderi. Det gamla året slöts, på sjelfva nyårsaftonen, med ordres att häkta alla 167 skattevägrarne.

Centralregeringen i Frankfurt var, äfven nu på senhösten, underkastad åtskilliga betänkliga omständigheter, som hindrade henne att vinna tillbörlig fasthet. I Maintz hade demokraterna i början af Oktober hållit en »*hemlig domstol*», hvari beslutats att ett blodigt försoningsoffer för den afrättade Blum måste falla, och bestämt detta att blifva von Gagern. Äfven på andra ställen påstodo demokraterna att han vore Blums egentlige »mördare». En d:r Bamberger uppmanade i en folkförsamling

öppet till mord och brand. I Bruchsal gjordes den 17 allvarliga försök att med våld befria Struve ur fängelset; flyktingarne på gränsen började röra på sig, Willich lofvade komma dem till hjelp med en friskara från Besançon: dessa flyktingar hade alltid på förhand noggrann kännedom om händelserna i Wien och Berlin. Den 21 Nov. voro i riksförsamlingen venstra sidans bänkar tomma, i följd af missnöje med föregående dagens beslut att ogilla preussiska riksdagens »skattevägran», och begge dessa dagarne allarmerades Frankfurts garnizon, alla vakter förstärktes och stadsportarne stängdes, emedan man befarade friskarors ankomst. Man hade kommit på spåren en republikansk komplott, som skulle utbryta i Frankfurt och hvarvid flera medlemmar af riksförsamlingen skulle mördas. Den 24 förenade sig ett större antal den venstra sidans klubbar till en enda »Marsförening», hvars proklamation till tyska folket påstod att friheten och demokratien måste försvaras, federalföreningar upprättas i alla länder, med permanenta utskott — ett demokratiskt fribyteri, som nu spände ut sitt nät öfver kontinenten, à la »Marieanne» i Frankrike. Icke förrän vid jultiden ansågs det revolutionära tillståndet i Baden hafva upphört, då republikanerna gåfvo sin sak förlorad och ämnade utvandra till Amerika. *Gustaf von Struve*, hjelten i denna mer än tragiska episod, hade lefvat i Mannheim såsom obekant och föga anlitad advokat, sysselsatt mindre med juridik än med frenologi, som blef hans vurm; ansågs för en besynnerlig menniska, förtärde aldrig kött eller spirituosa, ogillade till och med förtärandet af ägg, emedan derigenom dödades' fröet till ett blifvande lif. Politik brydde han sig ej om, förrän man uppdrog honom att redigera Mannheimer tidning; här kom han i strid med radikalerna, och sedan med censuren, fick tryckfrihetsprocesser och fängelse, blef rasande på autoriteterna och drefs så in i revolutionens leder. Han trodde alltsedan 1846 på dennas ankomst, och det var han, som först uppställde de bekanta marsfordringarne. Han var enthusiast och vurmare. — Men andra och större svårigheter förefunnos äfven. Hvarken Österrike eller Preussen eller något af de andra tyska konungarikena röjde någon lust att underordna sina inre styrelseåtgärder och sin egen makt frankfurter-regeringens

beslut; och denna obenägenhet minskades icke genom centralmaktens opåkallade afsändande af s. k. rikskommissarier, eller inblandning i Blums afrättning, i Brandenburgska ministèrens utnämning o. s. v. Händelserna i Österrike framkallade hos erkehertig Johan redan i Oktober längtan att få afgå från sin riksföreståndarebefattning; centralregeringens egen officiella tidning lät den 15 förstå, att man lupe fara att återkomma till den gamla regimen, det »tyska förbundet». Cavaignac hade nyss förut vägrat att erkänna den frankfurtska centralmakten, under åtskilliga förevändningar. Måhända bidrog denna vägran äfven till funderingarne att göra Preussens eller Österrikes monark till förbundschef, i stället för erkehertigen. I början tycktes man i Frankfurt anse sig kunna bjuda konungen af Preussen på titeln »riksföreståndare», med skyldighet att residera i Frankfurt och hålla sig en ståthållare i Berlin; men då hvarken han eller österrikes kejsare visade lust till denna värdighet på sådane vilkor, föreslog man ärftligt kejsardöme. Härigenom, långtifrån att främja, motarbetade man den tyska enigheten, ty man upptände rivaliteten mellan Wien och Berlin. Och slutligen, sedan Ludvig Bonaparte i December blifvit Frankrikes regent, började man blifva rädd för Frankfurts närbelägenhet till Frankrike, och öfverlade om att flytta centralregeringen till Gotha eller Erfurt. Redan den 4 Jan. 1851 inställde sig hos konungen af Preussen uti Charlottenburg en deputation med begäran om den trefärgade (tyska enhets) kokardens borttagande ifrån militärens hjelmar, hvarom ordre också vid samma tid lärer utfärdats, på den grund — »att ingen särskild fond för deras förnyande är att tillgå».

Den 2 Dec. 1848 *nedlade* oförväntadt i Olmütz *kejsar Ferdinand I sin krona*, till förmån för sin broder Frans Carls äldste son Frans Joseph I. Aldrig blef en politisk hemlighet intill sista ögonblicket bättre förvarad, än denna thronförändring. Redan den 24 November hade Kossuth, såsom ungerska republikens president, bildat sin ministère; men denna republikanska revolt emot kejsardömet och deraf framkallade »ungerska krig», lemna vi här åt sidan. Böhmiska tidningar berättade ännu den 15, att Kossuth begagnat kejsar Ferdinands thronafsägelse för att låta utropa sig sjelf till konung af Ungern, under namnet

Ludvig den fjerde(?). Samma dag hade furst Windischgrätz öppnat fälttåget emot Ungern. Ännu så sent på året som den 28 December visade en af Wiens guvernör utfärdad kungörelse, att några demokrathjeltar umgingos med planen att storma fortifikationerna, borttaga kanonerna och insurgera staden. Nyårsaftonen utfärdade Windischgrätz från Raab en proklamation, hvarigenom Kossuth och hans anhängare förklarades fogelfria.

I Livorno satt ända till 6 Oktober Guerazzi qvar som diktator. Öfverallt i landet Italien, sade en moderatliberal tidning, »reser pack af alla slag upp hufvudet; ingen vill mera lyda, alla befalla, alla ropa: nu är frihetens tid kommen och så håna de borgaregardet, stjäla och plundra.» I Palermo förklarades i början af Oktober den nyvalde konungen af Sicilien, hertigen af Genua, afsatt, emedan han icke inställt sig, och i stället för honom utropades, lika fåfängt, hertigen af Leuchtenberg. I Modena uppbrändes den 2 Oktober på öppet torg den statsförfattning, hertigen gifvit sitt land. I Turin höll italienska federalkongressen den 7 sin första session, och under Giobertis anförande; till presidenter valdes Romeo Gioberti och Mamiani, till vice bland andra prinsen af Canino: »krig måste vara vår diplomatik, krig vårt enda räddningsmedel», sade Mamiani, och »krig, krig» jublade hela församlingen. I Florenz bildades den 15 en ministère, med ledamöter sådane som Nicolini och Guerazzi, och konungen Carl Albert måste nu, tvingad af undersåtar, åter bereda sig att rycka in i Lombardiet. Den 21 fick Florenz, i stället för en tillämnad moderat styrelse, en alldeles radikal ministère Montanelli-Guerazzi, i kraft af ett tumult, och såsom den nya regeringens program upptogs, i främsta rummet, inkallandet af en konstituerande församling för hela Italien. I Milano upptäcktes en sammansvärjning, åsyftande att bereda åt österrikiska militären en ny nedsabling, en sannskyldig Bartholomei-natt. I Genua utbröt den 2 November allmänt folkuppror... men det skulle föra allt för vidt att här uppräkna alla anarkiska upptråden. Endast den sista stora tragedien för detta olycksdigra år måste ett ögonblick ihågkommas: hon spelades i de sju kullarnes stad, det »heliga *Rom*». Efter jemnt 500 års förlopp hemsökte minnena om den gamla republiken ånyo detta

olyckliga Rom. Pius, som nyss varit föremål för den mest dyrkande tillbedjan, för sin oerhörda ifver att skänka sitt folk en konstitutionell styrelses och den sociala frihetens välsignelser, skulle blifva mera hatad och föraktad än de mest ovärdiga bland hans föregångare, och St. Peters arfvedel utbjudas på gatorna till hvilken demagog-skock som helst, som hade lust att risquera halsen för att ett par veckor smaka, huru det är att hafva maktens tyglar i sina händer. Den nye ministern Rossi hade ådagalagt mycken klokhet och drog småningom åt sig de förut lössläppta tyglarne. Från ryske kejsaren fick påfven i medlet af Oktober en note, af innehåll att det visserligen varit Pius, som gifvit signalen till uppror både uti Italien, Frankrike, Tyskland och Österrike; men som detta skett utan afsigt och man nu måste tänka på botemedel, erbjöde kejsaren sin armé och sin flotta till påfvens hjelp. Den 24 utbrast proletär-emeute emot judarne i deras qvarter Ghetto, med betydlig plundring och ödeläggelse, så att påfven måste försätta qvarteret uti belägringstillstånd. När, i början af November, Garibaldi utgaf sitt manifest för att i norra Italien organisera insurrektion (likasom Mazzini uti Veltlin), vägrade honom påfliga regeringen att taga vägen genom kyrkostaten. En vidt utgrenad sammansvärjning hade länge svurit ministern Rossi's och generalen Zucchis undergång. Den 14 sammanträdde kamrarne, och när *Rossi* den 15 steg ur vagnen vid deputeradekammarens hus, ungefär på den punkten, der Cæsar fordomdags mördades, gaf honom, innan han uppnått husets tröskel, en legd bandit en så väl måttad dolkstöt i hals-pulsådern, att han inom ett ögonblick föll vanmäktig ned. Hvarken de närstående karabiniererna eller folkmassan gjorde ringaste försök att gripa mördaren: tvertom *fullbordades mordet* af flera andra personer. Aftonen förherrligades med illumination, och flera regementen soldater förleddes att fraternisera med folket. Dagen derpå följde republikanska plakater, folkskockningar och stormpetition till kardinalen Soglia uti Qvirinalen, om »Italiens oberoende, konstituerande församling samt en ministère Mamiani». I stället kom Galletti och tillkännagaf att påfven åt honom uppdragit att bilda ny ministère; men detta smakade icke. Nu försökte man intränga till påfven

sjelf, kom i strid med hans schweizergarde och skjöt på hans hus en hel timma med handgevär. Under kulregnet, som inträngde äfven i den helige fadrens eget kabinett, och som i palatset dödade kardinalen Palma, bibehöll påfven in i sista ögonblicket fattning och lugn, och protesterade immerfort emot den begärda ministèren. Man byggde barrikader, samlade 6,000 civici- och linietrupper omkring Qvirinalen, planterade kanoner och hotade med stormning, om ej inom en timmas tid påfven beviljat allt. Prinsen af Canino (Bonaparte), som ifrigt ropade på afskjutandet af den stora kanon, man riktat på sjelfva porten, och som med häftighet bröt ut emot artilleribefälhafvaren Torre, hvilken ställde sig framför mynningen för att hindra aflossandet, deltog con amore i alla oordningarne, uppträdde vid detta tillfälle i svart frack med slagsvärd vid sidan och musköt på axeln, liksom en karaktersmask från 1793 års revolution. Slutligen kom Galetti ut med besked, att allt blifvit beviljadt. Glädjeskott lossades, Corso illuminerades, Circolo populare fungerade på aftonen såsom provisorisk regering; följande morgonen samlades Gallettis ministère, hvilken under sina republikanska tendenser tillsvidare bibehöll monarkisk mask (Mamiani låg sjuk i Genua), under det att på gatorna regerade kommunismen, som gick in i bodarne och tog utan betalning allt hvad den önskade. Schweizarne afskedades och man fordrade till och med sträng bestraffning på dem, för det de vågat försvara palatset, hvars bevakning civican nu öfvertog. Påfven hölls under uppsigt, genom personer i de nästgränsande rummen. Den 19 infann sig bayerska ministern Spaur och begärde audiens för att uppgöra om dispens till ett giftermål emellan en prinsessa af Bayern och grefven af Trapani. Han infördes till påfven, men dörren till vaktsalen blef lemnad öppen. Audiensen drog ut på tiden; en annan diplomat, Harcourt, begärde också företräde, men qvarstannade tillsvidare i vaktsalen under samtal med de dervarande, afvände deras uppmärksamhet ifrån kabinettet och drog dem slutligen till ett hörn af salen, hvarifrån de ej kunde se in i kabinettet. Under tiden försvann påfven, genom en dörr i fonden, afreste i simpel kaftan och passerade för Spaurs huspredikant. Han anlände till Gaëta i så utblottadt tillstånd, att konungen

af Neapel måste tillskicka honom en del af sitt hushållsförråd, till det för första ögonblicket nödvändigaste. I Rom väckte påfvens flykt stor förbittring, särdeles mot diplomatiska corpsen, och Spaurs hôtel utplundrades. Revolutionen grep hela kyrkostaten och inom få dagar fraterniserade trupperna med folket i Ancona, Bologna och annorstädes. Redan vid sjelfva katastrofen var den helige fadren öfvergifven af alla; icke en adelsman, icke en romersk prins, icke en enda militärcorps infann sig för att skydda honom; de förre gjorde vakt med civican, eller gingo omkring i folkhoparne för att samla popularitet. Ingen enda af de soldater, påfven besoldade, vägrade lyda befallningen att marschera emot honom — med undantag af de gamle schweizarne, som nu voro fogelfrie och flydde i civil drägt. Och detta ultimatum af en timmas tid, som beviljas statens lagliga öfverhufvud för att bilda ny ministère på Rossis knappt kallnade lik — allt detta är fasaväckande, helst det skett hvarken af öfverilning eller öfvertygelse. Den 28 utfärdade Pius från Gaëta en protest emot allt hvad som skett efter den 16, återkallade de honom aftvungna concessionerna, inbjöd till sig i Gaëta hela diplomatiska corpsen samt utnämnde en regeringskomité (hvilken dock aldrig trädde i verksamhet). Mamiani framlade protesten i kammaren, som förklarade henne »konstitutionsvidrig» och skickade två ledamöter till Gaëta att utverka dess återkallelse. Redan 6 December begärde ministèren afsked, ehuru icke alla då kommo att afgå. Den 7 gaf påfven befallning att upplösa kammaren, den 11 tillsatte denna en provisorisk regering mot påfvens vilja och protester, men af personer, som i det allmänna skulle kunna gälla såsom hans förtroendemän. Republikanska demonstrationer på gatan hörde till oordningen för dagen. Både Garibaldi och Mazzini voro den 13 i Rom, med väpnade följen, och då proletärmassan uppmanade den förre att gå med dem till Capitolium för att proklamera republiken, svarade han: »äpplet är ännu ej moget, men det skall ej dröja länge». Circolo populare beherrskade den revolutionära ministèren och begge tillhopa kammaren, der gallerierna dock städse voro fyllda med väpnade, hotande proletärer. Den 17 tågade massan åter till Garibaldis boning, och till ministrarnes för att

pocka sig till »konstituerande församling». I tåget deltog äfven Ciceroacchio. Men nu hade ministrar och borgare fått nog af proletärer: de förre utgåfvo proklamation emot pöbeln, borgaregardet slog den 18 fyra gånger generalmarsch och fordrade Garibaldis utvisning. Kammarsessionen hade intet vidare resultat, än att Mamianis ministère resignerade och Galletti vägrade blifva diktator, oaktadt man hotade honom med döden. Ändtligen den 19 på aftonen konstituerades ett *»triumvirat»* af Corsini, Camerata och Galletti; pöbeln gjorde ett misslyckadt försök att utropa republiken; *Mazzini häktades och Garibaldi måste gifva sig af.* Julaftonen fann romarne sörjande sin Pius, som nu icke kunde läsa julnattsmessan för dem, och de hade börjat begripa att staden skulle nedsjunka till en by, derest påfven blefve länge borta. Han hade ock samtidigt utfärdat en ny protest emot Rom och isynnerhet emot triumviratet. Denna protest blef visserligen annandagjul öfverallt nedrifven och smutsad, men oroade alla. Samma dag framlade ministèren sitt förslag till »Constituante», hvilket kammaren förkastade; och den 28 upplöste ministèren denna kammare, som i hemliga sessioner redan beslutat afsätta både triumviratet och ministrarne. Straxt derpå afgick Corsini ur triumviratet, efter ett hemligt samtal med den från Gaëta återkomne furst Barberini; när han ville lemna staden, blef detta förhindradt. Den 30 kungjorde *duumviratet* dekret om »Constituantes» inkallande till 5 Februari, och den 31 förkunnade det ännu mäktiga Circolo populare att Påfven, »hvilken man alltid skulle vörda såsom kristenhetens öfverhufvud, *upphört att vara verdslig furste*».

Pius erinrade sig vid denna artiga nyårsgåfva sannolikt den profetia om påfvarne, som erkebiskopen i Armach (Irland) St. Malachias, död 1148, efterlemnat, och hvilken »le Précurseur d'Anvers» 1848 framletat ur en gammal flamländsk lunta: »Het Oprechte Romsch Catholyck Mondt-Stopperken», tryckt i Antverpen 1602, och hvari den tvåhundradefemtioåttonde påfvens (Pii IX:s) tid karakteriseras med orden »eene verwoeste religy» (en förstörd religion), och Gregorii den sextondes med orden »een brandent vier» (en kolande brand); men Malachias

deremot lofvar åt Pius den niondes efterträdare stillhet och lugn, ända till den 265:te *och siste* påfven, »Peter den andre»: »då skall Peter II regera midt ibland de vedermödor, som blifvit af Paulus profeterade för antikrists ankomst, då skall de sju kullarnes stad blifva ruiner, då skall den stränge domaren döma sitt folk».

Härmed sluta vi beskrifningen på anarkien. Och huru länge ägde väl dess skapelser bestånd? Under en polemik med »Tiden» 1851, rörande de länder, der revolutionärerna nöjt sig med en förnuftig och möjlig frihet, angaf Aftonbladet bland sådana äfven Belgien. Tiden svarade den 8 Okt. 1851: »I fall A.B. läst utrikes afdelningen i sin egen tidning, så borde han ej varit så oförsigtig att i Okt. 1851 citera belgiska chartan såsom ett prof af varaktighet och ultraliberal belåtenhet, då redan för vid pass en månad senaten, som dock väljes af folket sjelft, blifvit upplöst och dess kammare kommer, såsom af alltför aristokratisk egenskap, att ombildas. 1848 års konstitution existerar, ipso facto, således icke mer. Landets demokrater hafva här, som annorstädes, aflägsnat hvad som stått i vägen för deras vilja. Ungefär vid den tiden, då den gjordes, lät Tidens utgifvare göra sig en ny surtout, som ännu räcker (ty Tidens utg. är äfven i kläder ej särdeles fashionable) sedan belgiska chartan redan är utsliten. Denna har således ej haft längre bestånd än en vanlig surtout-ålder, för den som ej är alltför sprättig; men kanske tycker AB. att detta är en respektabel ålder nog för en grundlag, som annars, enligt våra föråldrade åsigter, borde vara ett verk för sekler.» Förf. af dessa anteckningar har en slängkappa, som gjordes samtidigt med departementalstyrelsens införande i Sverige (1840) och som ännu sommartiden med fördel begagnas, samt en vinteröfverrock, som likaledes är i godt skick, ehuru han var färdigsydd redan före December 1865. Egaren har bara låtit vända honom.

XLIX.

La belle conversation.

Konung Oscars med författaren 1856. — Samme konungs med professoren Palmblad 1850. — Och med grosshandlaren Schartau 1847. — Aftonbladet såldt till Almqvist, för att icke falla i Svedboms händer. — Posttidningens anor. — Utfall emot Tiden. — Bore. — Nya munlåsförsök. — Palmblads conversation med skalden Nybom. — Celebra dödsfall utom fäderneslandet. — »Den siste Dalberg». — Ludvig XV:s siste page. — Gustaf III:s lecteur. — Svarta prinsen. — Madame Catalani. — »Frankrikes förste grenadier». — Catharina II:s sista hoffröken. — Mehemed Ali. — Artisternas och litteratörernas pensionsförening. — Oscars och Josephines silfverbröllopsdag.

Genom händelserna af år 1848 hade författaren kommit konungen mycket närmare än förut. Orsaken var temligen tydlig och åtta år derefter, då jag hos honom hade afskedsföreträde, för att öfvergifva fäderneslandet och utrikes bosätta mig, yttrade konungen att han länge velat visa förf. sin belåtenhet med det sätt, hvarpå denne utfört hvad honom blifvit anförtrodt; att konungen dervid isynnerhet ihågkommit förf:s beteende under revolutionsåret 1848, då Posttidningen allt stadigt förblef den enda svenska tidning, som icke lät hänföra sig af yran och omhvälfningslustens ström, och som ihärdigt ooh utan fruktan framhöll medaljens frånsida, äfven då förtjusningen för republiken var som ystrast och motsägelse som farligast; att härtill erfordrats icke blott oförskräckthet utan verkligt mannamod, och att man i Sverige hade Posttidningens hållning att tacka för det att sansen så snart återvände bland svenskarne och sakernas verkliga beskaffenhet blef dem så snart kunnig; att förf. dermed gjort fäderneslandet en stor tjenst, som dess konung aldrig ville glömma, och slutligen ännu en gång att H. Maj:t väl visste att förf. äfven derförinnan varit på aktningsvärdt sätt använd till det allmännas nytta, men att isynnerhet året 1848 vore det, H. Maj:t hade i lifligt minne. (Jfr Sv. Biogr. Lex., Ny följd, B. 5, sid. 115.)

Vid sidan af detta yttrande torde böra ställas utgifvarens af tidningen »Tiden», professoren Palmblads, berättelse af den

31 Mars 1850, om sitt samtal med konungen, i Upsala. »Efte middagen hos erkebiskopen berättade mig landshöfdingen Kra mer att börsen (bland andra riksdagsknösen A. Berg) vore he uppskrämd öfver socialismen, begrepe att frågan vore om »l bourse ou la vie» och hela allmänheten begärde med en rö repressivåtgärder. Medan vi talte derom, stod H. Maj:t plötsli midt framför oss. På en indirekt vink yttrade jag mig i samm riktning med en frimodighet, hvartill jag knappt skulle ha hardiesse, om jag ej druckit mig litet varm af erkebiskopens goda viner. Detta upptogs ej onådigt, utan täcktes H. Maj:t ingå i en formlig explication, jag kunde nästan säga justification, af hela sitt system i den vägen. Resultatet var att H. Maj:t i *theorien* vore lika konservatif som någon, men ansåg motstånd opolitiskt ända till dess allmänheten insåg hvarthän radikalismen bar till vägs och sjelf begärde återhållande åtgärder. Derföre hade han »låtit säga sig flere injurier af pressen, än kanske någon annan furste», derföre »hade han låtit det gå så långt det kunnat gå utan fara för lif och egendom på *första* upploppsdagen 1848, men användt kraft den *andra*;» och så tänkte han handla vis à vis arbetareföreningar. För närvarande hade dessa ett helt oskyldigt utseende, således vore det orådligt att uppträda emot dem; men deras gemena och farliga syftning undföllo honom visst icke. Tvertom hade H. Maj:t redan 1847 yttrat till en inflytelserik ledamot af borgareståndet (Palmblad gissade: Schartau), som styrkt till koncessioner, att socialismen vore nutidens stora fara: »kanske kommen I en dag till mig och begären skydd, men om I afkläden mig makten, huru hjelpa eder? Hvart kan en furste komma med två tomma händer? Detta, mine herrar, yttrade jag redan $^1/_2$ år före februarirevolutionen» (Palmblad försäkrade sig hafva anfört allt detta ordagrannt). På vår hemställan, om ej nu ändtligen tiden vore inne att vidtaga kraftåtgärder, inlät sig H. Maj:t *icke* i svaromål, ej heller nämndes ett ord om »Tiden». Samtalet varade nära $^3/_4$ timma». Så långt Palmblad, ord för ord.

För öfrigt trodde sig Palmblad veta att både konungen, drottningen och kronprinsen varit 1847 och 1848 flitiga läsare af »Tiden», och detta var visst icke att undra på. Konun-

n, som aldrig var vän af prononcerade omdömen, hade likväl trat så pass mycket, att »en del konservativa gjorde mycket ätt uti att ej läsa Tiden, under förevändning att den vore ikig.» Den 23 December 1848 underrättade »Tiden» att den ed året skulle upphöra, emedan «de konservative här i riket se sina motståndare, i de flesta länder, hafva under år 1848 gagnat sin makt så, att deras handlingar skola, åtminstone r den närmaste framtiden, motverka deras öfvervigt bättre, än arje skriftlig framställning.» Orsaker, som *icke* vid tillfället pgåfvos, voro ock att man icke kunnat ånyo sammanbringa 22,000 rdr, som erfordrades utom prenumerationsmedlen, r att utgifva bladet dagligen i Stockholm; att de konservativa östade sig med Posttidningens redogörelser för händelserna utkes; att Palmblad svårligen, såsom professor i Upsala, kunde sätta sig såsom tidningsutgifvare för en längre tid i hufvudaden och att ingen lämplig vicarie för honom der kunde fås, dan grefve Erik Sparre efter långa underhandlingar slutligen gt återbud. (Förf. tror att detta återbud gafs just det året). mellertid vanns genom presidenten Hartmansdorffs ansträngingar så mycket, att »Tiden» den 29 December kunde kunöra, att bladet skulle komma att fortsättas tvenne gånger i eckan, men utgifvas i Upsala. (Hela stycket P:s egna uppgifter).

Under mellantiden mellan dessa begge olika tillkännagifanden hade något roligt inträffat, som gaf »Tiden», i sitt första r på nya året, stoff till följande lustiga förklaring: »I Aftonladet råder den vackra seden att stora, fosterländska män, vilka, så ofta de trädt in på politikens fält, der blifvit tilltukade, efter döden hugnats med ett prydligt tal... Af den oraken (och möjligtvis af någon annan derjemte) lät redaktionen otificera sin snart förestående död, för att liksom kejsar Carl , som lefvande lät fira sin begrafning, kunna få afhöra sin gen själamessa. Af Allehanda, som också kring den döende öng likpsalmer, var ingen så beskaffad hugnad att förvänta; nen Aftonbladet, alltid ädelmodigt emot dem, *som ej mer äro vägen*, glömde ej heller nu sin nobla sed. Medan Tiden nnu låg (eller förmentes ligga) på sotsängen, afgaf AB. för len 29 Dec. följande testimonium: »Vi böra till slut ej un-

derlåta att göra de konservatives organ den rättvisan, att den röjt en bättre och mera sansad ton, i mån som den nalkas sin upplösning, och att, om vi få anse Tidsinsändarens här omförmälta arbete för en af codicillerna i Tidens testamente, det förråder en märklig intellektuel förkofran på Tidens gamla dagar. Kanske hade (tillade Tiden) ett ännu amplare videtur, en riktig Eloge funèbre varit att motse, i fall Tiden gjort sina politiska motståndare det nöjet att verkligen skiljas hädan från denna verldens kamp och strid; — kanske skulle AB. i sådant fall begifvit sig till Tidens graf och i dess dödsurna fällt en saknadens tår. Om denna hedersbetygelse har nu Tiden gått miste genom sin återuppståndelse: men det sagda är ändock något."

Motsidan rustade sig äfven. Den mest spridda bland landsortstidningarne: Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, såldes i November månad af hr Måns Prytz till den ultraradikale och i mer än ett hänseende liberale kamereraren från Jönköping J. Sandvall, som dittills utgifvit Jönköpingsbladet, hvilket i stället öfvergick till den konstförvandten Strehlenert, som några år tidigare uti Straussiska tryckfrihetsmålet figurerat såsom öfversättare (Mina Samtida I. 136—138).

Samtidigt berättade »Aftonposten» den 8 Nov., att Aftonbladet blifvit den 6 försåldt till regementspastorn Almqvist: och uti Göteborgs Handelstidning skrefs från Stockholm af den 10 November aldeles detsamma, med följande tillägg: »Visserligen har en artikel i AB. för i går på sätt och vis förnekat saken, men tillika förklarat, det en förändring i redaktionen kan framdeles komma i fråga . . . I motsats till den varsamt skrifna uppsatsen har hr Hierta sjelf med full bestämdhet yttrat sig, att bladet var med full eganderätt öfvergånget i hr Almqvists händer. Än mer: denna uppgift å hans sida var icke löslig: den var erkänd såsom anledningen, hvarför han måste afbryta en sedan flera veckor pågången underhandling . . . med ett bolag, för hvilket rektor Svedbom stod i spetsen . . . Sedan nemligen alla jemkningar voro gjorda, den egentliga köpesumman fastställd till 100,000 rdr bko, afhördes på sista dagarne ett novum emergens, ett föregående löfte till hr Almqvist om optionsrätt, i händelse tidningen skulle komma att försäljas. Detta

löfte åberopade nu hr Almqvist.» Dagligt Allehanda upprepade den 13 December, såsom fullt säker, uppgiften att Aftonbladet blifvit försåldt till Almqvist, men äfven nu förnekades uppgiften af AB. Den 17 utkom profnumret af en ny tidning: *Bore*, som förmentes vara uppsatt af det Svedbomska koteriet, sedan detta misslyckats i köpet af AB. Förevändningen att AB. ej kunde säljas till dem, emedan Almqvist begagnat sin optionsrätt, ansågs nu hafva varit endast en fint, aftalad emellan Almqvist och Hjerta, för att blifva Svedbom qvitt. Den visade ock, på huru intim fot de, oaktadt »dådet», fortfarande stodo till hvarann. Sjelf skrifver Hierta (sid. 169 af femte bandet utaf Svenskt Biografiskt Lexikon, ny följd) att han »började redan år 1849 (menas väl 1848) med allvar tänka på att lemna Aftonbladet och stod äfven i underhandling om tidningens öfverlåtande till ett bolag; men något tvifvel om den tillämnade redaktionens politiska tänkesätt föranledde mig att afbryta sakens vidare fullföljande.» Han förtiger här att detta skedde med tillhjelp af Almqvist och att det gällde Svedbom. Deremot tillägger han att Aftonbladets verkliga försäljning skedde till magister docens brukspatronen Bergstedt trenne år derefter, eller i September 1851.

Posttidningens utländska politikreferater under året 1848 hade betydligt ökat dess läsare-antal. Ännu mera blef detta händelsen 1849, under det ungerska kriget, hvilket då refererades af litteratören den liberale Adolf Björck, som för den skuld fick ett vidlyftigt ordkrig med referenterna i Aftonbladet, hvilka om förstnämnda krig utbredt helt andra framställningar. Det visade sig bäst genom utgången af kriget, hurusom Björcks urskiljning varit den riktiga. Samme Björck blef framdeles Posttidningens utgifvare, när förf. af dessa anteckningar afgick derifrån; och han aflemnade bestyret sedermera till akademisten Carl Strandberg (Talis Qvalis).

I närvarande tid, då Posttidningen blifvit föremål för så stor uppmärksamhet och anledning till så mycken »förlägenhet», torde några data om hennes »anor» kunna roa läsaren. Hon är den äldsta af Sveriges tidningar, och nästan af lika ålder med svenska postväsendet. Detta sistnämnda kan icke sägas

hafva blifvit infördt förr än 1636, och redan 1643 fick postverkets chef åliggandet att redigera och trycka »post-tidningar» och skicka dem omkring i landet till postförvaltarne; hvarom stadgades i 1643 års Kongl. Instruktion för postmästarne i riket. Öfver-postdirektören hade derföre, i kraft af sitt embete, privilegium på tidningens utgifvande, ända till dess detsamma öfverlåts på svenska akademien. Bladet hade under tidens lopp burit åtskilliga namn: »Ordinarie Post-Tijdender» (1645, 1648. 4:o), »Ordinari Post-Tijdender» (deraf man har i behåll årgångarne 1650, 1651, 1664, 1667, 1668, 4:o), »Svenska Ordinarie Post-Tijender» (1678—1680, 4:o), »Svenska Postryttaren, Uthrijden i Stockholm» (1682, 1683, 8:o), »Ordinarie Stockholmiske Posttijdender» (1690, 8:o), »Ordinarie Stockholmiske Posttijender» (1693, 8:o), »Ordinarie Stockholmiske Post-Tijender» (1705, 8:o), »Ordinarie Stockholmiske Post-Tidender» (1708, 8:o), »Ordinaire Stockholmiske Post-Tidender» (1715, 1716, 8:o), »Stockholmiske Post-Tidender» (1720, 1721, 8:o), »Stockholmske Post-Tidningar» (1722—34, 4:o), »Stockholms Post-Tidningar» (1735—1760, 4:o), »Stockholms Post-Tidningar» och »Inrikes Tidningar», hvilka utgåfvos jemte hvarandra, på särskilda blad (1760—1820, 4:o), »Post- och Inrikes Tidningar» (1821—1834, 4:o), »Sveriges Statstidning» (1835—1844, in folio), och »Post- och Inrikes Tidningar» återigen (1845—1871). Bland utgifvarne må nämnas landshöfdingen von Rosenstein, från 1811 tills fram på 1820-talet, statssekreteraren, sedermera biskopen af Kullberg 1825—1830, akademisten, professoren Enberg 1831—1834, kanslirådet Wallmark 1835—1847, protokollssekreteraren Hellberg 1847—1856, litteratören Björck 1856—1865 och akademisten, kommendören Strandberg 1866—1871. Upplagan stod 1811—1818 öfver 5000 exemplar, 1819—1824 vid 4800, sjönk 1825—1830 småningom till 3600, 1831—1832 till 3000, 1833, 1834 till 2500, 1835—1845 årligen sjunkande ända ned till 1200. 1846—1851 stigande till 1700, 1852—1856 småningom sjunkande till 1300 o. s. v. På dessa fluctuationer inverkade betydligt Aftonbladets begynnelse 1830, Posttidningens förvand-

ling till statstidning 1835, Biets uppträdande 1840, Franska revolutionen 1848 och Svenska Tidningens uppkomst 1852.

Det missöde, Posttidningen haft 1870, erinrar om en artikel i »Nya Hernösands-Posten» för den 28 Febr. 1856, hvari yttrades: »Det länder, efter insändarens tanke, just till ära för detta blad, att man ej har mycket att säga om detsamma. Det upptages till betydlig del af officiella tillkännagifvanden och legala annonser, men framställer äfven, så vidt utrymmet medgifver, andra ämnen, och deribland utländska politiska nyheter. Förekomma der anmärkningar öfver något inrikes förhållande, så visa sig dessa uti en drägt, som anstår en ädel och sansad tidning. Invecklas det, hvilket dock sällan händer, i tvist med någon annan tidning, så förer detsamma ett värdigt, men kraftfullt språk, och detta allt med ett lugn, som fördelaktigt framstår emot vedersakarens hetta; och hvad angår utländska tilldragelser, så meddelar bladet desamma med den noggranna pröfning och sanningsenlighet, att intet af de andra svenska tidningsbladen torde härutinnan kunna tillegna sig jemlikhet, än mindre företräde.»

Naturligtvis var det den outtröttlige, orädde och ihärdige von Hartmansdorff, som bringade tidningen »Tiden» till stånd, oaktadt Posttidningens munlåshistoria (se denna boks andra del!) ingalunda afskräckte honom ifrån det bladet: — han var en af de karakterer, som stärkas genom motståndet och hvilkas fasta vilja genomtränger graniten, »non vi», icke med »jern och blod», utan med vattendroppens »sœpe cadendo», genom oaflåtligheten. Redan den 8 Mars 1847 tackade han skriftligen Wallmark för hänvisningen på en litteratör för den tillämnade nya tidningen, och uppmanade W. att äfven sjelf ansluta sig till denna, »om vår underhandling lyckas och tidningen utkommer». Den 2 Augusti kunde Palmblad skrifva till W.: »Jemte mig blir Angeldorff redaktör: hans talent är oumbärlig och han har lofvat lägga kapson på sin bitterhet; Westmark (protokollssekreterare i Ecclesiastikdepartementets expedition) redacteur gérant; kammarjunkaren Pontin refererar nöjen och skrifver diverse i vitterhet af den eleganta genren.» I desamma dagarne skref W. till mig att han blifvit anmodad blifva medarbetare i »Ti-

den», mot ganska liberal ersättning för sina artiklar, och att han gifvit sitt löfte derom, dock så, att hans bidrag komme att bero af huru det bladet gestaltade sig. Blefve det en ultraistisk oppositionstidning, ville han deri icke skrifva; »Angeldorff hade visst talent, men finge han ingen, som modererade hans skärpa, vore hans bidrag att frukta; talent vore ej heller i vår tid det, som ensamt gällde i opinionen — det personliga anseendet behöfdes också, och det gamla »ovettet» emot Biets »prest» skulle säkert förnyas, till skada för bladet.» Det visade sig snart att Palmblad, en gammal man, som icke kunde hafva begrepp om den nya tidens brådstörtade arbetssätt i en daglig tidnings byrå, tagit sig vatten öfver hufvudet. Långsamt arbetade Westmark af gammalt, och äfven han var till åren kommen; Angeldorff var egentligen aldrig skapad för löpande småbestyr. Dertill kom att P. i början tycktes nog mycket intagen af magnificence, såsom en kunskapsrik professor, om icke polyhistor, och en mångsidig författare kan egna och anstå. Han gjorde anfall emot Posttidningen, och denna tyckte då att »tiden» var inne att äfven låta »Tiden» få höra sanningens röst, till behöflig väckelse för framtiden, och till uppdragandet af en behöflig gränslinie emellan båda. Den 23 Sept. 1847 sade Posttidningen således: »Tiden arbetar allt hvad den förmår att icke blifva evighet. Icke nog med dess ömkansvärda tröghet och långsamhet, hvilken gör att den meräudels i fråga om nyheter ser sig förekommen; icke nog med att dess red. anser all rättfärdighet vara uppfylld, bara spalterna blifva det, fyllnaden må för resten vara hurudan den vill: — Tiden arbetar direkte sina motståndare i händerna och räcker dag efter dag åt dem det ena vapnet efter det andra, för att så mycket bättre påskynda sin egen undergång. Det är den gamla vanliga »Tiden», som förtär sig sjelf: »N. N. be vi få slippa nämna, emedan det är vår vän; men N. P., som endast imiterat och reproducerat N. N:s dumhet, honom vilja vi hudflänga» — se der ett tänkesätt och ett talesätt, som, om det ej är partiskt, nödvändigt måste vara enfaldigt... Den ena dagen begår redaktionen i Tiden en sådan uppenbar mannamån, med den största naivetet i verlden, liksom skulle det så vara; den andra dagen meddelar samma redaktion

uppsatser, som gifva antagonisterna anledning att påstå Tiden önska en privat censur bredvid tryckfriheten; en tredje dag faller den ut mot en collega, med hvilken man aldrig behöft komma i delo, och det endast och allenast af böjelse för ordrytteri ... Vi skulle mycket misstaga oss, om ej Tidens egne vänner och gynnare med lika mycken förvåning som misshag åsett dessa apparitioner; och vi drista påstå att derest den eller de personer, som framkommit med sådana besynnerligheter, få i samma smak fortsätta, så äro bolagets tillgångar snart bortkastade och den stund inne, då Tidens sjelfmord är en fait accompli. En sådan liknöjdhet och en sådan taktlöshet, som Tidens redaktions, äro, så vidt vi veta, utan motsvarighet inom den svenska publicitetens historia, och det är den *sak*, för hvilken det bladet blifvit uppsatt, som är i främsta rummet att beklaga, då den råkat i sådana händer.»

Vi ha citerat detta Posttidningens utfall såsom dels karakteriserande tidehvarfvets polemiska ton, dels Tidens första period och slutligen Posttidningens franka uppträdande så snart efter »munlåsperioden», till bevis huru liten rättvisa det låg i de andra bladens infall, att kalla Wallmarks efterträdare »riddare af munlåset». Derjemte tjenar citatet till staffli, för att i några drag måla arten af *den* censur och *de* sympathier, som från akademiens sida röjde lust att göra sig gällande *bredvid* den öfverenskomna, från justitiestatsministerns sida på regeringens vägnar. Redan nästföljande morgonen erhöll jag ett så lydande bannebref ifrån akademiens sekreterare: »Det skulle vara intressant att få veta vid tillfälle hvad som kunnat föranleda det bistra utfallet i går aftons mot »Tiden» och hvilket synes strängare, än hvad som blifvit sagdt om någon annan tidning, hvadan äfven artikeln väckt en särdeles uppmärksamhet. Några tro, att det kunnat vara en liten krok till qvartalsfisket i prenumerationsväg; andra att man velat uppdraga en demarcationslinie, ehuru man tyckt att det kunnat ske med mindre grofva streck och mindre myndighet emot en så bildad och förtjent litteratör som P. Jag tror *intet*, till dess jag fått veta sammanhanget, hvilket jag önskade få någon upplysning om, icke för min del, men för Akademiens, i hvars tidning en ny

stridslust nu synes uppenbara sig, hvilken dock, man bör hoppas det, icke slutar som den sednaste.»

Alltså en hotelse om nya munlås och nytt utgifvareombyte! Huru litet sådana kunde inverka på den, som genomgått eldprofven i Biet, Morgonen och Posttidnings-vicariatet, är lätt att ana; och afhöll icke Posttidningen att strax derpå ånyo uppträda emot »Tiden» och längre fram emot den s. k. »Svenska tidningen», som i December 1851 gick af stapeln. Äfven då röjdes, ehuru på annat håll, nemligen konungens enskilta bureau, en viss åhåga att påsätta nya munlås, fastän sådant återigen misslyckades. Den mångåriga nödvändigheten att stundom i offentelig polemik uppträda äfven emot vänner, och personer för hvilka man hyste enskild högaktning, lärde förf. såsom publicist att i det enskilta umgänget icke inblanda tidningsstriderna. Äfven med Palmblad stod jag enskildt på särdeles god fot. Vid min första ankomst till Upsala, såsom student, hade jag blifvit introducerad i hans familj, läst för hans lille son och ständigt med honom underhållit vänskapliga förbindelser. Såsom utgifvare af Biet hade jag af honom haft många meddelanden — han skref äfven i det bladet, emot »spalt-beräkning» — och vid uppsättandet af »Tiden» på mångahanda sätt med råd och dåd gått honom tillhanda, utan allt afseende på Posttidningens interessen.

Det gick med Palmblad, som med alla andra uti konservatismens tjenst — han fick kläda blodig skjorta först, och sedan öfvergifvas. När bladet de senare åren utgafs i Upsala, fick han af studenter sina fenster inslagna; och kostligt är det bref, han skref till Wallmark i detta ämne den 15 Januari 1852, några månader före sin död: »I somras då jag på »Förderfvet» drack punsch med skalden Nybom, förtrodde han mig att det var han, som den ena gången anfört tåget (vid fensterinslagningen), hvarmed afsigten blott varit att uttrycka studenternas opinion (ungefär 30 à 40 voro med, af den sorten som hurrat för Republiken), hvilket han ansåg för deras rätt: fensterinslagningen gillade han ej, men visste att jag kunde betala de få rutorna. Jag svarade honom att jag hade ingenting emot opinionsyttringen, endast den skett öppet och vid dagsljus.

Vidare sade han mig att han läst *Tiden* beständigt, men ogillade hvarenda bokstaf: lärorna vore afskyvärda, men det hindrade ej honom att värdera och älska min personlighet. Slutligen erbjöd han sig att skrifva verser vid min död, hvilket anbud jag tacksamt mottog, med vilkor att han ej tecknade en praktbild, efter sin vana, utan läte mina olater ock följa med; till vederkänsla utfäste jag mig att, i fall jag mot naturens ordning öfverlefde honom, skrifva hans nekrolog, men med vilkor att få säga sanningen. — »Nå, hvad skulle hr prof. säga?» — Att hr Nybom bland den nyaste skolan emottagit af naturen de största anlagen. — »Det är också sannt». — Men ej gjort det bästa bruk deraf. — »Kanhända. Men vidare?» — Att hr N. varit en smula rumlare och ej så litet heller. — »Måtte väl aldrig vara något fel, när man är ung och har lifliga känslor.» — Efter dessa épanchements du coeur skilldes vi åt som de bästa vänner; och Nybom var vid det tillfället spik nykter».

Conversationen man och man emellan, under de sorgliga åren 1848—1849 var naturligtvis för det mesta politisk; men man antecknade ändå, till framtida hågkomst, en och annan tilldragelse af annan art.

Så förbisågs icke att ur de lefvandes antal försvunno sådane personer, som författaren af »Atala», »René», »Bonaparte och Bourbonerna», »le Génie du Christianisme» och »Resa i Österlandet», Frans August *Chateaubriand*, född 1769 och således årsbarn med Napoleon I; den verldsbekante novellförfattaren Heinrich *Zchokke*, född 1770; den lika verldsbekante kapitenen *Marryat*, född 1790; kompositören Gaëtano *Donizetti;* Egyptens beherrskare, Mehemet Alis son *Ibrahim Pascha;* jernvägarnes »fader», den utmärkte engelske jernvägsingenieuren *Georg Stephenson*, född 1782; *»den siste Dalberg»* och många flere utmärkta män, dem vi här icke kunna ens uppräkna. Vid Dalbergska namnet var ett historiskt minne fästadt, hvarom ett par rader torde få anföras. Den nu afsomnade var öfverste i badisk tjenst och dog i Carlsruhe. En annan Dalberg, Carl Theodor, född 1744, hade varit Rhenförbundets furst primas, storhertig af Frankfurt, erkebiskop i Regensburg, biskop i Worms och Constanz, samt aflidit 1817. Hans bror-

son, död 1833, var hertig och pair af Frankrike. De tillhörde en af Tysklands äldsta adelsfamiljer och så ansedd, att vid hvarje kejsarkröning det ålåg den kejserlige härolden att ropa: »är ingen Dalberg här?» hvarefter den äldste närvarande af denna familj böjde knä för det nykrönta majestätet och af honom erhöll riddarslaget såsom »förste riddare». Sedan tyska kejsarevärdigheten 1806 utslocknat, försökte Napoleon I bibehålla minnet af denna gamla ceremoni och förordnade att Dalbergarnes riddarslag skulle hädanefter vara en franska kejsarevärdighetens attribut och försiggå inför Frankrikes thron. Den 6 Sept., kl. 5 på morgonen, blefvo i Köpenhamn Thorvaldsens jordiska lemningar flyttade från Fruekirken (der hans kista stått sedan begrafningsakten i Mars 1844) till Thorvaldsenska museets sarkofag. År 1849 afledo bland andra den namnkunnige pianisten *Kalkbrenner*, den älskvärda författarinnan lady *Blessington* och den språkkunnige kardinalen *Mezzofanti*. *Ludvig den femtondes siste page*, hr d'Ussel, som under republiken varit dragonofficer, under kejsardömet blifvit baron och under restaurationen prefekturråd, samt gått ur tjenst 1828, afled i Januari 1849 vid 102 års ålder. Hvad hade icke allt den mannen genomlefvat, från Ludvig XV till Napoleons brorson! Vid nästan samma tid, åtminstone i samma veckorna, dog i Lyon, vid mer än 90 år, *Gustaf III:s lecteur* Dechaux, sedan utgifvare af en fransk upplaga utaf denne konungs arbeten och, efter sin återkomst till Frankrike, utnämnd till domare i öfverrätten uti Dijon. *Den svarta prinsen*, Louis, kejsaren Christophs af Haiti son och sjelf alltså en gång kronprins, densamme, om hvilken i ett föregående kapitel af denna del yttrats ett par ord (Mina Samtida III. 23) fick ändtligen ro i döden den 14 Mars på St. Georges fattighus i London. *Grekiska revolutionens nestor*, Panutzos Notaras, under grekiska revolutionstiden beklädd med de högsta värdigheter och president i hvarenda nationalförsamling, gick till förgängelsen i Trikala å Korinth på samma tid, vid 110 år. Miss Mary *Edgeworth*, den ryktbara engelska författarinnan, hann sista målet äfvenså vid denna tid, i grefskapet Longford, vid 83 års ålder, och den verldsbekanta *sångerskan Catalani*, som nyss ankommit till Paris, dog der den 12

Juni uti choleran, och just på samma dag föreslogs uti Monceaux, i nejden af Paris, vid en socialistbankett, en toast: »för choleran, för det hon gjort af med *marskalk Bugeaud*». Uti »Salut public de Lyon» för den 1 Augusti beskrefs, huru klubben »La fraternité des Producteurs, chemin des Charpennes» der firat marskalkens död. Man hade placerat på två taburetter en tom såpkista, betäckt med en duk, sölad i vin; ett nattkärl fylldt af —— stod vid sidan; då sålunda katafalken och vigvattenskärilet blifvit föreställda, hade hvar och en af de närvarande, med tillhjelp af en qvast, parodierat de ceremonier, hvarigenom katolska kyrkan gifver hyllning åt de döda; och allt detta åtföljdes af smutsigt tal, låga skymford och vilda förbannelser. Fordom var det endast kärleken, som var starkare än döden, men hos vår samtid synes hatet, isynnerhet partihatet, hafva blifvit lika starkt. Choleran dödade i Nashville nordamerikanska fristaternas märkvärdige förre president *Polk;* i Baltimore dog den 18 Sept. en i Stockholm väl bekant man, f. d. nordamerikanska ministern i Sverige, mr Christopher *Hughes*. På sommaren afled »*Frankrikes förste grenadier*», en hederstitel, som fordom innehafts af La Tour d'Auvergne, men 1823 på Trocaderos vallar tillades dåvarande prinsen af Carignan, hvilken såsom simpel soldat i fransk tjenst gjorde fälttåget i Spanien, samt sedan blef Sardiniens konung, slutligen olycklige ex-konung, Carl Albert. Redan före honom hade den 2 Augusti den ryktbare vicekonungen af Egypten *Mehemet Ali* lagt sina ögon tillhopa; med året 1841 var hans röle utspelad och hans själskraft långt före döden förbi. Den 26 Sept. begrofs i Wien valskompositören Johan *Strauss*, buren till grafven af sin orkesterpersonal, i närvaro af 80,000 wienare, under musik ifrån två militärmusikcorpser och två andra orkestrar. Tyskland förlorade den 9 Oktober i Rudnitz nära Leipzig den stora tragiska skådespelerskan *Sophie Schröder*, moder till madame Schröder-Devrient; och Norrige den 17 Oktober i Bergen sin förste storthingspresident, den högt förtjente Eidsvoldsmannen Wilhelm Frimann *Koren Christie*. Den 30 i samma månad afled vid 80 års ålder ryska hofvets äldsta stats-

och ordensfru, furstinnan *Catharina Dolgoruki*, som utnämnts till hoffröken redan af Catharina II.

Under dessa orons tider var det ock, som den fredliga stiftelsen af *artisternas och litteratörernas pensionsförening* försiggick. Den 21 Mars 1848 antogs hennes definitiva förslag till stadgar. Uppå en af hrr Mandelgren och Hyltén-Cavallius gifven anledning hade redan i Mars 1847, efter enskild kallelse, sammanträdt i hufvudstaden femton idkare af skön konst och litteratur och dervid utnämnt en komité, som skulle föreslå stadgar, nemligen hrr M. Schück, J. N. Ahlström, G. H. Mellin, N. J. O. Blommér och E. Stjernström. Uppå öppen kallelse af denna komité samlades den 22 Maj tretiotvå »för sakens framgång nitälskande» personer af begge könen, antogo ett provisoriskt utkast, helsade såsom skattmästare den egenteliga själen i företaget, f. löjtnanten Carl v. Feilitzen och konstituerade sig till förening. Den utvalda interimsstyrelsen höll sin första sammankomst den 2 Oktober, gaf den 27 November för föreningens räkning en dramatiskmusikalisk soiree, som beredde åt stiftelsen dess första lilla grundplåt; den 14 Januari 1848 en andra soiree och den 25 November en tredje, så att första bokslutet af nyårsaftonen 1848, visade en behållning af mer än 6,000 rdr rmt. När företaget utan ett enda öres fond begyntes, i trotts af all misströstan och liknöjdhet, alla afstyrkanden och åtlöjen, skedde sådant egentligen blott i kraft af v. Feilitzens ihärdighet. Han uppoffrade åt företaget åtta års tid och all sin omtanka, till dess han hade förnöjelsen att se arbetets frukt, pensioner, för första gången utdelas (1855). Föreningen egde *då* 36,000 rdr och pensionerade fem delegare med 300 rdr hvardera. Nu (1871) har hon ett kapital af omkring 120,000 rdr och pensionerar 12 delegare samt 8 enkor.

Ännu ett angenämt minne från 1848 må här omtalas, innan vi slå ihop arbetets tredje del. Vid nio års ålder smög sig förf. af dessa rader en dag uti födelsestaden Götheborg uppför trapporna i landshöfdingeresidenset, nyfiken att få se en person, från främmande land, nyligen kommen till Sverige för att stanna der. Det var en ung dame af endast 17 års ålder, svartklädd emedan hon bar sorg efter sin far, ensam i högsätet

vid det ståtliga middagsbordet, ensam bland ett stort antal högre och lägre folk, omgifven af en stor skara lysande betjening. Det var den nykomna kronprinsessan Josefina, om hvilken Tegnér ej långt förut hade skrifvit, vid kronprinsen Oscars hemkomst från giljarefärd, mot slutet af 1822:

> När Maj har löfvat våra lindar
> och vakteln slår på lummig strand,
> då kommer *hon* med vårens vindar
> med svanorna till sagans land.

Den 19 Juni 1848 började det tjugondesjette året af konung Oscars och drottning Josefinas äktenskap. Kanhända hade meningen kunnat vara, att fira silfverbröllopsdagen genom den till detta år definitivt utsatta kröningen i Norrige. Men den 31 Maj hade konungen meddelat till norska regeringen: »Då H. Maj:t i sitt tal vid Storthingets öppnande yttrade förhoppningar att DD. MM:s kröning skulle kunna försiggå under loppet af innevarande sommar, var det omöjligt att förutse de senare inträffade politiska tilldragelserna i Europa. Dessa äro emellertid af den allvarsamma beskaffenhet, att H. Maj:t, ehuru ogerna, ser sig nödsakad att för i år uppgifva nämnda förhoppning... och uppskjuta kröningen till nästa års sommar». Stort bättre gick det ej heller med *silfverbröllopet*, ty brudgummen vistades den dagen i Malmö och bruden fjerran derifrån, på Tullgarns lustslott. Det höga bröllopsparet kände sig emellertid deraf icke förhindradt att rikeligen beskänka fattiga och välgörande inrättningar af mångahanda slag. Till konungen, i Malmö, ankom den dagen danske envoyén Grefve Plessen, för att till H. Maj:t öfverlemna ett egenhändigt lyckönskningsbref från konungen af Danmark, samt tvenne svenska deputationer, den ena från Malmö stad, den andra från allmogen i Wemmenhögs, Skytts och Oxie härader; men hertigen af Upland for på förmiddagen till Herrevads kloster, kronprinsen på eftermiddagen till Lund, och prins Oscar var ute till sjös. Malmö borgerskap hade önskat fira dagen med större tillställningar, men afhållits derifrån genom konungens uttryckliga önskan, att »under närvarande förhållanden någon festivitet icke måtte ega rum». I

hofkretsen på Tullgarn förekom dock en liten särskild högtidlighet, vid hvilken prinsessan Eugenie i eget och sina bröders namn till sin mor, drottningen — silfverbruden, framsade vackra verser, och bland dem dessa stanzer:

Ibland välsignelser, som ofvan molnen höras,
bland böner för ditt väl, som ljuda kring din stig,
hvad känslor skola väl uti de hjertan röras,
som ha, näst himlens nåd, för allt att tacka dig?
Fast tidens oro höjs, med härjningar i spåren,
din lyckas dag går klar ur fjerndels-seklets sky:
der kärlek bygger bo, i sommarn som om våren,
är himlen alltid blå och storm och åskor fly...
Vår hyllningsgärd är stum, den i en blick sig målar,
men hjertats röst är mer än jublets högtidsljud,
dess offer tillhör den, som mer af dygder strålar
än utaf kronans glans och maktens purpurskrud.
Derför till dig vi blott med känslans språk oss närma
med hvad du skattar högst: vår kärlek och vår tro;
men samma tacksamhet och samma hjertats värma
på Skandinaviens jord i hvarje hydda bo.
Som stjernor hägra de, när sent din afton randas,
den stilla dygd, hvars lif ej fordrat någon tolk.
En mors välsignelse med barns och makes blandas,
och minnets helgedom byggs af två trogna folk."

Icke förr än den 26 Juni anträddes drottningens resa till Skåne och Malmö, med de begge yngsta barnen. Snart hafva nya tjugufem år förflutit, och många omskiften hafva inom ett sådant halft århundrade inträffat; men det lifliga sinnet, det varma hjertat, den fasta karakteren, det upphöjda tänkesättet hafva icke ändrat sig; och om hos de tvenne rikenas folk i veneration och hängifvenhet skulle kunna talas om en åtskilnad mellan i dag och 1823, så ligger hon deruti, att dessa känslor numera äro allmänna, oinskränkta och att de omflätas på det innerligaste af millioner hjertans tacksamhet och beundran, hopad under loppet af nära fem decennier:

ty "*minnets* helgedom byggs af två trogna folk".

Och detta minne skall städse blifva svenska folket kärt; knappt någonsin såg och behöll det så länge en drottning, lika stor

och, hvad mera är: god, outtröttlig, vaksam och omsorgsfull inför lidandets kalk och bredvid de döendes läger, som i glansen af konungslig prakt; lika hemma i konsten att bära konungamantelns purpursläp, som sjukvårdens nattvak — med ett ord: »i hvarje tum en drottning», i hvarje fall ett stöd, en medelpunkt och kärna.

Och härmed afsluta vi teckningen af det märkvärdiga året 1848. Man kan icke hindra en vilsekommen att uti mörka natten vända sina ögon åt alla sidor af horizonten, för att speja efter lampan i någon enstaka hydda eller efter den första strimman af gryningen. Post nubila Phœbus. En sådan strimma skimrar oss till mötes uti arbetets fjerde del, hvilken i dessa dagarne öfverlemnas till tryckpressen.

Slut på tredje delen.

Rättelser i tredje delen:

Sid.	28	rad	16	nedifr.	*står:*	d'Arras	*läs:*	Arras
»	43	»	8	uppifr.	»	Chambery	»	Chambers
»	53	»	14	»	»	borgardet	»	borgaregardet
»	69	»	17	nedifr.	»	Kennington	»	Kensington
»	87	»	5	uppifr.	»	måndagen	»	söndagen
»	118	»	16	»	»	landsorterna	»	Landskrona
»	150	»	sista	nedifr.	»	till tre	»	till tu
»	160	»	»	»	»	Tamison	»	Garnizon
»	170	»	6	»	»	åter erkänna	»	*icke* erkänna

i andra delen:

Sid.	193	rad	8	uppifr.	*står:*	Civita Vecchia	*läs:*	Gaëta
»	223	»	14	nedifr.	»	faders död	»	faders fall

Första Bandets innehåll:

Första delen.

(Till Carl Johans död, 1815—1844.)

I Göteborg vid Napoleon I:s fall. — Undervisningen i storskolan för femtio år sedan. — Choleran 1834. — Första ångbåtsresan från Göteborg till Stockholm på Göta kanal. — Jenny Lind vid femton år. — Studenteden i Upsala. — Studentexamen 1834. — Den tidens professorer. — Upsala-minnen. — Studenternas sällskapslif, källarlif och arbetslif. — Resande studenter. — Österby, Dannemora, Örbyhus. — Akademisk kondition. — Hemmen på landet. — Tentamen och examen. — Upsalakamraternas skilsmessa. — Universitetets resultater. — Stockholm 1839. — Blåporten. — Angeldorff. — Thomas Järta. — Christoffer Isaac Heurlin. — Riddarhusoppositionen 1840. — Nordins och Ancarsvärds koalition. — Riksståndens första gemensamma öfverläggning. — Politisk Camera Optica. — Minerva om nationens män. — Förstärkta Statsutskottet 1841. — Zweigbergk och Strinnlund. — Uppploppet emot utskottsordföranden grefve Horn. — Carl Johans sista throntal. — Riksdagens heroer. — Kabinettskassans skuld. — Stenhammar, Thomander, Poppius, Wingård. — Hedrén. — Esaias Tegnér. — Biskop Agardh. — Riddarhusets löjtnanter. — Ludvig Johanson Boye. — Schartau, Brinck, Lagergren. — Sven Heurlin, Petter Jönsson, Bengt Gudmundson. — Crusenstolpes »Fädernesland». — Örebro thronföljareval. — Försvar för Sveaborgs Cronstedt. — Gustaf och Carl Löwenhjelm. — Matthias Rosenblad. — Ansvaringstheorien. — Straussiaden. — Nummerlotteriets upphäfvande. — Maria Taglioni. — Almqvistska dådet. — Methodistförföljelsen emot Scott. — Carl Johans jubelår. — Skandinavismens ursprung. — Berzelii jubilæum. — Konungamördaren Ribbing och Robespierres bror. — Carl Johans död och begrafning. — Svenska Biet. — Bernhard von Beskow. — Hans Järta. — Aug. v. Hartmansdorff. — Kronprinsen Oscars popularitet. — Hans thronbestigning. — De konservativas och liberalas missnöjen. — Johan Gabriel Richert. — Erkebiskopens ställning till nya hofvet. — Magnus Brahes popularitet.

Andra delen.

(Till Februari-revolutionen, 1844—1847.)

Svårigheten att efterträda Carl Johan. — Oscar bedömd såsom parveny. — Aftonbladet fördömer opinionsyttringar. — Erkebiskopen afvisas från konungens förmak, men får slutligen det brillanterade korset. — Strinnlunds reservation emot representationsförslaget 1841. — Liberal votering för uniformen. — Voteringsintriger. — Representationsförslaget förkastadt. — Upplopp emot erkebiskopen. — Indragningsmaktens indragning. — Jude-emancipationen. — Kröningen. — Peyronska handbrefvet. — Osäkerhet på Stockholms gator. — Svenska landtbönder erbjuda sig att »nacka Hartmansdorffarne». — Norska protester emot skandinaviska studenttåg. — Statsrådet Silverstolpes konflikt med presteståndet. — Lika arfs- och gifto-rätten. — Riddarhusets plena 21—24 Maj 1845. — Erik Sparre, Nils Fredrik Palmstjerna, Magnus Björnstjerna. — Sven Heurlins silfverkanna. — Kongl. familjen på Tullgarn. — Jenny Lind och Henriette Nissen. — Svenska studenterna i Köpenhamn. — Palmstjernas rappel från Petersburg. — Björnstjernas afgång från London. — Richerts Trufvebref. — Konungens energi emot norska riksrätten. — Fryxell emot Geijer. — Tidningarne Morgonen, Dagen och Posttidningen. — Adjutanten. — Posseska ministèrens munlås på Posttidningen. — Wallmark lemnar tidnin-

gen åt Författaren. — Vestra arméens proklamation 1809. — Patriarkernas kronologi. — Linné, Franzén. — Nemesis Divina. — Sista stjernan från Gustaf III:s hof. — Kronprinsen Carls sjelfverksamhet. — Liberala förorda allenastyrandet. — Statsrådets purification. — Nya representationskomitén. — Skandinavismens fester. — Första frågan om svenska jernvägsanläggningar. — Dynastipolitik. — Kongl. familjens vistande i Malmö. — Hennes besök på Rügen och i Köpenhamn. — Christian VIII:s öppna bref. — Danska frågans kärna. — Spanska dubbelbröllopet. — Trondhiems biskop vägrar kröna drottning. — S:t Olafsordens instiktelse. — Gamla Upsala högar genomgräfvas. — Benjamin Franklins käppfrihet. — Lind-vurmen. — Emilie Högqvist. — Lagerbring. — Geijer. — Anckarström. — Fabeln räfvarnes författare. — Familjelif i landskapstaflor. — Svinesund, Gripsholm, Wisby, Hallandsås. — Storm- och olycks-foglar. — Narvaez, Prim, James Fazy. — Furstarne fly. — Ledru-Rollin, Emile Girardin. — Choiseul-Praslin. — Norska brödexcesser och svenskt tulltumult. — Tidningen Tiden. — Riksdagen 1847. — Kossuth, Pius, Abd-el-Kader. — Ludvig Filips syster dör.

Tredje delen.

(Europa i anarki, 1848.)

Förmälningsanslag åt kronprinsen Carl. — Theorells Barkarbyartikel emot bondeståndet. — Dalman anklagar Horn. — Adress-debatten i Paris. — Reformbanketterna. — Italiens revolution; Österrikes bonde-uppror; Bayern förjagar Lola Montez. — Fredrik den Sjunde. — L. J. Hiertas Profetia. — Ludvig Filips abdikation. — Franska februarirevolutionen. — Marseröfringarne 1848. — Uppror i alla länder. — Rysslands manifest »till hvar och en». — Politiska propagandan i Sverige. — Skandinaviska sällskapets filialafdelning. — Reformbanketten 18 Mars. — Marsdagarne i Stockholm emot Hartmansdorff. — Han flyr förklädd. — Trupperna skjuta på folket. — Slottet cerneradt af trupper. — Bataljerna i Storkyrkobrinken. — Hufvudstaden i beläringstillstånd. — Ministerförändring. — De röda, grå och svarta. — Konung Oscars skandinavism. — Köpenhamns Casinomöte. — Danska fejden 1848. — Svensk enthusiasm. — Oscars declaration till Preussen. — Skandinavismen fullfjädrad. — Svenska truppernas skördeand och kärlekslif på Fyen. — Ludvig Filips flykt ur Paris och emottagande i England. — Franska Republiken. — Lamartine. — Klubbarne. — Kommunismen. — Demonstrationen 17 Mars, insurrektionen 16 April, upproret 15 Maj. — Provisoriska regeringen undanträngd af ett verkställande utskott. — Cavaignac. — Inbördeskriget i Paris vid midsommaren. — Crémieux. — Marrast. — Nationalförsamlingen. — Nationalverkstäderna. — Cavaignac diktator. — Thiers. — Louis Blancs fall och flykt. — Ludvig Bonaparte. — Förslaget om tre konsuler. — »Prinsen». — Enkammarsystem. — Banketter, emeuter, prætorianer. — Napoleon deputerad. — Demokratqvinnornas votering om Guds tillvaro. — Presidentvalet. — Hela Europa i anarki. — Tyska enhetens tvedrägt. — Studentparlament. — Tysk flotta. — Riksföreståndare i Frankfurt. — Septembermorden i Frankfurt. — Republik i Baden. — Septembermord i Ungern. — Octoberrevolutionen i Wien. — Krigsministern mördad. — Studentregering. — Demokratien i Berlin. — Kejsarens abdikation. — Ministern grefve Rossi mördad. — Påfvens flykt. — Triumvirer och Duumvirer i Rom. — Konung Oscars yttranden till förf. 1856, till prof. Palmblad 1850 och till grossh. Schartau 1847. — Aftonbladet föregifves såldt till Almqvist för att icke falla i Svedboms händer. — Palmblad och Nybom. — Den siste Dalberg. — Ludvig den femtondes siste page, Catharina den andras sista hoffröken. — Frankrikes förste grenadier. — Madame Catalani †. — Artisternas och litteratörernas pensionsförening. — Oscars och Josephines silfverbröllopsdag 1848.

UR MINNET OCH DAGBOKEN

OM

MINA SAMTIDA

PERSONER OCH HÄNDELSER EFTER 1815

INOM OCH UTOM FÄDERNESLANDET

AF

POSTHUMUS.

FJERDE DELEN.

NITTONDE SEKLETS MEDELPUNKT,

1849—1851.

STOCKHOLM.
ADOLF BONNIER,
Kongl. Hof- och Universitets-Bokhandlare.

På ADOLF BONNIERS förlag hafva utkommit och finnes i dess bokhandel och hos öfrige bokhandlare i Sverige, Danmark och Finland följande värderika arbeten:

Fregatten Eugenies resa omkring jorden åren 1851—53, under befäl af C. A. Virgin, utgifven af C. Skogman. Med en stor mängd utmärkt vackra kolorerade lithografier, talrika träsnitt och kartor. Elegant inb. Pris: 12: 50.

Ångkorvetten Gefles expedition till vestkusten af Afrika samt Medelhafvet. Utgifven af H. af Trolle och J. Hägg. Med 16 plancher och 2 kartor. Pris: hält. 7: 50. Elegant inb. 9 R:dr.

Minnen från ett treårigt vistande i engelsk örlogstjenst, 1857—59, af A. Lind af Hageby. Med 27 plancher i stålstick och lithografier efter indiska originalmålningar samt 4 kartor. Pris: inb. 7 R:dr.

Dessa tre arbeten förtjena allmänhetens uppmärksamhet i hög grad; ty de beskrifva de mest skilda länders och folkslags egendomligheter, seder och bruk, dess historia och natur.

Sjön Ngami. Teckningar och upptäckter under fyra års vandringar i sydvestra Afrika, af C. J. Andersson. Med 16 stålgravyrer och talrika träsnitt samt en karta. 2:dra uppl. Inb. Pris: 5 R:dr.

Okavango-Floden. Resor och Jagtäfventyr, af C. J. Andersson. Med 16 större plancher. Inb. i vackert band. Pris: 5 R:dr.

I dessa båda arbeten skildrar vår ryktbare, nyligen aflidne, landsman C. J. Andersson högst intressant sina äfventyr och sina för vetenskapen ovärderliga forskningar och upptäckter i det södra Afrika, den del af jorden, som, fastän den ligger strax nedom eqvatorn, likväl ännu är nästan alldeles obekant för geografien.

Minne af Esaias Tegnér.

En samling på prosa och poesi öfver honom af ***Samtida*** författade ***Lefnadsteckningar, Åminnelsetal, Skaldarmål, Döds-*** och ***Minnessånger*** m. m. af flera utländska och Sveriges förnämsta författare. Ett band på 516 sidor med 2:ne vackra stålgravyrer: Tegnérs porträtt och grafvård. Pris: 5 R:dr 50 öre; inb. 7 R:dr och med guldsnitt 8 R:dr.

Minne af Johan Olof Wallin.

Ett band på 376 sidor med Wallins porträtt i stålgravyr och hans grafmonument å Nya Kyrkogården. Pris: 3 R:dr 50 öre; inb. 5 R:dr och med guldsnitt 6 R:dr.

UR MINNET OCH DAGBOKEN

OM

MINA SAMTIDA

PERSONER OCH HÄNDELSER EFTER 1815

INOM OCH UTOM FÄDERNESLANDET

AF

POSTHUMUS.

FJERDE DELEN.

NITTONDE SEKLETS MEDELPUNKT,

1849—1851.

STOCKHOLM.
ADOLF BONNIER,
Kongl. Hof- och Universitets-Bokhandlare.
Bazaren å Norrbro.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS ISAAC MARCUS,
1871.

Cicero kallade Historien "testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis". Vi upprepa, på förnyad anledning, att detta arbete icke har ringaste anspråk på att vara någon historia, utan endast ett troget "testis", en spegelbild af de företeelser, som kommit till författarens kännedom från den tid, som han genomlefvat, samt möjligen äfven ett "lux veritatis" i en eller annan punkt, för framtida forskare.

Det triennium, för hvilket denna fjerde del redogör, de tre mellersta åren af vårt århundrade, var i hög grad betydelsefullt för mensklighetен, ty det omfattade Anarkiens betvingande, första proletärkomplotten och de nya samhällslärornas utbredning, äfvensom mormonismen, Californiska guldfebern och den första verldsexpositionen. Oss svenskar interesserar det dessutom särskildt för de skarpa yttringarne af svensk radikalism, för vår första jernvägsanläggning och gasbelysning och slutligen äfven för den första hitkomsten af den högt uppburna furstinna, hvars sista bortgång i dessa veckor vi beklagat.

På sätt, som nämndes i förordet till föregående del, öppnar den nu förevarande ett nytt *band*, med ny kapitelserie. Fortsättningen på detta band är i boktryckarens hand.

Stockholm, Wilhelmina-dagen 1871.

Författaren.

Rättelser i fjerde delen:

Sid.	63,	rad. 5	uppifr.	*står:* 1849	*läs:* 1848
»	66,	» 13	nedifr.	» Rateaux	» Raveaux
»	135,	» 12, 13	»	» då en herde passerade och frågade honom	*läs:* och frågade en herde som passerade honom;

i tredje delen:

Sid. 46, rad. 5 uppifr. *står:* 1789 *läs:* 1792.

INNEHÅLL.

Sid.

I. **Svenska Hofvet**: Konungarne Carl Johans och Oscars boningar i Stockholms slott. — Hofexpeditionen. — Hofvens meddelanden till officiella tidningen. — Konungens s. k. Bureau. — Beriktiganden. — Konglig polemik emot Svenska Tidningen. — Familjfördraget af 1812. — Bröderna Lewenhaupt. — Franska Moniteurens ställning till Ministre d'État. — Posttidningens till justitiestatsministrarne Posse och Günther. — Kulisser. — Bureaucratiens afvoghet. — Stockholms stad inbjuder *icke* konungen till Birger-Jarlstodens aftäckning. — Rangstriden 1843 emellan Excellenser och Statsråder. — Konung Oscars tal vid högtidliga tillfällen. — Hans ömma välgörenhet. — Enkedrottningen Désirée ändrar fraser i sina riksdagstal. — Grefve Sandels. — C. v. Hohenhausen. — Kabinettskammarherrarne. — Robert v. Rosen. — Dr Nordenson. — Dr Liljewalch. — Dr Robert Lundberg. — Ch. Backman. — F. O. Bæckström. — Prins Oscars raskhet vid branden på Tullgarn. — Klander från hofvet. — Majestäternas nådegåfvor 1

II. **De nya samhällslärorna**: Den moderna sällheten. — Terrorister, kommunister och socialister. — Den som har jern, har också bröd. — Louis Blanc och Cabet, om association. — Arbete efter förmåga, men bröd efter behof. — Fröet till revolutionerna: längtan efter hvad man icke har. — I skolen varda såsom Gud. — Proudhon fördömer kommunism, socialism, ikarism, arbetets organisation, phalanstèren och humanitären. — Proudhon ogillar sjelfva revolutionen. — Lamennais, Eugène Sue, Emile de Girardin. — Småtheatrarnes nyårspjeser. — Proudhons manifest om revolution genom krediten. — Korsets lära genom A+a och det nya samhällets genom A=a. — Cabets ikarien och ikarister. — Hemliga samfunden. — Helgonen S:t Just och Robespierre. — Röda styrelsen 1849. — Berlinerdemokraternas valoperationsplan. — Barrikadplanen i Berlin. — Tyskarne i Amerika. — Elementarskollärarnes delaktighet i hvälfningarne. — Kyrkan ställd på oinskränkta demokratiens grund. — Judarne. — Folkets mysterier. — Romieu om Röda spöket 21

III. **I det tysta**: David von Schulzenheim †. — Kommendören Loureiro †. — P. G. Cederschjöld †. — Sophie von Knorring †. — Assar Lindeblad †. — C. J. Schönherr †. — J. N. Byström †. — C. E. von Weigel †. — Christoffer Carlander †. — D. M. Hummel †. — Peter von Plomgren †. — Minervas Askelöf †. — Bergsrådet von Wahrendorff †. — Carl af Forsell †. — Carl Thelning †. — Den sista Riksdrotzinnan †. — O. J. Södermark d. ä. †. — J.

Sid.

E. Nordblom †. — Jöns Jacob Berzelius †. — Hans härstamning, hans begrafning och apotheos. — Lovisa von Fersen †. — Erik August Schröder †. — J. F. Ehrenstam †. — Carl von Zeipel †. — R. Scheringson †. — M. S. von Hohenhausen †. — Gustaf Nibelius †. — J. E. Boethius †. — Carl Johan Hartman †. — Anders Lindeberg † 47

IV. **Anarkien betvingas**: Ruelse hos Wienerstudenter, tyska frihetsveteranen Jahn och medelåldersmännen i Aftonbladet. — Lindmans Allehanda, om likgiltighet vid allmänna val. — Frankfurterkritik öfver folkviljan och allmänna val. — Folkviljan erkänd så länge hon följer sina skapare. — Journal des Débats om allmänna valrättens obehag för revolutionären. — Servier och Rumäner fordra befrielse ifrån friheten. — Fredsaposteln Burritt. — Rättvisans förening. — Februarirevolutionens siffer-resultater. — Ungerska kriget. — Tvisten om tyska kejsarkronan. — Republiken i Rom. — Kossuths flykt. — Batthyani †. — Fransmän besätta Rom. — Slaget vid Novara och Carl Alberts abdikation. — Franska Constituante efterträdes af Legislative. — Upproren i Sachsen och Baden. — Frankfurterparlamentet fördunstar. — Rumpfparlamentet förjagas. — Fraktionen i Gotha. — Trettonde Juni i Paris. — Anarkien knäckt. — Tysklands församlingar upplösta. — Brentano fördömmer sina republikaner. — Provisoriska regeringarne störtas, åtalas och straffas. — Cigarrförsäljaren Raveaux riksregent. — Erkehertig Johans abdikation. — Mot demokrater hjelpa blott soldater. — Frihetens jesuiter. — Roms slagtarhus San Calisto. — Republikaner i Ryssland 66

V. **Fester och Fenomener**: Röök i Stenmuseum. — Grunden till Nationalmuseum. — Jenny Linds jubileum. — Gustaf Löwenhjelm om Carl Johans neutralitetssystem. — Wingårds episkopaljubel. — Anders Retzii hufvudskålsfest. — Hyllning af Göteborgs börs åt kommerserådet B. H. Santesson. — Silfver i Kongsberg och guld i Finland. — Den största fogel och den största orm. — Rådman Bergers snusdosor. — Snöstormen den 29 Januari 1849. — Meteoren den 16 Juli. — En stjerna i brand. — Orkanen den 2 Maj. — Fru Morosa och åskan. — Galvanoplastik. — Ollonborrar. — Bevingade myror. — Hästar dödade af bin. — Pestblemman Dzumy. — Mesmerism och chloreth er. — Choleran 1850. — Combustio Spontanea. — Kretinism. — Morbus democraticus. — Mania religiosa. — Svedenborgs hufvudskål. — Haschisch. — Jordbäfningen på Rhodus och i Sverige 1851. — Målarens, Wenerns, Östersjöns öfversvämningar. — Orkanen den 29 Oktober 1851. — Asteroider och solförmörkelse 95

VI. **Danska fejden**: Nya underhandlingar i London på våren 1849. — Palmerston förlägger en note och vållar andra fälttåget. — Slaget vid Fridericia. — Stupade och sårade svenska frivilliga. — Konung Oscars missnöje med Danmark. — Ny vapenhvila. — Svensk-norska trupper förläggas i Schlesvig till ordningens upprätthållande. — General Malmborgs taktpinnar. — Skandinavisk officersfest i Sonderburg. — Svensk-tyska officersfester. — Nya fredsunderhandlingar i Berlin på nyåret 1850. — Fred mellan Danmark

Sid.

och Preussen i Juli. — Londonerprotokollet. — Tredje fälttåget öppnas så fort svenskarne afmarscherat. — Österrikisk-Preussisk förbundsexecution 1851 mot hertigdömena 116

VII. **För konstens bästa**: Fogelbergs Gustaf Adolf. — Molins Ingeborg och David. — Svenska Akademien. — Pastor Fjällstedt. — Språkfest i Rom. — En ny Mezzofanti. — Kronprinsen Carls chartor. — K. Paläet och Oscarshall. — Göteborgs börsbyggnad. — Nya slussen i Stockholm. — Beckholmens dockbyggnad. — Symphonicon. — Melophon. — Henriette Nissen-Saloman. — Mathilda Indebetou. — Julie Berwald. — Johanna von Schoultz. — Fanny Cerito. — Fjeldsted. — Klischnig. — Första svenska läraremötet. — Thorsten Rudenschöld. — Inre missionen. — Döfstumpædagogik. — Mnemoteknikern Busch. — Fruntimmersskyddsförening. — Lif-, ränte- och kapitalförsäkring. — Gasbelysning. — Första jernvägsprivilegium. — Electrisk Telegraf. — Electriskt ljus. — Electromagnetism. — Luftsegling. — Flygmachin. — Perpetuum mobile. — Räknemachin. — Första verldsexpositionen. — Victoria Regia. — Paxton och kristallpalatset. — Sverige på expositionen. — Åreskänk åt J. W. Bergström 131

VIII. **Amerikanska studier**: Guld upptäckes i Californien. — Årliga guldproduktionen i verlden, intill 1849. — Svenska Californiafarare. — Blut und Gold: inbördeskrig vid Sacramento. — Guldfynd på andra orter. — Indianernas härstamning från judarne. — Svarte kejsaren Soulouque. — Bishopshill. — Erik Janssons jemmerliga ändalykt. — Sir John Franklins öde. — Forskningar på australiska kontinenten. — Californiska ruiner. — Fredrika Bremer, Bergfalk, Siljeström och Hebbe i Amerika. — Jenny Lind engagerad af Barnum. — Hennes afskedsbesök i Sverige. — Jenny-Lind-medaljen. — Jennys afresa från Liverpool med Atlantic och ankomst till Newyork. — Herr Barnums bukett öfverrumplad af hr Collies. — Lindfebern öfvergår till Lindolatrie. — Näktergalenskaperna. — Popularitetens omvexlingar. — Hedersgåfva af brandcorpsen i Newyork. — Ny konstresa för egen räkning. — Mormoner. — Hesperia. — Panamanäsets genomskärning 153

IX. **Kongresser och Intriger**: Preussens nya konstitution, Februari 1850. — Konungens throntal 1847: "Jag och mitt hus vilja tjena Herran". — Throntalet 1850: "Jag vill sjelf regera". — Sefeloges mordförsök emot Konungen af Preussen. — Medeltidsetikett på hofvet. — Trekungaförbundet. — Erfurterparlamentet. — Furstekongresser i Berlin och Gotha. — Gamla Frankfurterförbundsdagen restaurerad. — Tyska unionen. — Furstemöte i Warschau. — Hassenpflugs system. — Hessens kurfurste flyr. — Fredsministern Manteuffel. — Konferenser i Olmütz och Dresden. — Thronföljden i Grekland. — Walkers mordplan emot Napoleon. — Proletärkomplotten i Leipzig. — Politiska efterdyningar. — Rusningen emot Lamoricière. — De rödas armée. — Legitimister och Orleanister. — Spänningen mellan England och Frankrike. — Ny fransk tryckfrihetslag. — Napoleons rundresor. — Dynastiska intriger. — Flera pretendentmanifester. — Påfvens återkomst till Rom. — Pates attentat emot drottning Victoria. — Portugisiska juden Pa-

Sid.

cifico. — General Haynau misshandlad af Londons bryggardrängar. — Grekiske kultusministerns mord i Athen. — Revolutionens slagtoffer i Ungern och Siebenbürgen 172

X. **Kronprinsens Giftermål**: Hemlig rysk-preussisk artikel om Sverige 1769. — Fredrik II:s och hans broder Henriks bref till Lovisa Ulrica och Gustaf III efter 1772 års revolution. — Fredrik förutsäger Anjalaförbundet och Gustafs dödssätt. — Grefve Nostitz' lakej. — Kabinettssekreteraren Manderströms resa till Haag. — Kongl. familjens vistande i Christiania, der hon för första gången bebor det k. Palais. — Kronprinsens besök i Haag och återkomst till Stockholm. — Nyårskuriren grefve Björnstjernas sändning. — Frieri, ja-ord och svensk språkmästare. — Manderströms nya resa för äktenskapskontraktet. — Kronprinsens nya resa för civilbröllopet. — Kronprinsens första dinér för sina föräldrar. — Lysningen i slottskapellet. — Brudens ankomst till Biskopsudden. — Cortègen till Haga. — Brudens intåg i hufvudstaden, bröllopståget, bröllopet. — De nyförmäldas bröllopsresa till Tullgarn, Götha kanal och Norge. — Annandagsbröllopet i Christiania. — Kronprinsessans stamtaflor. — Riksdagen nidskas med nålpengarne. — Kronprinsens politiska tendenser anfallas i tidningarne. — Förböner. — Lilla sessans födelse och döpelse. — Lilla sessans bröllop. — Drottning Lovisas vackraste diamanter 193

XI. **Svenska Radikaler**: Hämndedåd, mordbrand och skogskommunism. — Rättegångar till ytterlighet. — Sista schavottstraffet. — Tidningskommunismen i Sverige. — Ofantlig skogsåverkan med uppror på Öland. — Truppsändning på krigsfot, stenkastning och gevärseld. — Trefaldig skogsåverkan kring Pite elf, med våld och truppsändning. — Centralhospitalets i Upsala brand. — Tryckfrihets-utvexter. — Stockholms Arbetareförenings stiftelse. — Dess fester och talare. — Borg et Pärson. — Åtalet emot Borg. — Arbetareföreningens tidningar. — Sjöberg, Götrek, Löfstädt. — Norrbacka petition emot handtverksmästarne för näringsfriheten. — Folkets Röst. — Demokraten. — Proletären. — Arbetarevåld på Gustafsberg. — Brefvexling med norske agitatorn Marcus Thrane. — Kamrer Sandvalls cirkulär till folkskolelärarne. — Landshöfdingen Bergenstråhles kungörelse och erkebiskopens embetsbref. — Sandvallska katastrofen. — Gåsmarscherna i hufvudstaden. — Salmonibref. — Uggla deducerar revolutioners rättmätighet. — Arbetareföreningens adress till Thore Petré. — Petition om husagans afskaffande. — Försvar för Voltaire, i arbetareföreningen. — Knytnäfvarnes intelligens. — Barrikadkunskapen. — Landsortens arbetare. — Borgs et Pärsons polisförhör i Thranes sak. — Borg och Götrek afflytta från hufvudstaden 219

I.

Svenska Hofvet.

Konungarne Carl Johans och Oscars boningar i Stockholms slott. — Hofexpeditionen. — Hofvens meddelanden till officiella tidningen. — Konungens s. k. Bureau. — Beriktiganden. — Konglig polemik emot Svenska Tidningen. — Familjfördraget af 1812. — Bröderna Lewenhaupt. — Franska Moniteurens ställning till Ministre d'État. — Posttidningens till justitiestatsministrarne Posse och Günther. — Kulisser. — Bureaucratiens atvoghet. — Stockholms stad inbjuder *icke* konungen till Birger-Jarl-stodens aftäckning. — Rangstriden 1843 emellan Excellenser och Statsråder. — Konung Oscars tal vid högtidliga tillfällen. — Hans ömma välgörenhet. — Enkedrottningen Désirée ändrar fraser i sina riksdagstal. — Grefve Sandels. — C. v. Hohenhausen. — Kabinettskammarherrarne. — Robert v. Rosen. — Dr Nordenson. — Dr Liljewalch. — Dr Robert Lundberg. — Ch. Backman. — F. O. Bæckström. — Prins Oscars raskhet vid branden på Tullgarn. — Klander från hofvet. — Majestäternas nådegåfvor.

Konung Carl Johan bodde i Stockholms slott tvenne trappor upp, och den vanliga uppgången var trappan i vestra hvalfvet, hvarefter man gick in genom dörren till höger; statrummens fönster lågo åt Norrbro, småmmens inåt borggården; men vid vissa tillfällen, såsom t. ex. delvis under hans sista sjukdom, gick man upp i östra hvalfvet, dörren åt venster, och hade då färre förs alar att passera innan man kom till hans hvardagsrum och sängkammaren. Den vägen tog ock förf. af dessa anteckningar under de långa, dagliga besöken i yttre rummen första dagarna i Mars 1844, och mötte just der på förmiddagen den 8 den döendes svärdotter, uti yttersta drabantsalen. Hon kom då från motsatta sidan af samma förstuga, alltså den högra

dörren, inom hvilken, både såsom kronprins och konung, Carl Johans Son bodde. Genom sina småtrappor var hans våning förbunden med hans gemåls, en trappa upp åt samma sida. Dessa makars statrum hade fönstren åt Logårdssidan. Under Carl Johans våning var drottning Desiderias.

Slottets alla gångar och trappor blefvo förf. snart bekanta, genom de mångfaldiga anledningarne, han fick 1840—56, att både vid ceremonitillfällena och i hvardagslifvet besöka dem, först såsom härold bland andra extraordinarie tjenstemän i konungens kansli, sedan såsom referent eller historiograf för hofven i tidningarne, såsom tjensteman vid hofexpeditionen och slutligen såsom utgifvare af officiella tidningen.

För att underlätta trafiken på hofvet och mina kommunikationer med detsamma vid alla de tillfällen isynnerhet, då större ceremonier voro omgifna af talrika vaktposter, hade redan konung Carl Johan år 1843 utnämnt förf. till kanslist vid sin "Hofexpedition", och uniformen blef ett passe-partout. Dåvarande riksmarskalken, excellensen Brahe, som ombesörjde detta arrangement, tyckte, såsom han sade mig, att i utnämning till Canzlist låge "peu d'avantage" och ville att fullmakten skulle lyda på protokollssekreterare, hvilket jag å min sida afböjde, såsom i min tanke för tidigt, och dertill blef jag först tio år derefter nämnd af konung Oscar.

Sistnämnde konungs meddelanden till mig skedde dels directe vid audienser, dels indirect, än muntligen, än genom biljetter af riks- och hof-marskalkar, kabinettskammarherrar, adjutanter, lifmedici, hofpredikanter, bibliothekarie, hofintendenter och så vidare, men hufvudsakligen och oftast genom "H. M. konungens byrå." Hofvet utgrenade sina bestyr den tiden på följande sätt: riksmarskalksembetet, som måste närmast bära officiella omsorgen om "Kronans" glans och attributer samt konungadömets "imposanta emblemer"; hofexpeditionen, som utfärdade alla hoffullmakter och hade att biträda riksmarskalksembetet vid de stora statsceremonierna; hofmarskalkskontoret, som skötte det kongliga hushållet; hofintendenturen, som förvaltade konungens civillista och privatförmögenhet, samt

konungens bureau, som motsvarade ett handsekretariat, skötte hans korrespondens, utgjorde hans ombud inför utlandet i andra än politiska frågor, expedierade alla böneskrifter, skänker, redogjorde inför honom i korthet för utländska tidningarnes innehåll o. s. v. Chef för denna bureau var på den tiden öfverstekammarjunkaren grefve Erik Lewenhaupt och för öfrigt arbetade der öfverstelöjtnanten sedermera ståthållaren Lagerstråle, enkedrottningen Desiderias handsekreterare Ch. Backman, grefve Reinh. Rosen. Från denna bureau kommo till mig under konung Oscars tid en stor mängd af notiser och fingervisningar, äfven i den högre politiken, men stundom äfven andra önskningar, tillrättavisningar o. d. Ena dagen anmodades jag införa "den utmärkt väl skrifna artikeln i Svenska Tidningen om salig kungens politik 1812"; en annan dag skref bureauchefen: "Se här en interessant artikel i den annars mot Presidenten (Louis Napoleon) så fiendtliga Times." — "Jag bifogar några interessanta facta rörande den aflidne hertigen af Wellington och en bepröfvad kur emot invexta naglar, som inte är att förakta." — "Jag skyndar underrätta att man var mycket nöjd med lördagsproduktet. Artikeln vann bifall och är blott ett litet tillägg med blyerts dervid gjordt." — "Härjemte följer till införande den märkeliga artikeln, som gillades fullkomligen. Jag bifogar äfven till införande en godbit, som blifvit mig sänd ifrån en aktad landtman. Höga vederbörande har jag underställt densamma och är det med deras gillande, som jag nu begär plats för den." — "Närlagde artikel" "Ou en est le Socialisme" införes när platsen det medgifver. General Magnans divisionsordres i samma tidning införas med det snaraste." — "Närlagde af general en chef Changarnier utfärdade generalordres införas in extenso." — " Härjemte följa tvenne godbitar till att reproducera (*återgifva*, för att rätta sig efter Svenska Tidningens Rechthaberei" — samt den 31 Mars 1855: "Var god och sätt i den der artikeln i stället för "om Sverige icke lagt sitt svärd i vågskålen" denna mening: "om Sverige låter sitt svärd hvila i skidan." Jag hoppas denna förändring hinner verkställas. Äfven, om möjligt är, bibehålles "ingalunda" eller "icke" i stället för

det föreslagna "ännu icke". Läsaren torde observera att detta var just midtunder Krimkriget, och att "artikeln" i fråga bestod i en "tidningsöfversigt", rigtad emot Svenska Tidningen, som sagt att vi saknade generalstab, tross, fältläkare, sjukvård, armée-organisation, ordnad beväring, artilleriutrustning, kommissariat och tillräckligt befäl. Det skulle nu heta att om Sverige under nuvarande krig låter sitt svärd hvila i skidan, må man icke tro att en mångårig fred rostat dess klinga eller att svensk arm ej mera mäktar föra det; och att om Sverige således med lugn betraktar den pågående kampen, är det derföre att dess mål *icke* (i st. f. "ännu icke") rörer de förenade rikena. De så mycket omtvistade fyra punkterna inverka icke (i st. f. "ännu icke") på Nordens förhållanden" etc. Men på hösten s. å. skrefs från byrån till mig den 1 Oct.: "Var god kom genast upp till mig i H. Maj:ts rum, emedan jag har något angeläget som skall in i afton." På skedd inställelse fick jag en hel timma vänta i konungens lilla kabinett och slutligen befallning att trycka ord för ord följande rader i Posttidningen för samma afton, om det s. k. "Familjefördraget": "I Svenska tidningen för i går förekommer en uppgift, att det så kallade "Familjefördraget" af 1812 redan för 35 år sedan, eller på samma gång som de öfriga under loppet af nämnde år med Ryssland ingångna alliansfördrag, *upphört att ega gällande kraft.* Oaktadt denna uppgift bär alla spår af att vara tillförlitlig, tyckes likväl Aftonbladet ännu betvifla den, och vi hafva derföre ansett oss böra, å ort som vederbör, göra oss underrättade om förhållandet. Till följd häraf äro vi bemyndigade att förklara att den förstnämnda tidningens utsago är fullkomligt riktig och öfverensstämmande med de åberopade afhandlingarnes innehåll och ordalydelse."

Det öfveransträngda arbetet inom tidningsverlden hade så småningom gjort mig nästan all tjenstgöring inom embetsverken omöjlig. Den knappa penningetillgången inom de tre tidningar, hvilkas utgifvare förf. varit, nödgade till den största sparsamhet, och minst fyra af de detailer, för hvilka Posttidningen i senare åren bestod sig fyra olika personer, måste jag den tiden ensam

sköta; nu efteråt synes nästan obegripligt, huru det var möjligt att så lång tid dagligen använda mer än halfva dygnet vid skrifbordet. Mycken tid gick derjemte förlorad genom besöken hos ministern och på hofvet, hvilka besök och kommunikationer den tiden icke genom ombud kunde besörjas. Då som nu, ville både kamraterna inom pressen och herrarne af diplomatiska corpsen gerna, icke blott i hvarje "meddelande", utan ock i hvarje notis, se en uppenbarelse af regeringens sympathier och tankar, så att utgifvaren nödgades för hennes skull undvika många ämnen, och i nästan hvarje vigtigare sak inhemta hennes yttrande öfver "opportuniteten" af att vid det och det tillfället berätta eller ignorera, dröja eller hasta. Hvad som gick an i går, gick ofta icke an i morgon; det som troddes kunna i morgon berättas alldeles officielt, tillbakatogs dessförinnan helt och hållet, eller inskränktes till en privatnotis med uttryckta tvifvel om pålitligheten. Huru välvilligt man än i de allraflesta fall tillmöteskom vid förf:s täta, dels muntliga, dels skriftliga förfrågningar, både i kabinettet för utrikes brefvexlingen och på hofvet, så att man — till och med hos konungen sjelf — i möjligaste måtto lät mig slippa att *vänta* på företräde, medtogo likväl dessa dagliga kommunikationer en dyrbar tid; och då för tiden måste Posttidningens utgifvare sjelf öfvervara alla stats- och hofceremonier af vigtigare sort, till mycken tidsförlust. Med tacksamhet ihågkommer jag i dessa hänseenden såväl konungen sjelf, med hvilken jag hade flera oförgätliga samtal, som äfven dåvarande kabinettssekreteraren baron Manderström — "min *vän* Manderström", sade konungen alltid —, chefen för konungens enskilda byrå, grefve Erik Lewenhaupt, hans broder t. f. riksmarskalken grefve Mauritz L., konungens tjenstgörande kabinettskammarherrar och adjutanter, samt dessutom excellensen grefve Magnus Björnstjerna, justitiestatsministrarne grefvarne Posse och Sparre jemte herr Due (norsk statsminister), äfvensom de flesta bland den tidens statsdepartementschefer och öfriga statsråder. Deras bref i månghundrade-tal finnas ännu i behåll; månget fint drag i dem karakteriserar afsändaren samt gifver stundom en belysning af

förhållanden, som inför efterverlden fått ett stigande interesse. Mången obetydlig biljett gömdes endast för namnteckningen och autografens skull.

Posttidningens ställning, *efter* det beryktade munlåsets tid, var i politiskt hänseende mycket lik den af franska "Moniteuren". Till en tid hade ministrarne i Paris, hvar för sig, directe meddelat åt den tidningen hvad de ville ha införd; men sedan hade man funnit olägenheter deraf att somliga ministrar meddelade hvad kamraterna icke gillade, och så blef föreskrifvet att en enda bland dem, statsministern (le ministre d'État,) skulle hafva det bestyret, och att redaktören måste sjelf infinna sig hos honom en eller två gånger om dagen, för att *ur hans egna händer* emottaga alla ministeriella meddelanden. Fullt så sträng i försigtighet var man i Sverige icke. Arten af denna kommunikation i Stockholm upplyses lättast genom ett par biljetter från grefve Posse till mig: "Så vida icke mera fullständiga underrättelser på annan väg kommit Tit. tillhanda, önskar jag att inneliggande må i dagens blad blifva infördt (den 1 Juni 1847) A. Posse"; — "Inneliggande synes mig författadt i en ton, som icke passar för Post- och Inrikes Tidningen. Det är derjemte föga bevisande i sak, såsom endast bestående af frågor och deklamationer; och jag tror således att det icke förtjenar att införas. Emellan 9 och 10 f. m. träffas jag hemma hos mig (den 18 Juni 1847)": o. s. v. Denna position emellan tidningsutgifvaren och justitiestatsministrarne var numera den formligen öfverenskomna. men konung Oscar inskränkte sig såsom ofvan nämndes, icke till denna enda "linien", om jag så får kalla det. Knappt förgick väl en enda dag, som han icke genom någon af alla de ofvannämnda, och ännu flera, skickade mig uppdrag, befallningar. clauderade tidningsartiklar och utdrag ur ankomna bref. Utländska sändebud vände sig icke alltid till kabinettet; så finner jag, bland ett antal bref ifrån excellensen grefve Magnus Björnstjerna, t. ex. ett med följande strofer: "Min bäste Herr H—g. Preussiska ministern önskar mycket att få en af de tecknade artiklarna införd i Posttidningen, och skulle vara än mera tack-

sam, om de kunde föras in båda, den långa i utdrag, den korta in extenso. Om så ske kan, vore jag äfven tacksam å hans vägnar.“ Vid sådana tillfällen måste utgifvaren vara dubbelt varsam, om han ville hålla sina löften till den bestående regeringen, hvilket ökade bestyren och mängden af de åtgöranden, som dagligen måste medhinnas. Ofta nog måste han från andra håll taga till godo både förebråelser, såsom för brutna löften, smälek för ignorance, lättja och liknöjdhet, endast för att hålla sitt gifna ord till konung och regering — ty icke kunde han låta hvarje tillbakavisad insändare veta eller ens ana beskaffenheten af det smolk, som råkat komma i mjölken; stundom föranledd att utelemna ett kinkigt ord eller hel mellanmening, för att med resten göra insändaren till viljes, kunde han af förhållandena nödgas efteråt skjuta skulden på korrekturfel (sina egna, ty äfven korrektur måste förf. sköta) för att dölja rätta anledningen, och då med god mine underkasta sig bannor för slarf — just då han varit som aldramest raffineradt omsorgsfull. Att man bland mängden af så mångahanda besökande, under så kinkiga sysselsättningar och så oupphörlig brådska, också fick en eller annan ovän, kunde icke undvikas, helst menniskors ovänskap ej sällan förvärfvas till mycket ringa pris. Ganska ofta kommo anonyma bref, med infama insinuationer och hotelser. En dag inträdde en husarofficer i full uniform, med släpande sabel och klingande sporrar, med hotelser och skrämskott för att tvinga mig att upphöra uti tidningen vidare omnämna en allmänt bekant person af samma namn som officeren. Att med annat än kärfhet afspisa ett dylikt besök, var ju icke möjligt — hvilken än följden deraf kunde blifva. En annan gång, då ett skandalblad ville göra min person till föremål för träsnittskarrikatyr, inställde sig såsom behöfvande student, hvilken anlitade min barmhertighet, en snabbritare för att afteckna mina drag och figur, samt emottog ganska ogeneradt den penning, jag till hans understödjande under tiden framsökt. Af sådant föddes slutligen misstroende, förbehållsamhet och en nära nog fullständig likgiltighet för både bifall och klander; man öfvergick tigande till nästa

åtgärd eller omtanka, som skulle ombesörjas. Och derföre dömdes man ej sällan att vara slö, då man låt den misslynte prata utan att gifva ett enda gensvar. Vanligtvis var det ena tidningsnumret knappt inlagdt i pressen, innan omsorgerna för det nästföljande begyntes. Vid vissa tillfällen måste man tillochmed af vigtiga skäl låta ändra tidningens innehåll, under sjelfva tryckningen, t. ex. under konung Oscars långvariga convalescence efter den svåra sjukdom, han genomgick kort efter prins Gustafs död. Skälet var att bladet den tiden innehöll läkarebulletiner om prinsessan Eugenie, som också allvarsamt insjuknat, men om hvilken sjukdom man ännu icke vågade underrätta hennes far. Som denne hvarenda afton ville sjelf se Posttidningen, fanns ingen annan utväg än att först trycka det exemplar, konungen skulle få, och derefter insätta i tidningsformen bulletinen om prinsessan. Den, som har idée om boktryck, fattar lätt, hurusom man alltså måste vid hvarje sådant tillfälle uttaga ur pressen några motsvarande rader, och med hvilken tidsförlust denna åtgärd i den sista brådskande tryckningsstunden, kort före bladets utgifning, den tiden *precist* klockan 6 på aftonen, var förknippad.

. Sällan tillvägagick någon statsminister med den öppenhet, som C. E. Günther i sitt bref till mig af den 28 Juni 1849: "Efter genomläsning af den artikel, hvars intagande i Posttidningen Doctor Engström så enträget lärer påfordra, anser jag, ehuru någon anmärkning mot den ton, hvari artikeln blifvit affattad, visserligen ej kan göras, dess införande i Tit. blad hvarken vara af någon skyldighet påkalladt eller eljest med afseende på bladets tendens lämpligt, isynnerhet då artikeln kommer från en lätt igenkänlig person, som sjelf är tidningsredaktör och således ej saknar utväg att i sitt eget blad meddela allmänheten sina tankar. Jag berättigar Tit. att förevisa Herr Doctor Engström dessa rader, och att tillika säga honom att jag, i följd af äldre personlig bekantskap med Herr Doctorn, med nöje är beredd att för honom sjelf vidare utveckla grunderna för hvad jag här yttrat, i fall han behagar hedra mig med ett besök."

Men denna välvilliga hjelpsamhet, Styrelsens och Embetsverkens spetsar *efter* 1847 mot Posttidningen ådagalade, var långt ifrån lika oinskränkt i de lägre regionerna af embetsverken. Den yngre generationen hade temligen allmänt under de bullersamma oppositionsåren 1838—1848 blifvit anstucken af den s. k. rabulismen, och denna ansåg allt, hvad Aftonbladet diktade eller dikterade, såsom osvikliga trosartiklar. Till dem hörde också, att de personer, som deltagit i "Biet", vore "servilt", osjelfständigt folk, och den af Biets utgifvare, som numera utgaf Posttidningen, stod hos dessa yngre tjenste- och embetsmän i sådan missaktning, att de upplysningar eller handräckningar, han af dem understundom måste begära, ingalunda underlättades genom välvilja och skyndsamhet, utan han tvärtom ej sällan trakasserades och ohöfligt bemöttes. Personer, som tillbringade blott några få eller kanske ett par, rätt tunnt upptagna, timmar i "verket", innan de begåfvo sig för återstoden af dagen till det kära "Sällskapet", antogo ej sällan ett så öfvermodigt och snäft beteende och en så afsigtlig långsamhet, om icke tillochmed absolut vägran, både emot mig och mina utskickade, som alla voro inne i en daglig hvirfvel af brådska på klockslagsfot, att både sättet blef ödrägligt och saken ej sällan förhindrad. I sistnämnde fallet måste jag klaga hos cheferne och fick då visserligen rättelse, men äfven fiender. Jag förvarar ännu åtskilliga bref, som intyga dylik afvoghet, tillochmed hos en ceremonimästare vid hofvet, men isynnerhet från ett advokatfiskals- och ett landshöfdinge-embete uti mellersta delen af riket. Men en nytta hade det med sig: man lärde att tåla.

Konungens bud och befallningar tillskickades mig, såsom sagdt är, genom en mängd olika funktionärer. Enkedrottningen gaf bud genom sin förste hofmarskalk, och sin handsekreterare Ch. Backman; från dåvarande kronprinsens hof fick jag kommunikationer genom hans förste hofmarskalk, lifmedikus, adjutant, bibliothekarie och hofkamererare, allt som det föll sig. Några af dessa meddelanden måla så troget tiden och ställningen, att de torde böra något närmare omförmälas.

Vid tillfället af Birger-Jarl-stodens aftäckande på Riddar-

holmen hade Aftonbladet liksom förundrat sig öfver kongl. familjens uteblifvande från festen, och då skref till mig konungens förste hofmarskalk grefve Sandels, den 25 Oct. 1854: "Med anledning af A.-B:s yttrande den 23 dennes att "H. M. konungen och den kongl. familjen lära varit i underdånighet inbjudna", bör upplysas att hvarken H. Maj:t eller den kongl. familjen till nämnde högtidlighet varit inbjudne." Underrättelsen är underlig nog, men otvifvelaktigt sann, om ock till festkomiténs förtvifian. — Jag hade straxt derpå bedt grefve Sandels fråga konungen, hvar jag finge hemta uppgifter till beskrifning öfver aftäckandet af konung Carl Johans ryttarestod på slusstorget, och fick den 1 November till svar: "H. Maj:t sade mig att han tillsagt åt Baron Manderström att något skulle uppsättas angående ceremonien och att detta skulle sändas till Tit. Konungen har äfven tillåtit att Tit. af kommendanten får erhålla ordres och andra upplysningar, som kunna röra ofvannämnde ceremoni, och torde detta bref visas åt kommendanten såsom bevis att konungen gifvit sitt samtycke." En annan gång, då den vanliga nyårsbalen på börsen blifvit inställd, skref han: "Med anledning af Aftonbladets artikel rörande den inställda nyårsbalen tro vi oss med säkerhet kunna upplysa att betänkligheter hade hos vederbörande först uppstått, huruvida det vore lämpligt att, under den ännu fortfarande sjukligheten, samla 900 à 1,000 personer till en fest, hvarest värmen som bekant alltid är ganska stor och således lätt kan förorsaka förkylningar. Dessa betänkligheter anmäldes på högre ort, der de lära blifvit gillade. Vi anse ock för vår del att denna åtgärd varit af klokhet och omtanka föranledd. Hade åter balen egt rum, äro vi öfvertygade att anmärkningar ej uteblifvit mot de förmögnare klassernas rådande lystnad efter nöjen m. m."

Den 4 April 1843 skref kabinettskammarherren hos konung Carl Johan, C. von Hohenhausen: "Undertecknad, som till följe af sin hoftjenst vid fêten på slottet den 14 i förlidne månad egde att besörja placeringen af de högre dignitärer, hvilka spisade vid de Kongl. Personernas bord, anser sig pligtig att, med

anledning af ett gängse rykte, lemna den tillförlitliga upplysning att ej med ett enda ord någon fråga varit väckt om herrar statsråders placering framför Deras Excellenser, hvarken då eller förut vid dylika tillfällen. Som ryktet kastar en ridicule på en högt uppsatt man, hvilken dertill ej gifvit den ringaste anledning, anhåller undertecknad att en rättelse härutinnan måtte i Biet benäget intagas; men anhåller att den sker i redaktionens eget namn, lemnande *sitt* här nedanskrefne, såsom en försäkran att, i händelse af reclamation, personligen stadfästa uppgiftens tillförlitlighet."

Den 13 April 1849 skref en af konung Oscars kabinettskammarherrar: "Hosföljande 5 st. nummer af Avis-Salonens Nyhedsblad och 2 af Postefterretninger torde efter begagnandet blifva återsände till konungens vakthafvande kabinettskammarherre."

Den 5 Maj 1853 skref en annan sådan funktionär: "Då jag framförde Tit. underdåniga anhållan att få Hans Maj:ts tal, yttrade H. Maj:t sig icke hafva skrifvit eller ämna skrifva något. Sedan deputationen nu blifvit emottagen och talen hållna, förnyade jag anhållan om Talen, då H. Maj:t täcktes yttra att om måndag skulle de kunna erhållas; att i dag vore bäst blott i Tidningen införa att deputationen erhållit nådigt företräde, att det dervid hållna talet blifvit i nådiga ordalag besvaradt samt att Tit. hoppas i sitt nästa nummer blifva i tillfälle att meddela dem. Emellertid ber jag Tit. vara god höra till om måndag kl. 11 eller ½12. H. Maj:t yttrade att det vore bra om alla Talen, äfven kronprinsens, *på en gång* infördes."

Den 22 November 1847 skref Öfverstekammarherren grefve M. Lewenhaupt (längre fram sjelf Riksmarskalk:) "På H. Ex. Riksmarskalkens begäran får jag meddela att afskrifter af H. M. konungens i afton hållna tal komma att till de respektive Ståndens talmän blifva öfverlemnade, hos hvilka dessa tal således böra begäras, om Tit. önskar dem i sin tidning införa." — Den 23 Maj 1848 skref samme man: "Som det ej står i förlidet års relation att det saluterades från Skeppsholmsbatteriet

då danska flaggen hissades å den K. slupen. torde vara bäst att äfven nu utesluta saluten. Att utesluta "folkets lifliga glädjebetygelser", öfverenskommo vi (muntligen), men äfven att i stället införa något om det vackra vädret, som illustrerade landstigningen." — Den 23 Oct. 1851: "Tryck ingenting af ceremonielet i tidningarne, innan vi ytterligare talats vid:" och den 24: "Vid den 9 § i Ceremonielet blir förändring i likhet med hvad anmärktes i går af Tit. i biljetten, som ankom under min frånvaro. Var god besök mig i dag på f. m. i riksmarskalksrummen, så skola vi reglera äfven den." — Den 29 September 1852: "Till svar å i dag bekommen skrifvelse får jag nämna att ingen notifikation till stater och corpser tills vidare ordres här eger rum; att sorgebudets meddelande till enkedrottningen och kronprinsessan skett på enskild väg, ej officielt, medelst uppdrag direct från Christiania; att tacksägelse kommer att hållas i slottskapellet, utan ceremoni, nästkommande söndag, likasom i stadens öfriga kyrkor. Jag tror emellertid att det bästa, publiciteten kan göra, är att alls icke vidröra ofvanstående frågor tills vidare."

Den 18 Mars 1854 skref kronprinsens hofmarskalk, grefve R. A. von Rosen: "Efterstående torde i aftonens tidning införas: I anledning af DD. KK. HH. kronprinsens och kronprinsessans djupa sorg sker condoleance-emottagningen enligt vanligt bruk i H. K. H. kronprinsessans våning söndagen den 19 och måndagen den 20 Mars kl. emellan 7 och 9 e. m. Var god, sätt det i bättre mening, än hvad jag i hastigheten kunnat sammanrafsa." Den 12 Jan. 1855: "Vakthafvande kammarherren hos kronprinsen condolerade i måndags å kronprinsens och kronprinsessans höga vägnar, med anledning af H. E. grefve Bondes dödliga frånfälle, och i e. m. condolerar samme person med anledning af generalmajoren grefve Gyldenstolpes dödliga frånfälle samma slägtingar, som konungen och drottningen låtit condolera genom vice-ceremonimästarn. Ursäkta den korta och dåliga uppställningen af denna notis, men jag har rysligt brådtom." Den 17 Juli 1855: "kronprinsen och kronprinsessan jemte deras lilla dotter prinsessan Lovisa embar-

quera i morgon afton å ångfartyget Götheborg, för att påföljande morgon med detsamma afgå till Götheborg. Ankomsten dit beräknas till den 21 på f. m., då DD. KK. HH. med norska ångaren Lindesnæs vidare fortsätta resan till Norrige Hennes K. H. debarquerar vid badorten Sandefjord, der H. K. H. har för afsigt att begagna baden under loppet af en månad. Hans K. H. fortsätter deremot resan till Christiania, hvarifrån Han genast begifver sig till lägret vid Gardermo. DD. KK. HH:s uppvaktning utgöres af hoffröknarne Leijonhufvud, Sparre, kammarherren friherre (Louis) Wrede, adjutanten kapitenen von Dardel, lifmedikus (Robert) Lundberg samt undertecknad hofmarskalk."

Öfverhofpredikanten, Nordenson, skref den 2 April 1853: "Jag har i dag haft äran söka dig, men träffade dig tyvärr icke. Jag ville blott underrätta derom, att H. K. H. Prinsessan Eugenia, som för sin långvariga sjukdom icke kunnat deltaga med de öfriga i kyrkan, har i dag på f. m., efter af mig förrättadt skriftermål, enskilt i sina rum begått H. H. Nattvard;" och den 28 April 1854: "Bör det icke nämnas ett ord i Statstidningen derom, att H. K. H. Hertigen af Östergöthland före sin förestående afresa begick H. H. Nattvard sistlidne Marie Bebådelsedag? Eljest torde det förefalla allmänheten, som han så nyss före Påsk, då de öfriga höga anförvandterna communicera, afrest som ochristen och utan tanke på det angelägnaste. Den hel. akten förrättades i Hans enskilta rum, af undertecknad." Äfven de öfriga hofpredikanterna gjorde emellanåt dylika meddelanden.

Konung Oscars förste Lifmedicus, D:r Liljewalch, skref en dag: "För några månader sedan fanns i Posttidningen införd en af pastor Holmberg undertecknad notis om en gammal i fattiga omständigheter stadd soldat, hvars namn jag icke nu minnes. Skulle Tit. erinra sig hvilket n:r af tidningen, som upptog berörde uppsats och derjemte hafva godheten ställa ett exemplar deraf till min disposition, blefve jag derför förbunden. Hans Maj:t önskar nemligen erhålla kännedom om den gamle knekten och har icke observerat artikeln, om hvars tillvaro

han i dag händelsevis af mig vardt underrättad." En annan gång (1852) skref han: "I gårdagens Posttidning har blifvit förbigånget att (norske) Lifmedicus Faye deltager i behandlingen af H. Maj:ts sjukdom, hvarom jag ansett mig böra erinra, för den händelse Tit. skulle anse lämpligt att i morgondagens blad låta en ändring med afseende härpå inflyta. För egen del anser jag en så beskaffad upplysning så mycket mera på sin plats, som man annars, vare sig här eller i Norrige, skulle kunna komma på den tanken att Lifmedikus Fayes förmenta frånträdande skulle vara anledning till den vidtagna förändringen i bulletinernas underskrift, en förändring, som vidtogs dels derföre att det var obehöfligt att hvarje dag hopa 6 läkarenamn under ett embetsutlåtande, som är lika kraftigt om det är undertecknadt af en eller flere, och dels derföre att man fritog samtlige läkarne, med undantag af konungens tjenstgörande lifmedikus, från att qvarstanna på slottet ända till dess bulletinen icke endast blifvit justerad, hvari alla deltaga, utan äfven i flere exemplar utskrifven, hvilket deras öfriga göromål stundom förhindra. Jag begagnar detta tillfälle för att anhålla att få låna den landsortstidning, som icke allenast blifvit förundrad öfver en så enkel sak som denna, hvilket vittnar om klent omdöme, utan jemväl blifvit deröfver missnöjd, hvilket antyder ett föga välvilligt hjerta". o. s. v.

Kronprinsens Lifmedicus, Robert Lundberg, skref den 3 Januari 1853: "Härmed sänder jag dig bulletinerna. Kanske torde du låta inflyta i tidningen, att de två bulletinerna varit utlagda till genomseende i H. K. H. kronprinsessans salon. Derjemte vore det icke ur vägen om du nämnde att utom Archiater Edholm och undertecknad, Professorerna Huss, Retzius och Malmsten uppvakta Hennes K. H.;" och den 4 Mars 1854. under den lilla prinsens sista sjukdom: "Här sänder jag dig en bulletin, som du godhetsfullt torde besörja bli införd i afton. Medicinalrådet Berg begär korrektur, men jag har sagt honom att det är onödigt; — den 6: "Äfven får jag be dig införa Läkarenas underskrifter, i den ordning de stå i gårdagens bulletin;" — den 9: "Jag sänder här den bulletin, som

tgafs kl. 7 i morgse; i e. m. kl. 4 à 5 skall den andra komma, varom jag ansett mig böra underrätta på förhand;" — den 1 kl. 3 e. m: "Det ser ut, som det skulle bli innan dagens lut." Handsekreteraren hos Enkedrottningen Desideria, Ch. Backman, skickade äfven biljetter med underrättelser om H. Maj:ts välgörenhet och skref bland annat den 23 Nov. 1853: S. M. la Reine-Mère daigne m'ordonner de vous faire part du hangement, qu'Elle a fait à Son discours à l'ordre des payans, afin que vous veuillez bien observer ce changement dans e texte suédois, qui sera remis pour être imprimé. Ce changement se rapporte au dernier paragraphe de ce discours, que a Majesté a établi dans les termes suivans, qui devront être onservés dans le texte suédois: *"Pendant le cours de mes voyges* j'ai appris à apprécier davantage..." et le reste comme e projet. Vous aurez la bonté de remarquer, que Sa Majesté cru devoir ne pas faire mention spéciale de Son voyage le l'été dernier."

Bibliothekarien hos kronprinsen, C. P. Freidenfelt, skref len 5 Juni 1850: "Efter begäran har jag i dag framställt till H. K. H. kronprinsen Tit. önskan i afseende på våningens beskrifvande, hvilken önskan H. K. H. genast biföll, och intände härvid uti H. Majestäts yttrande, att någon *magnifience* uti beskrifningen ej särdeles borde framhållas."

Kronprinsens vakthafvande adjutant, kapitenen Edman, kref om lille prinsens sjukdom den 1 Mars 1854: "Med anedning af ärade skrifvelsen af denna dag har jag äran medela, att H. K. H. Hertigens af Södermanland sjukdom, *mig eterligt,* icke varit eller är af någon betänkligare art; hvarföre jag icke har något i saken upplysande att meddela, som an vara att i Post- och Inrikes tidningar införa."

Konungens tjenstgörande hofkamererare, slutligen förste ofintendenten F. O. Bæckström, hade många meddelanden att göra. T. ex. den 11 Maj 1850: "Det vore att obligera vederbörande lite hvar, om medföljande kunde i dag blifva infördt, och icke att desobligera undertecknad, om framställningen putsas eller arrangeras på annat sätt"; den 15 Juni 1850: "Med an-

hållan om ursäkt att jag icke muntligen insinuerade inneliggande till införande i afton, får jag nu anhålla derom, för att efterkomma H. M. Enkedrottningens önskan. De höga resande (bruden och hennes föräldrar från Nederländerna) äro redan signalerade i skärgården, och konungen reser omkring kl. 10 dem till mötes;" 1852: "Till förekommande af missförstånd i anledning af en i Aftonbladet förliden gårdag införd uppgift rörande Drottningens helsotillstånd meddelas att vid dylika sorgliga tillfällen, som det genom Hertigens af Leuchtenberg frånfälle. har från äldre tider iakttagits, att en kammarjunkare blifvit beordrad att tillstädesvara i Drottningens salon, för att kunna meddela förhållandet åt de personer, som af deltagande vilja underrätta sig om Hennes Maj:ts tillstånd och att lista till anteckning är framlagd i tre dagar. Så är äfven anordnadt för närvarande, och kommer att fortfara nämnde tid; och befinner sig Hennes Maj:t till helsan så väl, som hennes djupa sorg medgifver"; på hösten 1852: "Uti Fritzes bokhandel vid Gustaf Adolfs torg är utställd en buste i naturlig storlek af Högs. prins Gustaf, förfärdigad af norske bildhuggaren Borch. Denna buste, af en träffande likhet, är utförd i gips, endast såsom modell. Uti hvit Carraramarmor kostar bysten 250 norska specier och kan den, som åstundar, erhålla densamma. Konungen och Drottningen hafva gjort beställningar af busten i marmor": — den 6 Oct. 1853: "I går förmiddag kl. 10 kom elden lös i Tullgarns slott. Anledningen lärer varit att bjelkar varit omfattade af någon skorsten och sålunda förmodligen genom skorstenseld tagit uti timret. Med godsets folk och närmaste granskapets arbetades ifrigt hela dagen, men icke förrän kl. ½5 e. m. var branden alldeles släckt. Det yttre taket hade till större delen nedbrunnit, men utan att göra skada under brandbotten. Hela den kongl. familjen mår väl och har varit fullkomligen lugn. Prins Oscar har med outtröttlighet och utmärkt lugn ledt större delen af släckningsarbetet;" — den 3 Nov. 1853: Jag anhåller ödmjukligen att bifogade måtte i afton komma i Posttidningen. DD. MM. skulle se med nöje att den omtalade lithografien till fördel för Cardon kunde utkomma och

taga faveur, och Cardon är rädd att blifva förekommen, innan han hinner ut med sin, af en annan som copierat efter en copia, gjord åter efter en annan copia af originalet. Cardons lithografi är särdeles vacker och väl lyckad"; — den 24 Januari: "Jag har fått skäl att tro, det man skulle träffa vederbörandes mening — i afseende på dementi åt Aftonbladets berättelse om konungens resa till Norge — om man skref t. ex.: "Aftonbladet för i går innehåller m. m. Äfven vi hafva hört berättas att konungen ämnar begifva sig till Christiania till storthingets början, men beträffande tiden för afresan tro vi ej att någon dag ännu blifvit bestämd, och aldraminst kan den komma att äga rum den 28 dennes, emedan vi med säkerhet veta att DD. MM. då ämna gifva en större bal uti festvåningen, till firande af kronprinsens höga namnsdag." (Uppställningen och uttrycken hållas egentligen ej på)"; — den 24 Febr. 1854: "Sedan åtskilliga tidningar omnämnt DD. MM:s tillämnade badsejour i Särö och särdeles derför att vid uppgiften är ett väsendtligt misstag allmänneligen begånget, som möjligen kunde göra skada och olägenhet för enskilta, skulle DD. MM. icke ogerna se, att Posttidningen af sig sjelf upptoge samma nyhet, men med tillägg att rum äro för Dem tagna till *andra* terminen"; — den 15 Juni 1854: "Bulletinen i går om konungens ankomst till Gottland var mycket intressant och alldeles öfverensstämmande med konungens eget bref till drottningen, som hon hade den nåden att i går upplåsa i min närvaro på Haga"; — den 4 Juli 1855: "Min hedersbroder! Härmed får jag på befallning sända de af konungen yttrade ord vid Fan-utdelningen i går. De böra införas i Posttidningen i afton. Dessutom får jag meddela att regementspastorn lektor Ahlbergers tal vid samma tillfälle, som så väl af konungen som öfriga närvarande vann bifall, också önskades blifva infördt"; — den 24 Aug. 1855: "Från drottningens kammarherre har jag nyss erhållit bref med underrättelse att H. M:t vore missnöjd med uppgiften om middagen på Tullgarn den 21, som Hon fann öfverdrifven allt för mycket. Hon vill ändring deruti, så att i tidningen skulle genast införas ungefär följande: att

H. M:t till den 21 till middag på Tullgarn inbjudit några få af grannarne, ett mindre antal personer. Likaså är Hon ej nöjd med att officiela tidningen upptager det förmodade namn, hvarunder en Prins reser incognito, då meningen är att denna incognito skall vara verklig och då, såsom nu lärer vara fallet, de begge uppgifna namnen lära vara oriktiga, så kommer det att gifva tort åt tidningens pålitlighet"; — "Till följd af uppmaningen utaf kyrkoherden Tolff i här bifogade Tidningen, har konungen befallt att 100 rdr bko skulle skickas till den fattiga barnaföderskan. Vi äro ju euse om att sådana drag af konungens välgörenhet, framkallade af endast hans eget hjertas drift, som söker sjelf upp nöden och behofvet, för att lindra och hjelpa, väl förtjena att komma till allmänhetens kunskap."

Bland de beskyllningar och anklagelser, som vid denna period (1851) med en viss omsorgsfull beräkning ihärdigt utslungades om konungahuset och isynnerhet om konungen, var äfven den att H. M:ts sparsamhet uppnått höjden af njugghet; och denna insinuation begagnades isynnerhet vid de tider, då frågor om första hufvudtiteln skulle vid riksdag förekomma. Småningom trängde dessa föreställningar icke blott ned i den ofta afundsamma, torftiga massan af folket, utan ock i den mera behållna och välmående medelklassen i hufvudstaden. Nu begynnte den, enligt de radikales nyare theori att man skall börja med alla inpreglingar redan i skolorna, äfven inympas på den späda generationen, som knappast blifvit torr bakom öronen. De s. k. "rännstensungarne" samspråkade på öppen gata om detta ämne; och i en skola för väl situerade borgares barn, hållen af en hofpredikant, insöp förf:s egen son, vid föga mer än sex års ålder, denna kunskap, hvilken han helt oförstäldt och med liflig indignation naturligtvis upprepade i hemmet. Nu tyckte förf. att saken gick för långt, och berättade anekdoten för konungen, vid nästa företräde, samt bad honom låta gifva mig en förteckning på hans gåfvor under loppet af ett enda år. Det var först efter upprepade och ihärdiga föreställningar, huru de spädas hjertan förgiftades genom

dessa infama fabler och monarkismen hos den kommande generationen alltifrån vaggan undergräfdes, konungen kunde förmås att till min begäran samtycka. Sluteligen gaf Han dock sitt löfte, så att man kunde få sätta sanningens yxa till roten på dessa lögnens slingrande krypvexter, genom en artikel i Posttidningen den 25 April 1851: "Ändtligen har det lyckats oss att, till och med hos konungens egen hofförvaltning, komma i besittning af fullt autentiska uppgifter, hvilka vi hoppas icke missbruka genom deras öfverlemnande på detta sätt i allmänhetens händer och hvilka utvisa beloppet af de från *H. M. konungens enskilda kassa ensamt inom Sverige* verkställda utbetalningar till nyttiga och milda stiftelser samt pensions- och gratifikationstagare på ett enda år (1850), nemligen:

till nyttiga och milda stiftelser	bko rdr	14,590: 10. 6	
pensioner och nådegåfvor	„	108,366: 33. 8	122,956: 44. 2

och häruti äro *hvarken* gratifikationer till trupper eller nådegåfvor under konungens resor inberäknade, samt *intet* af de betydliga belopp, som, dels i Norrige, dels annorstädes utom Sverige, af konungens handkassa årligen utgifvas till behöfvandes understöd, ej heller anslaget till k. theatern. *H. M. Drottningen* har under loppet af samma år, 1850, låtit, *ensamt inom Sverige*, utbetala

i pensioner och almosor	bko rdr	8,876: — —	
gratifikationer och gåfvor till välgörande ändamål . .	„	4,758: — —	13,634: — —
		Summa bko rdr	136,590: 44. 2;

så att DD. MM., på ett enda år, till behöfvandes och nödlidandes understöd, ensamt i Sverige, af sin enskilda kassa utdelat mer än Tvåhundradefyratusende riksdaler riksmynt. Vi

öfverlemna åt hvarje samvetsgrann läsare att bedöma de förhållanden, vi nu framställt."

Och kan läsaren gissa, hvad detta vädjande till samvetsgrannheten hade för verkan på andra tidningar? Jo den att t. ex. Bore, som talade om saken den 1 Maj, undvek att nämna siffrorna, men insinuerade att beloppet utgått till "hoftjenstemän och betjente"; att "Rätt och Sanning på allvar" påstod posttidningsartikeln vara osannfärdig och att hofvet tilldelade de fattige endast 20 à 30 rdr i veckan; Bohus Läns Tidning lät en korrespondent från Stockholm förklara artikeln utgöra "en om möjligt ännu vrängdare framställning". Att den uppgift, Posttidningen meddelat, var ett dokument af fullkomligen juridiskt tillförlitlig officiel beskaffenhet och utgjorde ett af vederbörande intendent till riktigheten bekräftadt utdrag af räkenskaperna, hjelpte inför sådane "samvetsgranna" herrar naturligtvis allsicke, ej heller upplysningen att utdelningen till de fattige skedde genom trenne olika embetsmän: kabinettskammarherren, förste hofintendenten och hofkamereraren, och att ensamt det slaget af allmosor, som genom *en* af dem hvarje Lördag utgåfvos, i *minsta* beloppen (hvilket slag "Rätt och Sanning" troligen åsyftat) voro så talrika, att de på ett år eller 52 lördagar medtogo mera än 45,000 rdr rmt. Sådan var den tidningspress och den tryckfrihet, som, framför alla Konungar och Folk, fortfarande måste vara och förblifva under alla förhållanden obehindrad och — fri.

Vi måste likväl, sanningen till pris, denna gången undantaga Aftonbladet, som derom yttrade den 30 April 1851: "Ehuru Posttidningen icke gjort någon specifikation af de utdelade summorna, anse vi dock uppgiftens riktighet icke böra betviflas, då det är ett allmänt kändt faktum att DD. MM. snart sagdt dagligen belägras af en mängd hjelpsökande. Det har också alltid förefallit oss såsom en småaktig orättvisa, när vi stundom sett insinuationer i tryck framkomma om en förment alltför stor njugghet hos de kungliga Personerna, helst man känner många exempel på motsatsen och på en verkligen ädel frikostighet. Vi nämna detta, utan att för öfrigt deraf draga

igra vidsträcktare slutsatser, enär det ostridigt måste anses llhöra agremangerna af det kungl. husets höga ställning, att ınna utöfva en sådan frikostighet, och detta jemväl till en ɜtydlig del ingår i — beräkningen af behofvet utaf anslagsımmorna" (!)

Dessa smånotiser, alla af oskyldig beskaffenhet, visa emelrtid, med hvilken möda och omsorg hofvets förhållanden den den omsågos; och innehålla dessutom flera vackra drag, till ɜlysande af konung Oscars välgörenhetsanda och uppmärkımhet. Den tiden var hofvets görande och låtande, i högre rad än nu, å ena sidan omhuldadt af allmänhetens deltagande ch tillgifvenhet, om också å den andra, radikalernas, sida ɔremål för bittrare hätskhet än nu för tiden. Pietet och eneration voro på den tiden ännu icke utdöda känslor.

II.

De nya Samhällslärorna.

)en moderna sällheten. — Terrorister, kommunister och socialister. — Den som har jern, har också bröd. — Louis Blanc och Cabet, om association. — Arbete efter förmåga, men bröd efter behof. — Fröet till revolutionerna: längtan efter hvad man icke har. — I skolen varda såsom Gud. — Proudhon fördömer kommunism, socialism, ikarism, arbetets organisation, phalanstèren och humanitären. — Proudhon ogillar sjelfva revolutionen. — Lamennais, Eugène Sue, Emile de Girardin. — Småtheatrarnes nyårspjeser. — Proudhons manifest om revolution genom krediten. — Korsets lära genom A+a och det nya samhället genom A=a. — Cabets ikarien och ikarister. — Hemliga samfunden. — Helgonen S:t Just och Robespierre. — Röda styrelsen 1849. — Berlinerdemokraternas valoperationsplan. — Barrikadplanen i Berlin. — Tyskarne i Amerika. — Elementarskolläçarnes delaktighet i hvälfningarne. — Kyrkan ställd på oinskränkta demokratiens grund. — Judarne. — Folkets mysterier. — Romieu om Röda spöket.

Vi stå, sade G. de Molinaire, öga mot öga med en armé af fanatiker, som med en viss rättframhet i uppsåtet tro sig

tjena folkets intressen och civilisationens sak, då de låta oss undergå plundring och massacre. Deras sträfvan att göra oss allt möjligt ondt, åsyftar, enligt deras försäkran, vår högsta lycka. Deras ändamål helgar alla medel, till och med mord. De äro frihetens jesuiter. Den dag, då det gäller att hugga in på reaktionen, förena sig socialister och revolutionära af alla färgskiftningar till en enda tätt sluten armé, under förbehåll att dagen derpå förnya sina stridigheter inbördes. Den socialistiska arméen har tre hufvudafdelningar: 1) den terroristiska (de röda), 2) den reglementära (kommunisterna) och 3) den anarkiska (de fria socialisterna).

Terroristerna räkna sina anor från år 93. I våra dagar anfördes de af Blanqui och Barbès; det var Barbès, som äskade en milliard af de rika; det var Blanqui, som yrkade 1) borgaregardenas allmänna afväpning och 2) arbetarnes allmänna beväpning. Låtom oss icke såsom stympare stanna vid blotta theorien: varom praktiska, det enda säkra praktiska medlet är styrkan. "*Den som har jern, har också bröd.*" Detta är hufvudsumman af terroristernas lära. Med denna maxim gick man år 93 tillväga på följande sätt. Första åtgärden var att taga vapnen ifrån borgerskapet; efter insurrektionen den 10 Augusti blef nationalgardet upplöst och sectionerna i stället beväpnade. Stadens barrierer stängdes den 27 Augusti (1792) om aftonen, och vid visitationer ur hus i hus arresterades alla som misstänktes för royalism, inom två dagar 12 à 15,000 personer. Men som det blef svårt att vakta, beslöt man slakta. Två à trehundrade proletärer, "patrioter", försedda med mordvapen, åtogo sig, mot 40 sous pr dag, hvilka punktligt och offentligt betaldes af vederbörande embetsverk, att "rensa fängelserna", och med detta enda hugg mördade man 7 à 8,000 s. k. "aristokrater". Departementerna skreko öfver denna patriotiska manöver, kallade den en förbannelsevärd massacre — Paris nödgades för återstoden vidtaga en mildare metod: revolutionstribunalet, och "jernet" antog då formen af guillotine. Husegare och portvaktare måste på portarne fästa listor å alla husets inbyggare, bagarne förbjödos

sälja bröd till någon, som icke kunde uppvisa säkerhetskort; alla resande, som icke kunde med betyg styrka sin "civism", släpades genom "tribunalet" under "jernet." Arméerna skulle rekryteras: man tog ut borgaresönerna och skickade dem emot Vendée-insurgenterna — så fick man kanonfödan; skattkammaren måste fyllas: man guillotinerade de rika och seqvesterade deras rikedomar, såsom Marat i bildspråk yttrade: "då de icke lära godvilligt gå in på att blifva sansculotter, så får man tvinga dem dertill, genom att icke låta dem behålla något som de kunna skyla — benen med". Tvångslån togs af borgerskapet i Paris, allt efter inkomst från 1,000 till 50,000 francs, i så hastigt stigande progression, att den som hade 50,000, fick afstå 20,000. Affärsmännen beskylldes för "negociantism", som förklarades innebära "incivism", särdeles emedan de höjde priset på metaller och varor, när man ville betala med republikens pappersassignationer. Till en början straffades med sex års arbete i jern hvarje affärsman, som beträddes med att hafva "sökt tillvägabringa olikhet i värdet mellan assignationer och klingande mynt"; men Marat, som hatade alla halfmesurer, föreslog snart att "räkna i jern" med "monopoleurerna" — d. v. s. att guillotinera. Snart derpå hemsökte sansculotterne dem, som sålde lifsmedel, och togo mot underpris, slutligen utan all betalning, hvad de önskade. En mängd bodar plundrades. Departementerna skreko nu öfver dessa "varureqvisitioner", kallande dem rentaf "stölder", och efter februarireqvisitionerna kom "maximum", liksom revolutionstribunalet kommit efter septembermorden. Maximum var en taxa på lifsförnödenheterna, uppgjord, i början af municipalitetet, men sedermera af staten, d. v. s. sansculotterna. Plundringar benämndes "patrioters obetydliga misstag" och klagan öfver dem kallades "en snikenhet som måste allvarligt bestraffas". Så skaffade man sig bröd med jern. Sådana röda återfick man 1848, och att dessa åtgärder bragt den första republiken till undergång, hade skett, sade de, blott derföre, att man i det röda icke gick så långt som man bordt. Månne någon kan säga så om 1871?

Terroristerna sågo i de öfriga socialist-afdelningarne endast utopister. Kommunisthopens anförare 1848 var Louis Blanc. Till en början hade han i Cabet en medtäflare; men denne inskränkte sig snart till experimenterna med de några hundratal Icarister, han bedårat. Louis Blanc var alldeles afgjord kommunist och vidkändes både namnet och saken, förklarande sig vara efterträdare till kommunistkonspiratören Baboeuf, hvars association hette "La societé des égaux". Deras lära var: "eländet och slafveriet härröra från *olikheten* menniskor emellan, och denna åter från olikheten i förmögenhet, som således är samhällets värsta gissel och verkligen ett brott emot det allmänna. För att vinna jemlikhet, gå vi in på allt och göra rent hus. Äfven konsten må gå under, om den hindrar verklig jemlikhet." Efter fullbordad revolution slippa de mindre bemedlade att återvända till sina förra obeqväma boningar, ty "de olikes" skola omedelbart åt dem upplåtas. De rika skola släppa till möbler, som erfordras för Sansculotternas trefnad. Louis Blanc trodde också på "arbetets organisation", hvarmed han så olyckligt experimenterade i Luxemburgpalatset. "Vi ha förklarat, sade han, att alla ega samma rättighet till uppfostran, lycka och arbete; denna likhet i rättigheter är jemnlikhetens lifsprincip och associationen jemnlikhetens nödvändiga form; associationens ändamål är tillfredsställandet af allas intellektuela, moraliska och materiella behof enligt denna formel: *af hvar och en efter dess förmåga och åt hvar och en efter dess behof* = arbete efter hvars och ens förmåga, men förtäring efter hvars och ens behof. All makt i en demokrati bör vara medel för vinnandet af detta mål, enligt formeln: statsinrättningen är folkets tjenare". Huru skulle nu produkterna fördelas till konsumtion? Hvem skall afgöra om jag "behöfver" blott 5 francs, men min granne 10? Kan man icke påfinna en chreiometer, en behofmätande machin, så får väl någon annan afgöra behofvet, och hvem kan detta bli om icke staten, och detta genom förgodtfinnande, d. v. s. godtycke. Sålunda blefve staten ingalunda en folkets tjenare, utan folkets värsta despot, liksom despotismen alltid

måste blifva ultima ratio i Louis Blancs och öfriga kommunisters system.

Uti spanska deputerade kammaren yttrade i Februari 1849 hr Donoso Cortèz: "det är hvarken förtrycket eller eländet, som utgör *fröet till revolutioner;* detta frö finnes städse uti mängdens uppeggade längtan efter hvad den icke har, en längtan, som folktribunerna förstå att använda efter sina syften. I skolen blifva såsom de rika, är trollformeln vid socialistrevolutionerne mot borgerskapet; I skolen blifva såsom adelsmännen, är lösen vid medelklassernes revolutioner mot aristokraterna; I skolen blifva såsom Konungarne, se der ordet vid aristokratrevolutionerna mot krönta hufvuden; I skolen blifva såsom Gud, var formeln som framkallade den första menniskans revolt emot Skaparen. Sådane voro de lockmedel, man begagnade vid alla revolutioner, från och med Adam, den förste rebellen, intill Proudhon, den yngste smädaren."

Ja, Proudhon . . . .

Märkvärdiga voro denne genom sin logiska skarpsinnighet längre fram farligaste socialistchefs egna yttranden ett par år tidigare (uti hans "Système des Contradictions économiques" och "Création de l'Ordre dans l'Humanité") om de nya lärorna. Hörom till ex.: "*Kommunismens* hemlighet består i att sätta menniskan kollektivt, i stället för individen, i hvar och en af samhällslifvets funktioner: produktionen, utbytet, konsumtionen, uppfostran, familjen. Och då denna nya evolution icke försonar och icke upplöser något, så öfvergår den olyckligtvis, liksom de föregående, till orättvisa och elände . . . Dessa skenhelige reformatorer äro, i sjelfva verket, egendomsrättens maskerade anhängare; de begynna med att predika kommunism, och sedan konfiskera de den gemensamma egendomen till förmån för sin buk . . . Kommunismen är icke vetenskapen, den är förintandet. Hon undertrycker så många ord, idéer och facta, att de genom hennes omsorger bildade subjecter icke mer skola behöfva tala, tänka eller handla: de skola vara ostron, utan verksamhet eller känsla fästade vid sidan af broderlighetens klippa . . . Gemensamhet är *socialismens* olycks-

ord, och det är derföre, som socialismen icke är något, aldrig varit och aldrig skall blifva något; ty gemensamhet är förnekelsen i naturen och i tanken, förnekelse af det förflutna, närvarande och tillkommande . . . Kommunism är olust till arbete, leda vid lifvet, tankens undertryckande, Jagets död. bekräftelse af ett Intet . . . kommunismen kan hvarken ordna eller producera eller fördela; arbetet är i hans ögon misstänkt, rättvisan inger honom fruktan . . . Såsom en realisationens och framåtskridandets man tillbakavisar jag med all kraft den på idéer tomma, vanmäktiga, omoraliska socialismen, endast i stånd att dupera och att bilda skälmar . . . Alla samhällsutopier, ifrån Platos Atlantid till Cabets Ikarien reducera sig, i sin inskränkta bemärkelse, till uppträdandet af den ena antinomien efter den andra . . . Kommunismen är sjelfva negationen af samhället till dess grund . . . Den som predikar allmänna val såsom enda principen för ordning och säkerhet, är en lögnare och charlatan; han bedrar folket. Suveränitet utan kunskap är blind. (Création de l'Ordre p. 414). Det störstå hinder, jemnlikheten har att besegra, är ej den rikes aristokratiska högmod, det är den fattiges oregerliga egoism (Système des Contradictions économiques T. I, pag. 383) . . . *Louis Blanc* dömmer om både logik och statshushållningslära, som den blinde om färgen. Utan arfvet gifves det ej mer vänner eller hustrur, hvarken förfäder eller efterkommande, icke ens slägtingar på sidolinien; ty, trots den sublima bilden af det medborgerliga broderskapet, är det tydligt, att *om alla menniskor äro mina bröder, så har jag inte någon bror.* Just då skulle menniskan, isolerad bland sina jemlikar, känna tyngden af sin bedröfliga individualitet; och samhället skulle, beröfvadt alla band och ådror, falla till stoft likt en uttorkad mumie . . . Derföre att menniskorna dö och samhällena ombildas, är arfvet nödvändigt; derföre att familjen aldrig bör dö, måste man emot den rörelse, som oaflåtligen bortför generationerna, sätta en princip af odödlighet, som räddar dem . . . Det säges att Louis Blanc har begynnt att allvarligt studera statshushållningen. Första frukten af detta studium måste bli

att han återkallar sin skrift om *arbetets organisation* och reformerar alla sina åsigter om makt och om styrelse . . . Nu om Fourier och *phalanstèren:* det var med barnsliga kombinationer, Fourier förnötte tre fjerdedelar af sitt lif, utsläckande det ljus, som hade bordt belysa det, i röken af sina uppfinningar. Då äktenskapet förlorat sin yttre attribut, blir det för qvinnan en abstraction, ett godtyckligt band, som icke stödjer sig på någonting reelt och derföre skall upplösas vid första känsla af leda. Gemensamhetsprincipen för qvinnor är detsamma som organiserandet af smittsam sjukdom. Bort ifrån mig Saint-Simonister, Fourierister och andra prostituerades grundsatser, de der tillvälla sig domsrätt att förena den fria kärleken med blygsamheten! Bedröfliga illusion hos en föraktad socialism, det yrande rusets sista dröm . . . Och nu till *"humanitärerna"* (Pierre Leroux). Det är mig omöjligt att underskrifva denna förgudning af vårt slägte, hvilket hos de nya atheisterna icke är annat än ett, det sista, echo af de religiösa faror, som under namn af humanism och mysticism åter införa fördomen, vanan, slappheten och eländet. Det är mig omöjligt att antaga denna nya religion, för hvilken man fåfängt söker intressera mig genom att säga mig att jag är dess Gud . . . Broderligheten finnes icke till, det är allmänt erkändt; och socialismen, i stället att uppsöka dess beståndsdelar, inbillar sig att det är tillräckligt att tala. Må broderlighet finnas, säger hon. Men broderlighet *kan* icke finnas. Hvarföre då oupphörligt låta broderligheten, den kristliga kärleken, uppoffrande tillgifvenhet och Gud komma in i ekonomiska frågor? Bröder? så mycket du behagar, bara jag får vara den äldre och du den yngre, bara samhället fördubblar min andel. Kärleken? jag påstår att du icke stort älskar mig och känner mycket väl att jag icke älskar dig; din vänskap är bara låtsad, och om du verkligen älskar mig, är det blott af egennytta . . ." o. s. v. Så långt Proudhon, vid *den* tiden.

På vintern 1850—51 skref ytterligare samme Proudhon i "l'Assemblé nationale": "Socialismen är den sista fantasien af ett till delirium hunnet fylleri. När regeringen står be-

röfvad hvarje utväg, nationen uppslukat alla sina besparingar, landet står utan produktion och handel, Paris uthungradt och blokeradt af departementerna icke mer betalar, icke mer expedierar, icke mer får någon tillförsel; när arbetare, demoraliserade af politiken på klubbarne och arbetsbristen i verkstäderna, måste göra sig till röfvare, för att uppehålla lifvet; när en million hamnbusar gör korståg mot eganderätten, staten äskar medborgarnes silfvergafflar och smycken för att föra dem till mynthuset, husvisitationen blir enda sättet att uppbära skatterna, uthungrade skaror kringströfva landet och organisera plundringstågen, lösdrifveriet blir allas lefnadsvilkor; när bonden med bössan i hand måste vakta sin skörd och derföre upphör att så; när arbetarne, tämjda af hungersnöden, öfverlemna sig åt vanäran; när den första kärfven sköflas, första boning stormas, första kyrka ohelgas, första brandfackla tändes och första qvinna skändas, första blod utgjutes, första hufvud faller; när förödelsens styggelse ligger utbredd öfver hela Frankrike — då, *ack då, skolen I begripa hvad en revolution vill säga.* En trashöljd, hetsad, väpnad massa, rusig af hämdlystnad och raseri; pikar, yxor, dragna sablar, slagtarknifvar och släggor; staden dyster och stum, portarne stängda och bevakade, husen genomsprängda, fängelserna stormade, fångarne slagtade, larmkanonen dundrande; polisen inne i familjernas sköte, misstänkta åsigter, bevakade ord, observerade tårar, räknade suckar, belurad tystnad, spioneri och angifvelser; obevekliga reqvisitioner, tvångslån och progressiva lån, pappersmyntet underkändt; varu-uppköp i mängd, för att skinna andra, matvaror nedgräfda, fruktan för hungersnöden ännu fasligare än sjelfva hungern; inbördes krig och främmande härar vid gränserna; nedriga afsvärjelser, hycklade affall, gemena förnekelser, obändiga, obarmhertiga prokonsulater, allmänt välfärdsutskott, högsta tribunal med kopparhjerta, fasa och schavotter — *se der frukterna af en revolution* . . . Hvad angår socialismens handlingar och beteenden, afstår jag att tala om dem; det skulle öfvergå mitt tålamod, skulle nödga mig att afslöja alla slags skamligheter; jag afskyr af alla mina krafter

denna vanmäktiga, osedliga socialism. som till intet annat duger, än att skapa narrar och bedragare. Hvad mig vidkommer, förklarar jag inför denna helvetiska propaganda, denna skamlösa sensualism, detta smutsiga skriftställeri, denna lögnaktighet, denna sinnets och hjertats slöhet, som börjar bemäktiga sig en del af arbetarne, — att jag är ren från de socialistiska skändligheterna. P. J. Proudhon."

Vi kunde äfven citera Lamennais, Eugène Sue och Emile de Girardin. *Lamennais* t. ex.: "Bergmännen (les Montagnards) förlåta hvarken börden, emedan de sjelfva upprunnit ur dyen, eller rikedomen, emedan de så länge afundats den, eller talenterna, emedan naturen nekat dem sådana, eller kunskapen, emedan de äro okunnige, eller dygden, emedan de äro fördjupade i brott, eller sjelfva brottet så snart det innebär något slags öfverlägsenhet. För att skildra franska revolutionen, denna förskräckliga härfva af brott, uppnedvändning och slagtande, dessa proscriptioner, dessa gräsliga orgier, dessa skrän af gudsbespottelse, detta tunga dån af hammaren som krossar, af yxan som i slagtoffrets kött inträngер; dessa fasansvärda smällar och detta rytande af vedervärdig fröjd, som förkunnar den vidsträcktaste massacre; dessa floder fyllda med lik, dessa förbrända tempel och städer, dessa mord, dessa tårar och detta blod . . . för att skildra alla dessa rysligheter, skulle man nödgas låna helvetets språk, likasom somliga vilddjur derifrån låna sin ilska. Och här skulle finnas i dag passioner, ännu mera blinda än dessa, och som icke för ett ögonblick skulle afstå från hvarje annan strid, när på en gång ur de hålor, der de dolt sig, civilisationens förbannade uppträda, fläsande af raseri, för att skaka samhället i dess innersta grundvalar! Den, som då tvekar att resa sig upp till det allmännas försvar, är icke menniska, utan den värsta niding." Eller *Eugène Sue* t. ex.: "De der hederliga karlarne vilja utplåna och nedrifva alla slags privilegier och alla slags nu befintliga företräden, af intet annat skäl, än för att på denna liberala och jemnade plan i sin tur och till sin fördel få bygga upp sitt eget lilla aristokrathôtel. Allt hvad den betalande och sansade

mängden af nationen vinner på dessa hyggliga och storartade socialistiska nybyggnadsföretag på *bred basis*, såsom de utan att skratta verkligen kalla det, är att med rysning få tänka på, att hvem som helst i sin ordning har rättigheten att få lust att spela arkitekt; är att få betala och betala; är att få på en gång kläda upp diverse trastiggare och fullproppa packet." Eller *Emil de Girardin* t. ex.: "Republiken är den jemmerligaste och blodigaste förvillelse, någon kan drömma till." Pariserpubliken, färdig att skratta åt allt, skrattade också, redan i början af 1849, åt sina småtheatrars nyårspjeser och deras kupletter, till och med denna:

Man förr sitt hemland "älskade",
nu kallas det "demokrati."
Och hvad är ordet "liberté"?
ett samfund blott med storm uti.
Att ändra namn, är allt som händt:
vår konung kallas President,
vår fattigdom "egalité"
och knytnäfsslag "fraternité."

Låtom nu Proudhon också framlägga *sin egen* theori; likaledes från denna tid och ett nytt vittnesbörd om svamlandet och oklarheten hos äfven en sådan tänkare, så snart det gällde att skapa nytt samhälle. Det var just kring nyåret 1849, han utgaf sitt manifest i tidningen Peuple: "Theoretisk och praktisk bevisning för socialismen, eller *revolution genom krediten*, till underrättelse för subskribenter och aktieegare i la Banque du peuple af P. F. Proudhon, riksdagsman för Seinedepartementet." För att icke beskyllas öfverdrifva, låta vi honom tala sjelf: "Jag åtager mig något, som aldrig haft sin like och aldrig skall få den. Jag vill förändra samhällsgrunden, omvrida civilisationens axel, ställa så till att verlden, som, under inflytelsen af den gudomliga viljan, ända intill denna dag framskridit från vester till öster, må hädanefter gå från öster till vester. Det är fråga om ingenting annat, än att omvända förhållandet emellan arbetet och kapitalet, på det sätt att den, som förut varit den lydande, kommer att befalla, och den som förut befallt, kommer att lyda". Proudhon lofvade

skapa en ny ordning, hvarigenom arbetet, som fordom utbjudits mer än det efterfrågats, komme att mera efterfrågas än utbjudas; hvarigenom krediten skulle blifva obegränsad och mera fördelaktig för låntagaren; hvarigenom en obegränsad afsättning skulle uppkomma; hvarigenom inga skatter mera skulle finnas, etc. Han jemförde den revolution, som han hade i sinnet, med det som skulle hända, om Frankrike hastigt förflyttades ett, tu, tre ned under eqvatorn, nemligen att bergen skulle blifva lägre och dalarne högre, att flodernas och bäckarnes lopp skulle blifva omvändt: "klimatet, kulturen, menniskornas lynne, som är underkastadt djupa modificationer, all industriel och landtbruksekonomi, som blefve ombildad, befolkningens karakter, språk, vanor, styrelse, religion, allt skulle då förändras och en ny tingens ordning, en annan civilisation, skulle träda i den fordnas ställe" ... "Jag vet att om hindren äro stora, mina medel äro ändå mäktigare. Hvad betyda för mig både sammansvärjning af intressen och missnöje af de förorättade? Har jag då icke, för att betvinga seklet, slutit pactum med nödvändigheten? Och för att kufva kapitalets makt, har jag icke ingått förbund med eländet? Jag har satt min tillit till ringheten, och jag har till mitt bistånd en idé. Det är dermed, som den Gudomliga Arbetaren skapade naturens verld samt himmelens och jordens första befolkning. Det är dermed, som mannen, Guds eviga afbild, bör omskapa industriens och konstens verld, den andra afdelningen af Universum!.. Den omskapade idéen uppenbarar sig såsom en lysande stjerna på himlahvalfvet: signatum est super nos lumen vultus tui, Domine! Denna idé är jemnlikheten och en lika fördelning af alla menniskors vilkor. Må alla gilla och underkasta sig den!" Proudhon påminner här om Konstantin den Store, som på himmelen varseblef ett lysande kors med inskrift: "genom detta tecken skall du segra"; om rätta betydelsen af detta tecken har man hittills varit i okunnighet: Proudhon förklarar den. "Korset, säger han, uttrycker enligt kabbalistisk tolkning en addition, är symbolen af det individuella tillegnandet: $A+a$" (sic!). I söken att begripa, men P.

lemnar eder icke tid dertill, utan slår er för hufvudet slag på slag med de mest bizarra och stridiga påståenden, t. ex.: "den ursprungliga kyrkans syften voro kommunistiska, eftersom romerska kyrkan helgar eganderättsprincipen, hvilken just något senare har fört henne att erkänna legitimiteten"; "det kristna tidehvarfvet är perioden för menskligheten stora lidanden: just derföre är det, som korset, detta för Constantin uppenbarade tecken, utgör på samma gång sinnebilden af Christi lidande — derigenom att han i sin person föreställer menskligheten — och af det individuella tillegnandet; korset skall försvinna, med den orättmätiga eganderätt, som det föreställer."

Hvad tycks om en sådan "samtida"? Hvad menar han? Liksom läkaren hos Molière frågade: kan ni latin? så spörjer Proudhon: kan ni socialism? och förvissad att kännedom derom ej finnes, fortfar han att rulla upp sin "idé". Se här slutledningen:

"Det nya samhället föreställes med den af två parallela linier begränsade vågräta ytan. Denna är sålunda sinnebilden af jemnlikheten, af den solidariska förbindelsen (en för alla och alla för en) och af det lika värdet hos funktionerna och i utvexlingen, en lag till alla delar motsvarande lagen för identiteten af de motsatser, som bildar den närvarande tidens filosofiska grundprincip: $A=a$. Må nu de privilegierades hätskhet rasa emot mig så mycket den behagar! Må akademien fördunkla min ära, må makten straffa mig, må presten förbanna mig: jag är förvissad att ega skäl emot alla: det frö, jag utsått i folkets medvetande, skall blomstra upp. Jag har såsom underpant derpå detta allmänna betrycket: arbetarnes och entrepreneurernas betryck, proletärernas och jordegarnes betryck, medborgarnes och statens betryck, sinnenas betryck, själarnes betryck. Finnes då i närvarande stund någon enda tillförlitlig idé, eller någon annan idé än denna, till hvilken det från sin diktade himmel fallna samhället kan taga sin tillflykt!"

Kommunisten *Cabet*, lika fantastisk som Proudhon, hade fanatiserat en mängd menniskor ända derhän, att de lemnat

sitt land, sina yrken, sina familjer, för att i Nya Verldens öknar grunda ett *Ikarien*, ett nytt Jerusalem, hvarifrån menniskoslägtets välfärd och sällhet skulle uppspira. Amerikanska, engelska och franska blad voro nu fyllda af berättelser om dessa olyckligas öde. Fyrationio adepter i de ikariska lärorna protesterade i ett bref till flera journaler i de häftigaste ordalag emot dem, som de kallade "sina bedragare". Newyork Herald talade med ifver om "kommunisten Cabets trolösa läror, hvilka lockat så många olyckliga Européer till Amerikas stränder för att dö der af hunger, sjukdom och elände," och bad på det enträgnaste den franska pressen att gifva all möjlig offentlighet åt en artikel, utgången från New-Orleans, och af följande lydelse: "Ikarierna. Ett tretiotal kolonister hafva åter sistlidne söndag (artikeln skrefs den 29 November 1848) anländt från Frankrike för att åter upprätta ett Ikarien. Dessa stackars menniskors blindhet är i sanning obegriplig, ty, såsom våra läsare veta, hafva alla de, som redan begifvit sig till det förlofvade landet, varit tvungna att åter lemna det. Nykomlingarne mötte sina föregångare, som för dem uppdrogo en sorglig tafla af den förskräckliga belägenhet, hvari de skulle störta sig, om de fortsatte sin väg ända till Texas. Men ingenting kunde hålla dem tillbaka: skildringen af de lidanden, som vänta dem, är i deras ögon en förfärlig lögn, som franska styrelsen här låter sprida genom betalda agenter, för att afhålla dem från att grundlägga en ikarisk koloni. De hade före afresan godtroget lemnat sina penningar åt Cabets agenter, och de få bland dem, som började blifva ångerköpta, sökte förgäfves att återfå någon del af beloppen. Och alltjemt skickar Cabet till detta tjusande land nya invånare, dem han omsorgsfullt utblottar, liksom de andra. Hans enda sysselsättning är att skaffa sådane i största möjliga antal, att åtfölja dem ända tills de stiga ombord och gifva dem sin välsignelse, hvarefter han återvänder till Paris att äta och dricka för de lyckliga Ikariers välgång, dem han skickar ut att dö af hunger. En af dem, som varit med i den andra förtruppen, har sagt oss att det icke gifves någon så hård träldom,

som kommunismen, då den träder i verkställighet. Man kan knappt göra sig ett begrepp derom. Har man, t. ex., icke soppa nog åt alla, så gifver man den åt hundarne, för att icke väcka afundsjuka bland kommunisterna. Vid bordet är det icke sin egen tallrik man ser på, utan sina grannars, och man finner alltid deras portioner större och bättre än sin! Hvar och en måste hafva samma appetit och samma smak, ty bitarne vägas och alla äta ur samma skål. Då vi hunno dit, funno vi intet annat än några kojor, öppna för väder och vind och för alla årstidernas olägenheter, i stället för den förvånansvärda och bålstora stad, hvarom man predikat för oss, och våra föregångare voro i det mest utblottade och eländiga tillstånd. De hade, sades det, ämnat bebå tusentals acres. Och hvad hade de nu uppodlat? Några tunnland jord, der de hade planterat femhundra rofvor, af hvilka man inte ens fick någonsin se hjertbladen på en enda. Se detta är Ikarien, ett motstycke till Botany Bay, blott med den skillnaden, att då man skickar till det sistnämnda stället tjufvar för att lefva, skickar man till det förra bestulna för att dö". Så talade ex-kommunisten om detta vår samtids förlofvade land!

Detta erinrar om Venturas ryktbara replik. Predikanterne i Paris öfverträffades på våren 1851 af en italiensk pater Ventura, som af de politiska stormarne blifvit fördrifven från sitt fädernesland. Sjelfva Lacordaire såg inför honom sin stjerna blekna. Ventura räknades bland de mest nitiska apostlarne för de ultrademokratiska lärorna. Då han vid ankomsten till Paris uppvaktade erkebiskopen, yttrade denne till honom vänligt att de skulle nog komma bra öfverens, emedan Sibour sjelf vore mycket liberal. "Hvad er angår, tillade prelaten, vet jag att ni bekänner er till de längst framskridna demokratiska idéerna". — "Ber om förlåtelse, svarade Ventura, dessa idéer har jag helt och hållet öfvergifvit". — Sedan hvilken tid då? frågade prelaten öfverraskad. — "*Sedan jag började sätta dem i utöfning.*"

Fruktansvärda *hemliga samfund,* med proportionerna af en verklig regering, voro också i arbete för att af hela Europa göra ett Ikarien. Redan den 18 Januari 1849 beskref "Assem-

blée Nationale" ett sådant af de röda i Frankrike, som just då höll på att organisera sig (förmodligen detsamma, som sedan omtalades under namnet "Marie-Anne"). I Paris och dess banlieu hade detta sällskap, efter exemplet af nationalgardet, ordentligen fördelat sig i legioner, bataljoner och kompanier. Medlemmarne sammanträffade ofta, i små kretsar, hos diverse vinhandlare, der de stängde sig inne till öfverläggningar; centralkomitén, först vid rue Montmartre, senare vid boulevard S:t Denis, hade organiserat korresponderande byråer i hvarje prefektstad; hvar och en af dessa stod i förbindelse med underkomitéer i hvartenda arrondissements hufvudort, och dessa hade agenter ute i hvarenda församling. I fall de politiska personer, som stodo i spetsen för förbundet, på laglig väg komme in i ministèren, d. v. s. genom att inpudra den nya presidenten, "hos hvilken en af dem redan hade tillträde, det han erhållit genom en habilt utförd politisk frontförändring från cirkulärterrorist till bonapartist", så skulle förbundets agenter nöja sig med att, enligt deras rapporter, alla funktionärer som misstänktes vara moderata, mot andra utbyttes; men deremot, i fall förbundet icke erhölle maktens tyglar på annat sätt än genom en statskupp, skulle de nämnda agenterna genast och proprio motu bemäktiga sig alla embeten i landet. Cheferna, som äfven tänkt på följderna för dem af ett misslyckande, i händelse af strid, hade redan skaffat sig pass till utlandet, på det sätt att de helt enkelt i polisprefekturen den 20 December *tagit* dertill nödiga blanketter (serien emellan n:r 7,203 och 7,214). Dessa "röda" voro färdiga till allt och betraktade sitt anträde till regeringen, per fas och nefas, såsom otvifvelaktigt och nära förestående.

På ett café i Bordeaux samlades på våren 1849 dagligen ett par månader den stadens alla rödrepublikaner, uppmuntrande hvarandra genom afsjungandet af uppbyggliga visor, hvaribland den nedanstående, *"Saint Just et Robespierre"*, förtjenar citeras:

> Mais il viendra, le jour où dans la tombe
> nous plongerons l'élu des renégats,

où nous ferons une grande hécatombe
des courtisans et des bourreaux-soldats.
Si, fatiguès avant justice entière,
nos bras vengeurs laissaient mollir leurs coups
réveillez-vous, Saint Just et Robespierre,
mânes sacrés, mânes sacrés, bénissez-nous!
Astres jumeaux de la Montagne sainte,
vous dont l'éclat aveuglait les tyrans,
vous dont le nom les glace encore de crainte,
trop tôt pâlis pour les peuples souffrans;
pour nous guider dans la rude carrière
où sont tombés tant d'autres avec vous,
réveillez-vous, Saint Just et Robespierre,
mânes sacrés, mânes sacrés, bénissez-nous!

Deras "caveau Montagnard" blef, i anledning af de utaf dem i staden tillställda oroligheter, snart tillslutet.

Gustaf Löwenhjelm skref till mig den 30 Mars 1849 att "den *röda styrelsen* lät utdela säkerhetsplåtar till de bodhandlande och fabrikörer, som voterat rödt och som medelst dessa plåtars anslående skulle bli skyddade när plundringsdagarne komma"; och i Juni, efter det misslyckade röda försöket den 13, skref han den 18: "På posten ha blifvit tagna i beslag några och fyratio bref från olika tyska orter till Ledru-Rollin, utvisande det förtroligaste samband emellan de tyska och de franska hvälfningstillställarne. Det är visst, att redan den 12 uppfordrades Ledru-Rollin att följande dagen gå i spetsen, och att den 13 om morgonen tvungo de honom med pistol på bröstet att förfoga sig till palais royal, der nationalgardets upproriska artilleri och några representanter af Berget väntade på honom för att gå den stora från Chateau d'Eau kommande kolonnen till mötes och den anföra. Man vet att han lyckats undkomma till Versailles och derifrån till S:t Germain och på norra jernbanan. Man tror att polisen följt honom i spåren och kunnat, men icke velat, häkta honom. Everbeck och Tausenau, hvilka båda tyskar varit så namnkunnigt verksamma i Wien och Ungern, blefvo i går af polisen förda i fängelse. Schütz, Ruge och Blind, som hitkommit i egenskap af badiska och pfalziska upprorsstyrelsernas legater,

skulle jemväl häktats i går, men när polisen kom till deras hôtel, hade de flytt. Polske generalen Mieroslawsky, nu befälhafvare för insurgenterna i Baden och Pfalz, bodde i Versailles sedan han flyttat från Sicilien, efter att ha blifvit sårad i Catana. Polisen trodde honom vara blifven invalid och sålunda lyckades badiska ombud att anvärfva honom. En mängd hvälfningslystna ifrån Strasburg, Colmar, Besançon, Dôle och öfriga gränsorter hafva begifvit sig till de badiska och pfalziska insurgenterna. Antalet beräknas till 10 à 12,000, hvaribland många nationalgardister, och alla beväpnade. Det i samlingsrummet vid öfverrumplingen sönderrifna upprorsanslagets alla fragmenter ha blifvit återfunna och sammanfogade, så att dokumentet nu eges fullständigt. Derå finnas egenhändiga namnteckningar af Bergsrepresentanter, hvilka i plenum den 14 bedyrade att de icke undertecknat. Flera sådane lära i dagens plenum öfverlemnas åt domstolen." . . . En annan dag skref han: "Tvenne badiska agenter hade i Strasburg af Myntet derstädes tillhandlat sig vexlar på Paris, för 150,000 gulden, röfvade ur storhertigliga skattkammaren, hvars sigill ännu satt qvar på påsarne. Tvenne af dessa agenter ha hunnit inkassera hälften och afresa till Belgien för att uppköpa gevär. Den tredje, som heter Hund, har i Paris blifvit häktad, och vexlarne för den andra hälften seqvesterats. Bland de handlingar, polisen funnit i Conservatoire efter det tillämnade nationalkonventets flykt 13 Juni, äro mordlistor på direktörer, författare och aktörer vid de theatrar, der de röda blifvit förlöjligade." I andra bref skref Löwenhjelm att Ledru-Rollins fru var syster till irländaren Mitchell, som i April 1848 befanns ibland de aktionerade upprorsmännen, samt att den ryktbare konstmakaren (jongleuren?) Camus var märkvärdig mest derföre, att hans namn var Ledru och att Ledru-Rollin är hans äkta son. Den 9 Juli skref han: "Tekely, som blifvit af Kossuth hitsänd (till Paris), har begärt franska regeringens bemedling till vinnande af österrikarnes och ryssarnes lindrigare förfaranden (mot ungerska insurgenterna); men nu som förr lemnas åt denna sig så kallande legat icke ringaste gehör.

De badiska underofficerare och soldater, hvilka begifvit sig öfver franska gränsen för att undandraga sig de öfrigas uppror, äro på det broderligaste bemötta af de franska garnisonernas militärer af samma grader. De nu till Frankrike strömmande badiska, pfalziska och andra flyktingar blifva, allt efter som de vilja, förhulpna till Algeriet eller till Amerika: i Frankrike få de icke stanna". Den 10 September berättade han den roliga diplomatanekdoten att furst Schwarzenberg, vid emottagandet af lord Palmerstons nôte rörande Ungern, svarat med löftet att skrifva en österrikisk nôte rörande Canada!

Men det var icke ensamt i Frankrike, revolutionen blifvit bringad till formligt system. En i Berlin stiftad "förening till bevakande af provinsernas interessen" utgaf 1849 "Enthüllungen", den första om *Berlinerdemokraternas* val-operationsplan (1848), den andra om barrikadplanen, som skulle följas den 12 November (1848) och den tredje om kuliss-spelet under de blodiga Marsdagarne. "Operationsplanen var uppgjord af medlemmarne af venstern (Unruh-fraktionen), utsträckt till alla landsändar i radikal anda, styrd af ett central-valutskott, i hvilket sutto v. Waldeck, Jung, v. Unruh, Rodbertus och under hvilket arbetade agitatorer i provinserna. Så snart den kungliga regeringen indelat en provins i valkretsar och man fått kännedom om hufvudorterna för valen, nedsattes en af tre personer bildad provinskomité, med en agent på hvarje ort inom hvarje särskild valkrets. Alla möjliga medel användes att förmå urvalmännen att obetingadt rösta på den valmanskandidat, som vid de förutgångne hemliga valen fått majoritet. Till valmanskandidater antogos inga andra än sådane, som förut muntligen eller skriftligen förpligtat sig rösta på den valkandidat, som af hufvudprovincialkomitén föreslagits. För valagitationen i Berlin hade v. Waldeck utkastat en särskild plan och indelat staden i fem hufvudkretsar, med demokratiska agenter och sammankomster. I dessa sistnämnda försiggick den egentliga bearbetningen i massa, och de besökande blefvo slutligen öfvertalade till skriftligt förpligtande att gifva sin röst åt den föreskrifne. I de konservatives sammankom-

ster skulle likaledes pålitlige, inom kretsen boende, demokratagenter insmugglas, hvilka ända till sista ögonblicket innan de affölle, skulle förklara sig vara i fullkomlig öfverensstämmelse med detta partis tendens, hvilket sålunda skulle insöfvas i tron derpå, att det äger tillräcklig styrka. Provinspressen bearbetades genom korrespondens och flygskrifter i demokratisk anda, de sistnämnda tryckta hos Jul. Sittenfeld, från hvilken i farans tid inga andra än hederliga och loyala flygskrifter utgått. Ändamålet med denna valagitation var att få deputerade, som protesterade mot allt hvad regeringen gjort efter den 8 November, då nationalförsamlingen af regeringen upplöstes; såsom noll förklara den af konungen oktrojerade författningen; försätta alla ministrar under anklagelse; frigifva alla politiska fångar; fastställa alla Unruh-fraktionens beslut; upphäfva genast första kammaren och förklara den andra för konstituerande församling. Till redaktören af Oderzeitung, Robert Bürkner i Breslau, skref Waldeck, dagen innan de i Berlin den 11 November inryckta soldaterna skulle på gifvet tecken afväpnas och mördas, att Bürkner borde, så fort ryktet om ett i Berlin inträffadt uppror hunnit till hans kunskap, genast i sin tidning kungöra detta, samt på samma gång försäkra både att demokratien segrat och att *republiken utropat v. Waldeck till sin president.* Om detta lyckats, skulle i sanning guillotinen fått fullt upp att göra."

Barrikadplanen för det tillernade upproret i Berlin, 12 November 1848, var af demokraterna uppgjord på följande sätt. Söndagen den 12 på e. m. skulle fraktionen Unruh fortsätta sina sessioner i skyttegillets lokal. Man hoppades att general Wrangel skulle den dagen låta militären skingra församlingen, och derföre voro i Skyttegillets lokal och kringliggande hus på e. m. posterade öfver 3,000 man, friskaror, arbetare och demokrater bland borgargardet, alla väpnade och försedda med brännmateriel. Militären skulle först få framrycka genom de trånga gatorna, innan kampen började. Königstadt skulle förskansas och försvaras, men anfallet börjas i Friederichstadt. Om man tillbakaträngdes här, var meningen

att koncentrera sina krafter i Königstadt, den man trodde sig kunna försvara i tre dagar, under hvilken tid de Schlesiska demokraterna och polackarne hunne komma till undsättning. Nationalförsamlingen skulle församla sig i Königstädtertheatern och derifrån öfvertaga regeringens ledning. Planen till denna strid, som skolat förvandla Berlin till en grushög, fastställdes samma söndag, i ett hörnrum af andra våningen uti hôtel de France, utaf en komité af 20 personer: Potjorski, Hexamer, franske emissarien Legrange som utgaf sig för handelsexpedit, Hecker, Brass, löjtnanterna Forten och Nord, generalen Hockstetter, representanterna grefve Reichenbach, Gröbel, Reuter, Lipski och Schram m. fl., och en frivillig, till börden pohlack, förrådde till denna komité general Wrangels operationsplan. Vidare var på förhand noga uppgifvet, hvilka broar som borde förstöras, hvilka barrikader som borde anläggas, hvilka hus som borde befästas och genom brandmurarnes genombrytande sättas i förening med hvarandra samt förses med skottgluggar. Barrikaderna indelades i hufvudbarrikader och hjelpbarrikader. Särskilt skulle man bemäktiga sig ett sockerbruk på Alexandergatan, emedan der funnes kokhett vatten, vitriololja och brännmaterialier. Öfverallt borde husen förses med beckkransar, hvilka vid ett återtåg måste stickas i brand. Särskildt var föreskrifvet hvilka hus som borde plundras, t. ex. bankiren Mendelsohns. Under striden skulle 30 man från hvarje af den demokratiska klubbens sektioner vara församlade i Wassmans lokal, och af dessa skulle afdelningar å 30 à 40 personer skickas till prins Alberts, prins Carls, furst Radzivills, ecklesiastik- och justitie-ministrarnes boningar, för att bemäktiga sig alla dervarande personer, både män, qvinnor och barn, bortföra dem såsom fångar till Mühlendamm, straffa hvarje motstånd ögonblickligt med döden och sticka hôtelerna i brand.

Tyskarne i Amerika voro nästan lika så verksamma demagoger, som deras landsmän i Europa. De kungjorde i slutet af Mars 1849 uti Newyorkerblad ett manifest, "Proclamation of the German-Americans to their German Brothren in old Fatherland", och utlofvade i namn af "ett sällskap tyska dema-

goger" "magnifika belöningar åt dem, som, på hvad sätt som helst, äfven genom mord, befria jorden från närvaron af nedannämnda personer, nemligen: för kejsarens af Österrike död 70,000 fr., för konungens af Preussen 55,000, för hvarje annan tysk furste eller hertig 35,000, för bödeln Windichgrätz 25,000" o. s. v. (se Journal des Débats 7 April 1849) . . . Manifestet var undertecknadt "i Unionens namn" af L. A. Wollenweber, sekreterare, nr 277 North Third-street, Philadelphia.

Man må icke tänka sig att "de nya lärorna" stannade inom politikens område; det "suveräna folket" ville vara suveränt på *alla* områden för mensklig vetande och verkande. Den fria föreningsrätten och den allmänna folkbeväpningen samt *folkförsamlingarne* främjade ingalunda familjdygden, som dock måste vara källan till ett sannt folklif, utan verkade tvärtom motsatsen. Ty det var icke erfarna, lugna, aktade män, som utsågos till eller blefvo ledare af sådane församlingar, utan föraktare af den bestående ordningen, unga advokater, sysslolösa magistrar, omogna författare, handtverkare utan bildning, hvilka uppträdde såsom talare för att upplysa massan. Så kom tiden för klubbar, hvilka för all samhällsordning äro en afgjord fara, stormiga omröstningar, orimligt frasmakeri, djerft nedsättande af all laglig myndighet, pöbelaktiga utfall emot konungar, adel, embetsmän och de "fördjurade soldtagarne" (verthierte Söldlinge), såsom Held, Blum, Ruge m. fl. älskade att uttrycka sig. Allt familjelif åsidosattes för klubblifvet, och från klubben gick man till krogen. Barthold Auerbach, en af Tysklands ärligaste demokrater, sade att man efteråt slöt sig fast till den konstitutionela monarkien, "icke af kärlek till furstarne, utan af fruktan för demokratien, icke af tillgifvenhet för det bestående, utan af ängslan för det, som skulle sättas i dess ställe." De första klubbarne kallade sig fosterlandsföreningar, med valspråket att folkets vilja vore deras högsta lag, och för dem var hvarje regeringsform god, som byggdes på denna grund; sedan uppkommo demokratiska fäderneslandföreningar, öppet republikanska föreningar, med hvilka handtverkare- och arbetare-föreningar gjorde gemensam sak, och slutligen

"brödlösa-arbetare-föreningar", emedan det gafs en tid, då titeln brödlöshet utgjorde en hederstitel, som gaf anspråk på rättighet till fritt underhåll. Hvem undrar, att man slutligen lämpade på detta tillstånd Mephistophelis yttrande i Goethes Faust:

> Und solchen Zustand durfte Niemand schelten,
> ein jeder konnte, jeder wollte gelten:
> der Kleinste selbst er galt für voll.
> Doch wärs zuletzt dem Besten selbst zu toll,
> die Tüchtigen sie standen auf mit Kraft
> und sagten: Herr ist, wer uns Ruhe schafft?

Undervisningen i latin och grekiska föreföll rörelsemännen opassande och föråldrad. *Lärarne vid elementarskolorna* utmärkte sig 1848 på ett icke särdeles fördelaktigt sätt. Vid deras sammankomster, t. ex. i Leipzig och Halle, yttrade sig en så öfversvinnelig frihetslusta, ett sådant förakt för allt mensklig anseende och en så gränslös inbilskhet, att man icke kunde annat än uppfyllas med farhågor för den ungdom, som af dem skulle ledas. Skolans lösryckande från kyrkan var dessa uppfostrares fältskri och det understöddes af Frankfurternationalförsamlingens diskussion om tyska folkets grundrättigheter. Visserligen upphäfde hela församlingar, såväl protestantiska som katholska, vid Rhen, i Schlesien, Westphalen, Berlin, Brandenburg o. s. v. de afgjordaste protester emot denna idé; men i Sachsen och andra stater stodo deremot icke få lärare i spetsen för orostiftarne, och de elakaste bland de elaka voro just de, som erhållit sin bildning i det Dinterska seminarium. Dinter var en af de förste, som med sitt lilla kortsynta förnuft vägde den Allsmäktiges verk och skakade den tro, som före honom fanns; ett århundrade erfordras för att utplåna den skada, som hans läror åstadkommit. Inom *rättslärans* område medförde året 1848 en helt ny sträfvan. Frankfurterparlamentets handfull öfverspända folkledare, utan vetenskaplig bildning och erfarenhet, ville införa en alldeles ny rätt; Wigand från Dresden t. ex., förklarade 4 Aug. att de föresatt sig "införa ett nytt tidehvarf i brottmålslagstiftnin-

gen, nemligen humanitetens och den sanna kristliga kärlekens", som skulle bestå uti att lemna frihet åt dem, som skonade hvarken menniskolif eller egendom. *Litteraturen* bestod denna tid nästan uteslutande i flygskrifter öfver alla slags frihet samt plumpa smädeskrifter och nya försök till konstitutioner af så förmåten och illa underbygd art, som Helds, Ness von Esebechs, Robert Blums, Hexamers och Uhlichs. Men af alla litteraturens grenar led ingen så mycket som de klassiska studierna, hvilka, redan länge förföljda, nu tillika måste uppbära förebråelsen att de alldeles icke äro folkupplysande. Redan före 1847 hade ett antal reformatorer i kyrklig mening börjat röra på sig, hvilka dittills aldrig brukat besöka en kyrka, och det visade sig sedan att dessa *kyrkliga radikaler* också uppträdde såsom politiska. Med dem förenade sig en hop ärelystna, missnöjda theologer, i oupphörliga, all hof och måtta öfverskridande anfall emot den äldre kyrkförfattningen, under det att i dess ställe en vidrig strid om yttre former och författningar uppkom. Ett gudfruktigt lefverne blottställdes för hån och bespottelse, ja bittra förföljelser, till och med af sådane, som utropades vara "befordrare af evangelisk folkbildning och folkuppfostran". Preussiska plakatet af den 30 Mars 1847 om nya religionssamfunds inrättning gaf åt preussarne en religionsfrihet, som intet annat land i verlden egde. Den christliga staten var nu ett anstötligt begrepp och en förargelseklippa. De *fria församlingarne* i Nordhausen och Halle väckte mesta uppseendet. Den sednare, under den all känsla saknande Wislicenus, undanbad sig officielt att någonsin blifva ansedd för ett kristligt eller religiöst samfund. Den öfverspände ungraren Horarik blygdes icke att der predika "den fria kärlekens företräde framför den äktenskapliga", och den hannoverske juden Benfey utvecklade gudlös och osedlig "kommunismens rättsenlighet i närvarande tid". Några qvinnor lemnade dock dervid predikosalen. Wislicenus sjelf predikade att "den sanna förnuftiga tron på försynens välsignelse var tron på sin egen omtanka". I Hamburg hade, redan 1846,

i en fri församling en qvinnas föredrag blifvit afbrutet af hvisslingar, i anledning hvaraf tvist och blodiga slagsmål uppstodo. Äfven den katholska kyrkan blef starkt hemsökt: jesuiter, ligorianer, redemptorister förjagades; i Wien, i Grätz, i Prag och andra Österrikes städer blefvo kyrkorna vanhelgade, presterna i dem skymfade, erkebiskoparne hånade, klostren plundrade, ja yngre prester funnos, som bortkastade munkdrägten och i civila kläder gjorde gemensam sak med studenterna i Wien. Bland *Uhlichs "ljusvänner"* i Magdeburg gick det ända derhän att presten Dulon den 22 Mars från predikstolen yttrade "att träldomens tid för Preussen nu vore förbi" och den 26 underrättade han sina åhörare, hurudant i vår tid det kortaste förfarandet med furstarne borde vara, med det tillägget: "Bröder, mycket blod har flutit, men ännu mera måste flyta." Vid Pfalziska generalsynoden i Speyer, i Okt. 1848, yttrade i klara ord och med mycken häftighet pastor Germann och advokaten Böcking att kyrkan måste ställas på den oinskränkta demokratiens grund.

En annan högst lifaktig race, den *judiska*, deltog med synnerlig ifver uti dessa årens händelser, hvarpå ett och annat exempel redan blifvit anfördt. Till dem kunde i förbigående läggas att i Frankfurt blef en israelitisk jude från Hamburg, dr Riesser, vald till parlamentets vicepresident; i Wien beklädde rabbinen dr Mannheimer och i Berlin judeläkaren dr Rosch enahanda poster. I Frankrikes provisoriska regering suto judarne Crémieux och Goudchaux. Oktoberrevolutionen i Wien tillskrefs ungerska penningar och folkets politiska barnslighet; det radikala partiet i Wien, till större delen främlingar och judar isynnerhet från Ungern, hade alltsedan Mars månad genom högtrafvande frihetsfraser vetat förskaffa sig stort inflytande, och notoriskt var att ungerskt mynt var med vid alla kravaller och att 15 eller 20 judiskt-magyariska medicinæ studiosi bildade föreningslänken emellan Pesth och Aulan. Juden D. Weiss stupade på en barrikad i Berlin — andra exempel att förtiga. Man citerade äfven judar af motsatt po-

litisk tendens, t. ex. Rothschild i Wien, ministern A. Fould i Paris, chefen för konstitutionella klubben i Berlin, dr Stern och utgifvaren af den fredliga "Berlingske Tidende" i Köpenhamn, M. N. Nathanson m. fl. I Sverige och England stod detta året jude-emancipationen på föredragningslistan. Hos oss hade Wærn väckt motion, att de skulle få vistas hvar som helst i riket och der ega fastighet; men ekonomi-utskottet afstyrkte det, och segrade i presteståndet med 25 röster emot 15. Samtidigt blef äfven i engelska öfverhuset emot all förväntan judebillen förkastad, till stort missnöje för Whigs.

Det arbete, som 1850 sysselsatte Eugène Sue, och kallades "*Folkets mysterier*", var af sådan beskaffenhet att ingen förläggare ville derå utsätta sitt namn, ingen bokhandlare ställa upp det i sitt fenster och ingen egare af läsekabinett framlägga det på sitt bord. Det trycktes i hemlighet och de utkomna häftena kringburos i husen af kolportörer. "Paris mysterier" och "Den eviga juden", genom hvilka denne socialismens apostel blef mest bekant, och i hvilka den dåliga smaken, de onaturliga situationerna, de osannolika och gräsliga tilldragelserna och den tillgjorda känslan riktigt frossa på hvarandra, äro högst moraliska arbeten emot hans "Folkets mysterier". De utgifna första häftena beskrefvos såsom ett urval af alla de osanningar, hädelser och Gudsförsmädelser, hvilka vexelvis angripit religionen, öfverheten och aktningen för ordningen och lagen. Under det kristna kyrkans tjenare och ceremonier gifvas till pris åt allmän afsky, dröjer berättelsens hjelte, ett mönster för alla socialister och deltagare i hvarje uppror, vid Druidernas gudadyrkans "höga skönhet". Författaren, den rike egaren af ett palats, utrustadt med allt som kan tillfredsställa sinnenas lustar, utbreder sig öfver "proletariatets öfverlägsenhet öfver hvarje annan samhällsklass". Det finnes, sade Times, hvars skildring antecknaren följt, vissa kryddade rätter, som blott äro ypperliga i förhållande till den fågels uppsvällda och sjuka inelfvor, hvaraf de tillredas.

Och slutligen må nu här erinras, om ock blott för kontrastens skull, om den theori, till hvilken franske prefekten

Romieu kom i sin bok (1851) om *"det röda spöket"*, hvilken afhandlade hufvudsakligen följande nio satser: "1) Ordet *rättighet* eger ingen betydelse, emedan det ingenstädes finnes härledt från naturen; menniskan eger här på jorden blott en enda rättighet — den att *dö;* 2) Konstitutionella klubbar och församlingar äro narrspel; man rörer sig der uti idéer, som ej finnas till utanföre klubblokalen; der sitta allvarsamma menniskor och råka i raseri öfver småsaker, alldeles som på biljarderne; 3) Framåtskridandet är en lögn, då dermed åsyftas den moraliska verlden; ju mera menniskan skrider framåt på den långa vägen af undersökningar, desto mera förvillar sig dess ledare, som kallas förnuftet; 4) Undervisning utan uppfostran tränger ända ned till byarne; genom lagen om folkundervisningen nedlades fröet till ett hotande ondt, som nu jäser i den ringaste koja; 5) Bourgeoisiens rôle är utspelt; massorna taga nu i sin ordning regeringstömmarne ifrån den, likasom tiers-état förut tagit dem från konungarne; 6) Af allt hvad Europa försökt, var Feodalväldet hittills det bästa; den svage var derigenom skyddad af den starke; hvar och en, från den ene till den andre, klient och patron; idéerna om en ömsesidig garanti, som våra tider bragt å bane, skola aldrig erhålla ett högre uttryck; 7) Jag tadlar icke massorna, jag tadlar oss alla, men isynnerhet universitetet; under tio år, som jag tillbragte i dess armar, frågade det aldrig efter mina böjelser, mina idéer, mina seder, men efterforskade bara med stor sorgfällighet min förmåga i themaskrifning, i latinsk vers och öfversättning från grekiskan; 8) Det har nu hunnit derhän, att våra dagars enda logik är karteschern; den stund är ej aflägsen, då det filosofiska skräpet skall i bibliothekernas damb intaga sin plats vid sidan af det skolastiska; genom strömmar af blod skall menniskoslägtets förnyelse verkställas; 9) O, Tro och Styrka, J de enda häfstänger för menskligheten rörelser, förutan er finnes intet annat än vanmakt och konstlade drömbilder! Det rufvar ett Frankrike i hvarje nations hjerta. Det röda spöket från Paris ligger gömdt i hvarje Europas hufvudstad. Blott ett tillfälle och det är på benen.

)et finnes icke mer än ett enda inre botemedel mot allt tidens
nda: *en lefvande tro* på Gud, och ett enda yttre botemedel:
apnens makt i *en stark regerings* kraftiga hand."

III.

I det Tysta...

)avid von Schulzenheim †. — Kommendören Loureiro †. — P. G. Cederschjöld †. — Sophie von Knorring †. — Assar Lindeblad †. — C. J. Schönherr †. — J. N. Byström †. — C. E. von Weigel †. — Christoffer Carlander †. — D. M. Hummel †. — Peter von Plomgren †. — Minervas Askelöf †. — Bergsrådet von Wahrendorff †. — Carl af Forssell †. — Carl Thelning †. — Den sista Riksdrotzinnan †. — O. J. Södermark d. ä. †. — J. E. Nordblom †. — Jöns Jacob Berzelius †. — Hans härstamning, hans begrafning och apotheos. — Lovisa von Fersen †. — Erik August Schröder †. — J. F. Ehrenstam †. — Carl von Zeipel †. — R. Scheringson †. — M. S. von Hohenhausen †. — Gustaf Nibelius †. — J. E. Boethius †. — Carl Johan Hartman †. — Anders Lindeberg †.

De mest omtalade svenska förlusterna under det anarkika året voro följande. Dagen efter nyårsdagen 1848 afled i ufvudstaden baron *David von Schulzenheim*, af en från Preusen härstammande ätt Schulz, som 1770 blifvit i Sverige dlad, och i Davids person baroniserad. Denne var redan 1814 mbassadsekreterare i Paris, 1825 hofkansler, och derefter flera ånger t. f. Utrikesminister, samt Statsråd från den 9 Mars 838 intill departementalstyrelsens införande 1840, hvarefter an blef president uti Bergskollegium.

En gammal, trohjertig och oförarglig ledamot af corps iplomatique, mycket allmänt känd af den tidens stockholmare ch ständig gäst vid de läckra middagsborden, portugisisk hargé d'affaires men tillika kommendör af Wasaorden och derre vanligen kallad "kommendören" *Anton José da Silva*

Loureiro, lemnade sina goda och kära umgängeskretsar för alltid, genom döden den 23 Januari. Han var en angenäm goddagspilt och förf. såg honom stundom i gamle direktören Carl Arfwedsons gästfria hus, nr 20 vid Skeppsbron.

En större notabilitet och en ännu allmännare, isynnerhet af damerna, värderad menniskovän och hjelpare i nödens stund försvann den 12 Februari med *Per Gustaf Cederschjöld*, professor vid Carolinska institutet och direktör vid allmänna barnbördshuset. Hans rön uti animala magnetismen hade tretio år tidigare väckt stort uppseende. Han var riksdagsman för sin ätt, vid alla riksdagar från 1815, och uppbars såsom sådan af alla opinioner, för sin patriotiska ifver och värdiga sjelfständighet. Författare var han till den särdeles förtjenstfulla skriften "Försök att bringa Sveriges Grundlagar i system"; han var den förste som, redan vid 1815 års riksdag, sökte visa nödvändigheten af en realisation utaf bankens myntrepresentativer och gaf plan dertill, och honom har man att tacka för det utmärkta barnmorskor från landsbygden fått lära den instrumentala förlossningskonsten.

"Kusinernas författarinna", *Sofia von Knorring*, född von Zelow 1797, afled dagen efter Cederschjöld, men på mannens, öfversten baron Sebastian Carl von Knorrings, boställe Skälltorp vid Axevalla hed. Hon var dotter af Helena Sofia Gripenstedt och kom derföre att uppväxa och uppfostras på det Gräfsnäs, der Gustaf Wasa firat sitt bröllopp med Margaretha Leijonhufvud, men som nu tillhörde Sofies morbroder, öfverste Gripenstedt. Här täflade hon i själsgåfvor, yttre skönhet och behag med sin kusin, fröken Gripenstedt, vårdade begge af dennas mor, grefvinna Posse. Få torde nu lefva, som ihågkomma den beundran, dessa begge flickor, den ena sedan gift med baron Saint Cyr, den andra med von Knorring, väckte vid hvarandras sida i sällskapslifvet, under de första åren af Carl Johans regeringstid. Sofies författarskap, allt för rikt att här kunna ens förtecknas ("Vänner", "Grannar", "Kusiner" o. s. v.). utmärkte sig för tjusande och snillrika bilder, som vittnade både om inspiration och fin iakttagelseförmåga.

En annan skaldeanda, och en högre, uppgafs den 3 Mars å Skartofta prestgård nära Öfveds kloster i Skåne, då kyrkoherden mag. *Assar Lindeblad* der afsomnade. Han var född i Lackalånga, nära Lund, och utbildades under umgänget med Esaias Tegnér, hvars skaplynne hans poesi anammade. 1823 blef han prestvigd. Några qvicka, men bitande epigrammer, dem han i en krets af glada vänner 1824 författade och som sedan, utan hans vetskap, i otaliga afskrifter kringspriddes, ådrogo honom många fiender; men Tegnér höll honom under armarne. Bland hans poemer må här blott nämnas "Cylinda", "Månskensqvällarne", "Blekingsblommor"; sedan han blef docent i æsthetiken vid Lunds universitet (1831) höll han under stort tillopp föreläsningar om "Svenska sången". År 1839 belönad af svenska akademien för sitt ypperliga poem "Missionären", utgaf han senare "Henrik Schartaus lefnad och lära", hvilket arbete, jemte hans predikningar, frejdade hans namn både inom- och utomlands såsom äfven andlig vältalare och skriftställare. 1843 utgaf han sina "fosterländska" och kort derpå sina "religiösa" sånger, vann återigen pris i svenska akademien och sjöng för sista gången — vid Tegnérs graf.

Den 28 Mars afled å Sparrsäters egendom i Westergötland den utmärkte naturforskaren *Carl Johan Schönherr*, kommersråd och kommendör, en af vetenskapsakademiens veteraner. Redan flere år före sin död hade han till denna akademi inskickat ett försegladt dokument, som först efter hans död skulle få öppnas, och som nu befanns innehålla öfverlåtelsen till zoologiska riksmuseum af hela hans dyrbara samling af insekter, hvilken egde så mycket högre värde, som deri funnos förvarade typerna för flera vetenskapliga arbeten, såsom Schönherrs Synonymia Insectorum i trenne tomer, Dalmans Analecta och Ephemerides, Zetterstedts Insecta Lapponica samt Genera och Species Curculionidum; sistnämnda arbete, monografi öfver ett enda Linneiskt insektslägte, började af Schönherr med några andra Entomologer utgifvas 1833 och afslutades med 16:de bandet 1845. Hvad han var såsom entomolog förstod utlandet bättre än vi, och uti Majhäftet 1848 af engelska

tidskriften "The annals and Magazine of Natural History", förekom en nekrolog öfver honom, som bland annat påstod att "man *kan* icke med för höga loford omnämna hans entomologiska arbeten", och tillade att hans "Synonymia Insectorum utgör ett monumentum ære perennius" af honom sjelf. Men i fäderneslandet omtalades han derjemte icke blott såsom utmärkt landtbrukare och odlare, öppen, tillgänglig och glad make, fader och vän, utan äfven för sin varma och oskrymtade gudsfruktan, sin flärdfria, redbara och frisinnade karakter, sin ovanliga arbetsamhet och ordentlighet.

Natten till den 12 Mars utandades, fjerran från fäderneslandet, i Rom, en af dess största celebriteter, bildhuggaren, professoren *Johan Niklas Byström* sitt ryktbara snille. Få konstnärer hafva, såsom han, på tjugu år förfärdigat fem kolossala bilder i marmor, trettiosex statyer i naturlig storlek, ellofva grupper, fem monumenter, byster och basreliefer; få hafva lyckats som han uti qvinnofigurerna, få haft att tillgå en sådan modell som sotaredottern från Jönköping; få genom sin konst samlat en sådan förmögenhet som han, och lemnat efter sig en så präktig minnesvård som den ryktbara s. k. "Villan" på Djurgården vid Stockholm, der äfven förf. hade tillfälle att med honom sammanträffa på den tid, då han på allvar försökte att der slå ned sina bopålar, ehuru klimatets hårdhet slutligen tvang honom återvända till södern. Ingen svensk konstnär stod den store konungen Carl Johan så nära, som Byström.

Konungens förste arkiater måste ock gifva vika för döden och sänkte sitt hufvud den 24 April. En Johannes Bartholdus Weigel var känd under trettiåriga kriget såsom advokat; hans ättling i femte led d:r C. E. Weigel, direktör i Pommerns sundhetskollegium, blef 1795 svensk arkiater, och af tyska kejsaren Frans II adlad 1806 till von Weigel; han var utmärkt botaniker och till hans ära fick örten Weigula namn. I hans gifte med dottern till Stralsundsrådmannen Bohnstedt föddes i Greifswald 1776 *Christian Ehrenfried von Weigel*, som blef medicinæ och chirurgiæ doktor i Jena 1798, lifmedicus 1808

hos Gustaf Adolf, hvilken han följde vid arresteringen till Gripsholm; men i Augusti 1809 blef han anställd som lifmedicus hos Carl XIII, 1812 svensk adelsman och konungens tjenstgörande arkiater, 1822 ordförande i Sundhetskollegium, 1837 friherre. Han var ock regementsläkare vid lifregementsbrigaden och storkors af Wasaorden.

Ryktbarare både såsom praktisk läkare och såsom kärf till det yttre, oaktadt det mest menniskoälskande hjerta, var assessorn *Christoffer Carlander*, hedersledamot af Sundhetskollegium, Svenska läkarecorpsens Nestor och Senior, när han den 8 Maj, efter blott tvänne dagars sjukdom, afsomnade i Stockholm vid nära 89 års ålder. Det var icke förgäfves, ännu mindre af ironi, han i hela Svea land i många år gick och gällde under benämningen "Döddoktorn". När allt hopp var ute, när ingen menniska mer kunde hjelpa, skulle Carlander göra det, och förundransvärdt ofta lyckades han, under det han sjelf brummade som värst öfver oseden att efterskicka honom när döden redan satt på läpparne. Krus och komplimenter aktade han icke och iakttog ej heller: det var han, som, när vid ett tillfälle man flytt till honom i afseende på thronföljaren Oscars svåra tandvärk, helt enkelt föreskref blodigel på tandköttet, afvisade invändningen om obehaget af ett sådant medel för en så hög patient, och helt barskt gjorde slut på samtalet med det då för tiden — många år före 1848 — föga vanliga svaret om en kronprins: "han ä' fälle inte mer än e' menniska".

Den 15 Juni tystnade för alltid den lika hjertrike som snillrike homileten, domprosten i Götheborg *David Magnus Hummel*, vid 73 års ålder. Han hade i tretio år innehaft embetet, tillvunnit sig tvenne generationers tillgifvenhet och kärlek och uppförts 1840 på stiftets biskopsförslag, men afsagt sig detsamma. En sådan predikant får man i våra dagar sällan höra: i bildernas upphöjdhet, språkets och tankens lika städade skick finner man få hans jemlikar, men ännu färre i den snillrika uppfattning af ämnet, förenad med den ovanliga stämman, än susande som det Johanneiska evangeliets sakta

vederqvickande regn, än drabbande, blixtrande och dånande som sjelfva berget Sinai, när Moses der trädde inför Herrans ansigte.

Den 8 Juni afled friherre *Peter von Plomgren*, som på linieskeppet Wasa den 17 Juli 1778 såsom barn bevistat batalj en vid Hogland och på skeppet Lovisa Ulrica 1789 års campagne, på skeppet Prins Ferdinand campagnen 1790 och batalj en vid Cronstadt den 3 och 4 Juni, samt reträtten från Wiborg den 3 Juli. Han tillhörde och tjenstgjorde vid Mörnerska husarerna 1805—1807 i Pommern, tillfångatogs af fransmännen vid Uckermünde den 16 April 1807 och fördes till Frankrike: bevistade såsom svensk major i samma regemente 1813 års tyska campagne och derunder slaget vid Grossbeeren såsom betäckning för artilleriet under Cardells befäl, samt slagen vid Dennewitz och Leipzig och affären vid Bornhöft, under hvilken han emottog regementsbefälet sedan baron Cederström blifvit sårad; gjorde 1814 campagnerna i Brabant och i Norge och fick 1822 afsked såsom generalmajor, sedan han 1818 upphöjts till friherre.

"Minervas askelöf", expeditionssekreteraren *Johan Christoffer Askelöf*, en af de bäst skurna pennorna i detta tidehvarf, afsomnade den 12 Juli, i hufvudstaden. Han var född 1787, hade blifvit magister i Lund 1805 och ingick sedan i konungens kansli, der han avancerade till expeditionssekreterare: användes 1813 och 1814 vid fältkommissariatet i Tyskland och Norge, samt 1815 och 1819 vid liqviderna för svenska arméens donatarier i Pommern; skickades i allmänna magasinsdirektionens ärenden 1820 till England och 1821—23 till Italien: föredragande i Statskontoret för magasinsärendena 1824—1828. Såsom litteratör gjorde han större uppseende, först genom tidningen "Polyfem", som började 1810 och var rigtad emot den gamla klassiska, d. v. s. fransyska, vitterheten såsom mönster för smak och bildning. Derefter utgaf han tidningen "Lifvet och Döden" samt "Den objudne Gästen", hvilken sistnämnda började 1829, och 1830 antog det sedan så ryktbara namnet "Svenska Minerva", som med så mycken takt, så fint

ett, så skarp sarkasm gisslade än den liberala pressens, än en konservativa ministèrens felsteg, och gjorde utgifvaren till tt orakel. Men störst var han onekligen såsom gastronom, tt non plus ultra bland läckergommar, och hans hushållerska, mamsell Gustava", bekant för sin trollkraft i spisen och kokoken, var nästan lika vidt bekant, som Molières kokerska. en simplaste husmanskost var hos henne sammansatt af de tsöktaste läckerheter, sjelfva ölsupan och hafresoppan icke unantagna, och husbonden spisade högst ogerna vid annat bord n sitt eget.

Bergsrådet friherre *Anders von Wahrendorff* inslumrade sitt nittionde år den 7 Oktober, på Näsby sätesgård i Söderanland, nära Gripsholm. Lika enkel som rik, skref denne, anske något för mycket naivt för våra dagar, i sitt sista ordnande: "Såsom i lifstiden hatare af onödig grannlåt och ål, önskar jag att min begrafning äfven må blifva simpel, medan det tillhör högmodet att med stor stat föras till grafen. Största hedern består deruti att den döde saknas och rjes af efterlefvande anhörige, vänner och underhafvande".

Öfverdirektören vid General-landtmäterikontoret, öfversten *arl af Forssell*, född 1783, hade redan 1798—1800 bevistat jöexpeditionerna med fregatten Ulla Fersen åt Nordsjön, med onerten Jehu åt Norrbotten och med kutterbriggen Svalan t Finska viken, då han det sistnämnda året blef fänrik vid miralitetet. Han blef tjenstgörande vid Sjökarteverket 1803 och 804 kommenderad på hydrografiska mätningar i Bohus Län, 805 och 1806 på recognoscering af Bohus, Hallands, Skaraorgs och Elfsborgs län, till förbättrande af deras chartor; 806 transporterad till underlöjtnant vid den nya fältmätningsorpsen, 1807 sysselsatt med charteförbättring i Småland och lekinge; 1808 med undersökningar i afseende på den tillmnade Götha kanal, hvaröfver hans charta och atlas 1809 relades konung och ständer; tågade samma år, såsom Georg dlersparres adjutant, med vestra arméen emot Stockholm och lef så kapten, samt de följande åren adjutant hos begge de ye kronprinsarne; undervisade 1811 till 1812 arfprinsen

Oscar (I) i mathematik och fortifikation, bevistade 1813 och 1814 fälttågen i Tyskland och Norge, sammandrog 1816 en stor charta i 4 blad öfver Skandinavien, adlades 1817, blef 1824 öfverste i armén och 1827 öfverdirektör för landtmäteriet; utgaf 1831 en statistik öfver Sverige, hvilken upplefde flera upplagor, och afgick mycket berömd ur lifvet, den 25 Oktober 1848.

Konungens tjenstgörande förste lifmedicus, d:r *Carl Thelning*, Pehr Afzelii och Christoffer Carlanders skyddling, lemnade den nästföljande dagen detta jordelifvet. Upptagen såsom eget barn af Carlanders broder, var han redan såsom gymnasist och vid 17 år underläkare 1808 vid den emot Norge sammandragna s. k. vestra arméen; vid 21 år, sedan han i Upsala undergått "medicophilen" 1812, blef han 1813 adjutant med bataljonsläkaregrad hos fältläkaren d:r Hay, gick med armén till Tyskland, deltog i bataljen vid Leipzig, bildade och förestod sjukhus i Hannover, hvarvid han ådagalade den fallenhet för administrativa sjukvårdsbestyr, hvars utbildning sedan utöfvade stort inflytande på planen för ordnandet af vår egen sjukvård. Efter kriget tog han 1816 medicinæ candidat-, och 1817 licenciat- samt 1819 chirurgie magister examina. Hans bana gick snabbt uppåt. Ännu icke 30 år gammal hade han 1820 och 1821 såsom öfverläkare förestått Serafimerordenslasarettet och såsom öfverfältläkare garnisonssjukhuset i hufvudstaden. Han blef nu lifmedicus hos kronprinsen Oscar, och var med denne i Rom, då man i Upsala promoverade T. till doktor. Hans organisation af garnisonssjukhuset ansågs mästerlig, och han förblef länge den person, som vid större truppsammandragningar fick uppdraget att ordna sjukvården, men vi hinna ej följa honom genom alla stadier af denna bana. Öfverfältläkaren blef äfven Medicinalråd, och var från 1836 förste lifmedicus hos konung Carl Johan samt öfverhopades med dennes och andra monarkers nådevedermälen. Han var en ärans och hederns man; ärlig, skiljd från intriger och förtal; glad, medlidsam, välgörande.

I de samma dagarne, den 22 Oktober, hänslumrade på Trolle Ljungby i Skåne "den sista Riksdrotzinnan", grefvinnan Ulrika Lovisa Maria *Trolle-Wachtmeister*, född Sparre 1762. Hon var gift 1780—1810 med Riksdrotset, Justitiestatsministern grefve Carl Axel T. W., och flyttade efter hans frånfälle till Trolle Ljungby, der hon intill sin död förblef, egnande hela sitt lif åt menniskokärleken. Sällan har väl någon qvinna så som hon verkat för menskligheteus stjufbarn, de arme och nödställde. För alla dessa, af olika stånd och bildning, var hon en lefvande tröst; det fanns i trakter vidt omkring ingen koja så aflägsen, att icke hennes namn der nämndes med välsignelse. I sitt dagliga lif var hon enkel och flärdlös samt bar nästan uteslutande tyger af svensk tillverkning. Hon egde mycken bildning, klart praktiskt förstånd och inverkade på sin omgifning genom upplysning och exempel icke mindre, än genom frikostigt understöd; hennes sinne var mildt som ett barns och personer, som i 40 år dagligen omgifvit henne, hörde aldrig ett ord af förebråelse eller missnöje från hennes läppar.

Professorn vid fria konsternas akademi, öfverstelöjtnanten i armén, *Olof Johan Södermark*, afled i Stockholm den 15 Oktober, blott något öfver 58 år gammal. Han utmärkte sig i yngre åren mycket på den militära banan, deltog 1814 i öfvergången af Tistedalselfven i Norge och sårades i spetsen för de stormande. Redan såsom kadett afritade han på Carlberg, jemte Hjalmar Mörner, kamrater och lärare. Det första porträtt, han målade, var kadetten (sedermera landtmarskalken, finansministern) C. O. Palmstjernas, och detta i vattenfärg. Men först 1824, vid trettiotvå års ålder, började han med allvar studera konsten. Vistades i München, Rom, Frankrike, England hela 16 år af de 24, han åt konsten egnade. Återkom för sista gängen 1847 till fäderneslandet, der hans sista arbete, ofulländadt, var det af Adeln begärda af d. v. landtmarskalken grefve Hamilton. Han arbetade ej blott i olja: han målade i München al fresco och undergräfde sin helsa genom den kalla fuktighet, för hvilken han dervid utsatte sig;

han tecknade med blyerts, svartkrita, penna; graverade i koppar chartor, taflor, porträtter; högg i marmor sin faders bröstbild och modellerade Carl Johans. Påstod att romare och greker gjort rätt uti att färglägga sina marmorbilder; natursanningen dyrkade han ända derhän, att vindögon, vårtor, fläckar och koppärr måste följa med på porträtterna. Både kropp och själ skulle i bilden sannt återgifvas, hvarföre han gick så att säga på lur efter dem, som skulle porträtteras, för att i deras obevakade ögonblick studera dem. Hans målningar utgjorde hans sällskap, och han talade till dem och grälade på dem. Beskow skref vid hans jordfästning:

> Som fordom Romarn kufvade med svärd
> förrän hans konst besegrade en verld,
> med blod din ära skrefs vid Tistedalen,
> förrn purpur speglat den i konstnärssalen,
> och dödens kula, kommen nära från,
> afvändes från ditt bröst af tecknarns plån...
> Som Filoktet förr upptog, sagan säger,
> Alcides vapen ifrån dödens läger,
> så fyllas skall den ban, du rycktes från:
> din pensel ärfvas skall utaf din son! —

Johan Erik Nordblom, Director Musices vid Upsala Akademi, afsomnade i Upsala annandag jul. Född i samma stad 1788, hade han såsom yngling varit anställd i handel uti hufvudstaden, men återvände hem och studerade 1808—1814 musiken under Hæffner; den han också 1833 efterträdde. Hans kompositioner, så mycket omtyckta och så herrligt sjungna af "den eviga ungdomen", och så vidt kringförda genom de öfver landet årligen från Upsala sig spridande skaror af sångfoglar, skola sent förgätas och tystna.

Och nu — den störste son, som Svea hade till att mista, föll också på detta olycksdigra år: en af lagstiftarne i vetenskapens stora, ständigt vexande rike, ett rike utan gräns och mannamån, *Jöns Jacob Berzelius*. Under många år hade han hidit af en häftig och nästan beständig hufvudvärk. Vid den store mästarens försök att utröna kroppars chemiska föreningar inträffade nemligen en olyckshändelse, som var nära att be-

röfva vetenskapen några och trettio år af Berzelii verksamhetsförmåga, genom en chemisk explosion, som ofelbart gjort honom blind, om icke en chemisk hjelp skyndsamt mellankommit. Han hade nemligen begagnat sig af knallguld, för att bestämdare utforska ammoniakens natur, sedan upptäckten af dess öfvergång till metallform var bevist, och ville nu reducera guldet, som i satsen ingick efter fyra dukater, hvilka man var i behof att till deras värde återfinna. För att verkställa denna reduktion på en gång, hällde han, oförsigtigt, rökande chlorvätesyra öfver hela qvantiteten. "Syrans åverkan", skrifver han sjelf, "kom massan att explodera, guldsolutionen slog mig i ansigtet och glasbitarne indrefvos i händerna, hvarmed kärlet hölls. Då jag öppnade ögonen efter den grufliga smällen, såg jag icke mer. Pontin, som sedan flera år bebodde samma rum med mig, höll just på att gå bort, då knallen kallade honom tillbaka, och jag har den verksamma läkareåtgärd, han i ögonblicket tog, att tacka för det jag återfick synen." Vid början af året 1848 hade nu B. blifvit hemsökt af starka och ihållande nervskakningar, och träffades i nedre extremiteterna af en förlamning, som ansågs obotlig och oemotståndlig; men först den 29 Juli insjuknade han ånyo, på ett så allvarsamt sätt, att någon räddning icke mer stod att hoppas, och afsomnade kl. 2 på morgonen den 7 Augusti. Ättefadren, bonden Jöns Håkanson (f. 1612) hade en son, Bengt Jönson († 1710), hvilken efter frälsehemmanet Bergsäter i Motala socken först kallade sig Berselius och blef fader åt prestmännen Nils Berselius, Jöns Berzelius (f. 1700) och Henrik Bersselius. Af Jöns föddes 1743 Samuel, skolkollega i Linköping, och af denne åter 1779 den 29 Augusti kemisternas konung, kemiens fader, fäderneslandets triumf och Linnés jemnlike. Redan som gymnasist hängaf han sig, med försummande af alla andra ämnen och lectionstimmar, nästan uteslutande åt naturalhistorien; och led 1796, då han affärdades till Upsala, den skymfen att flyttas ned i sista nummern och att nödgas föra med sig ett testimonium, lika dåligt som det, Carl Linneus i sin ungdom erhöll. Och dock är B. den

ende svenske vetenskapsman, som i utländingens ögon intagit den höga plats, Linné förut innehade, och från alla länder strömmade till honom adepter i vetenskapen. Vi kunna här fatta oss kort, ty vi hafva förut (Mina Samtida I. 175.) redogjort för hans förtjenster och embetsjubilæum (1843). Vetenskaps-Akademien, hvars sekreterare han i tretio år varit, höll dagen efter dödsfallet sammankomst, och beslöt dervid att anlägga en månads sorg och att hålla sekreterareplatsen ledig i trenne år. Begrafningen försiggick den 15 Augusti i Adolf Fredriks kyrka. Dagen förut hade likkistan burits från sorghuset till kyrkan, utaf Akademiens ledamöter. Prestafven fördes i sorgetåget af Carolinska Institutets inspektor, Anders Retzius; i processionen såg man icke blott ordföranden i den af Konungen tillförordnade Regeringen, utan också alla fyra riksstånden, hvilka in corpore inställt sig såsom representanter af hela svenska nationen; derjemte akademier och samfund till det mångtal, att något dermed jemförligt aldrig i hufvudstaden inträffat: Vetenskapsakademien, hvars ständige sekreterare han varit, Svenska, der han i ellofva år varit en af de aderton, Vitterhets-, der han varit hedersledamot, Landtbruks-, der han varit föredragande för vetenskapsafdelningen, Krigsvetenskaps-, hvars första klass han tillhört, Sundhetskollegium, der han var "äldste ledamot", Carolinska Institutet, der han varit hedersprofessor, Svenska Läkaresällskapet, bland hvars stiftare han varit, Samfundet för utgifvande af Handlingar rörande Skandinaviens historia, der han varit ledamot; Östgötha Gille, Litteratursällskapet m. fl. En chör afsjöng i kyrkan psalmen 490: 3, erkebiskopen talade öfver Vish.-B. 6: 21: "Den som lust hafver till vishet, honom gör hon till en herre" och förrättade jordfästningen; församlingens presterskap altartjensten; Svenska Akademiens ständige sekreterare, Friherre von Beskow, skildrade den hädangångnes lefnadslopp och krossade hans friherrliga vapen. Stoftet nedbäddades enligt hans önskan på Solna kyrkogård i närheten af hans tillgifne vän Crusells hvilorum. I sorgehuset utdelades bland andra verser äfven denna:

Hvem kan väl räkna dina arbetsstunder!
kort var din hvila och din sömn en blund;
ett dubbelt lif du lefde, och derunder
du räknade hvar timma, hvarje stund,
ty vishetsbrunnens djup du noga kände
och lifvets korthet på ditt hjerta brände.
Hvad båtar väl att på din grafsten rista
din snillebragd, känd af all jordens folk.

Från Tyskland spordes redan den 6 September i Stockholmstidningarne, af en tysk vetenskapsman (Th. S.) följande "Nachruf an Berzelius": "Skandinavien har förlorat en af sina ädlaste söner, Europa en vetenskapens Heros, menskligheten ett af sina varmaste hjertan. Vid Berzelii graf stå sörjande män af alla stånd och nationer. Samtidens vördnad och beundran, en talrik vänskaras uppriktigaste kärlek följa den dyre hädangångne öfver lifvets gräns. Verlden såg många utmärkta andar uppstiga ur jordens sköte, såg dem ljusförbredande förbitåga, och var med vemodigt öga vittne till deras slutliga utslocknande. Men icke alla, hvilka såsom solen upplyste förståndet, förmådde också välgörande uppvärma hjertat; icke allom lyckades det att i kretsen af deras beundrare äfven finna en krets af älskande vänner. Outtröttlig verksamhet, genomträngande skarp blick och sträng sanningskärlek äro höga prydnader för menniskoanden; men der med ryktets lagerkrans sammanfläta sig barnafromhet och anspråkslöshet, der är högsta steget af mensklig storhet uppnådt. Smyckad med en sådan krans strålar för oss Berzelii förklarade ande: en förebild för alla vetenskapens lärjungar, sin nations rättmätiga stolthet och sina vänner oförgänglig i minne. Lyckligt det land, som födde en Linné och Berzelius! Uti dem utvecklades åt skandinaviska folkkarakteren tvenne dess herrligaste blommor. Må de nu också ha vissnat: den kraftiga stam, hvars merg närde dem, är qvar. Han står orubbligt fast på den klippiga grunden och hans evigt gröna tinnar, omhvärfda af isiga fjellars toppar, blicka djupt eftersinnande ned på de grönskande slätterna och i den böljande oceanens dunkla sköte. Den tyska eken skådar öfver hafvet åt den aflägsna nordiska

brodren, hvars grenar nu i stilla sorg försänkts; ett vemodssus genombäfvar ekens grenar. Ett blad af hennes löfdrägt fläktar bortöfver till Berzelii grafkulle."

Den 19 December 1835 gaf åt honom, den femtiosexårige åldringen och sjuklingen, en ädel mö Elisabeth Poppius, dotter af den i första delen omtalade f. d. statsrådet Gabriel, sig sjelf och öfvertog vården om hans trefnad, hans hem och hans hjerta. Just på bröllopsdagen skickade honom Carl Johan friherrediplomet jemte en egenhändig lyckönskan. Men när, på dagen en månad efter mannens död, frågan om pension åt enkan den 7 September förekom i borgareståndet, då hade qvickhetsjägaren Palmær, versmakaren och publicisten, panna nog att fordra det föreslagna beloppets nedsättande från 2,000 rdr till 1,200, eller samma belopp som blifvit bestämdt åt Geijers enka, och påstod att Berzelius hade ingenting gjort för den fosterländska industrien; han fick med sig bokbindaren Winge och krämaren Tauson och tretton andra, som bara tego och voterade.

Friherrinnan Berzelius notificerade sin makes död till de utländska akademier och samfund, af hvilka han varit ledamot, uti lithografierade bref af denna lydelse: "Monsieur le Président, Messieurs les Membres! La Baronne de Berzelius a l'honneur de vous faire part du décès de Son mari, Mr le Baron de Berzelius, Secrétaire perpétuel de l'Academie des Sciences de Stockholm, que la mort a enlevé le 7 Août dernier, à la suite d'une longue et douloureuse maladie, à l'age de 69 ans. Le prix que le défunt attachait à l'honneur d'être compté au nombre des membres de Vôtre (Illustre Academie eller Savante Société) préscrit à Sa Veuve le triste devoir de Vous annoncer la perte, que les sciences ont fait en Sa personne. Stockholm le 15 Septembre 1848."

Svenska Läkaresällskapet inbjöd redan den 22 Augusti till minnesfest och medaljpregling inom svenska läkarekretsen; den 29 September firade i Götheborg under prof. Palmstedts auspicier bildningscirkeln en sådan fest, och Litteratursällskapet i Stockholm den 20 Jan. 1849 också en, med minnestal af

magister Siljeström, klangfulla minnesverser af mag. Geijer, chörer med ord af komminister Mellin, utförda under mag. Josephsons ledning:

Slocknadt är den gamle mästarns öga
för hvar jordisk syn.
Vet du dock hur djupt, ifrån det höga,
en förklarad blick kan tränga genom skyn?
Anar du hur högt hans tanke hinner?
Vet du tiden när hans namn försvinner?

Stora börssalen var för tillfället särskildt dekorerad. I midten af rummet stod på en upphöjning en bröstbild af den hädangångne, omgifven af palmträn. — Till Vetenskapsakademien kom i Februari månad 1849 den hederskrans, Leipziger-pharmaceut-mötet beslutit nedlägga på hans graf; en i silfver drifven eklöfskrans, mer än en aln i omfång, med lika många (120) blad, som mötet räknade medlemmar, och utförd af en af Leipzigs förnämsta konstnärer. En i Lübeck född poet, Emanuel Geibel, hade författat en minnesruna, hvilken, tryckt i guld på svart maroquin, såsom tabula votiva åtföljde kransen:

Wie aus starrenden Fels einst Moses Wasser entlockte,
lockte er aus Stein und Metall Quellen des Lebens hervor;
was zu der Menschheit Heil sich hülfreich bindet im Stoffkreiss,
was sich feindlich zerstört, was sich besänftigend lös't
that er den Sterblichen kund. Da rührte der zögernde Tod ihn,
und in der Mutter Schoos gab er den Liebling zurück.
Schweden bestattet mit Thränen den Leib, Europa beklagt ihn,
aber das Folgegeschlecht opfert bewundernden Dank.

Alltsedan tryckfrihetsmålet 1838, emot Crusenstolpe, ansågs Berzelius bland jurymännen med sin fällande röst hafva föranledt C:s olycka (3 års fästningsstraff); man hade öfverhopat honom med smälek, ja med *spott* och spe, och vid riksdagen hade en talare till och med sökt hindra hans pensionering just på denna grund. Aldrig likväl hade Berzelius ens med halfdragen anda protesterat emot denna förmodan, emedan han af jurymannaeden dragit den slutföljd, att det icke vore med ära och tro förenligt att yppa förhållandet, eftersom eden innehåller att "hvad under öfverläggningen yttras,

skall i obrottslig tystnad hållas.“ Men efter hans död upptäcktes bland hans papper, i en af honom egenhändigt gjord och under försegling bevarad, anteckning, en skriftlig förklaring att han med sin slutna sedel röstat för Crusenstolpes *frikännande*. Så misstager sig stundom “opinionen“ och så föga ofelbar är hon i sina rykten och sin hämdlystnad.

F. d. öfverhofmästarinnan, grefvinnan *Lovisa Sophia von Fersen*, född Piper, afled vid 72 års ålder den 4 Januari 1849, och stoftet jordfästades den 11 i Jacobs kyrka af prosten Fröst. Statsrådet Poppius och hofstallmästaren grefve Nils Brahe förde prestaverne. Det var hennes man, grefve Fredrik Axel, som mellan fyra ögon 1789 bevisade Gustaf III att denne brutit alla §§ i Regeringsformen; det var ock för hans skull, Gustaf på rikssalen snöpligen bortskickade adeln till riddarhuset att göra landtmarskalken afbön, och det var slutligen han som, när adeln trottsigt tycktes hågad att icke lyda, tog Brahe vid handen och började gå.

Den 15 Januari, efter blott tio dagars häftig febersjukdom, afsomnade i Upsala Professoren i theoretiska filosofien, *Erik August Schröder*, bekant för sin “Philosophiens Historia“, sin rena och ädla karakter, sin ljusa blick och det säkra omdöme, som inom hans sfer utmärkte honom i de flesta organisations- och administrationsfrågor, särdeles dem som angingo uppfostran och läroverken. Hans hus var ett af dem, dit biskop Wingård gaf förf. förord, då jag som student inflyttade i Upsala, och jag rönte der mycken och vänlig gästfrihet. Han uppnådde endast 53 års ålder och vid begrafningen skrefs:

Du dog, liksom i oförtröttadt sken
den klara stjernan går att stilla gömmas . . .
du dog liksom den skira daggen dricks
från sommarblomman bort, af morgonljuset . . .
du dog, liksom en ton från strängar sänd
der jordens malm för sista gången klingar . . .
och dock, vid det, som här betecknas bör,
hvad bild är dertill i naturen värdig?
Ack nej, du dog, som endast menskan dör
när Engeln är i hennes inre färdig.

Årsbarn med århundradet, statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet sedan knappast tio månader, bortrycktes den 5 Februari, i menskors ögon allt för tidigt, *Johan Fredrik Ehrenstam*, af en tärande sjukdom, som redan på sommaren 1849 antagit en betänklig karakter.

Carl Samuel Fredrik von Zeipel, en af våra flitigare och lyckligare bellettrister, afled den 12 Februari på Lingonbacka pappersbruk i Upland, vid 56 års ålder. Fadren var tysk och gift med en Ziervogel. Han ärfde rätt mycket af jordens goda, men kunde icke behålla det: andelen uti tryckeriet, stenhuset i staden, ja bruket såldes bort, så att han med en temligen talrik familj de tio sista åren hade endast qvar fri boning, vedbrand och fritt bete för några kor. Men nu skref han romaner: Wasaättlingarne, Rabenius, Seton, De sammansvurne; han skref på prosa ock: Två herrar och en narr, Malcolm Sinclairs mord, Cecilia Wasa och skådespelet Riddar Tynne. Som poet begagnade han ofta signaturen Carl och hans största skaldestycke eller samling var: De evangeliska romanserna. Studenterna af Upsala nation bevistade denna sin seniors och hedersledamots begrafning i Järlösa kyrka, och Johan Nybom skref dervid: "Han, som förr vår runa med makt och ära, hvilar i grafven. Oss han gaf till skatter sin ungdoms sånger, oss han gaf sin mognade ålders vishet och en evig yngling han bland oss trädde, Furste i sången."

En gammal vidtbekant och prisad skollärare, det svenska skolverkets senior, lectorn vid Westerås gymnasium, professorn *Reinhold Scheringson* gick ned i sin graf den 1 April, uti sitt nittionde år. Förf. såg den lilla gubben ännu kry och hedrad af alla, i Westerås-domprosten (sedermera Götheborgsbiskopen) Bruhns hus, under ett besök på nyåret 1839.

Generaladjutanten, landshöfdingen och militärbefälhafvaren på Gotland, *Michael Silvius von Hohenhausen* afled den 19 Juni; af en gammal pommersk slägt, som varit känd redan på trettonhundratalet, ett namn kanhända på sin första tid af alldeles samma klang, som Hohenlohe, Hohenstaufen, Hohenzollern. Emellan honom och Hartmansdorff rådde ett särdeles förtroligt

förhållande och Hartmansdorff beslöt sällan någon riksdagsåtgärd, utan att hafva frågat Hohenhausen till råds. Hans sjelfständighet var orubblig. Äldre vän till Anckarsvärd än till Hartmansdorff, förblef han dock mot begge fullt uppriktig, och begge sörjde lika mycket hans bortgång. Hvad han var som landshöfding, menniska och hedersman, tolkades vid griften: måtte Sverige ofta återse sådana söner! C. J. Bergman slöt sitt sorgeqväde öfver honom så:

Gud fröjde dem, som ärligt ment med sina fäders jord,
som fyllt förutan vank och svek sin pligt i bragd och ord,
som skipat rätt, som hägnat frid, som i de armes gård
och vid de sjukes plågobädd ha rest sin minnesvård.

Den 14 Juli på eftermiddagen, då några badgäster från Strömstad voro ute på Kosterfjerden i båt, kantrade denna för en häftig by, och ehuru alla simmande uppnådde land, kostade dock händelsen lifvet för en af dem, nemligen biskopen i Westerås stift dr *Gustaf Nibelius*, som just inne vid stranden träffades af slag och sjönk. Böttiger skref vid emottagande af denna sorgepost, bland annat: "Man af Göthisk tro, af Brittiskt sinne, se, ditt grafhvalf mura vi härinne i vårt minnes heligaste djup, och ditt namn skall ingen stormil fatta, fast på lifvets ocean, den glatta, kantrat har din slup."

Juris professoren *Jacob Eduard Boethius* afsomnade i Upsala den 23 Augusti, och i Stockholm den 29 en af våra utmärktaste naturforskare, provincialläkaren dr *Carl Johan Hartman*, författare af Handbok i Skandinaviens flora, Excursionsfloran, Populär naturkunnighet och Husläkaren.

F. d. landtvärnslöjtnanten, kapitenen i arméen *Anders Lindeberg*, ifrig motståndare till konung Carl Johan, poetisk och politisk författare, var flera gånger prisbelönt af Svenska Akademien, äfven tre gånger med högsta priset, medarbetare i och utgifvare af åtskilliga tidningar, Allmänna Journalen, Stockholmsposten, Aftonbladet, Dagen och Minerva samt Lindmans Dagligt Allehanda. Tragedierna Blanka, Midsommarsaftonen och Demosthenes, dramerna Toni och Prestgården, en afhandling om "Sveriges Försvarssystem", brochuren "Revolution

och Republik, Bidrag till Sveriges historia efter den 5 November 1810" m. fl. hade flutit ur hans penna. Samma år 1816, som han blef medarbetare i "Allmänna Journalen", erbjöd honom Carl Johan, genom Wallmark, årspension, hvilken han emottog och länge uppbar. Men hvad som egentligen gjorde honom odödlig, var att han 1834 blef dömd till döden, för en till Justitiæombudsmannen inlemnad skrift: "upplysningar rörande kongl. Theatern", hvaruti han, som vurmade att få en enskilt theater, bland annat lät förstå att det vore konungens personliga egennytta, som bibehöll den kungliga theaterns monopolium. Vi hafva redan antydt (Mina Samtida II. 201) att han nekade begära nåd. Vederbörande, som för ingen del ville utgjuta hans blod, hvilket skulle blifvit allt för mycket vatten på Aftonbladets då blott treåriga qvarn, påhittade såsom nödhjelp en amnesti, till firande af Carl Johans första landstigning i Sverige den 20 Oktober 1810. Men äfven denna utväg vägrade han begagna och tredskades qvar i fängelset. Som man ej ville med våld försätta den tunna oansenliga figuren ut i fria luften, tillgrep då fångvaktaren den utväg att genom en förevändning *narra* honom ut i förstugan, och slå igen fängelsedörren bakom honom. Utan vidare tillstånd arbetade han sedan rastlöst på sin älsklingsplan, och kunde den 1 November 1842 verkligen inviga sin nya theater, den n. v. "Dramatiska"; ehuru visserligen på bekostnad af hela sin ekonomiska välfärd, hvilken ock i öfrigt aldrig särdeles blomstrat. Sorgespelet "Demosthenes", som han skref i fängelset, anses vara hans förnämsta arbete. L:s politiska sympathier undergingo stora förändringar. Exempelvis kan åberopas efterföljande bref ifrån Wallmark af den 19 Juli 1846, med anledning af författarens förfrågan, huruvida i Posttidningen borde refereras en af L. utgifven och till P. T. inlemnad skrift, deri en hel hop "liberala" personer ställts i ofördelaktigt ljus, såsom L. J. Hierta m. fl. W. bad mig nemligen afböja saken, men under den höfligare formen att utrymme fattades, och tillade: "Unter uns: böra vi också ej, äfven genom en till utseendet så ringa tjenst som den begärda, ge oss anseende af någon välvilja mot

den. som skrifvit "Två år af konung Oscars regering". Var viss att Dagligt Allehanda och medbröderna skulle säga: kapten Lindeberg har genom denna skrift så försonat sina "Bidrag", att Posttidningen öppnat sina spalter för hans anfall emot sina fordringsegare. Vi ha erfarenhet nog af deras välvilliga tydningar". Lindeberg afsomnade 1849, den 12 December, 60 år gammal.

IV.

Anarkien betvingas.

Ruelse hos Wienerstudenter, tyska frihetsveteranen Jahn och medelåldersmännen i Aftonbladet. — Lindmans Allehanda, om likgiltighet vid allmänna val. — Frankfurterkritik öfver folkviljan och allmänna val. — Folkviljan erkänd så länge hon följer sina skapare. — Journal des Débats om allmänna valrättens obehag för revolutionären. — Servier och Rumäner fordra befrielse ifrån friheten. — Fredsaposteln Burritt. — Rättvisans förening. — Februarirevolutionens siffer-resultater. — Ungerska kriget. — Tvisten om tyska kejsarkronan. — Republiken i Rom. — Kossuths flykt. — Batthyani †. — Fransmän besätta Rom. — Slaget vid Novara och Carl Alberts abdikation. — Franska Constituante efterträdes af Legislative. — Upproren i Sachsen och Baden. — Frankfurterparlamentet fördunstar. — Rumpfparlamentet förjagas. — Fraktionen i Gotha. — Trettonde Juni i Paris. — Anarkien knäckt. — Tysklands församlingar upplösta. — Brentano fördömmer sina republikaner. — Provisoriska regeringarne störtas, åtalas och straffas. — Cigarrförsäljaren Rateaux riksregent. — Erkehertig Johans abdikation. — Mot demokrater hjelpa blott soldater. — Frihetens jesuiter. — Roms slagtarhus San Calisto. — Republikaner i Ryssland.

Anarkien i Europa upphörde visst icke med året 1848, utan fortsatte, på vissa enstaka punkter till och med skarpare än förut, sitt olycksbringande arbete långt utöfver denna tid; men i skränet och frihetsrusets orgier började småningom kunna urskiljas en och annan ångerfull stämma, ett och annat varningsrop eller syndabekännelse ur anarkisternas egen skara.

Bland de första, som sjelfmant föllo till föga, kan nämnas de förförda och numera landsflyktiga *Wienerstudenterna*, bland hvilka en, vid namn Frans Köcker, redan i slutet af

November 1848 lät uti Wiener-Zeitung införa följande protest eller manifest:

"Den blodiga striden har slutats och en hvar säger för visso: Gudilof! — ty att i vårt Wien sådana förskräckliga uppträden, en sådan anarki skulle inträffa, har väl ingen af oss anat. Jag sjelf, som mot min vilja stridde intill sista ögonblicket, andades lättare då de kejserliga trupperna stormade Burgporten och räddade slottet med dess skatter, dem tappra nationalgarden förgäfves sökt skydda mot massan af beväpnade proletärer, som der redan hade anlagt eld. Men snart genljöd blott *ett* rop i staden, icke blott från militären, utan äfven från de med oss i vänskapsband stående garderna och borgarne: "hängen studenterna, slån ihjäl dem, gifven dem ingen pardon, de äro upphofvet till vår olycka!" Och våra förra medkämpar anklagade oss inför våra fiender. Många af mina bröder, hvilka såsom jag, redan länge med bitter ånger och vemod insett, hvilket skändligt spel man drifvit med oss, huru nedrigt man missbrukat vår ungdomliga eldighet och ifver, vi, som voro beredda att sträcka vapen, förföljdes såsom förbrytare, tillfångatogos, förbannades och anklagades af samme Wienare, hvilka vi tillkämpat friheten, hvilka då med jubel emottogo oss. I mitt och mina bröders namn fattar jag nu pennan för att yttra ett ord till vårt försvar. Tyvärr hörde jag på min snabba flykt öfverallt samma hårda orättvisa dom öfver oss! Men då I genast bryten stafven öfver oss, utan att pröfva, stannen nu och fördömen icke dem *allena*, hvilka skaffade er friheten, hvilka I hafven att tacka derför! Att vi felade, af ungdomlig ifver och öfvermod gingo för långt, hvem nekar det? Men hvem dref oss dertill, hvem ledde oss, hvem uppmuntrade oss, och hvem gaf oss medel till allt? Och allt detta helt öppet. Hvem trumpetade ut vårt lof i alla verldsdelar? Icke blott samtlige journalisterna och demokraterna, beggedera tyvärr "Schandbuben", hvilka under folkets täckmantel skötte sina egna intressen och anstiftade hela olyckan, utan äfven våra autoriteter, vår riksdag. Tigen I nu, I som voren våra ledare, öppet predikaden uppror och befordraden det

genom oss: kameleonten Pillersdorff, Kudlich, Löhner, Goldmark, Borrosch, Violand m. fl. Vi dömas, och dessa agitatorer med sina hemliga judiska emissarier, i förbund med de trolösa Ungrarne, äro de enda upphofsmännen till allt elände! Och dessa sitta lugna vid riksdagen! Kommo ej till och med från Frankfurterparlamentet deputerade för att uttrycka dess beundran: anlade icke Blum vår drägt, uppfordrade han oss ej till omstörtning af allt bestående, till och med af dynastien? Svor han icke att dö med oss och *icke förr stanna, än 200 Latour'er fallit?* Hvart hafva dessa *Frankfurteragitatorer,* hvilka resa Tyskland omkring, hvilkas söner uppfostras i revolutionsmakeriet, hvart hafva dessa *nidlitteratörer* och demokrater, judeafskummet, de ungerska befriarne Pulzky, Bem och konsorter flyktat? Och hvarföre tiger nu *riksdagen,* som stod i godt förstånd med samtlige de ofvannämnde och sanktionerade deras anordningar? Vänten då med er dom, I kannstöpande domare! Vedergällningens dag skall komma, maskerna skola falla och I skolen se, hvem som förtjenar att hängas: vi, bedragne studenter, hvilka man genom alla upptänkliga medel drog i nätet, eller de skändliga uppviglarne! På edra samveten stannar det utgjutna blodet, det timade eländet! *Frans Köcker,* juris studiosus, i sina medbröders namn."

Dernäst torde böra citeras den ålderstigne frihetshjelten *Jahns "svanesång"*, uti September månad 1848, kort efter de förskräckliga uppträdena i Frankfurt. Jahn var veteranen bland alla tyska frihetsvännerna, stiftare af tyska Turnföreningarne med valspråket "frisch, fromm, fröhlich, frei" och, enligt sin egen utsago, äfven den, som aldraförst väckte till lif den tyska enhetsidéen. Nu skref han så: "Med rätta kallar jag denna skrift en svanesång, ty jag vet i sanning icke, om jag någonsin mera får yttra mig, då den vilda rasande skaran redan börjat utföra dödsdansen omkring mig . . . Då jag röstade för dödsstraffets afskaffande, gaf jag min röst deråt emedan, efter min öfvertygelse, offentliga afrättningar göra ett folk vildt, rått, djuriskt och tigerlikt. Men jag har icke velat beröfva rättvisan sitt svärd och sin bila, för att öfverlemna dem åt i

mörkret smygande hopar, hvilka, såsom sjelfbeställda anklagare, vittnen, jurymän, domare och skarprättare, utöfva sin godtyckliga makt öfver lif och död. Den som hängifver sig åt sådane nattliga bragder blir frihetens lönnmördare; han förer friheten i munnen, men belastar oss med tyngre kedjor, än dem vi nyligen afkastat . . . Hvarföre önska vi tryckfrihet? Icke för att väcka hat emot oskyldiga medmenniskor, för att genom skymford ställa dem på schavotten och anförtro den hedervärda fria nattmanstjensten åt det ädla och fria packet, åt nattens och skymningens hjeltar . . . Jag har ej affallit från Eder, utan I ifrån mig. Ännu bär jag de tyska färgerna, som jag bar i frihetskriget. Icke är jag en affälling från tyska saken. I hafven skamligen öfvergifvit den. I hafven förlorat den rätta vägen, hafven lemnat utvecklingens ärofulla bana och beträdt borgarekrigets blodiga stig. Eder fiende är jag icke, om jag äfven måste ogilla Edert förfarande. Endast tiden kan bota Eder. I kunnen icke upplysas, ty I lemnen icke gehör åt skäl som anföras, utan berusen eder till frihetsyrsel med obegripliga talesätt. Det råa frihetsmakeriet skall gå öfver som pesten och andra farsoter. De vilseledda skola gå tillbaka till sig sjelfva, öfvergifva irrlärorna och lemna förledarne i sticket. Den röda fanan är invigd med lönnmord till sin egen skymfliga undergång. De hemliga anförarne mena visserligen annorlunda. De föröfvade ogerningarne skulle göra hvarje återgång omöjlig. Derföre hetsades den oförståndiga mängden emot män, som alltid stått på folkets sida. Min död skulle utgöra inledningen till sorgespelet. Redan den 16 September lurade kring mig mördare, ledda af välklädda personer. Kunskapare smögo omkring öfverallt, der jag brukade uppehålla mig, och då de ändtligen funno mig, besatte de huset och framkallade den vilda jagten. Själsnärvaro och beslutsamhet räddade mig. Dock förnam jag med egna öron, hvilken död man ämnade mig: densamma, som man en gång tilltänkte åt Cortez från tinnarne af templet i Mexiko. Jag skulle nedstörtas från balkongen på ett högt hus, ett fridlyst hus, emedan det uteslutande begagnades af nationens repre-

sentanter (Paulskyrkan i Frankfurt) . . . Jag kom undan med lifvet. Men huru kunde jag i min inskränkta verksamhet ådraga mig ett sådant hat? Svaret är lätt funnet. Polisstaten och röda republiken likna hvarandra. Jag har skrifvit och talat för Tysklands enhet och lagbundna frihet. För denna höga tanke har jag lefvat, arbetat, stridt och lidit. Den "farliga" läran om Tysklands enhet har jag först bragt till lif. Det skall blifva min grafskrift, om ännu en plats i Tysklands jord förunnas mitt stoft. Tysklands enhet var mitt vaknande lifs dröm, min ungdoms morgonrodnad, min mannaålders sol, och är nu den aftonstjerna, som vinkar mig till evig ro."

Vårt svenska *Aftonblad,* som i Mars 1848 helsat den franska revolutionen med "verkliga tårar i medelåldersmäns ögon", hade redan den 15 Augusti samma år hunnit till den vackra insigten att varna sina landsmän, och försäkrade sig hafva "vid många tillfällen förklarat sin öfvertygelse vara att konungamaktens upphäfvande i närvarande stund skulle vara en stor olycka för Sverige, då nationen här visserligen icke ännu på långliga tider lärer vara mogen för en republikansk statsform . . . Aftonbladet har aldrig kallat eller ansett Frankrike såsom ett mönsterland . . . Man måste häpna att få se föreställningar om arbetets och utbytenas natur framträda sådane, att man skulle trott dem utgå från dårhuset och på det otvetydigaste vittnande om en klen och bristande tankeförmåga hos deras anhängare . . . Det var en obegriplig eftergifvenhet för de svärmande frasmakarne, eller rättare delaktigheten i deras villfarelser hos några af den provisoriska regeringens medlemmar som, genom det helt och hållet förvända sättet att organisera nationalverkstäderna, med full arbetslön åt hvem helst som der anmälde sig, gjorde att kommunisternas och socialisternas antal, hvilka dittills utgjort blott ett obetydligt kotteri, hastigt uppsvällde till ett fruktansvärdt och förstörande jäsningselement, som på intet vis ännu är utan all fara för staten . . . Man kan ej undgå anmärka en (i franska republiken) ännu fortfarande, temligen stor lättsinnighet i votering af statsmedel både till militära och andra dermed analoga

ändamål, utan att besinna, att källorna till folkets materiella välstånd derigenom uttorkas eller åtminstone dess framskridande uppehålles. Om emellertid något skall vara att hoppas af republiken, så är det, att den snart nog skall återföra mera besinning i detta hänseende och genom införande af sjelfstyrelse och sträng hushållning för franska nationen, visa sig verka för den sanna friheten." — Sju dagar derefter (den 22) lästes i samma Aftonblad den bekännelsen i bref från Berlin: "de, som trott att Tysklands revolutionsrörelser skulle förvandla det till republik, måste nu småningom vakna ur sina inbillningar; ty reaktionen växer med hvarje dag och vi få till slut vara glada, om vi komma till en konstitutionel monarki". Allehandas pariserkorrespondent, stadd på hemväg, skref från Köpenhamn den 14 Augusti att *der* allmänt klagades att intresset för valen är så ringa, att få bry sig om att begagna sina rättigheter som valmän. "På några ställen har blott hälften af de valberättigade anmält sig, på andra blott en fjerdedel, och på ett par ingen enda . . . Äfven här, der jag minst trott det, skulle jag få höra ropet om reaktion. De personer, som förut ansågos såsom hufvudmän för det liberala partiet, sådane personer som Orla Lehmann, Clausen m. fl., helsas nu såsom reaktionärer."

Ganska märkvärdigt, såsom tidsbild, är det raisonnement om *folkviljan och allmänna val*, som Frankfurter-Ober-Post-Amts-Zeitung uppställde den 3 Februari 1849. "I gårdagens session uti Frankfurterförsamlingen uttalade venstra sidans anförare, hr Vogt, att "Frankrike egentligen icke vore någon riktig republik", således erkänner han att icke allt beror på statsförfattningens form. Just detsamma ha vi nu påstått ett halft års tid. Af regeringsformen kan man icke bedöma, huruvida ett land är fritt eller icke, och man kan törhända lefva friare under en monarkisk regeringsform, än under en republikansk; ja, vi gå längre: *emedan* den monarkiska statsförfattningen är starkare och icke, såsom republiken nu i Frankrike, behöfver frukta för sin egen tillvaro, *kan* hon medgifva större friheter. En hvar, som uppmärksamt betraktar tillståndet på andra sidan

Rhen, inser lätteligen att den fransyska republiken icke kunde bestå tillsammans med de tyska grundrättigheterna. Det monarkiskt styrda tyska folket är friare än det republikanskt styrda franska. Ett annat medgifvande från hr Vogts sida är kanske ännu märkvärdigare. Under det nemligen majoriteten inom fransyska nationalförsamlingen, som understödde Cavaignac i alla hans energiska handlingar och under fyra månaders tid upprätthöll belägringstillståndet, förut förnekades af vår venstra sida och icke fick gälla såsom ett uttryck af den fransyska folkviljan, emedan hon icke böjde sig under den råa och röda massans herravälde, drabbas nu omvändt folkviljans sednaste uttryck af samma ovilja från vår venster. Presidentvalet, den af folket utkorades val, var knappt fullbordadt, innan det tadlades af en medlem från denna sida, och likaså tadlade hr Vogt i går denne nyvalde Presidents nyvalda ministrar. Den fransyska nationalförsamlingen är, såsom vi alla veta, icke längre folkviljans sanna uttryck; hon har förändrats sedan April förlidet år, och derföre vägrar församlingen att upplösa sig, väl vetande att majoriteten icke skall blifva återvald af folket. Vi tro att ju längre republiken består i Frankrike, desto flera hemliga monarkister skola der finnas. Men lika litet som hr Vogt erkänner Presidenten och hans ministrar, lika litet skall han låta *det* uttryck af folkviljan gälla, som hemligt eller uppenbart bekänner sig till monarkismen, och vi se således att våra republikaner i sin konseqvens redan kommit så långt, att de respektera folkviljan *blott så vida hon behagar dem*, men icke längre. Med andra ord, vi se att äfven venstra sidan skiljer mellan en förnuftig och en oförnuftig folkvilja. Men så snart man tillåter sig en kritik af folkviljan, så erkänner man öfver densamma något ännu högre; och att vår venster ändtligen hunnit till en sådan kritik, bevisar att hon åtminstone lärt något af den nyaste historien, om också intet af den gamla. — Men då folkviljan, enligt vensterns eget medgifvande, stundom kan vara oförnuftig, så måste, om likväl enligt den nyare statsläran, fäderneslandets hela framtid göres beroende af denna folkviljas uttryck, den patriotiske statsmannens högsta uppgift

vara en sådan organisation af statsinstitutionerna, att blott den förnuftiga, aldrig den oförnuftiga, folkviljan kommer till herravälde. Och genom hvilken del af statsförfattningen kan väl detta uppnås, utom genom vallagen? Af den beror alltså fäderneslandets framtid. Genom den skall afgöras, om vi vilja bygga vår lycka på den offentliga "stämningens" flygsand, som än af vinden hopas till ett berg, än åter förströs öfver fälten. Huru det är beställdt med folkets sympathier, huru lätt de förändrats, ha vi nu sett både i Frankrike och Tyskland. Huru snart en ny förändring inträder — hvem kan väl veta det? Vi begripa fullkomligt, huru detta hastiga ombyte i de allmänna sympathierna kunnat ingifva vissa personer förakt för det, som nu kallas "allmänna opinionen"; men vi gilla ej deras åsigt, ty den villfarelse, hvarifrån venstra sidan först nu gjort sig fri, vidlåder dem ännu: de veta icke att skilja mellan saker och ting. Om man vill skilja emellan en förnuftig och en oförnuftig allmän opinion, mellan en förnuftig och oförnuftig folkvilja, så återstår endast att *göra skilnad mellan personerna.* Men om detta är nödvändigt, till förebyggande af oförnuftets herravälde, så måste äfven den "*allmänna* valrätten" förkastas, emedan denna icke erkänner någon skilnad mellan en förnuftig och oförnuftig väljare, så vida det icke är förnuftigt att antaga att alla som fyllt 21 eller 25 år hafva ensamt derigenom förskaffat sig ett förnuftigt omdöme i statsaffärer. Genmäler man: huru är det möjligt att genom en lag få utredt, *hvilka som äro förnuftiga?* och gifver man frågan denna form, så är det visserligen omöjligt. Men hvarföre hafva vi då fått historien? På resultaterna kan man i den se, hvilka folk handlat förnuftigt, och dessas lagar böra då tjena oss till mönster. Historien visar att *intet* folk, hvars stat ägt betydenhet och bestånd, upphöjt den allmänna valrätten till lag. Så väl de gamla republikanska Romarne, som de moderna Nordamerikanarne, de erfarna Engelsmännen och de kloka Belgierna hafva alla stadgat såsom vilkor för valrättens utöfning erläggandet af en viss skatt eller besittningen af viss egendom. Har en stat en förnuftig författning, kan man antaga att alla förnuf-

tiga önska bibehålla den; men de, som äga något, äro de, som hafva ett intresse i det bestående bibehållande. Att bibehålla det förnuftiga, är sjelft förnuftigt och derföre måste under en s. k. konservativ vallag, mängden af de valberättigade tillhöra dem, som önska bibehålla det förnuftiga och således sjelfva äro förnuftiga. Då Belgier, Engelsmän och Nordamerikaner hafva infört en *census* (och den temligen hög), så skulle det vara en ömklig egenkärlek om vi tyskar inbillade oss, att just vi kunde umbära en sådan, emedan vi äro de förträffliga och förnuftiga tyskarne."

Journal des Débats sade den 21 April: "Den demokratiska och sociala republikens tidningar äro uppfyllda af bekännelser, som man måste taga vara på. De tillstå att allmänna valrätten, som redan tvenne gånger bedragit deras förhoppningar, nu skall, vid nya församlingsvalen, gifva dem en tredje, ännu mera skarp lexa. Och tror ni väl att de underkasta sig detta resultat, att de böja sig för allmänna valrätten? Tvertom: de resa sig på förhand upp emot valens utslag, de hota valmännen med sin vrede och sin hämnd, de proklamera att *inbördeskriget skall stiga upp utur valurnan.* Ni trodde kanske att de män, som gjorde Februarirevolutionen, hade förkunnat allmänna val för att gifva dessa rättighet att uttrycka *sin* mening och göra *sin* vilja i landets styrelse gällande? Ingalunda! Allmän valrätt är proklamerad: men med vilkor att han alltid håller med den, som proklamerat henne. Folkets suveränitet är proklamerad: men med vilkor att folket böjer sin suveränitet inför Bergets, uppploppens och klubbarnes suveränitet. Det demokratiska och sociala partiet har rätt att förklara krig emot samhället, att anfalla dess grundvalar, religionen, familjen och eganderätten; men det parti, som vill upprätthålla religionen, familje- och eganderätten har ingen rättighet att förena sig för detta ändamål. Allmänna valrätten är "helig", när hon instämmer i den förstöring och anarki, som åsyftas; men om hon motverkar detta mål, duger hon till intet, förklaras "misstänkt för reaktion och monarkiska tendenser."

Slutligen fick man ock exemplet af folk som rentaf reste sig *emot* "friheten". Liksom alla de andra stammarne i Österrike hade Servier och Rumäner (Walacher) fått en fri konstitution; men de protesterade och begärde i stället envälde. De befunno sig 1850 redan i half resning, hotande att, om de ej sluppe den dem påtrugade friheten, i hvilken de sågo endast en snara, skulle de gifva sig, Servierna under Turkiet och Walacherna under Ryssland. När Baskiska provinserna reste sig för att få behålla Don Carlos jemte absolutismen och hierarkien samt för att få slippa Cortes-konstitutionen, hade de åtminstone sina fueros (provincialprivilegier) att försvara, på hvilka de satte mycket högre värde än på en representativ statsförfattning -- men hvad kunde förmå Servier och Walacher?

Den lärde klensmeden, bekant fredsapostel från Amerika, *Elihu-Burritt*, sysselsatte sig 1850 med att först i Kiel och sedan i Köpenhamn göra ett slut på de Slesvigholsteinska stridigheterna, påstods vara en annan Mezzofanti i språkkännedom, och förstod redan på den tiden, då han arbetade i smedjan, mer än 50 (?) tungomål. Denna hans lärdom, i förening med hans menniskovänliga sträfvanden, hade gjort honom allmänt ärad och älskad i Amerika. En Elihu-Burrittsk "fredskongress" hölls i Paris 1849, en annan i Frankfurt 1850, hvarvid i samlingen af välmenande engelsmän, fransmän, amerikanare och tyskar uppträdde äfven en indian af Chippeway-stammen, talande om den store Anden och om sina bröder med de bleka ansigtena; ännu större verkan gjorde det, när han vid slutet af sitt tal högtidligt tog ett med fjädrar smyckadt okändt föremål ur fickan opp — fredspipan, som, i rödskinnens namn, han räckte sina bleka bröder.

Pacificationsarbetet afbröts likväl ofta af nya anarkiska öfversvämningar. "*Rättvisans förening*" såsom det i Maj 1848 stiftade demokratförbundet benämnde sig, — bland hvars medlemmar voro Mazzini och Harro Harring, till hvars permanenta komité blifvit kallade Zits, Bayrhofer, Schütte, Runge och Metternich, och hvars ändamål var att störta alla dynastier samt upprätta en verldsrepublik, — hade redan på sommaren

1848 förlagt sitt residens ifrån Frankfurt till Berlin. Alla filialkomitéer, med undantag af den i Wien, som hade sina filialer i Ungern, åtlydde dess befallningar; Kossuth och Wienarne ditskickade deputationer, och filialernas antal uppgick vid nyåret 1849 till 2,000. Dessa filialer arbetade i alla länder, och begagnade alla slags häfstänger.

Redan juldagen 1848 hade påfven beslutat att från Gaëta begifva sig till Civita Vecchia, ehuru beslutet ej kom till verkställighet (i andra delen, sid. 193, står oriktigt det sednare namnet i st. f. det förra). Högsta juntan i Rom föll, straxt på nyåret. Pius bannlyste alla, som *hjelpte till* att inkalla en "Constituante"; och Roms välfärdsutskott svarade med att förklara för fädernesländets förrädare enhvar, som *sökte hindra* samma konstituerande församling. Sicilien anslöt sig ock till sträfvandet efter italiensk enhet och till försöket att göra af Roms constituante en italiensk; men Sardinien bröt snart med dessa idéer, då Rom och de andra icke ville bibehålla monarkismen och stadga census vid valen. Roms constituante öppnades verkligen den 5 Februari, och Garibaldi begärde att hon skulle "allraförst proklamera republik", hvilket ock skedde den 8, då påfven jemväl ånyo förklarades afsatt från all verldslig makt. Samtidigt flyttade Toscanas storhertig från sin hufvudstad till Gaëta; hans ministrar resignerade, hans trogna folk utropade på öppet torg hans afsättning och insatte provisorisk regering, hans kamrar samtyckte, och den nya regeringen utskickade krigsskepp till hans förföljande, samt proklamerade den 19 republiken. I Neapel vägrade parlamentet votera budgeten och fordrade ny ministère. Mazzinis ankomst till Rom i medlet af Mars blef signalen till en ny kris, i hvilken både Sterbini och Mazarelli nödgades afgå från affärerna, så att numera ingen skulle funnits qvar utaf de män, hvilka föranledde påfvens flykt, om ej tillfälligtvis fursten af Canino just i detsamma blifvit af Constituante "honoris caussa" gjord till hennes vicepræses. I Venedig blef Manin republikansk diktator, i Rom herrskade Mazzini, i Florens Guerazzi.

I Frankrike var spänningen på nyåret mycket stark. Den 12 Januari tillkännagaf ministern Odilon Barrot uti nationalförsamlingen, att antingen måste hon eller ministèren afgå; oppositionsbladen förklarade då ministèren hinderlig för sämjan mellan presidenten och församlingen, och Ledru-Rollin inlemnade en af 300 ledamöter undertecknad anklagelseakt emot ministrarne; Proudhon föreslog i sin tidning le Peuple rentut att afsätta presidenten; de röda sammansvuro sig att döda Napoleon, Bugeaud, Changarnier och Cavaignac; klubblifvet, folkskockningarne, truppmarscherna, parlamentsstormarne tilltogo ånyo; mobilgardet förberedde sammansvärjning, emedan presidenten beslutat reducera dess 25 bataljoner till 12. Det var då, Changarnier förklarade för detta gardes officerare, att "de, som rifva upp gatstenarne i hufvudstaden, skola icke kunna lägga dit dem igen". Förslaget emot klubbarne framkallade nya oroligheter, och en statskupp skulle utförts den 29 Januari, men strandade mot de maktegandes vaksamhet. Det gällde församlingens envishet att icke upplösa sig. Men med 416 emot 405 förkastade hon just den dagen Rateaus motion, och medgaf således *icke* att alla motioner om hennes upplösning skulle ipso facto anses afslagna: "Paris andades åter efter tolf timmars ångest och bäfvan". Den 1 Februari afslog församlingen, 531 emot 167, förslaget om amnesti för Junifångarne, men vägrade deremot den 3, med 9 rösters öfvervigt, att ogilla anklagelseakten mot ministrarne, hvarpå dessa helt energiskt förklarade att de tänkte icke desto mindre sitta qvar. Vid revolutionsfesten den 24 Februari inträffade mångenstädes i landet oroligheter; och i diverse städer uppfångades flera hundrade falska pass, alla ställda på Berlin. Den 7 beslöt församlingen ändtligen sin egen upplösning till omkring medlet af Maj. Den 26 skulle i Paris göras en socialistdemonstration, som återigen strandade emot den Bonapartiska regeringens fasthet, och väl äfven emot insigten om revolutioners resultater, dem Assemblée Nationale just vid den tiden beskrifvit så: "Se här alla de fördelar, den 24 Februari 1848 alstrat: 1) egendomsvärdets förminsk-

ning med två tredjedelar, 2) tillslutandet af mer än 500 handelsbodar i hufvudstaden, 3) elände så stort att staden Paris måst denna vinter underhålla mer än 100,000 personer med bröd och 12 centimer om dagen, 4) räntefondernas fall till 50 procent, 5) sparbankernas sköfling, 6) oundviklig deportation af mer än 3,000 af falska läror förförda menniskor, 7) klubblefverne och gatuagitation med ofantlig blodsutgjutelse, 8) deficit af 250 millioner o. s. v." De intill midsommaren 1849 godkända 6,416 skriftliga anspråken om skadeersättningar för förluster, uppkomna i Paris under förstöringen, plundringen och branden i Februari-, Maj- och Junidagarne 1848, uppgingo till ett belopp af 7,785,907 francs. Mot slutet af Mars autoriserades regeringen af nationalförsamlingen att låta franska trupper inrycka i Italien, och i samma dagarne dömdes Proudhon till 3 års fängelse och 3,000 francs böter, för sina artiklar emot republikens president.

I Spanien rasade inbördes krig, så att i Januari blefvo baskiska provinserna försatta i belägringstillstånd. I Moldau abdikerade samtidigt furst Stourdza. Fursten af Schwarzburg-Sonderhausen begärde att få öfverlåta sin suveränitet åt Preussen. Mellan Preussen och Österrike yppade sig redan nu den rivalitet, som så länge sedan underhållits; redan då tycktes Preussen vilja stifta ett tyskt förbund, och dertill kom ytterligare tyska kejsarfrågan i Frankfurt. I Berlin fortgingo kravaller och gatudemonstrationer, och förre ministern Rodbertus blef den 3 Februari förvisad ur hufvudstaden. Den röda pariserplanen för den 29 Januari hade bestämdt utgreningar i andra länder. I Neapel och Florenz uppstodo den dagen starka oroligheter; i Heidelberg höll Fröbel samtidigt arbetareförsamlingar; i Wien gjordes genom proklamationer på gathörnen försök till uppviglingar: "Mit dein Pulver und Blei ist's bald vorbei; denk an Latour, denk an die Laterne, der erste März ist nicht mehr ferne"; från flera punkter af Tyskland omtalades en vidtomfattande republikansk sammansvärjning, och en anarkisk revolt, som skulle öppnas i Baden, var beramad till den 15 Februari. Den 24 Mars häktades i Brüssel deltagarne i

en republikansk komplott, som skulle utbryta vid en demokratbankett i Prado. Kriget i Ungern fortgick på nyåret med full fart, ehuru Windischgrätz den 5 Januari intågat i Ofen och Pesth, under det Kossuth drog sig undan. Redan före nyårsdagen var Pressburg försatt i belägringstillstånd och hela Siebenbürgen i krigstillstånd. Ryssarne, som höllo Donaufurstendömena besatta, inryckte den 1 Februari i Siebenbürgen, och mot medlet af månaden sades de äfven villiga att besätta Ungern för att göra Österrikes alla trupper disponibla för Italien, der enhetsträfvandet tagits omhand af Sardiniens konung Carl Albert. Så snart Toscana den 19 Februari proklamerat republik, hade han befallt sardinska trupper att dit inrycka; i medlet af Mars utbröto fiendtligheterna emellan Österrikes Radetzky och honom; den 23 Mars blef han dock så totalt nedgjord i slaget vid Novara, att han abdikerade till förmån för sin son Victor Emanuel och flydde till Portugal, der han ett par månader derefter dog. (Mina Samtida III. 263.)

Emellertid hade i Preussen valen till de oktroyerade nya kamrarne utfallit moderat nog: för första kammaren segrade i provinserna de konservativa och uti andra kammaren disponerade denna samhällsåsigt 192 röster emot 158. Dessa kamrar öppnades den 26 Februari, och äfven andra kammaren erkände snart den oktroyerade statsförfattningen rättsgiltig, genom att antaga deraf den ena paragrafen efter den andra. Den 7 Mars följde Österrikes kejsare Preussens exempel och oktroyerade en författning för hela monarkien, upplöste riksdagen i Kremsier, samt häktade några af dennas oroligaste hufvuden, t. ex. Violand, Füster och Kudlich. I Frankfurt hade man hela vintern vändt kejsarfrågan på alla sidor: den 22 Mars skedde i riksparlamentet en votering af 282 emot 246, som helt oförmodadt tycktes alldeles tillintetgöra kejsarplanen, ända derhän att österrikaren Giskra jublande utbrast: "nu kunna vi resa hem, sedan vi tillintetgjort det preussiska arfkejsardömet", och hela riksministèren begärde afsked. Men den 27 på aftonen beslöt församlingen just denna sorts öfverhufvud, och den 28 blef med 290 röster denna kejsarkrona tillagd Preussens konung

Fredrik Wilhelm, hvarjemte församlingen förklarade sig i permanence tills en ny lagstiftande sammanträdt. Vid ungefär samma tid gick deremot rykte, att Ryssland, Österrike, Bayern förenat sig att återupprätta tyska förbundet, sådant det varit före Mars 1848; och Preussen antog *icke* den erbjudna kronan. I slutet af Mars månad, då äfven fiendtligheterna emellan Danmark och Tyskland ånyo öppnades, dömdes republikanerna Struve, Blind o. a. i Freyburg, de begge nämnda till 5½ års ensamhetsfängelse, motsvarande åtta års tukthusstraff. Presidenten Taylor i Förenta Staterna hade den 5 Mars, i sitt anträdesbådskap, förkunnat, att Nordamerika skulle i alla de nationaltvister, som nu voro för handen i Europa, iakttaga den strängaste neutralitet.

Ryska trupper hade besatt Donaufurstendömena och samlades alltmera talrikt vid pohlska och ungerska gränserna. Uti ungerska insurgent-armén kämpade 20,000 pohlackar, under Behm och Dembinski. Österrikarne blefvo i slutet af April så hårdt slagna af insurgenterna, att de måste öfvergifva Pesth, och Kossuth tycktes ett ögonblick hafva vägen öppen både till Pressburg och Wien. Den 14 April hade ungerska riksdagen formligen fattat beslut om ungerska rikets oafhängighet, *Habsburgska husets afsättning*, ny regeringsform genom en snart sammankallad nationalförsamling och ett provisoriskt regentskap, hvilket sistnämnda uppdragits åt Kossuth, med rättighet att sjelf välja sina ministrar. Comorns bombardement tillhörde äfvenledes April månad och den 6 Maj bombarderade Pesth och Ofen hvarandra. I belägringstillstånd försattes Prag, Königsgrätz och Theresienstadt. I början af Maj skyndade Österrikes unge kejsare till sin hufvudstad Wien, för första gången efter sin thronbestigning, och samtidigt inryckte, uppå hans begäran, ryska arméer öfver Krakau i Österrike; 80,000 man hade kejsar Nicolaus ställt till hans disposition, officielt: men i medlet af Maj sades att 135,000 voro i marsch till Österrike och 70,000 samlade på pohlska gränsen. Den 21 Maj återtogo ungrarne Ofen, efter ett gräsligt blodbad. Görgey och ungrarne började dock i Maj lida nederlag, utrymde Raab,

Kronstadt o. s. v. Kossuth flyttade riksdagen från Pesth till Debreczin, och afreste den 1 Juli sjelf till Szegedin, sedan han i en proklamation förklarat "fäderneslandet i fara". Den 11 Juli besatte österrikarne Ofen, och hela konungariket Pohlen förklarades i krigstillstånd. Den 16 inryckte Paskiewitsch i Pesth. I Augusti återtogo österrikarne Raab; Kossuth nedlade den 11 sin makt och provisoriska regeringen, stadd på flykt, utnämnde i hast Görgey till diktator; Kossuth och Bem flydde öfver turkiska gränsen. Görgey sträckte den 14 vid Vilagos gevär med hela sin armé och fästningen Arad kapitulerade den 16. Komorn höll sig deremot ända till den 27 September. Journal des Débats helsade ungerska insurrektionens slut med dessa ord: "*Ungerns hjeltemod har väckt allmänt deltagande.* Ungerns hjeltar äro hjeltarne i en roman. I andra tider skulle de vunnit mer än beundran och sympathi. Under det deras olycka ingifver oss aktning, säga vi ändå, att det varit för dem lyckligare, om de förr dukat under".. Nu kom straffdomen öfver dem, i form af dödsdomar och afrättningar; isynnerhet var Haynau sträng, men så hade insurrektionen sjelf gått ännu strängare och blodigare till väga (se längre ned!) Mesta deltagandet väckte det, att Ungerns premierminister under Kossuth, *Batthyani*, afrättades i Pesth den 6 Oktober, årsdagen af Latours mord. Till Turkiet hade en mängd insurgentchefer undkommit, och mellan Ryssland och Turkiet uppstod en nästan till fredsbrott gränsande konflikt, af den orsak att Turkiet icke ville utlemna flyktingarne. Den 24 Oktober utfärdade Österrikes regering dekret om Ungerns organisation.

Den 16 April hade franska nationalförsamlingen beviljat trupper och penningar för påfvens restauration. Tillståndet i Kyrkostaten hade uppnått en oerhörd grad af anarki, skräck och förtviflan; exempelvis anfördes hurusom Ancona, med 30,000 invånare, beherrskades af 20 personer ur dräggen af folket: portvaktare, krogvärdar o. d., hvilka voro föreståndare för folkklubben och derigenom ledde allt; minst hundra mord, midt på ljusa dagen, hade der blifvit på 3 månaders tid förövade. Sedan den 3 April regerades Rom af tre diktatorer:

Mazzini, svenske konsuln Armellini och Saffi. I Toscana styrde som diktator Guerazzi. Genua var i fullt uppror mot sin monark, konungen af Sardinien. Brescia bombarderades af Haynau; Turins kamrar hade måst upplösas den 1 April. Den 12 inträffade, i följd af de republikanska truppernas öfvermod och rofferier, i Toscana en reaktion; diktatorn häktades, republiken afskaffades och storhertigens rätt blef ånyo erkänd. Fransmännen, som i Civita Vecchia vid början af Maj landstigit, under general Oudinots befäl, lyckades icke direkte intåga i Rom; tvertom dödades och tillfångatogos flera hundrade vid det första försöket, och de rönte af romerska republiken ett så eftertryckligt motstånd, att de icke förrän den 3 Juli kunde intåga i de sju kullarnes stad. I början af Maj inmarscherade österrikare i Romagna och Toscana, samt neapolitanare i Kyrkostaten. Ancona och Venedig bombarderades. Den 26 April hade Palermo och hela Sicilien gifvit sig på nåd och onåd.

När, i Paris den 30 Mars, utrikesministern berättade i nationalförsamlingen om slaget vid Novara, och beklagade Carl Alberts öde, afbröts han med ovilja af Berget, som hatade alla konungar; men svarade: "jag förstår icke edert missnöje: konungen fick 16 kulor i sina kläder och begge hans söner sårades, under det att bland skrikhalsarne i Turin ingen enda vågade nalkas stridsfältet". Den 2 April dömde högsta domstolen i Bourges maj-insurgenterna Barbès, Albert, Louis Blanc, Caussidière, Seigneuret, Honneau, Lavirron, Chancel till deportation; och till fängelse Blanqui (10 år), Sobrier (7), Raspail (6), Flotte och Quentin (5). Den 11 April gaf representanten Eugène Raspail, in pleno, en örfil åt representanten Point, som i Bourges vittnat emot hans farbror. I Paris hölls den 29 en prest-socialist-bankett, dervid en prest i full ornat presiderade: hans första skål, för arbetarne, innehöll: "vi äro arbetare såsom J, vi presterskapets parias och proletärer"; en annan skål föreslogs "för Jesus af Nazareth, socialismens fader, den store revolutionären, som fariséerna, den tidens moderata, läto dö på ett kors emellan tvenne tjufvar"; en tredje toast gafs för

Robespierre. I Lyon uppstod vid denna tid så stort tumult, att det måste med vapen qväfvas. Oudinots motgång vid Rom väckte i början af Maj hos Pariserförsamlingen en så stark storm emot regeringen, att Jules Favre den 7 på det häftigaste bröt ut emot ministèren och Considérant föreslog att försätta både henne och presidenten i anklagelsetillstånd; ministèren fick ett misstroendevotum, hvarpå hon begärde sitt afsked, hvilket dock af presidenten Bonaparte icke beviljades. I medlet af månaden började rykten om nya konspirationer kringflyga i Frankrikes hufvudstad. Den 26 *upplöstes ändtligen konstituerande församlingen* och den 28 sammanträdde den nya, "lagstiftande", i hvilken af 750 ledamöter blott en tredjedel ansågs tillhöra republikanska partiet. Den 11 Juni föreslog Ledru-Rollin att sätta ministrarne under anklagelse, och 122 namn instämde med honom; men motionen afslogs den följande dagen, hvarmed saken dock icke var ändad, såsom vi få se längre ned.

Kejsardeputationen från Frankfurt hade den 3 April i Berlin fått undvikande svar af preussiske konungen. Kejsarplanen var omtyckt hvarken i Frankrike, som fruktade ett mäktigt Tyskland, eller i Tyskland hvars konungar och furstar icke hade lust att blifva Preussens vasaller. Det blef ock denna frågan, som slutligen bortsopade både centralstyrelsen och riksparlamentet ur Frankfurt. Den 16 April utträdde redan 30 österrikare. Man började i Frankfurt tala om att förlägga parlamentet till Berlin; men parlamentet blef alltmera ofulltaligt. Äfven upplöste de tyska regeringarne nu sina egna kamrar; Preussens, Hannovers, Sachsens i slutet af April, och hela Tyskland råkade derigenom i den utomordentligaste jäsning. I Berlin uppstodo 2 dagars tumulter, deputerade höllo tal ifrån demokratklubbens altan, folket misshandlade officerare och byggde barrikader, mot hvilka soldatesken uppträdde med gevärseld. Würtembergska ministèren resignerade hufvudstupa och konungen öfvergaf hufvudstaden. Frankfurterparlamentet protesterade emot kammarupplösningarna. Den 3 Maj utbröt *uppror i Dresden* med barrikader och pluton-eld;

hela kungliga familjen flydde till Königstein, folket tillsatte provisorisk regering: advokaten Zschirner, rådmannen Heubner och regeringsrådet Todt; preussiska trupper marscherade in i Sachsen. De upproriske i Dresden stridde i fem dagars tid, konstskatter förstördes, theatern och delar af Zwinger nedbrändes (den insurgent, pohlack, som i Tyskland ansågs hafva anlagt denna brand, njöt sedermera uti Stockholm mycken hyllning och gästfrihet); äfven i Leipzig byggdes barrikader: resning i Franken och Pfalz, folkbeväpningskongress och provisorisk regering i Kaiserslautern, folkdemonstrationer i Hannover, barrikader och belägringstillstånd i Breslau. Upproren i Rhenbayern, Rhen-Hessen och Rhen-Preussen företedde den nya karakteren, att *trupperna förenade sig med upprorsmännen*. Hela Tyskland var i fullständig förvirring och anarkien mycket nära att segra. I Baden mördade trupperna sina officerare och öfverlemnade befästade orter uti republikanarnes händer. *Soldatuppror i Rastadt och Carlsruhe*, för hvilka storhertigen flydde till Frankrike; republiken, som innehade äfven fästningen Rastadt och statskassan, bildade provisorisk regering af Brentano, Goegg, Fichler, Peter och Sigel. I Frankfurt, som var uppfylldt af trupper, begingo soldaterna svåra excesser emot de civila. Parlamentet blef ursinnigt öfver den hjelp, Preussen lemnat Sachsen, och förklarade den 12 Maj att Preussen brutit riksfreden, hvarpå Preussen hemkallade sina Frankfurterdeputerade den 15. Den 19 beslöt parlamentet att genast välja en riksföreståndare, och afsätta sin egen centralregering; men medlemmarnes antal minskades så hastigt, att den 24 Maj återstodo endast 150 och den 26 började dessa tala om att flytta till Stuttgart, hvilket den 31 formligen beslöts. Samma dag promulgerades i Berlin *Tysklands nya riksförfattning*, oktroyerad af Preussen, Hannover och Sachsen tillhopa (Trekungaförbundet). "*Rumpfparlamentet*" höll verkligen i Stuttgart sin första session den 7 Juni (103 man starkt) och afsatte då formligen erkehertig Johan samt tillsatte en provisorisk riksregering, bestående af förre cigarrförsäljaren Raveaux från Köln, Vogt, Schüler, Becker, H. Simson. Samtidigt

sammankallade den Gagernska fractionen af Frankfurterparlamentet sina anhängare till session i Gotha den 26 Juni.

Att all insurrektion i republikansk anda stod under gemensam öfverledning, förmodligen af "Rättvisans förening", bestyrktes äfven af många vittnesbörd och förhållanden, och specielt af grefve Löwenhjelms bref vid denna tid, samt icke minst af de händelser i Paris, till hvilka berättelsen nu kommer. Sedan lagstiftande församlingen den 11 Juni afslagit Ledru-Rollins interpellationer i romerska frågan och den 12 förkastat den af 122 ledamöter ingifna anklagelseakten, ropade de röda i en proklamation folket till vapen, förklarade presidenten och församlingens majoritet försatta utom lagen, konstituerade sig den 13 Juni, anförda af Ledru-Rollin, uti slöjdskolans lokal till ett konvent, och tillsatte *provisorisk regering af fem socialister*. Lyckligtvis utvecklade äfven denna gång den lagliga regeringen sin vanliga energi och räddade samhällets och ordningens sak, "icke blott i Frankrike, utan i hela Europa". Trupper uppmarscherade, lagstiftande församlingen förklarade sig i permanens och befullmäktigade regeringen att försätta hvilken fransk stad som helst i belägringstillstånd, det hon genast gjorde med staden Paris; nationalgardets artilleri upplöstes och de rödas konvent sprängdes med våld, *Ledru-Rollin flydde* och resultatet af alltsammans var, att Bergets inflytelse blef omintetgjord. Detta var i Paris den femte förskräckelsens dag inom femton månaders tid; och dagens ära tillkom *Changarnier*, som vann sin seger nästan utan blod, under det att resningen i Lyon icke kunde slutas förrän efter 24 timmars inbördes krig. Republikens president sade den 14 i en proklamation: . . . "Upprorsmakarnes system underhåller i landet missnöje och misstroende, eländets förebud. Man måste göra en ända derpå: det är tid att de välsinnade samlas, att de elaka darra . . . Vald af nationen försvarar jag franska folkets sak, dess familj, dess egendom, och civilisationen i allmänhet. *Jag skall icke rygga för någonting*, som kan komma den att triumfera". De dekreter, som konventet i slöjdskolan hade uppsatt, innan det derifrån utdrefs, inne-

höllo hufvudsakligen: demokratisk-social republik; Bonapartes, ministrarnes, alla i franska "konstitutionskränkningen" medskyldiges, alla mot konventets beslut olydige nationalgardes-officerares försättande utom lagen; dom öfver alla den demokratiskt-sociala republikens fiender (enligt talrika proscriptionslistor): fängelsernas öppnande; seqvestering af alla proscriberade personers egendom; krigsförklaring emot Österrike och Ryssland: franska bankens indragning och utbytande emot en hypotheksinrättning, o. s. v. På posten hade blifvit tagna i beslag några och 40 bref från olika tyska orter till Ledru-Rollin, hvilka ådagalade det förtroligaste samband emellan de tyska och de franska upprorsmakarne. Brentano visste redan den 15 att förkunna i Carlsruheförsamlingens plenum, "att Paris hade rest sig och att segren var viss"; ja vårt Stockholmska "Folkblad" yttrade redan den 17 (i en tid, då vi *icke* hade elektriska telegrafer): "Det må nu *hafva* händt hvad som helst, *snart skola vi få höra att något vigtigt skett.* I Ungern, i Tyskland, i Italien *och Frankrike* stå minorna *färdiga* att springa; *må de grusa* förtryckets och mörkrets ringmurar". Man fann i slöjdskolan ett plakat "till Europa", deri konventet förkunnade vår verldsdel att "Frankrike med sina mäktiga händer sönderrifvit 1815 års traktater och nu med vapen i hand skall genomdrifva alla nationaliteters befrielse". Huru väl allt var planeradt, skönjdes deraf, att resning skedde, utom i Paris och Lyon, äfven i Narbonne, Perpignan, Bordeaux, Gers, S:t Etienne, Vienne, Strasbourg, Angoulême, Besançon, Toulouse, Reims o. s. v.

Vi nämnde nyss ofvan Löwenhjelm, och torde kanske här få tillägga; att största delen af de många anekdoter från Frankrike under revolutionstiden, detta arbetes tredje och fjerde delar innehålla, kommo förf. tillhanda i direkta meddelanden ifrån honom, som i sin ställning af tjenstgörande diplomat på stället och diplomaternas nestor hade öfverflödande och säker tillgång på sådana, samt med aldrig svikande flit postdagligen sände dem till mig. Huru litet den mannen var blindt konservativ, derom vittna bland annat hans efterföljande bref.

Beträffande den politiska tendensen detta år hos fransmännen i allmänhet, skref L. t. ex. den 10 Februari 1849: "Endast de sjelfviska och ilskna monarkisterna vilja köra genvägen öfver stockar och stenar; statsmännen vilja åka sedesamt stora landsvägen fram till monarkien. Sådant är Europas interesse, och särdeles Sveriges, som, i fall af rummel i Frankrike, icke heller i år finge hitsälja jern och trävaror"; och den 28 April: "Jag anser nyttigt att upplysa om den konservativa utgångspunkten härstädes. Ledande conservateurer ha icke affallit. Det de hyllat, hylla alla ännu. Men sannt politiska män åsidolemna det absolut bästa för det möjliga bästa. De förmena sina nerver att politisera och de idka icke etterpolitik. Flera bland våra vänner likna getingen. Utplockas ettergadden, så slaknar hela djuret. Här inser man att restaurationerna äro båda nu omöjliga och än omöjligare deras stadighet. Legitimisterna äro relativt fåtaliga, och de förnuftiga bland dem ha insett sin pretendents otillräcklighet i närvarande konjunktur. Orleanismen är, utom en del af förra statskalendern, i hela landet noll. All Bourbonism, utom de få legitimist-orterne, har länge varit död. Monarkisk cultus, så som i Spanien, är i massan död likaså. Antirepublikanismen bland befolkningen är icke annat än den af republiken skadade, enskilta, fördelens harm. Härtill kommer att republiken, monarkisk som den nu blifvit, betryggar samhället vida kraftigare än republikansk monarki skulle förmå och i många monarkier sker. Vår svenska 1838 åt oss bildade oförmåga att anställa politiskt tryckfrihetsåtal; vår eländiga sommar 1838; vår lika dåliga Juni 1841 och nu f. d. guldsmeden Lenholm på femtonde månaden (efter Marsoroligheterna 1848) ännu odömd, och månget dylikt Troglodyteri, skulle här, i Republiken, icke bli trodt, eller ådraga oss de godas djupaste medömkan och de rödas homeriska grin. Sic stantibus rebus lemna härvarande conservativa åt framtiden att utvisa framtida pligter. De inse att restaurationsförsök nu vore påtagligen spelandet af de rödas bästa spel. De förena sig derföre om vid-

makthållandet nu af det som nu är, och samfundet vid rue Poitiers (se del. III, sid. 171) har formulerat programmet."

Men den 13 Juni var socialrepublikanernas sista allmänna ansträngning: furst Paskiewitsch bemödade sig nu uti Ungern, Preussens generaler i Tyskland, Österrikes i Italien och Bonapartes i Frankrike att om möjligt göra ett slut på anarkien, och — lyckades så småningom.

Bayerns ständerförsamling var upplöst den 11 Juni. Preussiska soldater togo Rhenskansen, brände Ludvigshafen, bombarderade Mannheim, besatte hela Pfalz. Würtembergs konung lät den 18 "köra bort" Rumpfparlamentet ur Stuttgart, och det republikanska regentskapet försvann tystlåtet ur staden samma qväll, men parlamentet dröjde tills följande dagen, då dess president Löwe fick befallning att de alla skulle inom 6 timmar lemna staden. Preussarne togo Landau, Mannheim, Heidelberg, Bruchsal, Carlsruhe, hvarpå upprorsregeringen i Baden flydde. Frankfurterparlamentets venster fick således ingen ro i Carlsruhe, under det att dess center (Gagern, Simson, Beseler, Stedmann, Basserman, v. Raumer, v. Vincke m. fl. inalles 145) verkligen den 26 Juni samlades i *Gotha*, egentligen för att diskutera den oktroyerade nyaste riksförfattningen. En republikansk församling i *Freyburg* afsatte Brentano, som flydde, först till Strasburg och sedan, af fruktan att straffas för det hans friskaror mördat en fransk kabinettskurir, till Schweiz. B. framlade sedan, uti en vidlyftig skrift "till Badens folk", de motiver, som förmått honom att resignera. Han sade deri, om de maktegande republikanerne, sina egna kamrater, att de voro "*menniskor, hvilka genom grymheter dölja sin personliga feghet, genom lögner sin andliga oförmåga och genom hyckleri sin nedriga egennytta*, menniskor, som icke ega någon annan förtjenst än att genom grymhet, oskicklighet och terrorism hafva satt frihetens sak i misskredit och genom sitt slöseri bragt staten nära sin undergång. Straxt i början af revolutionen inkommo hundratals äfventyrare i vårt land, påstodo fräckt att de lidit för friheten, och ville erhålla kontant klingande lön derför ur

våra fickor; den, som icke ville förfölja en hvar af olika politiska tänkesätt, kallades genast reactionär eller förrädare.“ Den konstituerande republikanska församlingen kallade Brentano “en församling, hvars pluralitet bestod af alldeles oskickliga, helt vanliga skrikhalsar, *den ömkligaste bild af en folkrepresentation* som ännu existerat, och som ville dölja sin fullkomliga brist på insigt och kunskaper bakom s. k. revolutionära hemställanden, hvilka, i dag upphöjda till beslut, i morgon åter förkastas såsom overkställbara“. Insurgentchefen Mieroslawski nedlade också sitt befäl och flydde till Basel. I Oberland tillsattes en ny diktator, Kiefer von Emmerdingen, förut soldat, skollärare, fabriksförvaltare och sist tegelfabrikant, hvilken beskrefs såsom “den personifierade lögnen och lismeriet, *hos hvilken en Jacobins hela samvetslöshet förenade sig med skenheligt fromma utgjutelser*“. Äfven han flydde snart till Schweiz. Republikanen Hecker, hemkallad från Nordamerika, ankom till Strasburg den 12 Juli — men då var Badensiska upproret så godt som slutadt, ehuru dess sista tillflykt Rastadt icke kapitulerade förrän den 23.

I Berlin åtalades redan i Juni Waldeck, Pfeiffer, Gubitz, Berends, Weiss, Koch, m. fl. Fredspreliminärerna emellan Preussen och Danmark undertecknades den 10 Juli i Berlin. Konstituerande församlingens i Hamburg konflikt med senaten ådrog staden preussisk garnison. Den 30 Juni lemnade riksföreståndaren, erkehertig Johan, Frankfurt för att — bada i Gastein. Den 22 Juli förklarade Preussen officielt att det *icke vidare erkände* hans regering, och kort derefter såldes i Leipziger-bokhandelsbörsens lilla sal 500 balar stenografiska berättelser om riksförsamlingens sessioner — på auktion såsom makulatur; men den preussiska förklaringen hade till följd, att Bayern beslöt mobilisera hela sin armé “till Frankfurtska centralmaktens upprätthållande emot Preussen“. I Frankfurt föreföllo täta slagsmål emellan bayerska och preussiska soldater. Belägringstillståndet i Berlin upphäfdes i slutet af Juli. En preussisk *demokratkongress i Cöthen*, den 1 Augusti (300 per-

soner) deducerade andra kammarens olaglighet, "eftersom 74 procent af befolkningen afhållit sig från valen".

Den 16 Juni stormade fransmännen Rom, som likväl icke förrän den 1 Juli begärde att få kapitulera, då triumvirerna flydde till Malta. Fransmännen intågade den 3; invånarne afväpnades allmänt och Constituante sprängdes af soldater. *Påfvens restauration* förkunnades i staden den 15 Juli. Hans helighet insatte nu en provisorisk regering, bestående af kardinaler och prinsar. I Neapel hade före medlet af månaden upptäckts en sammansvärjning, för politisk omstörtning, hvilkens arbete skulle börjas med påfvens mördande i Gaëta. Österrikarne hade redan den 18 Juni tagit Ancona. Toscanas storhertig återkom till Toscana straxt efter Roms fall. Den 30 Juli bombarderades Venedig på nytt. Den 6 Augusti undertecknades freden mellan Österrike och Sardinien.

Genast efter Juniupproret hade klubbförbud genomförts i Paris, Lyon afväpnats och ny tryckfrihetslag genomdrifvits. I Augusti begaf sig presidenten på resor i departementena, belägringstillståndet i Paris upphäfdes den 12, och *församlingen prorogerade sig* för tiden från 13 Augusti till 30 September. Alla tecken syntes alltså bebåda, att *anarkien nu verkligen var kufvad.*

Till medlemmar af kejsardeputationen ifrån Frankfurt hade konungen af Preussen enskilt yttrat: "ett har jag lärt af sista årets händelser: *mot demokrater hjelpa blott soldater*"; och från revolterna 1849 anfördes tvenne karakteristiska drag, som syntes gifva en viss förklaring på hans ord, ehuru dessa drag voro honom sjelf då okända. Det ena från Paris, det andra ifrån Rom. Det romerska var ett "slagtarhus", det parisiska var ett "jesuitpåfund". Det, som isynnerhet och på ett fasansfullt sätt utmärkte romerska republiken, var dolkens tyranni. Mazzini saknade all makt öfver de hemliga sällskapernas bödelsknektar. I spetsen för denna dolkregering stod Zambianchi, en beryktad mördare. Sedan hans kamrater i Ancona föröfvat omkring 150 mord, kallade han till Rom 60 à 70 dylika stallbröder och upprättade af dem en corps s. k. Finanzieri eller

tullsoldater, hvilkas egentliga göromål var att mörda. I Trastevere fanns ett kloster och en kyrka *San Calisto*, som efter munkarnes fördrifvande inrättades till kasern åt dessa Finanzieri; hit släpades prester och andra s. k. reaktionärer, och snart erhöll klostret tillnamnet "il Macelletto", eller slagtarhuset. Nära nog ingen häktad lemnade lefvande detta hus, och mördarne sjelfva betecknade ankomsten af nya offer med uttrycket "Abbiamo un porchetto" (der ha vi åter en liten gris). Det sätt, hvarpå offren dödades, hade oftast en märkvärdig likhet med Septembermorden i Paris i förra århundradet: man tillkännagaf för fången hans frigifning och släppte honom ut på klostergården, der mördarne, posterade i fenstren, nedskjöto honom. Stundom ristades han först med dolkar och misshandlades på afskyvärdt sätt. Omkring 100 oskyldiga menniskor omkommo der (man uppgräfde liken, sedan republiken tilländagått). — Det, som mot slutet af franska Bergets välde, utmärkte denna fraction, var Bergets jesuitism. Herrar Montagnards förnekade i plenum den 14 Juni sina underskrifter å den kallelse till vapen, som den 13 varit införd i alla demagogiska blad, och tillochmed underskrifterne på de plakater, som man funnit i original uti slöjdskolan efter upprorets kufvande. Man begrep i början icke, huru dessa förnekelser läto förena sig med vördnaden för de kamraters, "de store medborgares" dygder, hvilka härigenom oundvikligen beskylldes för förfalskningsbrott. Hemligheten var denna: i början af Juni hade montagnarderna undertecknat ett dokument, genom hvilket, bland annat, de berättigade hvarandra att teckna allas namn å papper af politiskt innehåll. Hr Bernard från Orleans var *den ende*, som vägrat att gå in på denna öfverenskommelse. Påhittet var fintligt: man hade således i behåll möjligheten att "med godt (?) samvete" svärja sig fri, tvertemot sanna förhållandet, ifall obehagliga upptäckter eller misslyckanden inträffade. Påhittet var icke ovärdigt Loyolas lärjungar, och förskaffade Berget äfven namnet af "frihetens jesuiter".

De sista månaderna af året 1849 voro, jemförda med de föregående, temligen fredliga: revolutionen var kufvad och

reaktionen hade i det mesta segrat. Visst hade man den 14 Augusti upplopp i Hamburg, med 11 dödade och 71 sårade personer, emedan stadens invånare sökte hindra preussiska militären att aftåga från Elbehertigdömena. Visst fick man på hösten kravaller i Husum, Tönningen, Hannover, och postspektakel i Schlesvig, allt af missnöje med vapenstilleståndet. Visst uppstodo i Frankfurt i September ånyo så svåra slagsmål mellan preussiska soldater å ena samt österrikiska och bayerska soldater å andra sidan, att många sårades och några stupade samt patruller af ända till 100 man måste utsändas för att åtskilja dem — men det organiserade upprorsmakeriet, den systematiserade anarkien voro dock för denna gången ödelagda.

Bekymmer väckte visserligen ännu den tyska och den romerska frågan. Den 3 September återkom verkligen erkehertig Johan till Frankfurt, och det hette att Österrike, Bayern och Würtemberg ville uppställa 30,000 man för att upprätthålla hans riksföreståndareskap; likväl föreslog Österrike i den månaden Preussen, att låta två preussiska och två österrikiska kommissarier föra centralregeringen, med biträde af deputerade från öfriga tyska länder. Då Preussen först vägrade detta, hotade Österrike att sammankalla den gamla förbundsdagen, hvartill Preussen genmälte att det ville i stället inkalla den nya tyska riksdagen. Emellertid samsades man småningom, inom September månads utgång, och den 20 December *nedlade Erkehertig Johan sin riksföreståndarevärdighet*, centralmakten upplöstes och den nya centralkommissionen tillträdde förvaltningen samma dag. Nyårsdagen 1850 lemnade erkehertigen Frankfurt. — I Rom blef snart uppenbart att anarkien kunde hållas i tygel endast så länge, som de utländska trupperna stannade qvar. Påfven dröjde i Gaëta ända till den 3 September och begaf sig då till Portici, nära Neapel; och derifrån utfärdade han den 12 ett manifest om kyrkostatens reorganisation, hvilket ingalunda tillfredsställde romarne. Den 30 Oktober gjorde han en utflykt till Benevento, men återvände den 1 November till Portici, i stället att fara till Rom.

I Frankrike observerades att Moniteuren den 1 Oktober började lägga bort ordet "citoyen" (medborgare) och åter införa epithetet "herre", hvaröfver Berget rasade. Sjuhundra juni-insurgenter från 1848 blefvo af Bonaparte benådade i samma andetag, som junifångarne af 1849, inberäknade 31 riksdagsmän, dömdes strängt af domstolen i Versailles. Spänningen mellan statsmakterna ökades genom presidentens budskap till den efter prorogeringen åter sammankomna församlingen, och man skyllade honom för planer på en statskupp, hvilket prat emellertid snart saktade sig. På årsdagen af hans val, den 10 December, hade, enligt Löwenhjelms försäkran i bref till mig af den 11, alla konservativa meningsfraktioner redan hunnit blifva ense derom, att ett nytt presidentval i Maj 1852, såsom den nya konstitutionen föreskref, blefve en seger för anarkien och att nuvarande presidentens regeringstid *måste* förlängas — huru och när, visste ännu ingen att säga. På årets sista dag upplöste Bonaparte sista resten af pariser-mobilgardet.

Venedig hade kapitulerat den 23 Augusti och af österrikarne blifvit besatt några dagar derefter; men årets sista veckor utmärktes af ny oro i österrikiska Italien, och politiska mord i Venedig och Cagliari. Pohlens sammansvärjning, som skulle bryta ut i Petersburg, upplösning af Würtembergs riksdag, myteri uti Komorn, Waldecks frikännande i Berlin, hvarefter han drogs till sitt hem i triumf af menniskohänder, prorogationen af Preussens kamrar, ny rustningsuppståndelse i Elbehertigdömena och en ny revolt i Palermo voro de sista politiska tilldragelserna under loppet af detta händelserika år. Men så länge det varade, återkom icke påfven till Rom och ej heller våra svenska trupper i Slesvig till Sverige.

Äfven Ryssland hade haft sin del af den revolutionära propagandan, ehuru verlden ej fått kännedom derom förrän mot slutet af 1849. Titulärrådet Petrascheffski var den förste, som beslöt omstörta landets statsinrättning, och han samlade länge 1848 hos sig på bestämda dagar unga män af olika stånd, för att uppegga dem. Mot årets slut 1848 skred han

till bildandet af ett hemligt sällskap, i samråd med löjtnanten vid lifgardets Moskoffska regemente Mombelli, som föreslog sällskapets stiftande, stabskapitenen Lvoff, som bestämde grunderna för dess sammansättning, och adelsmannen Speschneff, som uppgjorde planen till allmänt uppror i kejsardömet. Vid första upptäckten nedsatte kejsaren, att börja med, en hemlig undersökningskomité, som efter fem månaders arbete, alltså långt fram på året 1849, afgaf sin berättelse. En mängd personer frikallades från ansvar, men emot 23 (gardesofficerare, råder och andra embetsmän, studenter, adelsmän och borgare, deraf 4 uppnått en ålder af 30—40 år, 9 en ålder af 26—30 år, 6 en ålder af 21—25 år, men 2 voro endast 20 år gamla) väcktes åtal vid domstol, som dömde 21 till arkebusering, 1 till polisuppsigt och 1 till ny undersökning, derest hans under rättegången iråkade vansinne komme att upphöra. I närvaro af trupperna och under iakttagande af alla de omständigheter, som föregå dödsstraff, upplästes domen och derefter tillkännagafs att kejsaren benådat alla till lifvet och i stället dömt till förvisning, sibiriska grufvorna, degradering och straffkompanier.

Sista året i nittonde seklets första hälft återvann i maktens namn hvad det närmast föregående hade tagit i revolutionens. Begge voro de, såsom vi sett, utomordentligt händelserika, och året 1849 icke minst. Insurrektionerna i Paris den 29 Januari och 13 Juni dämpades ögonblickligt genom Changarniers skickliga och snabba manövrer; insurrektionerna i Dresden, Genua och Baden voro af en fruktansvärdare karakter, men slutades äfven de med insurgenternas nederlag. Det korta italienska fälttåget tillintetgjorde vid Novara huset Savoyens och dess revolutionära anhängares planer; upproret i Baden och Pfalz satte i rörelse Preussens krigsmakt, landtvärnet inberäknadt. Roms revolution emot påfven förde en fransk armé till Italien; i Ungern rasade ett storartadt och förfärligt krig, utmärkt mera af sjuttonde seklets gräsligheter, än af samtidens methodiska stridssätt. Icke mindre än tio stora städer eller fästningar i Europa blefvo kringrända eller an-

gripna. Rom och Venedig belägrades och intogos efter alla konstens reglor, Genua och Ancona betvingades genom bombardementer, Fridericia förändrade genom ett utfall helt och hållet det danska krigets utseende, Landau i Pfalz belägrades utan resultat, Rastadt återtogs af preussarne med stor förlust af tid och menniskor. Komorns och Peterwardeins belägringar, Temeswars hjeltemodiga försvar och Ofens stormning sluta den långa förteckningen.

V.

Fester och Fenomener.

Röök i Stenmuseum. — Grunden till Nationalmuseum. — Jenny Linds jubileum. — Gustaf Löwenhjelm om Carl Johans neutralitetssystem. — Wingårds episkopaljubel. — Anders Retzii hufvudskålsfest. — Hyllning af Göteborgs börs åt kommersrådet B. H. Santesson. — Silfver i Kongsberg och guld i Finland. — Den största fogel och den största orm. — Rådman Bergers snusdosor. — Snöstormen den 29 Januari 1849. — Meteoren den 16 Juli. — En stjerna i brand. — Orkanen den 2 Maj. — Fru Morosa och åskan. — Galvanoplastik. — Ollonborrar. — Bevingade myror. — Hästar dödade af bin. — Pestblemman Dzumy. — Mesmerism och chlorether. — Choleran 1850. — Combustio Spontanea. — Kretinism. — Morbus democraticus. — Mania religiosa. — Svedenborgs hufvudskål. — Haschisch. — Jordbäfningen på Rhodus och i Sverige 1851. — Mälarens, Wenerns, Östersjöns öfversvämningar. — Orkanen den 29 Oktober 1851. — Asteroider och solförmörkelse.

Den 12 Januari 1848 hade hofintendenten von Röök införstaltat en fest uti *kongl. museum*, som den tiden hade sin lokal uti k. slottet. Taflegalleriet (i rum, hvilka numera bebos af Prins August) var rikt eclaireradt, allt efter taflornas olika slagrar, men statygalleriet ("Stenmuseum", samma lokal, der k. bibliotheket nu har sina handskrifter, nere i underjorden) upplystes utaf en rörlig, af en mängd vaxljus sammansatt

fackla, hvarigenom åskådaren fick på det noggrannaste göra sig bekant med de herrliga bildernas konturer. Bland de inbjudna gästerna såg man corps diplomatique och samtliga artisterna vid den i Stockholm då vistande fransyska theatertruppen. Kanslirådet Nils af Wetterstedt hade författat på fransyska språket verser, hvilka af en amatör-chör sjöngos på en af Isidor Dannström för tillfället komponerad ny melodi, och tillställningen var synnerligen ämnad att gifva främlingarne ett hedrande begrepp om svensk gästfrihet. Gubben von Röök gjorde skål för sitt namn, så tunn, etherisk och nästan genomskinlig var den lilla artiga företeelsen; men han bar, i trots af silfverhåren, en vida skärare färg än all annan rök, som ej af morgonrodnaden förgylles. Några helt få veckor efter hans fest började med allvar arbetet på den för samlingarne så väl behöfliga nya lokalen, "Nationalmuseum", åtminstone att förberedas, så till vida, att de å Kyrkholmen belägna, staden tillhöriga, byggnader för museibyggnadens räkning inköptes — norra slagtarhuset för 4,500, slagterihuset för 1,000, yttre stängselmurarne och bodarne för 500, samt fiskargången för 500 rdr bko — och på hösten ankom från Berlin det Stielerska kostnadsförslaget, upptagande minst en million rdr bko, eller dubbelt emot hvad ständerna anslagit.

Den 7 Mars, som var ellofte årsdagen af *Jenny Linds* första uppträdande i större lyrisk rôl (Agathas i Friskytten), hade k. theaterns samtliga corpser förenat sig att särskildt fira, med en bankett i operahusets stora våning. Förre direktörerna Beskow och Westerstrand voro der; dåvarande direktören baron Hugo Hamilton föreslog den firade sångerskans skål; Blanche och Jolin hade skrifvit verser, dem Almlöf deklamerade. På hennes egen begäran föreslog Hamilton äfven en skål för hennes förste lärare, hofsångaren Berg. Efter "måltidskalaset" följde bal, som räckte till långt fram på morgonen, så mycket lättare, som hela balettpersonalen var tillstädes. Fem dagar derefter fick sångerskan sin afskedsrecett (Norma) och reste den 13 med ångfartyget Gauthiod till utlandet.

Ett större antal svenskar, som besökt Paris, gaf den 28 Maj å Casino i Stockholm en festmåltid till hyllning åt H. E. grefve *Gustaf Löwenhjelm*, som på våren kommit hem på besök. Skålen beledsagades af verser utaf Beskow, lika målande som sanna:

Förgäfves nya vintrar snögat
kring dina lagerkrönta hår,
än strålar ungdomseld ur ögat
och snillets blixt, som fordom, slår.
Den gamla svenska krigarätten
är alltid ung för Kung och Land,
och varma hjertat af kornetten
slår under fältherrns blåa band.

Ännu alltid slagfärdig, när det gällde historiska misstag, kunde L. äfven denna gången icke neka sig att beifra sådane. När Aftonbladet den 7 Juni, under rubriken "utdrag af ett bref", låtit säga att "Pommern och måhända Finland offrades i följd af Carl Johans neutralitetssystem", svarade han genast: "Så der sitta somliga och stöpa kannor fulla af det mest stupida nonsens. Antagom för ett ögonblick, hvad som är orimligt, att Carl Johan kunnat, men icke velat, återgifva oss Finland — var det "neutralitet", han förehade 1812, den enda epok då Finlands återfående ansetts möjligt? Var det "neutralitet" att 1814 afstå Pommern, för att i stället erhålla Norge? Var det att "offra" Pommern, att förbehålla sig Norge i utbyte? Ej nog med att vederlaget för det "offrade" var Norge, som genom Kielertraktaten 1814 ej blott "förenades med", men *förvärfvades åt* Sverige: när besagde traktat sedan blef genom danske thronföljaren bruten, *behöll* Carl Johan Pommern, och först 1815 "offrades" det åt Preussen mot nära 7 millioner svenskt banco efter nuvarande kurs, "offrades" en besittning, hvars politiska vådlighet Gustaf IV Adolf bäst visat, och hvars finansiella ogagnelighet var notorisk. Brefskrifvarens uppfattning af dessa förhandlingar såsom "neutralitets-politik" begriper han förmodligen icke ens sjelf. Fransmännen kalla sådant galimathias double". — Läsaren får icke glömma att detta, gustavianen Löwenhjelms, försvar för Carl Johan skrefs långt

efter dennes död, och lärer icke underlåta att beundra den snart åttatio-åriges hjerte- och tankestarka, blixtrande logik.

Den 12 Juli, trettio år efter erkebiskopen *af Wingårds* invigning till biskop, hade presteståndet för honom föranstaltat en festlig middagsmåltid, vid hvilken man sjöng:

"Med våldet går otron kring jorden:
vår kyrka i klippsådda Norden
har trofasta väktare haft.
Hon tänker på Dig och på åren
de trettio gångna: Hon spåren
välsignar af kärlek och kraft . . .
Än åren, som skiftrikt förflutit
ditt snilles förmåga ej brutit;
ej bryts det af mödornas tvång" . . .

För anatomen *Anders Retzius*, som nyss fyllt det tjugufemte året af sin verksamhet såsom lärare i anatomien, hade å Anders-dagen den 30 November de medicinska studerande vid Carolinska Institutet och åtskilliga bland hufvudstadens yngre läkare föranstaltat i börslokalen en fest, dervid tal höllos och verser författats af mag. Andersson (numera professor vid Barnbördshuset), om menniskans hufvudskål, hvilken, som man vet, utgjorde ett bland de käraste föremålen för Retzii forskningar:

En tempelbyggnad finnes — det kan jag säga tryggt —
som ej sin like har bland jordens tempel,
ty Herren sjelf den murat och hvalf och gångar byggt
och på dess panna satt sin egen stämpel;
det templets yttre se vi med undran alla dar,
men nyckeln till dess inre uti din hand du har,
der anden sjelf som tempelprest sig döljer . . .
Med undran vi dig följa. Uppå ditt herrskarbud
hvar port sig öppnar, hvarje regel faller
och lifvet sjelft, det sökta, uti sin högtidsskrud
vi skymta få igenom sprängda galler:
så går du med din lykta kring i de dödas stad,
allvarlig som den vise, men ung som den och glad;
ej åldras sol'n, fast hon på grafvar skiner.

En hyllning af annat, men icke mindre smickrande, slag beredde Göteborgs börs kommerserådet *B. H. Santesson* genom

en skrifvelse af den 8 December, hvari till honom öfverlemnades en hedersgåfva af 4,001 rdr 2 rst banco, utgörande behållningen af postångfartyget Nordstjernans resetourer emellan Göteborg, Köpenhamn och Kiel under år 1847. Uti skrifvelsen sades: "Medlemmarne af Göteborgs Börs, som fullt uppskatta vigten af Götha kanal och den utveckling af handeln och näringarne, som denna anläggning medfört, kunna icke upphöra att känna lifligt deltagande för de män, som hafva hedern af detta för fäderneslandet högst gagnande företag. Den verksamma del, hr kommersrådet tagit uti kanalbolagets bildande, och det kraftfulla biträde, hr kommersrådet lemnat för besegrande af de svårigheter, som i mera än ett tillfälle hotade att tillintetgöra den storartade planen, erkännas väl med tacksamhet; men att uppoffringen af en betydlig förmögenhet åtföljde dessa ansträngningar för det fosterländska företaget, är endast högst ofullkomligt behjertadt af dem, som pligt och fördel bjuda att för den enskilde lätta uppoffringar, som ske till allmän båtnad" . . . Det var ett hugg i bältet på Rikets Ständer, bland hvilka ett eller annat *prutat* på och emot den föreslagna pensionen åt denne nitiske och verksamme, nu ålderstigne och ruinerade fosterlandsvän.

Den 25 November försåldes i svenska hufvudstaden framlidne rådmannen Bergers 42 böcker och 333 snusdosor. Der funnos dosor af guld, silfver, stål, messing, porslin, perlmor, elfenben, sköldpadd, papier maché, näfver, kokos, agat, masur, horn, petrifierad furu, porfyr, läder, lava, kristall, papp; dosor med steninfattningar, medaljonger, mynt, oljmålningar, porträtter, guld och silfverinläggningar; dosor i formen af skor, hattar, napoleoner, äpplen, konungar, kosacker, grodor och gubbar; snäckformiga, tunnformiga, breda, smala, långa, korta, tunna, tjocka, åttkantiga, fyrkantiga, enkla och dubbla, och inbringade en auktionssumma af omkring 2,000 rdr.

På uppfinningarnes och upptäckternas område var denna period (1848—1849) ingalunda overksam. Astronomerna vände med fördubblad ifver sina blickar ifrån jorden till himmelen, och från Maj 1848 intill Maj 1849 riktades stjernkunskapen

med upptäckterna af en åttonde Saturnimåne, fyra nya kometer, en ny planet (Metis) samt återfinnandet af den Enckeska kometen; och Maury å Washingtons observatorium såg och beskref på sommaren 1849 huru stjernan Argus, i södra hemisferen väl bekant, plötsligt flammade upp och lyste såsom en af första rangen, ifrån att ditintills hafva tillhört den andra eller tredje: han slöt deraf att denna verld stod då i brand.

I Finland fann man guld vid bäcken Wälijöki, i närheten af Kuusamo kyrka, och sedan i nästan alla de bäckars bädd, som genom Panajärfvi sjö utfalla till Hvita hafvet; och i Norge lemnade Kongsbergs grufva en ren silfverklump af 208 och en annan af 436 skålpunds vigt. Zoologerna konstaterade att Moafogeln, som nu fick namnet Dinornis Novæ Zelandiæ, för mindre än 100 år tillbaka verkligen hade existerat och beskrefvo, med tillhjelp af de funna benen och äggskalen, att han varit mer än 5 alnar hög, hans fot haft 10 till 16 tums längd, han vandrat med steg af 3 till 3½ alnars längd, hans äggs lämpligaste äggkopp skulle varit en vanlig mans hattkulle. Chefen på engelska skeppet Dædalus gaf officiel rapport med 7 vittnesintyg till sin amiral sir W. H. Gage om den stora hafsormen, som de alla skådat den 6 Augusti klockan 5 e. m. på lat. 24° 44″ sydl. och long. 9° 22″ ostl. på så nära håll under hela 20 minuters tid att, om det varit en menniska, skulle man kunnat urskilja anletsdragen; han uppskattade längden till minst 120 fot och kroppens diameter straxt bakom hufvudet, hvilket stadigt hölls 4 fot öfver vattenytan, till 15 à 16 tum.

Den 2 Maj 1849 uppstod i Suojärvi socken utaf Wiborgs län (Finland) en så stark *orkan*, från öster åt vester, med en sträckning af omkring 50 verst, att den lyftade en båt med 15 pud ankartåg 36 alnar upp i luften, upplyftade från marken vid fötterna bonden Ijewleff, som, för att rädda sig och ett barn, kullkastat sig på marken öfver barnet med händerna hårdt omfattande en rotfast trädstubbe, och höll i tio minuter (?) hans kropp i vertikal ställning; bortflyttade en famn en hel badstuga och två alnar jemt med grunden en hel qvarn.

kullkastade icke blott alla personer, som kommo i orkanens väg, utan uppryckte och fällde träd och buskar i en alldeles rödjad linie utåt orkanens hela väg. Den 27 Juli bildade en stormil en några famnar bred fåra i Räveli sjö (Finland) så djup, att vattnet å ömse sidor syntes bilda väggar höga som hus, nedfällde alla träd i sin linie, flyttade å fyra skiljda hemman åtta hus och förde husgeråd en hel verst med sig; en hagelstorm vid Jokkas på ungefär samma tid bestod af hagelkorn så stora som vanliga potäter.

Den 27 Januari 1850 gick öfver Marseille en orkan utan like. Två dagar derefter en oerhörd *snöstorm öfver Sverige*, med ett stort antal olyckshändelser och mansspillan, så att man till och med inom hufvudstaden fann en person stående död, i en snödrifva inbäddad ända upp till hufvudet; på hemvägen från hufvudstaden ihjälfröso den natten två drängar från Spånga, en från Lindholmen i Roslagen, två mjölkbud från Roslagen, en kamrerare från Sigtuna och fem bönder från Sorunda. En äldre qvinna stod död i snön, fasthållande ännu stakarne till den kälke, hon skjutit framför sig. Iakttagelser å den af amiralen Kreuger uppfunna på Beckholmen uppställda vindmätaren visade att vindens styrka under snöyran kl. 4 uppgick till "7 skålp.", men sedermera på natten till 13 skålp:s tryck på en svensk qvadratfots yta. Kring Upsala fann man döda i snön en mansperson stödd emot gärdesgården, och hans häst på rygg i ett dike; en nämndeman, som med två hästar fanns öfverhöljd af snö, infördes till lasarett med händer och fötter förfrusna. På fyratio år hade ingen sett maken till storm. Man fann i vissa trakter hela grupper af 5, ja af 7 lik. Från alla håll ingingo lika fasliga underrättelser: Gefle, Norrköping, Linköping, Eskilstuna, Mariestad, Carlstad, Jönköping (der barometern kort före ovädrets utbrott sjönk ända till jordbäfning), Mariefred, Nyköping, Örebro, Skara, Vestra Wingåker, Drammen i Norge, Kongsberg, Lillehammer, Stavanger, Borgholm, Arvika, Torneå, Uleåborg, Gamla Carleby, Wasa, Tammerfors, Dalarne, Gotland o. s. v. Det ansågs säkert att kanske icke på flera hundrade år en så orkanlik

storm med yrsnö och köld rasat på nämnda ö och förstört så många menniskolif. År 1346 hade t. ex. på Gotland vintern varit "så stor, att många menniskor fröso ihjäl." Men om den 29 Januari 1850 sjöngo öboerna:

förskräckligt det yrade, aldrig väl var
ett snöfall likt detta i verlden.

En annan bemärkelsedag det året var den 16 Juli, då man iakttog en *lysande meteor*, af så intensiv glans, att den öfverväldigade det synnerligt klara och starka solskenet. Färgen liknade rinnande gjutjerns hvita glöd, med en svagt rödaktig kantning. Slutligen delade sig den fallande strålen i 4 à 5 kulor af blåaktig färg, nästan lik den på elektriska gnistor; diametern var ungefär en fjerdedel af fullmånans apparenta diameter, och kulorna syntes så stora som karteschkulor; delningen skedde utan knall, men med en lindrig fräsning. Fenomenet syntes vid Strengnäs, och alldeles samtidigt i Westmanland vid Vester Fernebo kyrka 4 mil vester om Westerås, Gefle, Söderhamn, Hernösand, Dalsland, Östergöthland, Skåne, Bohuslän, Westergöthland, Wenern, Småland. Gotland (der företeelsen åtföljdes på aftonen af ett hiskeligt åskväder med hvirfvelvind), Stockholm o. s. v. Denna dag, då detta fenomen öfver snart sagdt halfva Sverige observerades, var ock den sista af den sommarens varma och torra dagar, hvilka nu efterföljdes af ovanligt kyliga, med nästan oafbrutet regn med storm. På ganska många och långt skiljda orter nedstörtade å samma den 16 Juli ofantliga hagelskurar; och dagen fick snart ett lika dåligt rykte, som snöstormdagen den 29 Januari.

När fru Morosa, med en blomsterqvast vid bröstet, träffats utaf *åskan*, funno läkarne på hennes kropp den qvasten afbildad icke blott till form utan äfven med alla blommornas färger; när Spiridione Polili i dep. Gironde träffats af åskan, funnos på hans höfter och axlar fullkomligt noggranna aftryck af de guld och silfvermynt, han haft i sina fickor; när brigantinen "Il buon Servos" masttopp, som öfverst bar en triangulär jernspets, drabbats af blixten, fann man hela masten ge-

nomborrad af ett trekantigt hål, vid basen fyra gånger större än vid spetsen. En hästsko var, som vanligt uppå joniska fartyg, fästad vid mesanmasten, och när vid samma åskslag matrosen Antonio Sarpente, som satt på en kista vid denna mast och sydde på sin skjorta, blifvit dödad utan all sönderslitning utaf kläder eller någon blessur, fanns på hans rygg ett gulsvart märke, fullkomligt likt till form och storlek nämnda hästsko. På en brigantin uppå Zantes redd, när man afklädde en af åskan slagen matros, fanns på hans venstra bröst ett nr 44, som icke funnits der förut, och var alldeles afbilden af samma siffror på en metallplåt, fästad på en pjes, som låg emellan masten och den dödade. På våren 1842, berättar general Georg Pollock, var vid ett ställe 34 à 35 grader nordlig latitud, vid foten af den utsträckning af Himalayabergen, som kallas indiska Caucasus och omkring 2,000 fot öfver hafsytan, på en stor sandslätt luften en dag så elektrisk att vaktkarlen på post, som bar sin karbin med vidfästad bajonett, i så måtto blef conductor för *elektriciteten*, att då någon person med knogen vidrörde gevärets pipa, utgingo deraf gnistor. Trädet i böss-stocken måste väl varit i hög grad torrt, så att det verkat såsom non-conductor; fenomenet väckte så mycket större uppseende, som elektricitet dittills endast framkallats ur moln eller apparat.

Ryska vetenskapsmän reklamerade 1851 åt sina landsmän förstlingens ära i fråga om elektrogalvanismen. F. d. professoren i Dorpat Jacobi försökte först ersätta ångkraften med *elektromagnetism* eller galvanism (och upptäckte dervid *galvanoplastiken*). Åren 1838 och 1839 sökte han dermed sätta fartyg i rörelse och for på Newafloden i en båt, som sattes i fart af en elektromagnetisk apparat. Professorn i S:t Petersburg, dr Schipoulinsky, använde med framgång elektrogalvanismen uti intermittenta febrar, utan komplikation och andra medel; och försöken lyckades både der och i Kaukasien. Hofdentisten Cabat använde i Ryssland elektromagnetism vid duschbad, för att bota paralysi. Deremot var professoren

Page i Förenta Staterna den förste, som försökte använda el tromagnetismen till drifkraft på jernvägarne.

Den 23 Augusti 1849 på morgonen gick ett moln af *vingade myror* (formica fusca) öfver Stockholm, och nedfö sådan mängd att myror betäckte flera gator och hela vatt emellan kongl. slottet och Djurgården. Flera år förut, oc en Augustimorgon, gick öfver en sjö i Småland ett såd moln, helt ljust, och myror nedföllo till den myckenhet i v net att de vid stränderna bildade stora bankar och spridde, de förruttnat, en stinkande lukt.

I Halland visade sig i början af Juni 1851 en sådan m kenhet *Ollonborrar*, att ensamt i Hasslöfs och Karups pas rater på mindre än 14 dagar hopsamlades 160 tunnor, à 1,8 stycken på hvarje kappe, eller nära tio och en half millio af dessa skadliga insekter. Vid Onsjö, en half mil från s den Halmstad, funnos de den 3 på aftonen till så stor mäng att de alldeles betäckte träden. Ryttmästaren Möller på Sk torp uppköpte ensam och lät nedgräfva mer än hundra tunnor.

San Fransisco Herald för den 1 Augusti 1851 berättad att den 20 Juli föll ett *köttregn* i två eller tre minuters t på ett område af 300 alnars längd och 80 alnars bredd, v arméstationen i närheten af Brunsvig i Kalifornien och be märktes först af major Allen, som också egenhändigt grep et af köttstyckena, hvilka alla varierade till storleken från den af dufägg till den af apelsiner. Köttet såg ut som oxkött, utan ben. Man uppsamlade deraf $2\frac{1}{2}$ tunnor och tre skäppor. Ett stycke, som undersöktes 3 timmar efter nedfallandet, innehöll en del af ett blodkärl, något af en muskelhud och muskelfibrer. Detta var tredje köttregnet inom fem år. Det blåste starkt från vester, himlen var klar och inga foglar syntes till i luften så länge regnet varade.

Ungefär samtidigt med potatissjukan yppade sig symptomerna till den pestartade menniskosjukdom, som fick namn af *Dzumy*. Redan i Januari 1849 skrefs ifrån Galizien, att man der fått stora bekymmer för denna farsot, som kom ifrån Asien,

hunnit rysk-polska gränsen, bestod i hastigt utslående koppor (bläddror, blemmor) och dödade på några få ar. Straxt derpå, i Februari, omtalades en ny mycket smitta, som utbrustit i norska staden Bergen, yttrade sig m blemmor i ansigtet och dödade inom ett halft dygn. indaren Beyers tre unga söner (6 à 10 år gamla) hade at den 11 Februari, hvardera med en hvit blemma i an-t, hvilken tilltog tills hon uppnådde vidden af en skil-slant, hvarpå döden inställt sig. Alla tre afledo inom ett a. De två hade svår dödskamp, så att fragga skummade munnen, men den tredje dog helt stilla. Folket kallade domen den hvita asiatiska febern eller den hvita choleran. en de dödes moder och hennes tjenstepiga insjuknade i ma symptomer, men deras blemmor blefvo tidigt skurna brända. De räddades till lifvet, men såren voro ett par kor deretter ännu oläkta. Öfverläkaren Danielsen förklarade domen vara "*pustula maligna*". Den 27 eller 28 obser-rade Beyer på sin egen haka en s. k. finne, vände sig nast till läkare som ansåg den alldeles oskadlig, blef de två stföljande dagarne allt mera nedstämd till lynnet, lät den 3 ars på morgonen ånyo hemta läkare, som fann finnen förän-rad till en hvit fläck med en liten svart prick i midten och d kant rundt omkring. Sårskorpan föll af för vidröring och n äcklig stank utbredde sig från såret. Patienten, som kände yla i kroppen och svårt illamående, dog kl. 8 på aftonen, id full sans och utan synnerliga plågor. Den tilltänkta ob-uktionen blef omöjlig, i anseende till kroppens mycket hastiga pplösning. Danielsen uppgaf i "Nyt Magazin for Lægeviden-skapen" (3:dje bandets fjerde häfte), att han, som misstänkt animaliskt gift, vid undersökning af husets pudel funnit den-nes venstra öra behäftadt med ett illaluktande, till utseendet skarpt utflöde, hvilket varat i 2 à 3 år; han fick ock veta att hunden länge lidit af epileptiska anfall och att alla de döda hade kort före insjuknandet mycket lekt med detta djur. Tid-skriftens redaktion ansåg likväl mera troligt att familjen ätit af i mjeltbrand dödadt djurs kött. Svenske generalkonsuln i

Konstantinopel anmälte den 25 Juni 1851 att turkiska och österrikiska karantänskommissionen anbefallt stränga försigtighetsmått emot sjukdomen pustula maligna, som ansågs vara kommen till Genua, första gången 1843 och andra gången 1851 med hudar och skinn ifrån Sydamerika samt Afrikas norra kust. Minst 3 timmar skulle sådane djurs hudar rökas med svafvel och i tvenne dagar luftas, samt skeppet likaledes i tre timmar rökas och två dagar derefter anses misstänkt. Den 2 Juli 1851 berättade franska tidningen le Chaiantais i Angoulème att djurläkaren Condamy i Vars, smittad i högra ögat med *Rotz*, af en häst som han vårdat, få dagar derefter aflidit oaktadt den omsorgsfullaste vård. — För sällsynthetens skull må ock få nämnas att ett spann af 4 hästar *dödades af bin* vid Wotersen i Lauenburg den 27 Maj 1851. En bisvärm kom från husegarens trädgård och satte sig på den ena hästen: i samma ögonblick lemnade sex andra bisvärmar sina kupor och kastade sig öfver de öfriga hästarne, hvilka genom slående med svansarne ådragit sig förbittring af bien, som nu kröpo in i hästarnes öron och näsborrar. Den först anfallne hästen dog på stället, de tre andra innan följande dagens slut.

En 19 års yngling i Hamburg föll med kramp sanslös till golfvet; och läkaren uppsökte stumpen af den cigarr, han vid tillfället rökat. Deri befunnos några blad af en okänd, utländsk planta, hvilken, kemiskt undersökt, visade sig innehålla det skarpaste gift. Men förut hade patienten ur samma låda ostraffadt rökat 100 stycken. De återstående 150 blefvo nu styck för styck noggrannt undersökta, och bland dem funnos ännu tvenne med giftiga blad. Den sjuke skulle ovilkorligen dött af denna förgiftning, om icke hjelpen genast erhållits. — D:r Elliotsen i England beskref i tidskriften "Zoist", hurusom han botat ett förskräckligt fall af kräftan genom *mesmerism* (magnetisk sömn). Samtidigt anfördes fall då chloroform, begagnad vid operationer, dödat patienten, t. ex. en ung fransman i staden Langres vid tandutdragning, en tolfårs gosse på hospital i Madrid vid benets amputering, en d:r Adams uti Edinburgh, som velat på sig sjelf probera, huru stark grad

man utan fara kunde tåla: han störtade ned död så hastigt, som om han träffats af åskan. — Franske läkaren Aran uppfann nu ett medel som, utan att borttaga medvetandet, kunde döfva smärtorna, sedan han med mycken möda för detta ändamål pröfvat en mängd kemiska ämnen. Aran hade äfven försökt två slag af "huile des chimistes hollandais" (uppkommen af chlorens inverkan på oljbildande gas) och funnit den ena mycket, den andra obetydligt smärtstillande. Kemikern Mialke fann att den förra innehöll i sig mera chlor, och frambragte en billigare och mera åtkomlig vara genom att låta chlor inverka på saltsyre-ether och kallade den *ether chlorhydrique chlore* (chlorether).

År 1850 återkom *choleran* till Sverige, och först till Malmö, der hon officielt förklarades vara utbruten den 17 Augusti. Då tidningsberättelserna snarare ökade än lugnade förskräckelsen hos allmänheten, och en sådan skrämsel förut visat sig i hög grad främja farsotens utbredning, lät civilministern den 23 i Posttidningen "allvarligen uppmana samteliga tidningsredaktioner att afhålla sig ifrån publicerande af sådana uppgifter angående farsoten inom riket, som icke hafva officiel grund", med tillägg att "de rapporter i ämnet, hvilka till vederbörande inkomma, blifva med möjligaste första genom Post- och Inrikes Tidningar offentliggjorda". Utan förmåga, eller åtminstone utan vilja, att inse orsaken till en sådan uppmaning och häntydning, hvilka under då pågående frihetstid i vårt land visserligen hörde till ovanligheten, togo de åtgärden mycket illa, och låtsade känna sig mycket kränkta öfver den supposition, att de skulle behöfva vända sig till en officiel tidning för att få säkra notiser. Man skiljde den tiden icke alltid hos oss emellan tryckfrihetens lagenliga rättighet att försätta sig i en art krigstillstånd, för att hindra berättandet att göra obotlig skada under kampen med fienden. Man försökte det året med ihärdighet och icke liten framgång i Malmö, att mot farsoten använda *spärrningssystemet;* hvilket tillåts hvarje kommun, som dertill var hågad. Emellertid blef ropet från de trafikerandes, färdandes sida, deröfver himmelshögt,

och öfverröstade slutligen de bosattas, stillasittandes, önskan att utestänga fienden från sina trösklar. Till och med hufvudstaden spärrades, vid Norr- och Roslags-tullar, om ej flera; och Aftonbladet aftryckte den 30 Oktober ur danska tidningen Fædrelandet ett starkt klander öfver "spärrningssystemet i Sverige", med insinuationen att "detta krigstillstånd" skulle härröra af "rädsla, hvilken har sitt säte måhända på sjelfva Thronen" — ehuru denna nu innehades af samme Oscar, hvilken 1834 såsom kronprins så ofta besökt cholerasjukhusen, tröstat de lidande, uppmuntrat både dem och deras vårdare, samt så vidt som möjligt sökt lindra de behöfvandes nöd.

Vid nyåret 1850 inträffade återigen ett fall af sjelfantändning *(combustio spontanea)*, sådan Marryat beskrifvit den i sin roman "Jacob Ärlig", der den drabbar Jacobs egen mamma. Nu gällde det en fyllbult i Paris, som på vad försökt uppäta ett brinnande ljus: detta antände bränvinsgasen, eller rättare bränvinsfastaget inom honom, han gaf till ett anskri och efter ett par timmars förlopp fanns af hela karlen blott en askklump qvar (?) under det den stol, på hvilken han sutit, icke ens kolades.

I konungariket Sardinien företogs detta år en officiel undersökning af *kretinismens* orsaker. Hos alla kretiner fann man missbildning af hufvudskålen, mindre hjernmassa och total (?) brist på muskelkraft, men ansåg icke skrofler och kretinism nödvändigt förenade. Kretinerna funnos nästan endast i de djupt och afsides belägna dalarne. På $2^1/_2$ mill. innevånare räknade det riket då 5,073 kretiner, deribland 2,014 utan skrofler. Bland dessa olyckliga saknade 2,165 all andlig förmåga; de öfriga voro mer eller mindre vanlottade. På en höjd af 1,600 metrer öfver hafsytan fann man 9 procent af befolkningen behäftade med skrofler och kretinism.

Slutligen må ock nämnas den nya "*morbus democraticus*". Den 21 Dec. 1849 utgafs af Groddeck i Berlin vid universitetet en medicinsk doktors-dissertation: "De morbo democratico, nova insaniæ forma" (om demokratien såsom sjukdom, en ny form af vansinne). Auditoriet var öfverfullt; men då

fakultetens decanus inträdde, saknades både respondent och opponenter, och man antog att de af fruktan för de talrika åhörarne satt sig i säkerhet. — Om en annan själssjukdom, *mania religiosa*, gaf i Stockholm den 10 Dec. 1851 dr J. G. Höstman formligt läkarebevis; patienten var en enka, som led af religiöst vansinne till den grad att hon, såsom hon sade "af förtviflan öfver sin egen förtappelse", drefs till våldsamma handlingar så väl emot sitt eget som emot sina barns lif, och med raseri till egen och andras fasa beständigt upprepade de hotande talesätten: "Djefvulen skall sålla dig — du skall brinna upp i helvetet".

En bland yttringarne af morbus democraticus vore man frestad kalla garfningen efter alla konstens reglor af *menniskoskinn*, men i sådant fall vore sjukdomen icke riktigt "ny". Uti en bokauktionskatalog i Paris läste man i början af 1850 under n:o 889: "Franska Republikens Constitution, Dijon 1793, 1 vol. 8:vo, inbunden i menniskoskinn". Journal des Débats upplyste att sådant skinn på den tiden ej sällan förekom såsom bokpermar. Särskildt begagnades dertill "aristokratskinn", och en läkare i Paris påstods 1792 hafva förärat "konungen" ett par tofflor af sådant, ehuru denna historia väl endast är saga. Säkrare ansåg man sig veta att Ludvig Filips fader, långt innan han blef gjord till jacobin och "Egalité", visade sig, för att uppmuntra garfveriet i Meudon, en afton i palais royals saloner med *dubbla* byxor af menniskohud.

Denna insana förnedring af menniskokroppens lemningar, erinrar otvunget om sin motsats, den kanske dock hvarken så insana eller fenomenala dyrkan, tusentals, ja millioner menniskor egna åt helgonens ben och knotor. På våren 1849 fick man i det hänseendet likväl en berättelse, inom den icke-katholska verlden, som, åtminstone i Sverige, väckte ett visst uppseende. Den angick *Svedenborgs hufvudskål*. Emanuel Svedenborg, vår celebre landsman, död i London 1772, begrofs i svenska kyrkans grafchor uti Princessquare, nära Ratcliff-Higway. En amerikanare af hans anhängare kom då öfver till England, enkom för att förvissa sig om dödsfallet, emedan

han var fullt öfvertygad att en sådan man ej kunnat dö en naturlig död och att, om han lemnat verlden, måtte han åtminstone hafva farit lifslefvande till himmelen. Klockaren mutades, hvalfvet öppnades, likkistan blef funnen, bröts upp och öfvertygade genom sitt innehåll tviflaren. Mot slutet af år 1817 bevistade kaptenen vid svenska örlogsflottan Ludvig Granholm uti likhvalfvet i svenska "ambassadörens" kapell i Princessquare begrafning efter en af sina landsmän, qvarstannade med några andra för att betrakta likkistornas inscriptioner, fann Svedenborgs namn och kistlocket löst, trodde sig med en sådan relik kunna förtjena mycket pengar, lyftade på locket, uttog skallen, svepte den i en näsduk och kom lyckligt dermed undan. Ett par dagar derefter uppsökte han en F. H. Hawkins, medlem af Nya Jerusalems församling, för att sälja sitt rof, men fick afslag, emedan denna församling förkastar alla religiösa reliker och aldramest af död kropp, den hon tror aldrig mera nyttjas. En annan version trodde att rofvet skett af en anhängare af Galls system, i s. k. vetenskapligt interesse. Tjufven dog två år derefter, och då fanns hufvudskålen bland hans efterlemnade saker. Sedan man efter en svensk grefvinnas anmodan tagit deraf några aftryck i gips, blef hufvudskålen den 25 Mars 1823 åter nedlagd i kistan i närvaro af parlamentsledamoten Tulk, bergmästaren Nordensköld och referenten (som förmodligen var svenska pastorn på stället). Likhvalfvet innehöll då 25 kistor, de fleste nästan förmultnade, hvilket också var fallet med Svedenborgs.

Uti Alexandre Dumas' stora roman: "Grefven af Monte Christo" lästes om ett dittills för oss européer nära okändt berusnings- och hänryckningsmedel, kalladt *Haschisch:* i Levanten hade det dock varit länge kändt, såsom utgånget ur Cannabis Indica; engelska resande i Egypten och de lärde, som åtföljt dit Napoleon I, hade egnat deråt någon uppmärksamhet. Men nu företog sig den franska skriftställaren Theophile Gautier att undersöka dess verkningar. Sedan han förtärt något af det tillredda, betogs han plötsligt af en öfvervåldigande känsla: det tycktes honom som hade hans kropp blifvit

upplöst och genomskinlig. Han såg tydligen i sitt bröst den haschisch, han svälj t, under formen af en smaragd, hvarifrån tusen små gnistor utgingo. Omkring honom glimmade ädla stenar af alla färger, skiftande liksom i ett kaleidoskop. Stundom såg han sina kringstående vänner sällsamt förvandlas, stundom åter hörde han dem tala till honom på främmande språk. Efter några minuter återfick han sitt vanliga lugn, utan någon obehaglig verkan och blott förvånad öfver hvad som händt. En halftimma senare började droguen åter att verka, denna gång åtföljd af ännu mer gycklande visioner och känslor. Hans hörsel förvärfvade ny kraft: den var ofantligt utvecklad. Han hörde bullret af färger. Gröna, röda, blå och gula ljud nådde honom i vågor. Ett kullstjelpt glas, ett framhviskadt ord vibrerade inom honom likt åskdunder. Hans egen röst ljöd så högt att han fruktade att tala. Mer än femhundrade klockor angåfvo timslagen med skär silfverton, och hvarje vidrördt föremål gaf ifrån sig ett ljud. som liknade harmonikans eller eolsharpans. Han sam i ett haf af välljud; han var icke mera sig sjelf; han var befriad från medvetandet. och för första gången begrep han, hurudant immateriella väsendens, englars och från kroppen skiljda andars varelsetillstånd kan vara. Enligt hans beräkning varade detta tillstånd minst 300 år, ty sensationerna voro så talrika och hastigt omvexlande, att en uppfattning af tiden blef omöjlig. Efter paroxysmens slut märkte han att den varat blott en fjerdedels timma. Knappt två menniskor röna samma verkningar af droguen. På några verkar den knappt alls; och en inre motståndskraft synes betydligt kunna motarbeta inflytelsen. De vanliga fysiska följderna äro känslor af en lätt tryckning å pannbenen och öfre delen af hufvudet. Andedrägten är lugn, pulsen lätt påskyndad; en mild värma rönes öfver ytan af kroppen. Men om dosen varit för stark, visa sig ofta högst obehagliga symptomer, hvilka stundom gränsa till galenskap. Under hela tiden är det nervsystemet som afficieras, men ingen annan del af kroppen, och häri visar sig den väsendtliga skilnaden mellan haschisch och opium, hvilket sednare inverkar

på muskel- och matsmältnings-systemet, hämmar organernas verksamhet och förslöar deras styrka.

En våldsam *jordbäfning* skakade den 7 Mars 1851 ön Rhodus, hvarvid 1,500 hus i staden Levizzi förvandlades till ruiner. Den 13 April inträffade en vidsträckt jordbäfning i Sverige, häftigare och mera långvarig än hvarje föregående härstädes, så vidt man kunde minnas. Man kände den på samma timma i Jönköping, Götheborg, Uddevalla, Mariestad. Christiania. Den omfattade således Småland, Westergöthland. Bohuslän, Dahlsland och en stor del af Norrige. I Jönköping skallrade fönsterrutor och väggspeglar, och de i soffor sittande personer kände sig likasom lyftade. På andra ställen rasade gärdesgårdar och asade tegelpannor ned ifrån taken. I Götheborg åtföljdes skakningen af det buller, en tungt lastad vagn åstadkommer på frusen väg. I Norums kyrka af Bohuslän. der detta dön äfven hördes, knakade takresningen och grunden rörde sig. Stengärdesgårdar ramlade. I Långelanda rusade kyrkfolket ut genom fenster och dörrar, i tanka att tornet nedstörtat. I Lysekil kände man rörelsen väglik, i riktning från öster till vester, det underjordiska bullret slutades med en knall, såsom ett kanonskott af grof kaliber, husen skakades så att dörrar sprungo upp, kärlen på hyllorna darrade emot hvarandra, fruntimren svimmade och männen intogos af panisk förskräckelse under de nära trenne minuter, oväsendet varade. På hafvet i nejden var fenomenet lika kännbart. Manskapet på en engelsk skonert kände både fartyget och masterna skakas. och under sig erforo de en stöt, som om skonerten stött på grund. Uti Qville skakades alla hus så, som om de varit färdiga att instörta; i Stångenäs härad så, att möblerna kommo i rörelse, träd och buskar ruskades; i Hellekis starka manbyggnad på Kinnekulle skakades duktigt möbler och glas; i Wenersborg ringde klockorna på väggarne; i Uddevalla "vrålade" luften, ljuskronorna slängdes, böcker hoppade tumshögt från sina hyllor, kalkrappning och stenar nedrasade i kyrkorna: likaså i Drammen, Porsgrund och Christiania samt Halland hela vägen från Götheborg till Warberg. I Carlstad hade.

jordskakningar försports några dagar tidigare; i Götheborg märktes den 9 Maj en ny, å östra Hamngatan, så att fönsterrutor dallrade och en del af de jernlänkar, som äro fästade mellan gråstenspelarne utmed kanalen, kommo i rörelse. Både Mälarens och Wenerns vattenhöjd steg denna vår till den grad, att något dylikt icke på många år observerats. En dag stod Mälarevattnet 6 fot högre än saltsjöns. En del af Kornhamnstorget och hela nedre Munkbron var öfversvämmad, och vattnet gick in i nedra våningen af vissa hus i samma trakt, så att möblerna flöto omkring i mer än fotsdjup vindlös sjö, för att icke tala om källarvåningarne både här och i Claratrakten. Den på Stockholms slusskontor förda journal öfver vattenhöjden visade den 1 Maj för Mälarevattnet 11 fot 2 tum, och sedan steg det dagligen, så att den 18 hade det uppnått 13 fot 10 tum och vid denna höjd förblef det ända till den 25 Maj; icke förr än den 12 Juni hade det åter sjunkit till 13 fot. Stadsläkaren dr Ahlberg befarade sjukdomar i följd af den fukt, som i så många hus inträngt och qvarstannat. Upsala läns hushållningssällskap uppgaf att denna långvariga öfversvämning fördränkt så många de bördigaste ängar och åkerfält, att skadan utgjorde flera millioner riksdaler; och anhöll om åtgärder till afledande af Mälarens flodvatten. Man skjöt nu isynnerhet skulden på den nya slussen i Stockholm; hvartill dennas architekt, öfversten Nils Ericsson, svarade att från 1780 till 1818 hade vattnet vid 8 särskilta tillfällen stått lika högt som 1851, och 1781 3 fot 1 tum, 1788 1 fot 3 tum, 1818 7 tum högre, långt innan nya slussen var ens påtänkt; och tillade, att för att sänka Mälarens vattenyta blott en enda tum hastigare på 24 timmar, än nu sker, skulle icke mindre än 1,206 *millioner* kubikfot vatten på lika lång tid behöfva ytterligare undanskaffas. Mälarens höstflod 1851 blef äfven ganska betydlig, men likväl ej högre än vid flera föregående höstar efter 1777, ja 1½ fot lägre än 1785 och omkring 1 fot lägre än 1816 och 1841. Andra anmärkte att äfven Wenerns vatten på våren 1851 öfversvämmat, och att detta väl omöjligen kunnat härröra af Stockholms-slussen. Vid islossningen höll

Wenern vid Wenersborgs märke 13 fot och steg alltjemt ända till 17 fot, hvilka uppnåddes kring midsommarstiden; inloppsrännan till Mariestad, som plägar hålla 5 fot, fördjupade sig till fulla 8. Sjön Fryken hade knappast någonsin varit så hög och Seffle kanal blef så skadad, att han måste stängas för reparation. — Ett annat vattenfenomen observerades i hamnen vid Åhus (södra kusten af Skåne) den 4 Sept. kl. 11 f. m., under det vinden var ONO. och sjögången medelmåttig: tre gånger under en fjerdedels timma kom från sydvest i hafshorizonten en, såsom det tycktes flera mil bred, hög, hvit sjö, som inom några sekunder, tvärtemot sjögången, närmade sig stranden och nästan ögonblickligen höjde vattenytan i hafvet och rännan mellan jettéerna minst 4 à 4½ fot. Den inrullande *störtsjön* frambröt med stor häftighet mot allt som stod i dess väg; men lika hastigt, som vattnet vexte, föll det ock tillbaka, ja så hastigt att rännans vattenyta, som ej så snabbt kunde afrinna, syntes flera fot högre än hafvets. Pråmar och båtar, med kort förtöjning, höjdes så hastigt att linor och kettingar sprungo och fartygen kommo i drift. — Likasom, den 29 Januari 1850, en oerhörd snöstorm öfvergått vårt land, utmärkte sig den 29 Oktober 1851 för en *förfärlig storm*, som förstörde hundratals fartyg. Den rasade lika stark i Bottniska och Finska vikarne, som i Öresund och öfver landet emellan dessa olika vatten. Vid Myskie reste all sågverkets väldiga timmermängd till sjös, åtföljd af ett fartyg och af alla brukspatronen Wærns nedom Ljusneelfven liggande bjelkar, som derå skulle inlastats; i Söderhamn gick vattnet upp i packbodarne och förstörde saltet; på resan från Stockholm till Sundsvall kom ångfartyget Berzelius i sigte af tretton vrak efter denna storm; vid Helsingfors vrak i dussintal, på Wenern likaledes; morgonen efter stormen såg man vid Wenersborg 3 fartyg inkastade vid Dalbobergen, tätt intill landbron, ett fastnadt i en bergsklyfta, fem drifna mer eller mindre upp på sanden, de flesta af dem vrak; vattnet i hamnen steg till 18¾ fot; sjöskadorna på Wettern och i Öresund lika ansenliga — ångbåten Ophelia kunde ej ens försöka att gå ut ifrån Helsingborg, — o. s. v.

I Maj 1851 genomfor jordklotet en trakt i verldsrymden, som är fylld med ett slags moln af asteroider eller småplanetariska kroppar, hvilka röja sig emellan jorden och solen; och astronomen i Toulouse, mr Petit, fann i den bortskymning af solljuset, som dessa asteroider åstadkommo, en af hufvudorsakerna till den just då rådande luftkylan. *Solförmörkelsen* den 28 Juli var i Sverige långvarigast total för städerna Kongelf och Carlskrona, dernäst i nästan hela mellersta och södra Sverige, från och med Strömstad, Lidköping, Göteborg, Grenna, Kongsbacka, Wexiö, Helsingborg, Borgholm; och nära nog total i alla andra svenska städer, söder om Sala och Fahlun. I Stockholm förblef endast $^1/_{24}$ af solens skifva oförmörkad. Ryska astronomer foro till Ostrolenka i Polen, preussiska till Königsberg, Hela, Trunz och Ortelsberg, engelska till Sverige och Norge. Till Göteborg ankommo professorerna Airy från London, Adams från Cambridge i England och Bond från Cambridge vid Boston i Nordamerika, samt Agardh från Lund. Forbes berättade hvilken skakande verkan på inbillningskraften det utöfvar, att, om man befinner sig på ett högt ställe med fri utsigt, några sekunder förrän förmörkelsen blifver total, kunna se månskuggan komma farande emot sig från vestra horisonten med ofantlig hastighet, hvarpå man lika så plötsligt befinner sig i mörker, som den, hvilken på en jernväg från ljusa dagen hastigt åker in i en mörk tunnel, men med en mäktighet i intryck, att första tanken hos en oförberedd måste blifva på hela naturens sammanstörtande och yttersta dagen. Sällsyntheten af totala solförmörkelser bedömdes deraf, att i detta århundrade skulle sådana sedermera inträffa endast den 18 Juli 1860, 31 December 1861, 22 December 1870, 18 Augusti 1887, 9 Augusti 1896 och 28 Maj år 1900, men af dem ingen enda i Sverige.

VI.

Danska fejden.

Nya underhandlingar i London på våren 1849. — Palmerston förlägger en note och vållar andra fälttåget. — Slaget vid Fridericia. — Stupade och sårade svenska frivilliga. — Konung Oscars missnöje med Danmark. — Ny vapenhvila. — Svensk-norska trupper förläggas i Schlesvig till ordningens upprätthållande. — General Malmborgs taktpinnar. — Skandinavisk officersfest i Sonderburg. — Svensk-tyska officersfester. — Nya fredsunderhandlingar i Berlin på nyåret 1850. — Fred mellan Danmark och Preussen i Juli. — Londonerprotokollet. — Tredje fälttåget öppnas så fort svenskarne afmarscherat. — Österrikisk-Preussisk förbundsexecution 1851 mot hertigdömena.

Sedan i Augusti 1848 vapenstilleståndet i Malmö blifvit afslutadt, drog sig Preussen tillbaka, öfverlåtande Elbehertigdömenas angelägenhet åt deras provisoriska regering, som dock i Januari 1849 på egen begäran fick till fullmäktig i London begagna Preussens sändebud, Bunsen. Denne begaf sig då till Berlin och Frankfurt, för att samråda om den blifvande freden. Straxt från krigets början hade man funnit Schlesvigs införlifvande med tyska förbundet overkställbart, och det medlande England under förra sommarens lopp uppställt tvenne andra förslag: 1) att låta Schlesvig vara förenadt med Holstein, med gemensam författning och landtdag, utan inträde i förbundet, eller 2) dela det så, att södra delen och Holstein förenades med Tyskland, norra delen införlifvades med Danmark. Då Danmark förkastade begge dessa alternativer, föreslog England: 3) att gifva Schlesvig en af både Danmark och Tyskland oberoende ställning. Härigenom kunde arffölgdsfrågan för Schlesvig undanskjutas till framtiden, men fred ändå erhållas. Frankfurtercentralregeringen samtyckte den 3 Februari och Preussen instämde; Bunsen återvände till London och begynte den 19 formligen underhandla med Palmerston på denna basis, samt begärde vapenstilleståndets förlängning. Den

22 framlade Palmerston förslag till protokoll, som dock äfven tillade danskarne förmånen att under stilleståndet hålla besatta öarne Als och Aerröe; äfven detta ville Bunsen underteckna, ehuru med ett litet tillägg, som gaf hertigdömena några fördelar "utan att förnärma Danmarks intressen"; men härtill sade sig danske underhandlaren behöfva ny instruktion ifrån Köpenhamn. I stället för att skicka honom sådan, gaf man honom befallning af den 23 att uppsäga stilleståndet, likväl med uttrycklig förklaring att afsigten dermed icke vore ett förnyande af kriget, utan endast att bereda en förändring af ställningen i Schlesvig. Tyska centralregeringen beordrade nu tyska trupper till de positioner, de vid stilleståndets afslutande innehaft och förklarade i första harmen underhandlingarne afbrutna. På Preussens begäran fingo de dock fortsättas. Fredsförslagen blefvo nu mera bestämda. Danmark fordrade, utom Schlesvigs legislativa och administrativa sjelfständighet, att dess oupplösliga union med danska kronan skulle erkännas, hvilket Frankfurt vägrade, emedan successionsfrågan derigenom præjudicierades; men erbjöd unionen oupplöslig i konungens af Danmark och hans *manliga* arfvingars personer, äfvensom Frankfurt lofvade söka medverka äfven till ett vidare fortfarande af unionen. Innan protokollet härom ankommit till London den 15 Mars, hade Palmerston der gjort upp ett annat, hvari nämndes endast att den *politiska* unionen mellan Schlesvig och Danmark icke skulle genom det förras sjelfständighet förnärmas, och hvari jemväl föreslogs ett nytt provisorium, grundadt på Schlesvigs sjelfständighet. Preussen biföll begge dessa punkter, med en förtydligande förklaring; Frankfurt den första, men icke den andra. Danmark tvekade, och antog en vapenstillestånds-förlängning till den 5 April. Af en slump lät Palmerston danska noten härom ligga oöppnad tills den utsatta tiden förflutit — *så att fiendtligheterna öppnades ånyo.* Denna slump omtalades officielt uti en promemoria, som Preussen på hösten 1849 utdelade till ledamöterna af sina begge kamrar.

Redan i början af Mars hade återigen såväl svenska offi-

cerare som andra unga svenskar (och norrmän) begifvit sig till danska hären och flottan såsom frivilliga, och flera af dem gjöto sitt blod för Danmarks sak, företrädesvis i slaget vid Fridericia. Med lifvet pliktade svenske löjtnanterne Duse, Cederström och Lagerbjelke. Den 8 Juli, då generalen Rye och de med honom stupade 24 officerarne i Fridericia begrofvos, bars Duses kista af danska officerare. Baron Carl Olof Cederström (son af presidenten Jacob C.) afsomnade icke förr än den 7 Augusti, af kallbrand, å fältlasarettet vid Billeshave på Fyen och begrofs den 10 i Middelfahrt, dit manskapet vid hans kompani enhälligt utverkat sig tillstånd att för tillfället begifva sig, ehuru de hade 9 mil inalles att gå för detta ändamål. Baron Lagerbjelke (yngre broder till grefven, f. d. landtmarskalken, sedermera talmannen för Riksdagens första kammare) hade blifvit förd till garnisonssjukhuset i Köpenhamn och lefde der, oaktadt ett skott i högra armen och ett i underlifvet, intill den 11 Augusti; alltsedan Thorwaldsens jordafärd hade Köpenhamn icke bevittnat en sådan begrafning, som den, danskarne nu egnade den unge svenske gardeslöjtnanten. Bland andra svenskar, som i detta fälttåg blandade sitt blod med brödernas, må ock nämnas en Abrahamsen (från Nerike), som fick en kula i venstra öfverarmen, sekundlöjtnanten Öman (från Stockholm) sårades i venstra underarmen, löjtnanten Schmiterlöw i foten, och löjtnanterna Hagermann, Carleson, d'Albedyhl, Mörner, Ribbing (vid andra lifgardet, hvilken fick flera kulor i kläderna ehuru ingen af dem träffade kroppen) och Horn "slogos som lejon" vid Fridericia; Lindh, Oscar Knorring, Rudbeck, Taube, Stjernstam voro då i norra Jutland, men hade deltagit i affärerna vid Kolding, Eistrup, Wiuf och Weile samt hela den besvärliga sommarcampagnen med general Rye; Frithiof Boy deltog med stor distinktion i träffning mot preussiska husarer vid Aarhuus. Orvar Odd skref vid samma tid öfver de tre stupade landsmännen:

Det lefver i den jord, vi trampa på,
i dessa vindar, som från fjellen gå,
en kraft, en flägt af gammal asadyrkan;

den stärker nerverna i mannens håg,
den härdar, ammar upp till vikingståg
och spänner vingar på den unga styrkan ...
Att slåss som de, är ärans högsta glans,
att dö som de, det är en vunnen krans
af evigt grönt, i häfdens tempelgårdar;
det är ett minne, som står friskt och nytt,
ännu när tiderna deröfver flytt
och mossan vexer öfver våra vårdar.

Men denna gång höll sig deremot svenska regeringen passiv. Sveriges ställning till frågan var icke mer densamma, som 1848. Redan i Mars hade professoren Molbech skrifvit i Flyveposten, hvad svenska regeringen befallde mig reproducera i Posttidningen: "Det vore en lika vågad som oförmodad förändring i Sveriges politik, om denna makt, vid ett sådant tillfälle som det ifrågavarande, öfvergåfve ett oaflåtligt afseende på sina egna eller *närmare* skandinaviska (svensk-norska) interessen, för att åtaga sig det omedelbara försvaret af en grannstat, med hvilken det, oaktadt lyckligen tillvägabragta, nu genom flera omständigheter förstärkta, vänskapliga förhållanden, dock icke är genom någon allians förbundet ... De, som ... i följd af den i vissa ögonblick nästan enthusiasmerade stämningen i Sverige för danska saken, sommaren 1848, väntat sig mer än det som skedde, hafva uppgjort sina beräkningar efter andra grunder och förutsättningar, än sådane som gälla uti statskonst och statsregering, då hvarken passioner eller revolutionära krafter drifva sitt spel med staterna och deras regeringar. Svenska kabinettet, som 1848 visade allvarlig vilja och beslutsamhet genom att använda en betydande krigsstyrka till Danmarks bistånd, hade redan då för sig uppställt en tydligen utstakad gräns för dennas aktiva användande ... Ett i utrikespolitiken mycket sangviniskt krigsparti ... menade att det var lika lätt att öfverskrida den, som att i en dansk tidning visa att sådant borde och måste ske". — Den 28 April reproducerade Times utur en Frankfurterkälla, med datum den 22: "Uti Sverige och Norge äro den allmänna opinionen och styrelsen öfverens om att ogilla den äfventyrliga politik, som

blifvit följd af ministèren i Köpenhamn. Det är kändt att konung Oscar allvarligen uppmanat Danmark att icke bryta freden, det vill säga tillåta underhandlingarne fortgå på den af lord Palmerston föreslagna och af tyska vederbörande antagna basis; han har nu förklarat, att Danmark måste bära ansvaret för fiendtligheternas återbegynnande. Uti sakernas närvarande skick — dessa äro ord, hvilka begagnas i en note från Stockholm — och då ärendet hvilar på en helt annan grund än förlidet år, då Tyskland denna gång icke begynnt fiendtligheterna, anser H. M:ts regering såsom en skyldighet att icke göra någonting vidare än att fästa preussiska regeringens allvarliga uppmärksamhet på de olycksbringande omständigheter, som måste blifva följden af en förnyad strid, vid hvilken Tyskland har intet att vinna, och hvilken drabbar dess egna materiela intressen lika mycket som hela Nordens." Bore och Aftonbladet omförmälde denna artikel; Bore utkastade dervid öfver den föregifna från Stockholm utgångna noten, uti få men kraftiga ordalag, den mest vidsträckta fördömelse, och uppmanade vår Regering att afgifva en offentlig förklaring i detta ämne. Förf. fick då, såsom utgifvare af officiela tidningen, befallning att svara i eget namn så här: "Sådant synes oss nog stridande mot det, äfven i konstitutionela stater antagna handlingssätt, i hvad angår ännu pågående diplomatiska förhandlingar. Långt ifrån att hvarje i en främmande tidning intagen korrespondensartikel från ett tredje land föranleder till offentliga förklaringar från Regeringarnes sida, se vi ofta huru i England och Frankrike ministrarne, till svar på interpellationer från nationalrepresentanter, lemna det svar, att dylika handlingar icke för närvarande kunna offentliggöras. Och annorlunda än genom den åsyftade handlingens meddelande kunde dock icke ryktet om dess innehåll vederläggas. Det är kändt att Ryssland, England och Frankrike, lika väl som de förenade Rikena, under loppet af detta och det förflutna året till preussiska Regeringen och till tyska centralmakten rigtat flera meddelanden angående den danska frågan. Intet af dessa meddelanden har dock, så vidt vi veta, blifvit lemnadt åt offentlig-

heten, och hade troligen ej kunnat allmängöras utan att möjligen hafva ett ogynnsamt inflytande på den sak, som dessa Regeringar gemensamt förfäkta. Vi tro alltså att vår Regering handlar ganska klokt och riktigt deri, att den icke, i sådant fall, följer ett annat handlingssätt än de öfriga makter, som deltagit uti detta ärendes behandling. Emellertid anser Redaktionen sig, till följd af från säker hand meddelad underrättelse, kunna upplysa, att de uti korrespondensartikeln i the Times anförda ordalag icke varit använda uti någon från vår Regerings sida till Preussen (— hos tyska centralmakten hafva vi, såsom kändt är, ingen representant —) afgifven förklaring. Vid närmare besinnande torde Red. af Bore, hvars ädla nit för Danmarks rättvisa sak vi ingalunda misskänna, icke kunna undgå att finna, det en så bestämd declaration till de tyska makterna, om hvad de förenade Rikena ämnade i denna fråga företaga, icke låter tänka sig, — om ej af andra skäl, hvilka dock lätt kunnat hämtas från det varma intresse, vår Regering städse ådagalagt för våra grannars och vänners väl, likväl derföre, att den varit fullkomligen *öfverflödig*, då den var fullkomligen *opåkallad*."

Under kriget gjordes flera försök till vapenhvila. Den 9 Maj föreslog England en demarcationslinea från Flensburg till Husum, hvilken Tyskland förkastade. Emellertid hotades alltmer den Frankfurtska regeringens bestånd, gentemot frankfurterförsamlingen, så att Preussen såg sig tvunget återtaga frågan i egna händer och befalla såväl Bunsen som militärchefen i Schlesvig att endast från Berlin mottaga ordres. Genom dessa förändrade förhållanden ansågos underhandlingarne i London hafva kommit i så skef ställning, att man måste i Berlin öppna direkta underhandlingar med Danmark, den 3 Juni. I frågan om fredspreliminärerna fasthöll Preussen (friherre von Schleinitz) Frankfurts basis af den 3 Februari, som af England (lord Westmoreland) yrkades och af Danmark (v. Reedtz) gillades. Likaledes hade Preussen förut erkännt den politiska unionen mellan Schlesvig och Danmark, och Preussens äskade förklaring, att successionsfrågan icke måtte anses prejudicierad

genom nämda medgifvande, upptogs i preliminärerna, men för att uppskjuta successionsfrågan tills efter slutad fred, då konungen af Danmark borde taga initiativet och framlägga bestämda förslag. Lauenburgs och Holsteins förhållande kunde icke ordnas utan i förening med hela Tyskland, hvarföre tillsvidare blott garanterades åt Holstein fri författning. Men i frågan om vapenstillestånd fordrades att Schlesvig redan under den tiden skulle sjelfständigt förvaltas och de efter Marsrörelsen tillkomna lagar skulle göras beroende af den nya förvaltningen. I Holstein kunde status quo utan olägenhet bibehållas. Då den norra delen af Schlesvig innehafves af en till större delen dansk befolkning, men danska trupper likväl icke fingo ockupera någon del af dess territorium (utom Als och Aerröe), beslöts att tillkalla *neutrala* trupper, hvarvid demarcationslinien lades betydligt nordligare än i förslaget af den 9 Maj, eller från Flensburg till Töndern, d. v. s. ungefär efter språkgränsen. Och till norra Schlesvigs besättande valdes *svenska* trupper, emedan Sverige så väl under detta års krig förhållit sig fullkomligt neutralt, som 1848 lemnat kraftig och förmedlande medverkan till Malmökonventionens afslutande. Protokollet undertecknades den 10 och ratificerades den 17 Juli, hvarefter nya förvaltningskomitén installerades den 25, att föra regeringen i konungens af Danmark namn, såsom hertig af Schlesvig.

Den 2 Augusti gaf konung Oscar i Christiania order till vederbörande militärbefälhafvare, beträffande denna expedition, hvars chef blef öfversten Malmborg; den 11 höll konungen sammansatt svenskt och norskt statsråd i detta ärende -- och så kommo nu skandinaviens trupper ut, för att i Schlesvig förrätta polistjenst, hvilket synnerligen väl behöfdes, emedan tyska och danska partimännen, hvar de kunde komma åt, vid ringaste anledning eller blott förevändning, föllo hvarandra i lufven. Mycket grälades om rätta sydgränsen för "norra Schlesvig." En brochure af H. E. Schade, som vid denna tid föreslog hertigdömets delning, påstod, i frågan om hvar gränsen mellan begge delarne i sådant fall borde dragas, att i staden Schlesvig skjöto invånarne efter de danske, i Flensburg skjöto invå-

narne efter de tyske, eller, hvad som är alldeles liktydigt: danskarne berätta sjelfva det förra och tyskarne det sednare; — hvilket är ett mycket godt och opartiskt vittnesbörd att den rätta gränsen faller norr om Schlesvig och söder om Flensburg. Svenska truppernas uppgift var allt annat än behaglig, rätt mången gång. Vid partistrider inmänger sig ej sällan en viss kältringaktighet. General Malmborg fick nog erfara det, t. ex. då han på en inspektionsresa den 3 Oktober kom till Apenrade, der kommendanten rapporterade att invånarne, retade genom en tysk postmästares bortflyttning och en dansk postmästares tillsättning, nödvändigt ville uppföra kattmusik. T. f. borgmästaren Schouw tillkallades och uppmanades att medverka till förhindrande af gatuskandal, men vägrade detta och lät förstå att han tvertom ansåg den tillernade demonstrationen såsom ett ganska lofligt skämt; hvarpå Malmborg befallde kommendanten genom patruller sörja för ordningens upprätthållande och tillade i munter ton till Schouw att det kunde vara helsosamt att låta kattkonsertens deltagare veta, att om de ville uppföra musik, skulle kommendanten konstituera ett tillräckligt antal kapellmästare med taktpinnar. Mera behöfdes icke för att få ihop och införd i tidningar en adress från 88 Apenrades invånare, Schouw inberäknad, hvari Malmborg skymfades för sin "exorbitanta våldsåtgärd." Emellertid blef Schouw afsatt och 126 andra borgare i Apenrade gåfvo i en ny adress generalen upprättelse, hvarförutan 19 socknar i hertigdömet förenade sig om en särskild välkomstadress åt de svenska och norska soldaterna. Uti Sonderburg hade redan den 24 Augusti gifvits "en äkta skandinavisk broderfest" för de svenska och norska officerarne, och mag. Hammerich dessutom föreslagit en skål för begge ländernas frivillige. I Flensburg firades Oscarsdagen (1 December) med landtförvaltningens morgonuppvaktning hos Malmborg, middag hos denne för förvaltningens ledamöter jemte hans egna högre officerare samt den i södra Schlesvig kommenderande preussiske generalen von Hahn och den på Als kommenderande danske von Schleppegrell. På aftonen gåfvo armécorpsens officerare och civiltjen-

stemän bal i "Bürger-Verein" för preussiska och danska officerare, och ehuru alla tysksinnade familjer uteblefvo (för att icke komma under samma tak med de danske), infunno sig dock 80 damer. Föregående dagen, den 30 November, till hvars afton en tysk theatertrupp, med vanlig färdighet att slå mynt af allt, annonserat sitt spektakel såsom "Vorfeier des Namenstages S. M. des Königs von Schweden", med prolog på vers, hade deremot de tysksinnade riktigt *rusat* till biljettluckan för att visa, att ehuru de nekat komma till balen, dit äfven de förhatade danskarne blifvit bjudna, de dock icke hyste annat än vänliga tänkesätt för svenska konungen. De hade så rent utköpt alla loger, att Malmborg med möda kunde erhålla två för sig och sin stab, och denna demonstration berömdes mycket i tyska tidningar. Den 16 Juni 1850 var arrangerad en länge önskad vänskaplig sammanvaro emellan tyska officerarne i Schlesvig och de svenska i Flensburg. Midt på vägen mellan begge städerna låg ett värdshus "Söderholtzkrogen", hvars trädgård särdeles väl passade för detta möte. Klockan 4 e. m. kommo vagnar rullande från begge städerna och möttes vid den med gröna löf prydda porten. I trädgården var ett stort tält uppslaget, med svenska, norska och preussiska fanor svajande högt. Musikcorpser spelade, nationalsånger utfördes. Generalerna v. Hahn och Malmborg voro der med omkring 100 officerare, och nästan lika många musikanter. Öfverallt tömdes glas för godt kamratskap, arm i arm promenerade svenskar och preussare (norrmännen icke undantagna). Löjtnanten von Köppen af preussiska sjunde infanteriregementet hade skrifvit på sitt modersmål ett långt poem:

Heut unser' Freud'erguss
wird zweier Völker Gruss
von einem Stamm.
Zwar trieb der Sturm der Zeit
sie auseinander weit,
doch ihr Germanisch' Blut
wahrten sie treu.

General Hahn föreslog en skål för de svensk-norska kamraterna, för hvilken general Malmborg tackade. Fyra svenska

officerare uppstämde en förträfflig qvartettsång; Hahn föreslog en skål för "unser Fürst", och alla hurrade gemensamt, hvar och en för sin. Tyske kapitenen von Schwartzbach (en af marskalkarne) toastade för kamratskapsbandet och krigskamratskapet. Sedan hela denna svensk-norska tjenstgöring var slutad, erhöll general Malmborg, inpå hösten 1850, en tacksägelseadress från Flensburgs invånare, åtföljd af en silfverpokal med inskriptionen: "General Malmborg, dem verdienstvollen Beschützer der gesetzlichen Ruhe und Ordnung im Schleswigschen während des Waffenstillstandes 1849—1850. Dargebracht von den dankbaren loyalen Bürgern Flensburgs". Svenskarne och norrmännen qvarstannade i Schlesvig ända till den 17 Juli 1850 på aftonen.

Mot slutet af året 1849 omtalades en plan att lemna prins Fredrik af Hessen valet fritt emellan Hessen-Cassel och danska kronan. Valde han Cassel, skulle till thronarfving i Danmark föreslås prins Christian af Schlesvig-Holstein-Sonderburg-Glücksburg, broder till hertig Carl (Fredrik VI:s måg) och sjelf gift med prins Fredriks af Hessen syster; hvilket arrangement sades hafva vunnit Preussens bifall och äfven Rysslands, sedan detta rike blifvit i arfsfrågan mindre interesseradt, efter det prins Fredriks gemål, storfurstinnan Alexandra, dött utan bröstarfvingar. Den 17 Januari 1850 öppnades i Berlin ånyo fredsunderhandlingar med Danmark, under det ständerförsamlingen i Kiel remitterade till utskott en nyväckt motion om krigets ofördröjliga förnyande och Schlesvigs besättande med "Schlesvig-Holsteinska" trupper. Långsamheten af alla underhandlingar berodde lika mycket af Tysklands eget sönderslitna skick, saknaden af en allmänt godkänd tysk centralregering, långvarig rifning mellan Preussen och Österrike om öfvertaget i detta hänseende, som af hemliga planer och beräkningar från vissa tyska regeringars sida och de rödas sträfvan att till revolutionens blifvande fördel städse hålla den danska frågan såsom öppen fontanelle och af alla krafter hindra dess läkning. Det lönar knappast mödan att följa denna danska fråga vidare med så mycken utförlighet; vi skola blott lemna en eller annan

hänvisning. En korrespondens från Hamburg sade den 12 Januari Preussen hafva för afsigt att förbereda *eröfring* af både Holstein, en del af Schlesvig samt Lauenburg. I medlet af Mars skrefs från Berlin att Danmarks och Preussens dervarande fullmäktige börjat på allvar gå hvarann till mötes, i följd af Engelsk-Rysk påtryckning. I Februari hade från Hamburg skrifvits till l'Indépendance Belge om kallsinnighet emellan hofven i Stockholm och Köpenhamn, som skulle vara på väg att urarta till ömsesidigt misstroende och missnöje, men derpå hade i nyssnämnda blad en "Svensk, bosatt i Hamburg", svarat: "Svenska diplomatien har icke upphört att bevisa Danmark utmärkta tjenster öfverallt, der något medel funnits att låta förnuftets och rättvisans stämma göra sig hörd... Sverige hade icke såsom Ryssland, Frankrike och England, garanterat Danmark besittningen af Slesvig... Konung Fredrik begärde hjelp. Konung Oscar svarade honom med öppenhet... att han skulle uppställa 20,000 man till danska öarnes försvar, för att sätta konung Fredrik i stånd att till Jutlands försvarande utrusta alla sina stridskrafter... Hela denna underhandling upptog knappt en veckas tid. Det var således rentaf omöjligt att den kunde vara ett resultat af ryska hofvets ansträngningar och bemödanden. Danmark hade redan fåfängt anhållit om Rysslands bistånd... Knappt hade svenska armén blifvit förd till Fyen, så infann sig sändebud från konungen af Preussen i Malmö; följden blef konventionen i Malmö den 26 Augusti 1848... Redan från första ögonblick svek den makt, som borde verkställa densamma, sina förbindelser. Detta var icke den svenske konungens fel. Hans uppgift var löst. Danmarks konung drog sjelf sina trupper från Jutland; det var således naturligt att konungen af Sverige återkallade sina från Fyen. Vid andra fälttågets öppnande (1849) hade Sverige icke heller åtagit sig några förbindelser, utan följde Rysslands, Frankrikes och Englands exempel af neutralitet. När Danmark uppsade vapenstilleståndet i Malmö, handlade det emot alla sina allierades råd... konventionen af den 10 Juli (1849) var resultatet af deras gemensamma bemödanden. Det var

icke på Preussens, utan på Danmarks enträgna anhållan, understödd af England och bifallen af Preussen, Sverige samtyckte att låta sina trupper besätta norra Slesvig" . . .

I April skickade hertigdömena direkte deputationer till Köpenhamn; hvilket danskarne tolkade så, att "insurgenterna", förtviflande att det ej skulle lyckas Preussens vacklande politik att vidare beskydda insurrektionen, ville, innan de östliga stormakternas ordningspolitik oåterkalleligen fällt upprorets dödsdom, försöka att rädda så mycket som möjligt genom ett djerft steg, lika mycket beräknadt på danska regeringens kortsynthet och det danska folkets godtrogna svaghet, som på hertigdömenas egen klokhet och förslagenhet. Berlingske Tidende tillade: "förstå Schlesvig-Holsteinarne med ärofull fred en fred i upprorets anda, så kunde de hafva sparat sig deputationen och hellre genast försöka krigslyckan på egen hand, med de stora materiela hjelpmedel, som de skryta öfver." Bremer-Zeitung tog deputationsväsendet för en insöfningsfint för att dölja den egentliga planen: "de revolutionära stridskrafterna äro alla satta på krigsfot, och allt uppbjudes för att vid lägligt tillfälle gifva ett afgörande slag". Från Berlin skrefs den 20, att sedan ståthållarskapet beslutat inleda direkta underhandlingar med Danmark, hade Preussen den 18 framlagt ett ultimatum: "Preussen föreslår, på grund af centralkomiténs fullmakt, en enkel fred mellan Danmark och Tyskland samt inbjuder alla tyska förbundsstater att ofördröjligen biträda densamma. Beträffande de mellan Danmark och Hertigdömena bestående stridigheter förbehålla sig parterna sina rättigheter, liksom Tyskland sig sina med afseende på förbundsbeslutet den 17 September 1846"; genom hvilket projekt Preussen trädde ur all omedelbar förbindelse med den dansk-schlesvigska frågan. Preussen återkallade sina officerare ur Schlesvig-holsteinska armén, Hannover och Bayern vägrade att i stället ditsända af sina, Österrike föreslog i Frankfurt att hela danska monarkien skulle med rösträtt inträda i Tyska förbundet och hertigdömena begge förblifva förenade med monarkien, huru än arfsföljden bestämdes. Danmark sade sig icke kunna underhandla

med en privat deputation, (som sjelf medgaf sig icke vara skickad af ståthållarskapet), icke kunna underhandla ensamt på basen af konventionen den 10 Juli 1849, och slutligen icke heller kunna underhandla officielt med ståthållarskapet sjelft, emedan deri skulle ligga ett erkännande af Schlesvig-Holstein såsom stat. Sålunda behöfdes ett underhandlingsorgan; ett nytt provisorium, t. ex. bestående af en utaf Danmark utsedd oansvarig ståthållare för hertigdömena, omgifven af en ansvarig ministère, som sammankallar en folkrepresentation för båda hertigdömena efter en förut utfärdad vallag o. s. v.

Men den trassliga härfvan förblef alltfort lika trasslig. Den 2 Juli var fred afslutad mellan Danmark och Preussen; men sista dagen för dess ratifikation, 24 Juli, tillåndagick utan sanktion, emedan "icke alla tyska regeringar samtyckt." Derföre skylldes isynnerhet på Österrike, som sade sig såsom stormakt visserligen önska fred, men såsom tysk makt nödgas yrka, att endast förbundsförsamlingens plenum var berättigadt att afsluta den. På konung Oscars födelsedag, den 4 Juli, hade, på Danmarks begäran, Frankrike, England, Ryssland och Sverige undertecknat ett "*Londonerprotokoll*", i hvilket de öfverenskommit att ställa under Europas garanti så väl danska monarkiens integritet som den successionsordning, konungen af Danmark komme att fastställa. Danmark och Österrike undertecknade äfven, det sistnämnda dock med reservation för tyska rikets rättigheter. I trots af allt detta öppnade insurgenterne i medlet af Juli *tredje fälttåget* och inryckte i Schlesvig. Konung Oscar hade den 20 Juli, i följd af freden mellan Danmark och Preussen, utfärdat ordres om sina truppers hemförande; den 27 voro de alla åter på svensk jord. Men redan dessförinnan, och så snart de hunnit vända ryggen till, drabbade tyskar och danskar samman. Preussen, som protesterade mot hela Londonerprotokollet, tillät nu åter sina officerare att tjenstgöra i insurgentarméen. Den 24 och 25 Juli stod slaget vid Idsted, 1 mil norr om staden Schlesvig, i hvilket danskarne segrade. Den 5 Aug. besatte danskarne Husum; den 7, efter en ganska envis strid, Friedrichstadt:

samma dag sprang tyskarnes kruthus vid Rendsburg i luften, hvarvid dödades mer än 100 personer och intet enda hus i staden blef oskadadt. Den 8 fäktningar vid Sorgbrücke och Schestedt. Från fredskongressen i Frankfurt begåfvo sig medlemmar, hrr Sturge, Burritt och Wheeler först till Kiel och sedan till Köpenhamn, för att söka förmå de stridande parterna att öfverlemna tvisten till en skiljedomstol och afstå ifrån vidare blodsutgjutelse. Till Kiel ankommo de den 2, till Köpenhamn den 10 September. I den sednare staden utverkade de en sammankomst med premier- och utrikes-ministrarne och framlade för dem Rendsburgerståthållareskapets bifallande förklaring, samt hänvisade till unionsfördraget af 1533 mellan Danmark och Hertigdömena, hvari kontrahenterna förbundo sig "att slita uppkommande tvister genom råd, hvilka skulle uppställas från båda sidor såsom skiljedomare och lösas från sina eder, pligter och löften". Ministrarne förklarade sig lika benägna som ståthållareskapet, sade de trenne "fredsvännerna" i sin berättelse till fredskongressen — hvilka kommit så långt med sitt projekt att de tillade: "om detta försök misslyckas, bör orsaken tillskrifvas de stora europeiska makternas intervention". Den 4 Oktober stormade tyskarne Friedrichstadt, blefvo tillbakaslagna och upphäfde belägringen. Den 17 Oktober gjorde Preussen nytt försök att få fred, bevekt af Rysslands och Frankrikes förklaringar att, om Preussen icke öfvergåfve sin nuvarande politik, skulle de låta sina arméer inrycka i Schlesien och Rhenprovinserna.

Schlesvig-Holsteinarne sökte vid denna tid att göra proselyter, äfven i Sverige. Dannevirke sade att ståthållarskapet genom brochurer och tidningsartiklar underhölle en intim förbindelse med Morgenbladet i Norge och Aftonbladet i Stockholm; en professor Thaulow i Kiel, af norsk härkomst, bekant som hegelian och pedagog, hvilken länge uppehållit sig i Christiania, uppgafs der författat artiklar för Beselers räkning till de båda nämnda tidningarne. I tyska blad fick man sedan se åberopadt såsom bevis på de i Sverige alltmer tilltagande

sympatierna för Schlesvig-Holstein, att landets största tidning, Aftonbladet, öppet tog dettas parti.

Ändtligen kom det derhän, att en *förbundsexecution* beslöts emot insurgenterna i Holstein, till en början utan, men i sista ögonblicket med, Preussens samtycke och deltagande. Österrike skulle skicka 25,000 man och Preussen lika många, för att pacificera Holstein i enlighet med freden af den 2 Juli, och till verkställighet af Londonerprotokollet. Österrikarne, anförda af Legeditsch, satte sig i marsch ifrån Fulda i de sista dagarne af året. Den 3 Januari 1851 höll landtförsamlingens i Kiel vicepræses Mommsen ett sorgefullt tal för sitt plenum; och den 10 beslöt hon att foga sig i omständigheterna, lyda kommissarierna, tåga tillbaka öfver Eidern, afskeda $^2/_3$ af insurgentarmén och upplösa sig sjelf. Den 11 nedlade Beseler sitt ståthållare-embete. Den 17 höll församlingen sin sista session, och samma dag började truppernas återtåg ur Schlesvig. Danskarne besatte till och med norra delen af Rendsburg. Danska konungen erbjöd alla Slesvigare amnesti. Den 22 Januari inryckte de första österrikarne i Ratzeburg, och den 29 och 30 besatte de Hamburg. Längre behöfva vi denna gången icke följa dem. Det dröjde icke länge, innan Danmark, vid sina nya åtgärder till hertigdömenas lugnande och rikets consolidering, ånyo kom i konflikt med tyska intressen och önskningar, och redan i September 1851 hade Österrike fullt upp att göra med att förehålla Danmark det tillbörliga. Mot slutet af November sades danska ministèren hafva gifvit vika för Stormakternas önskningar och beslutat provincialständers återinförande såväl i Schlesvig som i Holstein, hvilket af de danske liberala, t. ex. Fædrelandet, ansågs "olycksbådande".

VII.

För konstens bästa.

Fogelbergs Gustaf Adolf. — Molins Ingeborg och David. — Svenska Akademien. — Pastor Fjällstedt. — Språkfest i Rom. — En ny Mezzofanti. — Kronprinsen Carls chartor. — K. Palået och Oscarshall. — Göteborgs börsbyggnad. — Nya slussen i Stockholm. — Beckholmens dockbyggnad. — Symphonicon. — Melophon. — Henriette Nissen-Saloman. — Mathilda Indebetou. — Julie Berwald. — Johanna von Schoultz. — Fanny Cerito. — Fjeldsted. — Klischnig. — Första svenska läraremötet. — Thorsten Rudenschöld. — Inre missionen. — Döfstumpædagogik. — Mnemoteknikern Busch. — Fruntimmersskyddsförening. — Lif-, ränte- och kapitalförsäkring. — Gasbelysning. — Första jernvägsprivilegium. — Electrisk Telegraf. — Electriskt ljus. — Electromagnetism. — Luftsegling. — Flygmachin. — Perpetuum mobile. — Räknemachin. — Första verldsexpositionen. — Victoria Regia. — Paxton och kristallpalatset. — Sverige på expositionen. — Åreskänk åt J. W. Bergström.

Alltsedan februarirevolutionen — skref man från Paris på nyåret 1849 — hade konsten råkat alldeles i lägervall, bildstormarne ånyo öfverallt väckt fasa och bestörtning, ett stort antal målare och kopparstickare deporterats för delaktighet i juniupproret och en mängd bland de äldre af brist på arbete nödgats begifva sig till andra verldsdelar. Vid Neuillys brand hade mångfaldiga taflor försvunnit, likaså vid plundringen af palais royal, och flera qvarsittande mästerverk af Horace Vernet hade blifvit skändligt sönderstuckna och uppristade. Denna klagan angick icke ensamt Frankrike. Ett för oss svenskar intressant exempel gaf historien om den staty, af Gustaf II Adolf, som staden Göteborg af sin son *Fogelberg* beställt, för sitt stora torg. Franska revolutionen hade till följd att de åt gjuteriegaren Gonon i Rom utlofvade penningarne från Frankrike uteblefvo, och krigsrörelserna i Italien förhindrade modellens försändning till Tyskland. Fogelberg förskjöt då sjelf åt Gonon penningar, hvarmed vaxmodellen retoucherades och lerformen blef bränd, samt anskaffade koppar från Livorno;

men ugnen var ej eldfast nog, och vid smältningen i tvänne portioner, med engelska stenkol, förlorades tid och i afbränning 2,000 rdr. Republik proklamerades i Rom, all metall uppköptes, ja kyrkoklockor sönderslogos, för kanongjuteriernas behof; vid gatornas barrikadering sprängdes genom minor de närmaste byggnaderna invid statyens gjuteri, och sjelfva metallen råkade i fara, när, för de dåliga affärernas skull, alla metaller måste aflemnas till republikens mynthus: genom danska konsuln Bravos bemedling, och såsom sjelf bekant med en bland triumvirerna: den svenske och norske f. d. konsuln Armellini, lyckades dock Fogelberg af gunst och nåd få behålla den metall, han redan innehade, men hvilken var otillräcklig. Med yttersta kostnad och ansträngning kompletterade han slutligen sitt förråd, och gjutningen skedde — misslyckadt, ty en del af hufvudet, hatten och ett stort stycke af konungens kappa felades. Genom hastig bortresa undandrog sig Gonon all rekonventionstalan. Icke förr än vid midsommaren 1851 försiggick ändtligen statyens ordentliga gjutning i München, och i medlet af Oktober sändes han derifrån till Hamburg, der han inlastades på svenska skonerten "Hoppet", som afgick från Cuxhaven den 19 November och natten derpå strandade vid östra sidan af Sandön, der skutan sönderslogs och statyen nedbäddades i hafsens sand. Här upptogs han såsom strandfynd och såldes till Bremen, der han nu pryder en af de öppna platserna. Först långt derefter kunde en ny upplaga resas på Göteborgs stora torg.

Lyckligare voro den andre Göteborgarens, *Jean Molins*, arbeten i Rom vid denna tid. På hösten 1849 kom oskadad hem till civilingenieuren A. Keiller i Göteborg den utmärkta marmorstatyen "Ingeborg", föreställd i det ögonblick, då skalden låter henne klaga: "länge jag såg seglet i vester, det flög på sin våg: ack, det är lyckligt, får följa Frithiof på bölja". Trenne efterbildningar i terra cotta hade på beställning af utländska konstälskare blifvit utförda, och de sade redan då att konstnären skulle i en framtid "göra sitt fädernesland utmärkt heder och sjelf intaga en plats bland dess frejdade män".

Hans stora statty "David", svängande slungan för att fälla Goliath, stod i Rom färdig, och kort före julen 1850 hemkom till Stockholm en kopia deraf i gips. Den 9 Januari 1849 utfärdade i svenska hufvudstaden M. G. Ankarsvärd, B. von Platen, B. von Beskow, C. D. Arfwedson och G. Möllenborg ny inbjudning att bidraga till en minnesstod åt *Birger Jarl*, hvartill då ännu blott 2,000 rdr felades. Subskribenterna för en minnesstod åt *Esaias Tegnér* beslöto den 14 Mars att den skulle beställas hos professoren Qvarnström och få sin plats i Lund.

De lärda och vittra idrotterna i vårt jemförelsevis lyckliga land hvilade ej heller. I Augusti 1849 återbesattes tre lediga stolar i *Svenska Akademien* med J. J. Nordström (efter Franzén), A. E. Ihre (efter v. Brinkman) och J. E. Rydqvist (efter Berzelius); den förste vägrade, den andre uteblef, den tredje både kom och segrade, och häfdade sin plats genom utgifvandet i Maj 1850 af sitt ryktbara arbete "Svenska språkets lagar", om hvilket den tidens största språksnille och grundligaste språkforskare Jacob Grimm uti Göttingische Gelehrte Anzeiger, den 27 Juli 1850, gaf en ytterst lofordande anmälan. Redan vid nyåret hade Böttigers öfversättning af Dante i bilagorna till Allgemeine Zeitung fått af signaturen W. D. (W. Doenniges) det ampla loford, att den högt uppskattade kritikern, efter en granskning af de försök, som blifvit gjorda af Aug. v. Schlegel, Kannegiesser, Philalethes (prins Johan af Sachsen) och Doenniges sjelf, obetingadt förklarade den bästa bland alla honom bekanta metriska öfversättningar af Dante, vara Böttigers. Akademisten Atterbom offentliggjorde i Posttidningen en stor mängd "strödda tillägg till femte delen af Svenska Siare och Skalder". En blifvande akademist, Gunnar Wennerbergs arbete "Gluntarne" började utgifvas vid slutet af 1849, och alla musikkännare förutsade att dessa trettio duetter, både för sina ord och sina melodier, i hvilka tolkades studentens sorglustiga lif, skulle blifva ett nationalverk à la Bellman. Åter en annan framtida akademist, friherre Louis de Geer, då ännu kopist i justitiestatsexpeditionen, utnämndes på

sommaren 1849 till hofrättsassessor i Christianstad. Den lärde Molbech dedicerade sitt vid denna tid utgifna historiska arbete till Fryxell, såsom den "Svenske Histories Heldigste Forteller"; af hvars berättelser dessutom spridda delar redan då utkommit i öfversättningar på fem särskilda språk, danska, tyska, franska, engelska och holländska. *Kronprinsen Carls* fysiskgeografiska chartor öfver Sverige blefvo den 9 December 1850 förevisade "Royal Geographical Society", af grefve Rosen, hvarefter sällskapet valde den unge kronprinsen till sin hedersledamot. Såsom ett af tidens bättre tecken anfördes att en enda penna, *pastor Fjällstedts*, skref för icke mindre än 20,000 svenska afnämare (abonnenterna af "Bibelvännen", "Missionstidning" och "Folkskolan"). På den tiden uppgafs författarearfvodet i Sverige vara, för tryckt ark, åt Wilhelm von Braun 180, Fredrika Bremer 150, Geijers Litteraturblad 150, Crusenstolpe 150, Emilie Carlén och Onkel Adam 100, skämtaren Palmær 50, Wilhelmina Stålberg och Geijers "Svenska Folkets Historia" 37½, samt Atterbom för "Svenska Siare och Skalder endast 25 rdr rmt. Bore åberopade i December 1849 med en viss triumf Welhavens yttrande att "det vore bättre ega ingen litteratur, än en sådan som Sveriges", men W. protesterade eftertryckligt mot detta yttrande i en sådan utsträckning: han hade endast talat om vissa riktningar af det nyaste belletristiska bokmakeriet.

Såsom litterära curiositeter från utlandet antecknade förf. att vid den *språkfest*, hvarmed den heliga propagandan i Rom den 12 Januari 1851 firade Christi tillbedjan af de tre vise männen, fick man höra frälsarens födelse bland menniskorna prisas, efter hvartannat på fyratio språk, af infödingar från jordens aflägsnaste trakter: hebreiska, kaldeiska, syriska, armeniska, arabiska, latin, georgiska, turkiska, persiska, kurdiska, birmanniska, senegalska, tamuliska, hindostanska, italienska, grekiska, nygrekiska, spanska, portugisiska, franska, engelska, frisländska, lappska, skottska, holländska, svenska, ryska, danska, tscherkessiska, albanesiska, ungerska, wallachiska, tyska, rhetiska, koptiska, angolanska, etiopiska, amariska, mongoliska och

chinesiska. Med ett sådant språkinstitut i Rom, kan man begripa, huru kardinalen Mezzofantis språkkunskap blef möjlig. En ny Mezzofanti, men i Tyskland, omtalades vid denna tid: det var Julius Cornet (son af en f. d. theaterdirektör i Hamburg), hvilken uti cirkulär erbjöd sig såsom translator för 30 språk, bland hvilka både turkiska, persiska, koptiska, göthiska, lettiska, chinesiska, japanesiska och sanskrit. Tvenne andra kuriositeter, uti inskriptionsspråket om vi så få säga, tillhöra äfven denna tid: man fann uti en vid åttatio år afliden engelsmans papper att den af den unge Arouet antagna signaturen Voltaire, som sedan blef så verldsbekant, icke berodde af en tom nyck, utan är ett fullständigt anagramm af de tre orden: Arouet l(e) j(eune). Några mil från Paris hade en språkforskare funnit en besynnerlig, nästan kilformig sten, med denna inskription IC IVA LEC HEMI NAP ARIS. Han var arbetande ledamot af den berömda Academie des Inscriptions i Paris, och både han och hon arbetade sjelfva och satte ut ett pris för lösningen af denna gåta. De två första bokstäfverna betydde visserligen Julius Cæsar, *lec* hade något för läsaren (lectori) och sista ordet *aris* handlade om altaren. Men hvad det grekiska *hemi* hade att göra inne i latinet, och staden Neapel (*Nap*) på Julius Cæsars tid, det var likaså gåtlikt som det mystiska *iva*. En af de lärda, som satte mycket värde på autopsi, stod länge och stirrade på stenen, då en herde passerade och frågade honom, hvad folket i orten tänkte om denna sten. Jo, sade herden, den satte vi upp för två år sedan. — Och hvarföre? — Det står ju tydligt att läsa: ici va le chemin a Paris. — Men hvarföre delade ni då orden på detta obegripliga sätt? — Jo för stenen var så smal; det begriper hvarenda bonde. "Och de lärde vände om" . . .

Arkitekturens storverk på skandinaviska halfön afstannade icke heller. *Kongliga "palæet"* i Christiania, som varit under arbete från 1824 (?), beboddes 1849 för första gången af den kongliga familjen; dess ofta orättvist klandrade arkitekt Linstow fick Olafsorden samma dag, då det invigdes med en bal för 1,200 personer. Det hade kostat 580,000 norska specier.

Den villa, "*Oscarshall*", som konungen sjelf lät uppföra å Ladegaardsön vid Christiania, enligt Nebelongs plan och under hans inseende, anlades på en höjd, som reser sig rakt midtföre en arm af Christianiafjorden (Frognerkilen), i "engelsk-göthisk" stil, och till dess dekorering togos i anspråk de norske konstnärerne Berch, Gade, Böe, Tidemand, Frick och Gude.

Götheborgs börsbyggnad, till hvilken konung Oscar kort före sin thronbestigning sjelf lagt grundstenen, blef på hans namnsdag (1 Dec.) 1849 högtidligen invigd. Akademiska föreningens i Lund storartade byggnad, som 1850 behöfde ytterligare 10,000 rdr *bko* (15,000 rmt) för att blifva färdig och inredd, erhöll summan af Jenny Lind, som tillkännagaf sig vilja taga obligationer för hela beloppet, och huset invigdes den 15 Maj 1851. *Nya slussbyggnaden i Stockholm*, utförd af öfverste N. Ericsson, hade påbörjats i Oktober 1846, beräknats för fem år och till 633,000 rdr rmt, men blifvit färdig på fyra år med en besparing af 144,000 rdr och invigdes den 28 November 1850, då Konungen var den siste som steg upp ifrån den torra bottnen, ögonblicket innan fördämningarne öppnades, vattnet inströmmade och, under folkmassans hurrarop och musikcorpsernas folksångsspel, Konungen tog af sig hatten för saltsjöns och Mälarens rullande böljor, när de blandades i midten af bassinen. Vid den *nya dockbyggnaden på Beckholmen* vid Stockholm inträffade den 2 Juli 1851 att, då den "sätt", hvilken för framtiden skulle begagnas vid reparationer af portarne i stora dockan, blifvit så nära fullbordad, att man började intappa vatten från hafvet för att pröfva dess styrka, sprang, sedan vattnet stigit till 15 fots höjd, byggnaden i ett ögonblick sönder och vattnet inrusade med våldsamhet på dockportarne — lyckligtvis innan Ericsson och hans sällskap, så som de ernade, hunnit nedstiga på trappan, hvarifrån de i sådant fall aldrig med lifvet återkommit.

Musiken var icke heller sysslolös. Så uppfann 1849 direktören Carl Sillén *Symphonikon*, en "ton-temperaturgaffel" af stål, med graderad skala och flyttbara tryckare, omfattande den kromatiska skalan från ostruket till ett-struket *a* och som

angaf med noggrannhet tonhöjderna inom denna temperatur; ehuru den var konstruerad i orchestertonhöjd, kunde dock efter densamma temperaturen inrättas ¼ ton högre eller lägre. I sammanhang dermed inventerade Sillén en mekanisk *stämnyckel* för pianoforte, med hvilken tonen kunde med all önsklig noggrannhet höjas eller sänkas till hvad grad som helst. Pianisten van Boom och kompositören Ad. Fr. Lindblad bedömde dessa begge uppfinningar mycket fördelaktigt. Uti de la Croix' etablissement uti bazaren vid Norrbro utförde en hr Präger mot slutet af året musik å *Melophon*, med accompagnement af piano och guitarrer; det nya instrumentet var till strukturen snarlikt cittran, men ljudet producerades af bälgar, som genom en behändig mekanik handterades; på skaftet befunno sig ventilerna, hvilkas antal medgaf en omfångsrik ton-scala; i de enkla tonerna var ljudet klart och välklingande, ömsom oboe, klarinett, flöjt och fagott, men harmonibildningarne påminte om munharmonika eller dylika ofullkomliga musikressurser. Om Jenny Lind få vi tillfälle att tala i ett annat kapitel ("Amerikanska studier"). *Henriette Nissen*, som under revolutionen i Milano förlorat juveler till värde af 20,000 francs, gjorde på eftersommaren 1849 ett utomordentligt uppseende i Christiania och öfveröstes med loford; af konungen fick hon ett brillanteradt armband, af drottningen äfven ett juvelsmycke, af enkedrottningen en brillanterad broche och anmodades gifva hofkonsert. Af norska studenterna fick hon en serenad, den hon besvarade med en romans, som lönades med tusentals hurrarop. Hon uppträdde på hösten 1849 vid tolf konserter i Leipzig. Vid sin benefice sjöng hon på icke mindre än 6 språk: engelska, franska, tyska, svenska, spanska och italienska, öfverträffande härutinnan således sjelfva Viardot-Garcia. Derefter uppträdde hon med enahanda bifall i Magdeburg, Hannover och Bremen, i den sistnämnda staden på nyåret 1850; gjorde på våren stor lycka i Berlin och anträdde den 16 April hemresan till Sverige, der hon, i September, trädde i äktenskap med danske komponisten Sigfrid Saloman. I Oktober gaf hon konserter uti Stockholm och Upsala, och begaf sig

sedan till Petersburg, som i en lång följd af år blef hennes hem och hennes triumf. Tyske kritikern Kossàk jemförde henne med Jenny Lind: "är Lind näktergalen, så är Nissen lärkan, den förra nattens, den senare dagens fogelstämma: Jenny full af beherrskad passion, med häftigt utbrytande klagan. med en tonfärg i rösten, sådan som den violetta aftonskymningen på hösthimlen, med en konst som blott blir ett medel att föra till målet, hvilket är att sända upp en varm bön, att gråta ut den omedvetna smärtan öfver den mensklige tillvaron. men med en virtuoskarakter, än nyckfullt tigande, än klart sjungande, skallande som sjelfva näktergalen. Henriette mild och klar, glad öfver sin konst, höjande sig upp i ethern i klara, perlande driller, med ringa färg i sin röst, helt och hållet jungfrulig, sålunda sluter hon sig till dagen och dess klarhet". — Om en annan svensk sångerska skref Löwenhjelm från Paris den 9 Juli 1849: "*Mathilda Indebetou* uppträdde den 5 uti Boulogne sur Mer i la Somnambula. Hennes debut var en verklig triumf. Publiken, som på denna badort består af Londons och Paris' dilettanti, gaf den unga svenskan ett stormande bifall; hon inropades efter piecens slut och fick ett verkligt blomsterregn". En Boulognertidning sade om henne att en poet skulle säga: "sa voix ressemble aux chants du cygne harmonieux saluant les échos de ses derniers adieux". Hennes röst är ljuf och sammetslen, frisk som den nyss utspruckna blomman, klar som den renaste kristall; hon drillar som ärlan, lifvas melodiskt som näktergalen, susar som bäcken, och suckar som fogeln, hvilken man beröfvat dess ungar". I September befann hon sig i Toulon och hennes debut i Lucie berömdes högt af "Messager des Theatres". — *Julie Berwalds* uppträdande i Götheborg i Juli 1850 prisades på det högsta: "åter en af nordens näktergalar", "på en gång utmärkt sångerska och skådespelerska, kunde hon ej annat än väcka allmän förtjusning, oberäknadt hennes högst fördelaktiga utseende". — *Johanna von Schoultz*, en gång fordom, äfven hon, en "nordens näktergal, som flög emot södern och bar öfverljudt vittne om den svenska sångens herrlighet", var nu bosatt i Finland

såsom fru Brandt, sjöng stundom i privata kretsar i Petersburg och Finland, och kom i September 1850 äfven till Carlskrona, der hon sjöng till förmån för ett välgörande ändamål.

Likasom vi dansat på en vulkan hela året 1847, dansade vi 1849 lättfotade på den långtifrån kallnade lava, denna vulkan vräkt ur sig. Dansösen *Fanny St Leon Cerito* hade lofvat komma till Stockholm, och Kongl. theaterns direktion emottog anteckningar till dubbla theaterpriser för icke mindre än 15 representationer af balletterna Gisella, La fille de marbre och Le violon de diable. För Fanny voro också komponerade de nya balletterna Alma, Le lac des fées, La rivandière, La bouquetiaire, Lalla Rook och Le violon de diable. Den 25 April afreste hon verkligen från Paris och befann sig den 2 Maj i Hamburg, fick af general Prittwitz det begärda tillståndet att oaktadt ofreden resa genom hertigdömena och en eskort, afreste den 3 och kom lyckligt ända upp emot Düppel, oaktadt hon och hennes man dervid ofta befunno sig midt inne i truppförelserna; men nödgades här återvända, emedan ingen båt kunde lemna Schlesvigska landet obeskjuten från Als, och dock de resande nödvändigt måst oskadde uppnå Sonderburg, derest de ville hinna det ångfartyg, som skulle föra dem vidare. Efter detta misslyckade försök uppgaf hon hela sin resplan, ty öfver Stralsund och Lübeck hade hon icke lust att fara, utan lemnade det längtande Stockholm i sticket, der man med djupsinnigt allvar, till en värdig förberedelse, just då studerade Manuel de Cuendias beskrifning om de eldfängda spanska danserna Cachuca och Fandango. Man kan tänka sig de lystnas förtviflan! Till någon tröst ditkom i första hälften af Maj den danska dansösen *Fjeldsted* och den italienske dansaren Pènco; den förras dans var "en sammangjutning af de skönaste harmonier", alltså alltid en dans i det sköna. På det att icke heller måtte saknas en dans i det fula, lät Kongl. theaterns direktion på hösten dansa en apa och en groda, vid namn "herr *Klischnig*" — en pantomimdansör, som slagit sig på den djuriska genren, och deri blifvit en eqvilibristisk och akrobatisk aktör, uti för honom enkom skrifna stycken, ap-

komedien "Mammoque", "Jocco eller amerikanska apan" (ett stycke, hvari en annan apdansare Springer några år tidigare hänryckt på samma scen) och slutligen på sin recett såsom — groda.

Det mera mänskliga elementet hade likväl ännu sina bekännare. Det första allmänna svenska *läraremötet*, som vid midsommartiden 1849 hölls i hufvudstaden, bevistades af 130 lärare vid elementarläroverken, 36 folkskolelärare, 31 prestmän, 21 privatlärare, 16 föreståndare och lärare vid tillämpningsskolor, 15 universitetslärare, 8 föreståndare och lärare vid folkskolelärareseminarier, 1 statsråd, 1 rabbin och 36 andra ståndspersoner. Man behandlade isynnerhet frågan om skolornas sammanslående och förening med gymnasium, som var föremål för den långvarigaste diskussionen, utan att gamla och nya skolsystemerna derigenom kommo till enstämmighet; den fria flyttningen vidrördes flera gånger, utan att dock egentligen diskuteras, och frågan om ämneslärare hann icke nog behandlas, för att kunna sägas hafva blifvit utredd. Den aktningsvärde grefven *Thorsten Rudenschöld*, som redan ett par år tidigare på Leckö slott upprättat en skola efter sitt eget system, åsyftande att bringa skolundervisningen i närmare samband med hemläsning och att sålunda åt folkskolan bereda en vidsträcktare verkningskrets, fick denna sommar ur Filéenska fonden ett årsunderstöd af 1,200 rdr rmt, för tre år, för att försöksvis tillämpa sin idé inom Otterstads församlings hela skolverld. Vid den kyrkliga gudstjensten infördes den nyhet, att de profana kungörelserna, som dittills plägat uppläsas från predikstolen straxt efter det andra Fader Vår, flyttades ned tills efter sista psalmen, alltså tills efter gudstjenstens slut. — På vintern och våren 1850 talades mycket och gjordes åtskilligt i Stockholm för "*inre missionen*" och "diakonissanstalter". Om den förra höll Wieselgren föredrag, för de sednare agiterade erkebiskopens broder, f. d. statsrådet af Wingård. En gång skref denne till och med: "att allt hvad upphöjdt och andeligt är skulle gäckas och förolämpas i vår materiela tid, var att förutse: så blefvo också den inre missionen och dess

befordrare på det skamligaste sätt anfallna af gudlösheten, och äfven den anspråkslösa, hos oss började diakonissanstalten stämplad till en jesuitisk stiftelse, emedan den vill befordra sjukskötseln och fattigas försörjning under kristelig ordning, med kärleksfulla afsigter på de äfven sjuka själarnes förbättring. Om de förolämpade kunna glömma och förakta de lumpna anfallen, icke må man tro att de blifvit som redbara, fromsinta menniskor skrämda och förlägna; nej, de anse sig gå högre ärender under en förbistrad tid, än ofogens befordrare, ty de veta på hvem de tro." — Vid pædagogiska föreningens årsfest, den 12 Januari 1849, meddelade direktören Borg, efter några biografiska underrättelser om *döfstumpædagogikens* danare och utbredare Carl Michael de l'Epee, äfven ett och annat om sin fader, den svenska döfstumpædagogikens grundare Per Aaron Borg, som, en afton i början af detta århundrade, modfälld öfver ekonomiska motgångar, fick infallet att besöka spektaklet, der man då gaf den rörande dramen "De l'Epee", hvilket stycke gjorde på honom ett så djupt intryck, att från den stunden alla hans tankar fästades vid den klass af medmenniskor, som, hjelplösast nedsänkta i okunnighet och sysslolöshet, voro både sig sjelfva och samhället till last. Efter stora ansträngningar lyckades han af 1809 års Ständer erhålla det första statsbidraget åt sin stiftelse. Den blindfödde förklarar nu ljusets fenomener och har fått en inre åskådning af solar, stjernor och hela planetsystemet; den döfstumme visar med sin griffel på taflan icke blott att han innehar ett ganska stort ordförråd, utan han har äfven begrepp om sats- och periodbyggnad och kan följaktligen logiskt klart och grammatikaliskt uttrycka sina tankar. I Religion, Geografi, Historia, Arithmetik, Mathematik, Astronomi undervisas genom muntliga frågor till de blinda och genom skriftliga till de döfstumma.

Med anledning af en kort framställning af *mnemotekniken* efter Rewentlows system utgafs i Stockholm ett litet häfte "Historisk minnesvers, ett mnemotekniskt försök i ändamål att lätt lära den svenska historien och isynnerhet dess kronologi". Brochurens författare hade 12 år derförut vid historisk läsning

funnit stor svårighet i kronologien och sökt upphjelpa minnet genom händelsernas sammanfogning i hexametrar och årtalens inväfning i vissa ord, hvarpå han vid läsningen lade vigt. Dessa ord sammansatte han af bestämda bokstäfver, åt hvilka han förut gifvit numerär betydelse; alfabetet indelades i tre klasser, hvaraf den ena betydde enheter (b—1, f—2, k—3, l—4, m—5, n—6, r—7, s—8, t—9), den andra tiotal (a—10, e—20, i—30, o—40, u—50, y—60, å—70, ä—80, ö—90) och den tredje hundradetal (c—100, d—200, g—300, h—400, j—500, p—600, qu—700, v—800, z—900, æ—1,000). För att t. ex. beteckna att Ansgarius först ankom till Sverige 829, anlände hit andra gången 853 och dog 865, författades denna vers:

*Vet*erligt är att Ansgarius först *kun*gjorde i norden
Christendomen, hvarför han också vördades *myc*ket.

Den 17 April 1850 och några gånger senare visade vår landsman J. A. W. Busch inför en talrik publik resultaterna af sina mnemotekniska studier. Minneskonsten vore icke ny, sade han, utan ända från grekernas och romarnes tid såg man sträfvanden att finna någon lämplig method. Men mnemotekniken blef länge, i likhet med alkemi och astrologi, ansedd såsom ett hjernspöke. Leibnitz och Winkelmann förmådde icke skingra misstroendet; men det lyckades Rewentlow.

Fruntimmersskyddsföreningar i hufvudstaden utgingo från allmänna skyddsföreningens sammankomst den 8 Februari 1849. Deras ändamål var, mindre att samla, än att riktigt fördela, medel till de behöfvandes understöd, enligt den grundsatsen, att hvar och en måste, i möjligaste mått, anlita egna krafter att sig försörja, och att hvarje föreningens ledamot, inom sitt område, skulle genom täta personliga besök göra sig noga underrättad om de fattiges ställning och vilkor, tillfällen till arbete och utkomst, barnens skolgång och omvårdnad m. m., samt genom välvilliga upplysningar och råd förbättra deras belägenhet och bidraga till gudsfruktan, sedlighet, ordning, snygghet, arbetsamhet, flit, sparsamhet och omtanka. Under loppet af diskussionen anfördes, såsom bevis för nödvändighe-

ten att icke på torg och gator till okända utdela almosor, att man bland sådana bettlande funnit tvenne små flickor, hyrda af en alls icke i behof varande fru till att tigga för hennes räkning, hvilket yrke inbringat genom den ena 2, genom den (ofärdiga) andra 3 à 4 rdr dagligen. Man hade äfven ertappat qvinnor tiggande med spädt barn, som alltjemt qvidde och sades vara illa sjukt; men vid närmare undersökning funnit på barnets mage fastbunden, i den omstjelpta halfvan af ett valnötskal, en spindel eller annat krypdjur, hvars ständiga sprattlande föranledde barnets qvidan; ja, en formlig betygsfabrik vore i Stockholm inrättad, der alla slags betyg på beställning tillverkades, icke blott orlofssedlar, utan äfven prestbetyg, skrifna på de vanligen af presterskapet begagnade tryckta blanketter. -- Vid 1845 års riksdag hade ständerna begärt utarbetandet af förslag till ränteförsäkrings-, *lifförsäkrings-* och lifränte-anstalter, och den af konungen för ändamålet den 17 Juni 1845 nedsatta komité (frih. Fabian Wrede, hrr Fr. Iggeström, C. M. Arrhenius och J. M. Flygare) afgifvit sitt betänkande den 20 Januari 1848. Detta blef, tryckt på allmän bekostnad, kringspridt i Februari 1849, och den 13 Mars 1850 tillkännagafs af G. F. Liljencrantz, Fab. Wrede, Axel Odelberg, G. Lagerbjelke, L. Stjernstedt, A. E. Wirsén, N. L. Selander, A. M. Brinck och C. D. Jederholm stiftandet för Stockholms stad och län af en gemensam s. k. *Ränte- och kapitalförsäkringsanstalt*, ernad att emottaga och göra fruktbärande större eller mindre besparingar, så att insättaren kunde, enligt eget val, antingen bekomma en årlig pension (lifränta) vid uppnådda 55 år, eller ock ett samladt kapital vid viss uppgifven tid.

Ordnande omtanka och längtan efter stegradt välbefinnande sysselsatte sig i denna anarkiska period bland annat äfven med materiel belysning. Det var under just dessa åren, man i Sverige började allvarligen umgås med planen till *gasbelysning*. Kolvätegasen hade varit känd sedan så aflägsna tider, att Plinius omtalar hurusom Guebrerna (eldens tillbedjare) bland Hinduerne tillverkade lysgas, den de sålde i blåsor, hvarest

den länge bibehöll sin lysande förmåga, expedierades till Persien och Hindostans provinser samt underhöll vidskepelsen om eldens tilibedjan. Gasen fanns äfven i källan Bakru, nära Kaspiska hafvet; och i stenkolsrika länder, der kolvätegasen lyckats genomtränga det tjocka jordlagret, som vanligen åtskiljer stenkolslagren ifrån jordytan, antändes den understundom, vid vissa atmosferiska inflytelser. I början af vårt århundrade, när en qvinna ville hemta vatten ur den "kokande källan" bredvid ett af träsken i Staffordshire, kom hon för nära med sitt medförda ljus, och plötsligt stod källans hela yta i brand. Alla fysici och kemister grubblade deröfver. Dr Stephen Halles, som 1726 experimenterade, företog sig ock att destillera stenkol för att erhålla gas, men fullföljde icke sin upptäckt. Philip Lebon, fransk ingenieur, fick 1785 första infallet att med denna gas söka upplysa våra boningar. I September 1800 tog han patent på sin uppfinning, upplyste med gas slutligen boningshusen och trädgården vid Leignelay och gatan Dominique, men dog i armod, såsom nästan alla stora uppfinnare. Engelsmännen togo saken om hand och 1810 räknas vara det år, då gaslysningen började få sin hela egentliga utveckling i London, 1818 i Frankrike, 1835 i S:t Petersburg, men i Sverige icke förrän 1847. År 1849 var Göteborg ännu den enda svenska stad, som börjat allmänt belysas med gas; men vissa misslyckanden hade der injagat panisk förskräckelse. På de ställen i Stockholm, der man det året försökt gasbelysning, klagades att man icke på långt när uppnått de resultater, som man vunnit i Englands och Frankrikes till och med aldraminsta städer. Emellertid diskuterades just då franske ingenieuren Danrés förslag om införandet af sådan belysning i Nicolai, Clara och Jacobs församlingar, och "herrar etthundrade män, som föra styrelsen öfver Stockholms stads brandförsäkringskontor", beslöto den 5 Maj 1849 att bidraga med halfva brandvaktsafgiften, såvida fastighetsegare och hyresmän åtogo sig en viss afgift; med sockenstämmobesluten i denna fråga drog så långt ut, att stadens sockenstämmonämnd icke förrän 1850 den 18 December kunde utse styrelse för

denna gatubelysning (grosssh. Schartau, kapitenen L. F. Svanberg, justitierådet Alexanderson, generaldirektören Ekströmer, fabriksidkarne J. Michaelson och J. Bolinder, öfversten Ericsson och justitiekansleren v. Koch).

Vid början af året 1849 kungjordes ock det första af svensk konung utfärdade *jernvägsprivilegium:* dateradt den 28 Dec. 1848, angick det "Kongl. svenska och engelska aktiebolaget för jernvägen emellan Örebro och Hult"; i Mars 1849 omtalades nådigt tillstånd för en sådan väganläggning emellan Christinehamn och Sjöändan, att från England och Skottland tullfritt införa 2,000 skeppund rails, och för Fryksta jernvägsbolag till sådan införsel af 1,500 skeppund. Trafiken på den sistnämnda jernvägen tog sin början i Oktober 1849, men invigningen af denna och den Christinehamnska daterar sig från 1850.

Slutligen kom touren äfven till *elektriska telegrafien.* Den 16 Juni 1849 hade amerikanske ingenieuren Ch. B. Robinson tillsändt "konungen af Sverige" skriftligt anbud att inrätta elektromagnetisk telegraf emellan Stockholm och Götheborg; inrikesministern J. F. Fåhræus hade anmodat kommerskollegium att inhemta utlåtanden från de begge städernas handelscorpser, om nyttan för handelsverlden af en sådan inrättning och om deras benägenhet att till kostnaden bidraga. En häpnande efterverld lärer knappast tro, hvad som dock är sannt, att Götheborgs handelsförening afstyrkte hela saken och Stockholmsköpmännen vägrade att till kostnaden bidraga "emedan icke särdeles nytta för handeln kunde deraf väntas"; hvarefter K. M:t icke heller ville ensamt på statens bekostnad bifalla anläggningen. Billigtvis bör dock här anmärkas, att sjelfva Frankrike vid den tiden icke hunnit längre, än att ingen annan elektrisk telegraflinie der fanns, än den vid Rouen och Lille; att franska republikens president ungefär samtidigt gaf engelsmannen Jacob Brett tillstånd att på Frankrikes kust, mellan Calais och Boulogne, anlägga en elektrisk telegraf under vattnet, hvilken, gående genom kanalen, skulle, till allas beundran,

sättas i förbindelse med Dover på Englands kust; och att ännu i Juni 1850 ansågs för en utomordentlig nyhet, att börsernes kursnoteringar emellan Paris och London dåmera fortskaffades på ungefär en timmas tid, nemligen med elektrisk telegraf från Paris till Calais, derifrån med — *dufvor* till Dover, och sist med telegraf till London.

Alldeles samtidigt ansträngde sig vetenskapen att använda elektriciteten till ytterligare nyttigheter i menskligheten tjenst. På tornet af amiralitetshuset, midt emot Newsky-perspektivet i Petersburg, anställdes den 20 Dec. 1849 försök med det af Archerot uppfunna *elektriska ljuset,* och på hösten 1850 bevisade amerikanske professoren Page möjligheten att ersätta ångan genom elektricitet såsom drifkraft, och denna kraft kallade han *electromagnetism.* Han satte redan då i rörelse och höll uppe i luften en jernstör af 160 skålpunds tyngd. 10 tum ifrån en konstgjord magnet, och försäkrade att samma resultat kunde frambringas med hvilken tyngd och på hvilket afstånd som helst; den från en viss punkt på magneten framlockade electriska gnistan framkallade ett ljud, liknande pistolskott, under det att litet längre från denna punkt erhölls en lika klar gnista utan ljud. Han förevisade ytterligare en machin af 4 till 5 hästars kraft, som bragtes i verksamhet af ett galvaniskt batteri, upptagande en rymd af endast 3 kubikfot, och machinen satte likväl i rörelse en handsåg och söndersågade dermed bräder af 1¼ tums tjocklek. Men denna drifkraft blef alltför dyr.

Före denna tid, redan på nyåret 1848, omtalades från vår landsman John Erikson i Amerika, som redan då kallades "den utmärkte", tvenne vigtiga nyheter i afseende på ångmachiner, nemligen uppfinningen af "*Condensatorn*" och "*Evaporatorn*" — den förra ämnad att förvandla den begagnade ångan genast åter till vatten för pannans behof, den andra ämnad att ur sjön direkte insuga så mycket vatten, som under en del ångas utsippring genom smärre sprickor i fogarne går om intet. Fördelarne af denna "nyhet" beskrefvos då vara: 1) att ett på hafvet farande fartyg, som börjat sin färd med

färskt, sedan icke behöfver påfylla salt vatten; 2) behöfver ej heller medföra vatten till pannan i fat, och sparar således utrymmet åt bränsle, 3) utom nödigt vatten för machinens och kökets behof, fås tillräckligt färskt vatten i öfverskott, att dagligen kunna lemna ett bad åt alle man ombord; 4) pannelden behöfver aldrig släckas för att rensa pannan från salt och pannsten, 5) pannan fordrar mindre tillsyn, emedan hon fyller sig sjelf, 6) hon kan begagnas två eller tre gånger så länge, som förut då pannsten bildades, 7) en femtedel bränsle besparas, 8) äfven på dyiga vatten, t. ex. Mississippi och Missouri, blifva lågtryckningsmachiner lämpliga, emedan vattnet kommer kristallklart i pannan, 9) ångpannors sprängning kan fullkomligt förekommas.

Bättre pris på drifkraft, utan ånga och utan electricitet, lofvade 1849 en ung finsk baron Hjerta, nyss utnämnd till officer vid ett i Södra Ryssland stationeradt kavalleriregemente. Han trodde sig hafva funnit denna kraft i ett proportioneradt begagnande af de enklaste elementer: comprimeradt vatten och luft. Idéen väckte ofantligt uppseende; Hjerta kallades till Petersburg, der han blef lejonet för dagen, men huru idéen resulterade, hörde jag aldrig. Kanhända var det luftpumptheorien, som föresväfvade honom, och hvilken sedan förde till pnevmatiska rör och jernbanor. Den 12 Nov. 1851 hemskickade vår chargé d'affaires i Norra Amerika, G. Sibbern, berättelse om vår store landsman John Eriksons, skrufpropelleruppfinnarens, "*caloric-machin*": lösningen af det problem, som då i 18 år hade sysselsatt honom, nemligen att begagna atmosferisk luft såsom drifkraft, i stället för ånga. Vid en offentlig föreläsning i Boston 1844 hade redan blifvit yttradt om denna uppfinning, att, derest den kunde göras praktiskt tillämplig, densamma skulle utgöra den vigtigaste och största mekaniska uppfinning, hvaraf det menskliga snillet någonsin varit mäktigt, och komma att utöfva ett större inflytande på industrien, än någon föregående.

Ytterligheterna mötas. Den förut omtalade s. k. kommissarien Mallén i Stockholm återkom nu till den aldra äldsta

drifkraften hos mensklighetens, menniskobenens, och började med tillhjelp af denna den 12 Februari 1850 en ny postförbättring i hufvudstaden, kallad: "Stockholms snällpaket", en "transportinrättning", som gjorde sina tourer alla söcknedagsförmiddagar till emottagande och transporterande af bref emot en afgift af 2 ända till 12 "sk. bco", alltefter vägens längd och paketets tyngd eller storlek. Han gaf sig dervid tillkänna med ståtliga stötar i posthorn: "On revient toujours!"

Året 1851 tog i flera riktningar en högre "flygt": det laborerade med luftseglings- och flyg-machiner, perpetuum mobile, räknemachin, och slutligen med ett alldeles nytt babelstorn, af samma andemening som det första: att hindra menniskoslägtet söndra och skingra sig, med andra ord att på nationaliteternas ruiner grunda kosmopolitism. Detta nya tidens babelstorn kallades "verldsexposition", och man byggde ett "kristallpalats", hvars spetsar "skulle räcka allt upp i himmelen". Detta var och blef den moderna civilisationens högsta pinne, och denne visade sig bestå uti ingenting annat än sjelfva materiens matnyttiga triumf. Till denna triumf passade fullkomligt det nya filosofiska system, som definierar menniskoförnuftet vara "förmågan att på det fullkomligaste tillfredsställa sina begär". Från dessa nutidens ljusaste höjder, från detta klimakteriska år, det mellersta i nittonde seklet, sjönk mensklighetens nästan omedelbart ned i de dödsens dalar, der man hela dygnet vältrar sig i sina likars blod: Italien, Ostindien, Nordamerika, Krim, Schlesvig-Holstein, Österrike, Spanien, Frankrike, 1854—1871.

Uti *luftseglings*-konsten undervisades i Stockholm 1851 af Tardini, och den förste svensk, som följde honom uppåt skyarne, var den mångfrestande unge grefven Ambjörn Sparre, son af författaren till "Den siste friseglaren". Här aflupo Tardinis alla luftresor lyckligt, till och med den, som han gjorde från Humlegården på ryggen af en rehn i st. f. i en gondol; men i Köpenhamnstrakten omkom han snart derefter jemmerligen. Ännu 1870, då denna konst mycket praktiserades under belägringen af Paris, hade man icke bättre hunnit

lära sig beherrska detta fortskaffningsmedel, än att t. ex. en ballon, som ville från Paris till Tours, landade på ett snöfjell i Norge. Den 1 Aug. 1851 försökte hr D'Arville i Paris en af honom uppfunnen *flygmachin:* han höjde sig verkligen 300 fot öfver jordytan och förändrade flygtens riktning efter sitt behag. I samma månad omtalades att en i Constantinopel lefvande pohlsk mekanikus Joseph Xaver Rudnicki trodde sig hafva uppfunnit ett *perpetuum mobile*, som, en gång satt i rörelse, kunde fortsätta denna oafbrutet under 20 års tid utan alla reparationer och utan tillhjelp af någon dittills i mekaniken känd kraft; och om i naturen förefunnes något ämne, som icke vore underkastadt nötning, skulle machinen verka i all evighet. Den skulle ersätta alla hittills brukliga rörelsekrafter och kostnaden förhölle sig till den för en ångmachin såsom 5 till 100. En modell vore i verksamhet, i form af en vagn, som på jemn väg fortskaffade 20 centners tyngd med en hastighet af en (tysk?) mil på fem minuter. I Oktober berättades uppfinnaren vara på väg. till Paris, med sin machin, hvilken sades bestå utaf 12 vanliga drifhjul, jemte ett trettonde, som var af en alldeles egendomlig konstruktion samt gaf hela machinen lif och rörelse; så snart detta sista hjulet insattes, började rörelsen med sådan kraft, att den måste medelst en särskildt inrättad mekanik hämmas och regleras. Men hela saken vann denna gången ingen tillit. Mera väntade och vann man af auditören Georg Scheutz' och hans son Eduard *Scheutz' räknemachin* — till uträkning, sättning och tryckning af logarithmiska tabeller — hvartill vid riksdagen väcktes motion om statsanslag och hvartill verkligen K. M:t i November 1851 anvisade 5,000 rdr rmt genom Vetenskapsakademien, emot borgen för återbetalning derest machinen icke vore färdig före slutet af 1853 eller icke befunnes motsvara sitt ändamål.

Det var vid ingången af året 1850, "the royal Consort", prins Albert, i England kungjorde förslaget om en allmän exposition 1851 i London, af *alla* länders industrialster, hvilken tanke icke blott för ögonblicket mäktigt anslog alla sinnen,

såsom det första för hela mänskligheten gemensamma interesse. man ifrågasatt, utan ur hvilken sedan utvexte de s. k. "*Världsexpositionerna*", en tanke, som till en början nästan betraktades såsom en räddning undan anarkien, ett bålverk emot densamma för framtiden och en början till den förbrödringsprocess, som ansågs böra göra en ända på allt nationalhat!

Så snart idéen kommit ut bland allmänheten, möttes den allestädes med enthusiasm. Det erforderliga penningebeloppet tecknades så godt som på ögonblicket, och tidigt på våren uppmanade byggnadskomitén hela verldens arkitekter att täfla om plan till expositionslokal. Ej mindre än 245 sådana förslag inkommo, men af dessa befunnos endast 19 värda en mention honorable. och bland dem voro 4 från England. År 1837 hade upptäckts i Guyana en präktig och gigantisk vattenplanta, som fått namnet *Victoria regia*, förts till England och lemnats i vård hos föreståndaren för de kongliga drifhusen i Chatsworth, *Paxton*, der hon tilltog så i omfång att hon, som snart behöfde eget verthus, 1848 fick ett af Paxton construeradt. af bara glas och jern. Han tänkte nu på att täfla om expositionsritning, men saknade tid. Först den 18 Juni 1850. då han presiderade uti en jury i Derby, fann han en ledig stund, tecknade sitt utkast på en bit papper, skyndade efter sessionens slut hem att utarbeta sin teckning, för följande dagen på jernbanan till London för att visa henne åt komitén. och sammanträffade i sin waggon händelsevis med den berömde ingenieuren Stephenson, som, efter att en halftimma ha betraktat den med stigande förtjusning, ändtligen utropade "beundransvärdt!" Det komité-möte, hvari Paxtons förslag framlades, den 19 Juni, var det sista, Sir Robert Peel bevistade (det var vid hemridten derifrån, denne statsman störtade och dödligt sårades). Af denna ritning uppvexte "kristallpalatset" i Hydepark, 1,851 fot långt, 408 fot bredt och 106 fot högt. flyglarne 66 fot höga, den ena 948, den andra 900 fot i längd: byggnaden uppbars af 3,300 pelare af jern; jernramarne till fenstren hade en sammanlagd längd af 30 svenska mil; glaset kunde betäcka en area af 900,000 qvadratfot och vägde 8,000

centner; palatset betäckte 13 svenska tunnland, expositionslokalernas längd utgjorde halfannan svensk mil. Fox och Henderson öfvertogo arbetets utförande för 1,400,000 rdr rmt, med vilkor att få efteråt behålla materialierna, eller, om palatset skulle komma att bibehållas, i ett för allt 150,000 pund. 1,800 arbetare sattes i verksamhet.

Alla verldens folkslag åtlydde Englands uppmaning: Chinesen, Hinduen, Indianen, Araben, Persern, Turken, Spanioren, Portugisen, Italienarn, Greken, Skandinaven, Slaven, Tysken, Fransmannen, Nordamerikanarn. Bland 8,398 packor ifrån utlandet, som intill den 19 April 1851 ankommit, hade Sverige och Norrige skickat — 24. Den 1 Maj öppnades expositionen med stor men enkelt värdig stat af Stora Britanniens Drottning, som infann sig på en rödklädd estrad, midt emot hufvudingången. Chörerna af det Kongl. kapellet uppstämde "God save the Queen", accompagnerad af Grays och Davisons jätteorgel, sedan uppläste Prins Albert en komitéberättelse och Drottningen ett svar, derpå framlemnade den äldste af corps diplomatique till Drottningen en adress å de främmande nationernas vägnar, erkebiskopen af Canterbury läste en bön, orglar och chörer uppstämde ett non-plus-ultra-Hallelujah efter Händel. Derefter anträdde de församlade, med Paxton i spetsen och Drottningen i slutet, en procession inne i palatset; återkommen från denna till estraden förklarade hon, under kanondunder och vidtskallande fanfarer, expositionen öppnad, och for sina färde. Jules Janin sade sedan att denna fest skulle hafva saknat sin högtidlighet, sin storhet, om icke Drottningen dervid fört ordet, ty "dessa engelsmän respektera och tillbedja på knä sig sjelfva i sin drottnings person — jag är ledsen deröfver på demokraternas vägnar, men saken förhåller sig så." Hertigen af Wellington var också der, oaktadt han ingått i sitt 83 år, och markisen af Anglesey, som förlorat sitt ena ben vid Waterloo; lord Carlisle och lord John Russel, den sednare i präktig drägt och förgylld som en kalk, gingo tillsammans; Drottningen var klädd i rose, med hufvudet prydt af ett diamant-diadem. Och ej långt derifrån vajade en chinesisk

mandarins påfogelsfjäder; 30,000 menniskor af alla nationer befunno sig inom palatsets väggar — det var den jordiska materiens kröningsfest. Man ville till och med börja räkna tiden efter sådana olympiader.

Och hvad gjorde Sverige? Fiasco; men detta var ingalunda den nitiske föreståndarens, fabrikören Bergströms, eller den hedervärde gamle generalkonsuln Totties, fel. Om den svenska expositionen, sådan den i början var, är det onda man sagt alldeles för litet, men man skickade på hösten sedermera en komplettering, som något upphjelpte förhållandet: den höga porfyrvasen från Elfdalen (som stått på *främre* planen framför Rosendahls slott) och en 72-pundig kammarladdningskanon väckte isynnerhet uppseende, äfvensä silke från Haga (eller Bellevue). Det mindre förmånliga begrepp om svensk slöjdskicklighet, som den första utställningen från Sverige ingaf utländingen, ansågs derigenom till en viss grad utplånadt. Bolinders spisar och strykugn, Wegelins vagn med spiralfjedrar, Johanssons stearinljus (de bästa af alla på hela Londonerexpositionen 1851, men nu 1871 i Stockholm obefintliga, eller åtminstone för oss outransakliga), Warodells stengrytor, Skånes handskar, Bergströms stakar och ljuskronor samt Stockholms "fina spelkort" gjorde hvad de kunde. Omkring 70 af Sveriges slöjdidkare, handtverkare och arbetare fingo resa fritt till London för att bese expositionen, till hvilket ändamål riksdagen anvisat 18,000 rdr. Deras chef eller hufvudman var kapten-mekanikus A. L. Fahnehjelm, deras ledare och tolkar konduktören W. Wåhlin, civil-ingenieuren Robert Acrel, skeppsbyggmästaren Johan Andersson och mekanikus Carl Holm. Fabrikören J. W. Bergström, som mest bidragit att utplåna det ofördelaktiga intryck, som vid början af expositionen uppstått emot svenska industrien, erhöll det följande året af svenska industriidkarne i Stockholm, Götheborg, Norrköping, Malmö, Eskilstuna och Nyköping en på Londonerexpositionen förevisad, af guldsmeden Palmgren i Stockholm förfärdigad, dyrbar större dryckeskanna af silfver, lika utmärkt af teckningens artistiska förtjenst som af skönheten i arbetets utförande, och derjemte

225 svenska dukater, hvilket allt till honom öfverlemnades med tal och skålar vid en bankett å hôtel Phœnix den 3 Maj 1852.

VIII.

Amerikanska studier.

Guld upptäckes i Californien. — Årliga guldproduktionen i verlden, intill 1849. — Svenska Californiafarare. — Blut und Gold: inbördeskrig vid Sacramento. — Guldfynd på andra orter. — Indianernas härstamning från judarne. — Svarte kejsaren Soulouque. — Bishopshill. — Erik Janssons jemmerliga ändalykt. — Sir John Franklins öde. — Forskningar på australiska kontinenten. — Californiska ruiner. — Fredrika Bremer, Bergfalk, Siljeström och Hebbe i Amerika. — Jenny Lind engagerad af Barnum. — Hennes afskedsbesök i Sverige. — Jenny-Lind-medaljen. — Jennys afresa från Liverpool med Atlantic och ankomst till Newyork. — Herr Barnums bukett öfverrumplad af herr Collies. — Lindfebern öfvergår till Lindolatrie. — Näktergalenskaperna. — Popularitetens omvexlingar. — Hedersgåfva af brandcorpsen i Newyork. — Ny konstresa för egen räkning. — Mormoner. — Hesperia. — Panamanäsets genomskärning.

En engelsk läkare, som rest ut att söka sin lycka i Oregon, fick under de första månaderna 1848 veta, att Californien eröfrats af nordamerikanerne, och föll på idéen att der erbjuda sina tjenster. Nyss efter det han anländt till San Fransisco, slog som en bomb der ned bland befolkningen den nyhet, att man i Sacramentodalen, trettio mil derifrån, funnit *guldlager* af ofantlig ymnighet. Nu uppstod ett sakramentskadt oväsen, alla skulle genast till Sacramento: hus, magaziner, bodar, spekulationer, varulager — allt öfvergafs inom mindre än en veckas tid; embetsmän, handlande, handtverkare, jurister, soldater, matroser — alla öfvergåfvo sina poster och ilade till "the Gold-district"; tillochmed guvernören Mason tvådde sina

händer och vaskade guld, och öfversten Stevensens hela regemente rymde till vaskerierna. Från alla hamnar i gamla och nya verlden gåfvo sig äfventyrare ut för att uppsöka det nya guldlandet; den 5 Februari 1849 utlyste Stockholms Dagblad sammanträde för "de herrar, som anmält sig till medlemmar af Californiska sällskapet". Till Gefle och andra orter skickades från Stockholmssällskapet inbjudning, undertecknad L. Marcus. För att svalka guldfebern, beslöt Förenta Staternas regering att på fremlingar, som ditkomme för att vaska guld, tillämpa lagarne om åverkan på annans område (böter och fängelse), samt ditskickade en general Smith för att vidmakthålla lagen. I medlet af Mars 1849 bestod likväl det i Stockholm upprättade Californiska sällskapet af 50 personer.

Åsigterna om det inflytande, upptäckten af de Californiska guldlagren skulle komma att utöfva på alla förhållanden, voro mycket delade. Några väntade en lika stor omhvälfning som i sextonde århundradet, sedan europeerna eröfrat Amerikas skatter. Andra åter sade: af guld produceras årligen i Ryssland circa 127,800 mark kölnisk vigt, i det öfriga Asien 50,000, i Europa 5,200, i Africa 45,000 och i Amerika (oberäknadt Californien) 40,000, tillsammans 268,000, motsvarande ett värde af 100 millioner rdr bko, eller 104 kubikfot, eller en tärning, hvars alla dimensioner äro 4 ½ fot. Skulle än Californien lemna lika så mycket, som alla de andra länderna tillhopa, så uppstode inalles en årlig tärning af 6 fots höjd, bredd och tjocklek, till ett värde af 200 millioner bko. Sedan 300 år hade den årliga guldproduktionen utgjort i medeltal knappt hälften, emot i de sednaste åren, eller från år 1550 36 millioner kölniska mark; och om produktionen på uräldsta tider till 1550 antoges uppgå till lika mycket, finge man ett guldförråd af 72 mill. mark köln., eller en tärning af 30 fot — ett hus af medelmåttig storlek. Om detta vore riktigt, finner man att årliga tillvexten utgjort allenast ½ procent, men med tillhjelp af Californiska guldet möjligen kunde blifva ¾ procent. Alltså af föga inflytelse. Också kostade en mark guld i t. ex. Hamburg år 1833—432 ½ mk bko, men 1849--

436 ¼. (Produkten af det Californiska guldet 1849 uppgafs till ett värde af 30 mill. pd st.). En vida vigtigare följd, i verldshistoriskt hänseende, troddes guldlagrens upptäckt komma att medföra genom så förundransvärd inverkan på de dolska racerna i China och Stilla hafvets öar, att man väl ansåg troligt att detta inflytande skulle sträcka sig till Japan; och kolonisationen af denna yttersta del af verlden måste dessutom hafva till följd uppodlingen af det mellan San Fransisco och Newyork liggande ofantliga territoriet.

Den förste *svenske kalifornia farare*, som till fädernes landet återkom med guld, var en Jönköpingsbo, vid namn Liedberg. Det guld, han på våren 1850 medförde, var samladt under 16 månaders hårdt arbete och många försakelser, samt hade formen af klimpar, från storleken af ägg intill den af nötkärnor, och vägde inalles 29 skålpund. Vid samma tid kommo två andra svenskar hem öfver Norge, hvilka gjort lika betydliga guldfynd. En Björkgren från Helsingborgstrakten och en Petersson från Gotland, hvilka 6 månader vaskat, anlände den 26 April till Götheborg med guld till ett värde af 20,000 dollars. Kofferdikapitenen Norman, född i Ystad, hemkom med prof på kalifornisk guldsand, som höll 23 karat. "Philadelphia American" konstaterade att totalvärdet af det guld, som från Californien ankommit till myntet i Philadelphia intill den 15 Mars 1850 utgjorde 9 ¼ mill. dollars och till myntet i Neworleans intill samma dag nära 2 mill., inalles till begge 11,379,129 dollars. Från Newyork berättades den 25 Sept. s. å., att en bill inkommit till representanternas hus i Washington, hvilken tillåte europeer att gräfva guld, så snart de tillkännagåfve sin afsigt att blifva medborgare i republiken och medförde goda frejdebevis. Från San Francisco gingo underrättelserna till den 15 Augusti och innehöllo att den lilla nya staden Sacramento måst förklaras i belägringstillstånd, emedan ett blodigt inbördeskrig utbrutit mellan stadens "patricier" och sqvatters, eller nybyggarne, hvilka egde stort anhang bland guldvaskarne. De förra hade köpt stadens jord af kapten Sutter, gulddistriktets förste upptäckare, men

ville utsträcka sin eganderätt till alla nybyggena och fördrifva sqvatters. Dessa åter åberopade att jorden tillhörde Förenta Staternas regering och enligt gamla lagar och bruk alltså den förstkommande. Det kom till batalj, hvarvid stadens mayor och flera borgare ihjälskjötos, och 700 sqvatters bemäktigade sig staden -- allt för guldets skull: "Blut und Gold". Men dessa årens guldfynd inskränkte sig icke till Californien; man fann en guldrik träsktrakt i Spanien, man fann lager af guldsand i trakten af Elisabethpol i Georgien, på Panamanäset, näset Darien och i republiken Nya Granada, både bland sanden i floderna och uppe på bergen. En irländare Cullen hade på ett enda ställe i sistnämnda trakter med fyra mans tillhjelp på en enda dag samlat 3 skålpund guld om 22 karat. För öfrigt föregåfvos emellanåt guldfynd i folktomma trakter, för att ditlocka nybyggare och arbetare.

Till "amerikanska studier" från denna tid måste ock räknas hypothesen att Nordamerikas indianer torde härstamma ifrån Israels folk och dess skingrade stammar. Denna åsigt grundades på 1) deras tro på *en* Gud, 2) deras beräkning af tiden genom ceremonierna vid nymånen, 3) deras indelning af året i fyra årstider (medelst blomningsfesten, försoningsdagen, tabernakelfesten) o. s. v., 4) uppbyggandet af tempel och altaren samt bruket af en förbundsark, 5) nationens fördelning i stammar, med en föreståndare i spetsen för dem, 6) seder och bruk vid offer, rening, giftermål, ceremonier i krig och fred, förbudet att äta vissa födoämnen, 7) traditioner, historia, karakter, utseende, språkslägtskap med hebreiskan och 8) den eviga förvandtskap, som visar sig i en beständig fortplantning af deras form, färg och utseende. Alla missionärer och resande ibland de indianska stammarne alltsedan Amerikas upptäckt, såsom Adair, Heckwelder, Charlineux, M'Kenzie, Bartram, Beltrami, Smith, Penn m. fl. hade hyllat denna hypothes. Adair, som lefde 40 år bland indianer, sade i sitt arbete, som publicerades 1775: "de dyrka Lo-ak (ljus) Ish-ta-hoota-aba, bestämdt hebreiska, som betyder den stora, förnämsta, välgörande Eldens ande, som bor ofvan. De hafva, liksom judarne, ett myste-

riöst namn på Gud, hvilket de aldrig nämna i vanligt tal, utan endast när de fullgöra sina mest heliga, religiösa ceremonier, och då dela de det högtidligen i stafvelser med mellanord, på det att de icke skola utsäga det obeskrifliga namnet på en gång. Sålunda sjunga de till sina heliga dansar vid den fest, de fira för förstlingen af årets frukter, "Aleluyah" och Mesheha (af det hebreiska Masheach, Messiah): "Jo-mesheha", "He-mesheha", "Wah-Mesheha", hvilket alltså blir: Alleluyah, Mesheha, Yehowah. Skulle väl dessa hebreiska ord blott af en slump funnit väg till vildmarken?" Så långt Adair; att i nyaste tider tvifvel åter uppstått öfver denna hypothes, behöfver knappt tilläggas.

Amerika, för oss i Europa ännu alltjemnt det underbaras land och ett land af ytterligheter, såg ock vid medlet af innevarande århundrade svarta afrikaner sitta på amerikanska kejsarthroner; t. ex. monarken af Hayti, *Soulouque*. Invånarne å ön S:t Domingo proklamerade den 25 Augusti 1849 sitt land till kejsardöme och kallade till thronen sin republiks president, hvilken kröntes under namnen "Garibaldi-Robespierre-Napoleon-Soulouque, kejsare af Hayti". Han beskrefs 1850 sålunda: "hans färg är den mest kolsvarta, man kan föreställa sig, men näsa, läppar och vissa andra lineamenter äro af en mera europeisk karakter, än man af färgen kunde förmoda. Från pannan till högsta delen af hufvudet är han helt och hållet skallig. Jag såg honom rida på en grå häst, ganska god för detta land, och åtföljas af omkring etthundra man af sin lifvakt till häst; före honom tågade kavallerimusik, och cortègen passerade de förnämsta gatorna i staden. Han tog af sig hatten och var frikostig på bugningar och leenden mot folkmassorna, under det han hastigt red framåt. Klädd var han i full militärisk uniform af ganska dyrbar beskaffenhet, framdelen af rocken och andra delar af drägten voro rikt guldbroderade. Hans ålder var då något öfver 50 år, hans staty stor och upprätt, nära 6 fot hög; figuren väl proportionerad, men korpulent. Han red med största konstfulländning, och med en förtjenst, som ådrog sig alla utländingars uppmärksamhet".

Uti bref från Peoria i Illinois, den 26 November 1849, fick man veta att på intet ställe i Förenta Staterna choleran varit till sådan grad svår, som på Bishopshill hos Jansonisterna (Mina Samtida II: 6,7). Svenskarne i Andover berättade att af alla dem, som för tre år sedan öfverkommit till Amerika såsom *Erik Jansons trosbekännare*, omkring 1,100 personer, endast 500 voro qvar hos profeten i början af sommaren 1849 och af dessa 500 hade choleran bortryckt mer än fjerdedelen. Folket hade nemligen ej tillräckligt utrymme i boningshusen, utan var hoppackadt från 10 till 20 personer i ett enda rum. föda var knapp och arbeta fingo de som slafvar. Alla, som skiljts från honom, förbannade profeten. "Hans affärer stå ej på så säkra fötter, som man hade skäl att vänta efter det han emottagit folkets alla penningar, och ej utbetalt en enda dollar till någon, som lånat honom; det är sagdt att Ol. Jansson och Stenberg rest hem för att uppbära arfsmedel till ett belopp af 18 à 20,000 dollars, hvarpå Jansons kreditorer lära vänta". Ett annat bref skildrade vid samma tid det slafveri, hvari han slagit dem, som trott på honom. "Han har för sina undersåter låtit uppbygga hus, liknande kaserner, så att de numera ej äro nedgräfda i jordkulor; men dessa hus äro så inrättade att hvarje familj har sin särskilda cell, med nummer på dörren såsom i cellfängelser. Erik Janson hade förbjudit ingående af äktenskap, hvarpå en större del af ungdomen öfvergaf honom. Då påbjöd han att alla, som ville gifta sig, skulle ofördröjligen sammanvigas. Derpå skedde ett sammanparande, likt och olikt, och qvinna fick ej neka, då hon begärdes till maka. Han har nu anlagt ångbränneri och stort hôtel; i stället för fastor och den absoluta nykterhet, sekten förut hyllat, hafva nu dess öfversteprest och apostlar kommit under fund med att man bör dricka duktigt, då andan faller så mycket bättre på. Hans hustru dog, och tre dagar derefter tog han en annan". Från Canton i Illinois skref en Erik Ersson den 24 November 1849: "Jag har också varit åt Bishopshill, hos Jansarne, men blef der endast $4^1/_2$ timmar. Vackert ställe men rysansvärda lärosatser; välsignelsen kan aldrig bo hos

sådane, som både mörda och stjäla; de hafva så allmänt utskämt svenskarne, att de äro kända för dåliga män öfver halfva landet; men detta tar snart slut: de äro alla bortskyldiga allt hvad de ega: det skall bli Ting derom i Januari, då det är säkert att Janson och hans följeslagare få stryka på foten och gå sin väg". Ändtligen kom den blodiga katastrofen. En vid namn Roet, hvars hustru förlupit honom för Erik Jansons skull, hade med ett stort antal sällar öfverfallit Jansons nybygge och dervid uppbrännt både kyrkan och Jansons hus. Under den mot Roet anställda rättegång ihjälskjöt denne sin motpart inför sittande rätt, i Henry County, Illinois, den 18 Maj 1850. Sådan var Erik Jansons ändalykt.

Tjugotusen pund sterling utfästade engelska regeringen åt hvarje fartygsexpedition, som kunde visa sig hafva upptäckt och gifvit verksam hjelp åt *sir John Franklin* eller hans besättningar, hvilka på hennes uppmaning i Maj 1845 hade med skeppen Erebus och Terror lemnat England, för att söka en nordvestlig genomfart mellan Atlantiska och Stilla oceanerna, längs Nordamerikanska kusten, eller emellan Baffinsviken och Behrings sund. De hade icke varit sedda sedan den 26 Juli 1845 och då vid 74 gr. 48 min. nordlig latitud, 66 gr. 15 min. vestlig longitud från Greenwich. Nu började 1848 ett stort och mångfaldigt sökande, med ihärdighet och uppoffringar i större skala, än historien förut antecknat, och hvarvid sir Johns maka framför alla andra var outtröttlig i omtanka och slöseri, utan att lyckas vinna stort annat, än vissheten att hafva för alltid förlorat honom. Ännu så långt framme i tiden, som 1865, fortsatte hon sina ansträngningar och bistod vid utrustningen nästan alla europeiska sjöexpeditioner åt de arktiska trakterna; och så kom äfven förf. att, för vår svenske Spetsbergsfarares, adjunkten Torells räkning, i Hamburg emottaga från henne en sändning af "pemmikan" (i lufttäta lådor inlagdt söndersmuladt kött, eller köttmjöl, öfvergjutet eller inblandadt med fett) till proviantering. I Juli 1848 afgick sir James Ross (densamme, som sedermera blef engelsk generalkonsul i Stockholm) med tvenne andra fartyg, "Entreprise"

och "Investigator", för att söka spår af Franklin, men återkom på hösten 1849 med oförrättadt ärende, sedan hans egna fartyg stått fast uti isarne från den 11 September 1848 till den 29 Augusti 1849. Sistnämnda år utrustades ett tredje fartyg, för enahanda efterforskningar, och fru Franklin utfästade för sin del särskildt ett pris af 2,000 pund, för den som först upptäckte ett enda spår af hennes man eller hans expedition.

I förbigående må här nämnas att ännu vid den tiden fanns qvar i lifvet den siste bland verldsomseglaren Cooks matroser, och att nu gjordes redan de första egentliga försöken att genomströfva den dittills nästan obekanta *australiska inre kontinenten*. Dr Leichhardt företog en lycklig expedition från Moreton Bay till port Essington, sir Thomas Mitchell upptäckte i det inre en stor flod Victoria, gränsande till Carpentariaviken och skickade en ung officer Kennedy att följa flodens lopp, ehuru denne sedan återkom med föga gynnande berättelser. Den engelske kaptenen Sturt, en af de mest härdiga och företagsamma bland dessa vetenskapens pionnierer, gaf 1849 ut sin resebeskrifning: han hade måst vända om ungefär halfvägs, på sin linie från den stora australiska bugten till Carpentariaviken, öfver Stenbockens vändkrets. Derefter begaf sig Leichhardt ut att resa i motsatt riktning emot Sturt, från öster till vester. Om Australiens guld hade den tiden ännu ingen hvit man en aning.

Uti närheten af San Diego, på en dagsresas afstånd från Stilla hafvet, vid innersta ändan af Californiska viken, fann man 1850 hvad mången sätter mera värde på än guld: ett stort antal *gamla ruiner*. Delar af tempel och boningshus, höga stenpyramider, bland hvilka 7 stodo tillsammans inom rymden af en engelsk qvadratmil, massiva ringmurar af granit *under* åldriga träd, pelare och med hieroglyfer betäckta stenblock, vittnade om en forntida, längesedan försvunnen, menniskostam, hvars historia totalt gått förlorad. I vissa hänseenden liknade dessa ruiner de icke långt förut vid Palenqua o. s. v. på Mexikanska vikens kuster upptäckta; i andra hänseenden

de fornegyptiska, i ännu andra de feniciska, och likväl voro de i många afseenden olika alla dessa. Upptäckarne ansågo dem vara antediluvianska; men de i trakten boende Indianerna, som kallade nejden "Hemlighetens Dal", egde en tradition om en stor civiliserad folkstam, som helt och hållet blifvit af vilda indianer utrotad.

Från Newyork skref den 29 November 1849 en svensk emigrant: "I interesseren eder naturligtvis derhemma för allt, som rörer m:ll *Fredrika Bremer*. Hon är här firad på det högsta, lika mycket som vore hon en kunglig person. Alla vilja se henne, tala vid henne, erhålla ett besök och en souvenir af henne. Men som det är henne omöjligt att uppfylla alla dessa af beundran framkallade, vänliga pretentioner, har hon i tidningarne utfärdat en adress till folket, hvari hon på ett snillrikt sätt tackar för det hjertliga bemötandet, men tillika inflätat, att då hon omöjligt kunde gästbesöka alla, ville hon på engelska språket utgifva sina arbeten, eller en del af dem, och som alla kunde köpa. Hon är firad så mycket, som ett stort snille kan firas. Amerika är ett himmelrike för fruntimmer, säger ett ordspråk här, och ett h—te för hästar. M:ll Bremer erfar på ett förtjusande sätt sanningen af den första delen häraf". Tidningen North American Phalanx (New-Yersey) meddelade vid samma tid: "M:ll Bremer har nyss gjort Fourrieristerna besök, och tycktes vara belåten med hvad hon här såg och förnam; hjelpte gummorna att blanda till och knåda degen i baktråget, sydde ihop en tunnsäck och skulle gått ut på fältet att hjelpa till vid potatesplockningen, om inte det regnat så förskräckligt. Hon åtföljdes af en gammal svensk officer (månne professoren Bergfalk?), som mycket liknade henne, och som vi alla tyckte mycket om. Han sade att han kommit hit för att studera våra republikanska seder, för att sedan lära ut dem i sitt fädernesland; ty kungen öfver det svenska landet vill gifva sina undersåtar frihetens vanor, för att genom dem förebygga alla revolutionära tendenser. Miss Fredrika förtjusade alla genom sitt vackra spel på pianot. Flickorna skreko, skrattade, dansade och lefde som vildar. Miss

Fredrikas person och samtal gjorde här djupt intryck. Men när hon satte sig ned och spelade: "Sea King's Bride", förvred hon hufvudet på alla menniskor". Den 15 December skref från Newyork en svensk till hemmet: "Jag kan framföra hjertliga helsningar från resande kära landsmän: professoren Bergfalk från Upsala, som gjort mig och min hustru den äran att tillbringa vintern i vårt hus och återvänder till Sverige på sommaren; min gamle akademikamrat, magister Siljeström från Stockholm, som äfven ernar öfvervintra i Newyork, tillbringa våren och en del af sommaren i Vestra staterna och återvända till Stockholm mot vintern, samt Fredrika Bremer, som varit bland oss en längre tid, trifves väl, är mycket firad och begapad, skrifver hundratals autografer dagligen och kommer troligen att utgifva högst interessanta skildringar af våra förhållanden här i landet. Min hustru och jag hade nöjet mottaga en bjudning till henne för några dagar sedan, då hon bland annat meddelade oss att hon ämnar besöka de Svenska settlementerna uti Vesterns urskogar, för att kunna beskrifva dem för våra vänner i det kära fosterlandet". Siljeström skref den 6 Januari 1850, också från Newyork: "M:ll Bremer, som är ytterst populär här i landet såsom författarinna, omfattas med all den förekommande välvilja, som amerikanarne äro vane att visa utmärkta utländingar; jag önskar att hon må lyckligen och väl undkomma denna välvilja, som i våra ögon är så förbålt lik påflugenhet. Men när folk menar väl, så får man väl hålla till godo med att något generas. Professor Bergfalk har mesta tiden vistats i Newyork, hvarest han äfven för närvarande är. Bland andra svenskar har jag här äfven träffat d:r Hebbe, som lärer vara en person ej utan politiskt inflytande, och här gjort sig fördelaktigt känd genom en allmän historia, af hvilken två delar utkommit. Vår utmärkte landsman kapten Eriksson vistas äfven här i Newyork och åtnjuter stort och välförtjent förtroende och anseende". Från professoren Bergfalk kom bref, dateradt Newyork den 4 Februari 1850: "Ehuru jag aldrig varit mer svensk än just nu och just här, så finner jag mig ej desto mindre hvar dag mer hemmastadd,

ch tänker ej utan en viss fruktan på huru kort den tid är, ɔm återstår mig för afslutande af alla började undersökningar. Men likväl känner jag en underlig längtan att åter plöja tlantiska vågorna nu, då jag läser om den mängd nya ångåtar, hvilka erbjuda sin tjenst åt dem, som önska komma fort ıellan den gamla verlden och den nya. Till mina förra unerrättelser om homoepathiens tillstånd härstädes kan jag tilgga att Fredrika Bremer, då hon i Boston kände sig opasslig följd af fatiguer, sköttes af en homeopath. Detta kan du ıeddela Liedbeck. En af härvarande landsmän (såsom jag af amnet gissar) Forsgren, en af mormonernas äldste, är afgånen eller afgår snart till Sverige för att predika det nya, morıonernas evangelium. Jag önskar och hoppas, det hans proılyter blifva få, men att Sverige ej må blifva skådeplats för ı otäcka mormonförföljelser, som de, hvilka för några år tillıka vanhedrade Amerika. Jernvägssakens studium återstår ıig ännu att börja. Att jernvägsbolagen, åtminstone några f dem, hemta större inkomst af varors än af passagerares ansport, har jag likväl anmärkt. I Newyork, staden, är vädret ıildt. I går natt låg jag med öppet fenster (med stängda ıckor), och kände det helt varmt när jag om morgonen steg pp. Men i Hartford (Connecticut) är det kallt som hinhårde, rifver Siljeström". I Maj 1850 förspordes att m:ll Bremer, ɔm tillbringat en del af vintern i Boston, derifrån öfver Washgton begifvit sig till Charleston, för att besöka slafstaterna; ːh i Januari 1851 förtäljdes likaledes i bref att hon, som en ngre tid vistats i Cincinnati och New-Orleans, skulle, ungefär ımtidigt med Jenny Lind, begifva sig till Havannah; i Oktoːr samma år hade hon anländt till London och mot medlet November återkom hon till sitt fädernesland. Siljeström ɔll i Stockholm, efter återkomsten från nya verlden, på pædagoska föreningens högtidsdag ett omtyckt föredrag om religionsiheten i norra Amerika, och på vårsidan 1851 fyra offentga föreläsningar om Nordamerikas land och folk.

Jenny Lind uppehöll sig 1849 om sommaren från den 1 Maj några veckor i Paris, boende hos engelske bankiren

Grotes fru, och firades der på allt sätt af svenska sändebudet grefve Löwenhjelm. Han skref mig den 6 Juni, att kort efter hennes ditkomst firades denna med stor middag uti legationshôtelet, dervid hon hade hedersplatsen: "gästerna voro diplomater, Meyerbeer och andra tonkonstens ryktbarheter, och min toast för vår stora sångmö emottogs med största värma. I öfvermorgon blir hos mig stor konsert, i hvilken den högre verlden härstädes får för första gången höra Jenny Lind i Paris. Till följd af hennes egen önskan har äfven fru Viardot-Garcia lofvat biträda". Konserten blef ock af, men med vissa förändringar, såsom hans bref af den 13 visar: "Vid konserten den 8 voro diplomatiska corpsen, härvarande svenskar och ett urval af franska notabiliteter samlade. Dels sjukdomsfall, dels ett förskräckligt oväder vållade att alla musikaliska biträden, till och med accompagnateuren, uteblefvo. Men de saknades icke. Accompagnerande sig sjelf, oaktadt Meyerbeer erbjöd sig, sjöng vår landsmaninna trenne arier och sju dels svenska, dels norska visor. Den enthusiastiska hyllning, som auditoriet egnade henne, trotsar all beskrifning". Vid denna tid berättades i Daily News att under sitt vistande i Nottingham hade Jenny Lind fått infallet bevista en kamp emellan tvenne boxare, och dervid med handklappning hedrat Burtons seger öfver Bob-Gaunt. Den stackars Burton tappade hufvudet, i antagandet att den svenska näktergalen förälskat sig i honom och att den förste boxaren i London kunde aspirera den förnämsta nordiska sångerskans hand. Enär han började boxas med hvar och en, som drog i tvifvel denna hans bonnefortune, blef hans tokighet farlig och han sjelf inspärrad i ett sjukhus i Leicester. Han rymde derifrån och boxades på nytt, så att han måste åter innestängas.

Efter nyåret 1850 sjöng vår goda Jenny i Bremen. Hon var då redan engagerad att sjunga i Nordamerika ett års tid. Löwenhjelm i Paris skref till mig den 14 Februari att Belletti för honom muntligen berättat vilkoren: "ett år, 150 konserter, en million francs på förhand deponerad i London; dessutom skulle entrepreneuren bestå fri resa fram och åter och,

under hela vistandet i Amerika, boning, bord, ekipage, underhåll för sångerskan, sällskapsfrun, sekreteraren, kammarjungfrur och betjenter. Belletti var jemte henne engagerad för 150,000 francs och underhåll; likaså pianisten Benedix, som i England åtföljt henne". Uti Braunschweig, der hon af opasslighet blifvit hindrad att på utsatt tid gifva konsert, hade intendentsembetet tillsändt henne en kostnadsräkning samt i ett mindre artigt bref förklarat sig vilja afstå ifrån hennes sång. Hon beklagade sig bittert öfver denna behandling: kostnaderna ville hon gerna betala, men sjunga ville hon också nödvändigt i Braunschweig och det till förmån för de fattige, hvilket ock skedde, med en inkomst för dessa af 1,500 preuss. thlr. I Hannover tillbragte hon sin mesta tid i kronprinsens familj, och han samtalade med henne flera timmar om hennes amerikanska resa m. m.; men hon var så öfverhopad med böneskrifter, att hon till slut började frukta att hon icke skulle få respengar i behåll. Genom antagande af det amerikanska förslaget sades hon hafva afslagit engelska anbud, dels om 6,000 pund för 12 konserter, dels om 1,200 pund för en konsert vid stora industriexpositionen i London 1851, äfvensom ryska hofvets anbud, der man erbjudit mer än dubbelt af hvad som blifvit lofvadt i Amerika. I Maj och Juni, då hon besökte Stockholm, uppträdde hon i 6 konserter, till hvilka antecknades 9 fulla hus; man uppbyggde läktare på scenen, dels på sidorna, dels i fonden. Redan i April hyrde Barnum våning åt henne i Newyork uti Irwinghouse, och för konserterna uppbyggdes en ny sal, med 4,500 sittplatser, å Lafarge gård midtföre Bond-Street. I Stockholm skänkte hon sin inkomst af de 6 konserterna till kongl. teatern, hvars löntagare (då för tiden i viss mån ställda på ett slags lottsystem) deraf började hoppas att för det året kunna få det nominela lönebeloppet till fullo utbetaldt. Den 27 Juni 1850 anträdde hon från Stockholm, med ångfartyg till Lübeck, sin långa Amerikafärd, icke utan begåfning, af konung Oscar med ett armband af ädla stenar och af drottningen med en broche; hvarjemte den af professoren Qvarnström modellerade, af ett antal konstvänner subskriberade, me-

daljen ("Jenny-Lind-medaljen" af adertonde eller största storleken) blifvit till henne genom hofmarskalken friherre von Beskow öfverlemnad i trenne exemplar, ett af guld (100 ducater) ett af silfver och ett af bronz. Vid ankomsten till Liverpool, i Juli, lät hon öfvertala sig att för 1,000 guinéer der sjunga vid tvenne konserter; och flera londonerboer, hvilka, på tyska taladt, "mehr Gehör als Gehirn hatten", ilade på jernbanan till Liverpool, "för att sluka näktergalskans sista cisatlantiska drillar". Från Newyork skrefs den 14 Juli: "I år uttränges till och med intrycket af presidentens död af Jenny Lind. Man tänker och talar här ej om något annat. Hvad Californien var 1848 och choleran 1849, är Jenny Lind 1850". Den 18 Augusti lemnade denna sångerska Liverpool, på postångfartyg Atlantic; stränderna voro, mer än en half svensk mil utåt uppfyllda af åskådare; alla på redden befintliga ångfartyg saluterade och Atlantic svarade med skott på skott. "Ingen monark, skref Morning Herald om detta uppträde, till och med icke sjelfva Victoria, skulle blifvit hyllad med sådan enthusiasm". Likväl skulle alla triumferna i gamla verlden blifva ett intet emot dem, som väntade Jenny i den nya.

Referenten för Newyorkerbladet "Tribune" hade rest ut att möta henne och kom derigenom tidigt ombord å Atlantic. Den 1 September, kl. 1 middagstiden, hördes tvenne kanonskott i riktningen af Sandy Hook och snart derefter kom Atlantic i sigte. Vid Narrows saluterades för andra gången, skofvelhjulen upphörde att arbeta och fartyget gled sakta åt stranden. Herr *Barnum* kom nu ombord med en utsökt bukett instucken i den hvita västen och blef af kapitenen formligen presenterad, men en hr Collies rusade i förväg och räckte Jenny en "tre gånger så stor blomsterqvast". Åskådareantalet på stranden växte till 30 à 40,000, och hela hamndammen, der den stora svenska flaggan svajade, var uppfylld af menniskor, liksom alla skepp, tak och fenster. Lifsfaran var ytterlig, likväl blefvo "bara ett par pojkar illa skadade, några äldre personer lätt sårade, och sex nedskuffades i sjön, men drogos upp igen lefvande". 530 gäster hade tagit in på hennes hôtel.

Musikföreningarne gåfvo henne vid midnatten en serenad. Dagen derpå fick hon visiter af 800 amerikanskor. Nu reste eller låtsade hon hafva rest ut till landet. Under sjöresan hade hon ombord gifvit en konsert, till förmån för fartygets besättning, och den inbringade nära 1,200 rdr sv. rmt. Lindfebern i Amerika steg alltjemnt och den 7 September skrefs att "den arma svenskan förklarat sig frukta förlora förståndet, i fall den så skulle fortfara". Tidningarne gåfvo hvarenda dag ordentliga bulletiner öfver hvarje steg, hon tog. Värdshusvärden å Irwinghouse hade t. ex. upplåtit åt referenten för tidningen Herald en kammare alldeles bredvid Jennys, derifrån han stundeligen beskref alla hennes förehafvanden. Vid första biljettauktionen (till hvilken inträdet kostade 1 sh.) köptes första biljetten för 225 dollars (900 rdr sv. rmt) af en hattmakare, som derigenom ville bringa sig och sin butik i ropet. Andra biljetten betaldes med 25 dollars. Totalinkomsten för första konserten utgjorde omkring 35,000 dollars. Utanför Jennys fenster låg i skymningen en persikokärna, och som den *förmodades* blifvit utkastad af Jenny sjelf, uppstod slagsmål om besittningen deraf. En person, som förskaffat sig en af Jenny begagnad (eller kanske allsicke af henne begagnad) handske, fann en publik, som betalte 1 sh. för hvarje kyss på utsidan och 2 sh. för hvarje kyss på insidan, — republikanska drag i medlet af nittonde århundradet! Till första konserten i Boston köptes på auktionen första biljetten af en sånglärare Dodge för 625 dollars (2,500 rdr) och dagen derpå hängde den mannens porträtt i alla boklådsfenster. Detta var spekulation; men den valman, som vid val af ståthållare i staten Massachusett röstade på Jenny Lind, beskyllades för "Lindolatrie" (Jenny-Lind-*dyrkan*".) Från Boston tillbaka till Newyork, och sedan till Philadelphia, Charleston, New-Orleans, Cincinnati, Pittsburg — hvem orkar följa med? Åtminstone icke författaren. Den första konserten i Boston, till hvilken Barnum låtit sälja för många biljetter, ledde till trängsel, mansspillan, blodsutgjutelse och ett sådant hämdetumult, att både Barnum och hans sångfogel måste hufvudstupa draga sig undan. I Phila-

delphia inbringade 3 konserter 30,000 dollars, och första biljetten blef der betald med flera hundra dollars, af en "daguerreotypist" (de kallades den tiden ännu icke "fotografer"). På de sex första veckorna påstods Jenny ha sjungit till sig (till Barnum?) 680,000 rdr rmt, men under samma tid äfven bortskänkt 72,000.

Slutligen gjorde man henne till astronom. Professor Bond i Cambridge (norra Amerika) skref till astronomen Hind i England att hon den 30 September hade besökt hans observatorium, och då hon skulle genom det stora teleskopet betrakta planeten Saturnus, slogs hennes syn af ett ovanligt sken från en meteor, som söndersprang inom några minuter i flera ljusstrålar, hvaraf en upptog en sträcka af 12 grader och bibehöll sig länge på himlen; kl. 8,54 var han i Vädurens tecken, kl. 8,57 tog han en ormlik fart, kl. 9 reste han sitt hufvud uppåt mot zenith, kl. 9,7 hade han fullkomlig likhet med en komet; derefter saktade han sitt lopp, som han riktade emot Saturnus; kl. 9,21 rörde han vid Saturni ring och försvann först kl. 10. Han följdes från detta observatorium af tre telescoper på en gång — af Jenny vid det ena. Sådana meteorer, som öfver en timma kunna observeras, äro högst ovanliga, och hafva blifvit ansedda för kometer.

Bland "näktergalenskaperna" från nya verlden anfördes att i Providence en eljest mycket stolt dame erbjudit sig till kammarjungfru hos näktergalen, för att få ständigt vara i hennes närhet. I Newyork bildades ett musiksällskap, som kallade sig Jenny-Lind-Guards. En öfverste Ross betalte 650 dollars för första biljetten till en af hennes konserter, men gick allsicke dit. I Boston märkte en gentleman på Jennys kind en fluga, som, derifrån bortjagad, slog sig ned vid fensterrutan: han fångade flugan, lade henne i en tom dosa, och tryckte denna under brinnande kyssar till sitt bröst. I Washingtons kongress tvärstannade diskussionen den 15 December 1850 och förhandlingarne afbrötos, emedan — Jenny inträdde på åhöraretaktaren och qvardröjde der fem minuter med Belletti, Barnum, Benedix och Burke. Hon gaf den 16 konsert inför presidenten

Filmore och kongressen samt besökte den 17 Washingtons graf uti Mount Vernon. När en rik köpman i San Fransisco skriftligen bad Barnum komma till Kalifornien med sin näktergal och ville betala derföre hvad helst B. önskade, svarade denne: "Sir, förvandla först staden Fransisco till en solid diamant, och lägg den för mina fötter, så vill jag taga saken i öfvervägande". I Boston utgafs en tidning i mycket stort format, — för första gången inom unionen tryckt med guldbokstäfver på mjölkhvitt silkespapper — och från början till slut uppfylld af berättelser om Jenny samt hennes bekransade buste. I Havannah vunno hennes svenska visor inga sympathier; i Pittsburg blef hon groft insulterad derigenom att stenar slungades in i hennes vagn och sedan äfven i hennes toilettrum, hvarpå hon vägrade att sjunga i den staden, och genast afreste till Baltimore. När hon i April 1851 återkom till Newyork, var enthusiasmen redan så svalnad att vid biljettauktionen bortslogos biljetterna till moderata priser; den 9 Maj inställde sig der vid ena konserten endast 150 åhörare, i stället för de 3 à 4,000 det föregående året. Kontraktet med Barnum nalkades sitt slut. Han sades hafva i nettobehållning inkasserat 610,000 dollars, af hvilka kontraktsenligt 302,000 böra hafva tillfallit Jenny (1,208,000 rdr sv. rmt). Brandcorpsen i Newyork, till hvilkens enkekassa hon af sin första stora konsert förra året anslagit 3,000 dollars, gaf henne vid återkomsten nu en subskriberad gulddosa, 7 tum lång och 3 tum bred, samt ett bokskåp af rosenträ, inneslutande Audubons dyrbara praktverk öfver Amerikas foglar och fyrfotadjur. Vid hennes afskedskonsert i Newyork den 6 Juni voro alla 5,525 biljetterna till höga priser utsålda. Uti Hartford gaf hon konsert i kyrkan, hvars fenster med luckor tillslutits på det de utanför stående ingenting måtte höra, hvaröfver pöbeln förbittrades och slog in fenstren, så att åhörarne måste lemna kyrkan och Jenny smyga sig undan genom en bakdörr. Den 16 Augusti hade hon ämnat från Newyork återresa till Europa, sedan hon under 11 månader hade sjungit vid 130 konserter och rest öfver 16,000 eng. mil till sjös och lands; beslutet ändrades och den 15 Oktober

anträdde hon, åtföljd af Belletti, Otto Goldschmidt, Salvi och Burke, för egen räkning en ny musikalisk resa i Amerika, till Buffalo, Torento, Detroit, Chicago, Cincinnati, Cleveland. Uti staden Columbus (Ohio), der hon på vintern gaf trenne konserter, skänkte hon 1,500 dollars såsom början till en fond för stiftande af en lärostol i de skandinaviska språken, i ändamål att de svenska och norska utvandrare, som nu saknade lärare och predikanter på sitt modersmål, framdeles måtte erhålla sådane. Den 5 Februari 1852 lät hon i Boston i all anspråkslöshet sammanviga sig med en pianist af judisk börd. Otto Goldschmidt från Hamburg; vigseln förrättades af pastorn Charles Mason i hr J. G. Wards och hans frus boning. Den 17 Maj gaf hon i Newyork konsert till förmån för de fattiga och slutade den med svenska folkvisor. Den 30 i samma månad lemnade hon Amerika, ombord å ångfartyget Atlantic, och anlände den 9 Juni till Liverpool, derifrån hon snart begaf sig till ett landtställe vid Elbefloden, i närheten af Hamburg och efter några veckor till Scheveningen i Holland, uppå läkares råd, för att återställa mannens angripna helsa. Från denna tid var hon förlorad för theatern och har blott vid en eller annan konsert, mest af andlig eller oratorisk beskaffenhet, låtit offentligen höra sig. —

Vid "amerikanska studier" kan man icke heller alldeles förbigå *Mormonsekten*, "the Church of Jesus Christ of latter-day Saints", hvilken år 1850 och 1851 grundlade kolonier äfven i de Skandinaviska rikena. Den 12 Augusti 1850 döpte brodren Snow 15 tyskar, svenskar och danskar i Köpenhamn, och innan den månadens slut bestod församlingen derstädes af 30 ledamöter; samtidigt döpte Johan Forsberg omkring 20 personer i Gefle, bland hvilka de flesta just då stodo färdige att lemna vårt land och emigrera till Nordamerika. — Uti Sydamerika hade vid denna tid en kapiten von Greiff, måg till biskopen i Lund, dr Faxe, under 4 års tid explorerat en trakt i Nya Granada, hvilken han gifvit namnet "*Hesperia*", der han tänkte grunda en svensk koloni, och för detta ändamål 1851 ernade sända ett par söner till Europa. Uti en af Fredrika

Bremers teckningar ur hvardagslifvet läses om ett par små gossar — jag tror att hon kallade dem "parvlar" eller något dylikt — hvilka en dag började gräfva i trädgården, emedan de beslutat att "gräfva ett hål tvertigenom jordklotet": det erinrade mig att bland mina egna idéer, när jag var en sådan liten parvel (parvulus), sysselsatte mig isynnerhet den om en genomgräfning af *Panama-näset*, och hela mitt kostnadsförslag bestod i den calculen att, om man beskattade hvarje menniska på jordklotet, och toge för hvarje hufvud en svensk riksdaler, så skulle deraf uppkomma en tillgång af minst 1,000 millioner rdr (som vår nutid elegantare behagar kalla: "en milliard") och detta skulle tvifvelsutan förslå. Jag visste då hvarken att "en viss" Goethe före mig hyllat denna lysande genomgräfningsidé, ej heller att deremot kunde uppställas så meteorologiska betänkligheter, som dem man 1851 på allvar upptog till vederläggning, att en sådan kanal kunde förvandla Europas klimat, genom att förändra Golfströmmens riktning. Den djerfve menniskoanden har under de närmast derefter förflutna decennierna icke allenast funnit denna idé utförbar, utan äfven utfört Suez-kanalen och föreslagit en tunnel under Engelska kanalen, emellan Frankrike och England. En annan "svensk" idée, *Lings gymnastik*, blef 1850 för första gången föremål för en amerikansk tidningsartikel, redogörande genom dr Wilkinson för professoren Georgii verk öfver nämnda gymnastik. En dr Mure, i Sydamerika, hade äfven framställt svensken Lings system och anfört honom ibland de män, som, genom nyupptäckta lagar, bragt de organiska lärorna i praktisk användning. Vi vilja sluta denna amerikanska skizz med en anekdot från samma tid, högst karakteristisk för detta frihetens, upplysningens och kontrasternas land. Presten J. M. Bride i Norra Carolina blef 1851 tilltalad för det han skänkt en liten slafflicka ett exemplar af Tio Guds Bud, dömd att stå en timma i stocken, uppbära tretio rapp på blotta ryggen och hållas ett år i allmänt fängelse. — Vid folkräkningen 1850 hade Förenta Staterna 23½ millioner invånare, deraf 3½

mill. slafvar. På tio föregående år hade befolkningen ökats med 6½ millioner.

IX.

Kongresser och Intriger.

Preussens nya konstitution, Februari 1850. — Konungens throntal 1847: "Jag och mitt hus vilja tjena Herran". — Throntalet 1850: "Jag vill sjelf regera". — Sefeloges mordförsök emot Konungen af Preussen. — Medeltidsetikett på hofvet. — Trekungaförbundet. — Erfurterparlamentet. — Furstekongresser i Berlin och Gotha. — Gamla Frankfurterförbundsdagen restaurerad. — Tyska unionen. — Furstemöte i Warschau. — Hassenpflugs system. — Hessens kurfurste flyr. — Fredsministern Manteuffel. — Konferenser i Olmütz och Dresden. — Thronföljden i Grekland. — Walchers mordplan emot Napoleon. — Proletärkomplotten i Leipzig. — Politiska efterdyningar. — Rusningen emot Lamoricière. — De rödas armée. — Legitimister och Orleanister. — Spänningen mellan England och Frankrike. — Ny fransk tryckfrihetslag. — Napoleons rundresor. — Dynastiska intriger. — Flera pretendentmanifester. — Påfvens återkomst till Rom. — Pates attentat emot drottning Victoria. — Portugisiska juden Pacifico. — General Haynaus misshandling af Londons bryggardrängar. — Grekiske kultusministerns mord i Athen. — Revolutionens slagtoffer i Ungern och Siebenbürgen.

Den 20 Febr. 1850 skref Hartmansdorff i enskildt bref: "På sakernas konservativa gång i Preussen fäster jag ringa förlitande. Dess konungs bemödande att på en gång upprätthålla konungadömet och på den andra sidan att smeka demokratien, för att underlägga sig de smärre nordtyska staterna, Schlesvig-Holstein derunder inbegripna, är så dubbelt och omöjligt att i längden fortsätta, att jag fruktar både för hans riken och hans egna öden."

Den nya preussiska konstitutionen hade i Berlin blifvit besvuren högtidligt den 6 Febr. 1850 af konungen, ministrarne och kamrarne, utan att några betydande oroligheter inträffade.

Konungens tal var af särskild märkvärdighet: "Hvad jag ämnar säga Eder, är mina egna ord, ty jag uppträder i dag inför Eder så, som aldrig tillförene och aldrig hädanefter. Jag är här icke för att utöfva det Kongl. kallets anborna och ärfda heliga pligter, hvilka äro vida upphöjda öfver partiernas vexlande meningar; framför allt icke skyddad genom mina högsta rådgifvares ansvarighet, utan såsom *Jag sjelf* ensam och allena, såsom en man af ära, hvilken vill gifva sitt högsta, sitt ord, ett *ja* med full kraft och verkan, samt noga öfvertänkt . . . Författningens lifsvilkor är att möjlighet beredes mig att *kunna* regera med denna grundlag — ty i Preussen måste konungen regera, och jag regerar icke emedan det är så mitt välbehag, Gud må veta det! utan emedan det är Guds ordning; men derföre *vill jag också regera* . . . För det första förnyar, upprepar och bekräftar jag högtidligen och uttryckligen de löften, hvilka jag aflagt inför Gud och menniskor, vid hyllningarne i Königsberg och här (i Berlin), ja, ja! det vill jag, så sannt mig Gud hjelpe! För det andra förnyar, upprepar och bekräftar jag högtidligen och uttryckligen det heliga löfte, som jag uttalat den 11 April 1847, "att tjena Herren, jag och mitt hus"; ja, ja! det vill jag, så sannt mig Gud hjelpe! Detta löfte står öfver alla andra och måste innehållas i hvarje annat och såsom ett rent lifsvatten genomströmma alla andra löften, om dessa annars skola hafva något värde. Men nu, och då jag i kraft af Kongl. maktfullkomlighet härmedelst stadfästar författningsurkunden, lofvar jag högtidligen, samfärdeligen och uttryckligen inför Gud och menniskor, att fast och obrottsligt hålla mitt lands och rikes författning samt att regera i öfverensstämmelse med dem och lagarne, ja, ja! det vill jag, så sannt mig Gud hjelpe! Och nu anbefaller jag den stadfästade lagen i den allsmäktige Gudens händer, hvars ledning handgripligen kan spörjas i Preussens historia, på det Han må af detta menniskoverk göra ett frälsningens redskap för vårt dyra fädernesland, nemligen ett redskap för att göra hans heliga rättigheter och bud gällande. Och ske alltså!"

Icke fullt tre år förut, den 11 April 1847, då samme konung för första gången öppnade den genom provincialständernas förenande oktrojerade "Förenade landtdagen", hade han i ett lika innerligt och ytterligt tal uttryckligen underrättat dessa ständer att deras befogenhet innebar att representera och bevara ståndens rättigheter, gifva kronan råd då hon sådana begär, och att, "men efter mogen pröfning", till thronen frambära petitioner och besvär; "men icke är det edert kall att representera opinioner, att till giltighet bringa tids- och skolmeningar". "Kronan . . . kan och bör icke regera efter majoritetens vilja, så framt icke Preussen inom kort skall blifva ett tomt ljud i Europa" . . . "En bekännelse förmår jag omöjligt att undertrycka under erinringen af det afskyvärda tilltaget att förvilla mitt folk i afseende på dess heligaste klenod, tron på sin och allas vår gudomlige Frälsare, Herre och Konung. Och denna bekännelse lyder (— härvid uppsteg konungen och uttalade stående och med lyftad hand —): "*Jag och mitt hus, vi vilja tjena Herran*". Men han sade ännu något annat, som bör ihågkommas till jemförelse: "Jag kan icke undertrycka den högtidliga försäkran: att ingen makt på jorden skall lyckas att förmå mig till att förvandla det hos oss just genom sin inre sanning så mäktigt verkande förhållandet mellan Furste och Folk till ett konventionelt, konstitutionelt, samt att *jag nu och aldrig skall tillåta att mellan vår Herre Gud i himmelen och detta land ett skrifvet blad, liksom en annan försyn, inträngер sig,* för att regera oss med sina paragrafer och derigenom ersätta den gamla troheten".

Till hvilken grad hade icke således inom dessa knappa tre år "tiden rubbat sina stöd"! Redan den 22 Maj 1850, då konungen skulle flytta ut till sommarresidenset Sanssouci, och för sådant ändamål begifvit sig till Potsdamer-jernvägens bangård, inträffade att, just som konungen skulle instiga i waggonen, närmade sig en man i en artillerifyrverkares uniform, framdrog en pistol och sköt honom genom högra underarmen, hvarvid kulan äfven starkt rispade bröstet. Gerningsmannen var en den 1 Okt. 1849 från gardesartilleriet afskedad

inderofficer Sefeloge. Fyra dagar förut hade majestäterna på Charlottenburg gifvit bröllop åt prinsessan Charlotta och arfprinsen af Sachsen-Meiningen, vid hvilket tillfälle första gången sedan tvenne års tid alla höga hofembetsmän varit i verksamhet enligt urgamla ceremonielet, till hvars helgade styfståtlighet hörde bland annat att konungen och drottningen omedelbart skulle spela kort med brudparet under thronhimmeln i stora salen, vid taffeln ingen annan än personer af fursteblod fått taga plats och en gammaldags fackeldans blifvit aftrippad. Så kyssas motsatserna i detta århundrade.

Tyska frågan började i slutet af Februari antaga en allvarsam vändning. Hannover och Sachsen utträdde formligen ur *Trekungaförbundet*. Württemberg bröt öppet med Preussen. Preussen, sedan förvaltningsrådet i Berlin inkallat tyskt parlament till Erfurt den 20 Mars, började uppställa trupper, och äfven andra tyska länder företogo rustningar. Det höll på att gå med tyska enheten så, som med andra vänskapsbröder, att de råka i fullt slagsmål. Emellertid öppnades den 20 Mars *Erfurterparlamentet* af förvaltningsrådets president Radowitz med ett budskap, af innehåll att parlamentet skulle få att revidera förslaget af den 21 Maj 1849 och en vallag till "folkets hus" samt en additionel akt; tillika anfördes att Sachsens och Hannovers regeringar blifvit hos förbundsskiljedomstolen anklagade, för det de underlåtit uppfylla sina förbundspligter. Simson blef parlamentets president. Redan den 26 Mars prorogerades "folkets hus" till den 3 April, till hvilken dag författningsutskottet skulle hafva slutat sina förhandlingar. Detta inträffade visserligen, men på ett alldeles oväntadt sätt: utskottet kom icke till något enda resultat. Orsaken härtill ansågs vara preussisk önskan att tillintetgöra hela Erfurterriksdagen, sedan icke allenast Österrike och de tre konungarikena protesterat emot unionen, utan äfven de europeiska stormakterna visat misstroende till densamma. Assemblée Nationale sade den 30 Mars om Tysklands ställning: "Ryssland och Österrike synas fullkomligt ense öfver alla punkter. Österrikarne samla sig i Böhmen, Ryssarne utsträcka sig från

Kalisch till storhertigdömet Posen. Om kriget bryter löst med Preussen, har Österrike för sig hela det katholska Schlesien, hvilken provins först i adertonde seklet rycktes derifrån. Ryssland kan återgifva storhertigdömet Posen till pohlackarne. Sachsen, som Preussen 1815 beröfvade större delen af dess territorium till straff för troheten mot Frankrike, återtager sitt gebiet med Österrikes och Rysslands hjelp. Enär det filosofiska och äregiriga Preussen störtar Tyskland i oordning och gör sig bedröfligt löjligt genom sin beryktade Erfurterriksdag, måste man ändtligen göra ett slut på dess system. Berlinerkabinettets förfarande mot Danmark är så ovärdigt, så stridande mot all folkrätt, att hela diplomatien djupt harmas deröfver. Herr v. Nesselrodes note är ett uttryck af denna känsla. Bayern står i innerligaste öfverensstämmelse med Österrike; vid första krigssignal skola Österrikes stridskrafter ställas till dess förfogande. Württemberg har intima förbindelser med Ryssland och skall på första maning från Petersburg förklara sig för kriget. Konungens throntal uttrycker denna tanke. Tyskland går en kris till mötes; antingen måste Preussen återvända till europeiska systemet eller ock göras tamt; det är Tysklands Piemont". — Brytningen mellan Preussen och Österrike hade gått så långt, att man på begge sidor hörde vapenrassel, och att ett förlikningsförslag, åsyftande hela Tysklands delning emellan dem begge, kunde uppkastas. Emellertid fortsatte Erfurterparlamentet sina arbeten, tills förvaltningsrådet den 29 April slutade sessionerna, efter en lefnad af 40 dagar. Nu inkallade Preussen till Berlin en *furstekongress*, till den 8 Maj, af de regenter, som biträdt trekungaförbundet, för att öfverenskomma om gemensamma åtgärder i tyska frågan; hvaremot Österrike sammankallade till den 10 Maj i Frankfurt den *gamla förbundsdagens* mindre förbundsråd. Project om en *furstekongress i Gotha*, utgånget från Coburg och England, kombineradt med planen att skapa en Thüringisk konungakrona åt en af drottning Victorias söner och inleda ett fast förbund mellan England och Preussen mot Ryssland, förföll. Kurfursten af Hessen förde i Berlin talan äfven för

Hessen-Darmstadt; deremot hade regenterna i Coburg-Gotha, Altenburg, Meiningen, Braunschweig, Nassau, Weimar, Oldenburg, Baden, Mecklenburg-Schwerin, Reuss-Greiz och thronföljarne i Mecklenburg-Strelitz och Dessau personligen inställt sig, samt från Lübeck, Bremen och Hamburg två syndici och en borgmästare. Denna kongress åtskiljdes den 15, efter att ha öfverenskommit att samtliga skulle skicka ombud till *Frankfurterkongressen*, för att visa sin beredvillighet till tysk enhet, dock med ogillande af Österrikes tilltagsenhet och diverse reservationer. Sistnämnda kongress sammanträdde verkligen den 10, i centralförbundskomiténs lokal, men som detta skedde utan komiténs tillåtelse, måste kongressen sedan nöja sig med ett förmak i samma hus. Den 12 Juni konstituerades i Berlin ett provisoriskt furstekollegium för Sönderförbundet "*Tyska unionen*", med Manteuffel till inrikes- och Schleinitz till utrikes-minister. Dermed hade förbundet af den 26 Maj trädt i verkställighet. Emellertid hade också hållits ett *furstemöte i Warschau*, till hvilket ryska kejsaren och hans thronföljare inställde sig den 24 Maj, och prinsen af Preussen kort derpå. Österrikes kejsare uteblef, och skickade blott furst Schwarzenberg. Det påstods att Ryssland då gillat de preussiska åsigterna. I Frankrike fruktade man mycket denna Rysslands inblandning i de tyska affärerna, och Journal des Débats sade den 2 Juli att det gällde icke längre, huruvida Preussen skulle segra öfver Österrike, eller detta öfver Preussen, eller huruvida något skulle komma att stå qvar af de bekanta "März-Errungenschaften" 1848 (Mina Samtida III: 50), eller man utan omsvep skulle återgå till 1815 — utan hufvudfrågan vore: "huru djupt ernar Tyskland förödmjuka sig för Ryssland? . . . Det mest framstående factum i Tyskland är nu ryska öfverhögheten från Weichsel till Rhen . . . Eröfringar försiggå numera icke genom införlifvande af gebieter, utan genom protektorater upprättande. Vi måste förklara för Tyskland: det är hardt nära att hafva funnit sin protector." Den 1 Juni hade Sachsens regering upplöst kamrarne, inkallat gamla landtdagen, satt pressen under polisuppsigt, betydligt

inskränkt förenings- och associationsrätten, återinfört dödsstraffet, men tillika upphäft det oändliga belägringstillståndet i Dresden. Storhertigdömet Mecklenburg-Schwerins nya författning (1849) upphäfdes i Sept. genom kompromissariers dom, och Württembergs regering hade prorogerat sin konstituerande församling. Vid slutet af Juli gick det rykte i Wien, att Österrike i ett ultimatum till Berlin framställt alternativet: unionens upplösning eller krig. Den 19 Juli hade Österrike utfärdat sin circulardepesch om den *gamla tyska förbundsdagens* inkallande. De röda cheferna i London ansågo, under detta tyska virrvarr, det Schlesvig-Holsteinska kriget såsom en revolutionär eldbrand i Tyskland, hvilken icke borde få slockna; en ungrare, Alexander Kohn, kringreste i detta ärende Belgien och Norra Tyskland, en hans landsman Bernardo Bernardi värfvade i Schweiz; förre representanten i Frankfurt, Veneday förestod, jemte Marx och Struve, en revolutionsklubb i London. I September började ställningen i Hessen-Cassel, under *Hassenpflugs system*, ådraga sig hela Tysklands yttersta uppmärksamhet. En särdeles egenmäktig finansåtgärd framkallade en så svår kris, att ministèren försatte landet i krigstillstånd, hvilket embetsmännen flerestädes vägrade att kungöra; permanenta ständerutskottet beslöt ministrarnes häktande och anklagelse, och öfverstatsprokuratorn antog uppdraget. Samteliga ministrarne jemte kurfursten reste natten till den 12 ifrån Kassel till Hannover och Frankfurt. Förbundsdagen i Frankfurt beslöt intervenera till Kurfurstens förmån och befallde Hannover och Württemberg hålla i beredskap 10,000 man till Hassenpflugska ministèrens understödjande.

Kort derpå utbröt äfven i Hessen-Darmstadt konflikt mellan regering och ständer: de sednare hade i följd af skattevägran blifvit upplösta. Till och med alla garnisonsofficerare i Cassel begärde afsked. Preussen, som sammandragit trupper vid Hessiska gränsen, gaf mot slutet af October sin general (von der Groeben) befallning att tillbakakasta både bayerska och andra församlingstrupper, om de ville inrycka i Hessen. Icke desto mindre inryckte både österrikare och bayrare den

1 November, 8,000 man, och deremot måste de kurhessiska trupperna aftåga till Bayern. Nu tog eld i alla knutar: utrikesministern Radowitz i Berlin ville mobilisera hela preussiska arméen och bereda sig på allmänt krig, och då detta icke bifölls, begärde han afsked.' Men den 2 November besatte preussiska regementer Hessens hufvudstad. Oförmodadt inträffade i Berlin stora förändringar: ministerpresidenten Brandenburg afled efter endast tre dagars sjukdom, krigsministern Manteuffel öfvertog hans funktioner, cultusministern v. Ladenberg och handelsministern v. der Heydt, nära lierade med Radowitz, begärde också afsked. Sydtyskland ville icke ändra sin hållning, och — på sjelfva Brandenburgs dödsdag den 6 Nov. beslöts verkligen att mobilisera hela Preussens krigsmakt: krig var så godt som förklaradt. Den 27 Okt. *möttes i Warschau* kejsarne af Ryssland och Österrike, och den förre sades då hafva låtit Preussen veta, att hvarje anfall mot bayerska trupperna i Kurhessen skulle betraktas såsom krigsförklaring mot Ryssland. I November afskaffade Württemberg sin konstituerande församling och 1849 års vallag, emedan församlingen vägrat anslag till krigsrustningar; och den gamla ständerförfattningen återinfördes. Den 21 öppnades preussiska kamrarne med ett throntal i fredlig anda, hvilket icke hindrade att rustningar å alla håll ifrigt fortsattes och att man kunde tala om ett "förbund emellan Frankrike och Österrike, för att stycka Preussen". Frankfurt hade beslutat förbundsexekution i Elbehertigdömena, och dessas ståthållarskap den 21 Nov. att med väpnad hand motsätta sig denna execution; när Preussen nu föreslog att densamma, både i Holstein och i Hessen, skulle uppskjutas tills efter de föreslagna "fria konferenserna i Dresden", vägrade Frankfurt att dertill samtycka. Den 29 hölls *konferens i Olmütz* emellan Österrike (Schwarzenberg), Ryssland (Meyendorff) och Preussen (Manteuffel), hvarest fredligheten fick öfverhanden: 1) Hessiska och Holsteinska frågorna skulle definitivt regleras genom alla tyska regeringars gemensamma afgörande, 2) för att göra Frankfurts och andras (d. v. s. begge de tyska fiendtliga partiernas) medverkan möjlig,

skulle hvardera sidan utse en kommissarie, för öfverenskommelse om de åtgärder som borde vidtagas, 3) i Kurhessen medgifver Preussen de af kurfursten inkallade hjelptruppers aktion och till Holstein skola skickas kommissarier, som skola hos ståthållarskapet i förbundets namn äska fiendtligheternas inställande. 4) ministerkonferenser skola oförtöfvadt öppnas i Dresden. Följden blef att Ladenberg nedlade och Manteuffel upptog ministerpresidentskapet i Berlin, Preussens kamrar prorogerades och fredsförhoppningar utspriddes kring hela Tyskland. Men i Frankfurt uppstod missnöje med Österrike för Olmütz' skull, och rivaliteten mellan bayerska och preussiska trupperna i Frankfurt var så stor, att ståndrätt måste proklameras. Ståthållarskapet i Holstein begärde Hannovers bemedling emellan hertigdömena och deras landsherre, men den 8 December nedlade insurgenternas chef general Willisen sitt befäl. Konferenserna i Dresden öppnades i juldagarne.

Kabinetterna sysselsatte sig vid samma tid, eller kort förut, äfven med reglerandet af thronföljden i Grekland. Att icke allt, som derom sades, var löst prat, kunde man sluta af en så lydande notis uti Posttidningens utrikesartikel, den 9 December: "En artikel i Preussische Staats-Zeitung för den 23 November, som synes vara hemtad ur Oesterr. Lloyd, antyder att en arftagare till den grekiska thronen, efter den barnlöse konungen, nu skulle vara utsedd, och att ryktet i detta afseende betecknade konungens af Sverige andre son." Notisen kom förf. tillhanda ur kabinettet, åtföljd af en så lydande biljett af den 8 Dec.: "Hosgående artikel torde få uti P. T. inflyta bland öfriga utländska nyheter, men *utan något särskildt betecknande*, hvarken med större stilar eller upptagande i den på första sidan vanliga resumén". Konungens "andre son" var, som bekant. prins Gustaf, hertig af Upland. som snart i sina bästa år afled (1852).

Dresdenerkonferenserna, rörande tyska förbundets styrelse, hvilka börjat sina arbeten den 27 Dec. 1850, samma dag, då kurfursten af Hessen ändtligen återkom till sin hufvudstad, fortgingo till den 15 Maj 1851, då de åtskiljdes utan annat

praktiskt beslut, än att fortsätta öfverläggningarne i Frankfurt am Main. Redan den 8 Januari hade preussiska "fredsministern" Manteuffel påminnt i sitt lands öfre kammare om de många försök, som hittills fåfängt blifvit gjorda utan att tillfredsställa, från och med förbundsdagen af 1815, Frankfurterförsamlingen af 1848, med sina grundrättigheter, kejsareval, snöpliga ändalykt och en riksregent sådan som Raveaux; derpå de af Preussen i spetsen för Tyskland försökta tvenne regeringar, hvilka genast trädde tillbaka; Erfurterdagen, som icke var fri ifrån den suveränitetslusta, som är alla parlamenters förderf; furstekongressen i Berlin, der man småningom öfvergafs af alla utom småstaterna, hvilka hos Preussen sökte ett skydd; vidare det s. k. Provisorium, som med dubbel garnitur af alla parlamenten befanns overkställbart; contraförsöken från andra håll, att genom konflikterna i Hessen och Elbehertigdömena beröfva Preussen allt inflytande, så att man kom ända till krigsfara i stället för union; och slutligen Dresdenerkonferenserna, som i Maj slutades med ny hänvisning till *gamla förbundsdagen*. Denna öppnades ock ånyo i sin gamla skepelse, såsom om hon aldrig varit afbruten, den 30 Maj, dagen innan Fredrik den Stores monument aftäcktes i Berlin. Se der, i tyska frågan, för tjugo år sedan, "mycket väsen för ingenting".

En ganska märkvärdig företeelse var den under året 1851 i Leipzig upptäckta *proletär-komplotten*, med utgreningar ej mindre i Frankrike än i Tyskland, ej mindre i Amerika än i Europa. De närmaste planerna voro dock beräknade för Frankrike. Före Augusti hade man ingen kännedom om deras syften. Den förnämsta egendomligheten var att endast äkta proletärer finge i förbundet intagas och att man borde hysa ett afgjordt misstroende icke blott till alla borgare, utan äfven till alla fattiga litteratörer, "litterära proletärer", hvilka ansågos "endast förfuska saken". Tyskland skulle erhålla en af de franska proletärerna utnämnd diktator; efter den franska revolutionen, som snart skulle försiggå, skulle från Frankrike skickas energiska emissarier till alla vinklar af Tyskland, för att sätta sig i förbindelse med alla nationers proletärer. Man

skref från Paris till Tyskland den 1 September: "Vi gilla fullkomligt beslutet att helt och hållet skilja er ifrån 1848 års Mars-insurgenter, ty detta slags folk, trotts deras skicklighet att föra pennan, är alldeles oförmöget att organisera och har genom sin försumlighet förslösat alla våra krafter. Det är tid att vi arbetare sjelfve taga hand om våra angelägenheter. Det hafva vi gjort och äro nu starkare än någonsin".

Hvad Frankrike angår, så inträffade i Januari uti Paris en parlamentarisk kris; majoriteten gick sönder och det kom så långt, att man voterade huruvida gårdagens votering skulle vara giltig. Jäsningen i Lyon tilltog. I Paris kom det den 4, 5 och 6 Februari till gatuoroligheter, i följd af frihetsträdens nedhuggning, vid hvilka uppträden general *Lamoricière*, som händelsevis kom åkande, var nära att massakreras af pöbeln. och räddades endast derigenom att han sprang in i ett hus. upp på dess vind, ut genom taket och öfver andra tak ned på en annan gata. Man arresterade flera hundra personer. mestadels bekanta upploppsfysiognomier och nyss benådade Juni-fångar. Svårt sårade blefvo trettiofem stadssergeanter. Flera välklädda personer öfverföllos och misshandlades under ropen "ned med Aristos, på lyktpålen med dem alla!" Den 9 Februari förehade församlingen frågan om afsättningen utaf de tjugunio hennes ledamöter, hvilka domstolen i Versailles dömt för delaktighet i förra årets Juni-revolt. Michel från Bourges tillställde då, under bergets lifliga bifallslarm, den skandal att börja med en protest emot hela domstolen och sluta med ett försvar för rättigheten till uppror"; han dömdes på fläcken till "censur" (förlusten af halfva sitt gage för en månad) och församlingen dekreterade med ofantlig majoritet att de tjugunio förlorat sina platser hos henne. Vid de nya valen den 10 Mars, uti hufvudstaden, segrade socialisterna, och aldrig hade allmänna valrätten blifvit så allmänt utöfvad: $^{17}/_{20}$ af de berättigade hade voterat. Vid fjorton val i landsorterna segrade också socialismen, endast vid nio de moderata. "Assemblée nationale" sade att "en fransk armées nederlag vid landets gränser vore icke så nedslående, som denna de

rödas seger"; Dix Décembre: "Paris är för ordningens sak från denna stund förloradt"; Journal des Débats: "Vi äro ännu delade i två nästan lika stora delar; ordningen har hvarken vunnit eller förlorat. Sakerna stå oförändrade: det är en stor olycka. Vi måste fortsätta att strida och kämpa". Pålitliga privatbref från Paris försäkrade i slutet af Mars, att de röda och socialistiska sällskaperna der i staden räknade 70 à 80,000 medlemmar, väl disciplinerade och försedda med vapen; bergets representanter i nationalförsamlingen måste vid deras invåljande förpligta sig att till de röda valkomitéerna utaf sitt dagtraktamente (25 francs) aflägga 15 till allmänna kassan, hvilka tillskott uppgingo till 1,500 à 1,800 francs om dagen. Den 29 Mars gaf Changarnier sin generalstab tillkänna att han ögonblickligen läte skjuta den officer, som vid uppkommande insurrektion visade tvekan. Flera kapitalister började sätta sin förmögenhet i säkerhet i främmande land. Fabriksarbetare, födda och uppfödda vid de mest humant förvaltade fabriker, med mångårigt välbefinnande och tills för tre år sedan fullkomligt nöjda och tacksamma, voro nu alla blifna socialister, kallande egarne "judar, som lefde och ockrade på arbetarnes händers verk". Ett omval i Paris, hvars resultat proklamerades den 2 Maj, gaf också 8000 rösters öfvervigt åt socialisternas kandidat (Eugène Sue); han fick inalles 127,812 röster och bland dem 6,598 *soldatröster*. Assemblée Nationale klassificerade sedermera dessa 130,000 röster i en statistisk beräkning på följande sätt: 1) arbetare, som icke arbeta annat än vid barriererna, d. v. s. på krogen, och soldater brinnande af nit att marodera 12,000; 2) Juni-fångar, af presidenten benådade (bland dem toge upproret alltid sina anförare och barrikadchefer), 6,000; 3) resten af nationalverkstädernas folk och bland dem, mest exalterade och depraverade, peruk-, hatt- och skomakarne samt skräddarne, 65,000; 4) gravörer, målare och tryckare 2,000; 5) informatorer, kontorsbetjenter, extraordinarier och skrifvare i embetsverken, handsekreterare, Proudhons lärjungar, kypare (en skara utan öfvertygelse, och som voterar rödt, bara för att "förarga patron") 25,000; 6) minuthandlare,

voterande dels af afund mot grossören, dels af skrämsel, dels af enfald och skrika med full hals: lefve chartan, lefve reformen, lefve socialismen, 4,000; 7) tidningen Nationals chefer och gamla parti 2,000; 8) vinhandlare, gårdkockar och källarmästare, hvilkas lokaler begagnas till klubbrum, vapengömmor och ammunitionsmagaziner, 4,000, samt 9) utländska demokratarbetare, förlorade i sitt hemland, schåare, murare komna från departementena för att lefva på Paris, 10,000. Bulletin de Paris skildrade den 14 Juni Paris såsom helt nära utbrottet af en ny fruktansvärd Juni-slagtning: "denna gång skall upproret bryta ut nattetid och öppnas med mordbrand på olika ställen i staden; liktidigt skola insurgenterna inträngа i husen, morden begynnas och portarne tillslutas så att ingen må undkomma". Blanqui var utsedd till diktaturen. Som Thiers och Montalembert voro bestämda till de första offren vid det instundande blodbadet, lät Changarnier soldatdetachementer bevaka deras boningar.

Legitimisten Larochejaquelin väckte den 26 Mars motion att genom omröstning tillspörja franska folket, huruvida det önskade att republiken skulle längre bibehållas, och låta det välja emellan republik och monarki. Den 9 Maj uppträdde i tribunen inrikesministern Baroche, och föreslog en *reform af vallagen* (af den 15 Mars 1849) derhän att, i stället för vistelse skulle fordras bofasthet, i stället för 6 månader 3 år, uteslutning af alla inför rätta dömda personer, i stället för relativ majoritet af blott ⅛ af rösterna absolut majoritet och minst ¼ af alla röster o. s. v. Man kan tänka sig, huru dessa motioner skulle upptagas både inom och utom församlingen. En socialist sade: "går valreformförslaget igenom, så är inbördeskriget säkert". En representant af berget sade i ett helt aktningsvärdt sällskap: "vid den annalkande konflikten, som oundvikligen måste komma, skola vi inträngа i alla hus, bemäktiga oss de personer som blifvit betecknade såsom "Reacs". släpa ut dem på gatan och skjuta dem framför deras egen tröskel". Men man fruktade Changarniers sabel. Vid denna samma tid stod en ny brytning med England för dörren,

i anledning af grekiska politiken; Frankrike begärde förklaringar af England och, då svaret ej tillfredsställde, återkallade franske ambassadören från London (Drouyn de l'Huys), och den engelske (lord Normanby) troddes färdig att lemna Paris; saken blef dock ganska fort utjemnad, så att freden kunde upprätthållas. Den 16 Juli antog församlingen, med 392 röster emot 265, till och med den *nya tryckfrihetslagen*, så oerhördt sträng för den tidens vanor: hvarje artikel måste vara af sin författare undertecknad, hvarje feuilleton belagd med särskild stämpelafgift o. s. v. Tidningarne rasade, men kursnoteringarne på börsen stego för hvarje dag. I Wiesbaden började den 11 Augusti en *legitimistkongress*, i grefvens af Chambord egen närvaro, och till hvilken äfven inställde sig Österrikes gesandt ifrån Frankfurt. I närvaro af 28 legitimistiska folkrepresentanter från Paris (andra notabler oberäknade) fattades omsider formligt beslut: 1) partiet skall genast upphöra med det s. k. föreningssystemet, intaga sin egen ställning och politik, samt i allting uteslutande hafva legitimitetsprincipen till sitt rättesnöre, 2) energiskt motsätta sig all förlängning af presidentskapet, emedan i annat fall grefvens af Paris myndigblifvande hunne blifva grefven af Chambord hinderligt, 3) Berryer utnämnes till partiets erkända chef, den alla trogna legitimister hafva att hörsamma, 4) ingen förening mellan Bourbonska linierna har kommit till stånd, men i fall Orleans-chefen gör *ett* steg dertill, är grefven af Chambord benägen att göra *tio*. Den sistnämnde motsatte sig ihärdigt all appel till folket, och Larochejaquelin, som påyrkat en sådan, blef slutligen rent t af visad och afreste. Presidenten Napoleon, å sin sida, företog samtidigt en rundresa i de franska landsorterna, öfverallt hyllad och festligt emottagen. Särdeles fästade man sig vid hans tal till mairen i Lyon, i hvilket han på det mest bestämda sätt bestred all den minsta tanke på ett statsstreck, usurpation eller öfverrumpling. Patrie kallade detta ett politiskt factum. När han, från sin första resa, återkom till Paris, emottogs han af en ofantlig folkmassa; den ropade täflingsvis "lefve presidenten" och "lefve republiken", och bland dem,

som ropade lefve republiken, igenkände polisen samma ansigten, som förut under denna resa ropat så i Dijon, Lyon, Besançon och Strasbourg. Närmare Elyséen förändrades förhållandet: der skreks allt öfverskallande "lefve Napoleon den Andre". När han, från sin andra rundresa, återkom den 12 September, blef det ännu värre. De hemliga socialistsällskaperna skreko lefve för republiken och det bonapartistiska "Dix Décembre" lefve Napoleon; en formlig gatustrid uppstod, trupper uppställdes, bonapartistblusmännen marscherade upp i slutna kolonner ursinnigt skriande: "lefve Napoleon, ner med de hvita och röda", och den, som ropade lefve republiken, fick stryk. Slutligen, då presidenten ankom till jernbanstationen, ropade trupperna: lefve Napoleon; och under slagsmål och hvisslingar skojade massorna "ner med republiken, lefve kejsaren". Redan 20 år före de märkliga pariserluftballonerna af 1870 inträffade i samma Paris, att luftseglaren Poitevin gång på gång uppsläppte en ballon, vid hvilken han bundit sin häst, på hvilken han sjelf satt i sadeln, och den 27 September 1850, vid en stor fest på Marsfältet, bevistad äfven af republikens president, begaf sig fru Poitevin såsom "Europa" upp i skyarne på en lefvande tjur. Hvilken skillnad, både för Napoleon och för ballonerna, mellan September 1850 och September 1870 — Marsfältet och Sedan!

Mot slutet af September såg man *pretendent-manifester*. Först ett ifrån Wiesbaden, som tillkännagaf att grefven af Chambord bestämdt förkastade all appel till franska folket, emedan den skulle utgöra en "förnekelse af den stora nationela monarkiska ärftlighetsprincipen"; på denna krigsförklaring emot Larochejaquelin svarade denne i ett bref till "Événement", att han icke tänkte sig legitimitetens rätt såsom en mystère, som ej bör diskuteras, som det vore farligt att undersöka; och denna splittring inom legitimistpartiet bemöttes med en artikel: "Hvad presidenten vill", uti Bulletin de Paris och Moniteur du Soir: "Allmänna opinionen uti Paris och departementerna har kommit i rörelse genom den hotande ställning, de monarkiska partierna under de tvenne sednaste månaderna intagit. Det be-

ängstade landet har rättighet att få veta, hvilka Ludvig Napoleons planer äro, i händelse att royalisterna af begge linierna, förenade eller skiljda, ernade försöka att förhindra förlängandet af presidentens funktioner. Dessa planer, som vi tro oss känna, äro i få ord: Ludvig Napoleon förkastar utan förbehåll hvarje dynastisk tanke; han vill icke andra prærogativer än dem, han i detta ögonblick besitter . . . Han vill afsluta revolutionernas tidsålder . . . Skulle nationalförsamlingen förgäta, att Frankrike vill framför allt annat hafva lugn, och afböja en åtgärd, som det allmännas väl befallande fordrar, så skall Ludvig Napoleon icke tveka att *vädja till hela folket*, af hvilket han emottagit sitt uppdrag. Folket skall då besluta, om Republikens president skall taga till sitt valspråk: Abdication eller Qvarblifvande". Äfven orleanisterna emotsågo ett manifest, från sina prinsars sida, och exhertigen af Normandie, baron Richemont (Mina Samtida II. 153), uppträdde i Elsass, der många satte tro till honom, såsom Ludvig den sextondes ur Tempeltornet räddade son. Journal des Débats försäkrade att prinsarne af huset Orleans erkände folkets suveränitet och ansåge numera all "fusion" med legitimisterna omöjlig, sedan grefven af Chambord låtit i Wiesbadener-manifestet förneka denna suveränitet. De röda voro icke heller overksamma. Folkrepresentanten Laurent (från l'Ardêche) undertecknade en artikel i "Republique", med öfverskrift: "De franska Moncks", hvari han sade att en monarkisk sammansvärjning vore å bane, och utpekade Changarnier såsom den general, hvilken hade god lust att i Frankrike spela Moncks role. Sluteligen talade Patrie om en öfver hela Europa utbredd kommunistsammansvärjning, som hade till syfte "alla kommunistfienders utrotande" och till lösen "utan nåd och barmhertighet". Den 30 Oktober höll församlingens "permanenskomité" förhör med inrikesministern öfver sannfärdigheten af en imperialistisk statskuppsplan, och Lamoricière ansatte honom dervid strängt. Man hade talat om planer af "Dix Décembre"-sällskapet att spränga nationalförsamlingen, om våld emot personer, om ett annat bonapartistsamfund "Den femtonde Augu-

sti" och slutligen om en liga af 250 korsikaner, som svurit att undanrödja alla Ludvig Napoleons fiender. Den 29 Oktober skulle Dix Décembre på allvar diskuterat och beslutat mörda Dupin och Changarnier: — den 7 November upplöste Napoleon genom ett dekret hela det sällskapet.

Uti sitt bådskap till den (12 November) återsammanträdande nationalförsamlingen sade han: "I fall I under denna session besluten vår författnings reviderande, så kommer en ny konstituerande församling att reglera verkställande maktens beskaffenhet. Besluten I *icke* revisionen, så kommer folket att år 1852 högtidligen gifva sin vilja tillkänna. Men hvilken lösning, framtiden än må bringa, äro vi derom ense, att icke passionen, öfverraskningen eller våldet få bestämma en stor nations öde. Hvad mig mest bekymrar, är icke att få veta, hvem som 1852 skall regera öfver Frankrike, utan att så använda *min* regeringstid, att öfvergången till ett nytt, hvilket detta än må blifva, utan jäsning och förvirring må kunna försiggå. Det högsta målet för ett ädelt sinne är icke att söka huru man skall bibehålla makten, utan det att begagna honom så, att till allas väl styrelsens och moralens principer befästas, hvilka trotsa menskliga passionerna och lagarnes vanslighet". Detta bådskap helsades med lifliga och allmänna handklappningar. Om läsaren behagar jemföra detta tal med de begge throntal, Preussens konung höll 1847 och i Februari detta samma år 1850 (se ofvan i detta samma kapitel), skall han studsa öfver så slående exempel på, huru stundom "ytterligheterna mötas", och komma på rätt underliga tankar. Napoleons tal modfällde de otåliga uti begge restaurationslägren och harmade bittert Decembristerna. Men Times, efter en analys af bådskapet, sade den 19 November rent ut: "Om Frankrike verkligen önskar ett behöfligt lugn och den exempellösa utveckling af dess hjelpkällor, som ännu är uti dess förmåga, så skall det icke kunna finna en man, mera beredd att leda detsamma på denna stråt af sann ära, än Ludvig Napoleon". Den 10 December 1850, andra årsdagen af presidentvalet, firades i allt lugn med en stor bankett i hôtel de Ville, hvarest presidenten

sjelf infann sig och höll ett omtyckt tal, i hvilket han sade bland annat: "Hvad hafva vi att tacka för det ordningen efterträdt oordningen, och hoppet modlösheten? Icke att jag, son och brorson af en soldat, efterträdt en annan soldat, utan att makten den 10 December för första gången efter Februari utgick från utöfningen af en legitim rättighet och ej af ett revolutionärt faktum". I dessa dagar afled den enda qvarlefvande ledamoten (Martin d'Auch) af 1789 års Assemblée Constituante, och den ende, som vägrat att deltaga i den så afgörande "serment du jeu de paume".

Vi skrifva här ingalunda historia, men bland politiska samtalsämnen under loppet af 1850 må likväl ännu, som hastigast, nämnas: engelska blokaden af Greklands hamnar för den portugisiska juden Pacificos skull, hvars hus blifvit skadadt vid ett upplopp, och hvilken skada England uppskattade till 800,000 drachmer och 500 pund för personliga förolämpningar, under det grekiska ministern egde en förklaring af juden sjelf, att han mot 8,000 drachmer ville afstå ifrån alla fordringar; — stormakternas hot att militäriskt besätta Schweiz, derest icke godvilligt och genast derifrån förjagades de politiska flyktingarne, som underhöllo en jäsningsprocess, hvilken alltför obehagligt sträckte sina verkningar långt in i Frankrike, Tyskland och Österrike; — lönnmordsförsöken och lönnmorden i Rom på våren, dels mot prinsens af Canino barn, dels mot franska officerare och soldater, och i Florens emot österrikiska och toskanska, samt erkebiskopens i Turin skymfande af pöbeln, vid utgången ur kathedralkyrkan; — *Påfvens återkomst* till sina stater, efter mer än femton månaders frånvaro, den 6 April till Terracina, den 12 till Rom (der hans toffel icke varit sedan den 24 November 1848), der han intågade med stor ceremoni, under klockringning och kanondunder, till ett lysande Tedeum, men i en vagn omgifven af främmande dragoner och med håret alldeles hvitnadt; — afskaffandet af Neapels nyaste konstitution och embetsmännens beedigande i enlighet med dekretet af 1816; — den vansinnige förre hussarlöjtnanten Robert Pates attentat emot drottning Victoria den 27 Juni, i det han

slog henne å öppen gata med en käpp öfver hufvudet, så att hennes hatt sammantrycktes; mordet på grekiske kultusministern Korfiotakis, som föll i Athen genomborrad af 6 kulor; det tillämnade mordförsöket emot franska republikens president af ynglingen Walker, den 5 Juli, hvilket dock aldrig kom till utförande; samt österrikiska fältmarskalken *Haynaus misshandlande i London* af engelska bryggardrängar, den 4 September. Han kom till Barclay et Perkins bekanta bryggeri, för att bese det, och skref som vanligt sitt namn i den för ändamålet framlagda boken. Inom två minuter blef detta kändt uti hela bryggeriet, och nästan alla arbetarne störtade på honom med qvastar i händerna och ropande: "ned med den österrikiske slagtaren" — ett namn, som de engelska tidningarne förut ofta gifvit honom. Misshandlingen började dermed att man slungade en halmkärfve emot hans hufvud, derefter mäsk, spanmål och allehanda kastvapen; en karl slog ned hans hatt öfver ansigtet och stötte honom fram och tillbaka, kläderna ryckte honom från kroppen, en fattade i hans ytterst långa mustacher för att afskära dem; lyckligtvis stod porten öppen till det närbelägna Georgs-hôtelet, så att han kunde springa in dit och dölja sig i ett sofrum; den rasande hopen inträngde straxt i huset och hotade mörda "den österrikiske slagtaren", uppbrytande alla dörrar utom den, der fältmarskalken var dold; eskorterad af polisen blef han slutligen, under folkets skrik och förbannelser, bortförd på en båt, och lemnade utan dröjsmål Storbritannien. Barclay och Perkins nödgades afstå från all undersökning efter upphofsmännen, sedan de "broderliga demokraterna" den 10 September hållit allmänt sammanträde för att votera tacksägelse åt bryggardrängarne "och alla dessa män och qvinnor, hvilka deltagit i denna lexa, gifven åt soldatenmördaren, bödeln, qvinnopiskaren, menniskoslägtets fiende Haynau", att de "gjort sig väl förtjenta om sitt fädernesland och ega anspråk på tacksamhet af alla frihetens och rättvisans vänner i verlden". Times klandrade upprädet deremot på det aldra skarpaste och frågade slutligen: "Hvad rätt hafva vi att tukta en atheniensisk pöbels excesser, då Londons pöbel berömmes

för samma uppförande"? Times påminte om att ungerska insurgenterna verkställt många dödsdomar, och förövat flera allmänna nedsablingar så att ungrarnes mandråp var långt större än österrikarnes, samt att "då dessa läto piska *ett* fruntimmer, hade detta fruntimmers egna anhängare förut låtit döda flera loyala qvinnor, utan att tala om en mängd andra rysliga grymheter". "Vi hafva här i landet upphört att piska fruntimmer offentligen, . . . och nu skriker man förfärligt öfver en händelse, som för hundrade år sedan icke förefallit en engelsman onaturlig". Också fick Times ett särskildt pereat af "de broderliga demokraterna". Alla engelska tidningar, utom Daily News, följde Times exempel. Uti Dijon i republiken Frankrike åtalades tidningen "Folket" för en artikel, som gillat den behandling, Haynau undergått, och åtalet gick ut på: 1) att tidningen försvarat en handling, som lagen kallar brott och 2) begått angrepp emot allmänna och religiösa moralen. I monarkien Sverige fick Aftonbladet i Stockholm alldeles obehindradt uttrycka sin belåtenhet öfver bryggardrängarnes gerning och fylla sina spalter t. ex. den 9 September med de till deras ära skrifna poemer, både i originalspråket och i svensk öfversättning:

Muntra gossar, som bryggen porter åt Barclay och Perkins, den bästa London stout i våra stop och ankaren, en skål åt Er, som hafven engelskt hjerta i bröstet, för den dosis, Ni gaf Haynau vid Bankside.

Vi hafve alle hört talas om denne slagtares dåd, huru Bathyani dog, huru Leiningen föll; den käcke Aulich hängde han likt en tjuf och en slaf, ehuru han bönföll att få dö en soldats död.

Och detta skedde med kallt blod, sedan bataljen var vunnen; vunnen af ryssarne — ty österrikarne hade sprungit; sedan Görgey gått öfver till fienden. Men den tappre engelske Guyon, han stridde till det yttersta.

Ack! repet åt halsen och läderpiskan åt ryggen, de voro aldrig overksamma då Haynau förde befälet, och qvinnor lät han piska tills röda bloden rann, denne chef för österrikiska kronans arméer.

Ni gossar i Southwark, en skål åt Er, som hjelpte att gifva marskalk Haynau sin hyra; den uslingen, som piskade

qvinnor, förtjenar väl att mottagas med en sådan der barsk välkomsthelsning på hvarje af Londons gator.

Kör bort honom, kör bort honom från våra trakter af Themsen. Låt honom gå till förnäma Tories och högt betitlade damer; må han spatsera i Westend, och statsa i sitt högmod; men inte kommer han tillbaka till "George vid Bankside".

Utan tvifvel var Haynau bister, men man får icke glömma, såsom Times sade, att insurgenterna i Ungern och Siebenbürgen med ännu större stränghet fört bödelsyxan. Uti Ungern blefvo på revolutionsregeringens befallning icke mindre än 467 officerare afrättade. Tidningen "Transsylvaniska Posten" uppgaf officielt antalet af dem, som i fem distrikter af Siebenbürgen dömdes till döden af revolutionära domstolar och ståndrätter till 449, af dem som mördades på insurgentchefers befallning utan föregående ransakning och dom till 769, af dem som nedergjordes under revolutionstruppernas anfall på åtskilliga platser, bland hvilka minsta delen hängdes eller skjötos, men de flesta mördades på vida grymmare sätt, till 3,611 personer. Antalet *civila*, som i Siebenbürgen under kriget tillsatte lifvet (inga soldater inberäknade), utgjorde 6,112.

X.

Kronprinsens giftermål.

Hemlig rysk-preussisk artikel om Sverige 1769. — Fredrik II:s och hans broder Henriks bref till Lovisa Ulrica och Gustaf III efter 1772 års revolution. — Fredrik förutsäger Anjalaförbundet och Gustafs dödssätt. — Grefve Nostitz' lakej. — Kabinettssekreteraren Manderströms resa till Haag. — Kongl. familjens vistande i Christiania, der hon för första gången bebor det k. Palais. — Kronprinsens besök i Haag och återkomst till Stockholm. — Nyårskuriren grefve Björnstjernas sändning. — Frieri, ja-ord och svensk språkmästare. — Manderströms nya resa för äktenskapskontraktet. — Kronprinsens nya resa för civilbröllopet. — Kronprinsens första dinér för sina föräldrar. — Lysningen i slottskapellet. — Brudens ankomst till Biskopsudden. — Cortègen till Haga. — Brudens intåg i hufvudstaden, bröllopståget, bröllopet. — De nyförmäldas bröllopsresa till Tullgarn, Götha kanal och Norge. — Annandagsbröllopet i Christiania. — Kronprinsessans stamtaflor. — Riksdagen nidskas med nålpengarne. — Kronprinsens politiska tendenser anfallas i tidningarne. — Förböner. — Lilla sessans födelse och döpelse. — Lilla sessans bröllop. — Drottning Lovisas klaraste diamanter.

På våren 1849 redogjordes inför svenska allmänheten för en redan 1847 i Stockholm, på franska, i endast 40 exemplar tryckt bok "Recueil de documens inédits, concernant l'histoire de Suède sous le règne de Gustaf III", hvilken aldrig funnits i bokhandeln och aldrig dittills blifvit offentligen omnämnd, utom korteligen af Atterbom uti en not, i fjerde delen af hans "Svenska Siare och Skalder". Denna bok innehåller 90, i ett konvolut med påskrift af riksrådet grefve Ulrik Scheffer i kongl. kabinettet för utrikes brefvexlingen, förvarade bref, bland hvilka några, från konung Fredrik II i Preussen och hans broder Henrik till Lovisa Ulrika och Gustaf III samt dessas svar, angående revolutionen af år 1772, äro de märkligaste. Ryssland och Preussen hade den 12 Oktober 1769 förnyat en allianstraktat af år 1764 (hvilken sedermera föranledde Pohlens delning) och dervid tillagt en hemlig artikel, hvari de förbundo sig att, om Ryssland blefve anfallet af Sverige, eller om ett parti i detta sednare rike omstörtade regeringsformen af 1720 till dess fundamentalartiklar, *så att konungen finge oinskränkt*

makt att stifta lagar, förklara krig, påbjuda skatter, sammankalla Ständerna och tillsätta embeten utan Rådets samtycke, så skulle kontrahenterna betrakta sådant såsom en casus foederis, och konungen af Preussen, i hvilketdera som helst af ofvannämnda fall och då kejsarinnan af Ryssland så fordrade, låta en lämplig krigsstyrka inrycka i svenska Pommern. Om denna hemliga artikel verkligen haft till syftemål att bebåda Sverige samma öde, som var ämnadt åt Pohlen, så är väl denna omständighet det bästa bevis på nödvändigheten af 1772 års revolution, den bästa förklaring på det dåliga lynne, hvari samma revolution försatte Fredrik och Catharina, och slutligen den tillräckligaste ursäkt, hvarföre förf. af dessa anteckningar nu åter omförmäler saken, inemot 1872, nära ett helt sekel senare. Historien liknar ej sällan en gengångare, "som *gör igen*". De båda grannstaterna hoppades för hundra år sedan genom "frihetstidens" fortfarande anarki i Sverige snart komma derhän att sig emellan få dela detta grannrike; förmodligen voro Finland och Pommern den utsedda vinsten af *Sveriges första delning*, och Catharina skulle derefter utöfva samma beskyddarskap öfver vårt land som öfver Pohlen, tills man företagit den *andra*, vid hvilken sannolikt en tredje makt skulle kommit till, för att få en part af rofvet. Gustaf räddade genom revolutionen 1772 sitt fädernesland från denna skymf.

Catharina dolde sin harm, men Fredrik kunde omöjligen hålla god mine. Hans bref till systern Lovisa Ulricas krönte son äro förestafvade af det förtretligaste lynne, till hvars bittraste utbrott han dock begagnar prins Henriks penna. Redan den 1 September, alltså genast efter revolutionens fallbordan, skref Fredrik till Gustaf: "Tror E. M:t att denna tilldragelse är kommen till slut i och med framgången af en revolution inom Dess rikes gränser? Och påminner sig icke E. M:t att Ryssland och Danmark och jag sjelf garanterat berörda (1720 års) Regeringsform? Jag fruktar högeligen att följderna af denna affär skola försätta E. M:t i en ännu svårare ställning än förut och att detta blir tidpunkten för den största olycka, som kan hända Sverige. Ni vet, Sire, att jag står i förbindelser med

Ryssland; jag har ingått dem långt före detta steg, ni nu agit; äran och hedern förbjuda mig att bryta dem, och jag är i förtviflan deröfver, att det är E. M:t, som tvingar mig att taga parti emot sig . . .". Man kan säga att uti ett bref af den 11, till sin syster Lovisa Ulrica, Fredrik nästan professerade Anjalaförbundet: ". . . Jag skickar här en afskrift af vår garantiartikel, sådan den blifvit undertecknad i Petersburg, och om jag icke kan finna utvägar att lugna sinnena, skall jag uppfylla mina fördrag, emedan de äro förpligtelser af nation till nation, hvilka ingen ikläder sig för intet. Att edra söner genom det mest förhastade och besinningslösa tilltag tvinga mig att väpna mig emot dem, detta sätter mig i en obehaglig sinnesstämning. Tro icke att min ärelystnad frestas af den der lilla jordlappen Pommern, som sannerligen icke skulle vara lockmat ens för en yngre familjeson; men mitt rikes bästa fordrar etc. Om det kommer till ett krig, såsom jag högeligen befarar, hvem svarar er för, att ej en del af er svenska armée öfvergår på ryssarnes sida? Och hvem garanterar er att ej svenska nationen, som blifvit så förödmjukad, utlemnar till dem sin konung? . . ." Den 27 September fortsatte han till henne: ". . . Ni kan icke räkna i Sverige på några andra än dem, som arbetat för revolutionen; de öfriga äro förrädare, som endast afvakta tillfället att svika er. Slut er till Ryssland, det råder jag er som en bror. Slut er till detta land mera än någonsin, ty, hvad ock fransmännen må säga er: Svenska konungens öde ligger för närvarande i ryska kejsarinnans händer, och en upprorsk hämd är icke en förgäten". I December lät han sin broder Henrik skrifva till systern: . . . "Så framt ej konungen i Sverige finner något medel till förlikning, förutser jag ingenting lyckligt och jag anser för min pligt att säga er detta rent ut. Ryssland är icke den enda makt, som finner sitt intresse skadadt genom regementsförändringen i Sverige. Engelsmännen äro ännu mera misslynta deröfver . . . Smickra er ej med turkarnes hjelp . . . Om man ej hade att göra med slägtingar, skulle man kunna upprepa sinnena och derigenom få ett säkert tillfälle att bemäktiga sig

en landsträcka, som skulle utvidga våra besittningar . . . Jag skulle gifva mitt lif, om jag kunde komma er och konungen er son till medvetande af den sorgliga sanning, hvaraf jag är genomträngd; och hvad som bedröfvar mig mest är att alla utvägar, han kan taga, äro vådliga för honom och fulla af klippor. Han kan icke frivilligt afstå från en styrelseplan, hvilken han sjelf uppgjort, och om han väljer det förtvifladе partiet att försvara den, skall han erhålla så många motståndare, att han utan blodspillan och således utan att en gång skörda den tomma ära, som derigenom kunde förvärfvas, nödgas underkasta sig de vilkor, man behagar föreskrifva honom. Jag skulle vilja bevisa detta på taflan och jag svär vid heder och ära, att jag ej säger det för att öfverdrifva saken . . . I arméen, i alla stånd skall han se söndringen herrska, så snart fiendtliga härar satt sin fot inom hans länder . . .“ Den 28 Januari 1773 skref konung Fredrik sjelf till Gustaf en profetia om hans dödssätt: “. . . Jag förklarar inför E. M:t och hela dess rike att jag aldrig trott mig vara profet, eller siare, eller gudaingifven; jag förstår att sluta till det kommande endast af vissa data (facta?), som väl kunna ibland bedraga genom händelsernas vexlingar, men som dock ofta svara emot de förutsägelser, man på dem grundat. Jag skulle kunna begagna mig af den siarens svar, som hade förutspått de olyckor, hvilka hotade Cæsar, den store mannen, på dagen Idus Martii. Cæsar sade, då han mötte siaren: “Nåväl, Idus Martii är nu inne“, men siaren svarade: “han är ännu icke förbi“. *E. M:t vet resten*“ . . . Den 7 Februari 1778 var det prins Henrik, som fick skrifva till Gustaf med sällsynt råhet de beqväma politiska grundsatser, som *den (!)* tidens statskonst nästan allmänt adopterat: “Den fråga, E. M:t gör mig, är en fråga om regenters rättigheter. E. M:t frågar på följande sätt: Säg mig, hvad jag begått för att draga öfver mig den storm, hvilken, såsom ni låter påskina, ofelbart hotar mig? . . . Ingen förändring sker i en stat, som ej intresserar alla de öfriga; somliga tro sig hafva fördel, andra deremot skada af densamma. På detta förhållande grundas derefter alla dessa politiska samfunds mått och steg, vare sig

för deras säkerhet eller för omstörtandet af ett system, som är dem skadligt. Alldenstund för regenterna icke finnes någon domstol, der deras sak afdömes, åligger det dem att skipa rättvisa sinsemellan. Om flera öfverherrar äro ense, om fördrag sammanbinda dem, blifver denna rättskipning lätt, och i detta fall är förlikning den enda utväg, som *återstår för den svagaste parten*“ . . . — Huru litet Fredrik vårdade sig om milda uttryckssätt emot sin systerson, visar äfven den lumpna historien med preussiske ministern i Stockholm, grefve Nostitz. En af dennes lakejer hade vid en maskradbal i operahuset hållit sig för god att stanna i det rum, der den öfriga betjeningen uppehöll sig, utan inträngt i en sal, som ingen i livré hade tillåtelse att beträda. Då en gardesofficer, grefve Cronstedt, befallte lakejen aflägsna sig, hade denne visat sig uppstudsig och fattat Cronstedt i kragen, hvarföre han blef afförd till högvakten, der han förblef i arrest till följande dagen, då konungen, efter rapport derom, genast lät sätta honom på fri fot och till och med befallte Cronstedt inställa sig hos grefve Nostitz, att afgifva förklaring öfver förhållandet. Men den unge preussaren hade upptagit förolämpningen särdeles illa, och aflät till riksrådet Scheffer tvenne ministeriela noter, hvari han beklagade sig på ett sätt, som föranlät Gustaf III att inberätta hela förloppet till konung Fredrik, hvarvid han dock i särskild skrifvelse förklarade att hans mening icke vore att för en så obetydlig sak beklaga sig öfver grefve Nostitz; att det skulle göra honom ondt, om grefven för sitt beteende ådroge sig något obehag från sin monarks sida, och att han endast önskade att grefven måtte förständigas att iakttaga mera foglighet och delicatesse i sitt uppförande. Härpå svarade nu Fredrik: “Bruket är vid de *hyfsade* hofven i Europa, att man aldrig arresterar en främmande ministers tjenare förr, än man underrättat ministern derom. Ett motsatt beteende anses såsom en förolämpning mot hans öfverherre. Jag är öfvertygad att E. M:t lärer i godo uppgöra denna affär; och som den skymf, min minister lidit, skett offentligt, *bör den också offentligt godtgöras*. Heldre vill jag ingen resident ha i Stockholm, än att se dem,

som der äro anställda i mitt namn, utsatta för dylik förargelse" . . .

Uti det föregående (Mina Samtida II: 173) hafva vi sett, att planer om ett giftermål i Preussen för Carl Johans sonson existerat, men strandat eller blifvit öfvergifna, redan under året 1846. Icke förr än tre år derefter, mot slutet af Maj månad 1849, afreste kabinettssekreteraren frih. Manderström och då icke åt Berlin, utan åt Haag, — som det hette för att öfverlemna konung Oscars svar å de notifikationer om thronförändringen i Nederländerna, generalmajoren Omphal fört till Stockholm. Den 23 Juli ankommo konungen och prinsarne. den 25 drottningen och prinsessan till Christiania och den 26 uppvaktades den kongl. familjen af stadens korporationer och lag, i stor procession med fanor och musik, i afsigt att helsa de kongl. välkomna till det nya "Palais", som Norge låtit bygga, och hvilket nu för första gången tagits af monarken i besittning. Den 4 Augusti ditkom, på ångfartyget Kamtschatka, drottningens broder, hertigen af Leuchtenberg, och qvardröjde till den 7, då han åter embarkerade för att fortsätta sin resa öfver England till Madeira. Hertigen af Östergöthland anlände den 9 på briggen Nordenskjöld. Kronprinsen, "som erhållit K. M:ts nådiga tillstånd att göra en utrikes resa", afreste från Christiania den 18 Augusti med ångfartyget Nordcap åt Travemünde. Afskedet från Christianiaboerna och isynnerhet studenterna, var särdeles varmt, och de sistnämnda sjöngo vid landgången:

Drag da freidig over Bölge
Kongelige Ungersvend!
. . . Nordens bedste Önsker følge
Dig, ihver Du stævner hen . . .

Den 19 hann enkedrottningen Desideria fram till Norges hufvudstad. Den 23 afreste konungen och prins Gustaf till besök på Horten och prins Oscar embarkerade Nordenskjöld för att afresa till Carlskrona. Hela tiden förut hade i Christiania kommit och gått diplomatiska personer från olika håll, och den 22 hade der utvexlats ratifikationerna å en emellan Sverige-Norge

och Danmark afslutad Convention. Det handlade den gången om svensk-norska truppers polistjenstgöring i norra Schlesvig. (Mina Samtida IV: 122—125).

Kronprinsen Carl, som den 20 kommit till Lübeck, anlände den 22 till Hannover, der han komplimenterades af utrikesministern grefve von Bennigsen och fick konungens egen adjutant grefve von Platen-Hallermünde hos sig anställd. Efter middag hos konungen tillbragte han aftonen på bal hos prinsessan Louise af Hessen-Cassel. Den följande dagen gaf konungen både diner och bal, och den 24 afreste kronprinsen på "jernväg" till Düsseldorff, den 25 på ångfartyg nedåt Rhenfloden till Arnheim, den 26 till Amsterdam och Haag — alltså ungefär samma väg, åtminstone till samma mål, som baron Manderström blifvit skickad i Maj. Prinsen emottogs här å konungens vägnar af general Clerck, och hos honom attacherades monarkens egen adjutant baron Constant Rebecque. Prinsen bodde å hôtel Bellevue. Den 27 bevistade han diner hos konungen och soiré hos svensk-norske envoyén, generalen Mansbach; den 28 fick han storkors-insignierna till Leyonorden och bevistade en middag hos prins Frederick af Nederländerna, hvarjemte han den dagen emottog uppvaktningar af corps diplomatique. Den 29, efter familjdiner på hofvet, gaf engelske ministern hr Edvard Disbrowe stor soiré. På morgonen den 30 manövrerade garnisonen, och vid middagstiden emottog kronprinsen uppvaktning af statsministrarne och statsdepartementernas chefer. Derefter höllls stor diner hos general Mansbach, och på aftonen besöktes franska operans representation. Den 31 på morgonen besågos taflesamlingar och muséer, på hofvet gafs diner och på aftonen stor soirée hos prins Frederick, på Huis de Paaum. Den 1 September besöktes Amsterdam, der ångfregatten Pluto lopp af stapeln, den 2 var ånyo diner hos Majestäterna, den 3 för prinsen på besök hos enkedrottningen till Biljoen vid Arnheim och återkom till Haag den 4, då konungen till firande af prinsens af Oranien födelsedag gaf stor diner i kongl. palatset i parken (Huis ter Bosch) och general Mansbach ånyo en lysande soirée, för samtliga kongl. familjens,

diplomatiens och statskorporationernas medlemmar — förmodligen hvad vi andre dödlige skulle vilja kalla ett förstulet förlofningskalas. Den 5 gaf utrikesministern på sitt sommarställe Langenhorst stor diner för kronprinsen, den 6 passerade för honom revy på Alexandersplatsen alla de i residenset förlagda trupper jemte grenadierer från Delft. Prins Frederick beledsagade honom vid detta tillfälle. Holländska "Dagblad van S'Gravenhage" utlät sig derom, att "den unge furstens höga och smärta gestalt, det otvungna uti hans rörelser, hans säkerhet och behag till häst, hans intagande och ädla drag tillvunno sig allmän och liflig beundran". Den 7 emottog han ånyo en mängd uppvaktningar, intog middag hos general Mansbach, och tillbringade aftonen i prins Fredericks Huis de Paauw. Den 8 besökte och besåg han Delft, intog middag med kongl. familjen i prins Fredericks paviljong vid Schevening och besökte kongl. operan. Den 9 var middag hos Majestäterna; den 10 gjorde han afskedsvisiter och anträdde tidigt den 11 på morgonen afresan öfver Rotterdam, besåg Antwerpen, tillbragte natten i Ghent, kom till Ostende den 12, der han emottogs af grefve Löwenhjelm från Paris och svensk-norske chargé d'affaires i Brüssel, baron von Wahrendorff, samt sjelf genast besökte sin moster, H. K. H. grefvinnan af Württemberg (prinsessan Theodolinda af Leuchtenberg). Han qvarstannade der till den 15, då han afreste till Brüssel, der han genast fick besök af konungen, och derefter dinerade hos Majestäterna, samt på aftonen bevistade spektaklet å teatern "de la Monnaie". Den 16 afreste han med hela kongl. familjen till Ghent för att bese Flanderns åkerbruks- och trädgårds-skötsels exposition. Sedan var stor diner på hofvet i Brüssel och på qvällen besökte han teatern "des Galeries". Belgiska tidningarne tyckte att han "förde sig med mycket behag, hade en smärt och elegant hållning och hans drag påminde om farfadrens, konung Carl Johans". Den 17 ankom kronprinsen till Köln, den 18 till Hannover, der han qvarstannade öfver den 19 och fortsatte den 20 resan till Hamburg. Der och i Lübeck dröjde han några dagar

och gick den 25 ombord å svenska ångfartyget Thor, destineradt till Stockholm. Allt var glädje och lysande lek.

Den offentliga hemligheten af ändamålet med denna resa var nu allom klar. Tidningen "Overyssel", utgifven i staden Zwolle i Holland, meddelade den 7 September en förtjusningsartikel, med öfverskrift "kronprinsen af Sverige och Norrige i Nederländerna", hvari, jemte en mängd blommor öfver alla fordna angenäma gemensamheter emellan Holland och Sverige, föllo sådana förblommerade strofer, som dessa: "Den prins, som är kallad att en dag stå i spetsen för Sveriges stolta folk, gästar i detta ögonblick Hollands jord... Huru mycket skall han ej här finna, som med fördel kan omplanteras i hans land, och som borde vara ett värdigt föremål för hvarje furstes omsorger... Det är för Holland af vigt att Sveriges och Norriges tillkommande konung återvänder till Norden med ett fördelaktigt begrepp om denna nation. Äfven ur politiska grunder tillhör det Europas smärre stater att i närvarande tider närmare förbinda sig med hvarandra... Sverige och Holland äro bestämda att ganska gynnsamt inverka på hvarandras nationalrikedom och välstånd, och säkerligen är det denna nations önskan, att den svenska kronprinsens vistande bland oss i en framtid måtte befordra dessa stora och vigtiga syften". — Konungen af Sverige och Norrige hade emellertid den 12 Sept. företagit en utfärd till Hedemarken, Hadeland och Ringerige. Den 10 bröt Enkedrottningen upp från Norges hufvudstad, för att den 1 Oktober hinna till Stockholm, och den 22 afreste den öfriga Kongl. Familjen. Konungen och Drottningen kommo den 25 till Strömstad och till Tullgarn den 30 Sept. Kronprinsens fartyg passerade Landsort den 27, men måste iakttaga karantän, som slutades den 2 Oktober, hvarefter han begaf sig till föräldrarne på Tullgarn. Den 3 Okt. på aftonen intågade så väl dessa, som kronprinsen sjelf och hans samteliga syskon gemensamt i svenska hufvudstaden, genom Hornstull, emottagna på ett mer än vanligt både lysande och hjertligt sätt; och i Posttidningen fanns samma afton ett poem "Till H. K. H. Kronprinsen, i anledning af

Dess återkomst den 3 Okt. 1849" med motto: "We make holiday to see Cæsar, and to rejoice in His triumph" (Shakespeare):

Se gamla Götha Lejon resa sig
att lejonriddarn trycka till sitt sköte!
Hör, Svea jublande välsignar Dig
och glädjens lyror klinga till Ditt möte!

Den 7 Januari 1850, "på eftermiddagen klockan 6", expedierades från Stockholm såsom kurir, med depescher till K. M:ts Beskickning vid K. Nederländska hofvet, adjutanten hos Konungen, ryttmästaren vid Lifgardet till häst, grefve Carl Björnstjerna; och dessa depescher innehöllo svenska Konungens formliga begäran om Prinsessan Lovisas hand åt Kronprinsen Carl. Den 15 afreste till Haag adjunkten uti lefvande språken vid Upsala universitet, mag. Olde, för att lemna prinsessan undervisning i svenska språket. Vid generallöjtnanten v. Mansbachs och kuriren grefve Björnstjernas förnyade audiens hos konungen af Nederländerna, den 24 Januari, gaf denne tillkänna sitt officiella samtycke till giftermålet, och derpå följde en bal. Dagen derpå gafs på hofvet stor middag, dervid konungen af Nederländerna föreslog en uti de mest hjertliga ordalag affattad välgångsskål för de höga trolofvade. Grefve Björnstjerna, som inträffat i Haag den 16 och anträdde sin återresa den 27, följdes hack i häl af adjutanten och hofstallmästaren hos konungen af Nederländerna, grefve van Lijnden, hvilken, afrest den 28, dock samtidigt med grefve B. inträffade i Helsingborg (den sednare hade af isgång i Belt blifvit uppehållen), och den 10 Februari emottogs å Stockholms slott uti enskilt företräde hos Konung Oscar, som samma dag vid stor middag föreslog de förlofvades skål. Norske statsministern gaf samma afton en större fest för Kongl. familjen och 400 personer, med thy åtföljande lyckönskningsskål, och den Kongl. familjen lemnade det norska ministerhotellet icke förrän klockan 3 på morgonen. Den 11 togs trolofningen till protokoll uti sammansatt svenskt och norskt statsråd, och corps diplomatique fick frambära sina lyckönskningar till Majestäterna och fästmannen. Den 14, då Kongl. familjen med stor uppvaktning och grefve

van Lijnden bevistade å Kongl. theatern representationen af Balfes opera "Zigenerskan", begärdes och gafs med hurrarop och handklappningar folksången, både vid de Kongl. personernas inträde och bortgång; och som dervid särskilt starkt ropades på "kronprinsen" och "prins Carl", framträdde han slutligen till bröstvärnet af logen och helsade med en hjertlighet, som besvarades med en enthusiasm, till hvilken förf. hvarken förr eller senare sett motstycke. Enkedrottningen Desideria gaf den 15 stor souper med konsert. Den 25 anträdde kabinettssekreteraren friherre Manderström, åtföljd af legationssekreteraren frih. Carl De Geer (äldre broder till sedermera justitieststatsministern), en ny resa till Haag — denna gång för "Heirathscontractets" uppgörande. Samma dag gafs en större festmiddag i Göteborg, i anledning af förlofningen, och sjöngos då riktigt vackra verser, sådane som dessa:

Snart uppå Svithiods strand
med vårens vindar landar en Brud från fjerran land
och uti svenska häfdens famn,
så hoppas vi, skall stråla välsignadt hennes namn.
Blif lycklig, Oscars son!
Vet, hjertats stilla lycka är mer än bragdens dån,
när detta ren förklingat har
då står den förra evigt i fridsällt minne qvar.

Den 8 April hette det återigen att kronprinsen "erhållit H. M. Konungens nådiga tillstånd att företaga en resa till Nederländerna", och att han just den dagen anträdt henne, åtföljd af kammarherren v. Knorring, adjutanten löjtnanten Edman och lifmedicus dr Robert Lundberg (densamme, som sedermera, till åtskilnad från en annan lifmedicus af samma tillnamn, eller genom ett lapsus linguæ, i en hastig vändning blef kallad Luncent Windberg). Han reste icke fort, ankom den 14 till Helsingborg och öfver Sundet till Helsingör, den 15 till Köpenhamn, den 17 på aftonen till Travemünde, den 22 till Haag, der han fick till logis hôtel Bellevue och genast erhöll besök af den blifvande Svärfadren. Men festligheterna vid denna sejour i Haag må saklöst kunna till största delen förbigås. Mången trodde att hela resan egentligen var en

etikettsfordran af det på annor rika huset Oranien, att bröllopet borde stå i Haag, hvilket å andra sidan icke skulle kunnat beviljas utan missbelåtenhet hos svenska folket. Den 30 April på eftermiddagen försiggick emellertid uti Haag, med mycken pomp, hvad man inför svenska allmänheten kallade en "högtidlig förlofningsakt", men som väl egentligen hade bordt kallas civilbröllopet, eftersom akten egde rum inför borgmästaren och en af stadens Wethouders (magistratsperson, som har högsta uppsigten öfver statens civilakter), och Prins Fredrik sjelf förrättade ringvexling, med ett "vackert och rörande tal". Efter ceremonien gafs en diner, som gerna kunnat kallas bröllopsmåltid. I Haarlem, som de nyförlofvade besökte, erhöllo tvenne nya sorter Hyacinther namn, den ena af "kronprinsen utaf Sverige och Norge", den andra utaf "prinsessan Louise". Kronprinsens födelsedag firades i Haag genom serenader, som gåfvos prinsen af sångsällskapet Helicon, vid fackelsken midt i natten, och af sällskapet Cecilia på morgonen vid dagsljus, hvarvid äfven sjöngs på svenska: "Carl Johan vår Kung". Konungen gaf dejeuner dansant på lustslottet Huis te Bosch. Konungen af Belgien tillskref kronprinsen (i Haag) ett egenhändigt lyckönskningsbref, i anledning af förlofningen. Den 7 lemnade kronprinsen Haag, och inträffade den 14 i Stockholm. Den 16 afskickades derifrån till Haag kronprinsens adjutant, löjtnanten Dardel, som kurir, med Konungens ratification å äktenskapskontraktet, och ratificationerna utvexlades i Haag den 27. Allt var kärlek i tjusande glans.

Den 28 Maj hade Kronprinsens nya bosättning hunnit så långt, att han för första gången kunde se sina Höga Föräldrar med deras uppvaktning till middag vid sitt eget bord. Den 2 Juni afkunnades i Slottskapellet, på vanligt svenskt sätt, "ett kristligt äkta förbund emellan H. K. H. Sveriges och Norges Kronprins, den högberne Furste och Herre Carl Ludvig Eugène och H. K. H. högborna Prinsessan Wilhelmina Fredrika Alexandra Anna Lovisa af Nederländerna"; till firande hvaraf Konung Oscar lät utdela gåfvor och förplägning åt fattighusen i hufvudstaden. Dagen förut hade den blifvande

kronprinsessans uppvaktning blifvit utnämnd: till hofmästarinna statsfrun grefvinnan Elisabeth Piper, född Baker, och till hoffröknar fröknarna grefvinnan Ottiliana Sparre och friherrinnan Ulrika Sprengtporten. Den 8 Juni afreste Bruden med sin familj ifrån Haag, åt Travemünde, der hon väntades af svenska ångkorvetterna Gefle och Thor, korvetterna Jarramas och Najaden samt ångfartyget Nordstjernan, alla under contreamiralen friherre Gyllengranats befäl; hvilken eskader vid ankomsten till Stockholms redd skulle föreses med korvetten Lagerbjelke samt norska korvetterna Nordstjernen, Ellida och Örnen. I Stockholm var nu allt i ordning till att emottaga den väntade. Lördagen den 15 Juni var den utsatta dagen. Med tillhjelp af optiska telegrafen — elektrisk fanns i vårt land då ännu icke — fick den kringdrifvande, väntande hufvudstadsbefolkningen veta att kl. 3 på morgonen hade från Landsort tre ångfartyg varit synliga långt ute till sjös; att kl. 4,50 minuter på morgonen ångkorvetten Gefle och två andra ångfartyg passerat Landsort, att kl. 6,25 allt stod väl ombord på ångkorvetten Gefle, att kl. 7,40 minuter på morgonen passerade den Kongl. eskadern Elfsnabben, och kl. 9,40 minuter Dalarön. Sommarvädret, bröllopstankarne, nyfikenheten och icke minst den svenska nationens urgamla, hjertliga tillgifvenhet och trohet för det konungska elementet i staten, ökade timma för timma allmänhetens liflighet och alla hjertan klappade snabbare än vanligt. Straxt före kl. 11 reste Brudgummen med föräldrar och syskon på ångfartyget Gylfe ut att möta den annalkande Bruden. Alla fartyg flaggande, alla menniskor högtidsklädda, alla göromål åsidosatta. Ytterst på Biskopsudden å Djurgården var byggd och dekorerad en landstigningsbrygga. Bergen midt emot å södra landet stodo beklädda, såsom med en brokig matta, virkad af den samlade folkmängdens hufvudbonader. Djurgårdsträdenna likaså. Kl. 4 kom Gylfe tillbaka, och landsatte vid Blockhustrallen de svenska Kongliga personerna, hvilka genast afreste till Rosendahl, men straxt efter kl. fem ankommo till Biskopsudden; och en qvart derefter förkunnade första kanonskottet att Brudens

fartyg hunnit upp midtföre Blockhusudden och de första hurraropen från örlogsfartygens råmanmande besättningar trängde fram till Biskopsudden, der förf. då befann sig. Half sex fällde Gefle ankaret, ute i sjön, midtföre udden. En kunglig slup lemnade Gefle, med *Hesse*, som alla hade gått ut till att se. Holländska folksången spelades, Brudgummen och hans familj mötte på nedersta trappstegen Bruden och hennes, under döfvande jubelrop från alla andras munnar. De kongliga bestego sina vagnar, Bruden bredvid enkedrottningen Desideria, medan Brudgummen, strålande yster, till häst höll sig vid hennes sida, under färden öfver Djurgården, förbi Manilla, Djurgårdsbrunn, Ladugårdsgärdet, Drottning Christinas väg o. s. v. till Haga, dit den lysande cortègen anlände klockan half 8 på aftonen. Vid Haga hade en ofantlig folkmassa samlat sig, och så snart de Kungliga uppkommit i rummen, trädde Konungen ut med sin svärdotter på balkongen, under folkmängdens jubelskall, hvilket fördubblades när brudgummen strax derpå ställde sig vid hennes sida. Inne i rummen kringdelades i detta ögonblick verser af Beskow:

Med svärdet och med gyllne pilars knippa
Oraniens lejon upprätt står som förr.
Det blickar vänligt emot Nordens klippa:
då öppna fjellarne sin marmordörr
och jublande mottaga Skandiens stränder
vid åskors dån och blixtars återsken,
den skönsta skatt, Batavers land oss sänder:
framtidens blomma, folkets ögonsten . . .
Ifrån i dag Du Nordens dotter kallas,
och Skandiens tro kring dig sin sköldborg slår,
Du fästad är vid Den, hvars hopp är allas,
den hjelteyngling, som är Din, är vår."

Onsdagen den 19 Juni skedde den nya kronprinsessans högtidliga intåg från Haga till hufvudstaden och förmälningen. Vädret var denna dag utmärkt vackert och sommarvarmt. Vid tågets inträde genom Norrtull välkomnades Bruden af stadens öfverståthållare, magistrat och femtio äldste, dem hon på svenska språket svarade: "Mine Herrar! Jag tackar Eder för uttryc-

ken af Edra välvilliga tänkesätt, och ber Eder vara försäkrade om min ständiga ynnest och benägenhet". Allt var sommarskönt, hjertligt och godt.

Den blommande Brudkronan påsattes af Brudgummens moder, vigseln förrättades i Storkyrkan af erkebiskopen dr af Wingård, assisterad framför altaret af biskoparne Hedrén och Fahlcrantz, öfverhofpredikanten Nordenson, pastor primarius Petterson och tio hofpredikanter. Erkebiskopens text för bröllopstalet var orden i Davids 100-de psalm: "Fröjdens Herranom all verlden, tjener Herran med fröjd, kommen för hans ansigte med glädje, förnimmen att Herren är Gud. Han hafver gjort oss och icke vi sjelfva, till sitt folk; gån in i hans portar med tackande, uti hans gårdar med lofvande; tacker Honom, lofver Hans namn, ty Herren är god, och Hans nåd varar evinnerliga och Hans sanning ifrån slägte till slägte". Gamle excellensen frih. Carl De Geer fungerade såsom riksmarskalk, excellenserna grefve Carl Löwenhjelm och friherre Ihre såsom Drottningens och Enkedrottningens öfverstehofmarskalkar. Både Brud och Brudgum uttalade med tydlig stämma de svenska löftesorden. Bruden var klädd i silfverbrocad, Brudgummen som "kronprins-husar". Processionen tog den långa vägen, öfver Lejonbacken, Skeppsbron, Slottsbacken, Stortorget till Storkyrkan. Till minne af dagen bestämde Konung Oscar en fond, hvars årliga ränta af 750 rdr rmt hvarje år den 19 Juni utdelas såsom brudgåfva åt fem obemedlade, af dygd och goda seder utmärkta, flickor inom hufvudstaden, hvilka å detta datum vigas inför altaret i Storkyrkan, och hvilka nu för tiden derjemte vid samma tillfälle erhålla hvar sin helbibel. Så förvaras hos befolkningen minnet af dagen. Ehuru bröllopskalaset icke tidigt slöts, såg man Kronprinsen ute till häst vid lägret på Ladugårdsgärdet redan före kl. 6 den följande morgonen. De öfriga festligheterna kunna här förtigas. Den 21 och 22 Juni gåfvos galaspektakler, bestående af koncert, med Jenny Lind, och Nationaldivertissement. Detta sistnämnda utgjordes egentligen af en uppstuvning af någonting från 1848, hvilken föga behagade den förste författaren.

Midsommardagen utdelade Konungen på Ladugårdsgärdet nya fanor till Svea Lifgarde, Andra Lifgardet, Smålands Grenadierbataljon och Södermanlands regemente. Den 26 Juni instiftades ett nytt hederstecken inom Svärdsorden, kalladt "Svärdstecknet", hvars innehafvare skulle benämnas icke riddare, utan *Svärdsmän* (alla af underofficersgrad), och samma dag instiftades äfven ett hederstecken för manskapet vid arméen och flottan, kalladt "*Svärdsmedaljen*". Bland svärdsmännen skulle vid uppnådd pensionsålder sextio och bland svärdsmedaljörerna tvåhundrade undfå "svärdspensioner", de förra å 45, de sednare å 15 rdr rmt årligen.

Den 6 Juli lemnade Brudens fader, moder och syster Stockholm, och afreste på ryska skepp till Petersburg. London Illustrated News och den franska "l'Illustration" gåfvo fina taflor öfver landstigningen vid Biskopsudden och bröllopsprocessionen. I texten till den sistnämnda sade l'Illustration till sina franska läsare: "Haf icke för brådtom att säga: det är ju ingenting vidare än en utländsk prins, den presumtive arftagaren af svenska kronan, som förmäler sig med prinsessan af Nederländerna. När en prins gifter sig, som är af god, kraftig och populär härkomst, så är det en thron, som vinner styrka, och en dynasti, som fortplantar sig till en nations lycka. Enthusiasmen, som yttrar sig, är sjelfva profvet: orchestrarne som spela, klockorna som klinga, kanonerna som dundra, fanorna och flaggorna som vaja, höra till ståten och ostentationen; men välsignelserna från folkhopen, men den folkröst som uttalar sig — den missförstås ej, ingenting går upp emot och ingenting ersätter den". Lyckliga tidehvarf, då man icke blott ännu kunde hoppas så, utan äfven vågade skrifva så, tillochmed i Paris, två år efter republikens införande!

"Alla goda ting äro tre" — civilkontrakt i Haag, kyrkovigsel i Stockholm och annandagsbröllop i Christiania: till Norge således! Än var lifvet en lycka, en dans.

Den 20 Juli afreste Konungen, Drottningen, Kronprinsen, Kronprinsessan, Hertigarne af Upland och Dalarne samt Prinsessan Eugenie till åtskilliga inrikes orter och konungariket

Norge; men först till Tullgarn. Derifrån foro de på ångfartyget Stockholm den 22 Juli till Mem, och vidare på Götha kanal, öfverallt vid stationerna emottagna af befolkningens och autoriteternas hyllande uppmärksamhet. Till Trollhättan hade hr Schwan skickat ned den vidtbekanta kokmamsellen Gustava Björklund, att tillreda den festfrukost, hans "nya Trollhättebolagsdirektion" fick erbjuda de resande. De hade ock den 24 besökt Kinnekulle. Det hela var en Eriksgata och bröllopsresa, en famille, i det herrligaste väder och den angenämaste sinnesstämning. *Hon* fick se idel nytt, och *Han* var den, som fick visa henne det, och detta nya var de vackraste punkter i hennes nya hemland. Den 26 kommo de till Göteborg, der konungen bodde hos kommersrådet Dickson, drottningen och prinsessan hos landshöfdingen, de nygifta hos Carnegie, enkedrottningen hos Oterdahls, prins Gustaf hos Levgren och prins August hos E. F. Brusewitz. Staden gaf bal o. s. v. Den 29 vid middagstiden embarkerade alla norska ångfartyget Nordcap (utom Enkedrottningen, som for landvägen), och anlände till Christiania den 30; men Enkedrottningen hann dit den 4 Augusti. Den nygifta Kronprinsessans födelsedag, den 5, firades med bal i palaiet för 1,000 personer. Den 12 besökte Familjen theatern, hvars representation började med chör och prolog: "Hilsen til den Kongelige Familie ved Hendes Kongelige Hoihed Kronprindsessens Nærværelse første Gang i Christiania Theater", hvari skalden pastor Jensen bland annat sade:

Kong Oscar! mindes Du din egen Vaar?
den Gang, du bragte Norden Josephine
og Folket læste sine Fremtidskaar
i Dine Blik, i hendes glade mine.
Erindrer Du, hvor Folkejublens Drön
steg som en Hymne mód den reene Himmel
og heele denne brogedtette Vrimmel
eet Væsen blev i Jubel og i Bön?

Den 15 Aug. gaf staden Christiania, i anledning af förmälningen, stor bal å frimurarelogen, för 1,000 personer. A. Munch hade då författat en helsningssång till Kronprinsessan:

Vidt over Landet der farer et Ry
nu om den fremmede Frue ...
For alle Bygder kan eene vor By
hende skue.
Hil Dig da, Skud af Oraniens Rod
her i Kong Hakons Rige!
Trofast er endnu Normannens Blod
vel mod sin Konge, sin Pige,
her kan Du dvæle, vor Hjemgrund er god
uden Lige.

Arbetare och studenter uppvaktade med festprocessioner och fackeltåg; under soupern på Holgerslyst hos Riksståthållaren, den 18, ankom prins Oscar oförmodadt med eskadern. Josefinadagen firades med utfart till Hovedgaarden, i hvars närhet Konungen låtit anställa en fest för stadens garnison, som här förlustade både sig och den kongl. societeten. De nygiftas tillämnade resa till Skåne inställdes, i anledning af underrättelsen den 22 från Malmö, om cholerans utbrott derstädes. Den 13 Sept. återkom till Stockholm Enkedrottningen, den 16 Kongl. Familjens öfriga medlemmar, hvilka lemnat Christiania den 11, och tagit vägen öfver Kongsvinger, Carlstad, Örebro och Arboga, samt derifrån med ångfartyg öfver Mälaren.

Vi afsluta denna förmälningsberättelse med en kort erinran om de "Kronprinsessan Lovisas stamtaflor", som läto henne härstamma: på fädernet, i 27:de rätt nedstigande led från Sveriges Olof Skötkonung, i 26:te från Norges Olof den Helige och, på mödernet, i 9:de från Gustaf Wasa. Olof Skötkonungs dotter Astrid var gift med Olof den Helige och födde Ulfhild, som blef gift med Adolf af Sachsen. Sedan slingrade sig denna lifstråd genom Sachsen, Bayern, Braunschweig, Nassau-Dietz, Oranien, Hollands arfståthållare, konungen af Nederländerna; och hvad Gustaf Wasa angår, så blef hans dotter Elisabeth, gift med Christoffer af Mecklenburg, mor till Johan Albrecht af Mecklenburg-Güstrow och mormor till August af Braunschweig-Beverns hustru. Den sistnämnda födde en Ferdinand Albert, farfar till Prinsens af Preussen gemål Lovisa Amalia, som blef mor åt kung Fredrik II Wilhelm af Preussen.

Uti början af Februari 1851, då konung Oscar anträdde en resa till Norge, förordnades, — för första gången om förf. ej misstager sig, — kronprinsen Carl till ordförande i Sveriges regering. Riksdagen betedde sig emot honom och hans unga gemål ganska ovänligt, i alla dem rörande anslagsfrågor, särskildt i frågan om förmälningskostnaden och om nålpenningar åt den nya kronprinsessan. Borgare- och bondestånden återremitterade t. ex. i April statsutskottets tillstyrkan om 18,000 rdr i sistnämnda hänseende, och Aftonbladet gjorde sitt värsta, för att till denna återremiss foga så många nålstygn som möjligt, i följande ordalag den 30 April: "Utan att inlåta sig i något återgifvande af de anekdoter, som för ögonblicket cirkulera såsom det interessantaste samtalsämnet för dagen i de flesta sällskapskretsar, angående höga personers yttranden till ledamöter af bondeståndet, som varit befallda till Kongl. slottet, och om desses svar, anekdoter, hvilka otvifvelaktigt lära komma att gå öfver till efterverldens historia om nuvarande generation, kan man skönja att de omförmälte återremisserna åstadkommit en stor och obehaglig öfverraskning på köpet . . . Denna fråga har äfven sin politiska sida, som sannolikt till en hufvudsaklig del kommit i betraktande såsom *motiv för borgareståndets beslut.* Det lärer icke vara obekant att Konung Oscars uppstigande på thronen och flere verkligt populära och liberala åtgärder väckte lifliga förhoppningar att snart se allt det murkna och föråldrade i statsbyggnaden resa sin väg och att de inrättningar, som öfverlefvat sig sjelfva, skulle utbytas mot nya; att det likväl icke drójde länge förrän man såg dessa förhoppningar stranda på alla de punkter, der det kunde erfordras någon modification i det gamla, . . . samt att de sista åren visat tydliga symptomer af ett allt fullständigare återgående till det gamla systemet. Behandlingen af Representationsfrågan t. ex., som låg nationen så mycket om hjertat, har icke kunnat undgå att verka nedslående. Allt hvad hittills transpirerat angående *thronföljarens allmänna politiska riktning* och åsigter, har icke heller varit synnerligen egnadt att väcka känslor af lifliga förhoppningar på hans be-

nägenhet för samhällsinrättningarnes reformerande i önskad riktning . . . Månne icke de män, som representera de närande klasserna, hafva något skäl att, när fråga om tillökning i anslag uppstår, taga i betraktande i hvad mån systemet och utsigterna för framtiden från höjden stå i öfverensstämmelse med nationens önskningar.“ — Så långt fnasket och kältringeriet. Månne denna Aftonbladsartikel var alldeles glömd i December 1865?

Ungefär alldeles samtidigt började äktenskapets frukter att knyta sig; och den 8 Juli — på dagen 5 år efter utfärdandet af Christian VIII:s öppna bref, och likaledes på dagen 8 år före Oscar I:s död och Carl XV:s thronbestigning — anbefalldes samteliga domkapitlen i svenska riket att låta vid allmänna gudstjensterna upplåsa en särskild “bön, under H. K. H. Kronprinsessans med lifsfrukt välsignade tillstånd“. Den 8 Oktober anmodades, enligt fordna tiders bruk, excellenserna grefvarne Carl De Geer och G. A. Sparre, friherre Stjernell och norske herr Due, äfvensom grefvinnorna Brahe, Skjöldebrand, de Geer, Piper, Gyldenstolpe, Stierneld, Sparre, samt norska fru Due, att vid kallelse tillstädeskomma för att öfvervara den väntade förlossningen och underteckna det protokoll, som vid tillfället skulle föras af statsministern för utrikesärendena h. exc. herr friherre Stierneld. Det var en ruskig höstdag, med blåst och regn, den 31 Oktober 1851; ömsom störtande, piskande, stänkande eller duggande bragte de fallande dropparne hufvudstadens rännilar än att svalla, än att forsa, porla eller sila; men våt och obehaglig var aftonen — öfver all höfva i alla dessa fall, isynnerhet för fotgängare. Det var just den dagen, då Konungen behagade i nåder förklara att, enär riddare af Serafimerorden alltifrån denna ordens stiftelse varit tillerkänd rang näst efter riksråden, och genom 1840 års förändring af 34 § R.-F. blifvit stadgadt att statsministrarne innehafva rikets högsta värdighet och “statsråden den närmaste derintill“, statsråden och serafimerriddarne, *till följd deraf* böra anses till värdigheten lika och *således* ega att sinsemellan taga plats efter data för deras utnämning —

hvilket icke hindrade att de måste redan samma dag utan all rang på aftonen löpa om hvarandra. Ty framemot kl. 6 på eftermiddagen fick man på slottet veta att stunden nalkades, utskickade kallelserna till dem, som borde der inställa sig och öppnade de yttre kongliga gemaken uti Kronprinsessans våning för en mängd skyndsamt anländande uppvaktande och afvaktande, af olika ställning och anledningar. Äfven tecknaren af dessa rader, hvilken skulle i ett extrablad till officiella tidningen förkunna den stora nyheten för allmänheten, inställde sig skyndsamt derstädes, efter erhållet budskap. Half tio på aftonen föddes på Stockholms slott den blifvande danska kronprinsessan, och så snart protokollet hunnit undertecknas, först af Majestäterna och sedan af de närvarande förnäma, som dertill blifvit kallade, kunde, redan före klockan tio, de väntade raketsignalerna uppgå och salutskotten lossas. Lifligt ihågkom förf. detta ögonblick nära 18 år derefter, den 28 Juli 1869, då han, sittande på trappan af Nationalmuseum, afbidade den nya raketsignal, som gafs för denna samma prinsessa, i det ögonblick hon i slottets kapell vexlade ringar med Danmarks kronprins, till ett tecken att hon icke mer skulle tillhöra Sverige. Så snart protokollet 1851 blifvit undertecknadt, bar drottningen sjelf det späda barnet ut i kronprinsessans yttre rum, i den högsta glädje, för att visa det för dem, som der voro till stor mängd församlade. Den lyckliga farmodrens strålande anlete smittade alla andra till belåtenhet, men nog var det omisskänneligt, att glädjen skulle hafva stått ännu mera högt i tak, om den nyfödda varit en thronarfving. Strax efter half ellofva begåfvo sig Majestäterna med alla de andra närvarande, genom slottets hela långa vestra och halfva södra hvalfgångar, upp till Slottskapellet, som emellertid hunnit blifva någorlunda upplyst, för att afhöra den tacksägelse, som hölls af öfverhofpredikanten dr Nordensson och, under förnyad artillerisalut, sjunga psalmen "Nu tacker Gud all folk". Från kapellet begaf sig Konungen till att kort före midnatten hålla statsråd och tillkännagaf der, att prinsessan skulle erhålla namnen Lovisa Josephina Eugenia, hvarefter adjutanten hos

Kronprinsen, gardeslöjtnanten grefve Sven Lagerberg, såsom kurir afskickades till den höga barnaföderskans föräldrar i Haag. För min del gick jag till Posttidningens tryckeri, för att låta efterskicka konstförvandterna, och tillbringade derstädes natten med att redigera det extrablad, som påföljande morgonen utgafs. Stormen tjöt och regnet sqvalade. En poet, som några dagar derefter allmängjorde en versifierad allocution till barnfadren, lät dervid höra äfven följande toner:

Bistra tider, ädle Furste, komma, laglöst sjelfsvåld dagens lösen är.
Den, som vill för yrans störtflod bomma, blir ett mål för lastarens begär.
Men en man med ädel, redlig vilja och med mod och kraft uti sin barm,
hvilken vet att sans från yra skilja, han står upprätt midt i stridens larm.
Så ock Du; ty Du, hur jublet skallar, bygger ej på hopens hyllningsrop.
Häfden lärt Dig: den i dag hon kallar gudars like, skall den samma hop
tanklös, ryckt utaf passionens yra, re'n i morgon dra i stoftet ner,
och åt nya gudar svärja dyra eder, dem hon icke vördar mer.

Den 8 November — farfadrens moders födelsedag — döptes den lilla, af biskopen i Linköping, dr Hedrén, uti samma Slottskapell, der hon nära 18 år senare också stod brud. Faddrar voro fadrens farmoder och föräldrar, modrens föräldrar, farmodrens broder af Leuchtenberg och fadrens syskon prins Gustaf och prinsessan Eugenia. Rikshärolden, som derefter ropade i Slottskapellet "lefve Lovisa Josefina Eugenia, Sveriges, Norges, Göthes och Wendes borna Prinsessa", var den gången kammarherren Réenstjerna. Efter återkomsten från kyrkan lades den nya christinnan i paradvagga, till åskådning af alla närvarande, som önskade se henne; under det att Kronprinsessans hofdröken Eva Leijonhufvud och en af Kronprinsens kammarherrar derinvid vaktade och "uppvaktade". Sedan gaf Konungen middag för sjuhundrade personer, och i festivitetssalen "hvita hafvet", der både Konun-

gens egen och riksmarskalkstaffeln befunnos, uppfördes i stället för vanlig taffelmusik en fullstämmig konsert, dels komponerad, dels utförd af bland andra: Foroni, mll Normani, Nagel, Walin, Della Santa, mll Berwald, Strandberg, Günther, Arnold, Kördel, hvilka alla sedermera blefvo kungligt beskänkta. Fredrika Wennberg skref samma dag till den lilla "sessan", eller, såsom fadrén en tid bortåt plägade kalla henne, "lilla nåden":

Välkommen, menlös Tärna! en huldrik Moders bild,
Du Nordens klara stjerna, Du lysa skall så mild ...
Din farfars mor kan lära Dig lyda hjertats bud,
Din farmor qvinlig ära, Din mor att lofva Gud,
med trogen kärlek smycka en älskad makes stig
och skapa huslig lycka — det kan hon lära Dig.

Den 1 December gafs ett qvasi-gala-spektakel å K. theatern, hvarvid först uppfördes Cimarosas komiska opera "Det hemliga giftermålet" och sedan ett nytt nationaldivertissement: "En folkfest i Dalarne 1851". Såsom ung dalkulla sjöng deri mll Berwald om "hur skön, hur glädjefull verlden ler mot en prinsessa! Leka med små lam af gull, gå med stjernor kring sin hjessa, sofva på en rosenbädd, uti purpur klädd". Dagen derpå, under det Louis Napoleon utförde sin stora statskupp i Paris, sjöng i Stockholm signaturen *S:* "Bernadottes och Oraniens ätt! frejdad af stora odödliga minnen och af välgerningens heliga rätt! Omkring Dig med oförfärade sinnen uppvexa härar af jernfasta män, färdiga, om det gäller igen, att, på Din vink, efter urgammal vana, bjuda Dig, omkring segervand fana sina förenade armar af jern, med sina hjertans sköldmur till värn!" Kronprinsessans kyrktagning, dagen derpå, firades i Slottskapellet med Te Deum ... —

Klar och varm brände Juli-solen Birgers stad den 28 Juli 1869 då i samma Slottskapell orgeln åter och för sista gången brusade för samma prinsessa, nu Kronprinsens af Danmark brud. Både vestra och södra hvalfven voro nu spärrade med flerfaldiga barrièrer. Denna gången hade förf. ingen rättighet att, såsom för aderton år sedan, passera sådane hinder, ännu mindre att träda in uti detta Slottskapell: gick alltså ut på

gatorna och torgen. De voro fulla af främlingar från landet, landsortsstäderna, utlandet; alla folkklasser blandade om hvarandra, alla platser fullt besatta, hufvud vid hufvud. Skeppsbron, Slottsbacken, Storkyrkobrinken, Lejonbacken, Norrbro, Strömparterren, Gustaf Adolfs torg, Kungsträdgården, Blasiiholmen, Skeppsholmsbron och Skeppsholmen liknade en brokig matta eller en blomsterparterr, hvari hvarenda maska eller blomkalk utgjordes af ett parasol, en hatt eller mössa. Man väntade äfven nu, med mindre oro, mindre fröjd än den Oktobernatten 1851, men med så mycket större antal deltagande hjertan — den raket, som skulle bebåda att nu vore ögonblicket kommet för dessa 50,000 på gatan att slå med ett och samma slag, som de femhundrade i kapellet. Alla slottsportar voro spärrade för folket, alla gator spärrade af folket, hvilket betedde sig utmärkt väl. Man väntade tåligt, synade hvarandras toiletter; Stockholmsboerne mönstrade främlingarnes ansigten; les gamins de Stockholm sålde "förmälningsmedaljer" i messing och tenn för 25 öre stycket; flockar af från topp till tå hvitklädda ryska matroser eller marinsoldater intogo fredligt och glänsande stora fläckar af blomstermattan, med effekten af en stor hvit kamelia eller en Victoria Regia bland småblomster; uti Rydbergska hotelets gårdstält svärmade herrar och damer som flugor omkring fåten; hos Lagergren nere på Strömparterren fanns icke någon sittplats oupptagen och, bokstafligen att tala, knappast ens en plats att stå. Rykten och sägner susade på sqvallrets vingar med elektrisk snabbhet: "A är död, nej B är det — men det får ej talas om i dag — brud och brudgum beträdde på vägen till kapellet icke samtidigt rikssalen — emedan bruden blef i processionen opasslig — herr Lagergren ernar hissa Dannebrog så snart raketen flyger upp — danske kungen har skänkt tiotusen till Stockholms barmhertighetsinrättningar" — o. s. v. Förf. satte sig, som sagdt, på trappan till Nationalmuseum, för att se på raketen; några minuter efter kl. 5 flög denne mot höjden, till tecken att Sverige hade skänkt bort för alltid sin lilla Sessa. Knappt aderton år var hon svensk. Nu var hon blifven dansk.

Och hvad skall hon sedan blifva? Arma förstinnor, arma barn! och arma mödrar, som få dem för att — mista dem! Hvem kan undra, om bruden under vandringen till kapellet verkligen blifvit så upprörd, att hon behöft några minuter för att åter hemta sig, såsom folket hviskade på gatorna? Raketen flög upp och Lagergrens Dannebrog flög upp och några få kanonmynningar blefvo stortaliga. Men de på strömmen förtöjda fartygen, både lustjakter och krigsbåtar, höllo sina kanoner tysta som murar — för etikettens skull. Snart gjöt sig en präktig ström nedföre Lejonbacken. Öfver Norrbro framträngde till fots åt Gustaf Adolfs torg, kommande från slottsrummen, ordenssalarne och rikssalen, än uniformerade herrar och plumagerade damer som tittat, än soldateskens rotar som vaktat eller musikanterna som blåst. Uppe i slottet hölls stor cour, för lyckönskningarne; kanhända voro de, som utan bugningar och ord stego direkte upp till blåa himlens hvalf, ej mindre innerliga. De afbrötos tvärt af tornväktarnes larmsignaler. Eld hade kommit lös på Norr. Genom folkmassan på Norrbro bröt sig fram en vildare ström, sprutmanskapets. Så kom de nyförmälldes lysande cortège, som tog vägen åt Drottninggatan för att begifva sig till Haga, och brudparets föräldrar och slägt, som foro Regeringsgatan fram till samma mål. Och sist återkom från den hastigt släckta vådelden den ofvannämnda sprutcortègen, med den onödiga och otillständiga ovårdsamhet och vildsinnthet att, i trängseln på Gustaf Adolfs torg, flera personer kullkastades. Men folktron anser vådeld på en bröllopsdag i alla fall som lyckligt omen... Snart lemnade oss den *danska* Kronprinsessan Lovisa.

Att i detta kapitel redogöra för den *svenska* kronprinsessan Lovisas öden såsom drottning, vore att gå utvecklingen i förväg. Men en händelse som störtar sig öfver oss i denna stund (1871), framkallar oemotståndligt ännu äfven här några ord. Hon var nu längesedan Drottning. Hon hade fått en upphöjd praktisk uppfostran och bildning, ett ännu upphöjdare och starkare hjerta. Hennes språkkunnighet var ovanlig och hennes brefskrifning liknade den mest begåfvade mans. Dotter

af en bland de rikaste familjer i vår verldsdel, strålade hon dock sjelf. utan att tänka derpå, ännu rikare genom sin egen trohets och tålamods gedigna guld, sin tysta välgörenhets omsorgsfullt utvalda smycken. Hängifven och trofast hastade hon den sistförflutna vintern till sitt första hemland, för att vaka vid sin moders dödsbädd och upphemta hennes sista suck; hängifven och trofast skyndade hon i sista veckan på gamla året, genom is och snö, till sitt andra hem, att vårda der rastlöst sin farligt och långvarigt insjuknande make, tills hon sjelf nedlades på sjukbädden. Man hade sjungit till henne, vid afskedet från föräldrarne, kort efter hennes bröllop (1850):

Torka afskedståren nu från kinden,
hör, hur gladt den sjunger, friska vinden!
skymtar Du ej Sveas gröna strand,
klipporna, de väldiga, som stupa
ned i sunden, hör du ej de djupa
välkomsttoner dallra öfver vågen
från ditt nya, trogna svenska land?

Ett och tjugu år njöt hon af denna friska svenska vind, så ofta hon kunde och med oinskränkt förtroende, både sommar och vinter, och då hon nu från konungens uppvärmda sjukrum stundom begaf sig till sina egna, svalare gemak, älskade hon att der vid öppet fenster ännu mera svalka sig. Och så bar denna friska nordiska vind henne sannolikt kallelsen från det tredje, det rätta hemlandet. Den 30 Mars öfvergick hon till detta, döende så som hon lefvat, lugn och ädel, tålig, trofast och hängifven. Och nu hvilar hon för alltid på Riddarholmens strand, helt nära

klipporna, de väldiga, som stupa
ned i sunden; och mångtusens djupa
afskedssuckar dallra öfver vågen
från det gamla, trogna svenska land;

men i stället för de rika, gnistrande diamanter, hon i vintras förde med sig till konungapalatset från sin bortgångna moders holländska hem, följde henne nu i den svenska kungagrafven en mycket rikare skatt af diamanter — de oskrymtade, ännu mera glänsande än tysta tårarne af de hulpnes tacksamhet och

tusende ädla nordiska hjertans saknad. *Så* kan understundom äfven en kung få värdigt och kungligt hugna sig af stora skarors äkta *med-lidande*,

när *så* på Svithiods strand
ha vårens vindar bäddat hans Brud från fjerran land
och uti svenska häfdens famn
skall stråla *så* välsignadt, som detta, *hennes* namn.

XI.

Svenska Radikaler.

Hämndedåd, mordbrand och skogskommunism. — Rättegångar till ytterlighet. — Sista schavottstraffet. — Tidningskommunismen i Sverige. — Ofantlig skogsåverkan med uppror på Öland. — Truppsändning på krigsfot, stenkastning och gevärseld. — Trefaldig skogsåverkan kring Pite elf, med våld och truppsändning. — Centralhospitalets i Upsala brand. — Tryckfrihets-utvexter. — Stockholms Arbetareförenings stiftelse. — Dess fester och talare. — Borg et Pärson. — Åtalet emot Borg. — Arbetareföreningens tidningar. — Sjöberg, Götrek, Löwstädt. — Norrbacka petition emot handtverksmästarne för näringsfriheten. — Folkets Röst. — Demokraten. — Proletären. — Arbetarevåld på Gustafsberg. — Brefvexling med norske agitatorn Marcus Thrane. — Kamrer Sandvalls cirkulär till folkskolelärarne. — Landshöfdingen Bergenstråhles kungörelse och erkebiskopens embetsbref. — Sandvallska katastrofen — Gåsmarscherna i hufvudstaden. — Salmonibref. — Uggla deducerar revolutioners rättmätighet. — Arbetareföreningens adress till Thore Petré. — Petition om husagans afskaffande. — Försvar för Voltaire, i arbetareföreningen. — Knytnäfvarnes intelligens. — Barrikadkunskapen. — Landsortens arbetare. — Borgs et Pärsons polisförhör i Thranes sak. — Borg och Götrek afflytta från hufvudstaden.

Den **våldets och näfrättens praktik**, som år 1848 utrikes sattes i system, dröjde icke att äfven i vårt land finna tillbedjare. Vi skola nämna några prof. af olika slag. Torparesonen Zachrisson i Fiskarehemmet på Flisby prestgårdsegor och hans fader, den vildsinte Zachris Svenson, gingo i Januari

1849 omkring i bygden med en lista, på hvilken borde anteckna sig de, som ville vara med om mord och plundring på tio eller tolf ställen inom församlingen; början skulle, enligt munteligt tillägg, göras i prestgården, ty prosten Cnattingius hade låtit åtala Zachris för skogsåverkan och uppsagt honom ifrån torpet, och dertill vore ingen annan skuld än adjunkten Willén, som vid prostens hemkomst ifrån riksdagen underrättat honom om skogstillgreppet. Den 24 i samma månad lossades genom fenstret skarpladdadt skott på Willén, som satt vid sin lampa innanföre rullgardinen, men träffades icke af skottet, hvaremot han af en straxt derpå genom fenstret inslungad 4½ alnar lång "oxkäfting", fick ett svårt slag mellan tinningen och högra örat, hvaraf han kastades till golfvet.

Den 26 Februari rapporterade landshöfdingen i Stora Kopparbergs län att det nybyggda, men ännu icke inredda, folkskolehuset i Floda socken förstörts genom mordbrand, efter förmodan anlagd af "sockneboer, som hatade den nya stadgan om folkskoleundervisningen".

Den 9 Mars, vid refererandet af en ransakning angående ett dråp på Lidingön, insmög sig i Aftonbladet följande strof, med afseende å en person, som ansågs hafva föröfvat olofligt skogshygge: "ett möjligen begånget fel emot den occupationsrätt, hvarpå proprietärerne åberopa sig, då de neka den fattige att uppsamla de vedpinnar, som vinden planterat i Guds fria natur och som stormen sedan skakat ner ur skogens kronor".

Mot källarmästaren Löfvenmark förde häradshöfdingen de Berg det året på komministerns i Clara reqvisition åtal för försummelse af skriftermål; kyrkoherden i Adolf Fredrik infann sig den 12 Mars verkeligen vid kämnersrättens fjerde afdelning för att af Söndagsbladets utgifvare Sjöberg emottaga ådömd afbön; allmogen i Marks, Kinds, Bollebygds, Ås och Redevägs härader skickade till konungen tacksägelsedeputation för det skydd, den nya tulltaxan gifvit denna allmoges vigtiga slöjdnäringar; jury frikände Lindmans "Dagligt Allehanda" vid åtalet för ett i bladet tryckt poëm om "Preussens konung", innefattande ärekränkande och smädliga tillmälen, och i hvil-

ken rättegång den anklagade, faktorn Rosenberg, hade till biträde d:r S. A. Hedlund; högsta domstolen fällde landshöfdingen grefve Horn, för den bekanta undsättningsmedel-affären (Mina Samtida II: 163) till tre månaders suspension från tjenst och lön, i stället för kammarrättens utslag om "en månads lön", och det i nästan samma ögonblick, då Svea Hofrätts advokatfiskalsembete, i det af Dalman instämda mål emot samme grefve för hans enskilta yttrande å riddarhuset (Mina Samtida III: 20), yrkade årans och landshöfdinge-embetets förlust, två års fängelse, offentlig afbön samt öfver 1,000 rdr rmts böter, eller i dessas ställe tre års fängelse och 24 dagars vatten och bröd (Svea hofrätt ansåg dock sedan honom icke kunna åt saken fällas); och kämnersrätten ådömde Marsoroligheternas tillställare högst 28 à 12 dygns fängelse vid vatten och bröd. Den 15 Februari på förmiddagen verkställdes på handelsbetjenten D., förvunnen till sedelförfalskning, utanföre Riksbanken schavottstraff — förmodligen sista gången, detta straff tillämpades.

Den till ersättning för Ekebladska "Fäderneslandet", som upphört, i Oktober 1849 uti Stockholm utgifna "Folkets Röst" sade att för den oro, som gripit "folkens ande", vore rätta målet "samhällets sedliga pånyttfödelse icke blott i lärorna utan äfven i den medborgerliga sammanlefnaden i staten, d. ä. med andra ord Socialismen;" och publicisten sade sig arbeta för de arbetande klasserna. Men i November häfde sig V. Boldts "Nya korrespondent i Landskrona", ändå högre eller djupare, till följande dithyramb: "ej vansinniga despoters trotts har förintat våra revolutioner: det var bourgeoisien, som gjorde dem onyttiga. Bourgeoisien, förpestade penningmenniskors trångbröstade krämarsjälar, kämpa nu förstörelsens kamp emellan förnuft och vansinne. Detta hände också dessa fega skurkar, när den europeiska revolutionens första blixt ljungade, de kände att det var fråga om att nu ändtligen frånrycka dem det rof, som de århundraden igenom förövat (sic!) mot det menskliga samhället. Vore ej detta fallet, skulle denna bourgeoisie ha förenat sig med kärnan af folket mot "männen med

Guds nåde", och hvar skulle man då funnit en furstlig individ, som genom thronen hånade förnuftet och vanärade den fria jorden?... Med detta medvetande (att "folket bör vända sina vapen emot bourgeoisiens penningpåsar") är allt vunnet, och vi glädja oss öfver denna folkets likgiltighet mot den politiska reaktionen, om ock vansinnets ögonblickliga seger öfver det sunda förnuftet skulle uppröra oss. Den är det säkraste tecknet, att nästa revolution ej blindt skall vända sig emot det yttre, skenbara tyranniet, utan angripa och tillintetgöra den djupare och enda sanna grunden till olikheten menniskorna emellan: den olika fördelningen af förmögenheten. Allt hvad som finns, tillhör alla; har den enskilde tillegnat sig en del af detta goda för sig allena, så är detta ett rof från samhället: det är tjufveri. Således måste dessa tillhörigheter förvaltas af alla, af totaliteten af menniskor. Då först kan man tala om frihet och jemnlikhet". Sverige hade således äfven *sina* politiska fanatici, fullklappade.

Örebro Tidning öppnade sitt första nummer på nya året (1850) med några betraktelser öfver året 1849, hvari han karakteriserade året såsom en i alla riktningar genomförd reaktion emot 1848. Borås tidning citerade från Södra Elfsborgs läns reformsällskaps sammanträde (26 Oktober) det yttrandet att "efter den erfarenhet, som vunnits på sednare tiden och de tilldragelser, som tid efter annan yppat sig i fråga om yttranderätt samt befordringar för embets- och tjenstemän; och då numera militären i allmänhet synes vara till endast för furstarne, och ej för nationen och fosterlandet, så uppstode betänkligheter vid att lemna förtroende-embetsmän och militärer representationsrätt". Westmanlands Läns-tidning påstod att den republikanska statsformen, "all högre civilisations enda syfte och mål", måste hädanefter blifva den liberala pressens lösen och lofvade att dertill af alla krafter bidraga. Tidning för Fahlu Län och Stad sade: "Påstå icke att tidningsskrifveriet väckt missnöjet och oron i Europa: det är regeringarne sjelfva, som gjort det. Pressen har endast ordnat denna oro till system och skall göra det bättre en annan gång, trotts alla hin-

der. Tro icke på Metternichs profetia, att Enväldet snart skall göra sig till en stadigvarande herre i Europa. Folkrörelserna gingo upp i rök denna gång; i sin blindhet mördar och plundrar man de öfvervunne, icke besinnande att utur så många millioners hat skall slutligen utbilda sig en pestluft, hvari de alla skola förgås. En namnkunnig grufkarl yttrade om sista raset i Fahlu grufva: nästa gång blir det värre".

Den 26 Februari 1850 inrapporterade jägmästaren å Böda kronopark på Öland att *skogsåverkan*, till och med på 100 alnars afstånd från ett underjägareboställe, under vintern förövats till den oerhörda grad, att han aldrig sett något dylikt under 12 års tjenstgöring, och att värdet af det nu borthuggna måste uppskattas till 6,000 à 7,000 rdr; åverkarne hade anlagt körvägar i alla riktningar och barhuggit stycken af flera tunnelands vidd. Underjägaren Adlerbjelke förklarade sig ur stånd att bevaka fjerde blocket, emedan skaror af 18 à 20 med eldgevär väpnade rusiga personer hotade att mörda honom, om han på något sätt sökte hindra dem. Den 11 Mars begaf sig på befallning kronofogden Eneman, åtföljd af Stenius, en kronolänsman, 3 underjägare, 8 skallfogdar, 6 kronofjerdingsmän, 15 byordningsmän och 1 dräng, tillsammans 36 personer, alla beridna, åstad för undersöknings anställande, men mottogs af skaror utaf bönder, 70 till 80 man, som helsade dem med stenkastning och gevärseld, så att de måste, sedan en del af hästarne utaf bönderna qvarhållits, flykta till fots från by till by, förföljda af bondhoparne. Då kronofogden ville uppläsa konungens befallningshafvandes ordres att förrätta denna undersökning, öfverröstades han af tumultanternas rop: "Hvad vill ni här? det duger inte! åt h—te med er!" Straxt derpå började stenkastning, deraf drängen Carl Persson träffades och illa sårades på bröst och ansigte; flera hugg måttades åt kronofogden och jägmästaren. Kongl. Maj:t anbefallte militärstyrka, häktningar och åtal. 60 man af Uppvidinge och ungefär lika många af lifkompaniet utaf Calmar regemente, med kapiten (Segerström), två subalterner och nödigt underbefäl, hvarje man med 25 skarpa skott, skickades marche-forcée till Öland. Den

trottsiga befolkningen fortfor då ännu att otygladt husera med skogen, och jägmästaren Stenius, hvars boställe låg derinom, hotades till lifvet och med mordbrand, om han vågade sig ur huset. Soldaterna ankommo den 4 April öfver isen till Stora Rör på Öland. Ransakning om det förra våldet var utsatt att företagas samma dag vid Ölands Norra Mots häradsrätt, men hvarken de anmälde brottslige eller vittnena tillstädeskommo; och häradsrätten beslöt att de skulle den 8 med tjenliga medel inställas för rätten, som då ville sammanträda inom Böda socken. Sedan trupperna kommit till Melby och Torp, arresterade kronofogden åtskilliga bland tumultanterna, hvilka togos under militärbevakning, och militären inrättade sig på krigsfot med poster och patruller i alla riktningar. De åtalade visade inför rätta ett anständigt beteende. Underjägaren f. d. underlöjtnanten Adlerbjelke beträddes vid ransakningen med att hafva upphetsat folket, uppmanat det att sätta våld emot våld och lemnat en af dem en pistol, för att dermed "göra slut på den förnämste"; som A. var adelsman, blef han icke genast häktad, men ålades att till nästa ransakning vid hemtningspåföljd sig inställa, och fanns några dagar derefter uppe på en vind. död, med söndersplittradt hufvud och en pistol i handen. Den 6 och 7 Maj fortsattes ransakningen med de anklagade, hvilkas antal då utgjorde 33, utaf hvilka 9 häktade och 5 förrymda; 46 vittnen voro då afhörda. Genom utslag den 6 Juni dömdes 9 af de anklagade till fästningsarbete (från och med 2 hela till ett halft år), 5 till betydligt bötesansvar. Det intill samma dag i beslag tagna virket utgjorde 1,162 stockar. 3,113 plankor, 337 bräder, 969 ytor, 126 tillsågade timmerträd, 9 ½ famnar ved och 216 ½ lass d:o; och den del af virket, till hvilket ingen egare anmälte sig, såldes på auktion för nära 2,800 rdr rmt. Den 15 Juni afmarscherade trupperna ifrån ön.

Redan år 1850 rapporterade konungens befallningshafvande i Piteå, att ett betydligt parti å kronans skogar vid Pite elf åverkadt timmer blifvit upptäckt och tillvaratagat; nemligen först 15,000 sågtimmer, dem kronobetjeningen upptecknat och

märkt, ett ungefär lika stort antal af 7, 10, 12 och 14 alnars längd vid Nedra och Öfra i Pite-elfven utfallande Tvärårne tillvarataget och hoplagdt inom dertill inrättade bommar, och slutligen ännu en tredje betydlig mängd vid Pite elfs strand ofvan Öfre Tvärån. Som våldsverkarne derjemte röjt uppsåt att med förenadt våld sätta sig emot bevakningens tjensteåtgärder, reqvirerades 20 man med befäl och ammunition af närbeläget regemente, att till orten inställa sig för att i händelse af behof anlitas till ordningens upprätthållande.

En bland de rysligaste tilldragelser under året 1850, i Sverige, var centralhospitalets brand, vid Upsala, den 12 Oktober; midt på ljusa dagen uppkom eld i öfra våningen af storbyggnaden och grep omkring sig så, att tjugufyra ibland de derstädes vårdade 60 vansinnige i lågorna omkommo. Huru elden uppstått, vet man ej, men förmodar att någon dåre antändt sin sänghalm. I öfra våningen förvarades 20 dårar i celler och burar; när elden af sköterskan observerades, var han der redan så långt gången, att han icke kunde hejdas. Hennes man låg i själtåget, uti undra våningen, och hennes första åtgärd var att bära ut honom, som dock dog under transporten. Då hon och andra sedan skyndade upp, var elden så stark att dörrarne ej kunde låsas upp; och fenstrens galler hunno blott på ett eller två frånbrytas.

Under ett tryckfrihetsmål 1850, mot ett af de s. k. skandalbladen, uppgaf ansvarige utgifvaren, en boktryckerikonstförvandt, att han öfverenskommit med förläggaren att låta denne begagna tillståndsbrefvet emot fyra riksdaler i månaden. I kontraktet härom stod äfven att konstförvandten skulle vara bladets ansvarige utgifvare och "få 32 skillingar för hvar dag han komme att sitta häktad". Vid ett annat tryckfrihetsmål på samma tid inträffade att ansvarige utgifvaren af Aftonbladet (Löfvendahl) "icke kunde anträffas", så att målets behandling måste af denna orsak gång på gång uppskjutas.

Fjerde afdelningens af Stockholms rådstufvurätt företag att i ett tryckfrihetsmål tillåta vittnesförhör deröfver att en person vore "illa känd", väckte denna sommar starkt uppse-

ende och föranledde åberopandet af högsta domstolens utlåtande förr i verlden, huruvida öfverdirektören Grewesmöhlen måtte anses berättigad att förete bevisning till bestyrkande af tillvitelser, dem han gjort friherre Boye, hvarpå resolverats, att "en persons moraliska egenskaper eller brister icke utgöra föremål för bevisning; hvaraf följer att omdömen, som uti tryckt skrift derom influtit, icke kunna, så vida de ej stödja sig på någon derjemte angifven lagstridig gerning, blifva ämnen för annan undersökning, än huruvida och i hvad mån samma omdömen röra den omförmälde personens heder, ära, goda namn och rykte, eller eljest befinnas skymfelige och förklenlige". Hofrätten hade sagt att "det ovilkorligen vore hvarje medborgares rätt att till heder och ära samt godt namn och rykte i det allmänna njuta fred och beskydd intill dess han i laga ordning blefve bunden till eller förklarad skäligen misstänkt för brott, hvarigenom sådan rätt förverkades; samt att parterna i förevarande mål icke gittat mot hvarandra visa någondera af dem hafva medborgerlig heder och anseende förlorat, hvarom annorledes beskaffad bevisning, än den som af gifven laga dom erhölles, ej kunde tillåtas".

Den 17 Februari 1850 stiftades i hufvudstaden en *Arbetareförening*, för att till vinnande af en förbättring i arbetareklassens "samhälliga (?)" ställning och vilkor, med alla lagliga medel söka förskaffa äfven denna klass *rätt till delaktighet i lagstiftningen*. Verksamheten skulle bestå uti undervisande föredrag samt diskussion. Förberedande sammankomster hade hållits uti den lokal, der tidningen "Reform" redigerades. Den 24 Februari, årsdagen af franska republikens utropande, höll denna förening sexa å värdshuset "Claes på hörnet" å Kungsholmen för 370 personer, med skålar: af en gesäll hos snickaren Dumrath *för den två-åriga franska republiken*, af Reforms redaktör Pärson (sedermera kallad Nordin) för föreningens framgång, af gesällen Löfstädt (som i Paris sjelf åhört Cabets föreläsningar) för arbetarnes upplysning och gemensamhet, af Reforms redaktör Borg (sedermera tidningsutgifvare i Helsingborg) för qvinnan i Norden. Den 3 Mars, vid samman-

omst af 200 personer, valdes en styrelse af 11 ledamöter med
suppleanter, de flesta af olika yrken; och beslöts att utom
redrag och diskussion skulle äfven arrangeras undervisning
äldre och yngre arbetare i historia, geografi, naturkunskap,
råk, skrifva, räkna och teckna. Den 10 Mars föreslog ut-
fvaren af "Folkets Röst" Franz Sjöberg att föreningen skulle
afva sin egen tidning, och beslöts att dertill antaga "Reform",
m äfven skulle kalla sig "Tidning för Arbetareföreningen".
en 17 höll föreningen allmän sammankomst af 200 personer,
varvid föreslogs en adress till arbetarne i landsorterna, och
ärson afhandlade skilnaden emellan allmänna val och klass-
l, hvaröfver alla uppmanades att diskutera, men ingen an-
älde sig. Den 24 bifölls förslaget om nyssnämnda adress,
jakades frågan, huruvida arbetare hafva behof af politiska
ttigheter, och diskuterades länge öfver de ändamålsenligaste
edlen till utbredande af föreningens verksamhet. Adressen
bjöd till stiftandet af arbetareföreningar i orterna, och för-
krade att ingen tänkt uppå att för arbetarnes sträfvanden
vända annat än lagliga medel. Påskdagen upplästes en lef-
dsteckning öfver Barbès och hans politiska verksamhet; men
dra talare förmanade till fosterlandskärlek, gudsfruktan, ar-
tsamhet, aktning för lagarne och enighet. Arbetareföreniu-
ns tidning uppmanade den 3 April "hela den frisinnade
ndsortspressen att hellre vänta, för att erhålla en mot tidens
rdringar svarande representationsförändring, än antaga ett för-
ag (det kungliga), som skulle hämma utvecklingen till frihet
h sjelfständighet i många år"; frågade hvad nytta gör en
rvaltning landet, hvilken kostar 11 millioner årligen, då man
ke ens får veta landets tillstånd; föreslog att lemna hela vår
lisinrättning i händerna på en jury; uppmanade arbetareklas-
n att taga kännedom om den bok, om "republikansk filosofi",
m Harro Harring håller på att utgifva; varnade en handt-
rksmästare, som hotat, bland de många som vägrat sina
betare att ingå i föreningen; och ansåg "för närvarande"
ra lämpligast att hvar och en beskattas efter sin behållna
komst. Den 7 April hyllades vid föreningens sammankomst

handelsfriheten, förordad af Franz Sjöberg. Denna hans åsigt ådrog honom en opinionsyttring från arbetarne i Norrköping, som i en skrift förklarade att de ville ingalunda gå ifrån sina klädesväfstolar för att få arbeta i jorden, — "såsom han tillstyrkt — hvilket skulle störta många tusen menniskor i det största elände". Den 14 föreslogs aktieteckning för att åt föreningen bygga ett hus. Den 21 April besöktes sammanträdet af endast 40 personer (i stället för vanligen 100), hvaraf knappt $^1/_3$ ur den egentliga arbetsklassen.

Den 12 Maj hölls uti f. d. Kirsteinska huset en fest, bevistad af 300 personer, äfven fruntimmer, och sedan ordföranden, destillatorn Michaelson, öppnat sammankomsten, höllos föredrag af Götrek, Borg, Carlson och Pärson. Borg påstods dervid hafva fällt yttranden, brottsliga enligt 1 kap. Missg.-Balken, underkastades först polisförhör och sedan en lång process. Polisförhören tycktes förutsätta en straffbarbet för talet enligt 1 kap. Missg.-Balken, med yttranden, sådana som dessa: att bland dem, som utgåfvo sig för den af Gud utlofvade Messias och bedrogo sin samtid, ingen lyckats så väl som Jesus Christus; att enligt Bibelns läror Gud står bestämdt uti fiendtligt förhållande till menniskan; att förnuftet är högre än allt annat, så att om en lärosats icke gillas eller fattas af förnuftet, bör den förkastas, den må vara framställd "af Gud eller Satan"; att förnuftet förklarar menniskan vara Gud och sin egen frälsare, att icke något lif finnes efter det jordiska, att Jesus icke var Gud och menniska på en gång, att syndafallet icke egt rum, sådant det i Bibeln beskrifves o. s. v. Borg förklarade dels att han icke yttrat sig så, som uppgifvits, dels icke framlagt sina åsigter, utan skildrat hvad under tidernas lopp andra sagt; dock erkände han sitt tal sådant, som det stått refereradt uti n:r 25 af tidningen Reform. Sedan åtskilliga vittnen, hvaribland en guldsmedsgesäll, en medicinæ doktor, en skräddarmästare, en f. d. studerande utlåtit sig på ett sätt, som gjorde anklagelsen i vissa punkter sanningsenlig, och bokhandlaren Götrek yttrat sig tro att en orthodox skulle funnit sig särdeles förargad öfver talets innehåll, så yrkade stads-

fiskalen De Berg att Borg måtte genast häktas; men Öfverståthållare-embetet uppskjöt frågan till annan dag. Sedermera hördes notarien Franz Sjöberg (utgifvare af svenska bladet Folkets Röst), notarierna Göthlin och Lundin, studerande Pärson och Beckman, simläraren Giörcke, destillatorn Michaelson, garfvaren Berger, målaremästaren Nord, (skattskrifven såsom sådan uti Göteborg, der han ock varit hufvudredaktör af tidningen "Bildningsvännen", men nu medlem af föreningens styrelse. Stadsfiskalens slutpåstående innehöll, att sedan vittnena inför rådhusrätten mildrat sina inför poliskammaren förut afgifne berättelser, så kunde han icke yrka på Borg mer än 100 daler silfvermynts böter, offentlig afbön i församlingen och för sabbathsbrott böter 10 daler. (År 1852 afsade Svea Hofrätt, att Borg icke kunde till något ansvar fällas.)

Redan 29 Maj upphörde den af Borg redigerade "Arbetareföreningens tidning (Reform)" att finnas till, emedan "tidningen blifvit misshaglig för flera . . . emedan socialismen icke utsläckes äfven om den för ögonblicket blefve beröfvad sina målsmän . . . emedan en af medarbetarne i tidningen fått en fördelaktig plats, der han kan verka i samma riktning och den andre (Pärson-Nordin?) längesedan bestämt sig för en längre resa på Europas kontinent". Hvarje prenumerant återfick det återstående af prenumerationsmedlen. Den 2 Juni ändrades stadgarne i föreningen derhän att hela, i stället för blott halfva, styrelsen skulle afgå hvar tredje månad; och nu valdes ny, hvaribland Götrek, Sehlstedt, Löfstädt. Den 9 Juni samlades föreningen på Norrbacka (130 à 140 personer), hvarest beslöts en motpetition emot den af några handtverksmästare till K. M:t ingifna petitionen emot näringsfriheten. Den 4 Augusti företog sällskapet på ångbåt en utfärd till Gripsholm, för att roa sig, hvarvid Borg höll ett "religiöst "föredrag och de öfriga dansade sedan de besett slottet, först på en äng och sedan på fartygets däck. Der begyntes slutligen ett fyrverkeri, men den, som skötte det, blef i handen och ansigtet så skadad af en sönderspräng d romersk lysare, att han måste föras till lasarettet — han hette Krook och hade (enligt Aftonbladet) förut

"trottsat elden i de tappre ungrarnes leder under deras stora frihetsstrid". En hop tidningar skänktes nu af redaktionerna åt föreningen, t. ex. Folkets Röst, Nerikes Allehanda och genom Marcus Thranes välvilja norska Arbeiderforeningernes Blad. Tidningen Demokraten tycktes i Oktober uppträda å föreningens vägnar; sedan föreningen, vid sin fest den 13 Oktober druckit en skål "för de londonske porterbryggarnes ädelmod emot general Haynau" (den de icke helt och hållet dödat), så gaf Demokraten den 19 en artikel, med öfverskrift "Proletären", hvari han lät denne säga: "Jag tror att historiens alla progressiva krafter samlats inom mitt och mina likars bröst, och att det är af vårt, hela verlden omfattande förbund, som Saga väntar framtidens händelser och vårt slägtes kommande bedrifter". Den 20 hölls i föreningen föredrag bland annat om skjutöfningar. Samma dag på aftonen inträffade vid Gustafsbergs porslinsbruk å Wermdön ett arbetaretumult, der 2 à 300 arbetare kastat af portarne till fabrikens plank, och sedan skockade sig kring disponenten Gentele och misshandlade honom, emedan han uppspikat en skrift af innehåll att af deras arbetslöner skulle afdragas 10 procent, tills de angifvit dem som under förflutna natten afkastat portarne. Gentele undkom med länsmannens tillhjelp, våldet, utan annan skada än ett blodvite och några blånader. Den 27 Oktober behandlades i föreningen frågan om judarnes frigörelse och om allmän religionsfrihet. Den 3 November upplästes bref ifrån Thrane i Norge, att han varit stadd på resa till Stockholm, men i Carlstad blifvit nekad pass, och derföre måst återvända. Uti detta bref yttrade Thrane: "Under min resa genom Wermland försökte jag naturligtvis att få reda på sinnesstämningen och att inlåta mig i samtal med åtskilligt folk. Derigenom kom jag till den erfarenhet, att i Wermland ej finnes någon politisk anda. Allmogen var till och med rädd för att tala med mig, när jag begynte slå in på det politiska. Det bör vara af största vigt att Stockholms förening uppoffrar så mycket som möjligt, för att bekosta män till att *resa omkring i landtdistrikterna, för att väcka andan hos folket.* I stället för frihets-

anda, broderlighetsanda, märkte jag en annan anda, nemligen en förnyelse af nationalhatet emot norrmännen. Öfverallt sade allmogen sins emellan: "Norrbaggarne vilja göra uppror mot Sverige och förjaga kungen, men vi skall ta mej tusan tukta dem". Det var med verklig bedröfvelse, jag märkte ett sådant tänkesätt bland den svenska allmogen, allrahelst *nu*, då vi här i våra föreningar söka att ingjuta kärlek till brödrafolket och göra allmänt begripligt att det norska och svenska folket böra stå och falla med hvarandra som bröder. Men jag förstår väl, hvarifrån dessa satans tankar komma, *naturligtvis från adel och presterskap*. Dessa äro nemligen rädda för, att svenska folket skall få ett sannt begrepp om de norska rörelserna, och derföre skola naturligtvis våra sträfvanden beljugas. Vidare är den svenska adeln rädd för att här i Norge verkligen skall utbryta ett uppror, och det är derföre godt att den svenska allmogen är uppretad emot oss; det blir då så mycket lättare att underkufva oss. Ni, alla medlemmar af Stockholms Arbetareförening och emissarier från er förening! jag pålägger er i frihetens, likhetens och broderlighetens namn att göra allt möjligt för att tillbakadrifva dessa falska meningar bland svenska allmogen. Förklaren för dem hvad de norska rörelserna betyda, och att nordens folk nu mera än någonsin böra betrakta hvarandra som bröder. Låt dem veta allt, att vi vid vårt centralmöte enstämmigt *beslutade att bekosta män in i Sverige, för att der stifta föreningar*, och att endast brist på penningar hindrat oss derifrån". Så långt Thrane.

Nu började föreningen, eller hennes ledare, eller någon annan väl tycka att man fått nog. Med Franz Sjöberg hade föreningen samtidigt råkat i strid, för det han i hennes tycke betett sig stormodigt, ordat om att han stiftat henne o. s. v., och beslöts att utfärda en offentlig protest emot honom, samt att uppmana honom att, i fall han ville ha närmare förklaring, på bestämd tid infinna sig i församlingen. I denna protest, eller adress, afsade sig föreningen "all öfverensstämmelse med sådane personer eller tidningar, som tro sig kunna verka för arbetsklassens väl medelst försök att härstädes utan urskiljning

upprepa och efterhärma vissa satser och åsigter, som utpuffats såsom socialistiska grundsatser, men ingalunda kunna medverka till en sann social utveckling, samt ett diskussionssätt, som redan spelt ut sin rôle inför det sunda omdömet bland frihetens och demokratiens verkliga vänner i andra länder". I sammankomsten den 10 November hölls föredrag "om Folket", hvari visades att det är på folket sjelf, ej på dess Regering, som folkets ställning ankommer, och att det sålunda är orättvist att lägga regeringen till last allt, hvad som befinnes odugligt i lagar, inrättningar och allmänna företag. Föreningen hade nu råkat i andra händer än förut.

Men det var icke blott genom arbetareföreningar, radikalismen agiterade det svenska folket; en hr *J. Sandvall*, redaktör af Göteborgs Handelstidning och ordförande i Göteborgs Arbetareförening, grep saken an äfven hos folkskolelärarne, genom ett cirkulär till dem alla af den 14 Februari 1851. Han sade ändamålet vara att göra Handelstidningen (hvaraf ett ex. medföljde cirkuläret) att börja med åtminstone till utseendet känd på landsbygden, äfven i de mest aflägsna delar af landet. "Den plats, Tit. såsom folkskolelärare i samhället innehar, sätter Tit. i daglig beröring med de bästa och klokaste af bondeståndet, och då det egentligen är för detta ståndsäfvensom i allmänhet för *arbetsklassens politiska och sociala frihet*, som Handelstidningen efter bästa öfvertygelse strider, vågar jag hoppas att Tit. icke skall tillbakavisa min vänliga anhållan, att ... göra tidningen känd. De åsigter jag, såsom med folkets behof förtrogen, i tidningen förfäktar, kunna väl synas de konservativa samhällsklasserna alltför radikala och sålunda af dem motarbetas, men detta har icke hindrat att tidningen erhållit det betydliga prenumerantantal att den i närvarande stund, näst Aftonbladet, är den mest lästa dagliga tidning i Sverige ... För tidningens vidare spridande har jag beslutat vända mig till Sveriges respektive folkskolelärare, hvilka, jag är derom öfvertygad, lika med mig brinna af längtan att gagna det egentliga svenska folket eller den arbetande delen deraf, och hvilka troligen lika med mig till större delen äro

bondsöner samt således möjligen i någon mån böjde att äfven ur denna sednare synpunkt underlätta mina bemödanden. Hvad som skall göras för att höja folket, måste ske genom en kraftfull och broderlig *samverkan af personer ur folket.* De priviligierade klasserna i vårt land skola aldrig vika för någon annan kraft än massornas upplysning och de liberales närmare anslutning till samt understöd åt hvarandra... Mig synes att så pass många hedervärda församlingsboer kunde slå sig tillsammans och hålla tidningen, att åtminstone *ett* exemplar inom hvarje församling funnes. Då hade jag vunnit min afsigt att få tidningen någorlunda *allmänt läst af bondeståndet* öfver hela riket... Vare sig att tit. lyckas eller icke att skaffa Handelstidningen några prenumeranter, behagade tit. i alla händelser uppgifva mig sitt namn jemte tydlig adress, emedan det *nog torde hända att jag framdeles, i andra hänseenden, tar mig friheten att kommunicera* mig med en och annan af hrr folkskollärare"... Så långt Sandvall.

Generalpostdirektörsembetet befallde postinspektoren i Götheborg att anställa åtal emot Handelstidningens utgifvare i och för "fribrefsmissbruk, enär han med berörde tidning i korsomslag med posten försändt till alla folkskollärare i riket detta Sandvallska cirkulär". Götheborgs rådhusrätt fällde honom att böta 10 rdr rmt, för *ett* fribrefs missbruk, alltså *ett* ex. af cirkuläret. Handelstidningen deremot sade sig erna uttaga stämning på postmästaren i Ulricehamn, som hos generaldirektören anmält det Sandvallska förhållandet och dit insändt ett af cirkulären, adresseradt till folkskollärarен i Wånga. Handelstidningen anticiperade sålunda den åsigt, som ett decennium sednare tycktes vilja inrota sig, att man behöfver endast låta stämpla sitt tryckta papper, så vore man qvitt alla vidare bekymmer för postpenningar. Landshöfdingeembetet i Jönköping (som förmodligen närmare kännt Sandvall, hvilken i åratal förut der varit bosatt) utfärdade den 14 Mars allmän kungörelse till *varning emot Sandvalls tilltag*, påminde hurusom den "hederliga Wermlandsallmogen med förakt afvisat Thranes försök att der i landet vinna medhållare och anhän-

gare, hurusom Handelstidningen vore fiendtlig ej allenast emot landets regeringssätt, utan äfven mot det samhällstillstånd som är, hurusom folkskollärarne på det allmännas bekostnad vore bildade till det hedrande och ansvarsfulla kall, att i unga medborgares och likars själ nedlägga christendomens och den sanna bildningens frön; samt hoppades att dessa lärare icke skulle förnedra en så vacker bestämmelse genom att blifva skadliga tidningsskrifvares och folkledares handtlangare, förgifta samhällsfriden och draga ofärd öfver samtida och kommande slägten. Kungörelsen var undertecknad af landshöfdingen C. G. Bergenstråhle och contrasignerad af landssekreteraren C. O. Brorström.

Handelstidningen å sin sida påstod att till honom anlände "hundratals bref, hvari folkskollärare på det varmaste uttalat sig både för den liberala saken och tidningen". Posttidningen genmälte att cirkuläret äfven framkallat prof af en vida allmännare sjelfständighet och urskiljning hos rikets folkskollärare, än Sandvall synes väntat. Handelstidningen berättade vidare att cirkuläret prisats och vunnit bifall af 6 tidningar ("Demokraten", "Halmstadsbladet", "Jönköpingsbladet", "Skånska Telegrafen", "Skånska Korrespondenten" och "Landskronabladet") och kallade Bergenstråhles kungörelse ett "kolossalt tilltag".

Tidningen Demokraten följde snart Sandvalls exempel, så att dess n:r 11, för den 15 Mars, kringskickades till folkskollärarne.

Den 2 April utfärdade rikets erkebiskop, af Wingård, ett embetsbref till erkestiftets hrr kyrkoherdar, i anledning af dessa händelser: ... "Folkskollärarne, såsom ännu till större delen unga, föga erfarne män, behöfva af presterskapet anvisning, uppmuntran och ledning i deras vigtiga kall. Emedan detta kräfver hela deras omtanka, böra de varnas för sysselsättning med obehöriga, från deras egentliga afledande ämnen, synnerligast sådane, som, i stället att höfvas de stilla i landene, skulle väcka oro och förvillelse i deras egna sinnen och omkring dem. Andra länders händelser äro i denna del af-

skräckande, och försök till deras härmning äro nyligen med oförsynt djerfhet bland oss gjorda. Önskligt är att dessa bemötas med det förakt, de odeladt förtjena. Ju mera faderligt presterskapet bemöter de unga medhjelparne, som arbeta det i hand med barndomens undervisning, desto mera skola dessa sluta sig i förtroende till detsamma och efterfölja dess föresyn. Beredes dem genom boklån tillfälle till nyttig läsning, skall tidningens retsamhet gå förlorad. Är presthuset öppet för deras lediga stunder, och de der få göra sig välkomna med sin tonkonst och sitt omgänge, skola de aflägsnas från råhetens samqväm och vinna den sediga bildning, som icke kan förfalla till uppviglarens oväsen. På sådant sätt uppfyller presterskapet sin skyldighet, gagnar en skara unge män, som förtjena dess hyllest, och bereder genom dessas inflytelse på ungdomen välsignelse för åldrar, som komma."

Men snart kom lösningen af den Sandvallska gåtan. Hans cirkulär hade varit hans sista bedrift. Handelstidningen tillkännagaf den 7 April att Sandvall den 6 anträdt en utrikes resa, förundrade sig den 8 öfver de mångahanda skiftande rykten, till hvilka denna resa gifvit oväntad anledning, men erkände inom få dygn (den 15) att efter afresan beklagligtvis erhållits sådane upplysningar, att den qvarvarande red. måste desavouera hvad hon förut sagt till hans försvar. Den 12 afskickade konungens befallningshafvande i Jönköping efterföljande officiella rapport till Kongl. Civildepartementet: "Centraldirektionen i Smålands privatbank har hos K. Bfde denna dag anmält, hurusom det blifvit upptäckt och, så vidt på Centraldirektionens åtgärd berott, nu mera utredt att f. d. kamereraren vid nämnda Privatbank J. Sandvall, år 1843 förfalskat Privatbankens räkenskaper och, i följd deraf, lyckats att från då varande äldre Bankbolaget undanhålla och tillgripa 300 stycken creditsedlar hvardera å 50 rdr, eller tillsammans 15,000 rdr bko (22,500 rdr rmt); och som Götheborgs Handels- och Sjöfartstidning, af hvilken Sandvall varit redaktör, tillkännagifvit att Sandvall den 6 i denna månad lemnat Sverige, i afsigt att längre tid vistas utrikes, samt man tror sig ega

anledning förmoda att han med ångfartyg begifvit sig till Danmark eller Norge; så, och på reqvisition af Centraldirektionen, har K. Bfde hos K. norska regeringen samt svenska och norska beskickningen i Köpenhamn anhållit om åtgärders vidtagande för Sandvalls gripande och försändande till länsfängelset härstädes, för att undergå ransakning för sina brott. För samma ändamål är äfven handräckning etc. — — — —"

Man anså denna händelse, att samme Sandvall, hvilken nu efterlystes såsom förfalskare och tjuf, några få dagar förut stått i spetsen för "den största och mest spridda tidning i Sverige, näst Aftonbladet," och hans namn, i egenskap af utgifvare, dagligen såsom särskild rekommendation varit tryckt i tidningens spalter, utgöra ett nytt och sorgligt bevis, till hvilken grad den på folkopinionen dock så djupt inverkande tidningspressen i vårt land saknade alla garantier; — och detta bevis blef thyvärr icke det enda i denna riktning under berörda år, såsom läsaren i vår femte del kan inhemta utaf den Almqvistska sluthistorien. Sandvall blef aldrig gripen och straffad; men vid midsommarstiden omtalades bref och andra facta otvetydigt ådagalägga att han vistades i en af norra Italiens sjöstäder, resande med en dansk man och på dennes bekostnad.

Om Thranes, arbetareföreningarnes och Sandvalls agitation egentligen, eller företrädesvis, sysselsatte sig med omstörtningsidéernas theori, så voro likväl praktiska öfningar icke åsidosatta, såsom man tyckte sig finna af de samtida funderingarne på upprättandet af civila trupper, och specielt i andra tillställningar, exempelvis den disciplin, som inöfvades genom *gåsmarscherna i hufvudstaden.* I Upsala hade man på lek anställt sådana; i medlet af Februari 1851, under de klara månskensaftnarne, kom leken till Stockholm. Ett antal lärlingar, gesäller och andra unga personer, uppgående stundom till inemot 500 man, kommo den 12, 13 och 14 på benen, i en lång rad, en och en i sender, med exemplarisk sammanhållighet och sträng tystnad, blindt lydande den förste i raden, följande honom genom åtskilliga delar af staden, ända från Göthgatan

på Södermalm upp till Drottninggatan på Norrmalm. Naturligtvis vexte raden alltefter som den framskred och var slutligen tillräckligt lång att bilda en cirkel, inneslutande större delen af Gustaf Adolfs torg, der han tog sig en ringdans omkring Gustaf Adolfs staty, helt lusteligen. Men snart blef af lustigheten okynne och af leken oordning. Den 12 på aftonen bemärktes en lång rad af yngre välklädda personer vandra efter hvarandra helt sakta genom staden fram till Södermalmstorg, der den efter några hurrarop och annat okynne slutligen skingrades. Den 13 och 14 bildades ånyo dylika gåsmarscher, hvilka långsamt framskredo genom åtskilliga gator, tills de slutligen upphörde under skrik och hurrarop; några stenar blefvo äfven kastade, deraf en polisbetjent träffades och skadades. Den 15 på aftonen uppkom folksamling på Gustaf Adolfs torg, betydligare än vid föregående tillfällen. Till en början uppmanades de personer, som började bilda gåsmarsch, att derifrån afstå: somliga lydde, men de flesta visade ohörsamhet och uppstudsighet; oordningarne fortforo ett par timmar, uppenbarligen på trotts. Hvisslingar med och utan hurrarop följdes snart af temligen allvarsamma bemödanden att hindra gåsmarschens skingrande, och stora hopar af bättre klädda personer trängde sig intill de ställen, der polisbetjeningen var sysselsatt, för att hindra denna i sin verksamhet; åtskilliga bland polisen blefvo våldsamt behandlade, polismästarens uppmaning till folkhoparne att skingra sig åtlyddes icke, och slutligen infördes i högvakten vid Gustaf Adolfs torg några af de mest påtagliga orostiftarne, från hvilka också stenkastning utgått. Omsider vid midnatten lyckades det polisen att skingra hoparne. Äfven den 16 förnyades dessa uppträden, med oljud och hurrande, på Gustaf Adolfs torg, och de bullersammes bortförande hindrades delvis genom mängden af åskådare. På Hötorget, der en större polisstyrka var posterad, blefvo dock nitton personer tagne i förvar. Såväl bland folkhopen som bland polisbetjeningen erhöllo somliga smärre skråmor och åkommor; polisen hade endast battonger och begagnade dem med mycken hofsamhet. Öfverståthållareembetet

utfärdade den 16 en kungörelse emot dessa upptåden, åberopande straffbestämmelse från fästningsarbete på ända till ett år, ned till böter emellan 50 och 10 rdr. Den 17 antogo oordningarne en ännu beklagansvärdare karakter; folksamlingar uppstodo å Gustaf Adolfs torg, Malmtorgsgatan och Carl den Trettondes torg, med hurrarop, stenkastning, häktningar och kroppsskador. Ena aftonen företog sig en gåsmarsch att plundra en gammal gumma, som med ett litet bord med äpplen och pepparkakor satt på en trottoir; sedan män beröfvat henne varor för 7 à 8 rdr. blef hennes lilla butik kullsparkad och hon sjelf misshandlad: En yngre, aktningsvärd medborgare, som kom i vägen för en sådan gåsmarsch, uppmanades men vägrade att sluta sig till tåget, blef af de andra öfverfallen och misshandlad så, att ännu flera dagar derefter hans ena hand var obrukbar. Hvad som dock egentligen från början föranlät polisen att mellankomma, var väl den osed, gåsraden ganska snart började införa, att taga vägen uppföre lilla slottstrappan bakom högvakten in genom vestra hvalfvet, öfver inre borggården och ut genom Lejonbackshvalfvet. Man tyckte att om sådana tåg finge fritt taga sådana vägar och, *en gång inkomna, skulle behaga stanna i stället att gå ut igen*, så blefve de lätt mästare af fältet. Den 18 var allt lugnt, sedan battongerna qvällen förut gjort sin stora skyldighet. Förhör och bestraffningar följde. Journal des Débats, som i likhet med alla andra utländska blad kungjorde detta nya påfund för Europa, påstod att 1,200 personer blifvit häktade, men fann sjelf detta antal öfverdrifvet. Konungen var under dessa orosdagar i Christiania, der Thranes Umtriebe just icke ställt till roligare åt honom.

Det var på våren samma år, de s. k. *Salmonibrefven* började komma i svang uti vårt land, d. v. s. anonyma bref, adresserade till förmögnare personer, och hvari desse och deras anhörige hotades till lif, lem och egendom, såvida de ej, inom en viss dag, på utsatt ställe aflemnade en i brefvet bestämd summa. Icke mindre än tre sådana bref, i Linköpingstrakten, omtalades i medlet af Mars i Östgötha Korrespondenten; och

exemplet vann snart efterföljd äfven på andra ställen. På hösten (15 Okt.) försökte en författare, som skref sig C. G. Uggla, att deducera "revolutioners rättmätighet": "Erfarenheten intygar", sade han, "att alla de stora och vigtiga förbättringar, som bidragit att föra menskligheten framåt, icke i godo kunnat ernås; och förnuft, samhälle, fosterlandskärlek säga, att hellre än samhället må duka under, hellre må lagens bokstaf uppoffras" ... "Då man har att välja mellan fosterlandets välfärd och det s. k. lugnet och ordningen, så bör en man af heder icke ett ögonblick tveka". Man svarade honom med Journal des Débats ord, just i de samma dagarne (den 6 Okt.) "Vi känna de der herrarne; vi veta att ingenting generar dem mindre, än vördnaden för lagarne, förnuftet och logiken. Vi veta att detta partis enda lag, enda skäl, enda logik är att vädja till insurrektionen och det råa våldet. Men det är icke något skäl för ordningens vänner att afväpna sig inför anarkien eller vika för hotelser af män, som påstå att, om lagen ej borttages, skola de bana sig väg genom gevärsskott."

Den 21 Januari 1851, årsdagen af Ludvig XVI:s halshuggning, framlemnade Stockholms arbetareförening till riksdagsmannen Thore Petré en vänskapsadress (se kapitlet om "Thore Petré"); och på aftonen utdelades vid föreningens sammankomst tryckta exemplar af adress, till Rikets Ständer om husagans afskaffande, för att derå erhålla underskrifter, hvarvid frågans betydelse skildrades och de närvarande uppmanades att sprida och väcka intresse för adressen både ibland tjenande klassen och samhällets öfriga medlemmar; vidare upplästes ur Eugène Sue's "Folkets mysterier" en teckning af lifvet i Judeen, då Jesus der uppträdde, o. s. v.; den 2 Februari talades om nödvändigheten af qvinnans myndighet, om franska revolutionen 1789, föreläste ur Eugène Sue om slafvarnes behandling i romerska riket, och beslöts firandet af franska Februari-revolutionens årsdag, den 24; den 9 beskrefvos Cobdens, Lamartines, Girardins, V. Hugos och Elihu Burritts bemödanden att framkalla en evig fred, framställdes en karakteristik af Voltaire, hvilken kallades en förkättrad, af sin samtid hatad

och förbannad man, men som lefde endast för en idé, den han konseqvent i lif och död förfäktade, samt lästes en beskrifning om sedeförderfvet i romerska riket under kejsartiden. Den 22 yttrade tidningen "Rätt och sanning på fullt allvar" till föreningen, att hon "bör förnämligast räkna på den fysiska kraften och huru många knytnäfvar den kan uppställa... Ledamöterna böra mindre vinnlägga sig om konsten att hålla tal, än att föra vapen, barrikadera och dylikt. Kan föreningen bilda ett nationalgarde af jernbärare, spanmålsbärare, sjömän, arbetare af alla andra klasser, till tusen man, så blir föreningen respektabel"; och tidningen "Demokraten", som innehöll alldeles samma dag en sånglektion för föreningens sångare, förklarade att det nu förelagda vore "ett ypperligt stycke att marschera efter", med följande ord:

> Tågom fram, låt oss strida för vårt fädernesland
> emot maktens förtryck och dess hånande harm.
> Och mot Nordiska folket ännu frihet skall le,
> ty oss himmelen skall bistå och seger oss ge.
> Tågom fram för vårt land, att med mod uti barm
> ifrån fjellar till strand hindra träldomens band.
> Tågom fram, tågom fram för vårt fädernesland!

Just i dessa dagar voro ock Stockholmsbladen som mest öfverhopade med redogörelser för arbetareoroligheterna i Norge, och nu fick man äfven kännedom om det beryktade Sandvallska cirkuläret till folkskollärarne; men hvad som blef af föreningens tillernade revolutionsfest den 24 Februari, har alldeles undfallit berättaren. Den 3 Mars inträffade en arbetaresammangaddning vid hamnarbetet i Wadstena, i ändamål att tilltvinga sig högre aflöning; men detta försök ledde deremot till deras afskedande. Den 12 berättade "Tidning för Wenersborgs Stad och Län", att en adress ankommit till arbetarne der och vid Trollhättan, undertecknad "Ledamot af Arbetareföreningen i Stockholm", men redogjorde icke för innehållet. Vid Ljusnefors, ett nyanlagdt sågverk vid Ljusneelfvens utlopp i hafvet, samlades vid samma tid en hel hop sjelfegande bönder, för att tilltvinga sig inhiberandet af de försänkningar, sågverket lät anställa, nedgingo på isen, sönderhöggo bommar och

träkistor, bortförde sten och byggnadsvirke, knuffade och afvisade förvaltaren, och aflägsnade sig med hot att komma manstarkare åter, om det behöfdes — allt emedan de trodde sin förnämsta näringskälla, laxfisket, i fara att af verket tillstoppas. Mot slutet af Mars företogo bönder i Jerfsö socken vid Lottefors sågverk försök till lika förstöringsarbete, som det nyss ofvanbemälta vid Ljusnefors, emedan de trodde att vattenuppdämningen skulle skada deras lilla kyrka. Den förstnämnda näfrättshistorien från Ljusneböndernas sida ledde till upptäckt af en annan från herremännens, förut begången. Sedan länets höfding den 26 Mars anonymt upplyst i Posttidningen, hvad dennas red. bekom officiöst från civilministern, att "sågverksanläggningen redan 1848, efter föregången undersökning af häradsrätten, blifvit på det högsta tillstyrkt och förordad, såsom icke vållande mehn eller skada för någon, och för orten nyttig, hvarefter såväl K. befallningshafvande som kammarrätten densamma gillat och fastställt, och hvarom kollegii utslag vunnit laga kraft 15 Mars 1850" — så svarade den 4 April "Helsi, Tidning för Helsingland" oförmodadt genom efterföljande:

"*Belysning* af *Woxna bruksegares* beteenden, i och för den nu uppförda sågverksbyggnaden inom Söderala socken vid Ljusne-elfvens utlopp i hafvet". "Det fordras en penna utaf stål, eller rättare en oförskämdhet utan like, för att våga framkomma med en så grof osanning som den, hvilken läses i Posttidningen för den 26 Mars, angående rättighet för Woxna bruksegare till begagnande af det vid Ljusne-elfvens utlopp i hafvet af dem uppförda sågverk. Det är alldeles icke sannt, att bruksegarne fått tillstånd till anläggning af ofvanberörde sågverk. Det är icke ens kändt, att en ansökning om en sådan anläggning å detta ställe af dem blifvit gjord, än mindre, att häradsrätten eller konungens befallningshafvande eller kongl. kammarkollegium genom meddelade resolutioner dertill lemnat bifall. De tillståndsresolutioner, som fräckt och oförsynt af insändaren i Posttidningen åberopas, angå en helt annan förut tillämnad sågverksanläggning, vid så kallade Forsshufvud, belägen om-

kring 1 mil högre upp i elfven från dess mynning. Emot denna anläggning, enär laxfisket derigenom icke ansågs synnerligen deraf kunna lida, hafva fiske-egarne icke haft något att erinra, hvarföre häradsrätten tillstyrkt sågverksbyggnaden. och konungens befallningshafvande samt kongl. kammarkollegium hafva genom meddelade resolutioner dertill lemnat sitt tillstånd. Men af denna erhållna tillåtelse till sågverksanläggning vid Forsshufvud hafva Woxna bruksegare aldrig begagnat sig, utan de hafva i stället, såsom ofvan är nämndt, sjelfrådigt och utan ringaste tillstånd af någon auctoritet, uppfört det stora sågverket vid elfvens mynning. De hafva äfven vid detta ställe icke aktat helgden af eganderätten, derigenom att de mot lagens stadgande i 20 kap. 7 § Byggninga-balken gräft en ny skyrd eller kanal af en ansenlig längd och bredd, hvarigenom en del af elfvattnet blifvit ledt från sin naturliga strömfåra till ena sidan af elfstranden fram till det nybyggda sågverket. Icke nog härmed — de hafva nedlagt vid elfmynningen en större stenkista, och flere dylika äro i verket, för att begagnas till fäste för en tillämnad bom i och för bjelkars och sågtimmers qvarhållande vid stranden, genom hvilket allt det för en stor del af orten och förnämligast vid Söderala socken högst vigtiga laxfisket hotas med en fullkomlig undergång. Man har äfven i samma Posttidning med största förundran läst, att, sedan laxfiske-egarne till förekommande af fiskets totala förstörande sett sig nödsakade att medelst den i elfven sänkta stenkistans förstörande söka hålla elfmynningen ren och öppen, dessa fiske-egare skulle hafva på hög befallning blifvit af länsmannen i orten till domstolen instämde, för att för denna deras åtgärd ansvara. Men hvad kan en allmän åklagare hafva härföre med dem att skaffa? Våldet är ju begånget af bruksegarne genom sänkningen af stenkistan i elfmynningen. Fiske-egarne hafva deremot ingen annan åtgärd vidtagit, än att medelst stenkistans undanrödjande söka förtaga verkan af våldsgerningen. Det är således emot bruksegarne, som allmänna åklagaren har att vända sin talan, så att fiske-

egarnes rätt att få såsom förut hafva elfvens mynning öppen och fri icke må alldeles blifva förtrampad och tillintetgjord. Emellertid har det i Posttidningen införda officiella meddelandet af den ifrågakomna alldeles sanningslösa uppgiften, hvilken äfven förut i andra tidningsblad blifvit på många sätt varierad, fört bakom ljuset, ej allenast allmänheten, men äfven tvifvelsutan länets styresmän, ty eljest skulle väl ej blifvit utan afseende lemnad fiske-egarnes flera gånger hos konungens befallningshafvande gjorda ansökning om förbud mot den skedda olofliga flottningen i elfven, intilldess, såsom i Kongl. brefvet den 8 April 1811 föreskrifves, sättet och tiden för en sådan flottning hunnit blifva af vederbörande auktoritet bestämd. Vi provocera på det högtidligaste hrr bruksegare, att, om de förmå, vederlägga något enda ord af hvad vi här ofvan i enlighet med sanna förhållandet andragit. Vi skola innan kort framkomma med en fullständigare species facti af det, som i och för sågverksanläggningen nedvid elfmynningen blifvit begånget". — Särskildt har blifvit oss meddeladt, att ofvanbeskrifne vid Ljusne Elfs utlopp, som det säges, utan föregången Häradssyn och vederbörligt tillstånd, byggda sågverk, skall, medelst förblandning med det vid *Forsshufvud* tillåtna, men der ej uppförda sågverk, blifvit i dessa dagar skattlagdt; att en af förrättningsmännen vid skattläggningen skall vara det af bruksägarne under hela rättegången begagnade ombud; och slutligen, att ansökning skall vara gjord om brandförsäkring af sågverket, då ännu vid Häradsrätten pågår rättegång om bättre rätt till sjelfva jorden, hvarpå sågverket blifvit uppbygdt. Är allt detta sannt, då kan man med skäl säga att skammen stiger öfver torra landet". Så långt "Helsi".

Posttidningens utgifvare (d. v. s. förf. af dessa anteckningar) fann sig föranlåten att genast skicka detta n:r af Helsi till chefen för Civildepartementet, statsrådet J. F. Fåhræus, som skriftligen svarade den 9 April: "Det benäget meddelade numret af "Helsi" får jag med tacksägelse härhos återställa. Jag har i anledning deraf vändt mig till landshöfdin-

gen i länet, af hvilken den beriktigande artikeln i Posttidningen var skrifven, och som nu yttrar att, om ock ifrågavarande sågverksbyggnad icke blifvit anlagd på alldeles samma ställe som kammarkollegium i sitt utslag afsett, hvarom officiel rapport icke lärer till länsstyrelsen ingått, det dock är med förment stöd af detta utslag, som sågverket tillkommit. Landshöfdingen, som om några dagar återreser till länet och ämnar. så vidt möjligt, ställa saken till rätta, *önskar ingen vidare skriftvexling i tidningarne; och häruti instämmer jag,* helst sedan jag i går afton varit i tillfälle prevenera H. M:t om Helsiartikeln och hvad landshöfdingen i anledning deraf anfört". Utgifvaren af Posttidningen ställde sig naturligtvis denna begäran till efterrättelse; men förf. af "Mina Samtida" tror sig förpligtad att, till varning för eftervärlden, framställa tidsbilden. Kanske finner jag längre fram i anteckningarne, huru saken slutades.

Ofvannämnde Borg, en bland stiftarne af Stockholms Arbetareförening, blef i poliskammaren mot slutet af Juli hörd angående sin gemenskap med norske agitatorn Thrane, som då satt häktad i Christiania; och B. berättade den 31 Juli sjelf derom i Aftonbladet: Då i början af 1850 arbetareföreningen i Stockholm stiftades, hade B. på fleras anmodan skrifvit till Thrane för att genom honom få veta hvad de i Norge då redan befintliga föreningarne hade till föremål för sin verksamhet, fått af honom svar och vexlat sedan under loppet af $1^1/_2$ år med honom 5 à 6 bref. Vid T:s arrestering påträffades bland hans papper äfven Borgs bref, hvilket föranledde norska regeringen att genom svenska polisen efterhöra hvad B. rörande T. hade sig bekant. "För öfrigt har jag ingen anledning att vara missnöjd att dessa bref kommit till myndigheternas kännedom, då de, ehuru skrifna utan all förmodan att komma längre än till Thrane, innehålla ett ojäfvigt vittnesbörd om mina åsigter, det hvarje försök att på annan väg än upplysningens och öfvertygelsens, verka för samhällsförbättringar, är lika oklokt som brottsligt, samt att jag ingalunda, såsom

man från vissa håll sökt insinuera, tillhör dem, som anse någonting vunnet för menskligheten genom att göra sig till martyr för vissa omogna och orediga samhällsidéer, som för närvarande emellanåt synas vilja uppröra vår verldsdel". Borgs f. d. compagnon i Stockholm, studeranden Pärsson, som vid denna tid i Lund fortsatte sina studier, blef också föremål för undersökning, sedan regeringen i Christiania hos landshöfdingeembetet i Malmö begärt undersökning af hans papper. Så berättade Öresundsposten i Helsingborg, hvaraf Borg längre fram blef redaktör, och som under hans tid bland andra nyheter framkom med den reformen, att kalla handtverkarne der i staden professorer i st. f. professionister, en promotion, som, om vi rätt minnas, långt förutgick den, då våra mamseller promoverades till fröknar.

Hvad angår arbetareföreningen i Stockholm, så fortfor den visserligen att hålla sammankomster, men som det tycktes med en viss sourdine; och valen den 9 September till ny styrelse för nästa qvartal föllo, åtminstone till en del, på lugna personer. Dock uppläste hr Götrek (Mina Samtida II: 201) de stadgar, som under sommaren blifvit utarbetade för föreningens sjukhjelpskassa. "Demokraten" tillkännagaf i samma dagarne, att föreningen nu komme att mista tvenne af sina mest nitiska medlemmar, hrr Borg och Götrek, hvilka skulle afflytta från Stockholm. Några dagar derefter upphörde äfven nämnda tidning, "emedan afnämarnes antal under loppet af löpande qvartalet ansenligt minskats".

Utrymme nekar oss att förrän i en följande del redogöra för Thranes oroväckande folkagitation i Norge, äfvensom för Reformvännerna i Sverige, hvilkas arbete nu började göra allarm, samt hr Thore Petrés karakteristik. Det var Thrane, som satte alla yxor till roten och sjelf återgaf ordet "radikaler" med *rothuggare*. Vi hafva sett och skola få ytterligare se, att icke heller Sverige saknade sådane huggare, af allahanda slag. Yxan blef öfverdådigt satt till roten på mångahanda sätt, ehuru *vi hittills* blifvit skonade från de värsta följderna — parisiska

majdagar, sådane som de, hvilka en häpnande verld i dessa veckor bevittnat. Skall man månne låta en sådan "samtid" lända sig till helsosam varning för framtiden? Det är tyvärr mera att önska än att hoppas, så länge man behandlar alla förutgående symptomer såsom endast bagateller.

Slut på fjerde Delen.

På **Adolf Bonniers** förlag har utkommit och säljes i dess samt öfriga hufvudstadens och landsortens boklådor:

Svenska Författare.

Praktupplagor i stort oktavformat, vackert papper, med författarnes porträtter i stålgravyrer, biografiska inledningar m. m.

Häraf har hittills utkommit följande:

Anna Maria Lenngren, 1 band, häft. 5 rdr; inb. 7 rdr; med guldsn. 8 rdr.

Bengt Lidner, 1 band, häft. 5 rdr; inb. 7: 50; med guldsn. 9 rdr.

Carl August Nicander, 3 band, häft. 10 rdr; inb. 12 rdr; med guldsn. 15 rdr.

Per Henrik Ling, 6 del. i 4 band 20 rdr; inb. 25 rdr; med guldsn. 28 rdr.

Carl Michael Bellman, 5 band, häft. 24 rdr; inb. 35 rdr; med guldsn. 40 rdr.

Wilh. v. Braun, 5 del. i 4 band, häft. 22 rdr; inb. 28 rdr; med guldsn. 32 rdr.

D:o Supplement, häft. 6: 50; inb. 8: 50; med guldsn. 9: 50.

Johan Olof Wallin, 3 del., häft. 7: 50; inb. 9 rdr; med guldsn. 18 rdr.

Erik Johan Stagnelius, 2 band, 11 del., inb. 12 rdr; med guldsn. 16 rdr.

Samlade Skrifter

af **Carl Michael Bellman.**

Illustrerad Godtköpsupplaga.

4 band à 2 rdr; inb. à 3: 25; i guldsnitt 3: 75.

På **Adolf Bonniers** förlag har utkommit och säljes i dess samt öfriga hufvudstadens och landsortens boklådor:

Andersson, C. J., *Sjön Ngami.* Forskningar och upptäckter under fyra års vandringar i Sydvestra Afrika. Andra upplagan. Med 16 stålgravyrer, talrika träsnitt samt en karta. Häft. 4 rdr; inb. 5 rdr.

Andersson, C. J., *Floden Okavango.* Resor och Jagtäfventyr. Med 16 större planscher. Häft. 4 rdr; inb. 5 rdr.

Bremer, F., *Lifvet i gamla verlden.* Dagboksanteckningar under resor i Söder- och Österland. 6 delar. Häft. 6 rdr; inb. 8 rdr.

Carlén, Emilie, *Ett Köpmanshus i Skärgården.* Roman i 2 delar. 3 rdr.

Carlén, Emilie, *Representanten.* Romantisk berättelse. Andra upplagan. 1 rdr.

Carlén, Emilie, *Waldemar Klein.* Novell. Andra upplagan. 75 öre.

Klee, Fr., *Europa från 1815 till närvarande tid.* Öfversättning från danskan. 3 delar. 6 rdr; inb. 8 rdr.

Prescott, W. H., *Mexikos eröfring.* 3 rdr; inb. 5 rdr.

Prescott, W. H., *Spaniens Historia under Ferdinand och Isabella.* 3 rdr; inb. 5 rdr.

Reuchlin, H., *Italiens Historia från de regerande dynastiernas grundläggning till närvarande tid.* 2 delar. 3 rdr; inb. 5 rdr.

Thiers, A., *Elba, Waterloo och S:t Helena. De hundrade Dagarne och Napoleons sista lefnadsår.* 2 delar. 6 rdr.

H. af Trolle och **J. Hägg,** *Ångkorvetten Gefles expedition till vestkusten af Afrika samt Medelhafvet.* Med 16 planscher och 2 kartor. Häft. 7: 50; inb. 9 rdr.

På ADOLF BONNIERS förlag hafva utkommit och finnes i dess bokhandel och hos öfrige bokhandlare i Sverige, Danmark och Finland följande värderika arbeten:

Historiskt Bibliothek.

Under denna titel har utkommit en serie af historiska arbeten, hvaraf följande ännu finnas att tillgå:

Europas Historia efter år 1815. Efter de bästa källor utarbetad af Fr. Klee. 3 del. inb. i 2 band . . . 7: 50.
Turkiets Historia af A. de Lamartine. 2 delar. Häft. 4: —
Italiens Historia af H. Reuchlin. 3 delar . . . . . inb. 5: —
Spaniens Historia af W. H. Prescott. 2 delar . . . „ 5: —
Danmarks Historia af C. F. Allen . . . . . „ 5: —
Mexicos Eröfring af W. H. Prescott . . . . . „ 5: —
Revolutionens Historia af A. de Lamartine . . . . . „ 1: —
Restaurationens Historia af A. de Lamartine . . . . „ 7: —
Elba, Vaterloo och **S:t Helena** af A. Thiers . . . . . „ 6: —

Recueil de lettres, proclamations et discours de Charles XIV Jean. 10 R:dr.
Notice biographique sur la carrière politique du comte Gustave Lagerbjelke et sur les faits personels qui s'y rapportent. Écrite par lui-même. 5 R:dr.
Napoleon III. Julius Cæsars Historia. Af författaren auktoriserad, under Hans Maj:t Konung Carl XV:s protektion utgifven svensk öfversättning. Del I & II, 17 R:dr 50 öre.

Franska Konsulatets och Kejsardömets Historia

af

A. THIERS.

13 band elegant inb. — Af detta utmärkta och ytterst sällsynta arbete finnas ännu några få exemplar qvar till ett pris af **100 R:dr R:mt.**

Hvardagslifvets Physiologi af G. G. Lewes. Den svenska öfversättningen granskad af D:r J. Levertin. 2 delar. Pris: inb. 7: 50.
Hvardagslifvets Chemie af J. F. W. Johnston. 2:dra tillökta upplagan. 2 delar. Pris: inb. 6 R:dr.
Helsans Bok. Populär dietetik för bildade af alla klasser. Af M. Bernhard. Pris: inb. 5 R:dr.
Våra barns framtid. Rådgifvare vid Barnauppfostran i och utom hemmet och under alla årstider. Af Al. Donné. Öfversatt af D:r J. Levertin. Pris: 2 R:dr.

Pris: 2 R:dr 75 öre.

945695 DL809 H4 v.3-4

[Hellberg, J.C.]
Ur minnet och dag-
boken om mina samtida

MAR 10 1937 Bindery MAR 17 1937

945695 DL809
H4
v.3-4

THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY